

أَهْلُ بَيْتِ إِبْرَاهِيمَ

له پروا گه می زانست سره رعیه کان ودا

منتدی إقرا الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

نوسینی
آمین پیرا قاتی معشیر

دَاهِيَنُ اَوِ

له پروانگه‌ی زانستہ شہ رعیمہ کان دا

ناوی کتب: داهیر او له بهر انگړی زانسته شمېر عید کان ۵

نوسینی: احمد ملا فائق سعید

ژماره ی لایېره: ۵۲۴ لایېره

قلمبره ی لایېره: ۲۴×۱۷ سر

له بهر پوه بهر اېم تی کتب خانه کښنه کان ژماره ی سپار دنی

(۱۷۸۶) ی سالی ۲۰۱۶ ی زاینی پلراوه

سافي چاپی پارېژ او نیر

جالی برکیر

۱۴۳۸ هـ

مکتبه
صلاح الدین
Salahaddin Bookshop

کتب خانه ی صلاح الدین

هولیر فلک ی شیخ محمود باله خانه ی سید بهاء الدین

۰۶۶۲۵۴۰۲۷۶

دَاهِيَنُ اَوِ

له پوانگه می زانسته شه رعیه کان دا

فوسینی

اَحمَدَ مِرزا فائقِ سَعیدی

مکتبہ
صلاح الدین
Salahaddin Bookshop

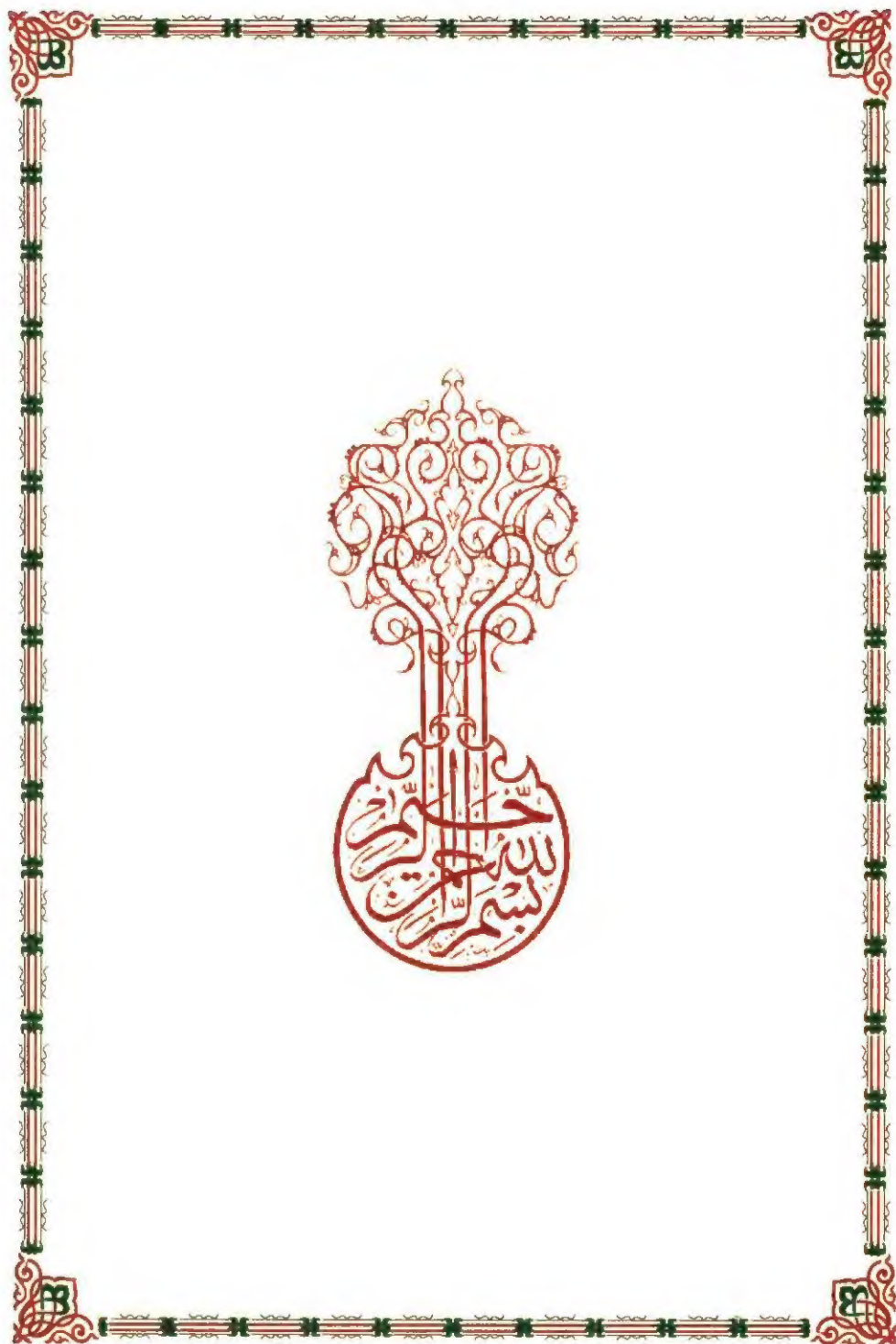

السيد عيسى

في منظور العلوم الشرعية

تأليف

أحمد بن فائق سعيد

بسم الله الرحمن الرحيم

پيشه کی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [الْعَنْكَبُوتُ: ١٠٢].

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ [النِّسَاءُ: ١].

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الْجُرُتُ: ٧٠-٧١].

أما بعد: «فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِذَعَةٍ، وَكُلُّ بِذَعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»^(١).

وَبَعْدُ:

لمو کاتمه وی که خوی پروهردگار ناده میزادی دروستکردوه له ژیر باری تاقیرکړنده وه دایه، وه گرنګرین تاقیرکړنده پیه وست بوونه به ناینه که ی و دهرنه چرونه لئی، وه گرنګرین پابه ندبوون مافی خواو ﷺ پیغمبره که به تی ﷺ، که په نگدانه وه به له وشه ی (الشهادتین) دا: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که مافی پروهردگارو پابه ندبوون پیه ی که وتنه ناو بواره کانی

(١) أخرجه مسلم (٨٦٧)، والنسائي (٢٣٤/١)، والبيهقي (٢١٤/٣)، وأحمد (١٤٩٨٤)، وابن ماجه (٤٥)، والطبراني في "الكبير" (٨٥٣١)، وابن أبي عاصم في "السنه" (٢٤)، والمروزي في "السنه" (٧٣)، وابن حبان في "صحيحه" (١٠)، وفي "صحيح ابن خزيمة" (١٧٨٥)، و"صحيح الجامع الصغير" (١٣٥٣)، و"المشكاة" (١٤١).

(شرك) وهیه لهسەر لیواری ترازانه له نیسلام ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [التكوان: ۱۳]، وه برهگی دووهم «وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدَ رَسُولَ اللَّهِ» که مافی پیغمبره کهیه تی و پابه ندنه بوون پتهوی کهوتنه ناو بواره کانی (بدعة) وهیه که هوکاره بو وهرنه گرتنی کاره کان «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۱).

به هوکاری نهم دوو تاوانه پیغمبر ﷺ ته نانهت پیش هاتنه خواره وهی (وه حی) و پیغمبره رایه تی به شداری هیچ جوړه پهرستن و عباده تیکی نه کردووه لهسەر پاشماوهی نایینی (ابراهیم) عليه السلام، لهبر نه وهی بهرست بوون، وه حج و نویزو ... پر له داهیتراوو گووانکاری بوو ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً﴾ [الانعام: ۳۵]، وه له دوا پیغمبره رایه تیشی کاری پاراستی نهم دوو بواره بووه، له دژایه تیکردنی هاوبهش بریاردان و لادان له رپره وهی یاسا شرعی په کان.

له سهرده می ژیاپی پیغمبر دا ﷺ ههموو جوړه بیروړاو داهیتراویک سهری هه لداوه، به لام به بوونی (ﷺ) کوتایان بی هاتووه و نه ماون له هه ردوو بواری (عقیده و عبادات) دا.

وه کو سهره لدان داهیتانی عبادت له ماوهی ده چن بو لای خیزانه کانی پیغمبر ﷺ پرسیاری (عباده ته کانی) ده که ن و پاشان هر یه که یان بریار دده دات به داهیتانی عبادت بو خوی «جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ... أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصْلِي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «... فَمَنْ رَغِبَ عَن مُتَتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۲).

(۱) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وابن ماجه (۱۴)، وأبو داود (۴۶۰۶)، وأحمد (۲۶۳۲۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۷، ۲۶)، والدارقطني في "سننه" (۴۵۳۴)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۵۳۶)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب" (۴۹).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۶۴۷۷)، والدارمي في "السنن" (۲۲۱۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۱۰۳۷۴)، والبخاري في "المسند" (۶۸۰۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳).

یه کیځ ده لیت: شمو ناخوم، نهوی تر ده لیت: سمرتا پای سال بېروژوو دهیم و نایشکیتیم، یه کیځی تر ده لیت: ژن ناهیتیم ... تا پیغمبر ﷺ بېرېرچیان ده داتمووه ده فېرمویت: (نموه ی پیهو هست نه بیت به سوننه تی منوه له من نیه)، بېم شیوه یه ده یانگی پتهوه بو ریږهوی سوننه ت.

وه له بورای پیهو هست بوون به فېرموودهوه؛ وه کو نهو کهسه ی سروسیمای عیاده تی پیوه بوو هات و ږه خدی توندی له پیغمبر ﷺ گرت و وتی: «اغْدِلْ يَا مُحَمَّدُ فَإِنَّكَ لَمْ تَعْدِلْ»^(۱).

واته: دادپهروهر به نهی (محمد) تو دادپهروهر نیت، پاشان پیغمبر ﷺ هموالتی دا که له نهوی نم پیاوه (خمواریج) هکان دروست ده بن، یه کهم کاریان له سمر قسه ی بایریان (نهو پیاوه ی که ږخه کی گرت) کارنه کردن بوو به فېرموودهوه سوننه ت، وه بېردهوام خه ریکی عیاده تیش بوون، به لام له سېرده می پیغمبر ﷺ نه یوانی گه شه بکات و دروست بیت.

وه له بواری (عقیده) دا که سانیک بابه تی قماو قه ده ریان وروژاند «خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ تَنَازَعُ فِي الْقَدْرِ ... فَقَالَ: أَهَذَا أَمْرُكُمْ أَمْ هَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ؟ ... عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلَّا تَنَازَعُوا فِيهِ»^(۲).

پیغمبر ی خوا ﷺ ناگادار بوو پشان و فېرمووی: نا بېمه فېرمانم پی کردوون یاخود بو نعه من نیردراوم په یمانان لی ودرده گرم نه گه ریتموه سمری، نه مانه ش بېم شیوه یه کوتایان پی دیت.

وه هېروه ها له قسه وتن به هاوه لانهوه (الصحابه) ﷺ، پیغمبر ﷺ فېرمووی: «لَا تَسُبُّوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي، ...»^(۳).

واته: قسه مه لین به هاوه له کام.

(۱) رواه مسلم (۱۰۶۳)، وابن ماجه (۱۷۲) واللفظ له، وابن حبان في "صحيحه" (۴۸۱۹)، والنسائي في "الكبرى" (۸۰۳۳)، وأحمد (۱۱۶۲۱)، والطبراني في "الأوسط" (۹۰۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۴)، والأجري في "الشریعة" (۳۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۴۴)، والأجري في "الشریعة" (۳۲۶/۱)، وفي "مسند الحميدي" برقم (۱۳۰۸).

(۲) رواه الترمذي (۲۱۳۳) وحسنه الألباني، والبزار في "المسند" (۱۰۰۶۳)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (۴۴۱)، وفي "مشكاة المصابيح" برقم (۹۹، ۹۸).

(۳) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۱)، وأبو داود (۴۶۵۸)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

له‌مانمو چهند بوار يکي تريس، به‌لام له پاش وه‌فاتي پيغمبر ﷺ و هاوه‌لاني ﷺ هموو نهو بوارانه فيرهق و تاقمه گومراکاني له‌ناو باز نه‌ي نيسلام دا له‌سهر دروست بوو، هر له (خه‌واريج) کار نه‌کردن به سونه‌ت و (رافيزه) قسه وتن به هاوه‌لان و (قه‌دهري) به‌کان باوه‌ر نه‌بوون و ره‌خنه گرتن له قه‌دهرو (موعتزله) کان پيش‌خستن و کار کردن به عقل به‌سهر قورنان و فهرموده‌داو (مورجيه) کان له دهر کردني کارو کرده‌وه کان له نيمان و (ئه‌شعري) به‌کان باوه‌ر نه‌بوون به سيفانه‌کاني خواو (ته‌سوف) به والا کردني هموو جوړه داهيتانيکي عياده‌تي.

وه له‌پاش وه‌فاتي پيغمبر ﷺ جيتشينايشي وه‌کو خوي نمرکي پاراستي به‌رنامه‌ي نهو دينه‌يان گرته نه‌ستو.

هر له (أبو بكر الصديق) ﷺ که به‌ره‌لستي يه‌کم داهيتراوي کرد به ناوي جيا کردنه‌وي زه‌کات له نويزو تا ده‌گاته سهر کو تکردني هه‌لگه‌راوه‌کان که هه‌ريه‌که‌ي به جوړيک له نيسلام هه‌لده گه‌راوه‌وه.

وه سهرده‌مي (عمر بن الخطاب) ﷺ به ههمان شيوه‌ي پيش خوي بگره له ته‌مي کردني (صبيغ العراقي) و بريني نهو داره‌ي خه‌لک نويزيان له ژيردا ده‌کرد به هوکاري نه‌وي پيغمبر ﷺ کاتي خوي نويزي له ژير دا کردبوو.

(دورپه) که‌ي شايه‌تيک بوو بو سزاداني که‌مزين لادان، وه ناوداره‌که‌ي به‌رامهر (الحجر الأسود) که وتي: نه‌زام به‌رديکي نه سوود ده‌گه‌به‌نيت نه زيان، بينومه پيغمبر ﷺ ماچي کردووي بويه ماچت ده‌کم؛ هه‌لويتيکي ناشکرايه بو پاراستي نيسلام و نه‌هاته ناوه‌وي داهيتراوه‌کان.

به ههمان شيوه‌ش (عثمان بن عفان) ﷺ له سهر کو تکردني سهره‌تا کردنه‌وي دهرگاي دووبه‌ره‌کايه‌تي و جياوازي له‌سهر جوړي خوړندنه‌وي قورنان، وه کو کردنه‌وي موسولمانان له‌سهر يه‌ک (مصحف) خوړندنه‌وه، وه به‌ره‌لستي بیدعه‌ي (الخروج ومفارقة الجماعة) دهرچوون و ياخيوون و شوږشکردن له ده‌سه‌لات، ... تا گه‌يسته نهو ناسته‌ي خوشي شهيد کرا لهو پيتاوه‌دا.

وه خليفه‌ی چوارهم (علي بن أبي طالب) ﷺ به‌شی گه‌وره‌ی بهرک‌موت له بهر‌هه‌لستی بیدعه‌کاران دا به‌تایه‌ت خه‌وارچه‌کان که هه‌لگه‌راوه‌ بوون له سوننه‌ت و موسولتمانان، کاریان به سوننه‌ت نه‌ده‌کردو موسولتمانانیشیان به که‌مترین پاساو بریاری هه‌لگه‌راونه‌ له دین ده‌دا به‌سهریان دا به‌تایه‌ت گهر له‌گه‌ل خو‌یان دا نه‌بویه به‌رینگه‌ی (تأویل) بو‌ به‌لگه‌کان.

وه گومرایی (رافیزه) کان له زیاده‌ره‌وی کردن له نیمام و بنه‌ماله‌ی داو بی‌پروا‌کردنی باقی هاوه‌لان به‌سهرکردایه‌تی (عبدالله بن سبأ) ی کوته‌جوله‌که‌و لایه‌نگرانی.

به‌دوای نه‌مانی‌شدا کو‌ی هاوه‌لان یه‌کریز بوون و له یه‌ک خه‌نده‌ق دا بوون بو‌ به‌زیندوو راگرتی سوننه‌ت و به‌ره‌ره‌کانی کردن له‌گه‌ل داهیتراو و بیدعه‌کاران داو پاراستی نهم دینه له هه‌موو هاته‌ناوه‌یه‌ک له بواری باوه‌ری و کردار (العقیده والعمل) دا؛ یه‌ک هه‌لو‌یست و پستی یه‌ک بوون، ههر له (ابن مسعود وابن عمر وابن عباس وأبو هريرة ومعاذ وحذيفة وأبو درداء ...) ﷺ تاوه‌کو یه‌ک که‌سیان مابوو رینگه‌ی سوننه‌ت به‌رپا بوو، وه داهیتراو له‌ناوبراو بوو، وه گهر له دووری خو‌یان بیان‌یستایه هه‌موویان به یه‌ک ده‌نگ خو‌یانیان لی به‌ری ده‌کرد، وه‌کو (ابن عمر) ر‌ه‌ل‌ه‌ت‌ه‌ت‌ه‌ت به (قدریه) کان‌ی راگه‌یان‌د: «فَإِذَا لَقِيتَ أُولَئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ، وَأَنَّهُمْ بُرَاءٌ مِنِّي»^(۱).

واته: گهر به‌وان گه‌ب‌ش‌ت‌ه‌ت هه‌وال‌یان به‌ده‌ری من له‌وان به‌ریم نه‌وانیش له من به‌رین.

بهم شیوه‌یه پارێزه‌ری نهم دینه بوون، به‌لام دوای هاوه‌لان ده‌رگای داهیتراوه‌کان کرایمه‌وو هه‌موو جو‌زه داهیتراویک به‌رپا بوو.

(۱) رواه مسلم (۸)، وأبو داود (۴۶۹۵)، والبخاری في "شرح السنة" (۲۲۷/۱)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۱۳۲، وفي "السنن الكبرى" (۲۰۸۷۱)، والفريابي في "القدر" (۲۱۱)، وابن منده في "الإيمان" (۱).

نعمه واده‌ی خوایی به له سهرده‌می پیغمبره‌که‌ی دا ﷺ که ده‌فرمویت: «النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءُ مَا تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ»^(۱).

واته: نه‌ستیره‌کان نیشانه‌ی نعمانه‌ت و مانمویه ناسمان، گهر رویشتن؛ به‌سهر ناسمان دا دیت نمویه واده‌ی به‌سهردا دراوه، وه منیش نیشانه‌ی سه‌لامه‌تی هاوه‌لآثم، گهر رویشتم؛ دیت به‌سهر هاوه‌لآثم دا نمویه واده‌یان به‌سهردا دراوه، وه هاوه‌لآنیشم نیشانه‌ی سه‌لامه‌تی موسولتمانان، گهر رویشتن؛ دیت به‌سهر موسولتمانان دا نه‌و واده‌ی به‌سهریان دا دراوه.

گهر ده‌رگای بیدعه‌کان والا بوو و بلاو بووه‌وهو ته‌شه‌نه‌ی کرد؛ له به‌رامبه‌ری نعمانیش دا زانایانی به‌رنامه پاک و پدیوه‌ست به‌رپره‌وی دینی هاوه‌لآن و شوینک‌موتوئایان له سه‌نگمردا بوون بوئیان به‌نوسین و به‌رپرچدانه‌وهو دژایه‌تیکردنیان و ناگادارکردنه‌وهی موسولتمانان به‌سهر نه‌پتیه‌کانی و به‌رنامه گومانایه‌کانیان دا، تا نه‌وان پهره‌یان به‌سندایه نعمان زیاتر به‌ربه‌ست و ریگریان بو‌دروست ده‌کردن و به‌به‌شیک له کوشش بو‌دینیان هه‌ژمار ده‌کرد.

وه‌کو (یحیی بن یحیی) رَوَاهُ: «الذَّبُّ عَنِ السُّنَّةِ أَفْضَلُ مِنَ الْجِهَادِ»^(۲).

واته: پاراستنی سوننه‌ت باشترین جیهاده.

بو‌یه‌هه‌ر له سهرده‌می (عمر بن عبدالعزیز وحسن البصري وابن عون وابن مبارك وابن سيرين وأبو أيوب السخيتاني والشعبي والأوزاعي وابن جبیر وسعيد بن المسيب ...) تا ده‌گاته چینی دوا‌ی نعمان هه‌ر له (امام أحمد بن حنبل والشافعي والبخاري والزهري والبرهاري والمروزي واللالکائي والأجري ...).

(۱) رواه مسلم (۲۵۳۱)، وأحمد (۱۹۵۶۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۲۴۹)، والأجري في "الشریعة" (۱۱۵۵)، والبغوي

في "شرح السنة" (۳۸۶۱)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۳۱۸.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۴/۱۳)، "الرد على الأختاني قاضي المالكية" لابن تيمية ص ۵.

وه له دواى نهم چينهش دهست به دهست (ابن تيمية والشاطبي وابن القيم والشوكاني وابن الوزير ومحمد بن عبدالوهاب ...) تا زانايانى سر رپړهوى نهملى سونهت له (ابن العثيمين وابن باز والألباني وصالح الفوزان وشيخ مقبل ...) په حهتې خوا له هممويان بيت يه كه بهرنامهو يه كه هملويست بوون له بهرامبر بیدعهو بیدعه کاران دا، له ناسنيان و پووجه لکردنموه ی بهلگه کانيان و درخستې نه پتي په کانيان و چاورو شني موسولمانان له سر رپړهوى سونهت و ناشنيان به سر بهرنامهو کارو رتي هاوه لان و شوپنکه وتوانيان، نهمه رپړهوى گه شتې نهم بهرنامه يه.

به لام نهمرو هملويستې موسولمانان بو کار کردن له سر نهم بهرنامه يه له نيوان زياده رپړهوى و که مړهوى دايه، بوته هوکاري بهر و پيش نه چوون و وهر نه گرتي و سستي تيادا، له بهر تر زانندنې له رپړهوى زانستې حهقي خوي، له لايه كه كه مته رخم و ساردو سر په كه و بي خمي يه كي ديني تيادا به دي ده كريت، كه بوته هوکاري بلا و بوونه هو پيراكي شان له سر بیدعه كان به هوکاري هست نه كړدن به لپير سراوي ديني و پاساو هپانه وه به هه ندنك قسمو بهلگه گومان او ي په كان، وه بگره نهم کارانه له ژير ناوي بانگه وازي يه كي ديني دا به دي ده كريت، كه نهمانه بو خويان خاوه ناستيكي كمن له شاره زايي زانسته شرعيه كان و لاوازيان له تيگه يشتي ديني و نهران به بهرنامهو بنمماي پيشينه سالحه كان و بي ناگايي يان له رينگي هيدايت و پاشماوه ي پر بهر كه تيان.

له بهرامبريش دا زياده رپړهوى يه كي بي زانستي وورد دوور له خويندنه وې مه به سته شرعيه كان و تيروانين له به دي پتاني نهمامي كاره دينيه كان و هملويستې قورس و توند زور به بياكي له بهرامبري ده گريته بهر، ده بيته هوکاري نهمونده ي تر توژاندين و دوور كه و تنه وهو غمري كړدني بهرنامه كه، زوري كاتيش نهم هملويستانه له بهرامبر كارنك ده گريته بهر كه كاره كه بیدعه ني په بهلكو يا تاوانه يا دنيايي په يا بابيه تيكي خيلافي ناو زانايانه يا تيگه لي يه كي تي دايه كه نهمانه بو خويان به يه كلا كراوه يي بيان ناو تر يت بیدعه تا خاوه نه کانيان بیدعه کار بن.

له گه ل نهمش دا وهر گرتي بهرنامه ي سونهت و لايه نگرې بوي به شي وه دروستي خوي و بيژاندين بیدعه و بیدعه کاران و تيويه تي بهرنامهو کارو رپړهوى هاوه لان و شوپنکه وتوانيان

نعمت و پلمو پاییه کی بهرزی خوایی به ﷺ دهیه خشیت بهوهی ویستی لیهتی، وهك (عبدالله بن مبارك) ﷺ دهلیت: «أَنَّ الْمَوْتَ كَرَامَةً لِكُلِّ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ عَلَى السُّنَّةِ»^(۱).

واته: مردن لهم روزه دا ریزداری به بو موسولمان گهر لهسر سوننهت بگات به خوا.

وه (ابن تیمیة) ﷺ دهلیت: «أَهْلُ السُّنَّةِ، وَالْجَمَاعَةِ فِي الْإِسْلَامِ كَأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي أَهْلِ الْمِلَلِ»^(۲).

واته: ئههلی سوننهت لهناو نیسلام دا وه کو نیسلام وایه لهناو دینه کان دا. واته ئهوهنده نامویه.

وه (سفیان الثوري) ﷺ دهلیت: «اسْتَوْصُوا بِأَهْلِ السُّنَّةِ خَيْرًا، فَإِنَّهُمْ غُرَبَاءُ»^(۳).

واته: وهسیه تان بو ده کم له گهل هه لگرانی سوننهت دا باش بن، ئهوانه غریب و نامون لهناو خه لک دا.

ده بیټ لهم سرده مه دا بوتړیت چی؟!

له گهل ئه مانهش دا نیسلام خوئی بلندو کامل و خاوه ن پایمو له خوگرۍ هوکاره کانی پاراسته وهك:

✽ هدر ئایینی نیسلامه هه موو خیره کانی بو خوئی کو کردووه تهوه و کامله واته وای تیدا نی به، خوای پهروهر دگار ده فهرمویت: ﴿أَلَيْسَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۳]، وه: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ [نجم: ۶۴].

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۱۶)، و "البدع" لابن وضاح (۲/۱۵۹)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحميد الأثري (۲/۲۱۱).

(۲) "الجواب الصحيح لمن بدل دين المسيح" (۱/۷۱).

(۳) "الأمر بالاتباع والنهي عن الابتداع" للسيوطي ص ۷۳، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (۴۹)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۶/۶۴۸).

وه (عائشة) رضي الله عنها دايكي نيمانداران دهليت: «مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ فَقَدْ أَغْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفُرْيَةَ»^(١).

واته: نهوى وا دهري بپریت كه پيغمبرى خوا ﷺ شتيكى شاردووه نهوى لهوى بوى هاتووه ته خواره وه نهوه گهروه ترين دروى بهرامبر خوا كردووه، لهبر نهوى خوا دهفهرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ٦٧].

* وه هيچ وادهيك له لايهن خواوه ﷺ نى به بو پاراستنى هيچ دينيك بيتگه له نيسلام، خواى پهروه ردگار دهفهرمويت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر: ٩]، وه سونه تيش لهزير نهم واده بهدايه لهبر كارى روونكر دنهوه و كامل و تمواو بوونى قورنان ﴿لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ [البقرة: ٤٤].

* هممو گهليك ده شيت به كوى دهنك گومرايان تووش بيت، وه كو گارو ووله كه كان، بهلام موسولمانان پاريتراون لهمه دا، پيغمبر ﷺ دهفهرمويت: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَجَارَ أُمَّتِي أَنْ تَجْتَمِعَ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(٢).

واته: خواى پهروه ردگار موسولمانانى پاراستووه لهوى هممويان كو بينهوه لهسمر گومرايى. * وادهى تازه كارى و خستنهوه سهر ريرهو بو نيسلامه، پيغمبر ﷺ دهفهرمويت: «إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا»^(٣).

(١) رواه البخاري (٧٥٣١)، وفي "خلق أفعال العباد" ص ٨٩، ومسلم (١٧٧)، والنسائي في "الكبرى" (١١٠٨٢)، والدارمي في "الرد على الجهمية" (١١٦)، وابن خزيمة في "التوحيد" (٥٥٠/٢)، وابن منته في "الإيمان" (٧٦٣)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (٩٢٣).

(٢) رواه ابن أبي عاصم في "السنة" (٨٢)، وضياء الدين المقدسي في "الأحاديث المختارة" (٢٥٥٩)، وحسنه الألباني في "الصحيحة" (١٣٣١)، و "صحيح الجامع الصغير" (١٧٨٦).

(٣) رواه أبو داود (٤٢٩١)، والطبراني في "الأوسط" (٦٥٢٧)، والحاكم في "المستدرک" (٨٥٩٢)، والداني في "السنن الواردة في الفتن" (٣٦٤)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (٥٩٩)، وفي "المشكاة" (٢٤٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (١٨٧٤).

واته: له سهری هه‌موو سه‌دهه‌یه‌ك دا خوای په‌روه‌ردگار كه‌سێك ده‌نیریت بو‌ موسولمانان به‌رنامه‌ی دینه‌كه‌یان بو‌ تازه‌ بكاته‌وه.

❖ لینه‌برینی كو‌مه‌لێكی خاوه‌ن هیدایه‌ت و به‌رنامه‌ پاك له موسولمانان متمانه‌یه‌كه‌ تا ږوژی دوا‌ی، پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمو‌یت: «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ»^(۱).

واته: به‌رده‌وام كو‌مه‌لێك له موسولمانان له‌سه‌ر حه‌قه‌كه‌ن به‌ ږوون و ناشكرا تا ږوژی دوا‌ی. ❖ له هه‌مووی دلخو‌شتر هېچ گه‌لێك نیه پاشا‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ره‌كه‌یان تیا‌دا ما‌یته‌وه له گێرا‌نه‌وه‌ی له‌رمو‌وده‌و كارو شیکاری ته‌وا‌وی دینی بی‌جگه له پێغه‌مبه‌ری ئیسلام ﷺ هه‌ر زیندو‌وه له‌ناو گه‌له‌كه‌ی دا، وه‌ ږی‌ره‌وه‌ی پر زانستی سه‌ربه‌خو‌ هه‌یه له‌ناو زانا‌یان دا بو‌ گوا‌سته‌وه‌و گه‌یا‌ندنه‌وه‌ی سه‌ر پێغه‌مبه‌ر ﷺ كه‌ زانستی (علوم‌ الحدیث) به‌ (السند‌ العلمی) یه‌وه كه هېچ دینیك خاوه‌نی نه‌م تیرو ته‌سه‌له زانستی یه ده‌ولمه‌نده‌ی نیه.

وه‌كو (ابن عباس) ر‌ضی‌الله‌عنهما و (حسن البصري) ر‌ضی‌الله‌عنهما ده‌لێن: «الْإِسْلَامُ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ»^(۲).

واته: ئیسلام بل‌ندو به‌رزو هېچ به‌سه‌ری دا به‌رز نا‌ییت.

ئه‌م نوسینه‌ش هه‌ولێكه بو‌ زیاتر چا‌و‌ږو‌شنی موسولمانان له‌م بوا‌ره‌داو گه‌رچی به‌ده‌ر نی یه له هه‌لمو كه‌م و كو‌رتی كه ئه‌مه بو‌ خو‌ی سیمایه‌کی لینگ‌یا نه‌بو‌وه‌وه‌ی ئاده‌میزاده.

(۱) رواه البخاري (۷۳۱۱)، ومسلم (۱۹۲۰)، والترمذي (۲۲۲۹)، وأحمد (۱۶۹۱۲)، والدارمي في "السنن" (۲۴۷۷)، والحاكم في "المستدرک" (۸۳۸۹)، وسعيد بن منصور في "سننه" (۲۳۷۲)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۲۷۰)، و "صحيح الجامع الصغير" (۷۲۸۷).

(۲) رواه البخاري في "صحيحه" معلقا (۹۳/۲)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار" (۵۲۶۷)، وابن زنجويه في "الأموال" (۵۰۶)، وقال الألباني في "الإرواء" برقم (۱۳۶۸): إسناده موقوف صحيح وحسن مرفوعاً، وفي "صحيح الجامع الصغير" برقم (۲۷۷۸).

وه كو (ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهليټ: «لك غنمه، وعلى مؤلفه غرمه، ولك فائدته، وعليه عائدته، فلا تعجل بإنكار ما لم يتقدم لك أسباب معرفته ولا يحملنك شأن مؤلفه وأصحابه على أن تحرم ما فيه من الفوائد»^(۱).

واته: نهی خویندر سوو دمه نډیه کهی بو تویمو باجه کهی له سمر نوسره، پهله مه که له دزایه تی بابته تیک دا لهماو پیش هوکار ی فیروونت نه بووه، وه رقیبونی خاوه نه کهی و هاو شیوانی نه بیته هوکار له بیته شیوونی سوو ده کانی.

له کوتایي دا داواکارم شویي ره زامه نډی پهروه ردگار بیت و بیته تویشووی دواړوژو مایه ی هیدایهت و کاملی بیت له دنیاو دین دا، هوکار بیت بو زیندوو کړدنه وهو په یوه سبونی زیاتر بو سوننهت و مراندنی بیدعه کان بیت، وه نهم کاره به ته نیا بو پهروه ردگار بیت و وه رگیر او بیت.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَبْدِهِ وَمَوْلَاهُ الصَّادِقِ الْأَمِينِ وَعَلَى آلِهِ وَآلِهِمْ بِأَجْسَادِهِمْ وَالْوَحْدَانِ
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

أَحْمَدُ مَلَّا قَانِقُ سَعِيدُ

۵ / شَعْبَان / ۱۴۳۷ هـ

۱۴ / ۵ / ۲۰۱۶ م

سليمانی

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ۶.

[illegible]

بابه ته که له مانه پیکهاتووه

بمندی په کمر

بلا شلې په کمر:

۱. پیناسه داهینراو.
۲. به لکه قورنانيه کان له سهر داهینراو.
۳. به لکه هدرمووده پیه کان له سهر داهینراو.
۴. وتهی هاوه لآن له سهر داهینراو.
۵. وتهی شوینکه وتوان و زانایان له سهر داهینراو.

بلا شلې هاووه:

- هوکاري دروستبونی داهینراو مکان و نیشانه گشتیه کانی خاومنه کانیان.
- ا- هوکاره خو پیه کان.
 - ب- هوکاره دمرمکيه کان.

بلا شلې لسیه:

- بهرنامه چو نیه تی و مرگرتنی به لکه کان.
- ا- بهرنامه د نه هلی سوننه ت.
 - ب- بهرنامه د بیدعه کاران.

بہشتی چوارم:

شیوازی کارکردنیاں لمگہل دمقہکانیان.

۱. ہینانہومی بہ لگہ ہاوشیومکان (المتشابه).
۲. بیروباومریان پاشان بہ لگہ (اعتقادہم ثم استدلالہم).
۳. پشتکردنہ بہرنامہی ہاوہلان (ہجر منہج السلف الصالح).
۴. کارنہکردن بہ فہرموودہی (الاحاد).
۵. تیکدانی بنہمای تیروانین و کردنہ بہ لگہ (اضطراب اصول النظر والاستدلال).

بہشتی پنجم:

مہترسیداریہتی داہینراومکان.

بہشتی دووم:

بہشتی بہ لگہ:

تیروانینیک لہسہر دابہشکردنی داہینراو.

- ا- دابہشکردنی داہینراو بؤ دوو جوور (الحسنۃ والسیئۃ).
- ب- دابہشکردنی بؤ پینج یاسا شرعیہکان (الاحکام التکلیفیۃ).
- ج- داہینراو یہک جوورہ نہویش (حرام).

بہشتی ہاووم:

جوورمکانی داہینراو.

۱. داہینراوی تہواو (البدعۃ الحقیقیۃ).
۲. داہینراوی بؤ زیادکراو (البدعۃ الإضافیۃ).

۳. داهینراوی نه کردوو (البدعة التركیة).
۴. بیدعه کاری به ناوی سودمه ندییه په چاوکراوه شرعيه کار (المصالح المرسله).

بیشلې لاسیله:

۱. بنه ما زانسته کار نه ریگری بیدعه کاری (القواعد الأصولية والفقهية على منع الابتداع).
۲. هه لویستی نه هلی سوننه ته بهر په رچدانه وی بیدعه کاران دا.
۳. یاسا بهرنامه بیه کار نه کاتی بهر په رچدانه و میان دا.

بیشلې چوارمه:

۱. حوکمی داهینراو مکان (حکم البدعة).
۲. حوکمی بیدعه کاران (حکم المبتدع).

به نمانی به کله

به شئی به که م

مانای داهینراو (البدعة)

بیئاسه ی (داهینراو) له زمانه وانی دا (البدعة فی اللغة): له زمانی عهره یی دا وشه ی (البدعة) واتی: (البدع، الاختراع، الانشاء، الأحداث، الخلق)، هموو نه مانه به واتی دروستکراو وه داهینان دیت له سهره تاوه.

ههروهک (خلیل الفراهیدی) رحمه الله ده لیت: **الْبَدْعُ**: إحداثُ شيءٍ لم يكن له من قبلُ خلقٌ ولا ذكرٌ ولا معرفةٌ. والله بديعُ السموات والأرض ابتدعهما، ولم يكونا قبل ذلك شيئاً يتوهمهما متوهم، وبدع الخلق.

وَالْبَدْعُ: الشيء الذي يكون أولاً في كل أمر، كما قال الله عز وجل: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾، أي: لست بأول مُرْسَل.

وَالْبِدْعَةُ: اسم ما ابتدع من الدين وغيره^(١).

واته: دروستکردنی شتیک لهه مو پیش بوون و باس و زانیاری لهه سر نه بوو بیت، شتیک سهره تا بیت له هموو کاریک دا، ههروهک خوای گه وره دهه فرمویت: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾ [الْجَنَاق: ٩].

واته: نه ی (محمد) بلای من یه که م کس نیم نیردرا بیتم، به لکو پیغمه بهرو نیردراوی زور پیش من هه بوون.

هاتنی پیغمبر ﷺ بیدعو داهینراو سهره تایه کی بی بوون نه بووه.

وه ده فهرمویت: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ [البقرة: ۱۱۷].

واته: خوی پدروهر دگار داهینهرو هیته رده دی ناسمانه کان و زهوی یه کانه بهی بوونی دروستکراو شیوازیکی پیشور.

واته: سهره تا دروستکردنی لای خوی پدروهر دگاره وه بووه.

وه ده فهرمویت: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ [الحديد: ۲۷].

واته: جوزیک گوریه گیری و پهرستیان داهینا بهی نهوهی هاوشیوه و جوزی نهو پهرسته پیشینهی هه بوویت.

لهم پیناسانه وه بو مان دهرده کهویت که وشه (بدعة) به مانای شیوازیکی داهینراو دیت بهی نهوهی هاوشیوه و جوزی پیشووی هه بوویت، نم وشه به کارده هیتیت به گشتی بو هه موو جوزیکی داهینراو، دنیایی و دینی، چاک و خراب، به لام وشه کی دینی یه زوری به کارهیتانی بو لایه نی زهم و خرابیه له دین دا^(۱)، که وتیان (بدعة): واته داهینراویکی خراب و لادان له دین دا.

کهواته ته نانهت به گویره ی زمانهوانی داهینراو (بدعة) واته: بی بناغمو بی سهره تاو بی سهرچاوه.

پیناسه ی (داهینراو) له مه بهستی شمرع دا (البدعة في الاصطلاح): باشترین جوزی پیناسه ی شمرعی بو (بدعة) له پروه زانستی یه کهیموه که زانایان زور کوک بن له سهری پیناسه که ی ئیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ یه له کتبی "الاعتصام" دا هیناویه تی و شی کردووه تموه که ده لیت:

الْبِدْعَةُ: طَرِيقَةٌ فِي الدِّينِ مُحْتَرَعَةٌ، تُضَاهِي الشَّرْعِيَّةَ، يُقْصَدُ بِالسُّلُوكِ عَلَيْهَا مَا يُقْصَدُ بِالطَّرِيقَةِ الشَّرْعِيَّةِ^(۲).

(۱) "النهاية في غريب الحديث والأثر" لابن الأثير (۱/ ۱۰۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۵۱).

واته: داهيتراو: ړنگه بيه که له دين دا داهيتراوه، به هاوشيووه شيوازي ړنگا شرعي يه کان دارپژراوه، مذهبستيش پي پيوه ستبون و ړه چاو کړدنيه تي به هاوشيوه کاره شرعي يه کان.

شیکردنه وهی پیناسه که:

(طريقة): واته: شپوازو چوتیه تیه ک دارشتن.

(في الدين): واته: به ناوی دین و له دین دا نه ک له دنیادا، مذهبست پي پوشینی بهرگی دینی تا وهرگریت لای خه لکی.

(مخترعة): واته: داهيتراوه بهی هیچ بنه مایه کی دینی.

(تضاهي الشرعية): واته: به هاوشيووه ری و رسم و چوتیتی کاره شرعي يه کان دارپژراوه.

(يقصد بالسلوك عليها ...): واته: مذهبست پي کارپنکړدن و پيوه ستبونیه تي وه کو کاره شرعي يه کان.

جياوازي نيوان پيناسه ی زمانه وانی و شهري

۱. داهيتراو له زمانه وانی دا گشتگیر دهرده کموت، داهيتراوی دینی و دنیایی ده گریتموه.

۲. داهيتراو له شرع دا تاییه تزه، تنها داهيتراوی دینی ده گریتموه و دنیایی ناگریتموه، مه گهر پيوه ست بکريت به دینموه.

۳. وشه داهيتراو له دين دا به کار دهيتريت و مذهبست پي زمانه وانی يه، ده شيت کاريتک داهيتراوی پي بوتريت له زمان دا، به لام پي نهوتريت داهيتراو له شرع دا، وه کو هاندانی کاريتک هبيت له دين دا به کورتی، وه کاره کش نهيه ته دی تاوه کو وهفاتی پيغمبر ﷺ، به هوکاری ړنگری يدک له سهرده می پيغمبر دا ﷺ، ياخود له بهر پيوست نه بوونی نهو کاره لهو سهرده مه دا، به لام له پاش سهرده می پيغمبر دا ﷺ نهو کاره پيوست ده بيت و هيچ ړنگریه کی بو ناييت، وه کو کوکړدنه وهی قورنان و نويزی (تهراويج) به کو ممل، نه مانه گرجی پيان دهوتريت داهيتراو له زمان دا به لام پيان ناوتريت داهيتراو له وروی شرع دا^(۱).

۴. له ږووی زانستی شهرعی یوه به کارهیتانی وشعی (البدعة) راسته خوږ سهره تا مهبهست پتی پتناسه شهرعی یه که یه له بهر موژکی دینی و زوژ به کارهیتانی لم ږووه دا، نه که ږووه زمانه وانی یه که، وه گهر مهبهست ږووه زمانه وانه وانی یه که بیت؛ نه وای پیویتی به پاشگرو زیاده ږوونکړدنه ویه که هیه، هه ووه که یاسا نو صولتی یه که ده لیت: «الأصل في الكلام الحقيقة»^(۱).

واته: بناغه له به کارهیتانی قسه دا مهبهسته راسته خوږ به کارهیتانه حه قیقی یه کانه.

وه یاسای: «الحقيقة المعرفية»^(۲).

واته: به کارهیتانه باوه کان سملاندنی نه م باسه یه.

۵. پتناسه و دابه شکردنی داهینراو له ږووه زمانه وانی یه که وه و سه پاندنی به سهر پتناسه شهرعی یه که دا هه لیه کی زانستی یه.

(۱) "الأشياء والنظائر" للسيوطي (۱/ ۶۳).

(۲) "نثر الورد على مراقي السعد" للشقيطي ص ۸۷.

به لگه قورناني يه كان له سهر داهيتراو

(الآيات القرآنية في ذم البدع)

گهرچی قورناني پېروژ کورت و پر ماناو له خوگره بو همموو باسک، وه به هيچ شيو هيك باسه گمورهو گرنگه کان به تاييهت له خزمه تي ديني و پاراستني دا پهراويز خات، به لام جوړي دارشتني قورنان و تيگه يشتن له ناوهر وکي باسه کاني ده کريت خاوه ن شاره زاي باش و تايه تي بويت، وه کو خوي پهروهر دگار ده فهرمويت: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هُوَ أَقْوَمُ﴾ [الأنعام: ۹۰].

واته: قورنان ري پشاندهره بو کاملترين ري و کار.

لهبر نموه ده بينين که سانيک بريار له سهر داهيتراو ده دهن و پالېشتي دهن، ناستي تيگه يشتي قورنان و شاره زاي ديني يان زور نزمه، وه بگره متمانه يان ني به له قورنان دا نم باسه ه بېت.

لهبر نموه ي به لگه کاني قورنان له سهر (بدعة) زياتر به لگه يه کي گشتين، له چوارچيو ي گوپرايه لي و له فمرمان دهر نه چوون و يه کپيز پاراست و دوو بمره کايه تي نه نانه وه، دوور کموتنم وه له سوو دمهندي يه تاييه تي يه کان و حهزو ناره زووه ناده ميزاديه کان خوي ده بينيتم وه.

گهرچی نايه تي زور هه يه چوارچيو ي نم باسه له خو بگريت، به لام نمو نايه تانه ي زور روون و ناشکران و زانايان ده يکه نه به لگه له سهر نم بابته ده خينه روو:

نايه تي يه که م: خوي گه وړه ﷺ ده فهرمويت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾ [الأنعام: ۷].

خوي پهروهر دگار هموايمان بي ده دات قورنان دوو به شه: نايه ته بنهما مانا داره کان: نمانه ناوهر وکي قورنان، واته دارشته کاني زور روون و ناشکراو مانا روون، هيچ شراوه و ناديار ي يان تيدا ني به، وه نايه ته ليکچووه هاو شيو کانيشي تيدايه که نالوزو يه کلا نه بووه و ه لاي زوري ناده ميزاد يان هندی کيان، گهر که سيک نم ليکچوو نالوزانه بگيريتم وه بو نايه ته بنهما کان؛ نموا

له سهر رپی راست و دروسته، وه به پیچه وانه شهوه پیچه وانه یه^(۱).

نهم نایه ته ههر له سهره لَدانی بیدعه کارانه وه کراوته به لنگه له سهریان له و پرووه وه بیدعه کاران بو شوینکه و ته و هاجی داهیتراوه کانیاں په نایان بردووته بهر نمو به لنگانه ی مانا کانیاں به شیوه به ک شارویه لای خه لکی، نه وانه ش که هه لده ستق بهم کاره که سانی گومراو لاده رن له سهر رینگه ی راست و دروست و ناشکرای نهم دینه و خاوه نی رینگای جیاوازو به لنگه کاری شیواو پیچ و په نای شیوه زانستی به دینی به که ن ﴿آبَتَعَاةَ الْفِتْنَةِ وَابْتَعَاةَ تَأْوِيلِهِ﴾ هه ولده ری دوو کارن: فیتنه گپرو گومرای ناو موسولمانان و تیکدان و لادانی دارشتی به لنگه کان، نهمه ستمه له مافی خه لکی وه خواش دا ﷺ، پیغه مبه ری خوا ﷺ له وه لامی پرسیاریکی (عائشه) ی خیزانی دا ﷺ له سهر نهم نایه ته فهرمووی: «فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ»^(۲)، و فی روایه: «فَإِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيهِ، فَهُمْ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَاحْذَرُوهُمْ»^(۳).

واته: نه گهر بینتان نه و که سانه ی دوا ی نایه ته لیکچووه کان (متشابهات) ده که و تن؛ ده مه قالی و دوو بهر کایه تی یان له سهر ده کرد نه وانه خوا ی په روه ردگار ناویانی بردوون به خراپه و مه به ستی پیانه، ناگاتان لیان بیت خواتانیاں لی بهاریزن.

نهمه پروونکر د نه وه به کی ته واره له و فهرمووده یه دا ده رده که ویت که نیشانه ی گومرای و لادان (الزیغ) پیکدادانه له قورئان دا (الجدال)، نه و هه به هو ی شوینکه و ته ی نایه ته لیکچووه کانه (المتشابهات)^(۴).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۶/۲).

(۲) رواه البخاری (۴۵۴۷)، و البغوی فی "شرح السنة" (۲۲۱/۱).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۷)، و الترمذی (۲۹۹۳)، و أحمد فی "المسند" (۴۸/۶)، و ابن حبان (۷۶)، و هو حدیث صحیح.

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (۱/۶۹ - ۷۰).

نهم نايته باس لموه ده کات قورنان پيکها ته يه له دوو بهش:

جوړی (المحكم): نهو نايه تانه ي مانا کانی روون و ناشکرايه به هوئی جوړی دارستن و پيکها ته ي وشه کانی يوه هيچ جوړه ماناو ليکدانه هو ي تر له خو ناگريت، وه کو باسه کانی يه کتابه رستی و عبيادات و حلال و حرامه کان رهوشی بهرز و خواناسی و باسه کانی روژی دوايي.

وه جوړی (المتشابه): نهو نايه تانه ي شيوه ي دارشته که ي ده کريت چنده جوړيک مانا له خو بگريت له رووي دارشته نو نه له رووي مهبهستی سهره کی باسه که، نهو هس به هوئی گه رانه مو بو سهر جوړی باس و بنهماکان (المحكم)، لهو شيوه دا مانای روون و ناشکراو يه کلابوونه مو دلتيایي به ده مست ديت^(۱).

به تايهت گه رانه مو بو فرموده کان وهك (عومري کوري خه تباب) ﷺ ده فرموي: «إِنَّهُ سَيَأْتِي أُنَاسٌ يَأْخُذُونَكُمْ بِسُبُهَاتِ الْقُرْآنِ، فَخُذُوهُمْ بِالسُّنَنِ، فَإِنَّ أَصْحَابَ السُّنَنِ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ»^(۲).

واته: خه لکانيک دين دوو بمره کايه تيان له گهل ده کهن به نايته ليکچووه کانی قورنان (المتشابهات)، نيوه به فرموده کان بيانگرن، خاوه نی ناشنایي فرموده کان زانترن به قورنان.

قورنان کورت و پر ماناو همه لايه نه يه، به لام فرموده شيکردنه مو يه کلابوونه مو مهبهستی تايهتی باسه که ده گه يه نيټ، خوی پمرو دگار ده فرموي: ﴿لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ [التكۃ: ۴۴].

واته: کاری تو نه ي پيغمبر شيکردنه هو ي نهو يه که نار دوو مانه ته خواره وه بويان.

بويه هر له سهره تاي لادان و داهيتانه کانموه نهم جوړه بدلگه و دارشته نه گيراو ته بهر، وه کو (خمواريچ) هکان که يه کم کومه لي گومرا بوون، بهرنامه يان کارکردن بوو به قورنان به ي.

(۱) بو رياتر مانای (المحكم والمتشابه) بگه رانه مو بو تفسري "الطبري" (۱۷۰/۳)، و "القرطبي" (۹/۴)، و "ابن کثير" (۳۴۵/۱)، و "الاعتصام" للشاطبي (۷۰/۱).

(۲) رواه الدارمي في "السنن" (۱۱۹)، و الأجرى في "الشريعة" ص ۵۲، وابن بطه في "الابانه" (۸۳)، و اللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۲۳/۱)، و البغوي في "شرح السنة" (۲۰۲/۱)، وابن عبد البر في "الجامع" (۱۹۲۶).

سوننه، به کارهینانی هدره شه کان (وعید) به گشتی و بهی هۆکاری لیووردن و موزده کان (وعد)، به هه لگه پانه وه کافر کردنی هاوه لانی پیغمبر ﷺ به هۆکاری به کارهینانی نهو نایه تانهی بو پیر وایان هاتوو وه دابه زاندنی بو سهر موسولمانان^(۱).

هه موو کوته له گوهراکان له (الرافضة والمعتزلة والمرجئة...)، باقی نهوانی بیان دهوتریت بیدعه کاران (أهل البدع) له پیتاسهی زاناکانی نههلی سونه دا، تا نه مرو بهلگه و پاساو هینانه وایان بو کاره کانیان (متشابهات) بهلگه مانا هه مه لایه نه کانه.

ههروه هۆکاری هاتنه خواره وهی نه م نایه تهی کردوو مانه به بهلگه [الْعَزْلُ : ۷] له سهر گاواره کانی (نهجران) بووه کاتیک وتو ویزیان له گه ل پیغمبر ﷺ ده کرد به کوته لیک (متشابهات) بو سه لماندن پیغمبر (عیسی) علیه السلام که خوایه یاخود کوری خوایه یاخود پیکهاتهی سییه می خوایه، نهو روون و ناشکرایانه یان (المحكم) واز لی دههینا که بهنده و دروستکراو پیغمبری خوایه، پاشان زانیانی پیشوو نه م نایه ته یان ده کرده بهلگه به سهر نهو رووداوانه ی خاوه نه کانیان به هه مان شیوهی دارشتن دهیانی گرته وه به شیوهیه کی گشتی^(۲).

نونهی نه مرو بو وه که به کارهینانی پیتاسهی زاراوه یی (البدعة اللغوي) بو پیتاسهی شهرعی، یاخود کاره دینی به گشتی به کان بو کاره تایه ته یی به کان، وه کو سلاوات و لکاندن به بانگ و قامه ته وه، به عیادهت کردنی نهو کارانه یی که عیادهت نین وه کو له دایکبوونی پیغمبر ﷺ و تیسراو میعراج و شهر ی به درو شه ی به رات ... هتد.

یان به کارهینانی داهینراوی دنیایی به داهینراوی دینی یه وه وه کو ده لێن سه یاره و ته یاره و ... بیدعه یه.

(۱) قول ابن عمر رضي الله عنهما في "الاعتصام" (۱/ ۱۴۸).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۷۴).

نایه تی دووهم: خوی گه وړه ﷺ ده فرمویت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَنَفَرَقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [الأنعام: ۱۵۳].

واته: نمانه ی پدرو وردگار له قورنان دا پرونی کردو و تهمه بو بهنده کانی رینگه ی راست و دروستی خوږه تی ده تگه ی نه ته شو تکه و ته ی بن، بو رزگار بوون و سرفرازیتان، دواکه و ته ی ری و ریچکه دزو لادهره کان به نه و مهن، که ده بیته هوکاری لادانتان له ری راست و پرونی نه و، نهمه ناموزگاری پدرو وردگاره بو نیو تاه کو خواناس و رزگار بوو بن^(۱).

مه بهست له رینگه لادهره کان که خوی گه وړه ده فرمویت ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ﴾ (مجاهد) ﷺ ده لیت: داهینراوه کان (البدعه) ه^(۲).

﴿صِرَاطِي﴾: رینگه که ی به تاك و خاوه نی تی ناو ده بات، واته رینگه ی من، بو دهر برینی تا که رینگه ی راستی گه یشتن به پدرو وردگار^(۳).

نمو رینگه ی بهست که بانگی بو ده کات په یوه ست و په یوه وی کردن و لانه دانی تمواوی سونه ته کانی پیغمبره ی خوا به ﷺ، وه ری لادهره پیچونه کانی که سانی خاوه ن داهینراوه کان (وهم أهل البدع)، نه ک رینگه ی تاوانه کان (المعاصي)، به لکو تاوان که س نایکات به رینگه و تا له سمری پرون له بهر پروون و ناشکرای، به لکو نه و رینگه لادهره تابه ته به داهینراوه کان بو بهرام بهر کینه تی و به دین کردنیان له ناستی سونه ت دا^(۴).

بو زیاتر پروونوونی نهم بابته (عبدالله ی کوری مه سعود) ﷺ ده لیت: پیغمبره ی خوا ﷺ خه تی کی راستی بو کیشاین و فرمووی: «هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ»، واته: نهمه رینگه ی خوا به، پاشان چه ند

(۱) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسعدی ص ۲۸۰.

(۲) "تفسیر القرطبی" (۱۲۴/۷)، و "الاعتصام" للشاطبي (۷۹/۱)، والدارمي في "السنن" (۶۸/۱)، وابن جریر في "جامع البيان عن تأويل آی القرآن" (۸۸/۸)، وأبو شامة في "الباعث على إنكار البدع والحوادث" (۵۳).

(۳) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسعدی ص ۲۸۰.

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۷۶/۱).

خه تیکی تری لای راست و چه بی نهو خه ته کی شاو فرمووی: «هَذِهِ سُبُلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ»، واته: نهمه ریگه گومراکانه، له سهر ههموو ریگه کان شهبان (خراپه کاریک) بانگهوازی بو ده کات، پاشان نهم نایه تهی خوینده وه: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» [الأنعام: ۱۵۳]، (به کری کوری عه لاء) رَلَلَهُ دهلِت: مه بهست به شهبانی ناده میزاد خاوه ن داهینه ره (هی البدع)^(۱).

جا نه گهر نهو ری لاده رانه له بواری بیرواری بهرنامه بی (العقائد) بیت یان بهرستن (العبادات) هیچ جیاوازی به کی نی به، ههموو له چوارچیهی دین دایه، ههموه ک دروستبوونی نهو ههموو تاقم و کومله لانهی که له میژوو دا دروست بوون له ههمووو بواره که دا وه ک (الخوارج، والرافضة، والمعتزلة، والتصوف، والمرجئة)، وه کو پرسیار کرا له (ابن مسعود) رَلَلَهُ: «مَا الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ؟»، واته: ریگای راست کامه به؟ فرمووی: «تَرَكْنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَذْنَاهُ وَطَرَفُهُ فِي الْجَنَّةِ، وَعَنْ يَمِينِهِ جَوَادٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ جَوَادٌ، وَعَلَيْهَا رِجَالٌ يَدْعُونَ مَنْ مَرَّ بِهِمْ هَلُمَّ لَكَ هَلُمَّ لَكَ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُمْ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ انْتَهَتْ بِهِ إِلَى النَّارِ، وَمَنْ اسْتَقَامَ عَلَى الطَّرِيقِ الْأَعْظَمِ انْتَهَى بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ تَلَا ابْنُ مَسْعُودٍ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [۱۵۳]»^(۲).

(۱) رواه أحمد في "المسند" (٤١٤٢)، والنسائي في "الكبرى" (١١١٠٩)، والدارمي في "السنن" (٢٠٨)، وابن بطة في "الإبانة" (١٠٥)، وابن نصر في "السنن" (١٤)، والحاكم في "المستدرک" (٣١٨/٢)، بو زهائر بگمیرموره سهر "الاعتصام" للشاطبي (٧٧/١)، وه شیخ (مشهور) دهلِت: إسناده صحيح، وه ههموه ها (أحمد شاکر) له "المسند" دا (٤٦٥/١)، وه شیخ (نعلبانی) له "السنن" لأبي عاصم (١٧) دهلِت: إسناده حسن.

(۲) رواه ابن وضاح في "البدع والنهي عنها" (٧٧)، والبيهقي في "شعب الإيمان" (١٤٨٧)، والطبراني في "الكبرى" (١٠٤٥٤).

واته: پتغمبهري خوا ﷺ له سهرتاكهي بهجتي هيشتين و كوتايه كهي له بههشت دايه، لهملاولي لولاي دا بانگمواز هديه بو لادان، نهوي وهلاميان بداتوه ده كهويته ناگروهه، نهوي خور اكر بيت و بميتنهوه ده گاته بههشت، پاشان نهو نايه ته ي كرده بهلگه.

مدهستي (ابن مسعود) ﷺ هموو بواره كاني نايين بوو، ليدهر نه چوون و په يوه ست بووني تمواو به هموو لايه نه ديني په كان.

نهم نايه ته هموو لايه نه داهيتراوه كان ده گريته وه، بهبي تايه ته ندي هندیك به هندیك^(۱).

نايه تي سي يهم: خوي گوره ﷺ ده فهرموي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعْمًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [الانعام: ۱۵۹].

واته: خوي پروهردگار هوال ددهات لم نايه ته دا به پتغمبهره كهي ﷺ كه نهو بهري په لموانه ي دور كه وتوونه ته وه له دينه حقه كهي، بوونه ته چنده ها تا قم و كومه لانيك، پتغمبهري ﷺ لهوان ني پهو نموانيش لم نين^(۲).

گهر نهمانه جوله كمو گاوه كان بن له ديني (ابراهيم الحنيف) ﷺ جيا بوونه وهو ناويان له خويان نا، ياخود خاوهن داهيتراوه كان بن له ناو موسولمانان دا، كه ساني شونكه و ته ي (متشابهات) ي بن، هموو يان ده رجو ري لي و نبوي ناييني پاك و بيگهرد ي (ابراهيم و محمد) ن، ﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [الانعام: ۱۶۱]^(۳).

خوي پروهردگار پتغمبهري (محمد) ﷺ بهري كردووه لبيان^(۴).

هوالي بي داوه بم نايه ته، له گهله كهي دا داهيتراويكي زور له دواي خوي دروست بيت^(۵).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۸۰/۱).

(۲) (۳) "تفسير الطبري" (۱۳۹/۵).

(۴) "تفسير ابن كثير" (۴۳۰/۳)، و "تفسير القرطبي" (۱۳۵/۷).

(۵) "تفسير الطبري" (۱۴۰/۵).

وه فرماني پيٰ کردوه که بهرائه تي خوي بتويي لهوانی داهينهرو دووبهړه کايه تي لهناو
نایینه که ی دا دروست ده کهن بهوی که ده فرمويټ: ﴿لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ﴾، وه هره شه شيان لي
ده کات که ده فرمويټ: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ﴾^(۱).

بيهری بوون له پيغمبهړه ﷺ، وه سزاو توله له خواي پهروهر دگاره وه، دلته وايي كه بو
پيغمبهري خوا ﷺ^(۲).

به لگش لهسهر نه وهی که پيغمبهري خوا ﷺ بيهریو هيچ پهيوهندي يه کی ناميني به خاوه
داهينهراوه کانه وه کوي هممو تا قمه جيا بووه کان هره له (خهوارج، رافيزه، موعتهزيله، مورجيه،
قهدهري، نه شعهری، ماتوريدي، ... هتد) يه به (سوفي و دهرويش و هممو جوړه کومله تازه کاني
نم سدرده مه دواي نه مانيش) به شيويه کی گشتي کو بهرنامه يي يان پوه دياره له په يره وي نه بوون
و شوي نه کموتني سونه ته کان و دزايه تي فرموده، ته نانه ت بيتاگابوون و نه ناسين و دووري
تهواويان له زانستي تايهت به ناسيني فرموده (علوم الحديث) و کوي ت تهواويان له پله ي
فرموده کان دا، وه بگره ته نانه ت بهرنامه دارشتن بو دهر باز بوون له فرموده، له زير ناو نيشاني
به ناو زانستي (خبر الآحاد) و (ظني ودلالة) به لگه گوماناي يه کان، يا له گهل عه قل و عيلم دا
نه گونجاندن.

وه پيشووي يه کانيان (خهوارج و رافيزه موعتهزيله) به وه شموه نه وه ستان به لکو هممويان
کوډه ننگن له حوکم دان به ته کفير کردن و به هه لگه پراوه بوون و فاسق بوون به لايه ني هره
که ميان به (عدالة) سه يره نه کردني هاوه لاني پيغمبهري خوا ﷺ که زانيان و نه لقه ي گهياندي نم
دينه، له گهل نه وه هممو ده قانه له وه سف و سه نايان (التزكية) کردنيان، خوا ليان رازي يوه
نهوايش له خوا رازين ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ [البَيِّنَةُ: ۸].

هر نه وه نه هلي سونه ته بهرنامه و کاريان پيٰ هه لگري هاوه لان و تابعين و گرنگي دانيانه به
فرموده و زانسته که ي (علوم الحديث) وه پهيوه ستبووني تهواويان به پاشماوه و (آثار) ي قسه و

(۱) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۲۸۲.

(۲) "تفسير القرطبي" (۷/ ۱۳۵).

فته توی هاوه لآن و تابعین، بوّ یه کلابوونه وهو شیکردنموه ی ههمو جیاوازی یه که له بوّچوونی دینی داو ره چاوکردنی خویندنموه ی راو بوّچوون و نیجتهاده کانیاں له پیش ههمو کهس و مزهه بینکوهیه له بهر پیشینه تیان لهم دینه دا.

نهمانه ههمو ی نیشانه یه کی زوّر دیاری جیاکه روه ی نیوان نه هلی سوننه ت و فیره قه کانه که ههمو بهرنامه و کوّمه لیک یه کلا ده کاته وه له په یوهندی نه بوونیان به بهرنامه و زانایانی نهم (منهج) ه، وه له خوگر تیان به شیوازی دووره پریزی و به سهرچاوه نه گرتن و قسه و توانج له پیشینی نهم نومه ته به تاییه ت له زانایانی هه لگرو بانگه وازی نهم (منهج) ه به دریژی میزوو بهرنامه و کاری فیره قه کانه.

وهك (القرطبي) رَحْمَةُ اللهِ لَهُ تَفْسِيرُهُ هَكَذَا دَهَلَيْت: وَقَدْ قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ الْعَارِفِينَ: هَذِهِ الْفِرْقَةُ الَّتِي زَادَتْ فِي فِرْقِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُمْ قَوْمٌ يُعَادُونَ الْعُلَمَاءَ وَيُبْغِضُونَ الْفُقَهَاءَ، وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ قَطُّ فِي الْأُمَمِ السَّالِفَةِ^(۱).

واته: هه نديك له زانایانی شاره زا ده لئین: نه و تاقمه ی گه لی موسولمان له گاوو و جوله که زیاتر ده کات که ده بنه (۷۳) تاقم، کهسانیکن له گه لی (محمد) ﷺ دژایه تی زانایان و رق لیبوونی شرع ناسان ده کهن، به هیچ شیوه یه که له گه له کانی پیشوودا نه بوون.

به لکو نه وان قه شه و عاییده کانیاں سیفاتیک ی خوایه تی یان بی دابوون له گوژین و گوژپایه لی کردنیاں، ته نانه ت له گوژینی دین دا، وهك خوی گموره ده فمرمیت: ﴿أَتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ﴾ [التّوّه: ۳۱].

(أبو هريرة) رَحْمَةُ اللهِ لَهُ دَهَلَيْت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ﴾ هُمْ أَهْلُ الْبِدْعِ وَأَهْلُ الشُّبُهَاتِ وَأَهْلُ الضَّلَالَةِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ^(۲).

واته: نه وانه ی جیاوازی و دووبه ره کایه تی دروست ده کهن کهسانی بیده کارانن، خاوه ن

(۱) "تفسیر القرطبی" (۱۲۷/۷).

(۲) "تفسیر الطبری" (۱۳۹/۵)، و "المصنفه" لاین ابی شیبّه، و ابن ابی حاتم (۸۱۵۱)، و "تفسیر ابن کثیر" (۴۲۰/۳).

گو مریی به کانن لهم نو مته.

(قاضي اسماعیل) و (ابن کثیر) دهلین: ظَاهِرُ الْقُرْآنِ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ كُلَّ مَنْ ابْتَدَعَ فِي الدِّينِ بِدْعَةً مِنَ الْخَوَارِجِ وَغَيْرِهِمْ؛ فَهُوَ دَاخِلٌ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؛ لِأَنَّهُمْ إِذَا ابْتَدَعُوا تَجَادَلُوا وَتَخَاصَمُوا وَتَفَرَّقُوا وَكَانُوا شِيعًا^(۱).

واته: پرو که شی قورنان به لگه به له سر هه موو که سیک داهیتراویک له ناین دا دابهیتیت، هه له (خوارایج) هکانه وه تا کهسانی تر نهم نایه ته هه موویان له خو ده گریت، له بهر نه وه ی گهر داهیتراویان دروست کرد نهوا ده مه قالی و وتی وتی دروست ده کهن له دین داو پاشان دوو بهر هکایه تی نه نجام ده دن.

وهك نيمامي (عہلی) ﷺ ده فہرمویت: «وَاللّٰهُ مَا فَرَّقُوْهُ وَلٰكِنْ فَاَرَقُوْهُ»^(۲).

واته: سویند به خوا جیاوازی یان له دین دا دروست نه کردوه، به لکو لی جیا بوونه ته وه. وه جوړیک گپړاندن وه له خویندن وه ی نایه ته که نهمه ده سه لیتیت، وه کو خویندن وه ی نیمامی (عہلی و قه تاده) بهم جوړه: «إِنَّ الَّذِينَ فَاَرَقُوا دِيْنَهُمْ»^(۳).
واته: نهوانی له دینه که یان جیا بوونه وه.

نایه تی چوارهم: خوی گه وره ﷺ ده فہرمویت: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلِيْسَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ۚ أَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ﴾ [الأنعام: ۶۵].

واته: نهی (محمد) پشان رابگه یه نه خوی په روه ردگار بالاده سته له ناردنی سزا به سهرتان دا، له سهره وه له خواره وه بهرگی پارچه پارچه دوو بهر هکایه تیتان به سهردا بپوشی و تالوو سه ختی به کانی به کزی بجپژن^(۴).

(۳) "تفسير الطبري" (۵/ ۱۳۷).

(۱) "تفسير ابن كثير" (۳/ ۴۲۰)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۸۵).

(۲) "تفسير القرطبي" (۷/ ۱۴۹)، و "اللباب في علوم الكتاب" لسراج الدين الحنبلي (۸/ ۵۳۰).

(۴) "تفسير الطبري" (۵/ ۲۸۸)، "تفسير ابن كثير" (۳/ ۳۰۵)، و "تفسير القرطبي" (۷/ ۱۲).

مه بهست له نايه ته كه: ﴿أَوْ يَلِسْكُمْ شَيْعًا﴾: به گي پارچه پارچه بوونتان به سهردا بهوشی.

(عبدالله ی کوری عباس) رَضِيَتْ دَهْلَيْت: «يَعْنِي بِالشَّيْعِ الْأَهْوَاءَ الْمُخْتَلِفَةَ»^(۱).

واته: به پارچه پارچه بوون و ههواو ناره زووه جياوازه كانه.

وه (مجاهد) رَضِيَتْ دَهْلَيْت: «مَا كَانَ مِنْكُمْ مِنَ التَّفَرُّقِ وَالْاِخْتِلَافِ»^(۲).

واته: بهوانه ی له ئیوه دا ږوو ده دات له دووبه ره كايه تی و جياوازه كان دا.

نهم نايه ته هيمايه بو دروست بوونی جياوازی و داهيتراوه كان له دواي نهم راسته ږيگه و كوده نگ بوون له سهری، له بنه رت دا داهيتراو هو كاری ناكوكی و په رت بوونه، ههروهك (سوننه ت) هو كاری كوده نگي و په كړيزی دينه، (ابن تیمية) رَضِيَتْ دَهْلَيْت: البدعة مقرونة بالفرقة كما ان السنة مقرونة بالجماعة^(۳).

واته: داهيتراو په يوه سته به دووبه ره كايه تی و په رتبوونه وه ههروهك چون شو نكه وه تی سوننه ت په يوه سته به په كړيزی يوه.

وهك (مجاهد) رَضِيَتْ دَهْلَيْت له تفسیری نهم نايه ته دا ﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾^(۴) إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ ﴿[هؤلّا: ۱۱۸ - ۱۱۹] واته: به رده وام جياوازی له نيوانتان دا ده بیت بيتجگه لهوانه ی به زه ی خوا گرتوونه تی يوه. دَهْلَيْت: «﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ [هؤلّا: ۱۱۸]: أَهْلُ الْبَاطِلِ، واته: نهوانه ی جياوازيان تيا دايه كه سانی نه هلی به تالن، ﴿إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ﴾ [هؤلّا: ۱۱۹]: أَهْلُ الْحَقِّ لَيْسَ فِيهِمْ اخْتِلَافٌ» واته: خاوه ن حقه كان جياوازی له نيوانيان دا نی په^(۵).

وه (عكرمة) رَضِيَتْ دَهْلَيْت: «هُمْ أَهْلُ السُّنَّةِ»^(۶). واته: نه هلی به زه ی نه هلی سوننه تن.

(۱) "تفسير الطبري" (۲۸۸/۵)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۶/۱)، وابن أبي حاتم (۷۴۱۲).

(۲) "تفسير الطبري" (۲۸۸/۵)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۶/۱)، وابن أبي حاتم (۷۴۱۲).

(۳) "الاستقامة" (۴۲/۱).

(۴) "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبد البر (۱۷۵۳)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۷/۱).

(۵) "السنن" لسعيد بن منصور (۱۱۰۶)، و"جامع البيان" لاسن جرير (۱۸۷۱۳).

وه (مالك بن أنس) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «أَهْلُ رَحْمَةِ اللَّهِ لَا يَخْتَلِفُونَ»^(۱). واته: خاوهن بهزهیی یه کان جیاوازیان تیدا نی یه.

نایه تی پینجه م: خوی گه وره ﷺ ده فهرمویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳].

واته: با خوباریز بن له جیه جی نه کردن و پینجه وانه کاری ریگمو بهرنامهو سونهت و شهریه تی پیغمبه ری خوا ﷺ، پیوه ری و تهو کاره کانیاں به پیوه ری و تهو کاری نهو بیت، گونجان له گه لی دا وهرده گریت و پینجه وانه که ی ده درپته وه به سهر خاوه نه که ی دا گهر هرکه سیك بیت، گهر وانه سزای دلی ده درپت به سهری دا له بیروایی و دوورووی و بیدعو داهیتیری یه تی، یاخود سزای دنیایی له کوشن و بهند کردن^(۲)، له نه نجام دا زیاتر گومراو سهرلیشیواویان ده کات به هوکاری پینجه وانه کاری پیغمبه ره وه ﷺ^(۳).

نهم نایه ته هه ره شهیه کی بیسنووری ته واره بو که سانی خاوهن داهیتراوه کان له وهرنه گرتن و سزادانیان.

که سیك پرسیار له نیمام (مالك) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده کات و دهلایت: ده مهویت پوشینی ئی حرام و (تلبیه) لای گورزه که ی پیغمبه ری خوا ﷺ له مزگموته که ی دا بکم، نهویش فهرمووی: نهم کاره نه که ی، له (مِیقَاتُ ذَا الْحَلِیْفَةِ) بیکه، نه ترسم تووشی فیتنهو کوتایی به سزاو وهرنه گرتن بیت، وتی: چ سزایه ک که من چند میلک زیاد ده که م له سنووری خوی؟ نیمام (مالك) فهرمووی: «وَأَيُّ فِتْنَةٍ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ تَرَى أَنَّكَ سَبَقْتَ إِلَى فَضِيلَةٍ قَصَرَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟! إِنْ سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳]»^(۴).

(۱) "السنن" لسعيد بن منصور (۱۱۰۴)، و "الشريعة" للأجري (۴۶۰)، و "الاعتصام" للشاطبي (۸۳/۱).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۱۰۱/۶). (۳) "أضواء البيان" للشقيطي (۱۷۳/۶).

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۲۲۷/۱، ۳۶۷)، و "أحكام القرآن" لابن العربي (۱۴۱۲/۳)، و "الإبانة" لابن بطة (۹۸)، و

واته: چ سزایه که لموه گه وره تره که ده رکت به چاکه یه که کردیت پیغمه بهری خوا ﷺ
 نه یکردیت؟ پاشان نهم نایه تهی خوینده وه: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ
 يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [الشور: ۶۳].

واته: ناگدار بن نهوانه ی فهرمانی نمو ﷺ ده شکین کما تووشی به لایه که و سزایه کی سهخت
 ببنه وه.

(سه عیدی کوری موسیه ب) ﷺ پیاویکی بینی له دوا ی بانگی به یانی زیاد له دوو رکات
 ده کات (به بی هو)، فهرمانی به نه کردنی دا، پیاوه که وتی: نه وه خوی گه وره سزام ده دات له سه ر
 نویژ؟ فهرمووی: «لَا، وَلَكِنْ يُعَذِّبُكَ عَلَىٰ خِلَافِ السُّنَّةِ»^(۱).

واته: نه خیر، به لکو سزات ده دات له سه ر پیچه وانه ی سونه ت.
 به ههمان شیوه نهم کار و وه لاهه له نیمامی (عومه ر) وه ﷺ ده گیر نه وه له سه ر ری گرتن له
 نویژی دوا ی عه سر^(۲).

(سهل بن عبدالله التستري) ده لیت: كُلُّ فِعْلٍ يَفْعَلُهُ الْعَبْدُ بغيرِ اِقْتِدَاءٍ: طَاعَةً كَانَ أَوْ
 مَعْصِيَةً، فَهُوَ عَيْشُ النَّفْسِ يَغْنِي: بِاتِّبَاعِ الْهَوَى، وَكُلُّ فِعْلٍ يَفْعَلُهُ الْعَبْدُ بِالْاِقْتِدَاءِ؛ فَهُوَ عِتَابٌ عَلَى
 النَّفْسِ يَغْنِي لِأَنَّهُ لَا هَوَى لَهُ فِيهِ^(۳).

واته: هه ر کاریک به بی شوینکه وه ی قورئان و فهرمووده بکریت؛ خاوه نه که ی شوینکه وه ی
 جهز و ئاره زووه کانی نه فسی خو یه تی، وه هه ر کاریک به شوینکه وه ی سونه ت بکریت له ناو بر دنی
 هموا و ئاره زووه نه فسی یه کانیه تی.

(۱) رواه البيهقي في "السنن" (۲/ ۶۵۴)، وعبد الرزاق في "مصنفه" (۳/ ۵۲)، وفي "إرواء الغلیل" للألبانی (۲/ ۲۳۶) بسند
 صحیح.

(۲) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۳، "الفقيه والمتفقه" للخطيب البغدادي (۱/ ۱۴۷)

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۱۲۶)، و"الرسالة القشيرية" للقشيري ص ۱۵.

نایه تی شه شهیم: خوی گه وره ﷺ ده فره مویت: ﴿الْيَوْمَ أَكَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ٣].

واته: نه مرو ناینه کهم بو کامل کردون وه هه موو نیعمه ته کانیشم بو تهوار کردون و رازیم به نایینی نیسلام بوتان.

(ابن عباس) رَضِيتُهَا ده لیت: خوی پهروه ردگار ههوال ده دات به پیغمه به ره که ی و باوه رداران که نایینی نیسلام و باوه ری بو تهوار کردون و پیوستیان به هیچ زیاده به که نی یه، وه به هه موو شیوه به که پی رازی یهو ناتوهاری ناکات، پیوستیان به ناین و پیغمه به ریکی تر نی یه، نه مه گه وره ترین به خشنده پی خویه تی بو سمر نه م گله^(١).

پیغمه به ری خوا ﷺ ده فره مویت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلَهَا كَنَهَارِهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ»^(٢).

واته: به جیم هیشتون له سمر رووناکیه که شهوی وه کو روژی وایه، له دوی من که سی له سمر گو مر ناییت بیجگه له تیاچو نه بیت.

وه هه وره ها ده فره مویت: «إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُقَرِّبُكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ إِلَّا قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَلَيْسَ شَيْءٌ يُقَرِّبُكُمْ إِلَى النَّارِ إِلَّا قَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ»^(٣).

واته: کاریک نه ماوه نزیکتان بخاته وه له بهمه شت فره مانم پی کردون و هیچ کاریکیش نه ماوه نزیکتان بخاته وه له ناگر هدر ریگریم لی کردون.

(١) "تفسير ابن كثير" (٣/٣٢).

(٢) رواه ابن ماجه (٤٣) وقال (شعب الأثرؤوط): حديث صحيح، وصححه (الألباني) في "صحيح وضعيف سنن ابن ماجه" برقم (٤٣)، وأحمد (١٧١٢٤)، وابن أبي عاصم في "السنة" (٤٧، ٤٨، ٤٩)، والطبراني في "الكبير" (٦١٩)، والحاكم في "المستدرک" (٣٣١)، وفي "الصحيحة" برقم (٩٣٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (٤٣٦٩)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (٥٩).

(٣) البغوي في "شرح السنة" (٤١١١)، والألباني في "مشكاة المصابيح" برقم (٥٣٠٠)، وفي "الصحيحة" (٢٨٦٦).

(مالیکی کوری نه مس) ﷺ ده فرمویت: مَنْ أَحْدَثَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ سَلَفُهَا؛ فَقَدْ رَعِمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ؛ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [الْمَائِدَة: ۳]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا؛ فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا^(۱).

واته: هدر کاریک لهم نوممه تدا بکریت که پشینان نه یانکر دیت؛ نهوا خواونه کهی وای دهرده بریت که پیغمبری خوا ﷺ خیانه تی لهم دینه کردوو به نه گه یاندنی، له بدر نهوی خوی گموره ده فرمویت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [الْمَائِدَة: ۳]، نهوی نه ورور ژه دین نه بیت؛ نه مرو دین نی به.

مهبه ست لهم بهلگه یه نهویه دین لای خواوه ﷺ کامل و نهواو بووهو پیوستی به هیچ که سیک و کاریک نی به بوی زیادهو کم کات، بیدعه کاریش به بیدعه کهی وای ده گه یه نیت دین پیوستی بهو کارانه هیه که باسی نه کردوو نهو بوی داهیناوه، نهوه بهر بهر چدانهوی نهو نایه ته به که گوره ترین پلهو قدری نیسلام ده گه یه نیت.

نایه تی حهوتهم: خوی گموره ﷺ ده فرمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ [التَّوْبَة: ۳۱].

واته: نایا خواکانیان یاساو پابه ند بوونی تازه یان بو داهیناوان له ناین دا که خوی پهروهر دگار ریگهی پی نه داوان^(۲).

یاسا دارستن مافی خوایه، گمر به کیلک یاسا دابریژیت مانای دوو کاره:

یه کهم: هاو به شی خوایه له یاسا دانان.

دووهم: ده بیت خوا ریگهی پیداییت.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۳۶۸).

(۲) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۷۵۷، و "زاد المسير في علم التفسير" لابن الجوزي (۴/۶۳).

له همدوو حالته که دا بوونی نییه نهمانه، کهواته بیدعه کاران نه هاوبهشن نه ریگه پیدراون.
به هیچ شیوهیه که خوی پدوره دگار نیزنی کسی نه داوه به ناوی دینه که یهوه کار و
کرده یهوه کی زور به دین بکات، له بهر نهوه ی یاسا دارپژ (المشرع) بو بنده کانی همر نهوه، وه کو
ده فهرمویت: ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [الاعراف: ۵۴].

واته: همدوو دروستکراوه کان همر نهو دروستی کردوون، همر فهروانی نهویش به سمریان دا
جیهه جی ده کریت.

ته نانهت پیغه مبهرا (علیهم السلام) یاسا دارپژ (المشرع) نین و کاریان تهنها گه یاندنه، وه کو
خوی پدوره دگار ده فهرمویت: ﴿مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَلَعُ﴾ [المائدة: ۹۹]. وه ده فهرمویت:
﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ [الزین: ۴۰]. وه ده فهرمویت: ﴿فَهَلْ عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَلَعُ
الْمُؤْمِنِينَ﴾ [البقره: ۳۵]. وه ده فهرمویت: ﴿فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾ [التغابن: ۱۲].
وه ده فهرمویت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [الحجرات: ۳ - ۴]. وه
ده فهرمویت: ﴿فَأَسْتَقِيمَ كَمَا أَمَرْتُ﴾ [هود: ۱۱۲].

گهر پیغه مبهرا (علیهم السلام) مافی دارشتنی یاسا و بهرنامه یان بی نه درایت؛ ده بیت چ
که سیک نهو مافه به خوی یاخود که سیک تر بدات؟! به ناوی ویست و نیراده ی خوار دینه که یهوه
ریگه دارپژ بیت! ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ [البقره: ۱۶۹]. به ناوی خواوه بریار بدهن
و له گهل نهوهش دا نایزان.

وه خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿قُلْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ بِدِينِكُمْ﴾ [الحجرات: ۱۶].

واته: نهی (محمد) بلی نیوه خوا فیری دینه که تان ده که ن؟!!

وه ده فهرمویت: ﴿قُلْ أَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ﴾ [البقره: ۱۴۰].

واته: نهی (محمد) بلی نهوه نیوه زانان به سمر دینه که ی دا یاخود خوی گهوره عیلا خوی؟!
پلهو پایده کمان نی یه بو بنده کان بیجگه له بهرنامه یی تهراو، گهر له همر ناستیکی بهرز دا
بیت ده بیت زیاتر بهرنامه یی بکات و ملکه چی و جیهه جیکاری بهرنامه بیت.

نعمه بهرپرچی گاورو جوله که کان ده داته وه له بهر زکړدنه وهی پلهی پیغمبره که یان تا به شیکه له خوا، یان کوری خواجه، وه قه شه کانیان جیگری پیغمبره که یانن لمو وه صفانه دا بو یان هه به هموو گوزانکاری یه که له دین دا دروست بکن، وه بهر پرچه بو (شیعه و ته صوف) که پیشواکانیان (الأئمة) به بیتاوان (معصوم) و پلهی (ولایة الفقیه) و (علم الباطن) یان ده دهنی بو گمراڼه وهی گوزانکاری دینی بو یان (المرجعية).

له گهڼ نه وهش دا خوی پروهردگار ده فرمویت: ﴿وَلَا تُشْرِكْ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ [الكهف: ۲۶].

واته: یه که یون به شدارو هاو به شی یاسای پروهردگار ناکات.

به لگه فهرموده می به کان له سه ردا هینراو

(الاحادیث النبویة فی ذم البدع)

ناشکرایه که فهرموده شیکاری قورنانه، بو به زورتر به لگه له خو ده گریت له بهر جوزی کاری پیغمبر ﷺ ﴿لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ مَا نَزَلَ إِلَيْهِمْ﴾ [التَّحْكَمُ : ۴۴]، وه کاری شیتله کاری قورنان و کردنه وهی گری و به کلابونموه ده قه کانه، تاره کو هیچ گوشه به کی ناین به شاراوه می نه میته وه، وه به لگش به کس نه میته، خوی گموره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [النِّسَاء : ۱۶۵].

واته: تاره کو دوی پیغمبران به لگه بو کس نه میته.

وه ده فهرمویت: ﴿لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ﴾ [الْأَنْكَار : ۴۲].

واته: تاره کو مانموه و تیا جونتان به پرونی و ناشکرای بیت.

فهرموده می به کم: هه موو داهینراو نیک گومرای می به له ناگردایه.

پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «... وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۱). و فی لفظ: «فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَىٰ بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ، وَعَصُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۲).

(۱) رواه مسلم (۲۶۰۶)، وابن ماجه (۴۶)، والنسائي في "الكبرى" (۱۷۹۹) واللفظ له، وأحمد (۱۷۱۴۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۷۸۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۲۱)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۷۱)، والأجري في "الشریعة" (۸۴)، وابن وضاح في "البدع" (۵۷)، والبيهقي في "الحلیة" (۱۸۹/۳)، وفي "سنن الكبرى" (۵۸۰۰)، وفي "الشعب" (۴۴۵۲)، وفي "أحكام الجنائز" للألباني ص ۱۸، وفي "الإرواء" (۶۰۸)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۳۵۳).

(۲) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهد، وأبو داود (۴۶۰۷) واللفظ له، والترمذي -

واته: نموهی دواى من بڑى جياوازيه کى زور دهييت، په يوه ست بن به سونه تي من و جيتشيانى کامل دينى دواى من، ناگادارى کاره تازه داهيتراوه کان بن، هممو تازه داهيتانیک داهيتراوه (له دين دا)، وه هممو داهيتراوئک گومرايى يه.

وه «... كُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»^(١).

واته: هممو داهيتراوئک گومرايى يه وه له ناگر دايه.

بهم شيويه پيغمبرى خوا ﷺ پيشه کى زور بهى وتاره کانى ده کرده وه، بهره وام نامور گارى به په يوه ستبون به قورئان و سونه تموه و دور کموتنموه و دزايه تي کردنى داهيتراوه دينى يه کان له وتاره کانى دا بهره وام ده بوو.

گمر گرنگى يه کى زور به خزمهت بو دینه که نه بوايه پيدا گرى له سر نده کرد.

گه ياندنى هممو دين و هوکاري پاراسته کانى کارى پيغمبرايه تي (محمد) ﷺ، له بر نه وه پيشه کى هممو وتاره کانى بووه.

فهرمودى دووم: داهيتراو هوکاري په دکرده وهيه.

پيغمبر ﷺ ده فهرمويت: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(٢).

= (٣٤٢٧)، وأحمد (١٧١٤٤)، والبيهقي في "الكبرى" (٢٠٣٣٨)، وفي "الشعب" (٧١١٠)، والدارمي (٩٦)، وابن حبان في "صحيحه" (٥)، وابن أبي عاصم في "السنة" (٥٤)، والأجري في "الشريعة" (٨٦)، والطبراني في "الكبير" (٨٥٢١)، والحاكم في "المستدرک" (٣٢٩) وقال (الذهبي): صحيح ليس له علة، وفي "مشكاة المصابيح" (١٦٥) وصححه، وفي "الصحيحه" (٣٠٠٧، ٢٧٣٥)، و "صحيح الجامع الصغير" (٢٥٤٩)، و "صحيح التريغ والترهيب" (٥٠).

(١) تعليق (شعب الأرئووط) في "المسند": وفي الرواية الموقوفة عند البيهقي واللالکاني زيادة: "كل ضلالة في النار"، وهي في بعض طرق جابر.

وفي "حجة النبي ﷺ" للألباني ص ١٤، و "أحكام الجنائز" ص ٣٠، وقال الألباني في "صحيح التريغ والترهيب" تحت حديث رقم (٤٩): زاد النسائي (٢٣٤/١) وابن خزيمة في "صحيحه" (١٧٨٥) وغيرهما: "وكل ضلالة في النار"، وإسنادها صحيح، وفي "الإرواء" برقم (٦٠٧).

(٢) رواه البخاري (٢٦٩٧)، ومسلم (١٧١٨) واللفظ له، وابن ماجه (١٤)، وأبو داود (٤٦٠٦)، وأحمد (٢٦٣٢٩)، وابن حبان في "صحيحه" (٢٦، ٢٧)، والدارقطني (٤٥٣٤)، والبيهقي في "الكبرى" (٢٠٥٣٦)، وفي "صحيح التريغ والترهيب" (٤٩).

وحدیث: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۱).

وفي لفظ: «مَنْ صَنَعَ أَمْرًا عَلَى غَيْرِ أَمْرِنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۲).

واته: هدر که سیک فرمانيک دابهيتيت لسه ر فرماني نيمه نهبيت رت ده کریتمه.

زانایان نم فرموده به به یه که لسه سنی بهمای نیسلام داده نین، له همه لایه ن وه رگرتن و بر مانایه تی دا.

(ابن حجر العسقلاني) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيت: وَهَذَا الْحَدِيثُ مَعْدُودٌ مِنْ أَصُولِ الْإِسْلَامِ وَقَاعِدَةُ مِنْ قَوَاعِدِهِ ... قَالَ النَّوَوِيُّ هَذَا الْحَدِيثُ مِمَّا يَنْبَغِي أَنْ يُعْتَنَى بِحِفْظِهِ وَاسْتِعْمَالِهِ فِي إِبْطَالِ الْمُنْكَرَاتِ ... وَقَالَ الطَّرْقِيُّ هَذَا الْحَدِيثُ يَصْلُحُ أَنْ يُسَمَّى نِصْفَ أدْلَةِ الشَّرْعِ ... وَفِيهِ رَدُّ الْمُحَدَّثَاتِ وَأَنَّ النَّهْيَ يَقْتَضِي الْفَسَادَ^(۳).

واته: نم فرموده به به یه کی که له بهما سه ره کی یه کانی نیسلام همزمار ده کریت و به ره تیکه له به ره ته یاسایه کانی.

وه نیمامی (النووي) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيت: پیوسته نم فرموده به له بهر بکریت و جیه جی بکریت به سه ره همو کاریکی بی بناغو به تال دا.

وه (الطرقی) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيت: ده شیت نم فرموده به پیکهاته ی نیوه ی به لگه شهرعی یه کان بیت.

نم دوو فرموده به ده کریت به لگه بو بهشی دووه می مهرجه کانی کاره عیاده تی یه دینی یه کان، که (المتابعة) یه، له پاش (الإخلاص)، واته شویتکه وته تی تهاوی ده فه کانی نیسلام له

(۱) رواه مسلم (۱۷۱۸)، والبخاري (بَابُ إِذَا اجْتَهَدَ الْعَامِلُ أَوْ الْحَاكِمُ، فَأَخْطَأَ خِلَافَ الرَّسُولِ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ، فَحُكْمُهُ مَرْدُودٌ)، وفي "خلق أفعال العباد" ص ۶۲، و "مختصر صحيح البخاري" (۳۳۹)، وأحمد (۲۵۴۷۲)، والدارقطني (۴۵۳۷)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۵۲)، وفي "الإرواء" (۸۸)، و "صحيح الجامع الصغير" (۶۳۹۸).

(۲) رواه أبو داود (۴۶۰۶) واللفظ له، والبيهقي في "الكبرى" (۲۱۱۹۶)، وأحمد (۲۴۴۵۰)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۶۳۶۹)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (۴۹).

(۳) "فتح الباري" (۳۰۲/۵ - ۳۰۳).

همموو كاريكي ديني دا تاوه كو وه ربگريټ.

نم فرموده ده دهيته ترازوو و كيټشانه ي همموو كاريكي ديني له دونيادا پيش ترازوو و كيټشانه كي روژي دوايي ﴿وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ﴾ [الحديد: ٢٥].

دارشتي بهرناممو ياسا مافي خوي پيروه دگارو زه وتكردي خوكردن به خويدي لهو بواره دايه به سهر بنده كاني يهوه، وه له لايه كي تروه همرکه سيك چهنده پلهو پايه ي نيماني و زانستي ديني دهيت بو ي نه سنووري به لگه كان به زيتيت.

فرمودي سي يه: بيدعه كاران درچوون له سونه تي پيغه مبهري خوا ﷺ.

عَنْ حُذَيْفَةَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «نَعَمْ، قَوْمٌ يَسْتَتُونَ بِغَيْرِ سُتِّي، وَيَهْتَدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي...»^(١). وفي لفظ البخاري: «قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي...»^(٢).

واته: (حوزه يفه) ﷺ وتي: نه ي پيغه مبهري خوا ناي دواي نم خير (يسلامه پاك و بيگرده) شهر نه بيت؟ فرمودي: به لي، كه سايتك دين شوينكه وتي ريگمو سونه ته كاني من نابن.

مهرجي مانموي دينداري يه كي پر خير و راست و دروست لا نه دانه له سهر شوينكه وتي سونه ت، گهر لادان ويست و ناره زووه كاني خه لكي به دينداري كرا نهوا همموو جوړيك شهر له دونياو ديني نهو خه لكه دا روو ده دات، به بهرناممو په پرهو كړدي سهرچاوه كه قورنان و فرموده يه ون ده بيت، همرکه سيك ديت ناره زوو ويسته كاني خوي تيكه ل ده كات.

پيغه مبهري خوا ﷺ ده فرمودي: «إِنَّ مِمَّا أَخْشَى عَلَيْكُمْ شَهَوَاتِ الْفَنِيِّ فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ وَمُضِلَّاتِ الْهُوَى»^(٣).

(١) رواه البخاري (٧٠٨٤)، ومسلم (١٨٤٧) واللفظ له، والبيهقي في "الكبرى" (١٦٧٩٥)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب"

(٥٦، ٥٧)، وابن وضاح في "البدع" (٧٩)، وفي "الأجوبة النافعة" للألباني ص ١١٢.

(٢) "مختصر صحيح البخاري" (٢٦٤٦)، ورواه البغوي في "شرح السنة" (٤٢٢٢).

(٣) رواه أحمد (١٩٧٧٣)، وقال (شعب الأرنؤوط): رجاله ثقات رجال الصحيح غير أنه منقطع، والبخاري في "مسنده" (٣٨٤٤)،

واته: ئموه ی برسم لیټان حز و خوشی یه کانی ناو سک و شهوه تئانه له گه ل ههواو ئاره زووه گومرا کانتان.

«مُضِلَّاتِ الْهُوَى»: مه بهست بهمهیه له فرموده که دا: لادان له سوننهت کهوتنه ناو گومرایی یه وهیه.

وشه ی «مُضِلَّاتِ» بهرام بهر «الهدایة، السُّنَّة» یه، دوو وشه ی دژ بهیه کن له یه کات دا، له کهسیکا کو نایته مه وهه یه کیکیان ئهویریان ده رده کات.

وه کو یاسایه کمان ههیه ده لیت: «مُتَنَوِّعُ اجْتِنَاعِ النَّقِیْضِیْنِ» واته: نه گونجاوه کو بوونه وهی دوو دژ بهیه ک.

فرموده ی چواره م: داهینراو هوکاره بو بینه شکردنی خاوه نه که ی له جهوزی پیغه مبهه ر عَلَيْهِ السَّلَام.

پیغه مبهه ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده فرمویت: «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، وَلَيْزَ فَعَنَ مَعِيَ رِجَالٌ مِنْكُمْ ثُمَّ لِيُخْتَلَجَنَّ دُونِي، فَأَقُولُ: يَا رَبَّ أَصْحَابِي، فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدُتُوا بِعَدَّكَ»^(١). وفي لفظ مسلم: «إِنِّي لَكُمْ فَرَطٌ عَلَى الْحَوْضِ، فَإِيَّايَ لَا يَأْتِيَنَّ أَحَدُكُمْ فَيَذُبُّ عَنِّي كَمَا يَذُبُّ الْبَعِيرُ الضَّالُّ، فَأَقُولُ: فِيمَ هَذَا؟ فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدُتُوا بِعَدَّكَ، فَأَقُولُ: سَحَقًا»^(٢).

واته: من پشتان نه کهوم بو سهه (حوض)، کهسانیک له ئیوه به ره وه لای من دین، پاشان ریگری یان لی ده کهن، ده لیم: نه ی پهروه دگار هاوه لانه، یم ده لین: تو نازانیت دوا ی تو چیان

والبيهقي في "الخليه" (٣٢/٢)، وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسائيد" (٢٨/٥)، وصححه الألباني في "صحيح الترغيب والترهيب" برقم (٢١٤٣، ٥٢).

(١) رواه البخاري (٦٥٧٦) واللفظ له، ومسلم (٢٢٩٧)، وابن ماجه (٣٠٥٧)، وأحمد (٣٦٣٩)، والطبراني في "الكبير" (٦٦١)، وابن أبي شيبة في "مصنفه" (٣٧١٧٧)، وابن أبي عاصم في "السنة" (٧٣٦) و (٧٦٢)، وأبو يعلى (٥١٩٩).

(٢) رواه مسلم (٢٢٩٥).

داهيتا، ده لټيم: تيا بچن، له سزای داهيتراوه کانيان دا نهم دوعايميان لي ده کات.

(ابن عبدالبر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لټيت: كُلُّ مَنْ أَحْدَثَ فِي الدِّينِ فَهُوَ مِنَ الْمُطْرُودِينَ عَنِ الْحَوْضِ^(١).

واته: هر که سيک داهيتراو له دين دا دروست بکات؛ دهر کراوه له سهر حموزي پټغمبهري خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

نيمامي (الشاطبي) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لټيت: کومهلتيک له زانايان ده لټين که ساني خاوهن داهيتراوه کان له حموزي پټغمبهري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهر ده کړين^(٢).

وه له فهرموده ده ک دا پټغمبهري خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نمازه يو سونهت و کاره کاني خوي ده کات، دهر فهرمويټ: «... وَمَنْ بَرِيَ عَلَى حَوْضِي»^(٣).

واته: مينبهه کم له سهر حموزه کمه.

بهو مانايه ي گهر په يوه ست نه بن به ريگهو سونهتي خاوهن مينبهه که و نهو شيوه کارانه ي لهوي دا نه نجام دراوه؛ شايسته ي دهر کردن له سهر حموزي خاوهن مينبهه.

وشه ي «مَا أَحْدَثُوا»: ههمو جوړه داهيتراويک له که ورو به چوک ده گريته وه، له بواي بيرو باوه ر (عقائد) دا بيت ياخود پهرسته کان (عبادات).

نيمامي (النوي) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لټيت: وَالثَّالِثُ أَنَّ الْمُرَادَ بِهِ أَصْحَابُ الْمُعَاصِي وَالْكَبَائِرِ الَّذِينَ مَاتُوا عَلَى التَّوْحِيدِ وَأَصْحَابُ الْبِدْعِ الَّذِينَ لَمْ يَخْرُجُوا بِبِدْعَتِهِمْ عَنِ الْإِسْلَامِ^(٤).

واته: راي سي هم: مهبهست بهو فهرموده تاوانباران و نهو خاوهن داهيتراوانه که له ئيسلام دهر يان ناکات، بيهش ده کړين له سهر حموزي پټغمبهري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(١) "شرح النووي على مسلم" (١٣٧/٣).

(٢) "الاعتصام" (١٠٦/١).

(٣) رواه البخاري (١١٩٦)، ومسلم (١٣٩١)، وأحمد (٧٢٢٣)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٧٥٠)، والطبراني في "الأوسط" (٦٤٤٤)، وعبدالرزاق في "مصنفه" (٥٢٤٣)، وفي "صحيح الجامع الصغير" برقم (٥٥٨٧).

(٤) "شرح النووي على مسلم" (١٣٧/٣).

فهرموده‌ی پینجه‌م: داهینراو هوکاری تیاچوونه.

پیغمبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرمویت: «فَإِنَّ لِكُلِّ عَابِدٍ شِرَّةً، وَلِكُلِّ شِرَّةٍ قَتْرَةٌ، فَإِمَّا إِلَى سُنَّةٍ، وَإِمَّا إِلَى بِدْعَةٍ، فَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ، فَقَدْ اهْتَدَى، وَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ»^(۱).

واته: بو همموو خاوه‌ن (کاریتک) و عیاده‌تیک ههول و تواناو گورپکی ههیهو همموو توانایه‌ک سستی به‌دوای دا دیت، جا نهو ههول و توانایه له‌سهر ریگه‌ی سونه‌ت بیت خاوه‌نه‌که‌ی هیدایه‌ت دراوه، وه به پینجه‌وانه‌وه تیاچووه.

ههول و تیکوشانه‌کان گهر بو شوینکموته‌ی سونه‌ت و زیندوو بوونه‌وه‌ی بیت ریگه‌ی کاملی هیدایه‌ت و دینداری یه، به پینجه‌وانه‌وه تیاچوون و له‌ده‌ستدانه.

فهرموده‌ی شه‌شه‌م: بیدعه‌کار درژی سونه‌تی پیغمبه‌ره ﷺ.

پیغمبه‌ری خوا ﷺ ده‌فهرمویت: «وَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۲).

واته: نهو که‌سه‌ی لابدات له سونه‌تی من له من نی یه.

نهمه له کاتیک دا که کوهمه‌لینک برسیاریان له عیاده‌تی پیغمبه‌ره ﷺ کردو به که‌میان زانی و هه‌ریه‌که‌یان برپاریان دا به جوړیک له عیاده‌ت گۆشه‌گیرو په‌یوه‌ست بن پیوه‌ی.

پیغمبه‌ری خوا ﷺ له وه‌لامیان دا کاتیک ویستیان نهو کارانه بکه‌ن که پیغمبه‌ری خوا ﷺ نه‌یکردووه، وه واز لهو کارانه بیتن که کردوویه‌تی (وه‌ک ژن هیتان و ...)، پیغمبه‌ریش ﷺ نهم فهرموده‌یه‌ی فهرموو.

(۱) رواه أحمد (۶۴۷۷)، وقال (أحمد شاكر): إسناده صحيح، وابن حبان في "صحيحه" (۱۱)، والبيهقي في "الحلية" (۲۸۵/۱)،

وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسائيد" (۱۱۸/۸)، ونقله الألباني في "أصل صفة صلاة" (۵۱۸/۲) وحكم عنه بأنه: إسناده

صحيح على شرطها، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۲۱۵۲)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (۵۵).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، والدارمي (۲۲۱۵)، وابن

خزيمة في "صحيحه" (۱۹۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۶)، وفي "المشكاة" (۵۲/۱)،

و "الإرواء" (۱۷۸۲)، و "صحيح الجامع الصغير" (۱۳۳۶)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۱۸).

داهینراو لهم دوو حالته بهدمر نی په:

په کهم: نه کردنی کاره سوننه ته کان.

دووم: کردنی کاره داهینراوه کان.

وه بگړه هموو داهینراویک سوننه تیک له ناو دهبات و دهیریت.

(أبي إدريس الخولاني) و (حسان بن عطية) دهلین: مَا أَحَدَّثْتُ أُمَّةً فِي دِينِهَا بِدْعَةً؛ إِلَّا رَفَعَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُمْ سُنَّةً^(۱).

واته: هر که سانیک له دینه کهیان دا داهینراو (بدعه) بهک دروست بکن نیلا خوای گهوره سوننه تیکیان له ناو دا همدده گړیت.

وه همدنیک له پیشیان (السلف) دهلین: لَا يُحَدِّثُ رَجُلٌ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً؛ إِلَّا تَرَكَ مِنَ السُّنَّةِ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا^(۲).

واته: هر که سینک داهینراو (بدعه) بهک له نیسلام دا دروست بکات نیلا لموه باشر وازیان له سوننه تیکیانوه.

فهرمووده ی جهوتهم: بیدعه کار تاوانی شوینکه وتوانی له نه ستو ده گړیت.

پیغه مبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: «مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى، كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ، كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا»^(۳).

(۱) "البدع" لابن وضاح (۸۷، ۹۰)، ورواه الدارمي في "السنن" (۹۹)، واللالکائي في "السنة" (۹۳/۱)، وابن بطه في "الإبانة" (۲۲۸)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱۵۳/۱).

(۲) "البدع" لابن وضاح (۹۲)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱۵۳/۱).

(۳) رواه مسلم (۲۶۷۴) (۱۶)، وابن ماجه (۲۰۶)، وأبو داود (۴۶۰۹)، والترمذي (۲۶۷۴)، وأحمد (۹۱۶۰)، وأبو يعلى (۶۴۸۹)، وابن حبان (۱۱۲)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۰۹)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۲۳۰، واللالکائي (۶)، والدارمي (۵۱۳)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۱۳)، ومالك في "الموطأ" (۲۱۸/۱).

وحديث: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

واته: که سَنَک بانگخواز بیت بو رینگه ی هیدایهت (کاریکی چاکه بکات) پاداشتی خوئی هه یه و نهوانه ی شوینکه و تهو چاولیکه رین، بهی کهمبوونه ی پاداشتیان، وه بانگخواز و داهیتراو کاریکی خراب و (گومرا بیت) تاوانباره و وه تاوانی نهوانه ی شوینکه و تهین، بهی کهمبوونه ی تاوانی نهوان.

دوو رینگه ی زور روون و ناشکرا رینگه ی سونهت و بهلگه کان و رینگه ی داهیتراو و گومرای، کارکردن له سمر رینگه ی داهیتراوه کان گومرا بوون و که له که بوونی تاوان نه بیت هیچ زیاد ناکات.

نه گهرچی فرموده به دهق و ماناو له خوگری نه م بابه ته زوره؛ بهلام نهونده بهسه بو سهماندنی زانستی تا بیته هوکاری دلنیا بوون و وشیری ئیمانی بو پهنا بردنه بهر داهیتراو پاساو هینانه وه بوئی، مراندنی روحی په یوه ستبوونی سونهت.

(۱) رواه مسلم (۱۰۱۷)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۴۶)، وأحمد (۱۹۱۷۴)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۲۴۳)، وابن حبان (۳۳۰۸)، والطبراني في "الكبير" (۲۳۷۲)، والبيهقي في "السنن" (۱۷۵/۴)، وفي "السنن الصغير" (۱۲۴۷)، وفي "الشَّعَب" (۳۳۱۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۶۶۱)، وابن أبي شيبة في "مصنفه" (۹۸۰۳).

وتهی هاوه لآن (الصحابه) ﷺ له سهر داهینراو

(أقوال الصحابة ﷺ في ذم البدع)

هاوه لآن و شونیکموتوانی زوژتر خاوه نی شیکردنه ون له سهر نهم باسه له بهر پشینی و سهر هلدانی و بیتاگابوونی خملکی له سهری، له لایه کی تره وه ده رکهوتن و ناشابوونی تاکه رینگه ی حق به موسولمانان بو زیاتر شونیکموته یی و لانه دان، بو یه ده بین زوژتر و وونکرده و هیان خستوته سهر خاله هستیاره کان و وریاکاری یه کی تمواویان به خشیوه به خاوه ن حق، تا زیاتر بهرچاو روشن و زانتر بن به سهر ورده کاری یه کان دا.

۱. نه بویه کری صدیق ﷺ:

له وتاری بوون به خملیفه یی دا فهرمووی: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا مُتَّبِعٌ وَلَسْتُ بِمُتَّبِعٍ، فَإِنْ أَحْسَنْتُمْ؛ فَأَعِيتُونِي، وَإِنْ رَغَبْتُمْ؛ فَقَوْمُونِي»^(۱).

واته: نه ی خملکینه من شونیکموته ی قورنان و سونه تم نه ک خاوه ن داهینه رو بیدعه م، گهر کاره کانم پیکای نموا پشتیوانم بن، وه گهر لام دا راستم بکه نه وه.

گهر یه کم وتارو یه کم کاری خملیفه یه کی وه کو (نه بویه کری صدیق ﷺ) خو بهری کردن بیت له هموو جوړه کانی داهینراو (بدعة) و به زیندوو راگرتنی شونیکموته یی بیت له گهرماو گهرمی سرده می پیغمبر دا ﷺ و دینداری دا؛ ده بیت بو دوا ی نه وو نهم سرده مه به تاییه ت چ پیویست و گرنگی یه کی نایینی هه بیت بو موسولمانان.

ته نه انت یه کیک له وته دیارو بلاوه کانی له دوا ی وه لایم پرسیاره دینی یه کانه وه ده یفرموو: «إِنِّي سَأَقُولُ فِيهَا بِرَأْيِي، فَإِنْ كَانَ صَوَابًا فَمِنْ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ خَطَأً فَمِنِّْي وَمِنَ الشَّيْطَانِ»^(۲).

(۱) رواه مالك في "الموطأ" (۱/ ۱۶۱)، وفي "الطبقات الكبرى" (۳/ ۱۳۶)، و "الخطب والمواظ" لأبي عبيد (۱۱۹)، و "الرواة عن مالك" للرشيد العطار (۶۳۸)، وفي "الصواعق المحرقة" (۱/ ۳۷)، وفي "تاريخ الخلفاء" (۱/ ۵۹).

(۲) رواه الدارمي (۳۰۱۵)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۲۲۶۳)، وفي "الشعب" (۲۰۸۲)، وفي "معرفة السنن والآثار"

واته: گمر ینکام نموه لای خواوهیه، وه گهر همله بوو نموه له من و له شهیتانمویه.

۲. عومهری کوری خه تتاب ﷺ:

نیمامی (عومهر) ﷺ فهرمووی: «اتَّقُوا الرَّأْيَ فِي دِينِكُمْ»، قَالَ سُحْنُونُ: «يَعْنِي الْبِدْعَ»^(۱).

واته: خوږاړیز بن له بیروړا له نایینه که تان دا. (سحنون) ده لیت: مه بهست پی بیدعو داهیتراوه کانه.

بو زیاتر شیکردنمویه ده فهرمویت: «إِيَّاكُمْ وَأَصْحَابَ الرَّأْيِ؛ فَإِنَّهُمْ أَعْدَاءُ الشُّنَنِ أَعْيَتْهُمْ الْأَحَادِيثُ أَنْ يَحْفَظُوهَا فَقَالُوا بِالرَّأْيِ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۲).

واته: ناگاداری خاوهن بیروړاکان بن، نموان دوژمنانی سونهتن، توانای له بهرکردنی فهرمووده کانیان نی یه، به ړاکانی خوږیان قسه ده کهن، گومړاو گومړاکارن.

له وتاریک دا فهرمووی: «أَيُّهَا النَّاسُ، قَدْ سُنْتُ لَكُمْ الشُّنَنَ، وَفُرِضَتْ لَكُمْ الْفَرَائِضُ، وَتُرَكِّتُمْ عَلَى الْوَاضِحَةِ، إِلَّا أَنْ تَضِلُّوا بِالنَّاسِ يَمِينًا وَشِمَالًا»^(۳).

واته: نهی خه لکینه سونه ته کانتان بو دانراوه، وه فهرزه کانتان بو داریژراوه، به جیهیل تراون له سمر پروون و ناشکرای، خه لکی گومړا مه کهن به لای راست و چه پ دا.

لادان له شویتکه موتی ده قه کان کموتنه ناو گومړایی و داهیتراوه کانه مویه.

وه ده فهرمویت: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ بَعْدَ السُّنَّةِ فِي ضَلَالَةٍ رَكِبَهَا حَسِبَهَا هُدًى، وَلَا

= (۱۲۵۳۷)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۳۸/۸)، والشاطبي في "الاعتصام" (۱۳۹/۱)، وابن عبد البر في "جامع بيان"

(۱۵۶۱)، وابن حجر في "فتح الباري" (۲۷۱/۱۳)، وابن أبي شيبة في "مصنفه" (۱۰۱۵۲).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، وابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۰۰۲)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (۲۱۰).

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۵/۱)، ورواه ابن عبد البر في "الجامع" (۲۰۰۴)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۱)، والدارمي في "سننه" (۱۲۱)، والدارقطني (۴۲۸۰)، وفي "فتح الباري" لابن حجر (۲۸۹/۱۳).

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۱۲۶/۱)، ورواه مالك في "الموطأ" (۱۲۰۳/۵)، والحاكم في "المستدرک" (۴۵۱۳)، وابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۳۳۱).

فِي هُدًى تَرَكَهُ حِسْبُهُ ضَلَالَةً، فَقَدْ بُيِّنَتِ الْأُمُورُ، وَبُتَّتِ الْحُجَّةُ، وَانْقَطَعَ الْمُدْرُ^(۱).

واته: نهی خه لکینه پاساو بو کس نی یه له دواى سوننه، شوینکموتهى گومرایى بیت و به سوننه و هیدایه تی بزانی، یاخود پشت له سوننه تیک بکات به گومرای بزانی، به تمواوی کاره کان روون و ناشکرایه، به لگه کاریان بو کراوه و هیچ پاساو و بیانویه که نهماوه.

۳. عبدالله ی کوری مهسعود (ابن مسعود) رضی الله عنه:

(عبدالله ی کوری مهسعود) رضی الله عنه ده فمرمویت: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفِّتُمْ»^(۲).

واته: شوینکموتهى پاشماوه کاره کاغان بن، خاوه نی داهیتراو مهن، نیر به ستانه، هه موو داهیتراو نیک گومرایى یه.

وه ده فمرمویت: «... فَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنَطُّعِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّعَمُّقِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْعَقِيقِ»^(۳).

واته: پدیوه ست بن به زانستوه (قورن و سوننه)، ناگاداری داهیتراو زیاده روی و روچوونه کان بن، پدیوه ست بن به رابردوی کوتوه، مده ست بی (شوینکموتهى پیغمبرو صلی الله علیه و آله هاوه لانی ﷺ).

وه ده فمرمویت: «الْإِفْتِصَادُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْإِجْتِهَادِ فِي الْبِدْعَةِ»^(۴).

(۱) "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۱۶۲)، و"الفتاوى والمنهاج" لخطيب البغدادي (۳۸۳/۱).

(۲) رواه أحمد في "الزهد" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهد" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنة" (۷۸)، والطبراني (۸۷۷۰)، والدارمي (۲۰۵)، والبيهقي في "الشعب" (۴۰۷/۲)، قال (المهشمي) في "جمع الزوائد": رواه الطبراني في "الكبير" (۸۷۷۰) ورجاله رجال الصحيح، وفي "البدع" لابن وضاح (۱۴)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱۰۷/۱).

(۳) رواه عبدالرزاق في "المصنف" (۲۰۴۵۶)، والدارمي في "السنن" (۱۴۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۸۴۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۰)، وابن بطة (۱۶۸)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۰۷/۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱)، والمهشمي في "جمع الزوائد" (۱۲۶/۱).

(۴) رواه الحاكم في "المستدرک" (۳۵۲) وقال: صحيح على شرطها. ووافقه الذهبي، والدارمي في "السنن" (۷۲/۱)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروري (۷۲/۳)، وابن وضاح في "البدع" ص ۱۱، وابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۳۳۴)، وقال الهيثمي في "جمع الزوائد" (۱۸۸/۱): رجاله ثقات، وأبو فرج في "تليس إبليس" (۸)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۲۸/۱).

واته: مانهوهو دهرنه چوون لهسهرد سونهت خیرتره له همول و زوری داهیتراو (بدعة).

وه دهفهرمویت: «إِنَّهَا سَتَكُونُ أُمُورٌ مُّشْتَبِهَةٌ، فَعَلَيْكُمْ بِالتَّوَدَةِ، فَإِنَّ الرَّجُلَ يَكُونُ تَابِعًا فِي الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ رَأْسًا فِي الضَّلَالَةِ»^(۱).

واته: نه گهر پیاوێك شوینكهوتهی خیر (سونهت) بیت؛ چاکره لهوهی سهر بیت له گومرایی (بدعة) دا.

۴. عبدالله ی کوری عومهر (ابن عمر) رَضِیَ اللهُ عَنْهُمَا :

(عبدالله ی کوری عومهر) رَضِیَ اللهُ عَنْهُمَا دهفهرمویت: «خَيْرُ الدِّينِ دِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا اتَّبِعُوا وَلَا تَبْتَدِعُوا فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا مَا اتَّبَعْتُمُ الْأَكْثَرَ إِنْ تَتَّبِعُونَا فَقَدْ سَبَقْنَاكُمْ سَبَقًا بَعِيدًا وَإِنْ تَخَالِفُونَا فَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا كَبِيرًا، مَا أَحَدَثْتُ أُمَّةً فِي دِينِهَا بِدْعَةً إِلَّا رَفَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ سُنَّةَ هُدًى، ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِمْ أَبَدًا وَلَأَنْ أَرَى فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ نَارًا تَشْتَعِلُ فِيهِ اخْتِرَاقًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَرَى بِدْعَةً لَيْسَ فِيهَا مُغَيِّرٌ»^(۲).

واته: باشترین ئاین ئاینی (محمد) ﷺ، وه خراپترین کردار داهیتراوه کانه، شوینكهوته بن و داهیتهر مهبن، به هیچ شیوهیهك گومرا نابن تا شوینكهوتهی سونهت بن، گهر شوینكهوتهمان بن پیشكهوتنیکی زور بهدهست دههین، وه گهر پیچهوانهمان بکهن گومرایی یهکی گهوارهتان بهسهر دیت، ههر گهلێك داهیتراو له دین دا دروست بکات نهوا خوای گهواره له بریتی سونهته ری پشاندهره کان ههله گریت، نه گهر له گوشهیهکی مزگهوته کهدا ناگریکی گرگرتوو بینم پیم خوشتره تاوه کو داهیتراو (بدعة) یهك بینم گورانکاری نهیت.

وه دهفهرمویت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۳).

(۱) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۱۷۷)، وابن وضاح في "البدع" (۲۳۱).

(۲) أخرجه محمد بن نصر المروزي في "السنة" (۸۱).

(۳) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروي (۲۷۶)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (۱۹۱)، وفي "شرح الأربعين النووية" لعبدالمحسن العباد (۱۳/۲۶)، وفي "شرح =

واته: هه موو داهيتراو ټك گومړاى په گهر هه موو خه لكيش به باشى بزانن.

۵. عبدالله ى كورى عه عباس (ابن عباس) رضي الله عنه:

(عبدالله ى كورى عباس) رضي الله عنه ده فهرمويت: «عَلَيْكُمْ بِالْإِسْتِقَامَةِ وَالْأَثَرِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعُ»^(۱).

واته: پدیهو ست بن به مانه وهو شویتکهوته ى سونهت، ناگادارى داهيتراو بن.

وه ده فهرمويت: «مَا يَأْتِي عَلَى النَّاسِ مِنْ عَامٍ، إِلَّا أَحَدُثُوا فِيهِ بَدْعَةً، وَأَمَّا تَوْافِيهِ سُنَّةً، حَتَّى تَحْيَا الْبَدْعُ، وَتَمُوتَ السُّنَّةُ»^(۲).

واته: هه سالتك ديت به سهر خه لكى دا نيلا داهيتراو (بدعة) يهك دروست ده كه ن و

سونهتلك ده مړتن، تا داهيتراوه كان زيندوو ده بن و سوونه ته كان ده مرن.

پياو ټك داواى ناموزگارى له (عبدالله ى كورى عباس) رضي الله عنه كرد، نه ویش فهرمووى: «عَلَيْكُمْ بِالْإِسْتِقَامَةِ وَاتَّبِعِ الْأَثَرَ الْأَوَّلَ وَلَا تَبْتَدِعْ»^(۳).

واته: هه وتلى مانه وهو په يره و كارى سونهت به، شویتکهوته ى فهرمانه كانى سه ره تا به، داهيترو (مبتدع) مه به.

= سنن أبي داود "للعبد المحسن العباد (۱۳/۵۱۵)، وفي "أحكام الجنائز" للألباني ص ۲۰۰، و "الصحيحة" (۵۲۷/۶)، وفي "طبقات الخنابلة" لأبي يعلى (۶۹/۱).

(۱) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۱)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۷۳/۱)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، الدارمي في "سننه" (۱۴۶)، وابن نصر في "السنن" ص ۲۹، وذكره البغوي في "شرح السنن" (۲۱۴/۱)، وفي كتاب "الأعياد وأثرها على المسلمين" لسليمان بن سالم السحيمي ص ۲۲۰، وفي "إعلام الموقعين" (۱۱۵/۴).

(۲) رواه الطبراني في "الكبير" (۱۰۶۱۰)، وابن بطة في "الإبانة" (۲۲۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۱)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، الدارمي في "سننه" (۱۴۶)، وابن نصر في "السنن" ص ۲۹، وذكره البغوي في "شرح السنن" (۲۱۴/۱)، وفي كتاب "الأعياد وأثرها على المسلمين" لسليمان بن سالم السحيمي ص ۲۲۰، وفي "إعلام الموقعين" (۱۱۵/۴)، واللائكاني في "السنن" (۱۲۵).

(۳) "ذم الكلام وأهله" للهروري (۳۳۴)، وفي "الفقيه والمتفقه" لخطيب البغدادي (۴۳۶/۱)، ولفظ: "عليكم بالاستقامة..." رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۱)، والمروزي في "السنن" (۸۳)، والدارمي في "السنن" (۱۴۶)، والبغوي (۱۴۰/۱).

۶. عبدالله ی کوری عه مری کوری عاص :

(عبدالله ی کوری عه مری کوری عاص) رَضِیَ عَنْهُمَا دهفرمویت: «مَا ابْتَدَعْتَ بِدْعَةٍ إِلَّا ارْزَادَتْ مُضِيًّا، وَلَا نُزِعَتْ سُنَّةٌ إِلَّا ارْزَادَتْ هَرَبًا»^(۱).

واته: همر داهینراوینک دادههینریت زیاتر بهردهوامی بی دهدریت، وه همر سونهتیک لادهبریت زیاتر دهرواو نامیتیت.

۷. حوزهیفه ی کوری یه مان :

(حوزهیفه ی کوری یه مان) رَضِیَ عَنْهُ دهفرمویت: «يَا مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ اسْتَقِيمُوا فَقَدْ سَبَقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا، فَإِنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَشِمَالًا، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۲).

واته: نهی کهسانی قورئان خوین و شارهزا ماوه پهیوهست بن به دینداریه که تانهوه، نهوا پیشکوتنیکی زور بهدهست دین، وه نهگهر راست و چهپ لادهن گومرای یه کی دوورتان تووش ده بیت.

وه دهفرمویت: «كُلُّ عِبَادَةٍ لَمْ يَتَعَبَّدْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَعَبَّدُوهَا فَإِنَّ الْأَوَّلَ لَمْ يَدْعُ لِلْآخِرِ مَقَالًا، فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ، وَخُذُوا بِطَرِيقٍ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ»^(۳).

واته: همر جوړه عبادتهتیک هاوه لانی پیغمبر ﷺ نهیانکردیت مدیکه، سده تاکان هیچیان بو دواي خویان نه هیشتووه تهوه، له خوا برسن شارهزایان، ریگهی پیشووانی خوتان بگرته بهر.

(۱) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۲۷)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۷/۸)، وابن وضاح في "البدع" (۹۱)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف" الصالح لعبد الله بن عبد الحميد الأثري (۲/۲۰۵).

(۲) رواه البخاري (۷۲۸۲)، وابن بطه في "الإبانة" (۱۹۶)، وابن وضاح في "البدع" (۱۳)، وابن نصر في "السنه" (۹۰)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۸۰/۱)، والبقوي في "شرح السنه" (۲۱۴/۱)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۲۶)، و "ذم الكلام وأهله" للهرابي (۱۱۷/۳)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعد بن ناصر الغامدي (۱/۱۷۳).

(۳) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۹، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲/۶۳۰)، و "اتباع لا ابتداء" لحسام الدين بن موسى بن عفانة ص ۷۲، و "تفسير المنار" (۷/۱۶۰)، و "التوسل وأنواعه وأحكامه" للالباني ص ۲۸، و "حجة النبي ﷺ" ص ۱۰۰.

۸. مه عازی کوری جه بهل ﷺ:

(مه عازی کوری جه بهل) ﷺ ده فرمویت: «أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُزْفَعَ، أَلَا وَإِنَّ رَفْعَهُ ذَهَابٌ أَهْلِيهِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَ، وَالتَّبَدُّعَ، وَالتَّنَطُّعَ، وَعَلَيْكُمْ بِأَمْرِ كُمْ الْعَتِيقِ»^(۱).

واته: نهی خه لکی، همولی زانست بدهن پیش هملگرتنی، هملگرتنی نعمانی خاوه نه کانیه تی، خوتان بیاریزن له داهینراوه کان و داهینان و زیاده روهی، په یوه ست بن به فرمانه کوته که وه.

«أَمْرِكُمُ الْعَتِيقِ»: واته: قورنان و سوننه ت.

۹. نوبه ی کوری که عب ﷺ:

(نوبه ی کوری که عب) ﷺ ده فرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ، ... فَإِنْ اقْتَصَادًا فِي سَبِيلِ وَسُنَّةٍ خَيْرٌ مِنْ اجْتِهَادٍ فِي خِلَافِ سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ...»^(۲).

واته: په یوه ست بن به ریځه ی مهنه ج و سوننه تموه، ... دهرنه چوون له ریځه و سوننه ت زوړ باشره له همولی زوړی پیچموانه ی نمو ریځه و سوننه ته.

نعمه پیوانه یه کی تمواوی هاوه لانه بو (دهرنه چوون) له سمر مهنه ج و دلتیاو رازی بوون به سوننه ت و لانه دان له سمری.

(۱) رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۲)، وفي "شرح لامية ابن تيمية" (۱۹/۱۲)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبدالله بن عبدالحميد الاثري (۲/۲۰۳)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (۳۸۸) قول (ابن مسعود) ﷺ بنحوه، وفي "مفتاح الجنة" للسيوطي ص ۵۰.

(۲) رواه الإمام ابن المبارك في "الزهد" باب: لزوم السنة (۲/۲۱)، وأحمد في "الزهد" (۱۰۹۳)، وأبو داود في "الزهد" (۱۸۹)، واللالكائي في "أصول اعتقاد أهل السنة" (۱/۵۹)، وابن بطة في "الإبانة الكبرى" (۱/۳۵۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱/۲۰۸)، وابن القيم في "إغاثة اللفهان" (۱/۱۳۲)، وأبو نعيم في "الحلية" عند ترجمة أبي ﷺ (۱/۲۵۳)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۳۴)، وفي "الاستقامة" لإبن تيمية (۱/۲۵۴)، وفي "صفة الصفوة" لابن الجوزي (۱/۱۸۰).

وتهی شوینکه وتوان و زانیان له سه ر داهینراو (أقوال التابعین والعلماء في ذم البدع)

١. حه سه نی به صری و نه بو نه یوبی سه ختیانی رحمهما الله :

(الحسن البصري) رحمته الله ده فهرمویت : «صَاحِبُ الْبِدْعَةِ لَا يَزِدُّهُ اجْتِهَادًا، صَبَامًا وَصَلَاةً، إِلَّا أَرْذَاكَ مِنَ اللَّهِ بُعْدًا».

وه (أبو أيوب السخيتاني) رحمته الله ده فهرمویت : «مَا أَرْذَاكَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ اجْتِهَادًا إِلَّا أَرْذَاكَ مِنَ اللَّهِ بُعْدًا»^(١).

واته : بیدعه کار هه رچهنده عیادهت زیاد بکات له رۆژوو نوێژ؛ تا بیست زیاتر له خوا دورو ده کهوێتهوه، به پێچهوانه ی عیادهته شه رع یه کانهوه، وه کو سزایه که ئهم پێچهوانه مامه له ی له گه ل ده کړیت.

مه رجی نزیکبوونهوه و ره زامه ندی په روه ر دگار په یوه سته به گرتنه به ری ینگای خو ی، (حه سه نی به صری) رحمته الله شوینی رینگاکه شی دیاری ده کات له فهرمووده به کی دا، ده فهرمویت : «سَتَّكُمْ وَاللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَيْنَهُمَا: بَيْنَ الْعَالِي وَالْجَانِي، فَاصْبِرُوا عَلَيْهَا رَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَإِنَّ أَهْلَ السُّنَّةِ كَانُوا أَقْلَ النَّاسِ فِيمَا مَضَى، وَهُمْ أَقْلَ النَّاسِ فِيمَا بَقِيَ...»^(٢).

واته : سویند به خوی بی هاوتا سونهت له نیوانی زیاده رهوی و که مه ره وی دایه، نارام بگرن له سه ری که سانی خاوهن سونهت که م بوون له پێشوو دا، که مه ش ده بن له داهاتوو دا.

(١) رواه ابن وضاح في "البدع والنهي عنها" (٦٧)، وأبو نعيم في "الحلية" (٩/٣)، وذكره ابن الجوزي عنه في "صفة الصفوة" (٣/٢٩٥)، والشاطبي في "الاعتصام" (١/١٣٨)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (١/٧٥)، وابن الجوزي في "تلييس إبليس" (١٨)، والسيوطي في "الإتباع" (٨١)، وابن بطه في "الإبانة الصغرى" ص ١٣٤.

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٢٢٢)، والسيوطي في "مفتاح الجنة" ص ٦٠، وابن أبي شيبه في "المصنف" (٣/٢٨٢)، وابن القيم في "إغاثة اللهفان" (١/٧٠)، وفي "شرح العقيدة الطحاوية" لأبي العز الحنفي ص ٢٧٦، وفي "تعظيم قدر الصلاة" لمحمد بن نصر المروزي (٧٤٣).

٢. عومهرى كورى عبدالعزیز ﷺ:

(عومهرى كورى عبدالعزیز ﷺ) له وهلامى نامهيك دا فهرمووى: «أوصيك بتقوى الله، والإقتصاد في أمره، وأتباع سنة نبيه صلى الله عليه وسلم، وترك ما أحدث المحدثون...، فعليك بلزوم السنة...، ثم اعلم أنه لم يبتدع الناس بدعة إلا قد مضى قبلها ما هو دليل عليها أو عبرة فيها، فإن السنة إنما سنّها من قد علم ما في خلافها من الخطأ والزلل والحمق والتعمق، فأرض لنفسك ما رضي به القوم لأنفسهم، فإتّهم على علم وقفوا، وبصر نافذ كفوا، وهم على كشف الأمور كانوا أقوى، وبفضل ما كانوا فيه أولى...»^(١).

واته: ناموزگاريتان ده کم به خواهرستى، مانهوه دهرنهچوون له فهرمانه كانى و شويئكموتهى سوننه تى پتغمبهره کهى ﷺ، وازهيتان له دروستکراوه کان...، پهيوهست بن به سوننه تهوه، پاشان بزنان همرکه سيک داهيتراو (بدعة) به کى دروست کرديت نيلا له پيش خوى دا بهلگه به کى خوى ههيه له سمرى، سوننه ت که سيک داهيتراوه که زانا بووه به سهر پتجموانه وه بهرامبهره کهى دا که ههلمو لادان و نهزانين و زيادهرهوى به، رازى به بهوى هاوه لآن و پيشووه کان بو خويان رازى بوون، نموان به شاره زايى و زانينموه وه ستاون و تينه پهريون، به چاو کراوه يى تهواوو دهست ههنگر بوون، نموان له دهرك کردن به دهرکهوتنى کاره کان بههيز بوون، به هوکاري کارو کردهوه کانپانه وه پيشهنگن.

پهحهتى خوى لبيت دهرکى کردووه به خاليكى زور گرنگ نهويش: «فإن السنة إنما سنّها...» سوننه ت که سيک دايئاوه پتغمبهرى خوا بووه ﷺ، زاناو شارهزا بووه، له بهرامبهرى نهو سوننه تانه دا کومهله کارىک ههيه، نهو کاره خزمهت و سوودى نهو شويئى سوننه ته ناکات، بوته دايئهناوه، پتى دهوترت داهيتراو (بدعة).

(١) رواه أبو داود في "سننه" (٤٦١٢) باب لزوم السنة، وصححه الألباني، والفريابي في "القدر" (٤٤٦)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروي (٢٣/٥)، والشاطبي في "الاعتصام" (٦٧/١) وقال محققه (مشهور حسن): اسناده صحيح، وابن وضاح في "البدع" (٧٤)، والآجري في "الشرعة" (٥٢٩)، وأبو نعيم في "الحلية" (٣٣٨/٥)، وابن بطه في "الإبانه" (١٦٣)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (٥٣٩).

له وتاره كهى كاتى بوون به خهليفه يى دا فهرمووى: «أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنِّي لَسْتُ بِمُبْتَدِعٍ وَلَكِنِّي مُتَّبِعٌ»^(١).

واته: نهى خهلكينه من داهينهري (بدعة) نيم، بهلكو شوينكموتهى سونه تم.

وه له ناستى سونهت دا ده فهرمويت: «سَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... لَيْسَ لِأَحَدٍ تَغْيِيرُهَا وَلَا تَبْدِيلُهَا وَلَا النَّظَرُ فِي شَيْءٍ خَالَفَهُ، مَنْ عَمِلَ بِهَا مُهْتَدٍ، وَمَنْ انْتَصَرَ بِهَا مَنْصُورٌ، وَمَنْ خَالَفَهَا اتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ، ...»^(٢).

واته: سونه ته كاتى پتغه مبهري خوا ﷺ كهس بوى نى به گوژينى و دهسكارى كردنى وه تيروانينى نهو شتانهى پتجهوانه يه تى، ههركهس كارى بى بكات هيدايت دراوه، وه سه رخره ي بيت سهركهوتوه، وه دژا به تى و پتجهوانه يه تى كردنى شوينكهوتهى ريگه ي ئيمانداران و سالتحان نى به.

وه جاريكيان فهرمووى: «وَاللَّهِ لَوْ لَا أَنْ أُنْعَشَ سُنَّةٌ وَأُمِيتَ بِدْعَةٌ لَمَا سَرَرَنِي أَنْ أَعِيشَ فِي الدُّنْيَا فَوَاقًا وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي كُلَّمَا أَنْعَشْتُ سُنَّةً أَمِتُ بِدْعَةٌ أَنْ عَضُّوا مِنْ أَعْصَانِي سَقَطَ مَعَهَا»^(٣).

واته: نه گهر سونه تيگ زيندوو نه كه موهو داهيتراو (بدعة) بهك نه مريتم له ژيانم دا؛ ههز ناكم ساتيگ له ژيان دا بزيتم، وه به ئاواته وهم له گهل زيندوو كردنه وهى هه موو سونه تيگ داو مراندنى هه موو بيدعه بهك له پارچه بهك له لاشهم به خشيبيت.

(١) رواه ابن سعد في "الطبقات" (٣٤٠/٥)، وابن عبد الحكم في "سيرة عمر" ص ٤٠، والفسوي في "المعرفة والتاريخ" (٥٧٤-٥٧٥)، وابن كثير في "البدية والنهاية" (٢٢٢/٥)، وابن الجوزي في "سيرة عمر" ص ٥٦، وابن عساكر في "تاريخ مدينة دمشق" (٧٥/٥)، والآجري في "أخبار أبي حفص" ص ٦٣، والشاطبي في "الاعتصام" (١٤٣/١).

(٢) رواه عبد الله بن أحمد في "السنن" (٣٥٧/١)، والآجري في "الشريعة" (ص ٤٨، ٦٥، ٣٠٧)، وأبو نعيم في "الحلية" ضمن ترجمة مالك (٣٢٤/٦)، واللالكائي في "أصول اعتقاد أهل السنة" (٩٤/١)، وابن بطه في "الإبانة الكبرى" (٣٥٢/١)، والشاطبي في "الاعتصام" (١٤٥/١)، وذكره ابن كثير في "البدية والنهاية" من رواية الخطيب البغدادي (٢٢٥/٩)، وذكره الذهبي في "سير أعلام النبلاء" من قول مالك (٩٨/٨)، وعزاه إلى عمر بن عبد العزيز أيضاً ابن أبي زيد في "الجامع" ص ١١٧، وابن رجب في "جامع العلوم والحكم" ص ٢٥٠، والقاضي عياض في "ترتيب المدارك" (١٧٢/١).

(٣) "السنن" للمرزوي (٣١/١) برقم (٩٢)

٣. سوفیانی (الثوري) كَلَّمَته :

(سوفیانی الثوري) كَلَّمَته ده فمرموت: «الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ، الْمَعْصِيَةُ يُتَابُ مِنْهَا، وَالْبِدْعَةُ لَا يُتَابُ مِنْهَا»^(١).

واته: داهيتراوه كان (البدعة) خوښه ويستره لای ئیليس تا تاوانه كان، تاوان تهوبه و گهرانه وهی له سهر ده كړیت، به لآم داهيتراو تهوبه ی له سهر ناكړیت.

وهك له گپړانه وهيك دا له نيمامی (الأوزاعي) كَلَّمَته ده فمرموت: «قَالَ إِبْلِيسُ لِأَوْلِيَائِهِ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ تَأْتُونَ بَنِي آدَمَ؟ فَقَالُوا: مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. قَالَ: فَهَلْ تَأْتُونَهُمْ مِنْ قِبَلِ الْإِسْتِغْفَارِ؟ فَقَالُوا: هَيْهَاتَ، ذَلِكَ شَيْءٌ قُرْنٌ بِالتَّوْحِيدِ. قَالَ: لَا بَشَرٌ فِيهِمْ شَيْئًا لَا يَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ مِنْهُ. قَالَ: فَبَتْ فِيهِمُ الْأَهْوَاءُ»^(٢).

واته: ئیليس به كارمهنده گهوره كانی خوځی وت: له چ لایه كهوه ده پړون بو ناده ميزاد؟ وتیان: له ههمو لایه كهوه، وتی: بو تیان ده پړون له تهوبه و لیخوښوونه وه، وتیان: نه وه شتيكه گپړدراوه به یه كتابه رستی خواوه (له وتیا لیان وهرده گپړت)، وتی: كارنيكان تیدا بلاو ده كه موه داوای لیخوښوونی لی نه كهن، نهوكات دهستی كرد به بلاو كردنه وهی داهيتراو و ههواو ثاره زووه كانیان. دهینیت ئیليس و شهیتانه كانیښ كار له سهر دروستبون و بلاو بوونه وهی داهيتراوه كان ده كهن به ههمو جوزيك، له بهر په یوه ست نه بوون و شوین نه كهوتنی سوننه، بیگومان ناده ميزاد ههركاتيك كاره كانی بهرگی دین و عبادته ته به سهردا پوښی ده بیته هو كاری به رده وامی و مانه وه له سهری و خوځی به هله و تاوانبارو گومرا نازانیت، نهوكات تیر پشت له تهوبه و لیخوښوون ده كات، چون و ایزانیت عبادته ته تهوبه ی له سهر ده كات؟!

(١) رواه أبو نعيم في الحلية (٢٦/٧)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهرابي (١٢١/٥)، و "حقيقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ٨١، و "تلبیس إبليس" ص ١٥، و "ذم الكلام" ص ٢١٧، وفي "أصول الاعتقاد" (٩/٦)، و "شرح السنة" للبخاري (٢١٦/١)، وانظر "مجموع الفتاوى" (٩/١٠)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢٩١/١)، وفي "تفسير القرطبي" (١٤١/٧)، و "البدعة وأثرها في عنة المسلمين" لأبي إسحاق الحويني (٥/١).

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٣١٦)، والبيهقي في "الشعب" (٩٠٠٨)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهرابي (٩٤١).

هدهوهك پیغمبرى خوا ﷺ دهفهرمویت: «إِنَّ اللَّهَ أَحَبَّزَ التَّوْبَةَ، عَنْ صَاحِبِ كُلِّ بِدْعَةٍ»^(١).
واته: خوی پوره دگار رتی گرتووه له ههموو خاوهن داهینراو یتک له تهوبهو گمرا نهوه.
به مانای نهوهی که تهوبهی له سمر ناکات، له بهر نهوهی که گومان ده بات له سمر هیدایه ته،
نهوهی ده لیت: تهوبه وه رناگیریت به گشتی له خاوهن داهینراوه کان، نهوه هه لمیه کی زور نارینکه،
ده بین زور له مانای له سمر رینگهی داهینراو (بدعة) کان بوون کاتیک گومرای یه که یان بو روون
بووه تهوه تهوبه یان کردووه و لیان وه رگیراوه، ئهمانه له ژماره نایه^(٢).

٤. مالیکی کوری نه نهس ﷺ :

ئیمامی (مالیکی کوری نه نهس) ﷺ دهفهرمویت: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً،
زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾»
[المائدة: ٣]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(٣).

واته: هه رکه سیك داهینراو (بدعة) یهك له نیسلام دا دابهیتیت و به چاکی بزانی؛ نهوا بهم
کارهی وای ده رده بریت که (محمد) ﷺ خیانه تی له په یامه که ی خوا کردووه، له بهر نهوهی خوی
په روره دگار هه والی بی داوه به تهواو کردنی دینه که ی که دهفهرمویت: نه مرو ههموو دینم بو تهواو
کردوون، نهوهی لهو روزه دا دین نه بوو بیت نهوا لهم روزهش دا دین نی یه.
وه دهفهرمویت: «لَنْ يَأْتِيَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِأَهْدَى مِمَّا كَانَ عَلَيْهِ أَوَّلُهَا»^(٤).

واته: خه لکانی کوتایی ئهم ئومه ته کارو هیدایه تیان به ده ست ناهیتن له کارو هیدایه تی
پیشووانی ئهم ئومه ته باشر بیت.

(١) رواه الطبراني في "الأوسط" (٤٢٠٢)، والبيهقي في "شعب الإيمان" (٩٠١١)، وفي "مسند إسحاق بن راهويه" (٣٩٨)،
وصححه الألباني في "سلسلة الأحاديث الصحيحة" برقم (١٦٢٠).

(٢) "مجموع فتاوى" لابن تيمية (٣٧٣/١١).

(٣) "الاعتصام" للشاطبي (٦٥/١)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٧٨/١)، وفي "شرح الأربعين
النووية" لعطية بن سالم (١٠/١٣)، وفي "تهذيب الفروق" (٢٢٥/٤).

(٤) "الاعتصام" للشاطبي (١١٨/٢)، وفي "الذكر الجماعي بين الاتباع والابتداع" لمحمد بن عبد الرحمن الخميس ص ١٠٤، وفي
"المدخل" لابن الحاج (٢٥٢/٤)، وفي "آثار ابن باديس" (٨٤/٣).

هيچ كهسانيك ناگه نه كاملي ديني سدهي يه كهمي ئيسلام له هيچ ږويو كې ديني دا، كار و خيريكيان نه ميشتووه تهوه نه وانه دواي خويان پري بكه نه وه.

وه ده فمر مويټ: «أَتَرَى النَّاسَ الْيَوْمَ كَانُوا أَرْغَبَ فِي الْخَيْرِ مِمَّنْ مَضَى»^(١).

واته: نايه خهل كاني نم سدرده مه ويستي خيريان زياتره تا پيشووه كان؟

وه ده فمر مويټ: «السَّنَةُ سَفِينَةُ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ»^(٢).

واته: شويڼك موتهي سونه ته كاني پيغمبري خوا ﷺ وه كو به لمه كهي (نوح) عليه السلام وايه له كاتي توفانه كهي دا، نه وهي سهر كه وتوو بيت ږزگاري بووه، نه وهي دوا كه وتوو بيت و سهر نه كه وتويت؛ تيا چو وه نو قم بووه.

وه نيمامي (الزهري) رحمه الله ده فمر مويټ: «كَانَ مَنْ مَضَى مِنْ عَلَمَائِنَا يَقُولُونَ: الْإِعْتِصَامُ بِالسَّنَةِ نَجَاةٌ»^(٣).

واته: له زوري زاناياني خاوه ن عيلم و زانستم بيستووه وتوويانه: پشت به ستن به رتي سونه ت مايه ي ږزگار بوونه.

٥. أحمدی کوری حنبلي رحمه الله :

نيمامي (أحمد) رحمه الله ده فمر مويټ: «أُصُولُ السَّنَةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِقْتِدَاءُ بِهِمْ، وَتَرْكُ الْبِدْعِ وَكُلِّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(٤).

(١) "الاعتصام" للشاطبي (١/ ٤٧٥)، وفي "الموافقات" (٣/ ٤٩٧).

(٢) "ذم الكلام وأهله" للهرابي (٥/ ٨١)، و"مفتاح الجنة في الاعتصام بالسنة" للسيوطي ص ٧٦، وانظر "مجموع الفتاوى" (٤/ ٥٧)، وفي "تاريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٨/ ٣٠٧)، وفي "تاريخ دمشق" لابن عساکر (١٤/ ٩).

(٣) رواه الدارمي في "السنن" (٩٧)، والبيهقي في "الحلية" (٣/ ٣٦٩)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (٨٦٠)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهرابي (٣/ ١٣٧)، و"شرح أصول الاعتقاد" للالكائي (٤/ ٢٠)، و"مفتاح الجنة في الاعتصام بالسنة" للسيوطي ص ٥٣، والدينوري في "المجالسة" (٣٦٣).

(٤) رواه أحمد في "أصول السنة" ص ١٤، والالكائي "شرح أصول الاعتقاد" للالكائي (٣١٧)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (١/ ٣٧٥)، وفي "البدع وأثرها في انحراف التصور الإسلامي" لصالح سعد السحيمي (٤٩/ ٦٧)، و"ذم التأويل" لابن قدامة المقدسي ص ٣٢، وانظر "مجموع فتاوى" لابن تيمية (٤/ ١٠٢).

واته: بنه‌مای بهرنامه‌ی نه‌لی سوننه‌ت لای ئیمه‌ په‌یوه‌ست بوونه به‌وانه‌ی هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر
 ﷺ له‌سه‌ری بوون، وه شوینکه‌وته‌ی سوننه‌ت و نه‌کردنی داهیتراو (بدعه) کان، هممو
 داهیتراو یتک گومرانی به.

٦. ئیمامی شافعی رحمته:

ئیمامی (شافعی) رحمته ده‌فهرمویت: «لَأَنَّ يَلْقَى اللَّهَ الْعَبْدُ بِكُلِّ ذَنْبٍ مَا خَلَا الشَّرْكَ بِاللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَلْقَاهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْأَهْوَاءِ»^(١).

واته: نه‌گه‌ر که‌سی‌ک هممو تاوانیکی به‌سه‌ر بیت جگه‌ له‌ هاوبه‌ش دانان بو خوا؛ زور باشه‌ره
 له‌وه‌ی به‌و همواو نارەزوه‌ داهیتراوانه‌وه به‌ خوی بگات.

له‌به‌ر نه‌وه‌ی تاوان مافی خوینی و خه‌لکی له‌ناو ده‌بات، به‌لام داهیتراو یتکه‌لکردنی دین به
 حه‌زو نارەزوه‌ کان دزایه‌تی مافی خوا ﷺ و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌تی ﷺ.

مافی خوا له‌پیشه‌ره تا مافی خه‌لکی، وه له‌لایه‌کی تره‌وه‌ نه‌وه زیان و زه‌ره‌ری نایینه بو گشتی،
 به‌لام تاوان زبانی تابه‌تی به، وه پاراستنی دین نه‌مانه‌تیکی خوی گه‌وره‌یه له‌ گه‌ردنی ئاده‌میزاد دا.

٧. عبدالله ی کوری موباره‌ک رحمته:

(عبدالله ی کوری موباره‌ک) رحمته ده‌فهرمویت: «اعْلَمْ أَيُّ أَخِي أَنَّ الْمَوْتَ كَرَامَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ عَلَى السُّنَّةِ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فَإِلَى اللَّهِ نَشْكُو وَخَشِينَا، وَذَهَابَ الْإِخْوَانُ، وَقِلَّةُ الْأَعْوَانِ، وَظُهُورُ الْبِدْعِ. وَإِلَى اللَّهِ نَشْكُو عَظِيمَ مَا حَلَّ بِهَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ ذَهَابِ الْعُلَمَاءِ وَأَهْلِ السُّنَّةِ وَظُهُورِ الْبِدْعِ»^(٢).

(١) رواه البيهقي في "الاعتقاد" ص ٢٣٩، وفي "حلبه الأولياء" لأبي نعيم (١١١/٩)، والبخاري في "شرح السنة" (٢١٧/١)، وفي "البدایة والنهایة" لابن کثیر (٢٥٤/١٠)، و"الاعتصام" للشاطبي (٨٤٦/٢)، وفي "سير أعلام النبلاء" للذهبي (٢٤٠/٨)، والخبر في "آداب الشافعي ومناقبه" ص ١٨٢ و ١٨٧، و"تأريخ ابن عساکر" (١/٤٠٥/٤)، وذكره البيهقي في "مناقب الشافعي" (٤٥٣/١ - ٤٥٤)، وفي "حقیقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ٨٣.

(٢) "الاعتصام" للشاطبي (١١٦/١)، و"البدع" لابن وضاح (٩٠)، وفي "الوجیز فی عقیده السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحمید الأثری (٢/٢١١).

واته: بزانه نه مرو مردن ريز ليتانه بو هه موو موسولمانيك به خوي گهوره بگات له سهر سونته.

٨. حهسان ي كوري عطيه رحمته:

(حهسان ي كوري عطيه) رحمته ده فهرموي: «مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بَدْعَةً فِي دِينِهِمْ إِلَّا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا ثُمَّ لَا يُعِيدُهَا إِلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(١).

واته: هه رگه ليك له دينه كه ي دا داهيتراويك دروست بگات به گويره ي نهوه سونته ناوياندا هه لده گيرت.

نعمه سزايه كي خوي يه له سهر لاداني كاري نهو پيغمبره ي عليه السلام هه لي بزاردوهو بي رازي يه و فهرماني داوه به گويره لايه ليكردي، ته ناته پيش خوي باسي كردوهو ده فهرموي: «مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» [النساء: ٨٠].

واته: كه سيك گويره لايه لي پيغمبر عليه السلام بگات؛ گويره لايه لي خوي كردوهو.

٩. سه عيدي كوري جوبير رحمته:

(سه عيدي كوري جوبير) و پيشووه صالحه كان ره حهتي خويان لبيت فهرمويانه: «لَا يُقْبَلُ قَوْلٌ إِلَّا بِعَمَلٍ، وَلَا يُقْبَلُ عَمَلٌ إِلَّا بِقَوْلٍ، وَلَا يُقْبَلُ قَوْلٌ وَعَمَلٌ إِلَّا بِبَيِّنَةٍ مُوَافِقَةٍ لِلْسُنَّةِ»^(٢).

واته: قسه به ي كردوهو وه رناگيرت، وه كردوهو به ي قسه وه رناگيرت، وه كردوهو قسه وه رناگيرت به ي نيته، وه قسه وه رناگيرت نيته وه رناگيرت به ي شويكه وته ي سونته.

(١) رواه الدارمي في "السنن" (٩٩)، وأبو نعيم في "الحلية" (٧٣/٦)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (٤٠/١)، و"البدع" لابن وضاح (٨٧)، وفي "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (٤٥٧/١٤)، و"حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٣٧٥/١)، و"شرح أصول اعتقاد أهل السنة" (٩٣/١).

(٢) أخرجه أبو نعيم في "الحلية" (٣٢/٧)، واللالكائي في "أصول اعتقاد أهل السنة" عن الحسن (٥٧/١)، وروى أبو نعيم عن الأوزاعي قريباً منه. انظر "الحلية" (١٤٣/٦)، وفي "الاعتصام" للشاطبي عن سفيان (١١٣/١)، وروى الأجرى في "الشريعة" (٦٣٨/٢)، وابن حجر في "التلخيص الحبير" (٤٠٠/١).

له قورئان دا کردهوه کان پابه‌ند کراوه به وشه‌ی ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ وهه، واته: کردهوه صالحه‌کان، چاک و پوخت کراوه‌کان، وه به دلتیایی یهوه کردهوه‌ی صالح نهو کردهوه‌یه‌یه که فرمانی نایه‌ت یان فهرمووده‌ی له‌سه‌ر بی‌ت، نه‌ک‌ه‌زو ئاره‌زووی ئاده‌میزاد، گهر کردهوه‌یه‌ک خواو پیغمبهره‌که‌ی به چاک‌ی نه‌زانن؛ هیچ چاکیه‌کی تیدا نی‌یه.

به شی دووهم

هوکاری دروستبوونی داهیتراوه کان

و

نیشانه گشتی په کانی خاوه نه کانیاں

همموو کاریک به هوکاره کانیهو په یوه سته، بگره نهی یه کانیته شی اراوه یه لای زوړینه، به ناشنا بوونی و دهر کموتی بچوو کبونهوو نه مایه تی، ده بین زانایان ناسووده ترین که سانن له بهر زانیاری وردیان به سهر هوکاره کان دا، تمهمن و توانا کانیاں به هدهر نه چووو پاریزراو ترین که سن له دونیاو دین دا، بهردهوام خاوه نی متمانو ناشنای ړنگای راست و دروست بوون بو هو موو بابۀ تیک، به تاییهت زانایانی هملگری بهرنامه ی نه ملی سونهو شوینکموته ی قورنان و فمرموده به مهرجی په یوه ست بوون و لانه دان، به تیگه یشتن و شیوازو چوتیتی وهر گرتی پیشووانی صالحه وه له هاره لان و دوو چینه شوینکموته کی دوايان.

زانایان له سهر هوکاره کانی دروست بوونی سهرجم داهیتراوه کان شیکردنه وو راو بوچرونی زوړیان هیه بو زیاتر هوکاری تیگه یشتن و دلنیا بوون له ړنگه هله کان، وه ناسینی ړنگه ی حهق و خاوه نه کانیاں.

زوړبه ی زانایان بوچوونه کان په یوه ست ده کهن به هوکاره خوئییه کان (ذاتی) هوه، واته هوکاره که سایه تیه تاییه تیه کانن، گمر بیت و گوژانکاریان تیدا نه مجام بدریت به بوونی چاره سهر و لا بردنی ړنگره کان؛ بهر نه مجامه ی نه ده بوو.

که واته هوکاره خوئییه کان له پیشره بو شیکردنه وو، بو زیاتر دلنیا بوون له ناستی که سایه تی زانستی که سه کمو بیر خسته وه ی خاوه نه کی، له سهر نموه ی ناده میزاد خو ی بو خو ی ناشنایه تی په کی تهواوی به سهر خو ی دا هیه گهر بیمویت و پاساوه کانی وه لاره بیت! وه کو خوی گه وړه لم نایه ته دا نامازه بهمه ده کات و ده فمرموت: ﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۚ ۝۱۱ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِرَهُ،

واته: به دلنیايي ناده میزاد به سهر خوی دا چاو کراوه و ناشایه گهر پاساو و دژایه تیش بکات^(١).

هوکاره کان بریتین له دوو بهش:

یه کمه: هوکاره خوی یه کان.

دووهم: هوکاره دهره کی یه کان.

یه کمه : هوکاره خویی یه کان

١. نه زانین (الجهل):

ناده میزاد سهره تاي بوونی نه زانینه، وه کوتای تمه نی نه زانینه، خوی گه وره ده فهرمویت:

﴿وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْئًا﴾ [الْحَجَّال: ٧٨]، و ﴿لَكِنَّ لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عِلْمٍ

شَيْئًا﴾ [الْحَجَّال: ٧٠].

واته: کاتیک له دایک ده بن هیچ شتیک نازان، وه تاوه کو هیچ شتیک نه زانن له وهی که

زانو تانه.

وه هه ولدان بو زانست و زانیاری دویایی یاخود دینی نه ستم و زور کمه، بو یه یه کجار

ژماره ی زانیان زور کمه و په ها نه زانن، نه مهش هوکاری سروشتی ناده میزاده، هه ولدان بو بژوی

و مانه وهی ژیا نی له پیشره تاوه کو کامل بوونی زانستی و ژیری.

له بهر نموه ده ییت نم بوونه له باز نموه په های زوری نه زانی دا خوی بینیته وه، خوی گه وره

ده فهرمویت: ﴿اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا﴾ [الْاِجْرَاب: ٧٢].

واته: به دلنیايي یوه ناده میزاد زور ستمکارو زور نه زانه.

نه زانین هوکاری هه موو نازارو نشوستی یه کانی ژیا نه، (ابن القیم) رَحِمَهُ اللّٰهُ ده فهرمویت: «الْجَهْلُ

بِالطَّرِيقِ وَاَفَاتَهَا وَالْمَقْصُوْدُ يُوجِبُ التَّعَبَ الْكَثِيْرَ مَعَ الْفَائِدَةِ»^(٢).

واته: نه زانین به ړنگمو ړنگره کان و مهبسته کان هوکاری هیلاکی یه کی زوره له گهل

سوودیک دا.

نعم هوکاره له هممو بواره کان دا ږه ننگدانه وی هیه، وه کو له مافی خواش دا ﷺ که به کخوا پرستی (التوحید) ه، شمریک و هاوبهش دانان به هممو جوړه کانی یوه له ناو ناده میزاد هوکاری نه زانینه به سمر خواپتی و ماف و سیفته تهاوو کامله کانی نهو دا، خوی گه وړه ده فمرمویت: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ [الاحقاف: ۹۱]، [البخ: ۷۴۰]، [النور: ۶۷].

واته: مافی گه وړه یی و بهاو به قه دری تهاوی په وړه دگاریان نه ده زانی.

نعمه ستمکردن له مافی خوادا له بهر نه زانین و بی مه عریفه یان پیدا.

وه نه زانیش به ناست و پلهو پایه پیغمبر دا ﷺ هوکاری ستمکردنه له مافی پیغمبره که ی ﷺ به شوین نه که وتی تهاوی و فرمان جیه جی نه کردنی لاندان له ریگه که ی و به په نا بردنه بهر (بدعة) و داهیتراوه کان.

وه ستمکردنیش له مافه کانی خه لک به کردنی قه دهغه کراوه کان هه مان هوکاری نه زانین و تینه گیشتی سوو دمه ندنی فرمانه کانی و زیانی قه دهغه کراوه کانه (الأوامر والنواهي)، بویه هممو تاوانیک هوکاره که ی نه زانینه، خوی گه وړه ده فمرمویت: ﴿مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهْلَةٍ﴾ [الاحقاف: ۵۴]، ﴿يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهْلَةٍ﴾ [النساء: ۱۷]، ﴿عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهْلَةٍ﴾ [الحج: ۱۱۹].

وه هه ووه ها نه زانین و بی زانستی تهاو بووه هوکاری دروستوونی نهو هممو کوته ل و گروه جیاواز جیاوازان له ناو باز نه ی نیسلام دا وه به لاری بردنی دهقی ثابته و فمرموده کان دا له راسته ری مانا زانستی دروستی خوی.

که واته نه زانین هوکاری گوړانکاری به گه وړه کانه، تاوه کو له بریتی (توحید)؛ (شرك) بیت و له بریتی (سونهت)؛ (بدعة) بیت و له بریتی (طاعة)؛ (معصية) بیت و له بریتی (الجماعة)؛ (التفرقة) بیت.

له بهر نه ووی دلنیاين (بدعة) و داهیتراویک له سمر دهستی که سیکی خاوه ن زانست و ږوچو و له بواره زانستی به شرعی په کان دا دروست نابیت، به لکو له سمر دهستی که سانی نه زان و

پىنە گەيشتو لە بەلگە شەرىعى يەكان دا دروست دەيىت^(۱)، ژياننامە خاۋەنى ھەموو گرووپ و تاقم و كۆمەلەكانى ناو ئىسلام باشترىن بەلگەيە لە (الخوارج، الرافضة، المعتزلة، الأشاعرة، ...) تاوھەكو نەم گروپە تازانەيش كە لە جىھانى ئىسلامى دا بوونيان ھەيە.

(حەسەنى بەسرى) ر.ھ.ھ. دەفەر مۆيت: «الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ طَرِيقٍ، وَالْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ»^(۲).

واتە: كار كۆردن بەيى زانستى شەرىعى ۋە كۆرى كۆردن و پۆشتە بەيى بوونى رىگە، نەم كەسانە لەسەر دەستيان شىۋاوى و ھەلەو خراپە زۆرتر دروست دەيىت تا رىك كۆردنەو ۋە چاكە.

تاللاوى دەستى نەزانەكانە جىھانى ئىسلامى گرتوۋەتمەو دووبەرەكايەتى و ئازاۋەى لە نيوان موسولمانان دا چاندوۋە.

(ابن تيمية) ر.ھ.ھ. دەفەر مۆيت: «فَمَنْ دَعَا إِلَى الْعِلْمِ دُونَ الْعَمَلِ الْمَأْمُورِ بِهِ كَانَ مُضِلًّا وَمَنْ دَعَا إِلَى الْعَمَلِ دُونَ الْعِلْمِ كَانَ مُضِلًّا وَأَضَلُّ مِنْهُمَا مَنْ سَلَكَ فِي الْعِلْمِ طَرِيقَ أَهْلِ الْبِدْعِ...»^(۳).

واتە: ھەر كەسك زانستى ھەيىت و كارى يى نەكات گومرايە، ۋە كار كۆردن بەيى زانستى شەرىعى گومرايى يە، ۋە لە ھەردوو كيان گومراتر كەسكە لە زانستى ئايىنى يىھەنگرو بەرنامەى خاۋەن داهىتراۋ ھەواۋ ئارەزوۋ كارانى گرتيىتە بەر.

ۋە ئاشكراشە زانايان كىن و بەكى دەوترىت زانا، ئەوانەى زانستى تەواۋيان بەسەر قورئان و فەرمودەكان و بەرنامەى ئەھلى سوننەو زانستە شەرىعى يەكان دا ھەيە لە پىوانگەى ھاۋەلان و تابەين و زانايانى خاۋەن بوارەكان.

ھەموو خاۋەن داهىتراۋيك (أهل البدع) خاۋەنى ھىچ تايەقەندى يەك نىن لەم بوارە زانستە شەرىعيانە دا، پۆيە بە بچووك و بى توانا ناو دەبرىن.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۰۱): «الْبِدْعُ لَا تَقَعُ مِنْ رَأْسِخٍ فِي الْعِلْمِ».

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۸۲).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۱/ ۲۷).

پيغمبر ﷺ ده فمر مويټ: «إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُلْتَمَسَ الْعِلْمُ عِنْدَ الْأَصَاغِرِ»^(۱).

واته: نيشانه يه كي پيش هاتني قيامت نمويه كه هه وتي به دهسته يني زانست لاي بچوو كه كان دهسته بهر ده كريت.

(عبدالله ي كوري موبارهك) ﷺ ده فمر مويټ: «الْأَصَاغِرُ مِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ»^(۲).

واته: بي قه درو بچوو كه كان بيده كارانن.

نيمامي (الشاطبي) ﷺ ده فمر مويټ: «لِأَنَّ أَهْلَ الْبِدْعِ أَصَاغِرُ فِي الْعِلْمِ، وَلِأَجْلِ ذَلِكَ صَارُوا أَهْلَ بِدْعٍ»^(۳).

واته: له زانست دا بچوو كن بو يه كه ساني خاوهن (بدعة) و داهيتراون.

(ابن تيمية) ﷺ ده فمر مويټ: «وَإِذَا تَدَبَّرَ الْعَاقِلُ وَجَدَ الطَّوَائِفَ كُلَّهَا كُلَّمَا كَانَتْ الطَّائِفَةُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَقْرَبَ كَانَتْ بِالْقُرْآنِ وَالْحَدِيثِ أَعْرَفَ وَأَعْظَمَ عِنَايَةً وَإِذَا كَانَتْ عَنِ اللَّهِ وَعَنِ رَسُولِهِ أَبْعَدَ كَانَتْ عَنْهَا أَنْأَى...»^(۴).

واته: گهر خاوهن زير تيروانين بكات ده بينيت له هه موو كوتمه لئو پارچه كان همر كوتمه ليك له خواي گه وره ﷺ و پيغمبره كه ي ﷺ نزيك بيت؛ له قورئان و فمر مووده وه نزيكه و شاره زايي زوره و گرنگي زياتري بي ده دات، چهنده له خواي گه وره ﷺ و پيغمبره كه ي ﷺ دور بيت نموهنده له هه ردوو كيانه وه دووره.

(۱) رواه ابن المبارك في "الزهد" (٦١)، والطبراني في "الكبير" (٩٠٨)، وفي "شرح أصول اعتقاد" (٩٥/١)، وفي "السنن الواردة في الفتن" للذاهي (٤٣٥)، وفي "جامع بيان العلم وفضله" (١٠٥١)، واللالكائي في "شرح أصول السنة" (٢٣٠/١)، وصححه الألباني في "الصحيحه" برقم (٦٩٥)، وفي "صحيح الجامع الصغير وزيادته" (٢٢٠٧).

(۲) رواه الطبراني في "الأوسط" (٨١٤٠)، والهيتمي في "مجمع الزوائد" (٥٦٨)، وفي "شرح أصول اعتقاد" لللالكائي (٩٥/١)، و "ذم الكلام" ص ٢٩٥، و "جامع بيان العلم وفضله" (٦١٢/١)، و "الفقيه والمتفقه" (١٥٥/٢)، و "الزهد" لابن مبارك ص ٣١، وصححه الألباني في "الصحيحه" (٣٠٩/٢).

(۳) "الاعتصام" (٦٨٢/٢).

(۴) "مجموع الفتاوى" (٩٥/٤)، (٢٧/١١).

نهم نه زانینه دمکریت به سی به شهوه^(۱) :

۱. نه زانین به سهر گرنگی زانسته شهرعی به کان دا: به شیوازیك ههروهك نهو زانسته مولکی که سانیکی له مهوریش بوون بو سردمی خویان بووه، به تاییه نه زانین به سهر زمانی قورئان دا که عهره بی یه، بو به نه ناهت زوریان که سانی بیجگه له عهره ب بوون ههستان به دانانی یاسا و بوچوونیکی تاییه تا گروبی له سهر دروست بووه.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله ده فرمویت: «إِذَا اسْتَقْرَرْتُ أَهْلَ الْبَدْعِ مِنَ الْمُتَكَلِّمِينَ، أَوْ أَكْثَرَهُمْ وَجَدْتُهُمْ مِنْ أَبْنَاءِ سَبَايَا الْأُمَمِ، وَمَنْ لَيْسَ لَهُ أَصَالَةٌ فِي اللِّسَانِ الْعَرَبِيِّ»^(۲).

واته: گهر پنداجوون به سهر زوری که سانی گومراو خاوه نی داهینه ری قسه فله سه فیهی یه که لامیه کان به کیهت که مایه ی گومرای خه لک بوون فیره قیان له سهر دروست بووه، زوریان لهو که لانه بوون تازه هاتوونه ته ناو نیسلامه وه هیچ بناغه یه کیان نیه له شاره زابوونی زمانی عهره بی دا.

بگره له بهرنامه ی (تصوف) دا فیر بوون و سهرقال بوون به زانسته شهرعی یه کانه وه که ریگره له گه یشتن به یه قین و راستی یه کانی ری (تصوف)، وهك (أبو یزید البسطامي) ده لییت: «أَشَدُّ الْمُحْجُوبِينَ عَنِ اللَّهِ، ثَلَاثَةٌ: ... الْعَالِمُ بِعِلْمِهِ»^(۳).

واته: هوکاره سهره کی یه کانی نه گه یشتن به خوا سیانه: ... زانا به هو ی زانسته که یه وه.

وه (جنید البغدادي) رحمته الله ده لییت: «الْمُرِيدُ الصَّادِقُ غَنِيٌّ عَنْ عِلْمِ الْعُلَمَاءِ»^(۴).

واته: موریدی راستگویی ته واو پیوستی به زانستی زانایان نی یه.

ته ناهت گه یشتووه ته نمو ئاسته ی کتیه کانیا سوتاندووه، یان دفیان کردووه له ناو دا نو قمیان کردووه، ههروهك (أبي فرج الجوزي) له زوریانه وه ده یگریتموه وه کو: (أحمد بن أبي الحواري والشبلي...) ^(۵).

(۱) "أسباب الوقوع في البدع" لسعدون بن سعد بن العتيبي ص ۱۴۹ (رسالة الماجستير). (۲) "الاعتصام" (۲/ ۶۸۳).

(۳) رواه أبو نعيم في "الحلية" (۱/ ۳۶). وفي "صفة الصفوة" لابن الجوزي (۲/ ۳۰۵)، و "تراجم الصوفية" للمناوي.

(۲/ ۲۴۷)، و "مظاهر الانحرافات العقدية عند الصوفية" (۱/ ۹۷).

(۵) "تليس إبليس" ص ۳۶۵.

(۴) "طبقات الشعراني" (۱/ ۸۴)، و "الرسالة القشيرية" (۲/ ۳۵۴).

له گهل نوموش دا پتغمبهري خوا ﷺ ده فهرمويټ: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُقَفِّهِهُ فِي الدِّينِ»^(۱).
 واته: گهر خواي پهر و مردگار ويستي خيري به كه سيك بيت شاره زاي ده كات له دين دا.
 وه ده فهرمويټ: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ»^(۲).
 واته: كه سيك ريڼگه يه ك بگريټ زانست فير بيت خواي پهر و مردگار ريڼگه يه بهه شتي بوټ ناسان ده كات.

۲. نه زانين به سهر جوړي زانستي راست و دروست دا؛ له بريټي پروو كړدنه زانسته شرعي يه كان وه كو (علوم القرآن، علوم الحديث، أصول الفقه، التوحيد، ... إلخ) پروو كړدنه به ناو زانستي فلهسه فهي و (منطق و علم الكلام) نهو جوړانه دا كه خاوه نه كانيان له شوين و گهل و نايينيټ دا بوون له ده ره وه ي نيسلامه، وه كو فلهسه فهي يوتاني و پروماني يه هه ساره پهرسته كانه، يان فلهسه فهي شهرقي بوزاي و زهرده شتي و هيندوسي و نيشتوي يه كان ... هتد.

نعمانه له كوتاي دا له دايك بووني تالي فيره قه كاني وه كو (المعتزلة، القدرية، المرجئة، الأشاعرة، الماتوريدية، ... إلخ) كاني لي كموتوه كه جيهاني نيسلامي به خويوه سهر قال كړدو بووه مايه ي له ناو بردي زاناياني نه هلي سونهو كز بووني وه بگره وه ستاني گرنگي دان به زانسته شرعي يه كان، هاتنه دي نيسلاميكي پر گومان له بيرو باوه ر (عقيدة) دا و هه لپه ساردن و نعماني بهما ديني يه كان، به هو كاري گومان دروست كړدن له بواري باوه ر بوون به قه ده رو غه يي يه كان وه نعماني پشپړ كتي كارو كړده وي ديني له (عمل و جهاد و طاعة) بوټ جهده ليكي كه لام ي بي روح به ناوي (معرفة) ي دلي و زانست به سه بوټ دينداري، تاوه كو ته نانه ت ده سه لاتي خه لافه تي سياسي نيسلامي ش نعمان.

(۱) رواه البخاري (۷۱، ۷۳۱۲)، ومسلم (۱۷۵)، وابن ماجه (۲۲۰)، والترمذي (۲۶۴۵)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۰۸)، وأحمد (۲۷۹۰)، والدارمي في "السنن" (۲۳۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۸۹)، والطبراني في "الكبير" (۸۷۵۶)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۳۱)، والبيهقي في "الشعب" (۹۳۲۳).

(۲) رواه البخاري (۱۱) بَابُ: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ، ومسلم (۳۸) واللفظ له، وابن ماجه (۲۲۳)، والترمذي (۲۶۴۶)، وأحمد (۷۴۲۷)، والدارمي في "السنن" (۳۵۶)، والحاكم في "المستدرک" (۳۰۰)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۳۱)، والبيهقي في "الشعب" (۱۵۷۴).

و ە لەم سەردەمەش دا زانستی شرعی توێکنەبو بەلکو ناوەڕۆک بابەتە فیکری و سیاسی و عەقلائی یەکانە، تاوە کو ئیسلامیکی سیاسی دووربوو لە ھەلگری هیچ پێوەرو زانستیکی شرعی نەبوو، و ن بوو ە ھەموو حەقیقەتیکی دینی ە (منهج أهل السنة) ی راست و دروست، و ە گەر تاقی بکەیت ە ە بوارە شرعی یەکان دا دەرناچن، کوتایی یەکە ی توانەو ە دەسەلات و خەلکی نەم سەردەمەدا، پاشەکشە یەکی ھێواش و داڕان ە پەیوەست بوونی نایینی و چوونەو پزێی خەلکی گشتی، بانگەواز خوازو شارەزا دین ری نیشانەدەر جیا ناکریت ە ە خەلکی گشتی، ھەمووی بە ھۆکاری نەگرتنی رینگە راست و دروستەکە ی خوی، تەنانت بو چوونە مایەش ە خوای گەرە فەرمانگان پی دەدات کە ە رینگە ی خوی ە بچینە ژوور ەو، و ە کو دەفەر مویت:

﴿وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ [النِّعَّة: ١٨٩].

و ە پێتەمبەری خواش ﷺ پەنای گرتوو ە پەرورەدگار ە بەناو زانستی پی سوودو دەفەر مویت: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ»^(١).

ئەمانە ئەم یاسایەیان بەسەردا جێبەجێ دەبێت کە دەلێت: «فَأَقْذَ الشَّيْءَ لَا يُعْطِيهِ».

واتە: ئەو ی لەدەستی چوورە ھێچی پی نی یە بێبەخشیت.

بێدەخ، شێرک، فەرموودە ی (ضعیف) و (موضوع)، مەزھەبەت ە (فقہ) دا، بە عەقل تەفسیر کردن و بێتاگا ە یاسا گشتی و مەبەستە شرعی یەکان ... بەرنامە ی دینداری یەکە یەتی.

٣. نەناسینی ھەلگرانی راستەقینە ی خاوەن عیلم و زانست: ئەم ھۆکارە سەرەکی یە بو ە ھەلگرانی ھەموو ئەو بەرنامەو رینگە ھەلەو لادەرانە ی ە رینگە ی راست خواوەنی دەتزازیت، بو یە نامۆزگاری زانایان و خاواناسانی ئەم دینە دوورکوتنەو تیکەل نەبوونە لەو کەسانە ی بەرنامەو شێوازێکی داھێنراویان بە ناوی زانست ەو دروست کردوو ە دین داو بانگەوازی بو دەکەن، دوور ە شێواز و چۆتیی زانایان و پێشوانی ناوداری راستەقینە ی سەرەتایی ئەم دینە.

(١) رواه مسلم (٢٧٢٢)، وابن ماجه (٢٥٠)، وأبو داود (١٥٤٨)، والترمذي (٣٤٨٢)، والنسائي في "الكبرى" (٧٨١٨)،

وأحمد (٨٤٨٨)، وابن حبان في "صحيحه" (٨٢) والطبراني في "الكبير" (٥٠٨٥)، والحاكم في "المستدرک" (٣٥٤)،

واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (١١٨٢)، والبنوي في "شرح السنة" (١٣٥٩)، والبيهقي في "الشعب" (١٦٤٣).

وه كو (سوفيان ی الثوري) و (حمسهنى بهصرى) رحمهما الله دهفرموون: «ابن آدم دينك دينك فإتيا هو لحملك ودمك...»^(۱).

واته: نهى نادهمیزاد دینه کهت دینه کهت، نمو گوشت و خوینی توئه.

بزانه له کئی وهرده گریت، وهری بگره له کهسانی مانوه له سهر بهرنامه که (واته: دهرنه چوو له قورنان و فهرمووده)، وهری مه گره له مانه ی لایان داوه لئی.

(محمد ی کوری سیرین) رَضِیَ اللهُ عَنْهُ دهفرمویت: «إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ دِينٌ، فَانظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ»^(۲).

واته: فیریوونی زانست دینه، بزائن دینه کهتان له کئی وهرده گرن.

(عبدالله ی کوری مهسعود) رَضِیَ اللهُ عَنْهُ دهفرمویت: «لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا أَتَاهُمُ الْعِلْمُ مِنْ قَبْلِ أَكَابِرِهِمْ فَإِذَا أَتَاهُمْ مِنْ قَبْلِ أَصَاغِرِهِمْ هَلَكُوا»^(۳).

واته: خه لکی بهرده وام له سهر خیرن تاوه کو زانست له گهوره کانیا نموه وهر گرن، گهر زانستیان له بچوو که کانیا نموه بو هات نمو تیاچوون، گهوره کان واتا زانا ناودارو خاوهن بهرنامه پاکه کان، بچوو که کانیش کهسانی نه بوون، خاوهن پیگه یه کی زانستی له زانا ناودار و بهرنامه زانستی یه شرعی یه کانموه.

(۱) رواه أحمد في الزهد (۱۶۲۷)، والبيهقي في "حلية الأولياء" (۱۴۳/۲)، وفي "صفة النفاق وذم المنافقين" للفريابي (۴۹)، وفي

"تهذيب الكمال في أسماء الرجال" للمزي (۱۱۶/۶)، و"ربيع الأبرار ونصوص الأخيار" للزمخشري (۲/۲۴۷).

(۲) أخرجه مسلم في المقدمة، باب: في أَنَّ الْإِسْنَادَ مِنَ الَّذِينَ وَأَنَّ الرُّوَايَةَ لَا تَكُونُ إِلَّا عَنِ الثَّقَاتِ، والدارمي في "السنن" (۴۳۸)،

وفي "الكفاية في علم الرواية" لخطيب البغدادي ص ۱۲۱، والألباني في "المشكاة" (۲۷۳).

(۳) أخرجه ابن المبارك في "الزهد والرفائق" (۸۱۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۸۹)، وفي "جامع معمر بن راشد" (۲۰۴۴۶)،

واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۰۱)، والبيهقي في "الحلية" (۴۹/۸)، والقرطبي في "جامع بيان العلم وفضله"

(۱۰۵۸)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱)، وابن حجر في "فتح الباري" (۲۹۱/۱۳)، والهيتمي في "مجمع الزوائد"

و ھەکو ئیمامی (البرہاری) دەلالت: «وَأَعْلَمَ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّ الْعِلْمَ لَيْسَ بِكَثْرَةِ الرُّوَايَةِ وَالْكَتُبِ، إِنَّمَا الْعَالَمُ مَنْ اتَّبَعَ الْعِلْمَ وَالسُّنَنَ، وَإِنْ كَانَ قَلِيلُ الْعِلْمِ وَالْكَتُبِ، وَمَنْ خَالَفَ الْكِتَابَ وَالسُّنَنَ فَهُوَ صَاحِبُ بَدْعَةٍ، وَإِنْ كَانَ كَثِيرَ الْعِلْمِ وَالْكَتُبِ»^(١).

واتە: بزانی ڕەھەتی خوات لێت زانست بە زۆری ڕیوایت و کتیب نی یە، بەلکو زانا ئەو کەسە یە شوێنکەوتە بەلگە شەری یەکان و سونەتەکان ییت، گەر ڕێژەی زانست و کتیبی کەم ییت، ئەو ی پێچەوانە ی قورئان و فەرموودە ییت ئەو خاوەن بیدعە ی، ئەگەر خاوەن زۆری زانست و کتیب ییت.

کۆی نامۆزگاری گشت ھاوێلان و تابەین و زانیانی خاوەن مەنھەج نزیك نەبوونەو تیکەل نەبوون و وەرنەگرتنی هیچ جوژە شتێکی دینی لە خاوەن بیدعو بەرنامە ی ھەلەو گومرایی، تاوھکو نەیتە ھۆکاری بە لاری بردن و سەرلیشیواوی دینی خاوەنەکە ی.

پوختە ی بابمەتھە:

گەر پلەو سوودو گرنگی زانست و چاوکراوە یی لە بەرنامە ی ئەھلی سونەت نەزانی و نەزانی و چاوڕۆشی هیچ زانستیکی شەری لا نەیت، وە زانیانی ئەھلی خوێ و تاییەت بەو بواری دەست نەکەوت؛ دەیت ڕزگار یون لە کوێ ییت؟! وە متمانە لە نەکەوتە ناو گومرایی و ھەموو جوژێکی بیدعو داھێراوەکان ئەستەمییکی سەختە.

ئەو ھۆکارانە ی تر کە لە ژێر نەزانی دا کو دەبنەو لەسەر داھێنەر (المبتدع):

١- نەزانی بەسەر ھۆکارە زانستی یەکانی تیگەشتن دا، وەکو: (العام، الخاص، المطلق، المقيد، الناسخ، المنسوخ، إلخ) واتە: بەلگە گشتی و تاییەتەکان و ڕەھاو پەیوەستەکان سەر و سەرپراوەکان، ئەم بابەتانە ی وردە کارییەکی زۆر لەخو دەگرت.

٢- بێ ناگایی بە مەبەستە سەرەکی یەکان و یاسا گشتی یەکان دا کە لەژێر ناویشانی (مقاصد الشريعة، الضروریات، الحاجیات، التحسينات، القواعد الكلية، إلخ) کە ھەریەکیان بابەتییکی سەر بەخو و یاساین.

۳- نه ناسيني پله ي سوننه ت له پيښگي ديني دا.

۴- نه زانيني پله کاني فمرووده و جيا کر د نه ويان له يه کتري، به تاييه ت زانستي فمرووده ناسي (علوم الحديث).

۵- زال نه بوون و بي مه عريفه يي له زماني عهره يي دا، به تاييه ت شيوازي دارشتن و سه ليقه ي زماني ره سه ني عهره يي به شيوازو عورفي سر ده مي هاوه لان و چوتيتي به لاغي قورنان و فمرووده.

۲. شويڼکه و تني هه و او نار هزو و ده کان:

هه و او نار هزو و ده کان برتين له لاداني حق بو ويسته کاني نه فس، گهر بيته هوکاري هه ر نازارو ريگري يه ک بو موسولمانان و دينه که يان به بي بير کر د نه و له ده راويشته کاني، نه مه گهر چي له خوشي يه کاني جه سه يي دونيادا هه يه له برو هو ش و عه قلتي يه کانيش دا هه يه که پي ده و تر يت (الشَّهَوَاتُ وَالشَّهَوَاتُ)، هه ر دو و کيان مايه ي گو مړايي و سه رلي شيواوي يه له دونيا و دين دا^(۱).

شويڼکه و تني حه زه کاني ناده ميزاد بناغه ي هه مو شه ر ټک و لادانه له ريگه ي راستي خوايي، چ کيشه و نازارو دو و به ره کايه تي و ويرانه يه ک ني يه له دونيادا هه و او نار هزو و ده کان هوکاريو پالېشت نه ييت؟! ته نانه ت ميژو و شايه تخالتيکي ناشکرايه، گهر پياچوونه و ه ي بکه ين هه ر له دروست بووني (خه وارج و مو عته زيله و شيعه و مه زاهيمه کان ...) چ مملانيه يي کي خويناوي پروي داوه تا نه م سر ده مه هه مووي له سه ر ده ستي گو مړاو نه فسيه نه خوشه کان دا که تينوي ده رکه و تن و سه رکر ده يه تي و ناوداري بوون به سه ر خه لک دا هه مو و دين و به ريگيکي حه قيان بو نه م کارانه پو شيوه، ته نانه ت گو مانه که ي نييليس له مه دا ها ته دي و راست ده رچو و هه مووي شويڼکه و تني بوون، خواي گه و ره ده فمرو يت: ﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [مېکې: ۲۰].

وا ته: نييليس له گو مانه که ي دا راستي کر د که شويڼکه و تني ده بن بيچگه له تا قميکي ني ماندار نه ييت.

(۱) بو زياتر پر زوهه سه ر کني "ذم الهوى" لابي الفرج الجوزيه ص ۳۵ به دو اوه.

نهو هه موو فیرهق و تاقم و مهزه ب و نه جزابانهی له ناو بازنهی ئیسلام دا دروست بوون به
هوکاری هه موو ناره زووی ناده می یه کانه وه نه بیته چی هوکاره؟!

(عبدالله ی کوری عباس) رحمته الله علیه ده فهرمویت: «مَا ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْهُوَى فِي مَوْضِعٍ مِنْ كِتَابِهِ إِلَّا ذَمَّهُ»^(۱).

واته: خوی پهره ردگار باسی هه موو ناره زووی نه کردووه له قورنان دا بیجگه له شیوهی خراپه و زهم نه بیته.

خوی پهره ردگار ده فهرمویت: ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾ [الجنه: ۲۳].

وه ده فهرمویت: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنْ أَخَذَ إِلَهُهُ هَوْنَهُ﴾ [الحجاثه: ۲۳].

وه ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ [ص: ۲۶].

هه مووی باسی شوینکموتهی ناره زووه کانه تا رادهی کردن به خوا به سهر خویانه وه تا بوونه ته
هوکاری هه موو گومان و گومرایی یه کان له ریگه راسته خوایی یه که.

پیغمبه ری خوا صلی الله علیه و آله ده فهرمویت: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: شُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوَى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ»^(۲).

واته: سی شت مایه ی تیاچوونه: به گوینکردنی رهزیلی نهفس، شوینکموتهی هه موو ناره زوو،
سهرسام بوون به نهفسی خوت.

شوینکموتهی (الشهوات) و ناره زووه کانی دونیاو شوینکموتهی گومرایی (الشبهات) و
لینیکچووه کانی دینی هه موو هوکاریکن بو تیکدانی دونیاو ناخیره تی ناده می زاد، بویه پیغمبه ری
خوا صلی الله علیه و آله به مایه ی ترسی سهر موسولمانانی زانیوه بویه ناگاداری کردوونه ته وه ده فهرمویت: «إِنَّ

(۱) "ذم الهوى" لأبي الفرج الجوزية ص ۱۲، و "الموافقات" للشاطبي (۲/ ۲۹۱)، وفي "نصرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم" (۳۷۶۴/ ۹)، وفي "الأمثال لابن سلام" للهروري ص ۲۲۴،

(۲) رواه البزار في "مسنده" (۷۲۹۳)، والطبراني في "الأوسط" (۵۴۵۲)، والبيهقي في "الحلية" (۱۶۰/ ۲)، وفي "الشعب"

(۷۳۱)، وصححه الألباني في "الصحيحة" برقم (۱۸۰۲)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۳۰۴۵).

يَمَّا أَخْشَىٰ عَلَيْكُمْ شَهَوَاتِ الْغَيِّ فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ وَمُضِلَّاتِ الْفِتَنِ ۖ

واته: نموهی بترسم له سهرتان جهزو ناره زووه کانی ناو سک و عموره تتانمو نهو گومرای یانهی که دوو بره کابه تی لی دهو شیتموه.

کمواته داهيتراوه کان (بدعة) هه مووی گومرای و (شبهات) ی ناو دینه، که هدر خاوه ناره زوویه که هه ستاوه رینگو بهرنامه یه کی بو خوی تاشیوه و دروست کردووه بانگه وازی بو ده کات به ناوی مه زهد و تهریقته و حیزب و تاقمیکه وه به بی هیچ بنه مایه کی نایینی به بهلگه کانی قورنان و فهرمووده.

کاتیکیش زانایان بوچوون و بهرنامه کانیان شی ده که نه وه به گشتی پیچه وانه ی یاساو دارشته کانی نیسلاموهیه ده بیت نهمانه داهيتراو گومرای نه بیت له شیوازی عیادهت و بانگه وازی و کوشش کردن و پهروه رده کردن دا چی گومرای به کانی ناو دین بیت.

هه بو به پیشووه صالحه کان خاوه داهيتراو بوچوونه جیاوازه کانی دژ به سونه تیان ناو بردووه به خاوه هه و ناره زووه کان (أهل الأهواء)، له بهر پیخشستی ناره زووه کانیان به سهر بهلگه کان دا، وه بگره بهلگه کان به پاشگریان داده ناو خویندنه وهی دووه میان بو ده کرد، وه گومان باشی تمواویان له سهر ویست و جهزه کانیان بوو، به یاسای جیگیری و حقه ی بی بهرام بهریان ده زانی.

نیمامی (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دهرمویت: «سُمِّيَ أَهْلُ الْبِدْعِ أَهْلُ الْأَهْوَاءِ لِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ فَلَمْ يَأْخُذُوا بِالْأَدِلَّةِ الشَّرْعِيَّةِ مَأْخَذَ الْإِنْتِقَارِ إِلَيْهَا، وَالتَّغْوِيلِ عَلَيْهَا، حَتَّى يَصْطَرُوا عَنْهَا، بَلْ قَدَّمُوا أَهْوَاءَهُمْ، وَاعْتَمَدُوا عَلَى آرَائِهِمْ، ثُمَّ جَعَلُوا الْأَدِلَّةَ الشَّرْعِيَّةَ مَنظُورًا فِيهَا مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ»^(۱).

واته: بیدعه چی یه کان بو به ناو براون به خاوه هه و ناره زووه چی یه کان له بهر شوینکه و ته بیان بو، وه بهلگه شرعی یه کانیان به شیوهی سهرچاوهی پیویست و گه رانه وه بو سهری و بنه مای

(۱) رواه البزار في "مسنده" (۳۸۴۴)، وأحمد (۱۹۷۷۲) وقال محققه (شعيب الأرناؤوط): رجاله ثقات رجال الشيخين.

والدولابي في "الكنى والأسماء" (۱/ ۱۵۴)، والطبراني في "الصغير" (۵۱۱)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲/ ۳۲)، والبيهقي في

"الزهد الكبير" (۳۷۲) و (۳۷۳)، وفي "اعتلال القلوب" للخرائطي (۸۸). (۲) "الاعتصام" (۲/ ۶۸۳).

لیدہر چوون و ہرنہ گرتوہ، ہلکو پیشخہری نارہ زوو بوچوونہ کانیاں، پاشان خوتندنموہیان بو
ہلگہ کان کردوہ.

خوای پھروہردگاریش دہ فہرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [المحزک: ۱].

واتہ: نہی ئیمانداران پیش مہ کھون بہ سہر فہرمانی خواو پیغمہبری خوادا ﷺ لہ خوا ہترسن،
خوای پھروہردگار بیسہرو زانایہ.

(ابن کثیر) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ: «هَذِهِ آدَابٌ، أَدَّبَ اللَّهُ بِهَا عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ فِيمَا يَعْمَلُونَ بِه الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ التَّوْقِيرِ وَالْإِحْتِرَامِ وَالتَّبَجُّلِ وَالْإِعْظَامِ، ... لَا تُسْرِعُوا فِي الْأَشْيَاءِ بَيْنَ يَدَيْهِ، أَي: قَبْلَهُ، بَلْ كُونُوا تَبَعًا لَهُ فِي جَمِيعِ الْأُمُورِ»^(۱).

واتہ: نئم نادابانہ کہ خوای پھروہردگار بہندہ ئیماندارہ کانی پی فیر دہ کات تاوہ کو چوون
کردار لہ گہل پیغمہبرہ کہی ﷺ بکھن لہ ریزو شکوہ مندی و بہا راگرتی کہ پیشی نہ کھون لہ
ہیج شتیک دا، ہلکو شوینکہو تہی بن.

(سوفیانی الثوری) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دہ فہرمویت: ﴿لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ^(۲).

واتہ: پیشی خواو پیغمہبرہ کہی نہ کھون بہ ہیج قسہو کرداریک.

کہواتہ ہموو جوڑہ داهنراوہ کان (بدعہ) خو پیشخستہ بہ سہر قورنان و فہرموودہ دا.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دہ فہرمویت: «أَنَّ الْهُوَى مَا خَالَطَ شَيْئًا إِلَّا أَفْسَدَهُ، فَإِنْ وَقَعَ فِي الْعِلْمِ أَخْرَجَهُ إِلَى الْبِدْعَةِ وَالضَّلَالَةِ وَصَارَ صَاحِبُهُ مِنْ جُمْلَةِ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ، وَإِنْ وَقَعَ فِي الزُّهْدِ أَخْرَجَ صَاحِبُهُ إِلَى الرِّبَايَةِ وَمُخَالَفَةِ السُّنَّةِ، وَإِنْ وَقَعَ فِي الْحُكْمِ أَخْرَجَ صَاحِبُهُ إِلَى الظُّلْمِ وَصَدَّهُ عَنِ الْحَقِّ»^(۳).

واتہ: ہموو نارہ زوو تیکہلی ہر شتیک بیت تیکی دہ دات، گہر تیکہلی زانست بکریت
خواہنہ کہی بہرہو داهنراو گومرای دہ بات، گہر تیکہلی عبادہت و دوور کھوتنموہ لہ دنیا

(۱) (۲) "تفسير القرآن العظيم" (۷/ ۳۶۴).

(۳) "روضة المحبين ونزهة المشتاقين" ص ۴۷۴.

بكریت خاوه نه كهی بهر وړیا دهیات، گمر ټیكهلی دسه لاتی و یاسا بكریت خاوه نه كهی بهر و ستم و لادان له حق دهبات.

واته هموینی هموو خراپه یهك و ټیكدانیكه.

نهو هوکارانه ی كه له ژېر ههواو نارمزوو دا كو دېبڼه وه له سمر داهینمر (المبتدع):

۱- خوشه ویستی و حمزلیوونی سمر كرده یه تی و دهر كهوتن به سمر خه لك دا (حب الرئاسة).

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «أَنَّ الْإِنْسَانَ قَدْ يُخْفَى عَلَيْهِ كَثِيرٌ مِنْ أَحْوَالِ نَفْسِهِ فَلَا يَشْعُرُ بِهَا أَنْ كَثَرًا مِنَ النَّاسِ يَكُونُ فِي نَفْسِهِ حُبُّ الرِّيَاسَةِ كَأَمِنْ لَا يَشْعُرُ بِهِ ... وَلِهَذَا سُمِّيَتْ هَذِهِ "الشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ"»^(۱).

واته: ده شیت شاروه بیت لای زوری خه لك له ناخی دا خوشه ویستی دهر كهوتن و سمر كرده یه تی دیدا بیت و ههستی یی نه كات له بهر نموه ناوبراوه به (حهزه شاروه كان).

(سوفیانی الثوري) رَحِمَهُ اللهُ دهمرویت: «مَا رَأَيْتُ الزُّهْدَ فِي شَيْءٍ أَقَلَّ مِنْهُ فِي الرِّيَاسَةِ تَرَى الرَّجُلَ يَزْهَدُ فِي الْمَطْعَمِ، وَالْمَشْرَبِ، وَالْمَالِ، وَالثِّيَابِ فَإِنْ نُوزِعَ الرِّيَاسَةَ حَامَى عَلَيْهَا، وَعَادَى»^(۲).

واته: نه مینیوه له هیچ شتیك دا زوهدو خو پاراستن كه ممر بیت بیجگه له حمزلیكردنی خوده رخستن دا نه بیت، كه سیتك زوهد له مال و خواردن و ... هه مووی دا ده كات به لام گه شته سمر (الرئاسة) شوړه و ناوداری هډول و دژایه تی بو ده كات.

له بهر نموه و تراوه: «آخر ما يخرج من رؤوس الصديقين حب الرياسة»^(۳).

واته: كوتا شت له سمری خواناسه سالحه كان دهرده چیت خوشه ویستی دهر كهوتن و سمر كرده یه تی یه.

۲- بانگهوازی كردن بوړیگمو بوچوون و چوتیه تی كی تازه گهرو سدرده میانه (ادعاء التجديد والعصرية).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳۴۶/۱۶).

(۲) "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۳۴۶/۱۶).

(۳) "مختصر منهاج القاصدين" لابن عبد البر ص ۲۰۹.

نم دوو هوکارهش بهرهمی تالی بوونی هموار ناره زوو نه فسی هموار ناره زوو کارانه بو هیتانه دی ویست و ناره زوو کانیان له ده رکوتن و ناوبانگ (شوهرت) و سهر کرده یی به سهر بنده کانی خواوه .

۳. ده مارگیری (التعصب):

ده مارگیری هوکاریکی تری خوینی به که خاونه کهی هموو ریگار دهر گایه کی گوینگرتن و تیگه یشتی له سهر خوئی داخستوو و نایه ویت تیگات و ته نانهت بهر گویشی بکه ویت، خو به نه مانی نم هوکاره تیگه یشتن ده کریتوه له بهر ده می دا.

حق و به تال هیه، به لگهو زانسته کانیش شهرم و شاراوهی تیدا نی یهو گه یشتن به نامانج کاریکی مسوگهره گهر خاونه کهی داواکارو تینوو بیت.

بویه ده مارگیری مانه وو بهر ده و امبونه له سهر بهك را، گهر به تالیش بیت و بهرامبریش له سهر حق بیت، وه پیشخسته یه تی به سهر دهقه کان دا به جیگیر کردنی له شویتی به لگهو زوره ملیهك له گونجاندنی دا، که خاونه کهی ههست به راکردن و خودزینه وو بی دلنایی بهك له حق ده کات، بیگومانیش ریگهی راست وه کو نیمامی (اللالکائی) ﷺ ده لیت: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقَ الْأَخْيَارِ فَمِنْ الْمَلِ بَعِيدٌ؛ لِأَنَّ مَا يَتَدَيَّنُ بِهِ شَرْعٌ مَقْبُولٌ، وَأَثَرُ مَنْقُولٌ، أَوْ حِكَايَةٌ عَنْ إِمَامٍ مَقْبُولٍ، ... وَأَمَّا مَنْ سَلَكَ نَفْسِهِ مَسْلَكَ الْإِتْبَاعِ فَالْهُوَى وَالْإِحَادَةُ عَنْهُ بَعِيدَةٌ، وَمِنْ الْعَصَبِيَّةِ سَلِيمٌ، وَعَلَى طَرِيقِ الْحَقِّ مُسْتَقِيمٌ»^(۱).

واته: نه وهی ریگهی دهقه کانی گرتیته بهر له لادان سه لاهمهت، له بهر نه وهی که سیك دینداری بی ده کریت ده قیکی شهرعی (قورنان و فهرمووده) ی قبولکراوه، یا خود ریوایهت و فهتوای (چوار خهلیفه هاوه لانه)، یا بوچوون و رای زانایه کی ناوداری وهر گیراوه، نه وهی ریگهی شویتکه وتهی دینداری گرتیته بهر؛ له هموار ناره زوو لادان دووره له ده مارگیری پارێزراوه له سهر ریگهی راست و دروسته.

(ابن تیمیه) ﷺ ده فهرمویت: «فَدَيْنُ الْمُسْلِمِينَ مَبْنِيٌّ عَلَى اتِّبَاعِ كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَمَا اتَّفَقَتْ عَلَيْهِ الْأُمَّةُ فَهَذِهِ الثَّلَاثَةُ هِيَ أَصُولُ مَعْصُومَةٍ وَمَا تَنَازَعَتْ فِيهِ الْأُمَّةُ رَدُّهُ إِلَى اللَّهِ

(۱) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالکائی (۳۰/۱).

وَالرَّسُولِ. وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُنْصَبَ لِلْأُمَّةِ شَخْصًا يَدْعُو إِلَى طَرِيقَتِهِ وَيُؤَالِي وَيُعَادِي عَلَيْهَا غَيْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا يُنْصَبَ لَهُمْ كَلَامًا يُؤَالِي عَلَيْهِ وَيُعَادِي غَيْرَ كَلَامِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَا اجْتَمَعَتْ عَلَيْهِ الْأُمَّةُ بَلْ هَذَا مِنْ فِعْلِ أَهْلِ الْبِدْعِ الَّذِينَ يُنْصَبُونَ لَهُمْ شَخْصًا أَوْ كَلَامًا يَفْرُقُونَ بِهِ بَيْنَ الْأُمَّةِ يُؤَالُونَ بِهِ عَلَى ذَلِكَ الْكَلَامِ أَوْ تِلْكَ النَّسَبِ وَيُعَادُونَ»^(۱).

واټه: دینی موسولمانان بنیات نراوه لهسره شوینکموتهی قورټان و سونهتی پیغمبره کهی ﷺ و نهوی کودهنگی هاوه لآن و زانایانی لهسره، نهم سیانه بنهمایه کی پارټراوو دور له هملن، نهوش کیسهی لهسره لهناو موسولمانان دا ده گهریتنهو بو قورټان و فرموده، وه کس بو نی یه که سیک بکاته پشهنگی نهم نومتهه بانگمواز بو ریگه کهی بکات و پشتگیری و دزایهتی لهسره دروست بکات، نهمانه بو بیتجگه له پیغمبر ﷺ کودهنگی زانایان ناکریت، بهلکو کردنی کاری کهسانی بیدعه کاران، نهوانه کی که سیک داده نین یاخود قسمو بهرنامه یه که بهویموره دووبهره کایهتی و جیاوازی ده نیتنهو لهناو موسولمانان بنچینهی (الولاء والبراء) لهسره بنیاد ده نین.

نهم کردارانه گهر لهسره ناوه بهر پیره دینی یه کانش بیت به نه فامی و جاهلیهت ناو ده بریت که نیسلام هاتوره بو هملوه شانده نهوی.

هدهوهك دوو مندالتی كوچهری و (مهدينهیی) پشتیوان (الأنصار والمهاجرين) پیکدا هاتن و هدریه که هاواری کرد «يَا لِّلْمُهَاجِرِينَ»، «يَا لِّلْأَنْصَارِ»، پیغمبري خوا ﷺ هاته دهره وهو فرمودی: «مَا هَذَا دَعَايَ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(۲).

واټه: نهمه چی یه بانگموازی نهملی جاهلیهت؟!

نهم دوو ناوه کاتیک به کار هیترا بو پشتیوانی هدریه که له خوی گهر حق و ناحق بیت، پیغمبري خوا ﷺ به سردهمی نه فامی ناوی برد، چ جای ناوی دونیایی و چین و توپرو کهسانی بی بنهما.

(۱) "درء التعارض العقل والنقل" (۱/ ۲۷۲)، و "مجموع الفتاوى" (۲۰/ ۱۶۴).

(۲) رواه البخاري (۴/ ۱۸۳) بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ دَعْوَةِ الْجَاهِلِيَّةِ، ومسلم (۲۵۸۴)، وأحمد (۱۴).

وه گهر پیوانیهك دابین بو ناسینهوی خاوهنی مهنهج و بهرنامهی حق و راست و دروست و لاندراو له كهسانی تر؛ نهوا پیوانه زانای نهملی سونه نیمای (أبو بكر بن عیاش) ه (كَتَبَ اللَّهُ) كه برسیاری لی ده كریت سونی تهواو كیه؟ فهرمووی: «الَّذِي إِذَا ذَكَرْتَ الْأَهْوَاءَ لَمْ يَغْضَبْ لشيءٍ مِنْهَا»^(۱).

واته: نهو كهسهیه كه گهر باسی خاوهن ههواو نارهزوو بیدعه كاران كرا؛ لایهنگری و دهمارگیری بو هیچان نهییت.

دهمارگیری و لایهنگری بو دوو بابته:

۱- كهسایمتی: جا گهر كهسبك یا چین و تاقم و كومه لیککی دیاریکراو بییت له نادهمیزاده كان.

۲- هسمو بیرو راو بهرنامهیهك و جوژه زانستیکی دیاریکراو بییت.

گهر پیاچوونهویه کی میژوو بکهین دهبین نهم دوو هوکاره و زیاده رهوی تیایدا مایه ی ههموو بهلاو نازارو گومراییه کی نادهمیزاد بووه لهسهر زهوی دا.

گاورو جوله كه كان زیاده رهوی یان ده كرد له پیغمبهره كانیان دا، تا دهیانوت: بهشیکن له خوا یا كوری خوان، وه كو خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْتَصْنَرِي الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۳۰]، وه ده فهرمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ﴾ [المائدة: ۷۳]، وه ده فهرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۳۰].

تهنانهت زیاده رهوی یان له قهشمو عاییده كانیان دا ده كرد به شیوازیك وه كو خوا لایان بیروز (مقدس) بوون، فهرمانه كانیان لی وهرده گرتن دهسه لاتی رهیا یان ههبوو له دونیاو دین دا، نهوا برپاریان لهسهر دانانی مهلیك و دهستور بو خهلك دادنه، وه كو خوی بهروهر دگار ده فهرمویت: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۳۱].

بهی رهچاو كردنی هیچ فهرمانیکی خوایی و په یوهست بوون به یاساكانی تهورات و نیجیلومه، بهلكو تهنانهت گهیشته نهوش كه دهستیره دان و گوزانكاری تیدا نهغام بدهن.

(۱) "الاستقامة" لابن تیمية (۱/ ۲۵۵).

وه له روزه لاتی دونیاش دا ناوداره کانیان وه کو: (بوزاو کوئوفوشیوس و نیشوو زمرادهشت و هتد) زیاده پړوی په کیان له گهډ دا کردن تا بوونه خویه ک به سمر خه لکموه و په یکمیشیان بو تاشین و پرسیانین همروه کو خوی پړوه ردگاری بوونه وهر چون ده پرسیرت.

همروه کو جیهانی نیسلا می بوو به دوو به شموه له سمر زیاده پړوی کردن له هندیك هاوه لانی پیغمبری خوا ﷺ، وه کو نیمامی (عہلی کوری نه بو تالیب و بنمهالهی نهمل و بهیت) بو سونهو شیعه.

له سمر بنمائی زیاده پړوی کردن و دهمارگری بوتیان به شیوه ک تنانته وتیان: نیمامی (عہلی) و کورہ کانی و تا دوازه کس له نهوه کانی (معصوم) و وه کو پیغمبران و قایلی هیچ هلمو ناتموای په ک نین، دهییت نموان به پړوه بردنی دین و حوکمرانی دونیایان به دهست بیت. زیاده پړوی گه شته نهو راده یی وتیان (وہ حی) یان بو دیت و وه کو چون بو پیغمبران هاتوه، پله یی دهسکاریکردن و گورانکاری کردن له دین دا به دهستانه ویه به ناوی (ویلا یه تی فقیه) وه، وه زانستی شراوه (علم الباطن) یان هیه که پیغمبر و کس نه یان بوو.

کویر بوون و نمرانان به وه وه نهوه ستان به لکو له نیمامیکی زیندوو ناسراوه وه باوه ریان گورین بو سمر نیمامیکی ون بوو له سردابی سامهرا دهییت جیگری هیت، جیگره کانیسی همان پله و نیمتیا زاتیکی پی بدریت له به پړوه بردنی دینی و دونیای دا تا دهرکوئی نیمامی زه مان، بهم شیوه خملکی داموایان کرده بندکارو گورایه و بی دهسلات و وه کو جهنازه له بهر دم شورہ کھی دا.

صوفی په کانیس به همان شیوه یی نمان به گوره و پړوز (تعظیم و تقدیس) کردنی چند پیاوونکی پیشو تا گورہ کانیان پرسراو پاشان همان پله به ناوی (ویلا یه) وه درا به شیخی تهریقته کانیان که زانستی شراوه (علم الباطن) یان هیه و تنانته شرع (قورئان و فرموده) زانستیکی روه کھی بی ناوه روه (علم الظاهر)، به لکو نهولیا کانیان عیلمی غیب و به پړوه بردنی کمونیان له دهست دایه به ناوی (أقطاب الأربعة)^(۱) وه دهییت هموو داواکاری و نزاو پالہشته کان لموان داواکریت به پړوه بیری دونیاو بهرزه خ و قیامه تی موریده کانیه تی.

(۱) (القطب) کویه کھی (الأقطاب) ه: بهو ناودارانه دهوتریت له بیری سولای دا که توانای یارمعی و گورانکاریان هیه له =

تا نهو رادهیهی پلهی وهلی یه کان له پیغمبهراڼ بهر زتره، له بهر نهوهی پیغمبهراڼ زانستیکی
رووکش (علم الظاهر) یان ههیه، وه ته نانهت (خاتم الأولیاء) یان ههیه وه کو چون (خاتم
الأنبیاء) ههیه.

وهک (ابن العربی) ده لیت:

مَقَامُ النَّبُوَّةِ فِي بَرَزَخٍ فَوْقَ الرَّسُولِ وَدُونَ الْوَلِيِّ (۱).

واته: پلهی (نبوة) "نهو پیغمبهرهیه که شوینکوه تهی پیغمبهری پیش خویتهی" له بهرزه خ دا
که مێک له سهر (رسول) "نهو پیغمبهرهیه که بهرنامهی سهر به خوی پیته" و له خوار وهلی
یه تیموهیه.

له بهر نهوهی (وهلی) راستهوخو له خواوه شته کانی وهرده گریت به لām پیغمبهراڼ به رینگهی
(جبریل) هوه وهری ده گریت.

(ابن تیمیه) رَحِمَهُ اللهُ ده لیت: «وَمَنْ ادَّعى أَنَّ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ الَّذِينَ بَلَّغَتْهُمْ رِسَالَةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَهُ طَرِيقٌ إِلَى اللَّهِ لَا يَخْتِاجُ فِيهِ إِلَى مُحَمَّدٍ فَهَذَا كَافِرٌ مُلْحِدٌ ... إِنَّ مُحَمَّدًا بُعِثَ بِعِلْمِ
الظَّاهِرِ دُونَ عِلْمِ الْبَاطِنِ ... أَنَّ "الْوَلَايَةَ" أَفْضَلُ مِنْ "النَّبُوَّةِ"» (۲).

واته: بپروا ده بیت نهو که سهی باوه ری وا بیت وهلی یهک له وهلی یه کانی خوا پتویستی به
شهرعی (عج) نه بیت، یاخود بلیت (عج) زانستی رووکشی پیته، ناگای له ناوه روک نی یه، یا
پلهی وهلی یه تی له پیغمبهر رَحِمَهُ اللهُ بهر زتره.

دروستکراوه کان دا بهتایهت نادهمزاد، بوته دروسته هاواری ئی بکهیت و داوای ئی بکهیت و بوت جیهی ده کات، لعمانه چوار
(قطب) ی ناودارن وهک: (عبدالقادر الجیلانی، السهروردي، البدوي، الرفاعي)، یتجگه لعمانی (الأوتاد، النجباء) ههیه بو
بهتره بر دنی مه مخلوقات یتجگه له خوا. بو زیاتر بگوتیهوه سهر "مجموع الفتاوى" لابن تیمیه (۹۶/۲۷).

(۱) "الفتوحات المکیة" لابن العربی الخلاج ص ۲۵۳، و "شرح العقيدة الطحاوية" ص ۵۰۵، و "الوامع الأنوار البهية"
للسفارینی (۳۰۱/۲)، وانظر "طبقات الشعرا" (۶۸/۱)، و "النکت علی کتاب ابن الصلاح" لابن حجر العسقلانی
(۴۵/۱)، و "الزهر النضر فی حال الخضر" لابن حجر العسقلانی (۲۵/۱)، و "درء التعارض العقل والنقل" لابن
تیمیه (۲۰۴/۱۰)، و "مجموع الفتاوى" (۲۲۱/۲).

(۲) "الفرقان بین أولیاء الرحمن وأولیاء الشیطان" ص ۹۴، و "مجموع الفتاوى" (۲۲۵/۱۱).

تمنانت به نه اندازه يهك گهيشته نهوى همدنك له زياده پړهوى و دهمارگيرى دا كهوتنه دهرهوى نيسلام و موسولتمانان وه كو دينكى سهره خو ناسراو خاوه ن بهرنامه و كارى جياواز له نيسلام، بگره شوينى قبوليش نى يه لايهنگرانى موسولتمان بيت و بچنه نيسلامهوه كه خويان له بناغدها له نار نيسلام دا بوون، وه كو (په زيدى) يه كان شوينكهوتهى زاناي ناودارى نههلى سونه بوون بهناوى (عدى كورى مسافر) و جينگره كه يهوه (شيخ حسن)، به بوتهى دزايهتى كردنى شيعه كانهوه (شيخ حسن) يان كوشت و زياده پړهوى يان كرد له (په زيدى كورى مهعاويه) تا وتيان پيغمبرهوه بهو هوكاره گوزه كهى (شيخ عدى و حسن) حهجي به دهوردا دهكهن و ناوى زهمزمه و عهره فشيان بو دروست كردوه، تمنانت (شيخ الاسلام ابن تيمية) رحمته الله عليه نامه يه كيان بو دهنيرت به ناوى "الرسالة العدوية" رينمونى يان دهكات له سهر ريگاكهى شيخ (عدى) به زاناو خواناسيكى نههلى سونه ناوى دهبات و دهليت: «وَفِيكُمْ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ الْمَتَّقِينَ مَنْ لَهُ لِسَانُ صِدْقٍ فِي الْعَالَمِينَ ... " أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ الْقُرَشِيِّ الْهَكَارِيِّ " وَبَعْدَهُ الشَّيْخُ الْعَارِفُ الْقُدْوَةُ عَدِيُّ بْنُ مُسَافِرٍ الْأُمَوِيُّ " وَمَنْ سَلَكَ سَبِيلَهُمَا فِيهِمْ مِنَ الْفَضْلِ وَالَّذِينَ وَالصَّلَاحِ وَالِاتِّبَاعِ لِلسُّنَّةِ ... »^(۱)

واته: له نيوهدا خواناسان و نهولياى خوا ههيه كه خاوه نى زمان راست و پاك بوون له نار خهلكى دا وه كو: (نهواحسن ههكارى و شيخ عدى مسافر) و نهوانهى شوينكهوتهى نهم دوانه ن و خاوه ن دين و چاكمو شوينكهوتهى سونه تن.

وه ههروهها وه كو (هاوارى و كاكهينى و دروزى و عدلهوى) يه كان، نهمانه و چهندههاى تر نونه يه كن له سهر ههمان زياده پړهوى و دهمارگيرى له سهر بيرو راو بهرنامه يه كى به نار دينى.

وه كو (خهوارج) هكان گرنگى تهواو دان به لايه نى هه پړه شو ترسه كان (الوعيد والخوف) ي قورنان به بى خويندنهوى لايه نى موژده و ليبور دن (الرجاء والوعد) هكان، تاوه كو به كمترين تاوان خويندنهوى كوفر و كوشتيان بو خاوه نه كهى ده كرد، وه زياده پړهوى كردن به لايه نى قورنان و دهر جوون له سونه ن و نههله كهى تاوه كو به هيچ شيويهك كاربان به فرموده

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳/ ۳۷۷)، "المنتقى من منهاج الاعتدال" للذهبي تحقيق: عبد الدين الخطيب ص ۲۹۱ هامش للمحقق.

نده کردو بهلکو هاوه لانی پتغمه بریش ﷺ که هلگری سونه ته که بوون به هلگه راوه دهرچوون له دین یان داده نان.

وه (موعتزله) کانیش به زیاده روی یان له عقل کردن به بهلگه زور تیکه لبوون به فلهسه فمو توژیتموه عقلی یه کان گه یشته نمو راده یی که عقل له پیش فمرووده ی قورنان و سونه تموه ده کریت بهلگو نمو باباته نه ی پیچموانه ی عقله له نیسلام دا ده بیت به گومانموه سهیری بکریت به دوا ی تهویل گونجاندن دا بگه رین بو ی، تا گه شته نمو ناسته ی نیسلامی کی تاشراو به بمرنامو یاساو رپسای خو یان به ده سته وه ما، که نه توانین بلین هموو شتیکیان پیو بهس نیسلامیان نه بیت.

وه هدروها به دوا ی نه مان دا (قه ده ری و مورجیه و نه شعری و ماتو ریدی) به همان کاری زیاده روی و ده مارگیری و له قالب دانی نیسلام همریه که ی له بوارو شیوه که دا.

تا له دایکبوونی کیشمه کیشمی مزاهیه فیهی یه کان پشتگیری خهلیفه کان و تیکه لکردنی به ده سه لاته وه تا نمو راده یی چوار میجرایی نوژی هه بو له حمره می (مه که که) دا بو نوژی خو یانی هدر چوار مزه هه به کان له سه رده می شا (عبدالعزیز بن سعود) دا کوتایی بی هات.

نهمانه همووی نمونه ی پروون و ناشکران گه رایه نگری و ده مارگیری و زیاده روی نه بوونایه نهمانه دروست نه ده بوون و لادان و گوزانکاری پرووی نه ده دا.

کمواته هوکاری سه ره کی بوونی داهیتراوه کان نهم هوکاره خو یی یاندن، به بنه برکردنی هوکاره کان نهمانی داهیتراوه کانه، به مانایه ی پهرو ده کردن له سه ره بهلگو چاو روشنکردنموه له سه ره زانسته شهرعی یه کان تا که رپگی گه رانه وه بو بنچینه که.

نمو هوکارانه ی تر که له ژیر کاریگه ری ده مارگیری دا کو دهنه وه له سه ره داهیتراو (المبتدع):

۱- (الغلو): زیاده روی دهرچوون له سنووری حق، وه شکاندنموه ی به لایه که دا بو ویسته کانی خو ی.

۲- (الجدال): زور وتن و هیتان و بردن و کیشمه کیشمی بی پیویست ده بیت هه کاری خاوه ن بیرو را له سه ری.

۳- (التفرق والإختلاف): چهند به ره کابته ی و جیاوازی کاریکی زور له باره بو جیگیربوون و مانموه ی به زیندوو راگرتنی هموو جو ره کانی (بیده) و داهیتراو.

دووم : هوکاره دهره کی یه کان

هوکاره دهره کی یه کان کهش و دوخیکی کاریگرون بو دروستیون و مانهوی داهيتراوه کان، وه پالترو بزوينه ریکی تايه تين، خو گهر هوکاره خو یه کانشی له پشت بیت نموا ده بیته مانه وه و دريژه پندانی و نمو کات نهستمه هملکه ندنی و دزايه تی کردنی، لهو هوکارانه:

۱. کو مەلگایه کی پر له لادرای و گومرایي:

گموره بوون له کو مەلگایه کی دوور له بنمای زانستی و راست و دروستی بهرنامه ی ئیسلام؛ کاریگمه بو هملگرتنی کار و بیرو چوونه کانی دهرورویهر، وه گهر له بهرامبه ریش دا حق و راستی یه کهش نه ییت نموا مندالی له سهر پر ده ییت و ده ییت به دینک لادان لی گومرایي و دهرچوونه له دین.

له بهر نموه هه موو وه لامی بیرو را کانی سهرده می پیغمبه ران له ناستی بانگه وازی تازه ی حق و راست و دروستی پیغمبه ران ده یان وت: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أَمَةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُقْتَدُونَ﴾ [النحۛ: ۲۳].

واته: ئیمه باوو باپیراغان له سهر نهم رینگایه بینوه ته وه ئیمهش بهر ده و امین له سهر رینگه و پاشماوه ی نموان.

وه له لایه کی تریشمه وه که شه کردن له ناو کو مەلگایه کی پر له داهيتراوو لادان و پاشان وه رگرتنی پیچمه وانه کانی نموان زور گران و قورسه توانینی مانه وه جیه جی کردنی.

وه کو (ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «فإنه مدني بالطبع لا يمكنه أن يعيش وحده بل لا يعيش إلا معهم وله لهم لذات ومطالب متضادة ومتعارضة لا يمكن الجمع بينها بل إذا حصل منها شيء فأت منها أشياء فهو يريد منهم أن يوافقوه على مطالبه وإرادته وهم يريدون منه ذلك فإن وافقهم حصل له من الألم والمشقة بحسب ما فاته من إرادته وإن لم يوافقهم آذوه وعذبوه وسعوا في تعطيل مراداته كما لم يوافقهم على مراداتهم فيحصل له من الألم والتعذيب بحسب ذلك فهو في ألم ومشقة وعناء وافقهم أو خالفهم ولا سيما إذا كانت موافقتهم على أمور يعلم أنها عقائد

باطلة وإرادات فاسدة وأعمال تضره في عواقبها ففي موافقتهم أعظم الألم وفي مخالفتهم حصول الألم فالعقل والدين والمروءة والعلم تأمره باحتمال أخف الألمين تخلصا من أشدهما»^(۱).

واته: نادهمیزاد سروشتی شارستانیته ناتوانیت به تنیا بژی له بهر ویست و پنداویسته کانی ژبانی، گهرچی ویسته کان زوریان پیچموانهو دژه به کن کوتابنهوه له گهل یه ک دا، نم دهیوت بینه سهر ویست و کاره کانی نهوانیش به ههمان شیوه، گهر نم بجیته سهر کارو بوچوونه کانی نهوان تووشی نازارو مهینه تی به کی زور دهیت له بهرامهر ویسته کانی نم، وه گهر نه گونجیت له گهلان دا نهوا نازارو سزای ددهن وه بهر بهست دهبین له هینانه دی مه بهسته کانی نم، بهمهش به گویره ی خوی مهینه تی و نازاری بو دهیت، کمواته به گونجاندن و دژیای تی کردن ههر له نازارو زه حمت دایه، بهتایهت گهر نه گونجاندنه که له بواری بیرو راو کارو کردهویه کی هله دا بیت، به لام عقل و دین و که سایه تی و زانست فهرمانی پی ده کات که مترین نازار هله بژی ریت تا له نازاری گموره تر رزگاری بیت.

کمواته نادهمیزاد کوری شوینی گه شهیه تی (الإنسان ابن بیته) و هملکموته ی نهو جوړه بارو دوخ و کومهلگایه یو شیرازیکی ره نگدانهویه تی، نه گهرچی خوی هه لی نه بزاردووه و پیشی رازی نی یه، به لام تهواری که سایه تی راست و بهرنامه دار له وه دایه گهر کومهلگاو دهرورو بهر که ی له سهر بیروباوهری گومراو خورافیات و داهیتراو بوو راده ستیان نه بیت و بیباک بیت لیان، سوننه ت و حقه که وه ربگریت پیشهواو پیشینه یه کی صالح بیت بو چواردهوری.

هروه که له سهره تای نیسلام دا په یمان له تازه موسولمانه کان وهرده گیرا کوچ بکه ن بو شویتگی موسولمانان، وه کو له فهرمووده که ی پیغه مبر دا ﷺ هاتووه: «ثُمَّ اَدْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ»^(۲).

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ۲۴۶.

(۲) رواه مسلم (۱۷۳۱)، وابن ماجه (۲۸۵۸)، وأبو داود (۲۶۱۲)، والترمذي (۱۶۱۷)، والسنن (۸۱۲۷)، وأحمد (۲۲۹۷۸)، والدارمي في "السنن" (۲۴۸۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۷۳۹)، وفي "المشكاة" (۳۹۲۹)، وفي "الإرواء" (۱۲۴۷)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۰۷۸).

له بهر نه توانموه له ناو کوټه لگه په کی ویران دا، وه دوور که وتنم وه دروست بوون له ناو کوټه لگه په کی روښنېر دا.

نیمای (یونس بن عبد الأعلى) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «إِنِّي لَأَعُدُّهَا مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنِّي لَمْ أَنْشَأْ بِالْكُوفَةِ»^(۱).

واته: به په کیڅک له نېعمته کانی خوی داده ښم که له کوفه دا گوره نه بووم، له بهر نه وهی پر له بېدهی راښه گهرتی بوو.

چهند نمونه په ک له سهر کاریگه ږی گه شه کردن له چوارده وړیکي پر بېده و داهینراو دا

۱ - (أبو الحسن الأشعري) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: خاوه نی مه زه بی (نه شعری) په، نیستا به گشتی جیهانی نیسلا می له سهر بوچوونه عقیده یی په کانی نموه، په کیڅکه له ږیگه هله کانی لادراو له نهملی سوننت له بابه ته کانی (الأسماء والصفات، القضاء والقدر، الإیمان، ... إلخ).

نم پیاوه له بنه ماله و باوکیڅکی بهرنامه پاکی په یوه ست به فرموده و سوننته موه گوره بووه، پاش مردنی باوکی که سیڅک به ناوی (أبو علي الجبائي المعتزلي) دایکی ده خوازیت و (أبو الحسن الأشعري) ش ژبان لای نم پیاوه ده باته سهر که په کیڅکه له ناوداره کانی بوچوونی (المعتزلة) که به گومراترین کوټه ل داده نرین له (عقیده أهل السنة) دا، بوپه کاریگه ږی نموی له سهر ده بیت و ده بیت به هه لگری نم بهرنامه گومرایه تاوه کو کوتایی تمه نی، پاشان دهرکی پی ده کات و ده میویت رزگاری بیت و بگه ږیتم وه سهر بهرنامه ی زانایانی (أهل الحديث والسنة) و ږه چاوی ږیره وی نیمام (أحمد بن حنبل) بکات^(۲).

(۱) "سیر أعلام النبلاء" للذهبي (۶/۳۸۸)، و "مسند ابن الجعد" (۱۳۳۱)، وفي "تهذيب الكمال في أسماء الرجال" للمزي (۳۲/۵۳۱).

(۲) سعوی "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۴/۷۲) بکه.

بهلام به هوئی کاریگری نهم پهرو دهده وه ناتوانیت وه کو خوی ریره وو بهرنامه کی بگوریت،
 لهم قوتاغی دووه می دا بهرنامهو (مذهب الأشعري) له دایک دهیت که ده توانین بلتین هفتا له
 سهدی بهرنامهی (موعتهزله) کانه، نیستا جیهانی نیسلامی و زانایانی (أهل السنة) پیوهی گرو دهن
 و زانکوکانی جیهانی نیسلامی له خویندنه نایینی یه کان دا کردوویانه به بهرنامه (منهج) ی سالانه.
 پاش نهم قوتاغمو به ماوهیه کی کم پیش مردنی پهرتو وکی "الإبانة في أصول الديانة"
 ده نویست و په شیمانپورنه وهیه کی زور له قوتاغی دووهم دهرده پریت به تمواوی تیای دا بانگموازی
 ریره وو بهرنامهی نیمام (أحمد بن حنبل) رحمته الله ده کات و دهیه ویت هلگری ریگاکی بیت،
 لیره ش دا هیشتا زانایان هر ره خنمو لادانیان له سهر تومار کردووه.

۲- (ابو حامد الغزالي) رحمته الله: ناسراو به (نیمامی غزالی) خاوه نی کتبی "إحياء علوم
 الدين".

سهره تای شاره زایی دینی له ریگهی (فلسفه و منطق و علم الکلام) وه دهستی پی کرد،
 پاشان بوی پرون بووه وه نهمه ریگهی کی پر هلهو گومرایی یه وازی لی هینا نامیلکه یه کی له سهر
 نهم گورانکاری یه نویسی به ناوی رزگار بوو له گومرایی "المتقذ من الضلال" و "تہافت
 الفلاسفة".

پاشان پرووی کرده تهسوف و عیبادت، بهلام کاردانه وهی رابردووی له سهر بوو بویه بهرگی
 فلسفه ی به سهر تهسوف دا بری و تهسوف کی فلسفه یی دروست بوو، که سلامت نه بوو له
 بوچوونه (باطنی) یه کان و خه یاله فلسفه یی یه کان، پهرتو وکی کی لهم قوتاغدا به ناوی "إحياء
 علوم الدين" نویسه.

بهلام لیره دا په نابردنه بهر کهشف و دهرکه سوفی یه کان به بهرگی کی تیکه له به فلسفه مو
 ناوه پروک (باطنی) یه کانه وه دهیه ویت ههمو علوم و زانسته کان بسملیت، دور له قورئان و
 فرموده بوونه سهرچاوهی سهره کی، نهم هوکاره بووه هوئی نه وهی (أبو فرج الجوزي) رحمته الله
 هستیت به نویسی کتبی "منهاج القاصدين" وه کو به دیک بوی چاره سهرکردن و

دووركموتنهوى خهلك له كتيى "إحياء علوم الدين" لهبر نهو ههموو پړبونى به
فهرمودهوى (ضعيف وموضوع) لادان و تيكدهنى لهخو گرتوو، بهلام به لهخوگرتنى به
همان بابتهكانى "إحياء علوم الدين".

وهك (ابن العربي المالكي) دهليت: «شَيْخُنَا أَبُو حَامِدٍ دَخَلَ فِي بَطْنِ الْفَلَسَفَةِ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ
يُخْرِجَ مِنْهُمْ فَمَا قَدَّرَ»^(۱).

واته: ماموستامان (أبو حامد الغزالي) چووه ناوهړوكى فلهسفهوه پاشان ويستى دهرېجيت
بهلام نهيتوانى.

وه (ابن تيمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهفهرمويت: «وَأَبُو حَامِدٍ يَمِيلُ إِلَى الْفَلَسَفَةِ لَكِنَّهُ أَظْهَرَهَا فِي قَالِبِ
التَّصَوُّفِ وَالْعِبَارَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ»^(۲).

واته: (أبو حامد الغزالي) مهيلى بهلاى فلهسفهوه بوو بهلام له قالب و جوارجيوه
تسوف و دارشته نيسلامى يهكان دا دهيدايهوه.

كهواته نهيتوانى خزمهتى ناوهړوكى نيسلامى بكات بهلكو به پتجهوانهوه وهكو (ابن تيمية)
رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهفهرمويت: «كَلَامُ الْغَزَالِيِّ يَنْفَعُ الْفَلَسَفِي وَيَضُرُّ الْمُسْلِمَ»^(۳).

واته: قسهكانى (غزالي) سوودى به نهلى فلهسفه دهگياندو زهرى له موسولمانان دهدا.

واته: بدرگى حقى دهكرده بهر هلهكان و موسولمانانى چهواشه دهكرد.

بوته له كوټاى تمهنى دا هست بهمانه دهكات و دهگهړيتهوهو مردنى ديت بهسرداو نهو
سفرقاله به (صحيح البخاري) يهوه، وه دهشلين پهشيمان بووتهوه له ههموو نوسينه
پيشووهكانى، بو نهمه (ابن تيمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهفهرمويت: «وهو في آخر عمره اشتغل بالبخاري
ومات على ذلك ولهذا قيل إنه رجع عن هذه الكتب...»^(۴).

(۱) "الرد على المنطقين" لابن تيمية (۴۸۳)

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۶۴/۴). (۳) "البوات" (۱۵۹/۱).

(۴) "الرد على الشافعي في حزيه، وما صنفه في آداب الطريق" ص ۴۱.

بەلام بە داخەوێ وەکو (أبو الحسن الأشعري) کتیبەکانی (غەزالی) سەرچاوەیەکی بەناوبانگە لە جیهانی ئیسلامی دا وە بەتایبەت تەسەووف ئەوانەیی لە چوار دەوری مەشرەبی تەسەووف دان و ھەلگرو دانەوێ بوونەکانی پیش مردنی (غەزالی)ن، خو ئەگەر (غەزالی) لە ناوچەیکە وەکو (حیجاز) و ئەھلی فەرموودەدا گەشە بکەردایەو پێگەشتایە ئەوا بەم حالە نەدەچوو خۆی پەرورەدگار ببێخشی و اللہ اعلم.

٣- (أبو علي الحسين بن عبد الله بن الحسن بن علي بن سينا): ناسراو بە (ابن سينا).

(ابن سينا) باوکی یەکیك بوو لە بانگەواز خەزانی (ئیسماعیلی یە شیعەکان) و لە دەسەلاتی (القرامطة) لە میصر.

و (ابن القيم) رَحِمَهُ اللّٰهُ دەرئیت: «وكان ابن سينا، كما أخبر عن نفسه قال: أنا وأبي من أهل دعوة الحاكم، فكان من القرامطة الباطنية، الذين لا يؤمنون بمبدأ ولا معاد، ولا رب خالق، ولا رسول مبعوث جاء من عند الله تعالى»^(١).

واتە: (ابن سينا) یەکیکە لە گروپە قەرامیتی یە شیعەکان (بە رووکەش موسولمانن و لە ناخیشەوێ پیروان)^(٢) کە باوەڕیان بە زیندوو بوونەوێ روژی دواوی و خۆی داھێنەرو پێتەمبەریکی نێردراو لە لایەن خواوە نەبوو.

تەنانەت کاریگەری پاشاوەی بیروباوەڕ و نایینەکانی رابردووی گەلانی تازە موسولمان بوو تە ھۆکاری وەرنەگرتنی ئیسلام بە شیوەی دروستی خۆی.

وەکو (تورکیا)ی ئیستا کە دەولەتی قەیسەرە کوتەکانی ئەوروپای ئەو سەردەمە لەسەر نایینی گاوەرەکان بوون کە پێ لە رەھبانیەت و عیبادەتی گۆرەگیری و پاکبوونەوێ نەفس جوژی دینداری یان بوو.

(١) "إغاة اللهفان من مصايد الشيطان" (٢/٢٦٦).

(٢) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (٣٥/١٤١)، و "الفتاوى الكبرى" لابن تيمية (٣/٥٠٦).

کاتیک ئیسلامیان پښگه‌یشت هه‌مان جوړ کاردانه‌وی دینی یان له‌گه‌ل ئیسلام کرد تاوه‌کو ئیسلامیک به بدرگي ته‌سوه‌فوه له‌دایک بوو، بویه هه‌موو سولتانه‌کانی (عوسمانی) له‌سه‌ر بنه‌ماو ریچکه‌ی ته‌سوه‌ف بوون.

هه‌روه‌ک (ئیران) له‌سه‌ر ئایینی زه‌رده‌شتی روژو ناگر په‌رست بوون، به‌رنامه‌ی ئایینیان ئیباحیه‌ت و هه‌ساره په‌رستی بوو، زوړ له‌بنه‌ما ئایینه‌ ئاسمانی یه‌کانه‌وه دوور بوو.

کاتیک ئیسلامیان پښگه‌یشت ئایینیکیان به‌ شیوه‌ی بنه‌مای رابردووی خو‌یان تاشی که هه‌موو نه‌و بابه‌تانه‌ی خو‌یان به‌ بدرگيکی دینی کرد تاوه‌کو ئیسلامیکي شیعه‌گه‌ری یان پی‌ دروست کرد.

نه‌مانه‌و چنده‌های تر نمونه‌یه‌کی زوړ روون و ناشکران که هه‌موو ریگه‌یه‌کی پر بیدعه‌و گومرایی کاریگه‌ری رابردوو جوړی خه‌لکه‌کانه.

۲. کاریگه‌ری ده‌سه‌لآت:

هه‌ر زوو وتراوه «النَّاسُ عَلَى دِينٍ مُّلُوكِهِمْ»^(۱).

واته: خه‌لکان له‌سه‌ر ئایینی پاشا‌کانیان.

ده‌سه‌لآت و هیژو نابوو‌ری و هه‌موو هو‌کاره‌کانی له‌به‌ر ده‌ستدایه‌ بو‌ راپیچکردنی خه‌لکی تا ده‌قی پیوه ده‌گرن پاشان ده‌بیت به‌ خو‌وره‌وشتیان.

هه‌روه‌ک جوله‌که‌کان هو‌کاری ژیره‌ده‌سته‌یی و چه‌وسانه‌وه‌و زوړه‌ ملیی ده‌سه‌لآتی (فیره‌هون) وای لی‌ کردبوون ره‌وشتیان گرتبوو به‌ بڼگویی و نه‌چوونه ژیر فه‌رمانه‌کانه‌وه، کاتیک شو‌نیکموتی پیغمبه‌ر (موسا) علیه‌السلام یش بوون به‌ هه‌مان جوړ که له‌ رقی جیه‌جی نه‌کردن نه‌چوونه ژیر بار و یاخی بوون له‌ فه‌رمانه‌کان ره‌وشتیان بوو، دزایه‌تی هه‌موو جوړه‌ فه‌رمانیکیان ده‌کرد به‌ حق و ناحق.

له‌ قورئانیش دا زوړی هو‌کاری وه‌رنه‌گرتن و به‌ربه‌ست له‌ ئاستی گو‌یرایه‌لی نه‌کردنی پیغمبه‌ران دا ده‌گیرپته‌وه بو‌ گو‌یرایه‌لی ده‌سه‌لآت به‌ ناوی (الملأ) وه‌ باسی ده‌سه‌لآت ده‌کات.

(۱) "موسوعة الفرق المنتسبة للإسلام" (۲/ ۲۱۶)، و "الذکر الجماعي بین الاتباع والابتداع" لمحمد بن عبد الرحمن الخمیس

بُوْ گہلی (نوح) ﷺ و دہ فرمویت: ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرْنَكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرْنَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا أَنْ يَنْتَحُوا بِآيَاتِنَا وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾﴾ [ہود: ۲۷].

بُوْ گہلی (ہود) ﷺ و دہ فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرْنَكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾﴾ [الاعراف: ۶۶].

بُوْ گہلی (صالح) ﷺ و دہ فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَنْتُمْ مَنكُوبُونَ أَتَنْتَحُونَ أَنْ صَلَحْنَا بِكُمْ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنْتُمْ بِهِ كَاذِبُونَ ﴿٧٦﴾﴾ [الاعراف: ۷۵، ۷۶].

وہ بہ گشتی دہ فرمویت: ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾﴾ [الجن: ۱۷].

وہ بُوْ (فیرعون) دہ فرمویت: ﴿فَاسْتَحَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَتِیْقِينَ ﴿٥٤﴾﴾ [الزخرف: ۵۴].

وہ (ابن کثیر) رحمہ اللہ دہ فرمویت: «الْمَلَأُ هُمُ: السَّادَةُ وَالْكُبَرَاءُ مِنَ الْكَافِرِينَ»^(۱).

واتہ: وشعی (الملأ) له نایہ تہ کان دا ہاتوہ گہورہو دہ سہ لانداریہ بیروا کان.

نیمامی (الصنعانی) رحمہ اللہ دہ فرمویت: «فَإِنَّ هَذِهِ مَنَكَرَاتٌ اسْتَسْهَى مِنْ بِيَدِهِ السِّيفُ وَالسَّيْفَانِ، ... فَإِنَّ هَذِهِ الْقِيَابَ وَالْمَشَاهِدَ الَّتِي صَارَتْ أَعْظَمَ ذَرِيعَةً إِلَى الشَّرِّ وَالْإِلْحَادِ، وَأَكْبَرَ وَسِيلَةً إِلَى هَدْمِ الْإِسْلَامِ وَخَرَابِ بَنِيَانِهِ، غَالِبٌ، بَلْ كُلُّ مَنْ يَعْمُرُهَا هُمُ الْمُلُوكُ وَالسَّلَاطِينُ وَالرُّؤَسَاءُ وَالْوَلَاةُ ...»^(۲).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۴/ ۲۷۴).

(۲) "تطہیر الاعتقاد عن أدران الإلحاد" ص ۸۲.

واته: نهم خراپه و شته هه لانه كهسانيك بنياديان ناوه خاوهن دهسه لات بوون، ... نهو قوبه و مهزارانه زوړيان پاشاو دهسه لاتداران كړدو ويانه ته وه.

وه (عبدالله ى كورى موبارهك) ﷺ دهليت:

وَهَلْ أَفْسَدَ الدِّينَ إِلَّا الْمُلُوكُ وَأَخْبَارُ سُوءٍ وَرُهْبَانُهَا؟^(۱)

واته: كيڼه ټيكندهرى ثابینه بيجه كه دهسه لاتداران و به ناو زاناو عابیده كان نه ييت؟!

نيمامى (الذهبي) ﷺ دهليت: «فَلَقَدْ جَرَى عَلَى الْإِسْلَامِ فِي الْمِائَةِ الرَّابِعَةِ بَلَاءٌ شَدِيدٌ بِالدَّوْلَةِ الْعُبَيْدِيَّةِ بِالْمَغْرِبِ، وَبِالدَّوْلَةِ الْبُوَيْهِيَّةِ بِالْمَشْرِقِ، وَبِالْأَعْرَابِ الْقِرَامِطَةِ»^(۲).

واته: له سه دهى چوارهم دا به لايه كى گوره به سهر نيسلام دا هات به هوى دهولتهى (عوبيدى) په كانه وه له (مه غريب) و دهولتهى (بويهى) په كان له پوژه لات، وه ههروه ها (قهراميته كان).

نمونه يه كه له وه دهسه لاتانه

۱ - (مأمون): خهليفه ى عه باسى.

به هوكارى نه زانين و بيتاگايى و پهروه رده نه بوونى زوړى خهليفه كان له سهر زانسته شرعيه كان؛ گو مريان و بيدعه كاران به هه ليان قوستووه ته وه تا ليان نزيك بينه وه به كاريان بهين بو مه به ست و خواسته كانى خويان، په كيك له وانه (مأمون) بووه.

كوملتيك لى كو ده بنه وه له وانه (بشر الميرسي وأحمد بن أبي دؤاد ...) تا وه كو كاريگه ر ده بن له سهرى، تا ده يخنه بيرو بوچوون و بهرنامه فله سفي په كهى (موعته زيله) و بوچوونى شيه كان.

(۱) "شرح العقيدة الطحاوية" ص ۱۷۱.

(۲) "سير أعلام النبلاء" (۲۸۹/۱۲).

وه كو (ابن كثير) رحمته الله دهليت: «تَوَلَّى الْمَأْمُونُ الْحِلَافَةَ ... وَقَدْ كَانَ فِيهِ تَشْيُّعٌ وَاعْتِرَافٌ، وَجَهْلٌ بِالسُّنَّةِ الصَّحِيحَةِ»^(۱).

(مأمون) هلگری بوجووني شيعهيه (له پيشخستى نيمامى على بهسهر نهو بهکر و عومر) داو بوجووني (موعتزيله) له بيوکهى (قورئاني مهخلوق) داو نهزانيى تهواو بهسهر (سوننهت و فرمودهى صحيح) داو بو.

نمه بووه هوکاري گهواره ترين بهلاو نههامهتى بهسهر جيهاني نيسلامى و بهتايهت زانايان و ناوداراني نيسلام، تا گهيشته نهو رادهيهى چهندهها زانا کوژراو ده رگاي تافیکردنموهى کردهوه بهسهر قازى و فقيه و فرموده ناسه کان دا، تهنانهت بهسهر کار بهدهست و گهواره پياوانى سهر بازي و نيمام و بانگيژى مزگموته کان دا، نهوهى داني نهنايه بهوهى (قورئان مهخلوقه) نان براو و دورخسته نهوه دهگرته وه، شايتى يان لى وهر نهده گيراو بگره ريگهى دهرس و فهتواشيان لى ده گيرا، وه تهنانهت ريگرى کرا له زاناياني فقهى و فرموده له مزگموته کان دا، بيجگه له هلگری بهرنامهى خويان نهبيت، وه كو (عبدالعزيز الكنانى) رحمته الله دهليت: «قد منع الفقهاء والمحدثون والمذكرون والداعون من القعود في الجامعين ببغداد»^(۲).

تهنانهت گهيشته نهو رادهيهى ديله کاني ژير دهستى گاواره کان تافى ده کرانه وه بهو وشيه که نهوهى هلگری بيوپرايان نه بوايه نازاد نهده کرا.

نهوهى خوژاگر بوو بهرام بهريان نيمام (أحمدى کورى حنهيل) بوو رحمته الله که بيست و ههشت مانگ به سزادانيکى زوره وه له بهنديخانه دا بوو ههر له سهردهمى (مأمون، المعتصم، الواثق) دا، تا سهردهمى (المتوکل) که نيمامى له بهنديخانه رزگار کردو له سهر دهستى دا کوتايى بهو بهلاو فيتتهيه هيترا^(۳).

(۱) "البداية والنهاية" (۱۰/ ۲۷۵) دار الفكر.

(۲) "الحيدة والاعتذار في الرد على من قال بخلق القرآن" ص ۲۲.

(۳) "البداية والنهاية" لابن كثير (۱۰/ ۲۷۲) دار الفكر، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۱۰/ ۲۹۰)، و "الكامل في التاريخ" لابن الأثير (۴/ ۲۲۲)، و "شذرات الذهب في أخبار من ذهب" لأبو الفلاح عبدالحى بن أحمد الحنبلي (۲/ ۳۹).

پاش هاتنی (موعتزله) و نعم سهردهمه حوكمانهيان دهر گای فیرهق و كومه لانیکی تر کرایهوه له بابهته غهیی یه کان دا وه کو (القضاء والقدر، الإیمان والكفر، الأسماء والصفات، ...) که (القدرية والجبرية والأشاعة والماتريدية والمرجئة ...) نعمانه فیرهق بوون له سهر ئهو بابهتانه تمه نه یان کردو دروست بوون و ئیستهش پانتایی یه کی زور له نوسین و سهرچاوه کان نعم بابهتانه له خو ده گرن، وه ټیکل به ههموو جوړه نوسینه دینی یه کان بوو وه کاریگریشی له سهر دروست کردن له زانسته شعرعی یه کانی وه کو (أصول الفقه وعلوم الحديث وعقائد)، بگړه زوړی زانایانی نهلی سوننه به بیځاگایی کموته ناو ئهو بوچوونانه وه به سهریان دا ساغ بووه وه، ئیستاش بو پالفته کردنی ئهو بابهتانه له سهرچاوه کان دا ئهسته همو به دوا داجوونیکي زوړی ده ویت.

جیهانی ئیسلامی به شیوه یکه ټیکل بووه له گهل ئهو فیکره بوچوونانه دا له نوسین و بهرنامه ی زانستی شعرعی خویندنی زانکوو کولیزه دینی یه کان دا رزگار بوونیان لئی زور دووره.

۲- دهسه لاتدارانی (الرافضة) ی شیعه: له سده ی چواری کوچی دا.

دهوله تی (فاطمي) یه کان و (ئیسماعیلی) یه کان له (مه غریب و میصر) و (بوه یهی) یه کان له (عیراق) نریکه ی سی سده دریزه ی خیایاند، حاکمه ناوداره کانیان له (المهدی، القائم، الحاکم، المنصور، المعز، العاضد) لهم سده اندا گومرایي یه کی زور له سهر دهستیان دا بلاو بووه وه له قسه وتن به (صحابه) ﷺ له سهر مینهر و بانگ دا، ته نانهت به سهر دهر گای مزگه وته کان دا له عه تیان ده نوسی له سهر خه لیفه کان بیجگه له نیمامی (عهل) ﷺ، وه گوړ هه لېستن و مزگه وت به سهر وه کردنه وه تا وای لئی هات گوړی خه یالئی زور دروست کړا، یه کیك له وانه (عضد الدولة) له سهرده می خوی دا گوړیکی له (نه جف) به ناوی گوړی نیمامی (عهل) یه وه دروست کردو مزگه وتی به سهر وه کرده وه، وه کو نیمامی (الذهبي) رحمه الله باسی ده کات و ده لیت: «عَضْدُ الدَّوْلَةِ ... وَكَانَ شِيعِيًّا جَلْدًا، أَظْهَرَ بِالنَّجْفِ قَبْرًا رَعَمَ أَنَّهُ قَبْرُ الْإِمَامِ عَلِيٍّ، وَبَنَى عَلَيْهِ الْمَشْهَدَ، وَأَقَامَ شَعَارَ الرِّفْضِ، وَمَاتَ عَاشُورَاءَ، وَالْإِعْتِزَالَ، وَأَنْشَأَ بِبَغْدَادَ الْبَيْتَارِ سَتَانَ الْعَضْدِيِّ»^(۱).

به لکو همموو نمو گۆزانهی ئه مپرو ناویان ههیه بووه به هیمو ره مزی (شیعه) و بگه (سوننه) ش دهستکردی ئه وان بوو له گۆری ئیمامی (حوسهین) علیه السلام له (کهربلا) و تهنا ته له (میسر) و (ئیران) یش به ناوی (سیده زینب و نفیسه، مشهد العسقلانی، ...) که به ناوی (مشاهد) و گۆری صه حابمو خواناسه ناوداره کان دروست کراو جیهانی ئیسلامی گێڕایه وه سهردهمی هاوهل (شریک) بو خوا بریار دان هه مان کاری بته پرستانی سهردهمی نه فامی، تهنا ته جیاوازی نه ما له نیوان موسولمان و گاورو جوله کهو بته پرستان دا.

وه (ابن تیمیه) رحمته الله علیه ده لیت: «وَلَمْ يَكُنْ فِي الْعُصُورِ الْمَفْضَلَةِ "مَشَاهِدٌ" عَلَى الْقُبُورِ وَإِنَّمَا ظَهَرَ ذَلِكَ وَكَثُرَ فِي دَوْلَةِ بَنِي بُوَيْه؛ ... فَبَتُوا الْمَشَاهِدَ الْمَكْذُوبَةَ "كَمْشَهْدٍ عَلِيٍّ" - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَأَمْثَالِهِ»^(۱).

واته: له سهردهمه به پیره کانی ئیسلام دا (هاوه لآن و تابعین و شوینکه وته یان) هیچ گۆریک هه ل نه به سترابوو، ئه مه کاتیک زۆر بوو که ده ولتهی (بویهی) به کان له رۆژه لآت و رۆژ ناوا ... زۆر گۆری دروینیه یان دروست کرد، له وانه گۆری ئیمامی (علی) و هاوشیه کانی.

پاشان دروستیونی بوته کان وه کو (عاشورا) بو ئیمامی (حوسهین) و له دایک بوونی پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله و (فاطمه) ی کچی و (غدير خم) سه ری سالتی کوچی و له دایک بوونی ئیمامه کانی شیعه و ... هتد.

وه سهره تایی گه یشتنی (بوچونی شیعه) بووه بو (شام) و (میسر) و (مه غریب) و (حیجاز) و له دایک بوونی گروه گومراکان بووه وه کو (دروزی و عه له وی و توسهیری و صوفی و ده رویش) و ته ریه ته کانیان، (مه ده وهی و تیجانی و شازی) به کان له سه رووی قاره ی (ئه فریقا)، وه هوکاری مانه وهی گاوه ره کان و په ره سه نندیان له جیهانی ئیسلامی.

وه کوتایی ئه م سهرده مانه هات به زه مینه خۆشکردن بو دروست بوونی ده سه لاتی عوسمانی له سه ر به ماو ریه وهی ته سه وه ف.

هروهك له میژووی ئیران دا ناوداری (شیعه) به ناوی (ابن المطهر الحلي) له دایکبووی سالی (۶۴۸ - ۷۲۶) ی کوچی، خوئی نزيك كرده وه له (خدا بنده) كه ناوی (جایتو) بوو نه وهی شه شمی (جهنگیزخان) ی خوین ریژ بوو، پاشای خوراسان و ئیران بوو، له سمر مهزه بی نه هلی سونه بوو موسولمان بوو، به هوکاريكموه (ابن المطهر) لئی نزيك بووه وه تا وورده وورده کاریگمري له سمر دروست كرد بو راکيشانی سمر مهزه بی دوازه نیمای شیعه، کتیبکی بو نوسی به ناوی "منهاج الكرامة في معرفة الإمامة" تا وای لیكرد ناوی نیمامه کان له سمر سکهی ولات بنوسی، تا نهو ناسته ی قازی و کار به دهسته کان بگوړیت بو شیعه کان، تا نهو کاته ئیران و خوراسان نه هلی سونه بوون، شیعه زوژ کمینه بووه به شیوه یه کی سهره تا.

بم شیوه یه نهمه یه کم به ردی بناغی به شیعه کردنی ئیران بوو، كه نهمه له سالی (۷۰۷) ی کوچی دا رووی دا، پاش سی سده سالی نهم کاره (شا ئیسماعیلی صفوی) به فهرمی ئیرانی راگیانده له سمر مهزه بی شیعه بهرام بهر دولته ی عوسمانی سونی راوه ستاو جیا بووه وه و جهنگا، بم شیوازه تا ئیستا ئیران همرکاتیک دهسه لاتی شیعه گمري بوویت زیاتر په لی خه لکه که ی راکيشاوه بو به شیعه کردن.

نهمش یه کینه له هره کاریگمري یه کانی دهسه لات له سمر گوړین و گوړپایی^(۱).

هوکاری نهو سهردهم و دهسه لاتانه جیهانی ئیسلامی به رهو پر له جوړه کانی لادانی عه قیده ی شیوازه عیاده تی یه کان شیواندی شیوازی زانستی شرعی برد.

بووه ئیسلامیکي پر له (شرك وبدعة وتقليد المذاهب وحديث الضعيف والموضوع ...) برد.

تیروانین و دانموی دین به شیوه یه کی عهقلانی رووت پر له ویست و نارزه وووه کانی ناده میزاد^(۲).

(۱) "المنتقى من منهاج الاعتدال" للذهبي، بتحقيق: محي الدين الخطيب ص ۲۰، نهم کتبه کور تکراره ی "منهاج الاعتدال" ی (ابن تیمیة) به بو بهر بهر چنده نه وهی نوسراوه که ی (ابن المطهر الحلي) كه "منهاج الكرامة" یه نویسیوی.

(۲) بو رووداوه کانی باسی سده ی سیمي کوچی برونه: "البدایة والنهاية" لابن کثیر (۶/ ۱/ ۲۴۷)، و "الخطط المقریزي" للمقریزي (۴/ ۱۹۱)، و "سیر اعلام النبلاء" للذهبي (۱۵/ ۱۵۲)، و "منهاج السنة النبوي" لابن تیمیة (۶/ ۳۷۰).

۳. رازاندنه وهی داهینراوه کان:

له سروشتی ناده میزاد کاریگری راکیشان ههیه بوّ ده رختنی پروی جوانی و بریقه دارو به لکیشانی هه موو راستی به کان به لای خوی داو له بهر کردنی هه موو بهر گیتی حق و به دیهینی دلتیایی زیاتر بوّ خویی و بهرام بهری.

خوای پهروه ردگار ده فمرویت: ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ [التَّوْبَةُ: ۵۳].

واته: هه موو گروپ و کومه له کان خویان به کامه ران ده زانن به وهی لایانه و پینه.

نهم رازاندنه وهیه کاریگری ده بیت لای کهسانی سه ره تاو عقل لاوازو ناشاره زا له دین دا، به تاییه ت گهر تا ریزه بهك حق له خو بگریت، وه بینگومان هیچ داهینراو رینگه بهك نی به هه نیتك له حق له خو نه گریت، نه وهش هوکاری راگرتنی خاوه نه کانیته.

وه ته نانه ت هه رچی تاوانه له دنیا دا بهرگی حه قیان له بهر کردوه به ناوی نازادی و پیشکومتن و ماف و هونه ر، وه (ئیلیس) بوّ رازاندنه وهی فه رمان شکانده کهی خوای پهروه ردگار وتی: ﴿هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾ [طه: ۱۲۰]. هه واته بدهمی کامه دره ختی نه به دی و مانه وهیه؟ له گه له نه وهش دا هوکاری ده ر کردن بوو له به هه شت.

وه کو جوله که کان به خویان ده لئین: ﴿مَنْ أَسْبَغَ إِلَهُ وَأَحْبَبَهُ﴾ [الْمَائِدَة: ۱۸]. کوران و خوشمویستانی خواین، «شَعْبُ اللَّهِ الْمُخْتَار» گه لی هه لئیر دراوی خواین، ته نانه ت فیره که کانی ناو ئیسلامیش (شیعه) کان خویان به لایه نگرو پشتیوانی نه مل و بهیتی پیغم بهرو شویتکه مته ی لایه نگرانی ئیمامی (عه لی) و بنه ماله کهی داده نین و به خویان ده لئین «مُؤْمِنِينَ وَأَوْلِيَاءُ اللَّهِ»، وه (خه وارج) هکان به خویان دهوت «مُؤْمِنِينَ» و شویتکه بیان ناو نابوو «دَارُ الْهِجْرَةِ» بهو مانابه ی بیجگه له وان بیروان و لانه بیان «دَارُ الْكُفْرِ» ه.

وه (موعه مزله) و (قه ده ری) به کان که گروپه عه قلی به فه لسه فی به گورمراکان بوون به باوه رنه بوون به ناو و سیفاته کانی خوایان دهوت «التَّوْحِيد» و به باوه رنه بوون به قه ده ر ده یانوت «الْعَدْل» داده روه ری، وه یاخی بوون و هه لگه رانه وه له ده سه لاتئ ئیسلامی له ژیر ناو نیشانی «الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ» نه مجام ده دا.

ياخود بيروبوچوون و مهزه به کانيان دهخسته پال ناوداران، وه کو سوفی يه کان خوځيان ده به نه وه سهر رينگاي (حه سهنی به صری) و نه هلی (صفة) ی مزگه وتی پښه مبهري خوا ﷺ، وه دهرويشه کان (طريقة) ه کانيان ده به نه وه سهر (نه بو به کري صديق) و (نوهیسی قهره نی) و به دهنگی بهر زیکرو سلاوات و گيترانی مه ولود نامه به خوشه ويستی پښه مبهري ﷺ و کوږی زیکر ناو ده به نه، وه گوږه هه لبه ستر او مزگه وت به سهره وه کراوه کان به مهزارگه پيروزه کان ناو ده به نه، بگره وه زاره تی تاييه ت دانراوه بو به پړيوه بردنيان، وه کو موشريکه کانی سهرده می پښه مبهري ﷺ به کانيان و په رستيان به نزيکبوونه وه له خواو تکاکار ناو ده بردو ده يانوت: ﴿هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ [يُونُس: ۱۸]، وه ده يانوت: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ [الزمر: ۳].

له گهل رازاندنه وهی داهيتراو گو مړای يه کانيان له ژير بهرگ و په رده ی حق و خير دا، زوړ جار هوکاري دووه ميس ده گر نه بهر، نمويش به ناشرين کردن و توانج و له قه ب نانیک له حق و هه لگري رينگه راسته که تا زياتر خه لکان دوور بن له بيستنی راستی يه کان.

که واته بو مان ده رکه وت بیده کار که سيکی نه خوشه به نه زانين و شوينکه وتهی هه و او ناره زووه کانی و ده مارگيري بو، وه چوارده وریشی يارمه تیدهرن بو زياتر قول بوونه وه و مانه وه لهو لادان و ليشتيواندانه دا، وه گهر زاناو قوتا بخانه ی زانسته شرعيه کان و زانای (محقق) بوونی هه بوايه نه و واقع حاله ی موسولمانانی نيستا و نه ده بوو.

به شش سى به م

به رنامه و چوښتي و مرگرتني بهلنگه كان

(منهج التلقي والاستدلال)

هممو رېنگه و به رنامه يه ك ده بيت خواوه نى شيوازو چوښتي بهلنگه و بير كړدنه و و دارشتى تايه تي خوۍ بيت، بويه پتويسته روشنايى بخريته سر نه و شيوازو چويه تيانو هه لسه نگانديان بو بكرت تا زياتر هه له و گومرايى يه كان دهر كهون.

بيدعه كارانيش سهر چاوه و چوښتي بهلنگه هنيانو وى تايه تيان هه يه، ناشنا بوون بو كه سى شاره زا به رېنگه كانيان هو كاري هيدا يه ته بو حقه كه و كوتايى پته تيانه.

چهنده ها كه سى گومرا بوون و كهوتنه ناو نه و هممو بيدعه و گومرايانو بوونه پالېشت و بانگه واز كار بو داهيتراوه كان به هو كاري نه زانين و بى ناگانيان له شيوازي نم رېنگه هه لانه و ناشنا نه بوونيان به وورده كاري يه كانى رېنگه ي زانستى شهرعى يه حقه كه.

وه چهنده ها داهيتاروو هاوبه ش پيدا كړدن بو خوا دروست ده كريت، بيدعه كاران په يتا په يتا له سهر داهيتراوه كانيان سوور دهن و ههر روژ و سالتك كارېكي تازه داده هين و ره و اجى پى دده ن، هيچ بهر به ستيكش نابيني له بهر ده ميان دا تاوه كو ده بيت به دين و خه لكى له سهر پير ده بيت و پتچموانه ي نه مانه ده بته نامو له دين دا، له كوتاييش دا نه وى كه به س دينى حقه له ناو خه لكى دا ون ده بيت.

بو زياتر ناشنا كړدن دیندار له رېنگه و بوچوونه گومراكانيان له سهر رېنگه راسته كه پتويسته پشه كى رېنگه ي راست و روونى به رنامه ي حقه ي نه هلى سونه ت ناشكرا بكهين، تاوه كو هه لسه نگاندن بكرت له سهرى و دهر ك بكرت به خاله گومراكان و زياتر يارمه تيدهرى دلتايى و چاو روشنى بيت.

أ - بهرنامه‌ی نه‌هلی سوننه‌ت له چوڤیتی وهرگرتنی به لگه‌کان (منهج التلقي والاستدلال عند أهل السنة)

۱. به گه‌وره‌و به‌ها راگرتنی ده‌قه شه‌ری یه‌کان (تعظیم النصوص الشرعية):
بناغه له دینی ئیسلام دا خوږ راده‌ست و ملکه‌چبون و په‌یوه‌ست بوونه به ئیسلامه‌وه به
شیوه‌ی جیه‌جی کردنی فهرمانه‌کان و دوور کهوتنه‌وه له قه‌ده‌غه کراوه‌کان، وه‌ستان له ناستی
سنوره‌کانی وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾ [الزمر: ۵۴].
واته: بگه‌رینه‌وه بو‌لای خواو خوتان ته‌سلیمی نه‌و بکه‌ن.

وه بو جیه‌جی کردنی هه‌موو فهرمانه‌کان پیوسته بلتین ده‌یستین و گو‌یرایه‌ل ده‌بین، وه‌کو
خوی په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن
يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۵۱].

به هیچ بیروبو‌چوون و رایه‌ک خوی په‌روه‌ردگار رازی نابیت پیش فهرمانه‌کانی نه‌وی بکه‌ن.

وه ده‌فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَأَقْعُوا لِلَّهِ إِنَّا اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [الحجرات: ۱].

(عبدالله ی کوری عباس) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده‌باره‌ی نه‌م نایه‌ته ده‌فهرمویت: واته: «لَا تَقُولُوا خِلَافَ
الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۱).

ده‌قه شه‌ری یه‌کان به‌های گه‌وره‌ی ئیسلامن، سنوری سوورن، (معصومیه) و بیگه‌ردی له
هه‌لمو پارێزراوی و پیشینه‌یه‌و بناغه‌یه‌و له ناستی دا هیچ جو‌ره بو‌چوون و (اجتهاد) ێک قبول نی
یه‌و به‌لگه‌ی یه‌کلا که‌روه‌و دلنای یه (دلالة قطعية) که پیوستی به هیچ نی یه.

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۷/۳۶۴)، و "تفسیر الطبری" (۲۲/۲۷۲).

جا نه گهر قورنان بیت یاخود فهرموده به مهرچیک پلهی (صحیح) بیت، همدروکیان هاورپی به کن.

۲. پشت به ستن به فهرموده‌ی صحیح (الاعتصام على السنة الصحيحة):

فهرموده ده‌وری شیکردنمه‌و روونکردنمه‌ی تموار ده‌دات قورنان، له‌بر نموه‌ی خاوه‌ی فهرموده خاوه‌نی به کم و بو دابه‌زیوه گه‌یاندنی بووه، له‌بر نموه (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ ده‌فهرمویت: «الْبَيَانُ التَّامُ هُوَ مَا بَيَّنَّهُ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ الْخَلْقِ بِالْحَقِّ وَأَنْصَحُ الْخَلْقِ لِلْخَلْقِ، وَأَفْصَحُ الْخَلْقِ فِي بَيَانِ الْحَقِّ»^(۱).

واته: روونکردنمه‌ی تموار روونکردنمه‌و کانی پیغمبره‌ی خواجه رَحِمَهُ اللهُ، نمو زانترین کهسه به‌سهر حهق داو دلسوزترین کهسه بو موسولمانان، وه خاوه‌نی ره‌وانبیزی تمواره بو حقه‌که.

گوپرایه‌لی پیغمبره‌ی خوا رَحِمَهُ اللهُ فهرمانی خواپی به، خوی گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [البقرة: ۷].

واته: نموه‌ی فهرمانی پیغمبره‌ی جیه‌جی بکه‌ن و وه‌ری بگرن، وه نموه‌ی قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانیشه کوتایی بی‌بین، له‌بر نموه‌ی فهرمان به چاکه ده‌کات و ریگره له‌خرابه^(۲).

وه فهرموده له‌ریزی قورنان دابه‌وه‌کو خوی گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [الجن: ۳-۴].

واته: هیچ قسه‌یه‌که له‌ناره‌زوو مه‌به‌سته‌کانی خویمه‌و ناکات، به‌لکو نموه‌ی ده‌یلیت فهرمانی بی‌ده‌کریت به تمواری بی‌زیادو کم^(۳).

وه کاری پیغمبر رَحِمَهُ اللهُ گه‌یاندن و شیکردنمه‌و روونکردنمه‌ی تموار له‌نمستوی دا بووه، وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الجم: ۴۴].

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۳/ ۳۵۲).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۷/ ۴۴۶).

(۳) "تفسير ابن كثير" (۸/ ۲۸).

واته: قورئانغان بو ناردوويت تا شي كهيتمهو له سهر زانينت به ماناكانى داو شيكرندنهوى ليكچوهه كانى^(۱).

پالدهانه پال سوننهت و گرنگى دان و تويزينهوه له زانسته كهى دا (علوم الحديث) زياتر هيمى پابند بوونى ههنگرى بهرنامهو پهيوهست بوونيهتى، وه به سهرچاوهى دووهم و ريگهى سهرهكى تيگهيشتى قورئان و پهيوهستى بى جيا بووه لى داده نريت و قورئان كورته (مجملى) بابهته كانمو سوننهت شيكهروه (مفصل) و روونكهروهى تهواويهتى، وه كو نيمامى (البريهارى) ﷺ دهليت: «فإن القرآن إلى السنة أحوج من السنة إلى القرآن»^(۲).

واته: نهوهندهى قورئان پيوستى به سوننهته نهوهنده سوننهت پيوستى به قورئان نى يه. قورئان بهى سوننهت ناينت، پيغمبهري ﷺ دهفهرمويت: «إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُمَا: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّتِي، وَلَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضُ»^(۳). واته: دوو شتم له دواى خوږم بو جهيشتوون پهيوهست بن پيوهيان گومرا نابن: فهرموودهى خواو سوننهتى من، لى جيا مهبهوه تا دهگه به من له سهر جهوز.

فهرمووده پاريزراوه وه كو قورئان له بهر نهوهى وهى يه، خواى گهوره دهفهرمويت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [المعج: ۹].

مادامى له قورئان دا فهرمان دراوه به گوپرايه لى پيغمبهري ﷺ شيكرندنهوه گهياندى له لايه نى نهوهوه؛ نهوا دهبيت نهو واده پاراستهش فهرمووده بگريتهوه بو تهواوبوون و كاملبوونى ماناى قورئان.

(ابن حزم) ﷺ دهليت: «فصح بذلك أن كلامه صلى الله عليه وسلم كله محفوظ بحفظ الله عز وجل مضمون لنا أنه لا يضيع منه شيء إذ ما حفظ الله تعالى فهو باليقين لا سبيل إلى أن

(۱) "تفسير ابن كثير" (۴/ ۵۸۰).

(۲) "شرح السنة" ص ۸۰.

(۳) رواه الحاكم في "المستدرک" (۳۱۹)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" (۲۹۳۷)، وفي "المشكاة" (۱۸۶)، و

"الصحيحة" برقم (۱۷۶۱).

یضیع منه شیء فهو منقول إلینا کله»^(۱).

واته: به گویره ی نهم نایه ته فهرموده ی پیغمبر ﷺ پاریزراوه ههمووی به پاراستی خوا ﷺ واده ی نهفوتاندنی و له دهسته دانی تهوای بی دراوه، ههمووشی پیمان گه یه ندراره.

نیمامی (الشوکانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «اعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ اتَّفَقَ مَنْ يُعْتَدُّ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَى أَنَّ السُّنَّةَ الْمُطَهَّرَةَ مُسْتَقِلَّةٌ بِتَشْرِيعِ الْأَحْكَامِ وَأَنَّهَا كَالْقُرْآنِ فِي تَحْلِيلِ الْحَلَالِ وَتَحْرِيمِ الْحَرَامِ»^(۲).

واته: کو دهنگی نهوانه ی که به زانایان داده نرین نهویه که سونده تی بنگورد (فهرموده) به لنگه ی سهر به خو ی تهووه له دارشتی یاسا شهرعی یه کان دا، وه کو قورنانه له پریری حلال و حرام دا.

(حسان بن عطیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «كَانَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسُّنَّةِ كَمَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ إِيَّاهَا كَمَا يُعَلِّمُهُ الْقُرْآنُ»^(۳).

واته: جبریل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ سونده تی بو دهیتابه خواره وه وه کو قورنانی بو دهیتاو فیری ده کرد وه کو قورنانی فیر ده کرد.

۲. شیوازی تیگه یشتنی راستی دهقه کان (صحة فهم النصوص):

به راست و دروستی تیگه یشتن له دهقه کان هوکاریکی سهره کی یه بو پیکاندنی به لنگه کان. بهم ریگایه له مه بهستی خوا ﷺ و پیغمبره که ی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ تیده گهیت، ههمو گومرای یه کان له بهرهمی ههله تیگه یشتنی دهقه کانه وه دروست بووه.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهفهرمویت: «صِحَّةُ الْفَهْمِ وَحُسْنُ الْقَضْدِ مِنْ أَعْظَمِ نِعَمِ اللَّهِ الَّتِي أَنْعَمَ بِهَا عَلَى عَبْدِهِ، بَلْ مَا أُعْطِيَ عَبْدٌ عَطَاءً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ وَلَا أَجَلٌ مِنْهَا، بَلْ هُمَا سَاقَا الْإِسْلَامِ، وَقِيَامُهُ عَلَيْهِمَا، وَبِهَا يَأْمَنُ الْعَبْدُ طَرِيقَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمُ الَّذِينَ فَسَدَ قُضْدُهُمْ وَطَرِيقَ الضَّالِّينَ

(۱) "الأحكام في أصول الأحكام" (۹۸/۱).

(۲) "إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول" (۹۶/۱).

(۳) رواه أبو داود في "المراسيل" (۵۳۶)، والدامي في "سننه" (۶۰۸)، والمروزي في "السنة" (۱۰۲)، والخطيب في "الكفاية" (۱۲)، وعزاه الخافض في "الفتح" (۲۹۱/۱۳) إلى البيهقي، قال: بسند صحيح.

الَّذِينَ قَسَدَتْ فُهُومُهُمْ، وَصَيَّرُوا مِنَ الْمُتَعَمِّ عَلَيْهِمُ الَّذِينَ حَسَنْتْ أَفْهَامُهُمْ وَقُصُودُهُمْ، وَهُمْ أَهْلُ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ الَّذِينَ أَمَرْنَا أَنْ نَسْأَلَ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَنَا صِرَاطَهُمْ فِي كُلِّ صَلَاةٍ»^(۱).

واته: راستی تیگه‌یشتن و نیت پاکی بو گه‌یشتن به حقه‌کان گه‌وره‌ترین به‌ره‌ی خوایی به به‌سر به‌نده‌کانی یموه، به‌لکو به‌نده‌به‌ک پاش موسولمان بوونی نیعمه‌تیک نی به چاک‌زو به‌نرخ‌تر بیت له (تیگه‌یشتنی راست و نیت پاکی) بیجگه لهم دوانه پی درایت، به‌لکو هه‌ردوو قاچی راوه‌ستانی نی‌سلامه، بهم دوانه موسولمان سه‌لامه‌ت ده‌بیت له ریگه‌ی جوله‌که نه‌فره‌تلیک‌راوه‌کان، نه‌وانه‌ی نیت پس بوون له دین دا، وه ریگه‌ی گا‌وره‌گو‌م‌را‌کان نه‌وانه‌ی تیگه‌یشتیان هه‌له‌بوو له دین دا.

بهم دوو ریگا ده‌چپه‌سه‌ر ریگه‌ی نه‌وانه‌ی تیگه‌یشتنی راستیان هه‌بوو له‌گه‌ل نیت پاکی بو دین، نه‌وانه‌ی خاوه‌نی ریگه‌ی راستن، نه‌و ریگه‌یه‌ی که له هه‌موو نو‌یژیک دا دا‌وا‌ی گه‌یشتنه‌سه‌ری ده‌که‌یت.

له‌وبنه‌ما زانستیانه‌ی پی‌ویسته‌ پشتی پی‌ببه‌ستیت بو‌شی‌وازی ته‌واوی تیگه‌یشتن له ده‌قه‌شهرعی یه‌کان

۱. پشت به‌ستن به جو‌ری تیگه‌یشتنی هاوه‌لان ﴿وَاعْتِمَادَ عَلَىٰ مَنَهِجِ فَهْمِ الصَّحَابَةِ﴾^(۱):

هاوه‌لان ﴿وَاعْتِمَادَ﴾ نه‌وانه‌ن که راسته‌وخو دینیان له پی‌غه‌مبه‌روهه ﴿وَهَرِگَرْتَوَهْ﴾ وه شایه‌تخالی ها‌ته‌خواره‌وه‌ی نایه‌ته‌کان بوون، زانا بوون به‌سه‌ر شی‌واز و مه‌به‌سته‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر دا ﴿وَعَلَىٰ﴾ هه‌لس و کمو‌تی روژانه‌و نه‌جامدانی کاره دینی یه‌کانی و جو‌ری گه‌تو‌گو، راسته‌وخو به‌بینین و بیستن و شاره‌زای لی‌وه‌رگرتنی حالیان بووه.

هاوه‌لان پله‌و پایمو ری‌زو قه‌د‌ری تایه‌تیان پی دراوه به نایه‌ته‌قورنانی یه‌کان و ته‌زکیه‌ی تایه‌ت کراون، وه‌کو خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ [التَّوْبَةُ: ۱۰۰]، ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

وَرَضُونَا ﴿الْفَج: ۲۹﴾ ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ [الْفَج: ۱۱۰].

نعم نایه تانه همووی موژدهی لیخوشیون و رازی بوون و وه صف و سه نایه کی پر له نیمانی کاملیان ده کات.

وه پیغمبریش ﷺ ده فہرمویت: «قَالَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَذْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ»^(۱).

واته: سویند به وهی گیانی منی به دہسته گہر یه کیکتان به یندهی شاخی نوحود نالتون به خشنه وه ناگہن به له بی دهستی (هاوه لآئم)، به لکو ناگہن به نیوهی دهستی شیان.

(ابن تیمیہ) رحمہ اللہ ده فہرمویت: «وكل من له لسان صدق من مشهور بعلم أو دين معترف بأن خير هذه الأمة هم الصحابة»^(۲).

واته: نه وهی خاوهن زمانی راست و دروسته له ناودارانی زانست و دین؛ دان دہنین به وهی که چاکترین کهسانی نعم نومته هاوه لآئی به یرزن.

(ابن القيم) رحمہ اللہ ده فہرمویت: «أَفْقَهُ الْأُمَّةُ، وَأَبْرُّ الْأُمَّةِ قُلُوبًا، وَأَعَمَّقِهِمْ عِلْمًا، وَأَقْلَهُمْ تَكَلُّفًا، وَأَصَحِّهِمْ قُصُودًا، وَأَكْمَلِهِمْ فِطْرَةً، وَأَتَمَّهُمْ إِذْرَاكًا، وَأَصْفَاهُمْ أَذْهَانًا، الَّذِي شَاهَدُوا التَّنْزِيلَ، وَعَرَفُوا التَّأْوِيلَ، وَفَهِمُوا مَقَاصِدَ الرَّسُولِ»^(۳).

واته: هاوه لآن شاره زاترین کهسی نعم نومته ن و خاوهن خیرترین دتن، وه قوولترین شاره زایی و که مترین قورسایی له وه لآم داو خاوهن مہبست و کاملترین فیرت و تہاوترین بوچوون و میشک و زیہنیکی پاک، نامادهی هاتنه خواره وهی قورنآن و شاره زای ماناو مہبستی پیغمبره کی ﷺ گہرانہ وه بو هاوه لآن له رووی زانست و دین دا یه کلاکهره وه یه بو دوی خویمان.

(۱) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۰)، وابن ماجه (۱۶۱)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

(۲) "شرح العقيدة الأصفهانية" ص ۱۸۰.

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۶۳/۱)، و"مختصر الصواعق المرسلة" (۳۴۵/۲).

(ابن تيمية) رحمه الله ده فهرمويت: «مَنْ قَسَرَ الْقُرْآنَ أَوْ الْحَدِيثَ وَتَأَوَّلَهُ عَلَى غَيْرِ التَّفْسِيرِ الْمَعْرُوفِ عَنْ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ فَهُوَ مُفْتَرٍ عَلَى اللَّهِ مُلْحِدٌ فِي آيَاتِ اللَّهِ مُحَرِّفٌ لِلْكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَهَذَا فَتْحُ لِبَابِ الزُّنْدَقَةِ وَالْإِلْحَادِ وَهُوَ مَعْلُومُ الْبُطْلَانِ بِالْإِضْطِرَارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۱).

واته: نه وهی ته فسیری قورنان و فهرمووده بکات بهی نهو شیوازهی له ناو هاوه لآن و شویتکه موتوانی (التابعین) نهو هه لیه سزاوو بیروایه بهرامهر خوا ﷺ و گوړینی وشه کانه له شویتنی خوئی دا، نهمه بوخوئی کردنه وهی ده رگای دزایه تی و بیروایی یه، روون و ناشکرایه نهم شیوازه به تال و بی بنهمایه له دینی نیسلام دا، گمړانه وه بو چوتیتی و شیکردنم وه شیوازی وه رگرتن جیه جیکردنی هاوه لآن و شویتکه موتوانی له ههموو بواره کانی دینداری دا بهرنامهو مهنه جی نه هلی سونه یو و متمانه ی گومړانه بوون و به هه لده نه چرونه.

ب. شاره زایی به سهر زمانی عمره بی دا:

زمانی عمره بی هه لیزیردراوه له ناو زمانه کان دا بو گه یاندنی کوتاو کوکهره وهی ههموو ناینه کان، زمانه عالی قورنان و فهرمووده هه لگرانیه تی، وه مه به ست به قورنان و فهرمووده ریتیشاندرو هیدایه ته، که واته ده بیت زور روون و ناشکرا بیت و شاره و بی تیدا نه بیت، نهمه ش بهی تیگه یشتن ناییت، وه نهمه ش ده بیت له سهر شیوازو ری و شویتنی جوړی ناخاوتن و گفتوگو راهاتووی عاده تی نه هله که ی به کاره یتانیان له عورف و ره وانیژی ته وایان دا، له بهر نه وهی ههموو خاوه ن زمانه کان ناشنای ته واون به ناو هروک و راست و دروستی به کاره یتانی زمانه که یان. بو تیگه یشتن له شیوازی راستی قورنان و فهرمووده پیوسته ناشنایی باش و ته ووه هه بیت به سهر زمانی عمره بی داو جوړی به کاره یتانی سمرده می هاوه لآن و عمره بی ره سدن دا، بو یه کاملترین کس لهم بواره دا زانترین کسه به سهر قورنان و سونه ت داو روچوو ترین ناشنایی ده بیت به سهر تیگه یشتن و دارشتن و وشه کان دا، مانا کانی قورنان و فهرمووده لیکچووی ته ووی زمانی عمره به ههروه ک چون وشمو پیکه اته کان ههمان شیوازی عمره به، له بهر نه وه لای خاوه ن زمان و که سانی خوئی زور روون و ناشکرایه و شاره و نادیاری تیدا نی یه، بو یه گومړایی و لادانی دینی له که سانیکه وه روو ده دات عمره ب نه بیت و نهم زانایی و شاره زایی یه ی به سهر زمانه که دا نه بیت.

وہ کو (حەسەنى بەصرى) رَحْمَةُ اللهِ دەرەمۇيت: «أَهْلَكْتَهُمُ الْعُجْمَةُ، يَتَأَوَّلُونَ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ»^(۱).

واتە: عەرەب نەبۇونىيەن و شارەزانەبۇونىيەن بەسەر زامانى عەرەبى دا (ئەجەمىيەت) گومراي کردوون، تەفسىرو شىتەلى قورئان دەكەن بەشى چۈشەنچىسى خۇي.

نیمامى (شافعی) رَحْمَةُ اللهِ دەرەمۇيت: «مَا جَهَلَ النَّاسُ، وَلَا اخْتَلَفُوا إِلَّا لِزَكِيمِهِمْ لِسَانِ الْعَرَبِ»^(۲).

واتە: خەلکى تووشى نەزانىن و جىياوازی دووبەرەكایەتى نەبۇون بىجگە لە هوکارى دوورکەوتنەوو شارەزانەبۇون بەسەر زامانى عەرەبى.

وہ دەرەمۇيت: «لِسَانُ الْعَرَبِ أَوْسَعُ الْأَلْسِنَةِ مَذْهَبًا، وَأَكْثَرُهَا أَلْفَاظًا، وَلَا نَعْلَمُهُ يُحِيطُ بِجَمِيعِ عِلْمِهِ إِنْسَانٌ غَيْرُ نَبِيٍّ. وَلَكِنَّهُ لَا يَذْهَبُ مِنْهُ شَيْءٌ عَلَى عَامَّتِهِ حَتَّى لَا يَكُونَ مَوْجُودًا فِيهَا مَنْ يَعْرِفُهُ»^(۳).

واتە: زامانى عەرەبى لەرووى لەھجەوہ فراوانترین زامانە، خواھى زۆرتىن وشەيە، نابىيىن كەسك شارەزاي تەواى بەسەرى دا بشكىت بىجگە لە پىغەمبەرىك، بەلام شىك شاروہ نايىت تاوہ كو بلىيىن كەس نايىت.

كەواتە بىم شىوہ پىويستە ئەوہى دەيەويت تىروانىن لە قورئان و فەرمودەدا بكات شارەزايى ئەو زامانە بىت پىي وتراوہ، نايىت گومانى باش بە خوى ببات لەم بوارەدا تاوہ كو زانار شارەزايان شايتە لەسەر كەسايەتى نەدەن كە شىواى ئەم بوارەيە، وە سەرەخو نەچىتە بابەتە ئالوزەكانەوہ بەشى پرس و راي كەسانى خوى، گەر بىم شىوہ بىت ئەوا بە ئىزنى خوا گونجاوى ئەو شىوہيە پىغەمبەر ﷺ خوى لەسەرى بووہ لەگەل ھاوہلانى، واتە:

۱. نايىت ھىچ شىك دەر بارەى دين بلىت تاوہ كو شارەزايانى عەرەب نەيىت، ياخود وەكو عەرەب نەيىت لەرووى زانايى و شارەزايى بەسەر زامان دا وەكو نىمامەكان.

(۱) رواه البخاري في كتاب "التاريخ الكبير" (۹۳/۵) برقم (۲۵۹)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۸۱۰/۲)، وفي "تهذيب الكمال

في أسماء الرجال" للزمري (۱۲۲/۱۰)، وفي "تهذيب التهذيب" لابن حجر العسقلاني (۴۳۰/۳).

(۲) "صون المنطق" للسيوطي ص ۱۶۵، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۲۶۸/۸)، و "تاريخ الإسلام" (۱۴۶/۵).

(۳) "الرسالة" للشافعي ص ۴۲، و "الاعتصام" للشاطبي (۸۱۰/۲).

۲. له تینه گه یشتنی نالوژی یه کانی قورنات و فمرموده ده بیټ سهر به خو نه بیټ، نه شیت نیمام بیټ به لام بابته لای شاروه بیټ هندی کات، هاره لان عمره بی تموار بوون هندی تایه تیان لا شاروه بووه چ جای لای بیجگه لموان^(۱).

(ابن تیمیة) رحمه الله ده فمرموت: «وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ لُغَةَ الصَّحَابَةِ الَّتِي كَانُوا يَتَخَاطَبُونَ بِهَا وَيُخَاطَبُونَ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَادَتُهُمْ فِي الْكَلَامِ وَإِلَّا حَرَّفَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ فَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ يَنْشَأُ عَلَى اضْطِلَاحِ قَوْمِهِ وَعَادَتِهِمْ فِي الْأَلْفَاظِ ثُمَّ يَجِدُ تِلْكَ الْأَلْفَاظَ فِي كَلَامِ اللَّهِ أَوْ رَسُولِهِ أَوْ الصَّحَابَةِ فَيَظُنُّ أَنَّ مُرَادَ اللَّهِ أَوْ رَسُولِهِ أَوْ الصَّحَابَةِ بِتِلْكَ الْأَلْفَاظِ مَا يُرِيدُهُ بِذَلِكَ أَهْلُ عَادَتِهِ وَاضْطِلَاحِهِ وَيَكُونُ مُرَادُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالصَّحَابَةِ خِلَافَ ذَلِكَ. وَهَذَا وَقَعَ لَطَوَائِفَ مِنَ النَّاسِ مِنْ أَهْلِ الْكَلَامِ وَالْفِقْهِ وَالنَّحْوِ وَالْعَمَامَةِ وَغَيْرِهِمْ وَآخَرُونَ يَتَعَمَّدُونَ وَضَعَ الْأَلْفَاظِ الْأَنْبِيَاءُ وَاتَّبَاعِهِمْ عَلَى مَعَانِي أُخَرٍ مُخَالَفَةً لِمَعَانِيهِمْ ثُمَّ يَنْطِقُونَ بِتِلْكَ الْأَلْفَاظِ مُرِيدِينَ بِهَا مَا يَعْتَوْنَهُ هُمْ وَيَقُولُونَ: إِنَّا مُوَافِقُونَ لِلْأَنْبِيَاءِ»^(۲).

واته: نه وهی شیوازی زما نی هاره لان نه زانیت قسه یان بی ده کرد وه پیغمبره ی خوا ﷺ قسه ی بی له گهل ده کردن به شیوهی به کارهینانیان له قسه کردن دا بیگومان ده که وینه گورینی قسه کان له شوی خوی دا، زوری خه لک قسه کردنیان گه شه ده کات له سر شیوازی به کارهینانی قوممه که ی و راهتینیان له جوړی وشه دا، پاشان دوا بی ده بینن نهو جوړه قسه و شانه له فمرموده ی خواو پیغمبره که ی دا یاخود هاره لان دا؛ گومان بهو ده بهن نهو مبهستی خواو پیغمبرو هاره لانه لمو قسه کردن و وشانه دا بهو شیوهی نیمان له عادهت و به کارهینان دا به کاری دهینن، له گهل نهوش دا به پیچموانه ی مبهسته کانی خواو پیغمبره وهی ﷺ، نیمه پروی دوه له خه لکانیک دا که کهسانی (فهلسه فو نهلی که لام) وه له فقیهه کانیش دا وه له نهلی زمان (نحو) دا وه له گشت خه لکی دا کهسانی تر دین به نه نقه ست وشو قسه ی پیغمبران و شونکه مواتانی له سر مانای جیاواز و پیچموانه ی نموان داده نین، پاشان بهو شیوه به

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۰۴ - ۸۱۵).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱/ ۲۴۳)، و "قاعدة جلیلة فی التوسل والوسيلة" ص ۱۶۴.

قسهو مانای بی به کاردینن که خویان مهبهستیانه و دهلین نیمه پینکاو مانهو گونجاوین له گهل پیغمبران دا.

وه دهفرمویت: «فَمَعْرِفَةُ الْعَرَبِيَّةِ الَّتِي حُوطِنَا بِهَا مِمَّا يُعِينُ عَلَى أَنْ نَفْقَهُ مُرَادَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِكَلَامِهِ، وَكَذَلِكَ مَعْرِفَةُ دَلَالَةِ الْأَلْفَاظِ عَلَى الْمَعْنَى؛ فَإِنَّ عَامَّةَ ضَلَالِ أَهْلِ الْبِدْعِ كَانَ بِهَذَا السَّبَبِ؛ فَإِنَّهُمْ صَارُوا يَحْمِلُونَ كَلَامَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ عَلَى مَا يَدْعُونَ أَنَّهُ دَالٌّ عَلَيْهِ وَلَا يَكُونُ الْأَمْرُ كَذَلِكَ»^(۱).

واته: زانیی زمانی عمره بی که زمانحالی قورنان و فرموده بی یارمه تیده ره تا له مهبهسته کانی خوا عَلَيْهِ السَّلَام و پیغمبره که صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تیگهین له نهجای قسه کان، وه ههروه ها زانیی شیوازی وشه کان له سه مانا کانی، زوری گومرایانی بیده کار نمه هوکاری گومرایان بووه، فرموده کانی خوا پیغمبریان ده دا به سه جورنک شیوازو ده برین دا که وایه، له گهل نموش دا به شیوهی خوی و دروست وانه بوو.

یه کیک له مو غونانه وشه ی (البدعة) له فرموده کان دا به مهبهستی داهینان له دین دا نه که له کاره دونایی یه کان دا، له بهر نموه داهینراوه کانی ناو دین گومرایین، کهواته هه وشه یه کی (البدعة) هات له فرموده و تهی هاوه لآن دا مهبهستی له داهینراوی دینی یه.

کهواته بهلگه شهرعی یه کان پرووه زمانهوانی یه که تایهت ده کهن «دلائل الشرع تخصص اللغة وتقيدها وتوضحها»^(۲).

وهك (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللَّهُ دهفرمویت: «فَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ بَيَّنَّ الْمُرَادَ بِهَذِهِ الْأَلْفَاظِ بَيَانًا لَا يَخْتَاجُ مَعَهُ إِلَى الْإِسْتِدْلَالِ عَلَى ذَلِكَ بِالِاشْتِقَاقِ وَشَوَاهِدِ اسْتِعْمَالِ الْعَرَبِ وَنَحْوِ ذَلِكَ؛ فَلِهَذَا يَجِبُ الرُّجُوعُ فِي مُسَمِّيَّاتِ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ إِلَى بَيَانِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّهُ شَافٍ كَافٍ»^(۳).

واته: پیغمبری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پروونی کردووه نموه مهبهست بهو وشه زاره کیانه به شیوه یه که پیوستی به بهلگه دارپژراو غونه له به کارهاته کانی عه ره ب و هاوشیوه کانی نی یه، کهواته

(۳) "مجموع الفتاوى" (۷/ ۲۸۷).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۷/ ۱۱۶).

(۲) "منهج التلقى والاستلال بين أهل السنة والجماعة" لأحمد بن عبد الرحمن الصويان ص ۵۵.

پټويسته گمړانمونه بۆ ناوبراوو پټناسه ی نهو ناوانه بۆ روونکردنمونه به کارهیتانه کانی خواو پټنمېره که ی نهو تمواو بهسه تپای دا.

به لām بیدعه کاران جوړی زاراهو پټناسه ی تاییه تیان داده ناو دارشته شرعی به کانیان پهل ده کیشایه سدری وه کو (خبر الآحاد، المجاز، الظني الدلالة، الإمامة، الشمولية والعصرية، الجماعة والدعوة، ... إلخ) هوکاره سدره کی به کەش ده گه پټنمونه بۆ نهوه ی خواوهنی نهم گو مړایي یانه زوړیان عهره یی رهس نه بوون، بیتاگابوون له وورده کاری زمانه کمو جوړی به کارهیتانه شرعيه که، نهمش به هوکاری فراوانبوونی سنووری ئیسلامی و هاتنه ناوهوه ی نهم دینه گهل و قومیتک له پټشتر له سدر ناین و بوچوون و چوتیتی به کی جیاواز بوون، نهم ههنگاوانه ههلهیترا بۆ زیاتر گونجاندن له گهل دینی تازه دا.

وه کو (هیشامی کورې عوروه) له باوکیموه ده گپټنمونه ده لتیت: «إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يَزَلْ أَمْرُهُمْ مُعْتَدِلًا حَتَّى نَشَأَ فِيهِمْ مُوَلَّدُونَ أَبْنَاءُ سَبَايَا الْأُمَمِ، فَأَخَذُوا فِيهِمْ بِالرَّأْيِ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۱).

واته: بهنی ئیسرائیل بهردهوام له سدر ری و شوینی دینی خویمان بوون، تا نهو کاته ی نهوه ی کوئله ی گهلانیان تیکهل بوو، نهو کاته بیرورایان وهرگرتن و گو مړا بوون و خه لکیشیان گو مړا کرد.

(فریابی) ده لتیت: «كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِذَا رَأَى هَؤُلَاءِ النَّبَطَ يَكْتُبُونَ الْعِلْمَ تَغْيِرَ وَجْهَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَرَأَيْكَ إِذَا رَأَيْتَ هَؤُلَاءِ يَكْتُبُونَ الْعِلْمَ يَسْتَنِدُّ عَلَيْكَ. قَالَ: كَانَ الْعِلْمُ فِي الْعَرَبِ وَفِي سَادَاتِ النَّاسِ، وَإِذَا خَرَجَ عَنْهُمْ وَصَارَ إِلَى هَؤُلَاءِ النَّبَطِ وَالسَّفَلَةِ غَيَّرَ الدِّينَ»^(۲).

واته: کاتیک (سوفیانی سموری) ده بیینی کوئلهو خه لکانی بیتجگه له عهره ب خه ریکی نویسی زانستی شرعی بوون دهم و چاوی تیک ده جوو، پټم وت: بۆ تیک ده چیت؟ وتی: کاتی خو نهم

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۴۸)، "ذم الكلام وأهله" للهرابي (۱/ ۷۴)، "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبد البر

(۲۰۳۱)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۷/ ۵۹۳).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۸۳)، "البدع" للطرطوشي ص ۵۵.

عيلم و زانسته (زانستى دىنى) لە عەرەب و كەسە ناوداره كانى عەرەب دا بوو، كاتىك لەمانەوه دەرچوو كەوتە دەست ئەمانە دىن گۆردرا.

تەنانت سەرانی گومراكارانی وهك (بشر المریسی) سەرى (معتزلة) و دەم راستى و قازى گەورەى دەسەلات سەردەمى (مأمون) بوو، كاتىك (عبدالعزیز الكنانی) موناڤەشەى لەبەردەك (مأمون) لەگەڵ كردو هیچى پى ئەما زانای پایە بەرز (عبدالعزیز الكنانی) هوکارى گومراپەكەى (بشرى) بە (مأمون) وت: «بشر رجل من أبناء الأعاجم يتأول كتاب الله على غير ما عناه الله عز وجل ويمحرفه عن مواضعه ويبدل معانيه، ويقول ما تنكره العرب ولا تتعارفه في كلامها ولغاتها»^(۱).

واتە: (بشر) پیاویكى عەرەب نى یە مانای قورئان دەگۆریت لەو شیوەى خوا مەبەستەتەى بەو شیوەى خۆى دەیهویت، تەنانت زمانى عەرەبیش و عەرەبیش ئەو مەبەستەیان پى ئەبوو.

ج. گۆگردنەمەى هەموو جوۆرو ووردەكارى دەڤەكانى بابەتەكە:

دەڤەكانى قورئان و فەرمووده شیوەیەكى تەواوکارى یەكریان هەیه، گونجاندن و لىكچوون کاریانە ئەك جیاوازی و پێچەوانەى، هەتا هەموو چەمكەكانى دەڤەكان لەو بارەیهوه كۆنەكەریتە وه مانای تەواوو حەق پێدان سەرناگریت، وه ئەبیت هوکارى کارکردن بە هەندىك و پەراوێزکردنى هەندىكى تر، داواکارى لە موسولمان کارکردنە بە هەموو دەڤەكان، خۆای پەرورەدگار دەڤەرمویت: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ﴾ [البقرة: ۸۵].

ئیمام (أحمدى كورى حەنبەل) دەڤەرمویت: «الْحَدِيثُ إِذَا لَمْ يَجْمَعْ طُرُقَهُ لَمْ تَفْهَمْهُ، وَالْحَدِيثُ يُفَسَّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا»^(۲).

واتە: فەرمووده گەر هەموو رێگەكانى كۆ نەكەیتەوه لى تێناگەیت، فەرمووده هەندىكى شىكەرەوهى هەندىكى ترە.

(۱) "الحيدة والاعتذار في الرد على من قال بخلق القرآن" ص ۶۰.

(۲) "الجامع لأخلاق الراوي" لخطيب البغدادي (۲/ ۲۱۲).

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فمرمویت: «إِذَا مَيَّزَ الْعَالَمُ بَيْنَ مَا قَالَهُ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا لَمْ يَقُلْهُ فَإِنَّهُ يَخْتِاجُ أَنْ يَنْفَهُمُ مُرَادَهُ وَيَفْقَهُ مَا قَالَهُ وَيَجْمَعَ بَيْنَ الْأَحَادِيثِ وَيَضُمَّ كُلَّ شَكْلٍ إِلَى شَكْلِهِ فَيَجْمَعُ بَيْنَ مَا جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَرَسُولُهُ وَيُفَرِّقُ بَيْنَ مَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَرَسُولُهُ. فَهَذَا هُوَ الْعِلْمُ الَّذِي يَنْتَفِعُ بِهِ الْمُسْلِمُونَ وَيَجِبُ تَلْقِيهِ وَقَبُولُهُ وَبِهِ سَادَ أَيْمَةُ الْمُسْلِمِينَ كَالْأَرْبَعَةِ وَغَيْرِهِمْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ»^(۱).

واته: گمر زانا بوئی جیا کرایموه نموهی پیغمبر ﷺ فمرمویده تی لهوهی که نهیوتروه؛ نهو کاته پیوستی به تیگه یشتی مبهسته کانی و شارهزا بوونی وته کانی ههیه، به کوکردنموهی فمرموده کان و خپرکردنموهی ههموو هاوشیوه کان، تا نهو کاتهی بتوانیت نهوانه کو بکاتموه خواو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پیغمبره کهی ﷺ کوئی کردووه تهموه، وه نهوانه جیا بکاتموه خواو پیغمبره کهی جیای کردوونه تهموه، نهمه نهو زانستهیه موسولمانان سوودی لی دهیین، پیوسته وه برگیریت و شویئی قبول بیت، بهم ریگهیه زانایان ناودار بوون وه کو چوار نیمامی مهزه به کان خویان لی رازی بیت.

نیمامی (الشاطبی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَمَدَارُ الْغَلَطِ فِي هَذَا الْفَضْلِ إِنَّمَا هُوَ عَلَى حَرْفٍ وَاحِدٍ، وَهُوَ الْجَهْلُ بِمَقَاصِدِ الشَّرْعِ، وَعَدَمُ صَمِّ أَطْرَافِهِ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ؛ فَإِنَّ مَأْخَذَ الْأَدِلَّةِ عِنْدَ الْأَيْمَةِ الرَّاسِخِينَ إِنَّمَا هُوَ عَلَى أَنْ تُؤْخَذَ الشَّرِيعَةُ كَالصُّورَةِ الْوَاحِدَةِ بِحَسَبِ مَا ثَبَتَ مِنْ كُلِّبَاتِهَا وَجُزْئَاتِهَا الْمُرْتَبَةِ عَلَيْهَا، وَعَامَّتُهَا الْمُرْتَبِ عَلَى خَاصَّهَا»^(۲).

واته: هوکاری سه ره کی ههله لهم بابه تدها له سه ره یهك وشه ده برپین، نموهیه نه زانین به سه ره مبهسته سه ره کهیه کانی شرع دا، وه کوته کردنموهی ههندیکی بو لای ههندیکی، شیوازی وه برگریتی به لگه کان لای زانایانی روجوو له بواری زانست دا، نموهیه که یاسا کانی نیسلام وه برگیریت له سه ره یهك شیوهی تهاوو، به گویره یی نهو شیوهی یاسا گشتی یه ورده کان له سه ره یهك پیکختات، وه یاسا کوته کان له سه ره تایه ته کان بنیاد بنیت.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳۱۶/۲۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۳۱۱/۱).

(ابن حجر) رحمته الله دهلیت: «وَأَنَّ الْمُتَعَيَّنَ عَلَى مَنْ يَتَكَلَّمُ عَلَى الْأَحَادِيثِ أَنْ يَجْمَعَ طُرُقَهَا ثُمَّ يَجْمَعَ أَلْفَاظَ الْمُتَوْنِ إِذَا صَحَّتِ الطُّرُقُ وَيَشْرَحَهَا عَلَى أَنَّهُ حَدِيثٌ وَاحِدٌ فَإِنَّ الْحَدِيثَ أَوْلَى مَا فُتِّرَ بِالْحَدِيثِ»^(۱).

واته: پیوسته نهوهی قسه له سهر فرموده کان ده کات ریځه کانی کو بکاته وه پاشان ههمو جوړه وشو دهقهی فرموده کان، گهر ههمو ریځه کانی (صحیح) بیت؛ نهو کاته له مانادا وه کو بهک فرموده لیږدیت، فرموده له پشه فرموده به فرموده شی بگریتهوه.

نیمامی (شافعی) رحمته الله ده فرمویت: «إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِلِسَانِ الْعَرَبِ وَإِنَّهُ عَرَبِيٌّ وَإِنَّهُ لَا عُجْمَةَ فِيهِ، فَمَعْنَى أَنَّهُ أُنْزِلَ عَلَى لِسَانِ مَعْهُدِ الْعَرَبِ فِي أَلْفَاظِهَا الْخَاصَّةِ وَأَسَالِيْبِ مَعَانِيهَا، وَأَنَّهَا فِيمَا فُطِرَتْ عَلَيْهِ مِنْ لِسَانِهَا تُخَاطَبُ بِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ ظَاهِرُهُ، وَبِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ الْعَامُّ فِي وَجْهِهِ وَالْخَاصُّ فِي وَجْهِهِ، وَبِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ الْخَاصُّ، وَالظَّاهِرُ يُرَادُ بِهِ غَيْرُ الظَّاهِرِ، وَكُلُّ ذَلِكَ يُعْرَفُ مِنْ أَوَّلِ الْكَلَامِ أَوْ وَسْطِهِ أَوْ آخِرِهِ، وَتَتَكَلَّمُ بِالْكَلَامِ يُنْبِئُ أَوَّلُهُ عَنْ آخِرِهِ، أَوْ آخِرُهُ عَنْ أَوَّلِهِ، وَتَتَكَلَّمُ بِالشَّيْءِ يُعْرَفُ بِالمَعْنَى كَمَا يُعْرَفُ بِالإِشَارَةِ، وَتُسَمَّى الشَّيْءُ الْوَاحِدَ بِأَسْمَاءٍ كَثِيرَةٍ، وَالْأَشْيَاءُ الْكَثِيرَةَ بِاسْمٍ وَاحِدٍ، وَكُلُّ هَذَا مَعْرُوفٌ عِنْدَهَا لَا تَرْتَابُ فِي شَيْءٍ مِنْهُ هِيَ وَلَا مَنْ تَعَلَّقَ بِعِلْمِ كَلَامِهَا.

فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ، فَالْقُرْآنُ فِي مَعَانِيهِ وَأَسَالِيْبِهِ عَلَى هَذَا التَّرْتِيبِ، فَكَمَا أَنَّ لِسَانَ بَعْضِ الْأَعَاجِمِ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يُفْهَمَ مِنْ جِهَةِ لِسَانِ الْعَرَبِ، كَذَلِكَ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يُفْهَمَ لِسَانُ الْعَرَبِ مِنْ جِهَةِ فَهْمِ لِسَانِ الْعَجَمِ، لِاخْتِلَافِ الْأَوْضَاعِ وَالْأَسَالِيْبِ»^(۲).

واته: قورنان له سهر شیوهی داریژراوی عمره ب دابه زیوه له وشه تایه تی به کانی و شیوازی مانا کانی، بهو چوینتی بهی زمانی له سهر دروست بووه وه کو قسه بو کردن به شیوهی گشتی، له گهل نهوه شدا مهبهست پی روو که شه گشتی به که به نهک ههمو تاک بگریتهوهو شیوهی وتاری گشتیه و مهبهست پی دوو رووه: رووه گشتی به که ی له لایهک و له لایه کی ترهوه روویه کی

(۱) "فتح الباری" (۱/ ۴۷۵).

(۲) "المواقفات" للشاطبی (۲/ ۱۰۳)، و "الرسالة" للشافعی ص ۵۱.

تاييه ت، وه قسه به شيوهی گشتي بېمه ست پتي بېس تاييه ته، وه به شيوهی دهره کی پرووکش له گڼل نموهش دا مېهست پتي نهو پرووکشه دارشته نی یه، همموو نه مانه ده زانريت به ريگه ی سمره تاو ناوهر است و کوتايی قسه دارپژراوه کان، وه باسيک ده کات سمره تاکه ی هه والی کوتايی يه که يه تی، ياخود کوتايی يه که ی هه والی سمره تاکه يه تی و قسه له سمر شتيک ده کات به مانا ده زانريت وه کو به هيما ده زانريت، وه ناوی شتيک به چنده ها ناو ده بات، وه چنده شتيکی زور ناو ده بات به يه که ناو، همموو بابه ته کانی ديار يکراوه و شاراوه یی تيدا نی یه، وه ههروه ها وشه کانيشی بن و نموهی په يوهندی يان پيوه يه تی.

قورنانش له پروی ماناو شيوهی دارشته يوه بېم شيوازه دانانه دانراوه، چون هندیک له زمانی بيجگه له عمره ب له سمر چوتيتی زمانی عمره ب تيناگه يه نريت، ههروه ها زمانی عمره بيش له سمر چوتيتی زمانی بيجگه عمره ب تيناگه يه نريت له بهر جياوازی دانان و شيوازه.

گهر دهقی قورنان و فېرمووده شاره زاو زانا نه بېت بېم شيوه يه لني تيناگه يت نموا قسه کردن له سمری گومرايی يهو بهر نهو فېرمووده يه ده که ویت که پېغمبر ﷺ ده فېرمویت: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ أَنْتَزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُنَبِّحْ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَالًا، فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۱).

واته: خوی پېروهر دگار زانست کو ناکاتمه به کو کردنمه له ناو بنده کانی دا، به لکو زانست کو ده کاتمه به مردنی زانايان، تا کاتیک زانا ناميتت و خه لکی سمر کرده ی نه زان بو خويان داده نين، پرسياريان لی ده کريت فهتوا به بی زانست ده دن، گومرا دېن و خه لکيش گومرا ده کدن.

له بهر نموهی ناشنای زمانی عمره یی نين تا بچنمه سمری له قورنان و فېرمووده دا، گهر وا بوو ده گهر پنه مه سمر عه جميه تيان ياخود لايه نه عه قلی يه که يان دوور له به لگه نموا گومرا دېن له سمر ريگاکه^(۲).

(۱) رواه البخاري (۱۰۰)، ومسلم (۲۶۷۳)، وابن ماجه (۵۲)، والترمذي (۲۶۵۲)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۷۶)، وأحمد (۶۵۱۱)، والدارمي في "السنن" (۲۴۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۵۷۱)، والطبراني في "الكبير" (۴۵۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۴۷)، والبيهقي في "الشعب" (۱۵۴۱)، وابن وضاح في "البدع" (۲۳۳).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۳۶۳).

د. ناسینی مهبهسته یاسایی یه کانی ئیسلام (معرفة مقاصد التشریع):

مهبهسته یاسایی یه کانی ئیسلام نئو مهبهستانیه که یاساکانی ئیسلامی له سه ر دارپژراوه بو هینانه دی سوودمندی بهنده کانی خوا^(۱).

دهر ککردن به وورده کاری یاساکان و گرنگی دانیان به یاسا گشتی یه کان و خویندنهویان له بازندی (مقاصد) مهبهسته شرعی یه کان و بهستنهویان به چهندهها هاوشیوه یاسایی خویناموه له رووی هوکار و حوکمه کانهوه (العلل والأحكام)، به ره چاو کردنی سوودمندی و زهره ره کانهوه (مصالح ومفاسد) که له شرع دا مهبهسته؛ هوکاریکی سه ره کی یه بو تهاو تیگه یشتن له راست و دروستی یاساکانی ئیسلام، نه گهر بهم شیوه یه له یاساکان بگهین تهاو دوره به ریز دهین له لادانه کان، وه کو رووکمش خویندنهوی دهقه کان به شیوه یه کی ساکاری، یا وشکیورنومه به حهریه تی دهقه کان، یا خویندنهوه بو کردنی شیوه کاری دارپشتی زمان دور له پتاسه شرعی یه کانی، وه یا پچراندنی دهقه کان و بهندبون به بابه ته وورده کان.

نهمانه هه موو له ناو بردنی پله و هیزی کاملی یاساکانی ئیسلامه، له نه خویندنهوی قوول بو بابه ته کان ووردنه بونمه له دارپشتن و شیواندنی پیه وندی یه یاسایی یه کان له رووی تهاو کاری یه کتری به دوا دانه چوونی پیش و پاش و ناوه روکی دهقه کان.

بو ناسینی پله یه کی داواکاری یاساکان زانایان ناویان ناوه (الضروریات)، وه بو پله دوو تهاو کهری فه رمان و یاسا که به شیوازی تهاو ناو نراوه (الحاجیات)، وه بو پازاندنهوه پییه خشینی کاملی فه رمانه که ناو نراوه (التحسینیات)، رپگهی (الاستقراء) خویندنهوه به دوا داچوون، نهمهش به شوینکموونی دهقه شرعی یه کان و حوکمه کانی و هوکاری حوکمه کانی زانستیکی هاوشیوه ی یاساکامان بو به رده ست دهه تییت که بتوانین له و رووه وه بگهینه مهبهسته شرعی یه کان.

وهك ئیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «الضَّرُورِيَّاتُ، وَالْحَاجِيَّاتُ، وَالتَّحْسِينَاتُ،... أَنْ هَذِهِ الْقَوَاعِدَ الثَّلَاثَ لَا يَرْتَابُ فِي بُتُوبِهَا شَرْعًا أَحَدٌ مِّنْ يَتَّبِعِي إِلَى الاجْتِهَادِ مِنْ أَهْلِ الشَّرْعِ، وَأَنَّ

اغتیارها مقصود للشارع، ... ودلیل ذلك استقراء الشريعة، والنظر في أدلتها الكلية والجزئية، وما انطوت عليه من هذه الأمور العامة على حد الاستقراء المعنوي الذي لا يثبت بدليل خاص، بل بأدلة منضاف بعضها إلى بعض، مختلفه الأغراض، بحيث يتنظم من مجموعها أمر واحد تجتمع عليه تلك الأدلة، ... فلم يعتمد الناس في إثبات قصد الشارع في هذه القواعد على دليل مخصوص، ولا على وجه مخصوص، بل حصل لهم ذلك من الظواهر والعمومات، والمطلقات والمقيّدات، والجزئيات الخاصة، في أعيان مختلفه، وقائع مختلفه^(۱).

واته: بو تېگه‌يشتن لهو سى ياسايه (الضروريات، والحاجيات، والتحسينات) كه هه‌موو ياساكاني نيسلامي لى دهرناچيت، مهبست لهو ياسايانه هيتى داواكارى هينانه‌دى پله‌ى فهران كاملى نه‌داكرده ... نعم ياسايانه هيج زانايه‌كى شهرعى پله‌ى نيجهتهد نكولى لى ناكات، وه دلنيا بوون لهوه‌ى نعم ياسايانه مهبسته‌كانى شهرعه، خوئندنه‌وه‌ى شيوازي گشتى شهرع و به‌لگه گشتى يه ورده‌كانه‌وه نه‌وانه‌ى نعم ياسايانه ده‌يگرته‌وه به شيوه‌ى مانا ناوه‌روكى يه‌كانى، كه به‌لگه‌يه‌كى دياريكراوى له‌سمر نى يه، به‌لكو به ريگه‌ى ليكدانى به‌لگه‌كان و جوړاو جوړى حوكمه‌كان دروست ده‌بيت به شيوه‌يه‌كه له هه‌مووى فهرانيك دا ريده‌كه‌ويت كه هه‌موو به‌لگه‌كان له‌خو بگريت.

بو مهبسته‌كانى شهرع پشت نه‌به‌ستراوه به به‌لگه‌ى تاييدت يا خوئندنه‌وه‌ى پروويه‌كى تاييدت، به‌لكو نعم ياسايانه به‌ده‌ست هاتووه له به‌لگه رووكه‌ش و گشتى يه‌كان و رهاو تاييدت و ياسا وورده په‌يوه‌سته‌كان به جوړه جياوازه‌كان له رووداوه جياجياكان دا.

وه (ابن تيمية) رحمه الله ده‌فرمويت: «الشريعة مبناها على تحصيل المصالح وتكميلها، وتعطيل المفاسد، وتقليلها بحسب الإمكان، ومعرفة خير الخيرين وشر الشرين، حتى يقدم عند النزاح خير الخيرين ويُدفع شر الشرين»^(۲).

(۱) "المواقف" للشاطبي (۲/ ۸۱).

(۲) "منهاج السنة النبوية" (۶/ ۱۱۸).

واته: شهر و یاسای نیسلام بنیاد نراوه له سهر هیتانهی سوودمهندی یه کان و خیره کان، ههولدان بو تهواو حق پیدان و کاملکردنی، وه له کارخستنی خراپه کان و کهمکردنهویان به گویره ی توانا، ناشناو شارهزا بوون به سهر چاکترین خیر و خراپترین شهر دا، تا له کاتی پرووهروو بوونهوهو تیکهلبوون دا باشترین خیر پیش بخیریت و خراپترین شهر لایبریت.

وه (ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دههرومیت: «فَكُلُّ مَسْأَلَةٍ خَرَجَتْ عَنِ الْعَدْلِ إِلَى الْجَوْرِ، وَعَنِ الرَّحْمَةِ إِلَى ضِدِّهَا، وَعَنِ الْمَصْلَحَةِ إِلَى الْمَفْسَدَةِ، وَعَنِ الْحِكْمَةِ إِلَى الْعَبَثِ؛ فَلَيْسَتْ مِنَ الشَّرِيعَةِ وَإِنْ أُدْخِلَتْ فِيهَا بِالتَّأْوِيلِ»^(۱).

واته: ههر بابتهیک له دادپهروهری یهوه دهروجوو بو ستم وه له بهزهیی یهوه بو دژه کهی وه له سووده کانهوه بو خراپه کان وه له دانایی یهوه بو گالتهو گهپ نهوه شهریعت نی یه نه گهرچی جوژه خویندنهوهیه کیشی بو کراییت.

زانا بوون لهم بواره دا توانایهک بو خاوه نه کهی دروستده کات که بتوانیت پیوانه سوودمهندی یه کان و کیشانه یان به خویمان و بهرامبه ره کانیان بو بیه بهرهم، وه زانا بوون به سهر پیشخستنی نهوانه ی شایسته ی پیشخستن، وه دانانی فرمانه کان له شوینی شیایو خویمان دا کاملتی زانستی به دهست دیت، وه لهم پرووهوه زانیان چهنده ها یاسایان داناوه وه کو ههله ساردنی قورسی یه کان (رفع الحرج)، وه پیشگرتن له زهره ره کان (دفع الضر)، وه داخستنی ریگهی پیشبینیه کان (سد الزرائع)، وه سوودمهندی یه گریدراوه کان (مصالح المرسلة) و چهنده ها یاسای تر، هه مووی یارمه تیده ری نهلی ئیجتهاده بو دابهزینی یاساکان له شوینی خویدا، وه گه یشتن به مه بهسته کانی خوینی ههر چهند کات و جوژه کان جیاواز بن، وه متمانه ی زیاتر که ئیجتهاد له دین دا سهلامت بیت له لادان و گووانکاری.

نهمه ی باسما نکرد ریگهو بهرنامه ی نهلی سونته ته له چوتیتی وهرگرتن و تیگه یشتی بهلگه کان، وه بنهمای باوه و کاری دیندار یان له سهر بنیاد ناوه لادان لئی گومرای و سه رلیشیاوی یه.

بهرنامه ی نهلی سونته تان بوئه پیشخست به سهر بهرنامه ی گومراو بیده کاران دا تاوه کو خوینتر ناشناو شارهزا بیت به سهر ریگهی حق دا، پیشه کی و دواتر لهو پرووهوه بهرنامه ی

گومرایان هه لسه نگیښت و دلنایي تهواوی زانستی بو دروست بیت به سهر حه قه که دا ریځه
گومراکان.

ب- بەرنامەى بىدعەكاران لە چوڭىتى وەرگرتى بەلگەكان (منهج التلقي والاستدلال عند أهل البدع)

خاوەن ھەواو ئارەزووھەكانى بىدعەكاران رینگەو شىوازى بەلگە ھىنانەوھە تايەتياڭ بو خويان داپشتووھ، ھەر لە كوتەوھە زاناياڭى ئەھلى سوننەت پەردەيان لەسەر رینگاو چوڭىتى ھىنانەوھەى بەلگەكانيان لاداوھە لە زۆر نوسىن دا.

وھەكو ئىمامى (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دەرئيت: «إِذَا تَبَيَّنَ أَنَّ لِلرَّاسِخِينَ طَرِيقًا يَسْلُكُونَهَا فِي اتِّبَاعِ الْحَقِّ، وَأَنَّ الزَّائِغِينَ عَلَى غَيْرِ طَرِيقِهِمْ، فَأَخْتَجْنَا إِلَى بَيَانِ الطَّرِيقِ الَّتِي سَلَكَهَا هَؤُلَاءِ لِنَتَّجِبَهَا»^(۱).
واتە: زاناياڭى رۆچوو لە زانست دا رینگەى تايەتياڭ ھەيە بو شويڭكەوتنى ھەق رینگەى جياوازيان ھەيە، پيويستمان بە رويڭكەوتنەوھەى رینگەكانيان ھەيە تا دوورەپەرئير بين لىيان.

ھەرۆھەكو خواى پەرۆھەردگار رويڭكەوتنەوھە دەدات لەسەر رینگەكەى خوى و رینگە گوڤراكان،
خواى پەرۆھەردگار دەفەر مويە: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (الأنعام: ۱۵۳).

وھە تەننات پيغەمبەرى خوا ﷺ بە وێنە لەسەر زەوى خەيتكى راستى كيشاو بە چوار دەورى دا چەند خەيتكى ترى كيشاو نەم ئايەتەى خویندەوھە^(۲)، بو زياتر چارووشنى شويڭكەوتەى رینگە راستەكەى پەرۆھەردگار دوور كەوتەوھە لە رینگەكانى تر، وھە (مجاھد) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دەرئيت: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ﴾: رینگە داھيتراوھەكانە^(۳).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۸۵).

(۲) رواه الترمذي (۲۴۵۴) وحسه الألباني في "المشكاة" (۱۶۶)، وفي "ظلال الجنة" (۱۶)، و "التعليقات الحسان على صحيح ابن حبان" (۶)، ورواه أحمد (۴۴۳۷)، والدارمي في "السنن" (۲۰۸)، وابن حبان في "صحيحه" (۶)، وابن وضاح في "البدع" (۷۵)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۱۶).

(۳) "تفسير القرطبي" (۷/ ۱۲۴).

نیشانه سه رهکی یه کانی بهرنامه‌ی نه هلی بیدعه

۱. لادان و به سهرچاوه نه‌گرتنی قورئان و فهرمووده له پرووی به‌لگه‌وه:

پیوسته موسولمانان په‌یوه‌ستی ته‌واوی قورئان و فهرمووده (صحیح) ه‌کان بن به شیوه‌ی بهرنامه ریژی خو‌ی له پرووی کردنه به‌لگه‌و بنمای بو‌چوون و کاره‌کانیان به شیوه‌یه‌کی زو‌رو په‌قینی تموار، نموه‌ی لهم بازنه به‌دووره شویتی گومانه، ده‌بیټ راکیشریته سهر تیگه‌یشتنی ده‌قه‌کان، وه گهر نا په‌راویژ کردنی کاری حق و پر په‌واویه، له‌بهر پاریزراوی (معصومیه) ی ده‌قه‌کان و کاملی عیلمی خالق به‌سهر مه‌خلوق دا.

به‌لام بیدعه کاران هم‌وو هه‌ولټیکیان دوور که‌وتنه‌وه‌یه له ده‌قه‌کان به راسته‌وخو یا ناراسته‌وخو، زانایان پروونکرده‌وه‌ی زو‌ریان داوه له‌سهر ریگه‌کانیان و شیوازی دهر‌چوونیان له ده‌قه‌کان، له‌و جو‌رو ریگایانه‌ش نه‌مانه‌ن:

۱. بهرنامه‌ی حهرفی (المنهج الحرفي):

شیکردنه‌وه‌ی ده‌قه‌کان به شیوه‌ی حهرفی به‌بی گه‌رانه‌وه بو‌ تیگه‌یشتن و وورده‌کاری زانایانه له کردنه بناغه وه‌رگرتن لی، واته به شیوه‌یه‌کی پرووکه‌ش به‌سهر دا چوون. وه‌کو (خه‌وارجه‌کان) همر وشه‌یه‌ک بهاتایه به ناوی (مشرک، کافر، مرتد، لایؤمن، لعنة، وه هه‌ره‌شه) به پرووکه‌شه حهرفی په‌که‌ی دایان ده‌به‌زانده سهر خاوه‌نه‌که‌ی به‌بی هیچ خویندنه‌وه‌یه‌کی تری دینی بو‌ی.

ب. بهرنامه‌ی ماناو شمرح ترانندنی له حه‌قیقه‌ت و راست و دروستی خو‌ی (المنهج التأويلي):

راپتچکردنی ده‌قه‌کان بو‌ بهرنامه‌و بنما دارپ‌یزراوه‌کانی خو‌یان، به‌بی گه‌رانه‌وه بو‌ ته‌فسیری هاوشیوه ده‌قه‌کانی ترو شیتنه‌لکرده‌وه‌ی هاوه‌لان و زانایانی خاوه‌ن مه‌نه‌ج و تاییه‌تمه‌ند.

وه‌کو پټاسه‌ی بیدعه له پرووی زمانه‌وه نه‌ک شهرعی یه‌وه، یا (حسنه و سیئه) به پټاسه‌ی عورفی و شیوه گشتیه‌که‌ی.

وه‌کو (أهل التصوف) له پیتاسه‌ی (ولی، توسل، أولیاء، کرامات، ...) ده‌که‌ن به شیوه‌ی مه‌به‌ست و تیگه‌یشتن و به‌نامه‌ی خوین، دور له هه‌موو به‌لگه‌و مهرجه شمرعی یه‌کان و ره‌چاو کردنی ته‌و‌حیدو یاسا‌کانی نی‌سلام و ره‌نگدانه‌وه‌و کیشانه‌ی به کرداری ناو هاوه‌لان و تابعین و خواناسان و زانایانی په‌یوه‌ست بوو به شمرعی خواوه ﷺ.

وه‌کو وشه‌ی (الدعوة، الجهاد، الجماعة، ...) نه‌مرو سهرتا‌پا گرووپه نی‌سلامی یه‌کان به شیوازی پیوستی خوین ته‌فسیرو به‌کاره‌یتانیان بو ده‌که‌ن، به‌بی گه‌راندنه‌وه بو زانایان و پیتاسه شهرعه‌کان.

ج. به‌نامه‌ی ناوه‌روکی و شاراویمی بو ده‌مه‌کان ده‌که‌ن (المنهج الباطني):
به‌و مانایه‌ی ده‌قه‌کان مانای روو‌که‌ش و ناوه‌روکی یان هه‌یه، ناوه‌روکه شاراوه‌کان نه‌وانه‌یه له گه‌ل به‌نامه‌و مه‌به‌سته‌کانی خوین بگو‌نجیت.

وه‌کو شیعه‌کان ده‌لین (علم الباطن) نی‌مامه مه‌عصومه‌کا‌نمان ده‌یزان له خه‌لکی گشتی شاراوه‌یه، نه‌و زانسته‌یه روو‌که‌ش شیتک ده‌گه‌یه‌یت و ناوه‌روکیش باس له شیتکی تر ده‌کات، نه‌وه ده‌گه‌یه‌یت قورئان ماناو دل‌نیایی و یه‌کلا‌که‌ره‌وه‌ی نیه له باسه‌کانی دا.

هه‌روه‌ک وشه‌ی «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ»^(۱) واته: هه‌ر‌که‌سیتک من سهر‌په‌ر‌شیتکاری یم نه‌وا (عه‌ل) سهر‌په‌ر‌شیتکاریه‌تی، ده‌که‌نه به‌لگه بو بوون به خه‌لیفه‌ی (عه‌ل) کوری نه‌بو تالیب) پاش وه‌فاتی پیغه‌مه‌ر ﷺ.

یا له ته‌فسیری قورئان دا نایه‌تی ﴿تَذَبُّحُوا بِقَرَّةٍ﴾ [البقرة: ۶۷] واته (عایشه)، وه ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ [المائدة: ۱] واته (نه‌بو به‌کرو عومهر)، وه ﴿فَقَتِلُوا آيْمَةً الْكُفْرِ﴾ [التوبة: ۱۲] واته (ته‌لحمو زوبه‌یر)^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه (۱۲۱)، و الترمذي (۳۷۱۳)، و النسائي في "الكبرى" (۸۰۸۹)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۹۵۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۳۱)، والطبراني في "الكبير" (۱۷۵)، والحاكم في "المستدرک" (۴۵۷۸)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۳۵۴)، والآجري في "الشریعة" (۱۵۱۳)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۲۶۳۸)، وصححه الألباني في "الصحيحه" برقم (۱۷۵۰).

(۲) "تأويل مختلف الحديث" لابن قتيبة ص ۱۲۳، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳۵۹/۱۳).

وه سوفيه كانيش ههمان بيروكهى بهرنامهى (علم الباطن) يان ههيه بو وهليه كانيان بوته له تفسيرى ﴿وَعَلَّمَنَّهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ [الكهف: ٦٥] ده كنه بهلگه بو زانينى عيلمى شارواهى ثابيت بو شيخه كانيان كه پنى دهوتريت (علم لدني)، كه دهبيته مايهى فيربوونى ههموو زانسته كان له لايهني غهبيمهو بهبي شوينكهوتهى قورئان و فهرموده، وه تهناات تفسيرى ناوهكى ههيه بو ثابته كان.

وهك تفسيرى ﴿وَأَعْبَدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ [الزمر: ٩٩] پهيوست بوون به شرع و عبيادهتموه تا نهو كاتهيه دامهزراوى دلپت بو دروست دهبيت، پاش نهوه دهرچوونه له شرع و هيج فهرمانيك واجب ناميتي و هيج حهراميك لهسهرى حهرام ناميتي به قوتاغ برينى بو پلهي پهقين^(١).

٢. داهيتاني بنه ماي تازه بو كردنه بهلگه (ابتداع أصول جديدة للإستدلال):

داهيتيراني رتي گومراي و بيدعه بهوندهموه نهوستان پشتكردنه بهلگه و ياساكانى شرع دهرنهچوون له سنورهكهى، بهلكو پهنايان برده بهر سهراوه دروستكردنى بهلگه تا بيتته سهراوهى دهرچوون و گهراوه به ياساو رپسا كردنى داهيتراوه كانيان، به ههولتي دروستكردنى بهرگي شهرعي بويان و پاساوى دهرنهچوون له سنورى شرع، وه پاشان ههولدان بو ره دكردنهموه مانا گوپين و تفسير كردنيكى جهواشه كاري بو دهق نهو فهرمودانهى له گهل ويست و نارهزروه كانيان دا ناگوئييت.

نهمه ماناي پاشگهزبوونهموهى ناراستهوخو پهيوست نهبوونه له بهشي دووه مي (شهادتين) كه «أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» دهرنهچوونه له فهرموده و كارو رينگاكانى پيغمبهري خوا و ﷺ داننهان و پيش نهخستنى كهسي تره، بوته پيغمبهري خوا و ﷺ ده فهرموي: «خَيْرُ الْهُدَى هَذِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»، وفي لفظ: «وَأَحْسَنُ الْهُدَى»^(٢).

(١) "تفسير القيم" لابن القيم ص ٩٩، "الرد على الشافعي" لابن تيمية ص ٥٠، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (٢/ ٩٥)، "مدارج

السالكين" لابن القيم (١/ ١٢٤).

(٢) رواه البخاري (٧٢٧٧)، ومسلم (٨٦٧)، وابن ماجه (٤٥)، والنسائي في "الكبرى" (١٧٩٩)، وأحمد (١٤٣٣٤)، وابن

خزيمة في "صحيحه" (١٧٨٥)، والطبراني في "الكبير" (٨٥٢١)، والبغوي في "شرح السنة" (١٠٣)، والبيهقي في =

واته: باشترین پتی هیدایهت و په‌یوه‌ست بوون پی‌وهی ریگه‌ی (ﷺ) ه.

بو‌یه به ناوی خوشی ناوی بردووه که هاوتای به‌شداربوو جیگری نیه لهم ریگه‌دا.

وه به‌کیتک له مهرجه‌کانی «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که (الانقياد والقبول) ه، واته: په‌یوه‌ست بوون و قبول بوونی خواو شهرعه‌که‌یه‌تی به هموو وورده‌کاریه‌کانیه‌وه.

که‌واته بیدعه‌کاران نه په‌یوه‌ست و نه قبول‌تیشیانه هموو یاساو دارپ‌ژراوه‌کان و شهرعی خوا له‌سهر ری‌بازو کاری پی‌غه‌مبهره‌که‌ی (ﷺ).

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دهلِیت: «وَأَمَّا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ فَهُوَ أَشَدُّ هَذِهِ الْمُحَرَّمَاتِ تَحْرِيمًا، وَأَعْظَمُهَا إِثْمًا، ... ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْمُونَ﴾ [الاعراف: ۳۳] فَهَذَا أَعْظَمُ الْمُحَرَّمَاتِ عِنْدَ اللَّهِ وَأَشَدُّهَا إِثْمًا، فَإِنَّهُ يَتَضَمَّنُ الْكَذِبَ عَلَى اللَّهِ، وَنِسْبَتَهُ إِلَى مَا لَا يَلِيقُ بِهِ، وَتَغْيِيرَ دِينِهِ وَتَبْدِيلَهُ، وَنَفْيَ مَا أَثْبَتَهُ وَإِبْطَالَ مَا نَفَاهُ، ... فَلَيْسَ فِي أَجْنَاسِ الْمُحَرَّمَاتِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْهُ، وَلَا أَشَدُّ إِثْمًا، وَهُوَ أَصْلُ الشُّرْكِ وَالْكُفْرِ، وَعَلَيْهِ أُسِّسَتِ الْبِدْعُ وَالضَّلَالَاتُ، فَكُلُّ بِدْعَةٍ مُضِلَّةٍ فِي الدِّينِ آسَاسُهَا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ.

وَلِهَذَا اسْتَدَّ نَكِيرُ السَّلَفِ وَالْأَيْمَةُ لَهَا، وَصَاحُوا بِأَهْلِهَا مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ، وَحَذَرُوا فِتْنَتَهُمْ أَشَدَّ التَّحْذِيرِ، وَبَالَغُوا فِي ذَلِكَ مَا لَمْ يُبَالَغُوا مِثْلَهُ فِي إِنْكَارِ الْفَوَاحِشِ، وَالظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ، إِذْ مَضَرَّةُ الْبِدْعِ وَهَدْمُهَا لِلدِّينِ وَمُتَفَاتِئُهَا لَهُ أَشَدُّ» (۱).

واته: قسه‌کردن و بریاردان به ناوی خواوه (ﷺ) به‌بی عیلم و زانست گه‌وره‌ترین تاوانه‌و قه‌ده‌غه‌ کراوه لای خوا، له‌بهر نه‌وه‌ی نه‌مانه له‌خو ده‌گریت: درو کردن به ناوی خواوه‌و گور‌انکاری له دینه‌که‌ی دا به لا‌بردنی نه‌وو دانانی دژه‌کانی، ... له هموو جو‌ری حمرامه‌کان لهمه تاوانی گه‌وره‌تر نیه لای خوا، نهم کاره بناغه‌ی هاوبه‌شی و کوفره، بهم جو‌زه بریار له‌سهر هموو داهیتراو گومرای یه‌ک کراوه، هموو داهیتراویک له دین دا بناغه‌که‌ی وتن و بریاردانه به

= "الشعب" (۴۴۵۱)، واللاکائی فی "شرح أصول اعتقاد" (۸۳).

(۱) "مدارج السالکین" (۱/۳۷۸).

ناوی خواوه، بوږه هاوه لآن و پيشووه صالحه کان و ئيمامه کان زور به توندی دژايه تيان کردووه، زياتی بیدعهيان به پروخاندنی دين و پيچه وانمو دژايه تي تهواوتهی دين ناو بردووه.

بينگومان ههرچی بپهرستی و جوړه کانی هاوبش برپاردا نه به ناوی نزيکبوونهوه و رازيپوونی خواوه کراوه، وه ههرچی ريڼگهی چموت و گومرپيشه ههر به ناوی دينی تهواو و رازيپوونی خواوه کراوه، سهیری تهورات و نينجيل و گوزانکاری يه کان و هموو مهزه ب و فيرهقه دينی يه کان بکه.

له سه رچاوه و بنه ما تازه کانيان

۱. دواکه وتنی ئيمام و کهسه ناوداره کانيان.
۲. کهشف و ئيلهامات و ده رکيکرونه غه ييبیه کان.
۳. عه قتل و گومانه کان.
۴. هه و بينينه کان.
۵. پشست به ستن به پړوايه تي له لبه ستلو و گومانوای.
۶. باشماوه و بيوپا کونه کان.

۱. دواکه وتنی ئيمام و کهسه ناوداره کانيان.
شوينکموتهی باوک و بايران و ناوداره کان دهرديکی کوته له گهل ناده ميزاد دا، هوکاری گومرای نه برانه وهی رڼی هه ليه، هموو به لگهی بيروا کان له ورنه گرتنی حق دا وتنی ﴿إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾ [التَّوْبَةُ: ۲۳].

واته: ئيمه باوک و بايرانمان له سهر نهم ريڼگايه بينوه، ئيمه ش شوينکموتهی نموانين.
مه به ست بهم قسانه شوينکموتهی حق بوون نه بوو به لکو ده مارگیری تهواو بو پشتيوانی به تال بوو^(۱).

(۱) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۷۶۴.

وه لایمیش دده رانموه به ﴿أُولَٰئِكَ كَانَ أَبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ [المائدة: ۱۰۴].
 واته: خو باوکیان تینه گه یشتوو بوون له حق و نمان و گومرا بوون چون شوئیان ده کمون
 که نیمه حالیان بووه^(۱).

وه کو له (عمرو بن العاص) یان پرسى: «ما أبطأ بك عن الإسلام وأنت أنت في عقلك؟
 قال كنا مع قوم لهم علينا تقدم وكانوا مما توازي أحلامهم الجبال فلذنا بهم فلما ذهبوا وصار
 الأمر إلينا نظرنا فإذا حق بين فوقع الإسلام في قلبي»^(۲).

واته: هوکار چی بوو له دوا کمونتت له نیسلام له گهل نهو عهقله زوره دا؟ وتی: نیمه له گهل
 که سانیکا بووین له پیش نیمه وه بوون له تمهه دا ژیریان وه کو شاخه کان بوو په نامان بوو، کاتیک
 نهوان نه مان کار کهوته دهستی نیمه سهیرمان کرد نیمه حه قیکی زور روونه، نیر نیسلام کموته
 دلم.

نهوانه ی لهه بواره دا تیکه وتوون

۱. شیعه کان (الرافضة):

نهوانه ی دهسه لاتی دینی و دنیایی قورخ ده که ن له بنه ماله ی (علي كوری أبو طالب) ﷺ و
 چهند نه وه و نیمامیکی دیاریکراون که بریای بی تاوانی و پاریزراوی خوایی (العصمة المطلقة) یان
 وه کو پیغمه برانیان پی ددهن، وه بریاری دهستکاری کردنی شریعت به ناوی پله ی (ولاية
 الفقيه) به جیگری کوتا نیمامیان ددهن تاوه کو دیت، نه مانه ده بنه سه رجاو هی و مرگرتی کاری
 هه موو دین و دنیا به ناوی شوینی گه رانموه ی دینی (المرجعية).

(ابن تیمیة) رﷺ ده لیت: «وَمَنْ تَرَكَ النَّقْلَ الْمَصْدَقَ عَنِ الْقَائِلِ الْمُعْصُومِ، وَاتَّبَعَ نَقْلًا غَيْرَ
 مُصَدَّقٍ عَنِ قَائِلٍ غَيْرِ مُعْصُومٍ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۳).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۱۰۸/۲).

(۲) "محمد صلی الله علیه وسلم" لمحمد رضا ص ۴۵۸، و "فیض القدیر" للمناوی (۱۸/۷)

(۳) "الفتاوی الکبری" (۴۳۳/۲)، و "مجموع الفتاوی" (۱۲۵/۲۷).

واته: نهوهی ده قیچی راستگوئی باوه پینکراو له خاوهن پاریزراو یکی تاییه تی خوایی (معصوم) واز لیبتیت؛ شوین ده قیچی باوه پینه کراو له که سیکی ساده یی نا پاریزراو بکویت نهوه تووشی گو مریی به کی دورر بووه.

وه کو نیمامی (الکلینی)^(۱) یان ده لیت: «الْأئِمَّةُ بِمَنْزِلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَّا أَنَّهُمْ لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءٍ»^(۲).

واته: نیمامه کان له پلمو پایه ی پیغمبردان ﷺ بس نهوه به پیغمبر نین.

ناوداریان (المجلسي)^(۳) ده لیت: «اعلم أنَّ الإمامية اتفقوا على عصمة الأئمة عليهم السلام من الذنوب صغیرها وکبیرها، فلا يقع منهم ذنب أصلاً، لا عمداً ولا نسياناً، ولا لخطأ في التأويل، ولا للإسهاء من الله سبحانه»^(۴).

واته: بزانه شیعه نیمامیه کان کو ده ننگن له سر بیگمردی نیمامه کان له تاوانی گوره و بجوړک، هیچ تاوانیکی نهغه ست و له برچوون و هله یان لی ناوه شیتدوه.

نعمه بردنه ریزی خواوویه، وه کو خوای گوره به گاواره کان ده فمرویت: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ [التَّوْبَةُ: ۳۱].

واته: زانا کانیان و عاییده کانیان ده کردن به خواو گوره ی خویان، حلال و حرامیان بو ده گوړین، شرع و یاسایان بو داده نان^(۵).

وه تمنانه ت زاناو ناوداریان (ابن بابویه)^(۶) ده لیت: «ومن نفى عنهم العصمة في شيء من أحوالهم فقد جهلهم، ومن جهلهم فهو كافر»^(۷).

(۱) هو (محمد بن يعقوب بن إسحاق الكليني الرازي)، من كبار فقهاء وعُدثي الشيعة الإمامية، ومؤلف كتاب "الكافي" الذي يعد من أهم المصادر الحديثية الأربعة عند الشيعة. (۴) "بحار الأنوار" للمجلسي (۲۵/ ۲۱۱).

(۲) "الكافي" للكليني (۱/ ۲۷۰) باب في أنَّ الْأَئِمَّةَ بِمَنْ يُشْبِهُون مِمَّنْ مَضَى وَكَرَاهِيَةِ الْقَوْلِ فِيهِمْ بِالْبُتُوَّةِ.

(۳) هو (محمد باقر المجلسي)، من علماء الشيعة الإمامية الاثني العشرية، صاحب الكتاب "بحار الأنوار".

(۵) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۳۳۴، و "تفسير القرطبي" (۱۴/ ۲۰۹).

(۶) هو (أبو الحسن، علي بن الحسين بن موسى بن بابويه)، من علماء الشيعة الإمامية الاثني العشرية، صاحب الكتاب "الاعتقادات في دين الإمامية".

(۷) "الاعتقادات في دين الإمامية" لابن بابويه ص ۱۰۸.

واته: نهوهی دان به بیتاوانی (المعصومية) تیان نه‌نیت له هه‌موو بارودوخیکیان؛ نهوه به نه‌زانیان داده‌نیت، وه نهوهشی به نه‌زانیان دابنیت کافره.

گومراییان گه‌یشتووه‌ته نهو ناسته‌ی که ده‌لین نیمامه‌کاغان فریشته‌کان ده‌بین و قسه‌یان لی وهرده‌گرن، وه‌کو (الکلبی) ده‌لیت: «وَالْإِمَامُ هُوَ الَّذِي يَسْمَعُ الْكَلَامَ (ملائكة) وَلَا يَرَى الشَّخْصَ»^(۱).

وه (المجلسی) ده‌لیت: «باب أن الملائكة تأتيهم (الأئمة) وتطأ فرشهم وأنهم يرونهم»^(۲).

واته: فریشته‌کان دین بو‌ لای نیمامه‌کان و له‌سهر جینگه‌کانیان داده‌نیشن و ده‌یان‌بین.

له‌بهر نهوه (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ ده‌لیت: «لَا يَعْتَمِدُونَ عَلَى الْقُرْآنِ، وَلَا عَلَى الْحَدِيثِ، وَلَا عَلَى إِجْمَاعٍ إِلَّا لَكُونَ الْمُعْصُومِ مِنْهُمْ، وَلَا عَلَى الْقِيَاسِ»^(۳).

واته: پشت ناب‌هستن له‌سهر قورنان و فه‌رمووده‌و کو‌ده‌نگی زانیان و قیاس، که نه‌مانه به‌لگه‌ی شهرعین.

به‌دوادا‌جوونی به‌لگه‌و شیکار‌کردنی و پله‌ی فه‌رمووده‌و خویندنه‌وه‌ی هو‌کارو حیکمه‌تی یاساو ده‌قه‌کان؛ نه‌مانه هه‌مووی له‌کار که‌وتوون و که‌سی (مرجع) و نیمام دینه، بو‌یه دینی خوا له فه‌رمووده‌ی خواو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی هاته‌سهر که‌سیکی هاتووی به‌هزار سال‌ دوای پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، که فه‌تواو بریاره‌کانی جیگری نهو ده‌قانه‌ بیت.

ب. سو‌فی یه‌کان:

سه‌رچاوه‌یان گه‌رانه‌وه‌یه بو‌ شیخه‌کانیان به‌گومانی نهوه‌ی زانست و عیلمی راسته‌خو‌ی بی به‌خسراوه له‌لایه‌ن خواوه، وه‌کو (خضر) رَحِمَهُ اللهُ بی به‌خسرا بوو خوا‌ی گه‌وره‌ پی ده‌فه‌رمو‌یت:

﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ ﴿٥٦﴾ [الكهف: ٦٥].

(۱) "الكافي" للكلبي (۱/ ۱۷۶).

(۲) "بحار الأنوار" للمجلسي (۲۶/ ۳۵۱).

(۳) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۶۹).

کمواته (علم الباطن) ی یان ههیهو پټویست ناکات په یوه ست بن به (علم الظاهر) هوه که فورنان و فهرمووده یه، بویه گه پانهوه بو لایان وه کو سهرچاوه پټویسته، به لکو پله ی شیخه کانیان بهم پټاسه یه بهر زتره له پله ی پټغمبه ران، وه کو (ابن العربي حلاج) ده لیت:

مَقَامُ النُّبُوَّةِ فِي بَرْزَخٍ فَوْقَ الرَّسُولِ وَدُونَ الْوَلِيِّ^(۱)

واته: پله ی (نبي) له بهرزه خ دا که مټک له سهرووی (رسول) ه کانهوه یو له خواری پله ی (ولي) یهوه یه.

وه (ابن العربي) یان ده لیت: «حَتَّىٰ إِنَّ الرُّسُلَ إِذَا رَأَوْهُ لَا يَرُونَهُ إِلَّا مِنْ مَشْكَاةٍ خَاتَمِ الْأَوْلِيَاءِ فَإِنَّ الرِّسَالََّةَ وَالنُّبُوَّةَ أَغْنَىٰ رِسَالَةَ التَّشْرِيعِ وَنُبُوَّتَهُ تَنْقُطِعَانِ، وَأَمَّا الْوِلَايَةُ فَلَا تَنْقُطِعُ أَبَدًا ... وَإِنْ كَانَ خَاتَمِ الْأَوْلِيَاءِ تَابِعًا فِي الْحُكْمِ لِمَا جَاءَ بِهِ خَاتَمُ الرُّسُلِ مِنَ التَّشْرِيعِ، فَذَلِكَ لَا يَقْدَحُ فِي مَقَامِهِ، ... فَإِنَّهُ مِنْ وَجْهِ يَكُونُ أَنْزَلَ، وَمِنْ وَجْهِ يَكُونُ أَعْلَىٰ»^(۲).

واته: ته ناندت پټغمبه ران هېچ شتیک نازانن ییجگه له ده لاقه ی رووناکی کوتا نهولیا نه بیت، پټغمبه رايه تی و نیردراوه کان که په یامی یاسای پټغمبه رايه تی یان پیه کوتای پی دیت، به لام وه لی به تی نهولیا کان کوتای پی نایه ت، گهرچی کوتا نهولیا په یوه سته به یاسای کوتا پټغمبه روه، نهوه نایته ناتمواری و ږه خنه، گهر له روویه کهوه نزم بیت له روویه کهوه بهر زتره (واته له پټغمبه ر ﷺ).

نعمه بوچونیانه له بهر نهوه باوه ریان وایه نهولیا کان بینین و خموه کانیان و دهر کی کړدنه دلی و ناوه رو که کانیان ئیلهامیکي خوا یه وه ده بته شرع و یاسا؛ واجبه شوینکه وتیان.

گهر پټغمبه ران به ږینگه ی فریشته کانهوه (وه حی) یان بو دیت، به لام نهولیا کان راسته وخو له خواوه وه ری ده گرن لهوه دا پله یان له پټغمبه ران بهر زتره، وه کو (ابن العربي) یان زور نهو

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۲/ ۲۲۱)، و "الفتوحات المکیة" لابن العربي (۲/ ۹۰).

(۲) "منهاج السنة النبویة" لابن تیمیة (۵/ ۳۳۷).

قسه يه د دوو پات ده كړده وه: «ويقول: حدثني قلبي عن ربي، ونحن أخذنا عن الحى الذى لا يموت، وأنتم أخذتم عن الوسائط، ونحن أخذنا بالحقائق، وأنتم اتبعتم الرسوم»^(۱).

واته: دلتم له خواوه ده پگړي ته وه، ئيمه زانست له خوايه كى زيندو و نمره وه و ورده گرځي، ئيوه به هو كاري راوى يه كانه وه، ئيمه ناوړه ورك و حقيقه ته كاڅان و ورگرتووه، ئيوه شونكېموتې نوسينه كان (واته قورنان و فېرمووده).

ج. دواكه و تنى كويړانه ي ئيمامى مه زه به بېگان:

له بهرهمى دواكه و تنوى و نه خوښه وارى و كاملنه بوونى زانستى دينى دا ته قليدو دواكه و تنى كويړانه ي هدر چوار مه زه به بېگه دروست بوو، به شيويه ك تاكه سهرچاوه ي بڼه رته ي هممو بواره كاني دين هره يه كى له شونكېموتې مه زه بېگ و ئيمامه كى دا به دى كړد، بوته له وه سفى و گموره و به هاو به قه در كړدى ئيمامى بناغه دانهرى مه زه به بېگه زياده روى يه كى زور كړاو برايه ريزى پتغه مېرانه وه به شيويه كى ناراسته وخو، ته نانه ت گه شته نهو ناسته ي فېرمووده ي درويان له پيناو دا هله ده به ست، نه مه هو كاريك بوو له هو كاري دروست كړدى فېرمووده ي هله ستر او (حديث الموضوع)، يه كيك لهو هله ستر او انه: «يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ أَضْرَّ عَلَى أُمَّتِي مِنْ إِبْلِيسَ وَيَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو حَنِيفَةَ هُوَ سِرَاجُ أُمَّتِي»^(۲).

واته: پياوړيك ده بيت له نومته كه م پي ده لئين (محمد كورې ئيدريس)، واته (ئيمامى شافعي)، زور به زيانره بو موسولمانان له ئيبليس، وه پياوړيك ده بيت له نومته كه م دا پي ده لئين (نه بو حنيفة) چراى نومته كه م.

ته نانه ت گه شته نهو راده يه ي وه كو بى هله (معصوم) يك ئيمامه كان سهر بگرځي.

(۱) "إغاثة اللهفان من مصايد الشيطان" لابن القيم ص ۱۲۳، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲۱۸/۱۳)، و "المستدرک علی مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱۲/۱).

(۲) "سلسلة الأحاديث الضعيفة" للألباني (۵۷۰)، و "الموضوعات" لابن الجوزي (۴۵۷/۱)، و "المسند المستخرج علی صحيح الإمام مسلم" لأبي نعيم (۲۴۸).

وه کو نیمامی (الجونی) ده لیت: «یجب علی كافة العاقلین و عامة المسلمین شرقاً، بعداً و قرباً، انتحال مذهب الشافعی و یجب علی العوام الطغام، و الجهال الأذال، أيضاً انتحال مذهبه بحیث لا یبغون عنه حولاً، و لا یریدون به بدلاً»^(۱).

واته: واجبه له سهر هه موو عاقله کان و گشت موسولمانانی روژه هلات و روژاوا نزیك و دوور له سهر مه زه بی شافعی بن و لئی لا نه ده ن و نه یگورن.

نهم قسانه چهند جوان ده بوو گهر به په یوه ست بوو به قورنان و فهرمووده بو ترایه.

گه شته نمو ناسته ی کهوا ده رجوون له مه زه به کان کافر بوونه، وه کو (أحمد الصاوي المالکي) ده لیت: «ولا يجوز تقليد ما عدا المذاهب الأربعة، ولو وافق قول الصحابة والحديث الصحيح والآية، فالخارج عن المذاهب الأربعة ضال مضل، وربما أداه ذلك للكفر، لأن الأخذ بظواهر الكتاب والسنة من أصول الكفر»^(۲).

واته: دروست نیه ده رجوون له هه رجوار مه زه به که، گهر بیت و پیچه وانیه قورنان و سوننه ت و قسه ی هاوه لانی شه موه بیت، ده رجوون لیان گو مراو گو مرا که ره، به لکو نه یته کوفر، له بهر نه وه ی وهر گرتنی روو که شی قورنان و فهرمووده له بناغه کانی کوفره.

نهمانه هوکاری نهمانی زانست و شونکه هوه ی کویرانه یمو له کارخستنی دین و عه قله، وه به سهر چاوه کردنی خه لکه.

(ابن القيم) رحمه الله ده لیت: «قَالَ الشَّافِعِيُّ قَدَسَ اللَّهُ تَعَالَى رُوحَهُ: أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَنَّ مَنْ اسْتَبَانَتْ لَهُ سُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَنْ يَدْعَهَا لِقَوْلِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، قَالَ أَبُو عُمَرَ وَعَبْرُهُ مِنَ الْعُلَمَاءِ: أَجْمَعَ النَّاسُ عَلَى أَنَّ الْمُقَلَّدَ لَيْسَ مَعْدُودًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَأَنَّ الْعِلْمَ مَعْرِفَةُ الْحَقِّ بِدَلِيلِهِ، وَهَذَا كَمَا قَالَ أَبُو عُمَرَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: فَإِنَّ النَّاسَ لَا يَخْتَلِفُونَ أَنَّ الْعِلْمَ هُوَ الْمَعْرِفَةُ الْحَاصِلَةُ عَنِ الدَّلِيلِ، وَأَمَّا بِدُونِ الدَّلِيلِ فَإِنَّهَا هِيَ تَقْلِيدٌ»^(۳).

(۱) "مغيث الخلق في ترجيح القول الحق" لأبي المعالي عبد الملك الجويني ص ۱۶.

(۲) "حاشية الصاوي على تفسير الجلالين" (۱۰/۳) في تفسير آية: [الكهف: ۲۳ - ۲۴].

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۶/۱).

واته: نيمامي (شافعي) ﷺ دهليٽ: ڪوڊهنگي زانايان له سهر نهويه گهر سونه تيڪي پڻه مبر
ﷺ دهركهوت بوي نيه واري ليبيٽيت بوي قسهي هيچ كه سيڪ له خه لڪي، وه (أبو عمر ابن
عبدالبر) بيچگه لهو له زانايان دهليٽ: ڪوڊهنگي زانايان له سهر نهويه موقليد له نهلي عيلم
نيه، عيلم و زانست ناسيني حق و بهلگهيه، بهلام بهبي بهلگهيه تهقليده، ڪوڙانه دوا ڪوته.

نهم دوا ڪوتني ڪوڙانهيه وه ڪو (نهلي ڪتاب) وان. خوي گهوره ﷺ پيان ده فهرمويٽ:
﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَتْلُمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ (البقرة: ۷۸).

الشيخ (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) ﷺ دهليٽ: ﴿وَمِنْهُمْ﴾ أي: من أهل الكتاب،
﴿أُمِّيُونَ﴾ أي: عوام، ليسوا من أهل العلم، ﴿لَا يَتْلُمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي﴾ أي: ليس لهم
حظ من كتاب الله إلا التلاوة فقط، وليس عندهم خبر بما عند الأولين الذين يعلمون حق
المعرفة حالهم، وهؤلاء إنما معهم ظنون وتقاليد لأهل العلم منهم.

فذكر في هذه الآيات علماء هم، وعوامهم، ومنافقيهم، ومن لم يوافق منهم، فالعلماء منهم
متمسكون بما هم عليه من الضلال، والعوام مقلدون لهم، لا بصيرة عندهم فلا مطمع لكم في
الطائفتين^(۱).

واته: له ڪه ساني (نهلي ڪتاب) نه خوينده وارن و له ڪه ساني خاوهن زانست نين، هيچ
به شيڪيان له فدرموده ي خوادا نيه بيچگه له خوينده نهيه، هيچ زانستيڪي پيشوويان نيه
له سهر حق، نه وانه نهويه پيانه يان گومانه يان تهقليدي ڪوڙانهيه بوي ڪه ساني خويان، نهم نايه ته
باس له زاناکانيان ده کات له گهل خه لڪي گشتي و دورپووه ڪانيان، زاناکانيان پهيوه ستن به
گومرايي پهوه نه خوينده واره ڪانيشيان دوا ڪوته يانن و ڪوڙن، له بهر نهوه به هيچ شيويه ڪ شوي
هيچ هيدايه تيڪ نين.

نهو هتا زاناکاني گاورو جوله ڪه له ريزي نه خوينده وارو خه لڪي گشتي دا داده نيٽ بهوي
نه زانيني زانست و حقه وه، ڪه واته بهناو زاناياني موقليدي موسولمانان له ريزي بهناو زاناياني

(نملى كېتاب) دان، نهمه هوځاى گومراى گاورو جوله كه بوو، وه ههمان هوځاره بوو موسولمانان.

له زووه وه وتراوه «يضيع الدنيا والآخرة رجلا: نصف طبيب، ونصف عالم، نصف طبيب يهلك الأبدان، ونصف عالم يضيع الأديان»^(۱).

واته: هوځاى له ناوبردنى دوناو ناخبرهت دوو كه سن: نيوه پزېشك و نيوه زانا، نيوه پزېشك هوځاى له ناو بردنى لاشيه به هملته، وه نيوه زانا هوځاى له ده ستداني دينه.
د. هه يله سو هه مه نتيقي په كان:

نمو مه درسه كه لاميان له ناو باز نهى نيسلام دا دروست بوون وه كو (موغته زيله، قهدهرى په، نه شاعيره، مورجينه، ...) به ناوى پېشكهوتنكى ته واوو رزگار بوون له تهقليدو به كار هيتاني عقل و گه يشته بنج و بناوانه كان، هه ستان به شونكهوتنى بيروبوو جوونه كانى فله لاسيفه كانى يوتان و پوتان و كرده ياساى بنه رتهى بو تېگه يشتن له هه موو بواره دينه كان دا.

بهموى گرنگى دان به (فله لسه هه وه مه نتيقي) هه چه نده ها فېرقه و كو مه لى جياواز سهرى هه لدا به تايبهت له سهره تاي سهرده مى عه باسى په كانه وه به دياي كراوى سهرده مى (مأمون) جيهانى نيسلامى به خو يه وه سهر قائل كرد، وه ته نانهت ده سه لاتى سياسى يان گرته ده ست و په و اجيكي گموره يان پيداو بووه هوځاى شيواندنې هه موو تېگه يشته دينه كان به تايبهت بابته غه ييه كان، هه له (التوحيد، القضاء والقدر، الايمان والكفر، العلم والعمل، ...).

نهمه گه يشته نيمه پاشماوهى نه وروپا بوو له تېكدانى تېرواينه دينه كانيان دا، وه كه په كيك له تويزه وه وه كان ده لتي: «يكاد يتفق مؤرخو الفلسفة على أن العلم لم ينهض في مطلع العصر الأوربي الحديث إلا بعد الثورة المزدوجة على السلطة العلمية ممثلة في المنطق الأرسطي، والسلطة الدينية ممثلة في رجال الكنيسة»^(۲).

واته: نويكهى زوړى نوو سهرانى ميژووى فله لسه هه كوده نكن له وهى زانسته پېشكهوتن له نه وروپادا سهرى هه لته دا، له دواى دوو شوړشى تېكه ل به سهر ده سه لاتى زانسته له چوار چيوه

(۱) "شرح صحيح البخاري" لأبي اسحاق الحويني (٢/٥)، و "شرح سنن أبي داود" لعبد المحسن العباد (٥/٣٢٠).

(۲) "الغزو الفكري في المناهج الدراسية" لعلي لبن ص ٤٢، و "مناهج البحث عند مفكري الإسلام" ص ٩٠.

مهنتقی نه رستو داو دهسه لاتی دینی له جوارچیوهی پیاوانی که نیسه دا.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلایت: «لَا تَجِدُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ حَقَّقَ عِلْمًا مِنَ الْعُلُومِ وَصَارَ إِمَامًا فِيهِ مُسْتَعِينًا بِصِنَاعَةِ الْمُنْطِقِ لَا مِنَ الْعُلُومِ الدِّينِيَّةِ وَلَا غَيْرَهَا فَالْأَطْيَاءُ وَالْحَسَابُ وَالْكِتَابُ وَنَحْوُهُمْ يُحَقِّقُونَ مَا يُحَقِّقُونَ مِنْ عُلُومِهِمْ وَصِنَاعَاتِهِمْ بِغَيْرِ صِنَاعَةِ الْمُنْطِقِ»^(١).

واته: نَیمه که سمان نه بییوه لهسهر زهوی زانستیک به دهست بیئیت و ئیمام بیئت تیای دا به هوکاری (منطق) هوه، نه له زانسته دینییه کان و بیجگه لهوان، بزیشکه کان و نه ندازیاره کان وه بیجگه لهوانیش نه وهی به دهستیان هیئاوه له زانسته کانیان دا به وهی (منطق) هوه نه بووه.

بوئه کاتیك له سهردهمی (هارونه رهشید) دا داوای بهرتووکه فهلسهفی یه مهنتیقی یانه کرا له مهلیکی رۆم، یه کیک له قهشه کان وتی: «فما دخلت هذه العلوم على دولة شرعية إلا أفسدتها وأوقعت بين علمائها»^(٢).

واته: نهم زانستانه ناچیتته هیچ ولایتیکی دامهزراوهی دینی دهیشوینیت، وه دووبهره کایهتی و کاردانموه له ناو زاناکانیان دا دروست ده کات.

قسه که ی زوړ راست ده رجوو، له داوای نه وهی نهم کتیبه (سوفسه تیانه) کهوته جیهانی ئیسلامی و خویندنه وهی لهسهر کراو ههموو باسه دینییه کانی لهسهر پیتاسه کرا، جوژاو جوژی بوچوون بو ههموو بابه ته کان دروست بوو، دووبهره کایهتی و جیاوازی یه کی بی نه ندازه بالی بهسهر دا کیشان، تا وای لیها ت برور او بابه ته جیگیره کانی دینی ون بوون و ههر تا قمتیک لهسهر بابه تیک ده دا، پیتاسه بهرامیهی تیگه یشتی جیاوازی هه بوو، ههریه که ی به دیوئیک دا وه کو (قدری و محجرة) کان لهسهر (القضاء والقدر)، وه (المعتزلة ومتأخرین الخوارج) لهسهر (الإیمان والكفر)، وه (الجهمية والمشبیه والمفوضة) لهسهر (الأسماء والصفات)، وه (المرجئة) لهسهر (الأعمال والإیمان)، وه (تصوف الفلسفي) لهسهر (اللاهوت والناسوت) پیتاسه ی خالق و

(١) "نقض المنطق" ص ١٦٨، و "مجموع الفتاوى" (٢٣/٩)

(٢) "صون المنطق والكلام" لجلال الدین السیوطی ص ٦، ٧.

مخلوق و وجود، وه (الأشاعة والماتوريدية) به تيكل لهسر بابته كاني ينشور، نيز با (إباضية) خمواره كان و فیره قی شیعه كان وه کو (إسماعيلية والباطنية والقرامطة) كان تيكل له هموو دين و مفزاهيه كاني سر زهوی.

نعمانه به گشتي نيمام و شويكتهوتی تماوايان بينجگه له قورنان و فهرموده بوو، نه گهرچی همووی به دوورو نزيك خوی به هلگریان دهزانی، خو نه گهر کيشانه بکرايه لهسر بوونی بهلگهو پهيوهستی تماوا پیوهی دهبوو به يک لهسر ده، باشرين بهلگه نیستا جیهانی نیسلامی نیستا له (العقيدة) دا نموده ههشت له سدهی لهسر مهزهبی (نه شعری) و (ماتوریدی) تيكل به (مومتهزله) کانی کرانوته سرچاوو خويندنی نایینی، تنانته کاردانموه تيكلتی یان لهسر زانستی شرعی (علوم الشرعية) ههبوو بهتایيهت (أصول الفقه).

مهفاهيمه دينيه کانی گيړایموه سر نهو (السفسطة والجدال الكلامية) تيكلکردن و ليکلدانی قسهبوو بمس بهی بنما يه قينيه کان.

ههروهک میژووی (فلسفة ومنطق) توهماری کردووه که قوتاغی يه کمي فلسفه (قسه کردنه بو سرکمون، نکولتی کردن له بنماکان، موناقه شه کردن لهسر شته پوونه کان)، حق لای هموو کس ریژه به کی خوی يه هموو کس له خوی دا دهیینی، هلتهش نهسته مه تیای دا، لهبر نهووی نادمیزاد خوی هلتهسنگاندنی حقه بو، گهر هموو خه لکیش به پیچه وانموه بوون، وه هموو دژه کانیش حقن ...

بهم شیوه بوون تاوه کو (سقراط) هات ریځگهی (سفسه تائی) يه کانی گوړی و بناغو یاسای نازهی دانا بو و توویژو قسه کردن لهسر بنماي خويندنهووی پیشه کی و بیروړا بلاوه کان که ده بنه هوکاري برهم و به یارمتهی دانی نه یاره کان له و توویژدا تا گیشتن به حقیقه ته کان.

پاشان (أفلاطون) قوتابی (سقراط) هات لهسر ریځگه کی (سقراط) و پهری پیدا زیاتر، مروه ماناو پناسو دارشته کان ههنگای ناو بوازی تيكلکردن و هلتهی که مکرده وه، به لام (أفلاطون) گهیشتن به جیهانی راستی (عالم الحقائق) به گهیشتن به جیهانی هاوشیوه (عالم لثل) به ریځگهی به کارهیتانی خه یال و نهیتهی ده بیت نهک نهم جیهانه مادی يه ههسپیکراوه که

شبه‌بح و تارمایی ناحه‌حقیقه‌ته، به‌لکو نهم جیهانه شیوازو ره‌نگدانه‌وه‌ی نهو جیهانه خه‌یالی یه راستی یه هاوشیوه‌یه‌یه.

پاش نهم (أرسطو)ی قوتابی (أفلاطون) هات هموو یاساو ریساو توژیینه‌وه مه‌نتیقی یانه‌ی زیاتر بو داریشت و خزمه‌تی کرد^(۱).

نهمه قوتاغه‌کانی فه‌لسه‌فه‌و مه‌نتیقه‌کانه له‌سهر ده‌ستی بناغه دانره‌کانی که سهره‌تاکه‌ی باوهر نه‌بون بوو به بوون و حه‌حقیقه‌ته‌کان و کوتا قوتاغیشی که‌وته ناو جیهانی خه‌یالات و بلاوی عه‌قل و ته‌سهرات و بو‌چوونی نه‌یتی بی‌بنه‌ما، کوتابی یه‌که‌ی سهرله‌نوی باوهر نه‌بون بووه به دونیاو هموو حه‌حقیقه‌ته‌کان و بوونه‌کان.

بوته (أبو القاسم السهيلي وأبو بكر العربي المالكي) ده‌لین: «نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قِيَاسٍ فَلَسْفِيٍّ وَخَيَالٍ صُوفِيٍّ»^(۲).

واته: په‌نا نه‌گرین به‌خوا له نه‌ندازه‌گیری فه‌لسه‌فی و خه‌یالاتی سوفیگری.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «الَّذِينَ عَظَّمُوا فَلَا سِفَةَ الْيُونَانِ كَأَرِسْطُو وَأَمْثَالُهُ، وَقَلَّدُوهُمْ فِي مَنْطِقِهِمْ، وَعَارَضُوا الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ بِأَقْوَاهِمُ، وَالْعَجِيبُ أَنَّهُمْ يَنْهَوْنَ الْعَامَّةَ عَنْ تَقْلِيدِ الرُّسُلِ فِيمَا أَخْبَرَتْ بِهِ مِنْ صِفَاتِ اللَّهِ تَعَالَى؛ لِرَعْمِهِمْ أَنَّ الْعَقْلَ عَارَضُهَا؛ مَعَ الْجَزْمِ بِأَنَّ الرُّسُلَ لَا تَقُولُ إِلَّا حَقًّا. وَهُمْ يُقَلِّدُونَ رُءُوسَهُمْ فِي مُعَارَضَةِ ذَلِكَ بِمُقَدِّمَاتٍ يَزْعُمُونَهَا عَقْلِيَّاتٍ وَاتِّبَاعَهُمْ لَمْ تَجْزِمْ بِهَا عُقُوبُهُمْ لَكِنَّهُمْ يُقَلِّدُونَ رُءُوسَهُمْ فِيهَا»^(۳).

واته: نه‌وانه‌ی فه‌یله‌سوفه‌کانی یونانیان به‌گه‌وره داده‌نا وه‌کو (نه‌رستو) و هاوشیوه‌کانی و کویرانه دوايان که‌وتن و دزایه‌تی ثایه‌ت و فه‌رمووده‌یان بی‌کرد، وه سهرسامی له‌وه‌دایه نه‌وان ریگرن له شویته‌که‌وته‌ی پیته‌مبه‌ران علیهم السلام له‌گه‌ل نه‌وش دا خویان شویته‌که‌وته‌ی

(۱) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (۲/ ۶۰۲) رسالة ماجستير، جامعة بن

سعود - ریاض.

(۲) "الرد على المنطقين" ص ۴۸۲، و "مجموع الفتاوى" (۵/ ۴۹۱).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۵/ ۲۸۹).

سهرانیان، له پیچەوانه‌یه‌تی به‌رنامه‌ی پیچەمبه‌ران به‌کوتمه‌لی تیروانینی عه‌قلی له‌گه‌ل پیچەوانه‌یه‌تی عه‌قلیان بوی، به‌لام کویرانه‌هر دواکه‌وته‌یان.

۲. که‌شف و ئیله‌امات و ده‌رك پیکردنه‌ غه‌یبی یه‌کان.

ده‌قه‌کانی (وه‌حی) لای سو‌فی یه‌کان هو‌کاریکه‌ بو‌ زانینه‌ شم‌ری یه‌کان، به‌لام نه‌و ده‌قانه‌ مانای رو‌و‌کش و ناوه‌رو‌کی جیا‌واز له‌ رو‌و‌که‌شیان هه‌یه، بی‌گومان نه‌و مانا ناوه‌رو‌کانه‌ی که‌ پشت‌گیری له‌ بیرو‌ کاره‌کانیان ده‌کات وه‌گه‌ر نا نه‌وا نه‌و ده‌قانه‌ مانای تری بو‌ ده‌دو‌ژریت‌ه‌وه، واته‌ ده‌قه‌کانی (وه‌حی) بریار نین به‌لکو‌ پشتیوان، یاسا نین به‌لکو‌ یاسا به‌سه‌را دا‌رپ‌ژراون.

بو‌یه‌ که‌شف و ئیله‌امه‌کانیان نه‌و مانا ناوه‌رو‌ک و یاسایانه‌ن ده‌بنه‌ به‌لگه‌و یه‌قییات و مه‌ریفه‌ی تم‌واو، نه‌م رینگایه‌ بو‌وه به‌ به‌لگه‌و زانستی شم‌ری بو‌یان، (توانا‌کاری نیه‌ بو‌ فیر‌بوونی و شه‌رحی و به‌لگه‌ هینانه‌وه‌ له‌سه‌ری، به‌لکو‌ توانینی فیر‌بوونی به‌ هو‌کارو به‌رنامه‌و یاسا‌کانیه‌وه‌یه‌ بو‌ که‌سی خو‌ی تا ده‌گاته‌ مه‌به‌ست، نه‌مه‌ خالی جیا‌که‌روه‌ی سو‌فی یه‌کانه‌ له‌ مه‌ریفه‌ت دا له‌ رینگا‌کانی تر، واته‌ هو‌کاری زانستیانه‌ی نیه‌ بو‌ گه‌یاندن به‌ که‌سانی تر، به‌لکو‌ به‌رنامه‌یه‌کی تایبه‌ته‌ به‌ خاوه‌ن مه‌به‌ست^(۱).

یه‌ه‌قین لای (سه‌رو‌ردی) س‌ی پله‌یه‌:

الأولى: علم اليقين: وهو ما كان من طريق النظر والاستدلال.

الثانية: عين اليقين: وهو ما كان من طريق الكشف.

الثالثة: حق اليقين: وهو مشاهدة الغيوب مشاهدة المرئيات^(۲).

واته‌: پله‌ی یه‌که‌م: زانستی یه‌ه‌قین: نه‌مه‌ به‌ رینگه‌ی تیروانین و به‌لگه‌ هینانه‌وه‌یه‌.

پله‌ی دو‌وه‌م: بینینی یه‌ه‌قین: نه‌مه‌ به‌ رینگای که‌شف و ئیله‌اماته‌.

پله‌ی س‌ی یه‌م: حه‌قی یه‌ه‌قین: بینینی غه‌یب و نادیا‌ره‌کان وه‌کو بینینی دیا‌ره‌کان.

(۱) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (٢/٦٤١)، و "المعرفة عند مفكري المسلمين" للدكتور محمد غلاب ص ٨٩.

(۲) "عوارف المعارف" للسهروردي (٢/٥٨٩)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (٢/٦٤٢).

قوتاغی دووهم و سئ یم قوتاغی به لگهو زانسته شهرعیه کانیه، (به لکو زانسته عه قلی و شهرعی یه کان بهر بهست و ریگرن له پرنی خاوهن مه بهستی نهم ریگا، ده بیّت تیان په ریئیت، ریگهی ریوایه تی فهرموده کان گومانه، ریگه مه عرفمو تهواو، کهشف و بین و نیلهامه)^(۱).

(أبو حامد الغزالي) ده لیّت: «أن الطريق إلى هذه الغاية لا يكون عن طريق تحصیل العلم والنظر في المصنقات والبحث عن الأقاویل والأدلة المذكورة، بل عن طریق المجاهدة ومحو الصفات المذمومة وقطع العلائق ... والزهد في الدنيا ... وبقطع الهمة عن الأهل والمال والولد والوطن وعن العلم والولاية ... ثم يخلو بنفسه في زواية مع الاقتصار على الفرائض والرواتب ويجلس فارغ القلب مجموع الهم ولا يفرق فكره بقراءة قرآن ولا بالتأمل في تفسير ولا بكتب حديث ولا غيره ... فلا يزال بعد جلوسه في الخلوة ... (والخلوة لا يكون إلا في بيت مظلم فإن لم يجد ألقى برأسه في جيبه ... مثل هذه الحالة يسمع نداء الحق ويشاهد جلال الحضرة الربوبية) ... قائلاً بلسانه الله الله على الدوام»^(۲).

واته: ریگا به گه یشتی نهم مه بهسته (کهشف و نیلهام) به ریگهی به ده سه تهانی زانست و تیروانین له نوو سراوه کان و قسمو به لگه کان دا نیه، به لکو به ریگهی پاک کردنه وهی دهروون و ههولدان سینه وهی خراپه کان و لایردنی ریگره کان و دوور کهوته وه له دونیاو مال و مندال و کهس و زانست و ده سه لات ... پاشان گوشه گیر به ته نیا له سووچیک دا مانه وه کور تکر دنه وه له سه فرزو سونه ته کان کردن و دانیشن به دلکی به تال و بیرو هوشدار، وه ناییت بیرى دوور خاته وه به خویندنی قورنان و تیروانی تهفسیرو نویسنی فهرموده وه شتی تر، بهرده وهام په یوه ست بیّت به نهم چوئی یه وه به زمان بلیت (الله، الله)، وه نهم چوئی یه ده بیّت له مالیکی تاریک دا بیّت، گهر نا نهوا با سه ری بخاته ناو جله کانی و ... له م حاله ته دا ده گاته نه وهی حقه بیستیت و به خزمه تی گموره ی بگات، وه کو یقه مبر ﷺ بهم شیوه به پی گهی، وه کو: ﴿يَا أَيُّهَا

الْمَرْمِلُ ۝ [الزّك : ۱]، وه: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدِيرُ ۝﴾ [المدیر : ۱].

(۱) "مدارج السالکین بین منازل إياک نعبد وإياک نستعین" لابن القيم الجوزی (۳/ ۱۶۵).

(۲) "إحياء علوم الدین" (۳/ ۷۶، ۱۹).

نعمه خوځمخته ریزی پیغمبره وه ﷺ نیه که یهوی وه کو نهو وه حی بو بیت! به لام نهم ناوی ده نیت (کشف و نیلهم)، بویه ده نیت: «فالأنبياء والأولياء انكشف لهم الأمر وقاض على صدورهم النور لا بالتعلم والدراسة والكتابة للكتب بل بالزهد في الدنيا...»^(۱).

واته: پیغمبران و نهولیاکان هممو کاره کانیان زانیوه به رجاو روشن بوون و نورر باریوه به سمر سنگیان دا به فیروبونی زانست و نویسنه وه فیروبونی کتب نه بوون به لکو به ده ستردان له دنیاو ...

(ابن تیمیة) رحمته الله ده نیت: «هذا الكلام مضمونه أنه لا يستفاد من خبر الرسول صلى الله عليه وسلم شيء من الأمور العلمية، بل إنها يدرك ذلك كل إنسان بما حصل له من المشاهدة والنور والمكاشفة. وهذان أصلان للإلحاد»^(۲). وه ده نیت: «وغاية هؤلاء الشطح وهو التصديق بالباطل»^(۳).

واته: نهم قسانه نموه له خو ده گریت سوود له نایهت و فهرمووده ی پیغمبر ﷺ نابینریت له هیچ کاریکی دینی دا، به لکو هممو ناده میزاد نهو زانستانه به ده ست دینیت به ریگهی بینین و نوررو کشف، نهم دوانه لادان و کارنه کردن به همواله کانی پیغمبر ﷺ و کارکردن به کشف و نیلهم دوو بناغهی بیرواین. وه کوتا کاری نه مانه ری لیتیکجوو تیکه لکردنه نهویش باوهر بوونه به به تال.

وه کو (القشیری) ده نیت: «واعلم أن، أجل الكرامات التي تكون للأولياء: دوام التوفيق للطاعات، والعصمة عن المعاصي والمخالفات»^(۴).

واته: به ریترترین کرامات بو نهولیاکانی خوا به رده و امیه ته له سمر عیادهت و پاریزراوی یه له تاوان و سمرینچی.

(۱) "إحياء علوم الدين" (۱۹/۳).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" (۳۴۸/۵).

(۳) "دره تعارض العقل والنقل" (۳۴۶/۵).

(۴) "الرسالة القشيرية" (۵۲۶/۲).

(سهروردي) دهليت: «و من الخواطر ما هي رسول الله تعالى إلى العبد كما قال بعضهم: لي قلب إن عصيته عصيت الله»^(۱).

واته: ههنديك پيگه بيشتي دلي يان ههيه له لايدني خواي يه بو بنده كهي، وه كو ههنديكيان وتويانه (دليكم ههيه بي فرماني بكم؛ بي فرماني خوام كردوه).

(ابن حجر) رَحِمَهُ اللهُ: «فَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يَكْتَفِي بِمَا يَقَعُ فِي خَاطِرِهِ عَمَّا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَدْ اِزْتَكَبَ أَكْثَرَ الْخَطِيئَةِ وَأَمَّا مَنْ بَالَعَ مِنْهُمْ فَقَالَ حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي فَإِنَّهُ أَشَدُّ خَطَاً فَإِنَّهُ لَا يَأْمَنُ أَنْ يَكُونَ قَلْبُهُ إِتْمَا حَدَّثَهُ عَنِ الشَّيْطَانِ»^(۲).

واته: نهوي گومان بيات بهسيهتي نهوي دهكمويت دلي و پويستي بهوي نايت پيغمبر ﷺ هيتاويهتي؛ نهوي گهورهترين ههله دهكات، وه نهوي زيادهرهوي دهكات ليان و دهليت: دلم له خواوه بو دهگيرتهوه؛ نهوي خراپترين ههلهيه، لهبر نهوي متمانه نيه دلي له شهيتانهوه نهگيردريتهوه.

وه (الحكيم الترمذي) رَحِمَهُ اللهُ: «فكما أن النبوة محفوظة من القاء الشيطان كذلك محل المكالمة والمحادثة محفوظ من القاء النفس وفتنتها»^(۳).

واته: وه كو چون پيغمبرايهتي پاريزراوه له پيگه ياندني شهيتان، وه ههروهرا شويني قسه له گهل كردن و وتو ويژ (دلي وه يه) پاريزراوه له ههواو نارهزووي نهفس و فيتتهكاني.

نهگهر (معصوم) بيت نهولياكان نهوا پيغمبرايهتي يه، وه كو (ابن العربي الحلاج) دهليت: «وأما النبوة العامة فأجزاؤها لا تنحصر ولا يضبطها عدد فإنها غير مؤقتة لها الاستمرار دائماً دنيا وآخره، وهذه مسئلة أغفلها أهل طريقنا فلا أدري عن قصد منهم كان ذلك أو لم يوقفهم الله عليها أو ذكروها وما وصل ذلك الذكر إلينا والله أعلم بما هو الأمر عليه، ولقد حدثني أبو

(۱) "عوارف المعارف" للسهروردي (۲/ ۵۱۳).

(۲) "فتح الباري" (۱۱/ ۳۴۵).

(۳) "عوارف المعارف" للحكيم الترمذي ص ۳۲۲.

البدر التاشكي البغدادي رحمة الله عن الشيخ بشير من ساداتنا بياض الأريج عن امام العصر عبد القادر أنه قال: معاشر الأنبياء أوتيتم القلب وأوتينا ما لم تؤتوا^(١).

واته: له وه لامي پرسيارى (۸۳) دا ده لیت: یتغمبه رایه تی دوو جوړه: یتغمبه رواته شهریه ت و یتغمبه رایه تی گشتی، وه نهمش به شه کانی زوړه به ژماردن دیاری ناکریت، وه کاتی دیاریکراوی بو نیه به رده واه به به رده واهمی دونیاو ناخیره ت، وه کو بیان گیراومه تموه له نیمامی سمرده مموه (شیخ عبدالقادرى گهیلانی) ده لیت: یتغمبه ران ناویان پی دراوه که بیان ده لیت (یتغمبه ر)، به لام نموه ی به نیمه دراوه به وان نه دراوه که نیلهام و که شفی به رده واه.

(أبو یزید البسطامي) ده لیت: «وخضنا بحرا وقفت الأنبياء بساحله»^(٢).

واته: له ده رایه کمان پی دراوه یتغمبه ران له قمر اغی دا وه ستاون.

وه ته نانه ت باوه ریان به میعراجی دلیان هیه بو لای خوا وه کو (سهروردي) باسی ده کات^(٣)، وه یه کم کمس نموه ی دراوه ته پان (أبو یزید البسطامي) ه^(٤)، وه (عبدالکریم الجلیلی) له نموه ی (شیخ عبدالقادرى گهیلانی) باس له موه ده کات، وه کو بووه ته وه له گهل همموو یتغمبه ران و فرشته کان، وه که شفی همموو حقیقه ته کانی کردووه له کاتی میعراجی دلیان دا^(٥).

وه باوه ریان وایه دین بریتی یه له شهریه ت و حقیقه ت، وه حقیقه ت گموره ترین کامل بوون و کوتا گه یشته کانی ته سوه ف، نموش بریتی یه له ده رک کردن به به ریوه بردنه کانی خوایی له کمون دا، شهریه ت به ریگه ی یتغمبه رانه، کردنی کاره کانه و پرستی خواجه، حقیقه ت نریکبوو نموه یه به بی هوکارو بینینی کرداره کانه، بگره شهریه ت ریگای ته ریقه ت و حقیقه ته^(٦).

(۱) "الفتوحات المکیة" لابن العربی (۷۹/۳).

(۲) "الفتوحات الإلهیة فی شرح المباحث الأصلیة" لابن عجبیه الحسني ص ۲۶۱، و "الفکر الصوفي فی ضوء الکتاب والسنة" لعبد

الرحمن بن عبد الخالق الیوسف ص ۳۸.

(۳) "مدارج السالکین" لابن القیم (۳/۳۲۲).

(۴) "الفکر الصوفي فی ضوء الکتاب والسنة" لعبد الرحمن بن عبد الخالق الیوسف ص ۲۰۱.

(۵) "الإنسان الکامل" لعبدالکریم الجلیلی (۲/۶۵).

(۶) "جامع الأصول" للنقشبندی ص ۴۲.

وہ ہم حقیقتہ کیشانہ یہ بو تیگہیشتن لہ دین و یاسا کانی، (غزالی) دلّیت لہ بابہ تہ عہقیدہی یہ کان داو تیگہیشتن لئی: «لا یطلع علیہ إلا الموفقون الذین یدرکون الأمور بنور إلهی لا بالسّاع ثم إذا انکشفتم لهم أسرار الأمور علی ما هی علیہ نظروا إلى السّمع والألفاظ الواردة فیما وافق ما شاهدوه بنور البقین قرروه وما خالف أولوه»^(۱).

واتہ: کہس دہرکیان پی ناکات بیجگہ لہ یارمہتی دراوہ کان نہیّت کہ دہرک بہ بابہ تہ کان دہ کہن بہ نوروی خوایی نہک بہ بیسراوہ کان (قورنان و فہرمودہ)، وہ گہر تہواو بوون لہ کہشف و ٹیلہامات تہوا بو روونبوونہوی نہیّی بابہ تہ کانیان سہیری (قورنان و فہرمودہ) دہ کہن، وہ دارپڑراوہ کانیان لہ سہری گہر گونجا لہ گہل بینن و دہرک پیکردنہ کانیان دا (الکشف والالہامات) وہری دہ گرن و ہریاری لہ سہر دہدہن، وہ گہر نہ گونجا ٹیلہاماتہ کانیان ماناکہی بو دہ گورن و تہ نوبل دہ کہن.

وہ دلّین: «مَنْ أَرَادَ التَّحْقِيقَ - يَعْنِي تَحْقِيقَهُمْ - فَلْيَرْكُزْ الْعَقْلَ وَالشَّرْعَ»^(۲).

واتہ: تہوی دہیہویّت بگاتہ حقیقتہ با واز لہ عہقل و شرع بیّیت.

بہم شیوہیہ حقیقتہ کاملّہ تا شمریعت، تہمہ تہوی دہ گہیہ نیّت کما پہیہ ست نہ بوون بہ پتہمبہران و دہرچون لہ شمریعتہ کہیان دروستہ، وہک (ابن تیمیہ) رَلَلَّہ دہلّیت: «فَإِنَّ مِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يَظُنُّ: أَنَّ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ مَنْ يَسُوغُ لَهُ الْخُرُوجُ عَنِ الشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ كَمَا سَاعَ لِلْخَضِرِ الْخُرُوجَ عَنْ مُتَابَعَةِ مُوسَى وَآلَهُ قَدْ يَكُونُ لِلْوَلِيِّ فِي الْمُكَاشَفَةِ وَالْمُخَاطَبَةِ مَا يَسْتَعْنِي بِهِ عَنْ مُتَابَعَةِ الرَّسُولِ فِي عُمُومِ أَحْوَالِهِ أَوْ بَعْضِهَا وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ يُفْضِلُ الْوَلِيَّ فِي رَغْوِهِ إِمَّا مُطْلَقًا وَإِمَّا مِنْ بَعْضِ الْوُجُوهِ عَلَى النَّبِيِّ رَاعِيَيْنِ أَنَّ فِي قِصَّةِ الْخَضِرِ حُجَّةً لَهُمْ وَكُلُّ هَذِهِ الْمَقَالَاتِ مِنْ أَعْظَمِ الْجَهَالَاتِ وَالضَّلَالَاتِ؛ بَلْ مِنْ أَعْظَمِ أَنْوَاعِ النَّفَاقِ وَالْإِلْحَادِ وَالْكَفْرِ»^(۳).

(۱) "إحياء علوم الدين" (۱/ ۱۰۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیہ (۱۱/ ۲۴۳).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۱/ ۴۲۲).

واته: لمانه هه يانه گومان ده بات كه وهلى بوى هه به ده رچيت له شريعتى پيغمبرايه تى وه كو چون (خضر) عليه السلام له شريعتى موسا ده رچوه، وه هه يانه پلهى وهلى به ته واوى يا له هه نديك پرووه به گموره تر تا پيغمبران داده نى، وهلى نه وهنده نيلهام و كه شفى هه به پيويستى به شويكوتيه پيغمبران نه ييت له هه موو كاتيك دا نهم قسانه هه مووى گموره ترين دوروويى و ده رچوون و كوفره له نيسلام دا.

وه نيمامى (الشاطبي) رحمته الله ده ليت: «يَعْتَمِدُونَ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَحْكَامِ عَلَى الْكُشْفِ وَالْمُعَانِيَةِ، وَخَرَقِ الْعَادَةِ، فَيَحْكُمُونَ بِالْحُلِّ وَالْحَرَمَةِ، وَيَنُونَ عَلَى ذَلِكَ الْإِقْدَامَ وَالْإِحْجَامَ، كَمَا يُحْكِي عَنِ الْحَاسِبِي أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَنَاوَلَ طَعَامًا فِيهِ شُبْهَةٌ يَنْبِضُ لَهُ عِرْقٌ فِي إِضْبَعِهِ فَيَمْتَنِعُ مِنْهُ.

وَقَالَ الشَّيْخُ: (اعْتَقَدْتُ وَقْتُ أَنَّ لَا أَكُلُ إِلَّا مِنْ حَلَالٍ، فَكُنْتُ أَدُورُ فِي الْبَرَارِيِّ، فَرَأَيْتُ شَجَرَةً تَيْنَ، فَمَدَدْتُ يَدِي إِلَيْهَا لِأَكُلَ، فَنَادَنِي الشَّجَرَةُ: احْفَظْ عَلَيْكَ عَهْدَكَ، لَا تَأْكُلْ مِنِّي فَإِنِّي لِيَهُودِيٌّ.

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ الْخَوَاصُّ رحمته الله: (دَخَلْتُ خَرِبَةً فِي بَعْضِ الْأَسْفَارِ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ بِاللَّيْلِ، فَإِذَا فِيهَا سَبْعُ عَظِيمٍ، فَخَفْتُ، فَهَتَفَ بِي هَاتِفٌ ابْتُثْ، فَإِنَّ حَوْلَكَ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلِكٍ يَحْفَظُونَكَ).

فَمِثْلُ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ إِذَا عُرِضَتْ عَلَى قَوَاعِدِ الشَّرِيعَةِ ظَهَرَ عَدَمُ الْبِنَاءِ عَلَيْهَا، ... لَا يَدُلُّ عَلَى التَّحْلِيلِ وَلَا التَّحْرِيمِ، ... كُلُّ مَا عَمِلَ بِهِ الْمُصَوِّفَةُ الْمُعْتَبَرُونَ فِي هَذَا الشَّأْنِ لَا يَحُلُّو ... فَإِنْ كَانَ لَهُ أَصْلُ فَهُمْ خُلُقَاءُ بِهِ، ... وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَصْلٌ فِي الشَّرِيعَةِ فَلَا عَمَلٌ عَلَيْهِ، لِأَنَّ السُّنَّةَ حُجَّةٌ عَلَى جَمِيعِ الْأُمَّةِ، وَلَيْسَ عَمَلُ أَحَدٍ مِنَ الْأُمَّةِ حُجَّةٌ عَلَى السُّنَّةِ، لِأَنَّ السُّنَّةَ مَعْصُومَةٌ عَنِ الْخَطَأِ، وَصَاحِبُهَا مَعْصُومٌ، وَسَائِرُ الْأُمَّةِ لَمْ تَثْبُتْ لَهُمْ عِصْمَةٌ ... فَالْصُّوفِيَّةُ كَغَيْرِهِمْ يَمْنُّ لَمْ تَثْبُتْ لَهُ لِعِصْمَةٍ، ... بَلْ نَعْرِضُ مَا جَاءَ عَنِ الْأَئِمَّةِ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، فَمَا قَبْلَهُ قَبْلُنَا، وَمَا لَمْ يَقْبَلَاهُ رَحْمَتَانَا،^(۱)

واتە: لە زۆری کارەکان دا پشت دەبەستن بە کەشف و ئیلهام و حوکمی حەلال و حەرام دەدەن بە سەریان دا، کردن و نەکردن بە گۆڕەوی ئەو ئەنجام دەدەن، وەکو (محاسبی) هەر خواردنێک گومانی تێدا بواوە دەستی بوو بێردایە دەستی عەرەقی دەکرد ئەوکات نەیدەخوارد، وەکو قسەکردنی درەختێک بوو (شیلی) وتی مەخووف من مالتی جولەکەبەگەم، وە (ابراھیم الخواص) کاتێک درێندە یانی ترساو بانگی ئی کرما مەترسە حەفتا هەزار فریشتە دەتپارێزی.

هاوشیوەی ئەمانە بەدریتە بەر شەریعت هیچ بنەمایەک نیە، ئەمانە بەلگە نین لەسەر حەلال و حەرامی، هەموو کارەکانی سۆفی یا ئەوەتا بنەمای شەریعی هەیە ئەو کارێک دەکرێت، وە گەر نا ئەو کارێک یان ناکرێت، لەبەر ئەوە سوننەت بەلگەبە لێسەر موسولمانان، کاری هیچ کەسێک بەلگە نیە لەسەر سوننەت، سوننەت خۆی و خواوەنەکەشی پارێزراو (معصوم)ە لە هەتە، هیچ کەس لە موسولمانان (معصوم) نیە، سۆفی یەکانیش وەکو هەموو ئۆمەت ... هەرچی لە ئیمامانەو دەردەهێت دەخرێتە بەر قورئان و فەرموودە؛ پێکیان ئەوا وەری دەگیرن، گەر نەیان پێکا وەری ناگیرن.

شەریعی خوا حاکم و پێوانەبە، (ابن تیمیة) رەحیمە اللہ علیہ دەلێت: «وَكُلَّمَا قُوِيَ الْإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ قُوِيَ انْكِشَافُ الْأُمُورِ لَهُ؛ وَعَرَفَ حَقَائِقَهَا مِنْ بَوَاطِلِهَا»^(١).

واتە: تا ئیمان بەهێز بێت لە دل دا زیاتر چا و روشنی بوو دروست دەبێت لە کارەکان دا باشتر حەق و بەتالی بوو جیا دەبێتەو.

(ابن تیمیة) رەحیمە اللہ علیہ دەلێت: «وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ النَّيْسَابُورِيُّ مَنْ أَمَرَ السَّنَةَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفَعَلًا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ وَمَنْ أَمَرَ الْهُوَى عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفَعَلًا نَطَقَ بِالْبُذْعَةِ»^(٢).

واتە: (ئەبو عوسمان نەیسابوری) دەلێت: هەرکەسێک سوننەت جێبەجێ بکات و پەیدوێست بێت پێوەی هەموو وتەکانی حیکمەت دەبێت، وە ئەوێ هەواو ئارەزووێ کانی جێبەجێ بکات ئەوا وتەکانی بێدە دەبێت.

(١) "مجموع الفتاوى" (٤٥/٢٠).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢١٠/١١)، و "الجامع لأخلاق الراوي" للخطيب البغدادي (٨٠/١).

گموره ترين ريځگي به ديهيتاني كرامات به ديهيتاني تهواوي شويڼكهوتهي سونه ته به ږووكهش و ناوه ږوكموه^(۱).

(ابن تيمية) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلتي: «قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الْجَوْزَجَانِي: كُنْ طَالِبًا لِلْإِسْتِقَامَةِ لَا طَالِبًا لِلْكَرَامَةِ. فَإِنَّ نَفْسَكَ مَنْجِبَةٌ عَلَى طَلَبِ الْكَرَامَةِ وَرَبُّكَ يَطْلُبُ مِنْكَ الْإِسْتِقَامَةَ»^(۲).

واته: (نهبو علي جوزجاني) دهلتي: هموتلي به دهستهيتاني بهردهوامي و مانموه به له سهر ريځگاهي خوا، نهك هموتلي به دهستهيتاني كرامات بيت، نهفت داواي به ديهيتاني كراماته، وه خواي پهروهر دگاريشت داواي مانموه بهردهوامي سهر ريځگاي دهكات.

* مهرجي وهلي يه كان مه عصوميه ت نيه كه ههله نهكهن، بهلكو ههر كس خاوهني ئيلهام و كهشفه له خوار پلهي ئيمامي (عومر) هوهيه، كه نمو به فمرووده (مُحَدِّث) خاوهن ئيلهامي نهم نوممه تهيه، له گهل نموش دا نيهده پيكا، (نهبوبه كرى صديق) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ چهند كاريكي شاراوهي بو ئيمامي (عومر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ږوون ده كرده وه نمويش ده گهراپه وه سهر، وه كو له (صلح الحديبية) دا رينموني كرد، وه له ږوژي وه فاتي پيغمبري خوا دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وه له ږوژي شهر كردن له گهل هملگه راوه كان دا ... كهواته (صديق) بهر ږرترو كاملتره له شويڼكهوتهي خواو پيغمبر دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تاوه كو خاوهن ئيلهام^(۳).

۳. عهقل و گومانه كان.

نيسلام ږيزو مافي خوي به عهقل به خشيوه، لموهي هممو جيهه جيكر دني فرمانه كاني له سهر بووني عهقل داناه، وه به بووني عهقل پايه بهرزي كردوه به سهر بوونه كاني چوارده وري دا، داواي ليكردوه به بير كړنموه و تېروانين، وهك ده فمرويت: ﴿وَلَسَدَكُرْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ [ص: ۲۹]، ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَلَمْ يَكُنْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ [النساء: ۸۲]، ﴿وَأَتَقُونِ يَتَأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: ۱۹۷].

وه سوودمه نديه كاني بير خسته موه پند وهر گرتي پهيوه ست كردوه به خاوهن عهقله كانه وه،

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۷۷/۱).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳۲۰/۱۱)، و "شرح العقيدة الطحاوية" لابي العز الحنفي ص ۴۹۶.

(۳) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳۷۷/۲۴).

(٣) "منهج الاستدلال" لسعود بن سعد (١/١٧٥).

الصَّبِي زِيَادَةً فِي الْعَقْلِ عَلَى مُرُورِ الْأَيَّامِ إِلَى أَنْ يَبْلُغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ... وَمَتَّهَى تَعْلَمُ الْعِلْمَ يَنْتَهِي الْعُمُرُ، ... أَنْ الْعَاقِلَ إِذَا جُنَّ ذَهَبَ عَنْهُ الْعَقْلُ الْاِكْتِسَابِي ... وَبَقِيَ مَعَهُ الْعَقْلُ الْغَرِيزِي يَفْعَلُ مَا يَفْعَلُهُ الصَّبِيُّ»^(۱).

واته: عقل دوو جوړه: غريزي و بدهستهيتان، غريزي له له دايكبو ونهوه هديه وه كړ زيرى، شرخواردن، پيكنين بو خوشى يه كانى، گريان بو ناخوشى يه كانى، به لام عقلى بدهستهيتان به تپه پورنى پوزانه بدهستى دمهيت تا چل سال كامل دهيت و بدهدوام بدهستهيتانى تا مردنه، وه گهر يه كيك شيت بيت عقلى بدهستهيتانى له دهست دهيت و عقلى غريزي دمهيت وده كړ منداډ.

بدهر لموش عقل ريزه يي به له كه سيكهوه بو كه سيكى تر جياوازه، نيمامى (الشاطبي) رحمته الله عليه دهليت: «فَالْإِنْسَانُ وَإِنْ زَعَمَ فِي الْأَمْرِ أَنَّهُ أَدْرَكَهُ وَقَتْلُهُ عِلْمًا لَا يَأْتِي عَلَيْهِ الرَّمَانُ إِلَّا وَقَدْ عَقَلَ فِيهِ مَا لَمْ يَكُنْ عَقْلًا، ... وَلَا يَخْتَصُّ ذَلِكَ عِنْدَهُ بِمَعْلُومٍ دُونَ مَعْلُومٍ»^(۲).

واته: نادهميراد گهرچي دهري بيريت له كارليك دا زانيويه تي و دهركي يي كړدووه كاتيك ديت كه زياتر شارهزا دهيت كه نه پووه له وهو پيش، نعه له هممو بواريك دا نهك تايهت بيت.

نيمامى (الشاطبي) رحمته الله عليه دهليت: «أَنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِلْعُقُولِ فِي إِدْرَاكِهَا حَدًّا تَنْتَهِي إِلَيْهِ لَا تَتَعَدَّاهُ، وَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا سَبِيلًا إِلَى الْإِدْرَاكِ فِي كُلِّ مَطْلُوبٍ. وَلَوْ كَانَتْ كَذَلِكَ لَأَسْتَوَتْ مَعَ الْبَارِي تَعَالَى فِي إِدْرَاكِ جَمِيعِ مَا كَانَ وَمَا يَكُونُ وَمَا لَا يَكُونُ»^(۳).

واته: خواي گهوره سنورينكي بو عقل دارشتووه تپدا بوهستيت و تپهري نهكات، رينگهيكى بو دانهاوو بو هيتانهدي هممو مهبسته كانى، وه گهر وا بوايه نهوا له گمل خوا دا يه كسان دهبوو و زانيي بوونه كان و نهوانى دهيت و ناييت.

(۱) "الحجة في بيان المحجة" (۲/ ۵۴۱ - ۵۴۲).

(۲) "الاعتصام" (۲/ ۸۳۵ - ۸۳۶).

(۳) "الاعتصام" (۲/ ۸۳۱).

وه زانسته كانيش دهيت به سى بهشموه «المعلومات عند العلماء تنقسم إلى ثلاثة أقسام: قسم ضروري لا يمكن الشك فيه، كعلم الإنسان بوجوده، وعلمه بأن الاثنين أكثر من الواحد، وأن الضدين لا يجتمعان.

وقسم لا يعلمه الله، إلا أن يعلم به أو يجعل له طريق إلى العلم به، وذلك كعلم الغيبات عنه،

وقسم نظري يمكن العلم به ويمكن أن لا يعلم به - وهي النظريات - وذلك القسم النظري هو الممكنات التي تعلم بواسطة لا بأنفسها. إلا أن يعلم بها إخباراً^(۱).

واته: زانست لای زانایانی عقل سى بهشه:

بهشی یه کهم: پیوستی یهو بهشی گومانی تیدا ناییت هه موو خاوهن عقلیک ده زانیت، وه کو بوونی خوئی، وه دوان زیاتره له یهک، وه نهسته می کو بوونه وهی دوو دژ یا نه بوونیان.

بهشی دووهم: نازانیت به هیچ شیوه یهک مه گهر پی بو تریت یا ریگه یه کی زانستی له باره یهو پی بدریت، وه کو بابته غهیی یه کان.

بهشی سى یهم: بهشی تیروانین، ده توانریت بزائریت و ده شیت نه زائریت، به هوکار ده زائریت یا به ریگه ی هه وāl.

کهواته عقل بهشی زانستی (ضروري) ده زانیت له گهāl (نظري) تیروانین گهر توانای بهسه ری دا بشکیت به شیک ده میتیت که ههر نایزانیت نهویش (الغیبات) نادیاره کانه.

سى ریگه ی زانباری هه ن (العلم والعقل والحواس)، عقل و ههسته کان توانای هه موو ده رکیکیان نیه، ده بیت به ناچارى شوئکه وهی (علم) زانست بن به بهلگه ی نه وهی عقلی (غریزی) سنوورداره وه عقلی (اکتسابی) توانای زیاد بوونی زانستی به دهست هینا، کهواته «أن العقل أضعف من العلم، وأن الدين لا يدرك به لضعفه وقلته، ويدرك بالعلم لقوته وكثرته»^(۲).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۳۲، ۸۳۳).

(۲) "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۲/ ۵۴۲).

واته: عقل لاوازتره له عيلم و زانست بويه بواره کاني تاين نازانيت له بهر لاوازي و کمي به لکو به زانست ده زانيت له بهر به پيژي و زوري.

(ابن تيمية) رَلَّاهُ ده لئيت: «وَقُوَّةُ فِيهَا بِمَنْزِلَةِ قُوَّةِ الْبَصَرِ الَّتِي فِي الْعَيْنِ؛ فَإِنْ اتَّصَلَ بِهِ نُورُ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ كَانَ كَنُورِ الْعَيْنِ إِذَا اتَّصَلَ بِهِ نُورُ الشَّمْسِ وَالنَّارِ. وَإِنْ انْفَرَدَ بِنَفْسِهِ لَمْ يُبْصِرْ الْأُمُورَ الَّتِي يَعْجِزُ وَحْدَهُ عَنْ دَرْكِهَا»^(۱).

واته: عقل وه کو توانای بينه له چاو دا، گهر نووري ئيمان و قورناني پي بگات ته واوتر ده بينيت، همدروک رووناکي چاو گهر رووناکي روژ يا ناگري له گهل دا بيت بينه که ي ته واوتره، گهر به ته نيا خوي بيت توانای دهر ککړدني ناييت به وانه که له توانای خوي دا نيه به ته نيا دهر کيان پي بگات.

له بهر نه وه زانست کاملتره تاوه کو عقل، بويه همدنیک له زاناکان وتويانه «لَا يُوصَفُ اللَّهُ بِكَوْنِهِ عَاقِلًا وَيُوصَفُ بِكَوْنِهِ عَالِمًا فَدَلَّ أَنْ الْعِلْمَ أَقْوَى مِنَ الْعَقْلِ»^(۲).

واته: خوي پدروهر دگار وه سف ناکريت به عاقل، به لکو وه سف ده کريت به زانا، نه وه به لگه که زانست به پيژتره له عقل.

به لام گومراياني نه م پيگه يه دهن به دوو به مشوه:

به شي يه که م: له کارخستني عقله کان، وه کو موقه ليدى مه زاهيه فيقه يه کان و شويکموته ي (تصوف) و مهرجه عيه تي ئيمامه کان.

به شي دووهم: سهر کړدني عقل به موقه دس و مه عصوم و پاريزراو له هله، وه کو موعتزيله، فیره که لامی يه فله سف يه کان.

نموانه ي دووهم عقليان به هاوتای شرعي خوا دانواه، به لکو حاکم و ياسا دارپژره به سهر ي دا، وه پيشه نگی يه تي، بويه به لگه ي ثابته و فهرموده يان به بيستن (سمعي) ناوبردووه له ريزبه ندی گومان دايو به عقليش ده لئین يه کلا بووه وه (قطعي) شوي نه بوونی گومانه، بويه

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳/۳۳۹).

(۲) "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۲/۵۴۵).

داده نریت به بناغه (أصول) و قورنان و فەرمووده به (فروع) لق و بهل بوته ده بیت بگه پتریتهمه سمر بناغه و (أصول) به وەرگرتی نهو و ره دکردهوێ مامه له ی له گه له دا بکرت، ته نانهت عه قل لای نهوان به (محکم) یاساو مانا نه گۆر داده نریت و شهرعی خوا به (متشابه) لیکه جوو به کلا نه بووه و شوینی گومان سهیر ده کرت، کوتا بریاری نهم فیرهقه فلهسه فیانه نهوه به که بگره به لگه نین و نه رک ی چوونه ژیر باری مانا بو دوزینهووه گونجاندن له گه له دهقه کان ده بیت بگرینه بهر (نهمه به نه رک و ته کلیفیکی دینی له سهر خوێان دهزانن و خو به خشانه کاری بو ده که نه؟!) . گه وهی بو خوا له گومرایی نه مانه چهنده به بهزهین بو دین!

وه مامه له شیان له گه له دهقه کان دا به شیوه ی تاقیگه ری یه، وهک (ابن تیمیه) رحمه الله ده لیت: «وَأُصُولٌ دِينٍ قَدْ ابْتَدَعُوهُ بِرَأْيِهِمْ ثُمَّ يُعْرِضُونَ عَلَى ذَلِكَ الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ فَإِنْ وَافَقَهُ اخْتَجُّوا بِهِ اغْتِصَادًا لَا اغْتِنَاءًا وَإِنْ خَالَفَهُ فَتَارَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَتَأَوَّلُونَهُ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ... وَتَارَةً يُعْرِضُونَ عَنْهُ وَيَقُولُونَ: نَفُوضُ مَعْنَاهُ إِلَى اللَّهِ وَهَذَا فِعْلٌ عَامَّتِهِمْ. وَعُمْدَةُ الطَّائِفَتَيْنِ فِي الْبَاطِنِ غَيْرُ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ يَجْعَلُونَ أَقْوَامَهُمُ الْبِدْعِيَّةَ مُحْكَمَةً يَجِبُ اتِّبَاعُهَا وَاعْتِقَادُ مَوْجِبِهَا وَالْمُخَالَفُ إِمَّا كَافِرٌ وَإِمَّا جَاهِلٌ... وَيَجْعَلُونَ كَلَامَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ الَّذِي يُخَالِفُهَا مِنَ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْرِفُ مَعْنَاهُ إِلَّا اللَّهُ... فَيَجْعَلُونَ مَا ابْتَدَعُوهُ هُمْ بِرَأْيِهِمْ هُوَ الْمُحْكَمُ»^(۱).

واته: چهند بنهمایه کی دینی یان به راو بو چوونیان داناهو قورنان و فەرمووده کان ده خه نه بهر پیوانه ی نهو راو بو چوونانه، گهر گونجا ده یکه نه به لگه وه کو به هیز کردن نهک بناغه و پشیوانی، وه گهر نه گونجا مانا که ی ده گۆرن به شیوه ی گۆرانکاری و مانای بو دروست ده که نه ده لیت (تأویل) ه. وه هه ندی جاریش پشی تی ده که نه و ده لیت: مانا که ی لای خوا به (به روو کهش ده به یلته نه وه به ی مانا) نهمه کاری گشتیانه، وه کاری ناوه روکی نهم دوو کو مته له ناوه روک دا نه وه نیه که بو پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله هاتووه، قسه داهیتراوه کانیان به مانا نه گۆر (محکم) داده نین و به واجی ده زانن باوه ر پهیانی و شوینکه وتی و به ره ره رچه ره کانی به بیروا و نه زان داده نین

فهرموده‌ی خواو پیغمبر ﷺ گهر پیچموانه‌یان بوو مانا نادیاره و (متشابه) که بهس خوا ده‌زانیّت، به‌لام راکانیان یاسای نه‌گوږه.

نعم کاره‌یان به یاسایه‌کی گشتی کردووو قبولی لادان نیه که ده‌لّین (إذا تعارض العقل والنقل قدم العقل مطلقاً)، وه (فخرالدین الرازي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده‌لّیت: «هذا هو القانون الكلي»^(۱).
واته: گهر عقل و قورنان و فهرموده پیچموانه‌ی یه‌ک بوون؛ عقل به گشتی پیش ده‌خریت و نعمه یاسایه‌کی گشتی یه.

وه (الرازي) ده‌لّیت: «فإنّ الدلیل السمعي لا یفید الیقین بوجود مدلوله، إلا بشرط أن لا یوجد دلیل عقلي علی خلاف ظاهره، ... أن الأدلة النقلية لا یجوز التمسك بها فی المسائل العلمیة»^(۲).

واته: کمواته به‌لگه‌کانی قورنان و فهرموده دلتیابوونی تیدا به‌ده‌ست نایه‌ت له پرووه ماناییه‌که‌یموه، به مهرجیک مانایان تیدا به‌ده‌ست دیت له به‌لگه‌عه‌قلیه‌کان دا پیچموانه‌و دژی مانا داپژراوه‌که‌ی نه‌بیّت. به‌لگه‌نه‌قلی یه‌کان نایّت په‌یوه‌ست بین پیوه‌ی له بابته زانستی یه‌کان دا.
(قاضي عبدالجبار) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ گموره‌ی موعته‌زیه‌کان له ریزبه‌ندکردنی به‌لگه‌کان دا ده‌لّیت: «أولها العقل»^(۳).

واته: یه‌که‌میان عه‌قله.

(قاضي عبدالجبار الهمداني) سهرکرده‌ی دیاری موعته‌زیه‌کان ده‌لّیت له باسی فهرموده‌دا بوّ کردنه به‌لگه‌ی (عقیده‌ی): «فإن كان موافقا لحج العقول قبل ... لا بمكانه بل للحجة العقلية»^(۴).

(۱) "أساس التقديس في علم الكلام" ص ۱۲۵.

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۵/ ۳۳۱، ۳۳۵).

(۳) "العقلائیون" لعلي الحلبي ص ۵۴، و "فضل الاعتزال" للقاضي عبدالجبار ص ۱۳۹.

(۴) "شرح أصول الخمسة" للقاضي عبدالجبار الهمداني ص ۷۶۹ بتحقيق عبدالکريم عثمان

واته: گهر بملگه کان گونجان له گهل عقل دا وهرده گیریت، نهك له بهر نموهی بملگه ی شه رع ی به بملکو له بهر بملگه عقلی به که ی.

وه (النظام) سهر کرده ی موخته زیله کانی گروبی (النظامیة) ده لیت: «أَنَّ حُجَّةَ الْعَقْلِ قَدْ تَنْسَخُ الْأَخْبَارَ»^(۱).

واته: لایه نی عقل ده شیت هه والته کانی قورئان و فهرمووده (نسخ) بسریت هه.

وه (الزخشي) ده لیت: «إمش في دينك تحت راية السلطان، ولا تقنع بالرواية عن فلان وفلان»^(۲).

واته: له دینه که ت دا به ژیر سیهری (سولتانی عقل دا) برو، پابه ند مه به به گیرانه وه ی فلان له فلانه وه.

وه (الجاحظ المعتزلي) ده لیت: «ما الحكم القاطع إلا للذهن وما الاستبانة إلا للعقل»^(۳).

واته: هیچ یاسیه کی به کلا بووه وه نیه بیجگه له بیر، وه هیچ روو نیوونه وه بهك نیه بیجگه له عقل.

وه (إمام الحرمين الجويني الأشعري) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده لیت: «إذا ورد الدليل السمعي مخالفاً لقضية العقل فهو مردود قطعاً»^(۴).

واته: گهر بملگه کانی قورئان و فهرمووده دژایه تی عقلی کرد نموا وهرناگیریت و ره ت ده کریت هه.

وه (إمام الغزالي الصوفي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده لیت: «كُلُّ مَا دَلَّ الْعَقْلُ فِيهِ عَلَى أَحَدِ الْجَانِبَيْنِ فَلَيْسَ لِلتَّعَارُضِ فِيهِ مَجَالٌ إِذْ الْأَدِلَّةُ الْعَقْلِيَّةُ يَسْتَحِيلُ نَسْخُهَا، وَتَكَادُجُهَا، ... دَلِيلَ الْعَقْلِ لَا يَقْبَلُ النَّسْخَ، وَالْبُطْلَانُ»^(۵).

(۱) "تاویل مختلف الحديث" لابن قتيبة ص ۹۴.

(۲) "أطواق الذهب في المواعظ والخطب" لرغشري ص ۱۶.

(۳) "رسالة الترتيب والتدوير" للجاحظ ص ۵۸.

(۵) "المستصفى" للغزالي ص ۲۵۲.

(۴) "الارشاد" للجويني ص ۳۵۹.

واته: هر بهلگه به كي عقلی له لایه ك برو نمو دژایه تی و پیچمه وانه به تی بواری بو نیه، بهلگه عقلی یه كان نهسته مه سپینه وه به درو كهوتنمه ویهان ... بهلگه ی عقلی قبولی هله وه شانده وه بهتال كرده وه ناكات.

بهم شیویه به پیروژو پارێژراو بینگهردی له ههلهو (مقدس و معصوم) عقل ناوبراوه سهرچاوه یان بووه، بویه له کوتایی دا ده كریت به یاسایه كي گشتی وه كو له ناسمان دابهزی بیت یاخود وه كو تاقیگه به كه هه موو دهقه كانی ییادا تیهر ده بیت و قابیلی رهددو رهخندو گوژین نیه، نهو پیشهنگو نیمام و (محكم) و یه قینمو بهلگه به، قورنان و فرمووده شوینكه وتهو (متشابه) و گومان و یه كلا نه بووه وهیه، نه یاسایه به (القانون الكلي) ناوبراو له سهر دهستی (فخرالدین الرازي) دا كلیشه ی دارشتی یاسای به بهرگ دا كراو فیهقه كان ههر له (موعتهزیله و نه شعهری و ماتوزیدی و شیعه و سوفی و خهوارجه كانی متأخرین ... قورنانی یه كان و عقلانی یه كانی نه سهرده مه) ی شوینكه وته یین دهردی كوشنده ی دینی هه موو سهرده میكه.

نهمش دهقی یاساكه به: (فخرالدین الرازي) ناوداری نه شعهری یه كان ده لیئت: «اعلم: أن الدلائل القطعية العقلية إذا قامت على ثبوت شيء، ثم وجدنا أدلة نقلية يشعر ظاهرها بخلاف ذلك. فهناك لا يخلو الحال من أحد أمور أربعة: إما أن يصدق مقتضى العقل والمنطق فيلزم تصديق النقيضين وهو محال، وإما أن نبطلها فيلزم تكذيب النقيضين. وهو محال، وإما أن نكذب الظواهر النقلية، ونصدق الظواهر العقلية، وإما أن تصدق الظواهر النقلية وتكذب الظواهر العقلية، وذلك باطل لأنه لا يمكننا أن نعرف صحة الظواهر النقلية. إلا إذا عرفنا بالدلائل العقلية: إثبات الصانع، وصفاته، وكيفية دلالة المعجزة على صدق الرسول ﷺ وظهور المعجزات على محمد ﷺ، ولو صار القدح في الدلائل العقلية القطعية، صار العقل متهمًا، غير مقبول القول، ولو كان كذلك لخرج عن أن يكون مقبول القول في هذه الأصول. وإذا لم تثبت هذه الأصول، خرجت الدلائل النقلية عن كونها مفيدة. فثبت: أن القدح في العقل لتصحيح النقل، يفضي إلى القدح في العقل والنقل معاً. وإنه باطل. ولما بطلت الأقسام الأربعة

لم یبق إلا أن یقطع بمقتضى الدلائل العقلية القاطعة: بأن هذه الدلائل الثقيلة إما أن یقال أنها غیر صحيحة، أو یقال: إنها صحيحة، إلا أن المراد منها غیر ظواهرها. ثم إن جوزنا التأویل: اشتغلنا على سبیل التبرع بذكر تلك التأویلات على التفصیل. وإن لم تجوز التأویل فوضنا العلم بها إلى الله تعالى. فهذا هو القانون الكلي المرجوع إليه في جميع المتشابهات (وبالله التوفيق)»^(١).

واته: بزانه بهلگه یه کلابووه عهقلی یه کان گهر شتیکیان سملاند پاشان بینیمان بهلگه ی نهقلی (قورنان و فهرمووده) له پرووکمش دا پیچموانه ی بو لییره دا له چوار حالت بهدەر نیه:

۱- گهر بوچوونه عهقلی و نهقلی یه که بهراست دابنریت ئهوا باوه دهگرت به دوو پیچموانه ی یه، ئهوش مهحاله.

۲- یاخود ههردوو کیان بهدرو بخیرتهوه، ئهوش مهحاله.

۳- یا دهقه نهقلی یه کان بهراست دابنریت و دهقه عهقلی یه کان بهدرو بخیرتهوه ئهوش بهتاله، له بهر ئهوه ی نازانریت راستی و دروستی دهقه نهقلی یه کان بیجگه له ریگه ی بهلگه عهقلی یه کانهوه نه بییت، وه کو سملاندنی دروستکارو سیفته کانی وه چوتیتی بهلگه کانی موعجیزه له سهر راستگونی پیغمبر ﷺ، گهر بییت و به دروست بزانریت رهخه گرتن له بهلگه عهقلی یه کان ئهوا عهقل شوینی گومانه و قسه ی لی وه ناگیریت، وه گهر وا بییت ئهوا شوینی وهرگرتی قسه نابییت لهم بناغه دینیانه دا، وه گهر نا بهلگه نهقلی یه کان راست نین و هیچ سوودیکیان نابییت، دهر کموت گهر رهخه له عهقل بگیریت بو راستکردنهوه ی نهقل هوکاره بو رهخه گرتن له عهقل و نهقل بهیه که وه، کمواته ههله و بهتاله.

کاتیك هه چوار بهشه که بهتال بووه وه هیچ نامیتهوه.

۴. بیجگه له یه کلابوونهوه ی بهلگه عهقلی یه کان نه بییت و پیشخستیان به سهر نهقل دا له و کاته دا دهلین ئه و بهلگه نهقلی یانه یا ئهوه تا (صحیح) نین یاخود (صحیح) ن بهلام مه بهست بیان پرووکشه داریزراوه کانیان نیه، پاشان ده بییت ریگه بدهین به (تاویل، مانا بو گونجاندن) ئه و سا

(۱) "أساس التقديس في علم الكلام" لفخر الدين الرازي ص ۱۲۵، ۱۲۶، و "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد ص ۲۰۵،

و "منهج الاستدلال" لثمان علي (۱/ ۳۶۸)، و "العقلانيون" لعلي الحلبي ص ۸۴.

به رتي خوبه خشين؟! ده ست بکهن به هيتاني نهو مانا بو دروستکردنانه (تأويلات) به دوورو دريژي، خو نه گهر (تأويل) دروست نه ييت (وه کو دين) نهوا (کوتا چاره سمر) مانا کانيان ده گيرينهوه بو لای خوا ﷺ، نه مه نهو ياسا گشتي يه يه که پيوسته بگيرينهوه بو سهری له ههموو نهو شتانهی (متشابهات) مانا ليکچوو ناديارن.

(ابن تيمية) ﷺ بو بهر پرچداندهوی نهو ياسايه کتيبي به ناوی "درء تعارض العقل والنقل" نوسيهوه که ده بهر گه به چل و چوار ريگه ی عهقلی نهو ياسايه هه لده وه شينينهوه، وه قوتابی يه که ی (ابن القيم) ﷺ له کتيبی "الصواعق المرسله" دا به پشتيوانی نهو چل و چوار ريگه يه ی ماموستا که ی ده يگه يه نيته دووسه دو چل و يه يك ريگه له بهر چمرچ و هه لده شاندنهوه ی دا. بو هه لده شاندنهوه ی نهو ياسايه به شيوه ی کورت و تپهر پوون چمند ره خنهو ره ديکی (ابن تيمية) ﷺ که له "درء تعارض العقل والنقل" دا باسی کردووه به شيوه ی خال ده خه ينه روو:

يه كه م: ياسا کانيان له سهر سی پيشه کی دارشتووه که ههر سيکیان به تاله وه هه له يه:

أ. دانانی دژايه تی و پيجهوانه له نيوان عهقل و نهقل دا، له گه ل نهوه ش به لگه عهقلی يه کان گونجاوون له گه ل نهوانه ی هاتووه بو پيغمبه ران «وأن صريح المعقول لا يناقض صحيح المنقول، وإنما يقع التناقض بين ما يدخل في السمع وليس منه»^(۱). عهقلی کی راست و دروست پيجهوانه ی نهقلی کی (صحيح) ناکات، پيجهوانه کان له وه دا دروست ده ين که به به لگه ی نهقلی داده نريت له گه ل نهوه ش دا له ويش دا نی يه، يا خود به به لگه ی عهقلی داده نريت وه ههروه ها له ويش دا يه.

(ابن تيمية) ﷺ ده ليت: «وَالرُّسُلُ جَاءَتْ بِمَا يَعْجِزُ الْعَقْلُ عَنْ دَرْكِهِ. لَمْ تَأْتِ بِمَا يُعْلَمُ بِالْعَقْلِ امْتِنَاعُهُ»^(۲).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۲/ ۳۶۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۳/ ۳۳۹).

واته: پیغمبران نه‌وی هیتاویانه عقل توانای دهر کی کردنی نیه، نه‌ویان نه‌هیتاوه عقل ریگری له بوونی بکات.

وه ده‌لئیت: «وَلِهَذَا كَانَ الصَّوَابُ عِنْدَ جَاهِلِ أَهْلِ السُّنَّةِ ... أَنَّ الْعِلْمَ وَالْعَقْلَ وَنَحْوَهُمَا يَقْبَلُ الزِّيَادَةَ وَالنَّقْصَانَ»^(۱).

واته: کۆده‌نگی نه‌مهی سونهت له‌سهر نه‌ویه که زانست و عقل و هاوشیوه‌کانی شایسته به زیاده و کهمن.

وه ده‌لئیت: «وَلَيْسَ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَالْإِجْمَاعِ بَاطِلٌ وَلَكِنْ فِيهِ الْقَاطُ قَدْ لَا يَفْهَمُهَا بَعْضُ النَّاسِ أَوْ يَفْهَمُونَ مِنْهَا مَعْنَى بَاطِلًا فَالْأَفْهَمُ مِنْهُمْ لَا مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۲).

واته: له قورئان و فرموده‌و کۆده‌نگی موسولمانان دا شتیک نیه دژایه‌تی عقلی‌کی بی‌هله بکات، گهر بییت نه‌وه به‌تالو به‌تالیش له‌وانه‌دا نیه به‌لکو نه‌و وشانه‌ی تیدایه هه‌ندیک له خه‌لکی لئی تیناگه‌ن یان مانایه‌کی هه‌لمو به‌تالی لی تیده‌گه‌ن هه‌لمو ناتهاوای یه‌که لای نه‌مانه نه‌ک قورئان و فرموده، «فَالرَّسُلُ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ تُخْبِرُ بِمَحَارَاتِ الْعُقُولِ لَا تُخْبِرُ بِمَحَالَاتِ الْعُقُولِ»^(۳).

واته: پیغمبران سه‌لامی خوايان لیبت هه‌وال ده‌ده‌ن به سه‌راسمی عقله‌کان تیایان دا، هه‌وال ناده‌ن به مه‌حال و نه‌گه‌ره‌کانی عقل.

ب. کوکردنه‌وی نه‌م تیروانینه له چوار به‌شی دیاریکراو دا به ناوی (عقل و نه‌قل) هه‌له‌یه، (ابن تیمیه) رحمه‌الله ده‌لئیت: «فَأَمَّا الْقَاطِعَانِ فَلَا يَجُوزُ تَعَارُضُهُمَا ... وَإِنْ كَانَ أَحَدُ الدَّلِيلَيْنِ قَاطِعاً وَالْآخَرُ ظَنياً فَإِنَّهُ يَجِبُ تَقْدِيمُ الْقَاطِعِ سِوَاكَانِ هُوَ السَّمْعِيُّ أَوِ الْعَقْلِيُّ، وَإِمَّا أَنْ كَانَ جَمِيعاً ظَنِّيْنِ: فَإِنَّهُ بَصَارٌ إِلَى تَرْجِيحِ أَحَدِهِمَا، فَأَيُّهَا تَرْجَحُ كَانَ هُوَ الْمَقْدَمُ، سِوَاكَانِ سَمْعِيّاً أَوْ عَقْلِيّاً، لَا لِكَوْنِهِ عَقْلِيّاً، وَهَذَا الْقِسْمُ لَمْ يَذْكُرْهُ وَهُوَ الْحَقُّ لَا رَيْبَ فِيهِ»^(۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۱/ ۴۹۰).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۰/ ۷۲۲).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۷/ ۴۴۴).

(۴) "دره تعارض العقل والنقل" (۱/ ۷۹)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن ص ۳۷۳.

واته: گهر همدرو وکیان په کلابووه وه (قطعي) بوون دژایه تی یان نیه، وه گهر په کیکیان گومان (ظني) و نهویریان په کلابووه وه (قطعي) بوو پټوښته (قطعي) په که پټش بخریت گهر نهقل بوو یا عهقل، گهر همدرو وکیان گومان بوون پیشخه ری بو ده کریت گهر عهقلی بوو یا نهقلی، کهواته پټوښته (قطعي و ظني) لیکېدریتموه نهک (عهقلی و نهقلی)، نهمه نهو به شه په که باسیان نه کردوه.

برپاری کوتایی دابهشکردنه که که پیشکهوتنی عهقله بگوړیت بو «يقدم العقلي تارة والسمعي اخري، فأيهما كان قطعياً قدم»^(۱).

واته: هندی جار عهقل و هندیکی تر نهقل، کامیان په کلابووه (قطعي) بوو پټش ده کموت.

ج. برپاردان له سهر (قطعي و ظني) دهغه کان «أَمْرٌ نَسْبِيٌّ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الْمَذْهَبِ الْمُسْتَدَلِّ، لَيْسَ هُوَ صِفَةً لِلدَّلِيلِ فِي نَفْسِهِ»^(۲).

واته: پټوښی په دهگوړیت له کهسیکهوه بو کهسیکی تری بهلگه هینر یا ووردین، نهمه بوخوئی نابیته و هسفیکی بهلگه کهو به پهها سهیری بکریته بکریته یاسا بهناوی (قطعي و ظني) نهمه گومانو نهو په کلابووه وه، پهنگه لای من گومان بیت و لای تو په کلابووه بیت، کهواته نهو پټوښی په پهها نیه به سهر دهغه کان دا.

دووهم: «أن مقدمات الدليل الشرعي كلها ظنية لا تفيد الثبوت القطعي وجعلوا أصول الدين نوعين:

۱. العقلیات: وهو مما لا يعلم بالكتاب والسنة.

۲. السمعیات: حصروا الدلیل الشرعي في السمعیات وهذا باطل، فالشرعي لا یقابل

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷)، و (۵/ ۲۷۷).

(۲) "درء تعارض" لابن تیمیة (۱/ ۱۹۸)، "مختصر الصواعق المرسلة" لابن القيم ص ۶۰۴، اختصره (ابن الموصلي).

بكونه عقلياً وإنما يقابله بكونه بدعياً، إذ البدعة تقابل الشرع ... فالشرع قد يكون سمعياً وقد يكون عقلياً، وهذا هو الحق في التقسيم الأدلة^(۱).

نهملی عقل هموو بهلگه شرعی یه کانیان به گومانای ده زانن و یه کلابوونه هوو دلتیای تیا نابین، له بهر نهو بهماکانی دینیان کردوو به دوو به شهو:

أ. عهقلی یه کان: نهم به هیچ شیوه یه ک قورئان و فهرمووده ی تیدا نیه.

ب. بیستنه کان: هموو بهلگه شرعی یه کانیان تیدا کو کردوو تهووه.

نهم جوړه دابه شکردنه ههلهیه، وشه شرعی بهرامبری عهقل نیه، بهلکو بهرامبر (بدعة) یه، له بهر نهو یه (بدعة) بهرامبر کی ده کات له گهڼ شرع دا، وه شرعیش دوو به شه:

أ. بیستنه کان: واته قورئان و فهرمووده.

ب. هه ندی جاریش عهقلی یه کان: به بهما داری نهقل وه کو (القیاس).

نهمه شیوه راسته بو دابه شکردنی جوړی بهلگه، له بهر نهو شرع وه صفه وه ده بیت بیدعه بهرامبری بیت له بهر نهو یه زهم و بیزاره، شرع بو عهقل هاتووو قاییلی وهرگرته نه ک بهرامبری ته یه کردنی.

سئ یه: «إن قدمنا النقل كان ذلك طعناً في أصله الذي هو العقل، ... إن العقل أصل للنقل ... إن أراد أن العقل أصل في معرفتنا بالسمع ودليل لنا علي صحته ... وإن أردت بالعقل الذي هو دليل السمع وأصله المعرفة الحاصلة بالعقل، فيقال ... لم تكن جميع المعقولات أصلاً للنقل، لا بمعنى توقف العلم بالسمع عليها، ولا بمعنى الدلالة علي صحته، ولا بغير ذلك»^(۲).

واته: نه گهر نهقل پیش بخهین له کاتی دزایه تی دا نهوا ههلهو شانده نهو یه بناغه ی باوه رهیتانه به دین نمیش عهقله، له بهر نهو عهقل بناغه ی نهقله، گهر مه بهستی به عهقل بناغو هوکاری ناسیمنانه به دین و بهلگه مانه بو دروستی دین، گهر نهو زانست و مه عریفاتانه بیت که عهقل

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷ - ۹۰).

دهركي يې ده كات ثموا همموو نمو معرفه عقليانه بناغه نين بو ناسيني دين له بهر نموې معرفه كاني عقل زوړن، ناسيني دين به همدېك له معرفه عقلي يه كان پيوسته نهك به همموو.

كمواته دين نموستاوه له سر سملاندني همموو بواره زانستي يه كاني عقل ياخود همموو بيت به بلگه له سر دين پړويه كي دياريكراوي دهويت وهكو پشه كي نهك به رها همموو زانسته عقلي يه كان به بناغو سملاندني دين دانريت، وه گهر نا ثموا به بتال داناني همموو عقله، وه له لايه كي ترهه دين له سر نمو نموستاوه عقل بيسمليني و داني پداني و بناغه بيت بو وهرگرتي بهلكو هوكراري ناسين و ناشنابون و تيگيسته، ... خو گهر واييت (خالق) له سر (مخلوق) پيوسته دهبيت به بووني (مخلوق)، نو كات (خالق) هو به نبووني نه بوونه، ... له گهل نمو ه دا (خالق) له پش و بهي بووني (مخلوق) هر (خالق) ه.

چواره: پيوسته له كاتي دزايه تي دا نهقل پش كهويت، له بهر نموې عقل باوهري به همموو شرع هتاوه به كونه به همموو هموا له كاني، به لام شرع باوهري به همموو هموا له كاني عقل نه هتاوه^(۱).

عقل وهكو نابينايدك خوي رادهستي شرع كرووه باوهري به كاملې و بيني نمو كرووه، يا نه خوئنده واريك و نمازيك شوئيكه وتهي زانايك بيت تايا دهبيت پشي برياره كاني بكهويت؟ وهكو خوي گه ووه دهفرموي: ﴿لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ۱].

واته: په له مه كنه له شته كان داو پش خواو پشه مېر مه كونه بهلكو شوئيكه وتهي بن له همموو كاره كان دا^(۲).

پينجهم: تموا كهري پشوو، دهكرت ياساي (إذا تعارض العقل والنقل قدم العقل) پينجهمونه كريتوه (... قدم النقل)^(۳).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/ ۱۳۸).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۷/ ۳۴۰).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/ ۱۷۰).

لەبەر ئەوەى عەقل بەلگە بوو لەسەر شەرع كاتىك دژايەتى كرد ئەوا لە بەلگەبەتى كەوت،
و ئەویش بەلگە نە ناتوانىت بەرامبەرى بكات لە گەل بەلگەدا، چون دانى پىدا دەنىت خوى
را دەستى دەكات پاشان دژايەتى بكات ئەو بەشيمانى، وە گەر بەلگەبەكى راست نەبوو ئەوا
ناكرىتە شوێنكەوتە، بەدەر لەوەى پىش بخرىت بەسەر شەرع دا، وەكو ئەو وایە بلىت «لَا تُصَدِّقُهُ
فِي هَذَا الْخَفَرِ؛ لِأَنَّ تَصَدِيقَهُ يَسْتَلْزِمُ عَدَمَ تَصَدِيقِهِ»^(۱).

واتە: باوەر بە شەرع مەكە، گەر باوەرى پى بەكەیت ئەبێتە هوکارى باوەر پێنە كردم.

شەشەم: وە گەر عەقل پىش كەوت چ جوژە عەقلىك؟! (فەیلەسوفىك؟ پىروایەك؟ ئەدیبىك؟
شاعرىك؟ جوله كەبەك؟ گاوریك؟ بپەرستىك؟ فەیلەسوفىكى یوتانى؟ عىلمانىك؟ ئىسلامىك؟ وە
كام لە فەرەقەكانى ناو بازەنى ئىسلام؟!...) وە ئایا عەقلى هەزار سال لەمەوىش یا عەقلى
داهاتوو یاخود فەقیهەكان یان موفەسسىرەكان یان...؟!

بپاریكە دراو بە رەها بەبى هیچ مەرج و بنەماو رىكخستىك، لەگەل ئەمەش دا گەر
پیاچوونەمە بە بیروبوچوونەكان بەكەیت هەموویان یەكترى هەلدەوه شینەمە بە (نفى إثبات)ن وە
هەریەكەیان دەلێن: «إن العقل الصريح دل على النفي، والآخر يقول: العقل الصريح دل على
الإثبات»^(۲)، وەكو (جەبەرى)یەكان بەرامبەر (قەدەرى)یەكان، وە (مورجینە)كان بەرامبەر
(خەوارج)ەكان، ...

حەوتەم: وە گەر داوايان لى بكەیت پێناسەى (قطعی و ظنی)مان بو بەكەن یاخود سنوورى
بو دیارى بەكەن چى گومانەو چى یەقىنە، كۆدەنگى یەك نایینیت، لەبەر ئەوەى ئەمەش رێژەى یە بە
گوێزەى ناستى زانستى و هەستىكردن و دەرك و وورده كارى و نیمان و وریایى جیاوازه لە
كەسىكەوه بو كەسىكى تر.

(۱) "مختصر الصواعق المرسلة" لابن القيم ص ۱۱۱، اختصره (ابن الموصلي)، "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة

(۱/۱۳۴).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۱۵۶).

هه شتم: (ابن تیمیة) رحمۃ اللہ علیہ ده لیت: «العقل إما أن يكون عالماً بصدق الرسول، ... وإما أن لا يكون عالماً بذلك. فإن لم يكن عالماً امتنع التعارض عنده إذا كان المعقول معلوماً له، لأن المعلوم لا يعارضه المجهول»^(۱).

واته: عقل یا زانا به سمر راستگوئی پیغمبر دا صلی اللہ علیہ وسلم و نهو هه والتهی داویه تی، یا زانا نیه به سمری دا: نه گهر نهران بوو وه مانای هه والته کی دیار بوو نهوا ناییت دزایه تی بوونی هه بیت له بهر نهوی نهران بهرامبر زانین دزایه تی نیه، وه گهر مانای هه والته کی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم نه زانراو بوو نهوا (لم يتعارض مجهولان) دوو نهران دزایه تی یان نیه بهرامبر یهک، وه گهر زانا بوو به سمر راستگوئی پیغمبر دا صلی اللہ علیہ وسلم ناییت زانا نه بیت به سمر فهرموده کی دا، نهو پری نهو به کی نهیستیت یا مانای نازانیت، له هه ردوو حالته که دا ناتوانیت دزایه تی و هه لوه شانده وه بکات له بهر نهران و بیتا گایی.

نویه م: نه ملی عقل بریاری به کارهیتانیاں داوه به عقل له هه موو بواره کان دا زانستی و کرداری (علمی و عملی)، هیچ بواریکیان ته رخا نه کردووه کاری تیدا نه کات، که واته نه مانزانی (خالق) کی یه و (مخلوق) کی یه و جیاوازی زانستی یان چی یه، وه (حاکم و محکوم) کامیانه، خاوه ن بریار نه بیت کامیان بیت، وه جیه جی کار ده بیت قورن و فهرموده بیت.

دمیه م: دلنیاں (معصوم) قورن و پیغمبره صلی اللہ علیہ وسلم پارترراون له هه موو هه لوه نهران و لیتیکچوو یهک، وه عقلیش خاوه نه کانی (مخلوق) و (معصوم) نین، نایا نه مه هه لگیرانه وی نهو یاسایه نیه؟ که واته چ جیاوازی یهک هه به له سمر (به کان) که کرابوون به خواو عقل؟ بگه عقل له بهرستی و شیرکه کانی دنیا بالا ده ست و ده ست روشتو و پهرستراوتره، خوا ی پهروردگار ده فهرموت: ﴿أَوَلَمْ مَعَ اللَّهِ تَعْلَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [النحل: ۶۳].

واته: نهو له گهل خوا دا خوا به کی تر هه یه؟! خوا بی گهرده لهو هاوبه شانیه وی بوی بریار ده ده ن.

(۱) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۱۳۴).

يانزه يه: له نه نجام دا دوو ريځگه يان داناوو بو جوړي تيرواني د هقي پتغمبه ران سهلامی
خوابان لييت: «طريقنا المبتدعة في نصوص الانبياء. أولاً: طريقة التبديل: أهل التبديل نوعان.
أهل الوهم والتخيل، وأهل التحريف والتأويل .. ثانياً: طريقة التجهيل»^(۱).

ريځگه يه كه م: گوړين (التبديل): گوړينش دوو جوړه:

يه كه م: گومان و خه يالات (الوهم والتخيل): واته پتغمبه ران نه يان زانيوه حقه كهو به
ريځگه يه گومان و خه يالات خه لكی تيځگه ياندووه، وه كو: زيندو بوونهوه، وه صفه كانی خواو روژي
دواي.

دووهم: گوړين و مانا بو دروست كردن (التحريف والتأويل): ده لئين پتغمبه ران مه به ستیان به م
وشانه حق بووه، به لام نهو حقه يه كه ئيمه به عقل زانيومانه، بويه په نايان بردووه ته بهر جوړه ها
مانا بو گونجاندن له گهل عقل و راكانيان دا، له گهل نهوش دا ورياكانيان ده زانن پتغمبه ران
مه به ستیان بهو مانايانه نه بووه، وه هندیكيان ده لئين پتغمبه ران زانيويانو روپويان نه كړدووه تهوه.

ريځگه يه دووهم: (التجهيل): واته پتغمبه ران نه زان بوون به سر نهوه ی خوا مه به ستیته ی،
ماناكانيان پنجه وانه ی روو كه شه كانيان و تيځگه يشته كانه، نه پتغمبه رو نه هاولان و نه زانايان
نازان ماناكاني و مه به ستی خوا، كوتا كاريان گه رانهوه ی (تفويض) واته ماناكانيان ده گير نهوه بو
لای خواو مانای بوچوونه كانيان نهوه يه پتغمبه ران نه عقليان زانيوه وه نه نه قلتيان زانيوه، بويه به
رای هندیكيان فیه له سوف و زاناو كاملتر بووه له پتغمبه ران، وه پتغمبه ران له بورای كرداری
دا زانا بوون نهك زانستی.

دوايزميه م: نايه تيك له قورئان يا خود ده قيكی (صحيح) له بنه ماكاني دين (أصول الدين)
دا نيه كه كوده نگی (إجماع) ی هم نومته پنجه وانه ی بووييت به دزايه تي عقليان داناييت،
كوده نگی موسولمانان پيش ده كه وتی رای پنجه وانه بووه، نعه ره دديكه بو نهوه ی ده لئين هم
بابه تانه كوده نگی عقلی له سهره بو پنجه وانه ی ياسا عقلی يه كان.

گمر كوده ننگ بيت ناييت بووني بهرامبر هه بيت له گهل بووني نمو كوده ننگي يه هه واهلان و شوينكوتوان و زانايان به دريژاي ههزار سال دواي نموان.

واته نمو بوچووانه هيج نيه بيجگه له بوچووني هه نديك له فيره قه كان نه بيت وه چ تاوانيكي ده قه كان هه به چهند عه قلتيك له خه لكى بوى وه ناگيريت، له گهل نموهش دا (إجماع) پاريزراو (معصوم) ه، له پاش قورنان و فهرموده به تاييت (إجماع الصحابة والتابعين)، پتغمهر ﷺ ده فهرمويت: «إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۱).

واته: موسولمانان له سهر گومراي كوده ننگ نابن.

به لام عه قل پاريزراو نيه له هه نمو كم و كورتى، كه واته (إجماع) له پيش عه قله وه به.

سيانزه به: نمو بابته دينانهى ده لئين عه قل تياي دا دزايه تى ده كات وه كو هه مان نمو بابته تانهى «كمسائل الحساب والهندسة والطبيعات الظاهرة والإلهيات البينة»^(۲). زميريارى و نندازه ي و سروشتيه كان وايه كه له دين دا باسكراوه هه لى تيدا نيه و شوينى دلنباين، هه له دابه شكر دنى ميراتى و دانانى سال و روژ ديارى كردنى جوژه كانى نه خوشى و ... ته نانه ت نه وانى نمو و پيان ده و تريت (إعجاز العلمي في القرآن والسنة) زورى نمو بابته تانهى نه مرو ده كه و تون هيجيان پتجموانهى قورنان و فهرموده نيه، بگره ده قاوده ق گونجاون، كه واته چون نم بابته تانه هه لى تيدا نيه، نمو بابته تانهى تريت به هه مان شيره عه قل دزايه تى ناكات و هه لى تيدا ناييت گمر عه قل پيشى نه زانيت، له بهر نه وه «عدم العلم ليس علماً بالعدم»^(۳). نه بوونى به لگه به لگه نيه له سهر نه بوون، نمه ياسايه كى زانستى يه؛ نه زانيمان له سهر شته كان به لگه نيه له سهر نه بوونى زانست له سهرى.

(۱) رواه ابن ماجه (۳۹۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۸۴)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۱۸)، واللالكاني في "اعتقاد أهل السنة" (۱۵۳)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۳۸/۹)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۱۳/۴)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۸۴۸).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۱۴۸).

(۳) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۸۷).

جوارده‌یه: یاسا بنه‌ره‌تیه‌کان پنجه‌وانه بوووه «هؤلاء عكسوا شرعة الله وحكمته وضادوه في أمره فإن الله سبحانه جعل الوحي إماما والعقل مؤتما به وجعله حاكما والعقل محكوما عليه ورسولا والعقل مرسلأ إليه وميزانا والعقل موزونا»^(۱). خوای په‌روه‌ردگار وای داناو و ه‌حی نیمام و حاکم و نیردراو بیت و عه‌قل شوینکومتو جیه‌جیکارو بو نیردراو پیوانه‌کراو بیت، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فرمویت: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي﴾ [طه: ۱۲۴]. بیرواکان به‌س پشتیان تی ده‌کرد، نه‌مان به‌رام‌بر‌کییه‌تی له‌گه‌ل ده‌کهن.

پانزه‌یه‌م: هو‌کاره‌کانی گومان به‌وه‌ی عه‌قل پنجه‌وانه‌ی قورنان و فرموده‌یه^(۲):

۱. گومان به‌وه‌ی ده‌قه‌ شرعیه‌کان توانای پر‌کردنه‌وه‌ی پیوستیه‌کانی ناده‌میزاد له‌ بواره‌کانی ژیان دا به‌تاییه‌ت بابته‌ی (عقیده) بیان نیه.

نهمه‌ش ده‌گه‌ریتیه‌وه بو تینه‌گه‌یشتن له «مَعَانِي التَّصَوُّصِ الْعَامَّةِ الَّتِي هِيَ أَقْوَالُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَشُمُوهَا لِأَحْكَامِ أَفْعَالِ الْعِبَادِ»^(۳). مانای ده‌قه‌ گشتی یه‌کان بو گرتنه‌وه‌ی ههموو یاسا پیوستیه‌کانی خه‌لکی.

۲. نه‌و ده‌ق و فرمودانه‌ی ده‌کریتیه‌ به‌لگه‌ له‌و بابته‌تانه‌ زو‌زیان (ضعیف و موضوع)ن هه‌لبه‌س‌زاو‌ن زانایانی فرموده‌ناس نهمه‌ به‌ باشی ده‌زانن.

۳. یا ده‌قه‌ که (صحیح)ه به‌لام‌ کردنه‌ به‌لگه‌ بو نه‌و بابته‌ نه‌پیکاره‌.

۴. یا نه‌و بابته‌تانه‌ له‌وانه‌ن روون‌ نین به‌ پیوره‌ عه‌قلی یه‌کانه‌وه‌.

۵. هه‌له‌ پیوانه‌ کردن (قیاس) به‌ هو‌کاری هه‌ندیک له‌ پیشه‌کیه‌کانی و یا شیوه‌ گشتیه‌کی له‌به‌ر بوونی جه‌ند و شه‌ی له‌یه‌کچوو کورت و تاییه‌ت.

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۸۹۰).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۱۴۸).

(۳) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۱۹/ ۲۸۰).

۶. بریاردان به سمر به لگه شرعی یه کان دا که دلتیا که ره وه (قطعی) نین یا لیکچوو (متشابه) یه کلا که ره وه نین، یا دانانی یاسا عقلی یه کان له دین دا به شیوه ی بنه پرتی و بناغی (أصول) نین، وه دانانی شرعی به (فرع) و لق خویندنه وه و پیوسته له هه موو کاتیک دا بگمپنموه سمر یاسا عقلی یه کان، نهمه گموره ترین هوکاره کانی گومرا بونی پیشکه وتنی عقله.

۷. بوچوونیان بو چاره سمری نهم دژایه تی عقله بو ده که کانی قورنان و سوننه ده کریت شوی قبولکردنی له دین دا به ریگه ی مانا بو دوزینه وه له سمر بنه ما عقلی یه کان بیت که پی دهرتیت (تأویل) یا پهنا بردنه بهر (تفویض) بیت واته وازه تیان له دوزینه وه مانا گمرا ندنموه ی بو لای خوا.

۸. بریاردان به دژایه تی عقل بو قورنان و سوننه «فقد قال بتكافؤ الأدلة ... فإذا تعارضا تكافؤاً»^(۱). بریاردانه به هاو تا کردنی له گهل به لگه دا مادام بهرامبر دهق وه ستاوه به لگه یه وه کو نمو، به لکو گمر یه کیکیان پیش نه خریت له گومان و سمر سورمان دهرناچیت، وه عقلیش بناغی وهر گرتی (وه حی) یه ده بیت پیش بکه ویت، که واته نهک هاو تایی به لگه یه به لکو پیشخهریشه، نهمه (شرك و بدعة) یه له حقی خواو پیغمبر دا ﷺ، وه کو عقلانیه کان ده تین: «للعقل سلطان وللنقل سلطان، فإذا تعارضا قدم العقل».

واته: عقل به لگه یه وه کو قورنان و فهرمووده، گمر نه گرنجان نمو عقل پیشخهره.

به ره هه تالاه کانی نهم یاسا عقلیانه

یه که م: لاوا بونی متمانهی موسولمانان به قورنان و فهرمووده، به شیوه ی شوی گومان و نه بوون به به لگه و به ده ست نهیانی دلتیا بوون لیان و به پله دوو له دوا ی عقلموه سیرکردن سیمای قورنان و فهرمووده کانه لای گومرا یان^(۲).

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۹۸۹).

(۲) "موقف ابن تيمية من الأشاعرة" لدكتور عبدالرحمن بن صالح المحمود (۲/ ۸۴۰).

دووهم: هوکاري له سمر دل قورس بوون و رق لیوون و گوئی لی نه گرتن و حمز له بینین و خویندنموه‌ی نهو دهقانه‌ی که ده‌لین پیچه‌وانه‌ی پیوره، وه عه‌قلیه‌کان به‌تایهت غه‌یی یه‌کان «ومن المعلنون أنك لا تجد أحداً ممن يرد نصوص الكتاب والسنة بقوله إلا وهو يفيض ما خالف قوله، ويود أن تلك الآية لم تكن نزلت، وأن ذلك الحديث لم يرد، ولو أمكنه كشط ذلك»^(۱)، «فلا تجد قط مبتدعاً إلا وهو يجب كتمان النصوص التي تخالفه، ويغضها، ويغض إظهارها وروايتها والتحدث بها»^(۲).

واته: که سیک نابینیت له‌وانه‌ی به‌ریه‌چی نایهت و فهرمووده ده‌ده‌نموه رقیان لهو ده‌قانه نه‌بیتموه که دزایه‌تیاں ده‌کات وه ناواتیاں نه‌ویه نهو نایه‌تانه نه‌هاتنایه‌ته خواره‌وه یاخود نهو فهرمووده‌یاں پی نه‌گه‌یشته‌یا، ته‌نانهت بیانترناییه ده‌یانسرینه‌وه، هه‌موو بیدعه‌کاریک پی خوشه نهو ده‌قانه به‌شاریتهموه که پیچه‌وانه‌یه‌تی وه دزیه‌تی ده‌رکه‌وتنی و گهرانه‌وهو باسکرده‌یه‌تی.

به پیچه‌وانه‌ی خواناسانه‌ویه کاتیک نایه‌ته‌کانی خوا ده‌خوینتریتهموه موچور که به له‌شیان دا دیت له‌به‌ر گه‌وره‌یی و به‌هاو ده‌سه‌لاتی خوا، وه‌کو خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: «نَقَشَعْرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ» [الزمر: ۲۳].

واته: نه‌وانه‌ی له خوا ده‌ترسن له کاتی خویندنموه‌ی قورنان دا پیستیان گرژ ده‌بیّت و خوا ده‌بیتموهو دله‌کانیاں نه‌رم ده‌بیّت بو‌یادی خوا.

سئ یه‌م: وه نه‌گه‌ر به‌لگه‌ شهرعی یه‌کان له کار بخرین به‌م یاسایه نه‌وا «لم يبق معهم إلا طريقان: إما طريق النظر: وهي الأدلة القياسية العقلية، وإما طريق الصوفية: وهي الطريقة العبادية الكشفية، ... إنها يؤول به الأمر إلى الحيرة والشك، إن كان له نوع عقل وتميز، وإن كان جاهلاً دخل في الشطح والطامات التي لا يصدق بها إلا أجهل الخلق.

فغاية هؤلاء الشك، وهو عدم التصديق بالحق، وغاية هؤلاء الشطح وهو التصديق بالباطل، والأول يشبه حال اليهود، والثاني يشبه حال النصارى»^(۳).

واته: هيچ حالتېك نامېنېتموه بوّ به بهلگه كردن بېجگه له ړنگه ټپرواينه كان نه بېت ټمويش بهلگه كېشانه عقلې يه كانه ياخود ړنگه سولې يه كان نه بېت: كه ده يانه وېت به ړنگه عبياده ته كانه بگه نه كه شف و دهر ك پټكردنه كان، ... كوتا كاري عقلې يه كان گومان و سهر سووړې مانه هو كاري باوه ږ نه بوونه به حق، ټمه هاوشيوه بووني جوله كه كانه، وه كوتا كاري سولې يه كانيش ټيكل كړدن و شيواندنه، ټموش باوه ږ بوونه به به تال، ټممش به هاوشيوه بووني گاوره كانه.

كاتيك شرع له كار بكه وېت نه بېت په نا بېينه بهر قياسي فلسفه ي و خه يالاتي سولې، بوږيه (أبو القاسم السهيلي) و بېجگه له و ده لېن: «نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قِيَاسٍ فَلَاسِفِيٍّ وَخَيَالٍ صُوفِيٍّ»^(۱).

واته: په نا به خوا له پېوانه ي فلسفه فېي و خه يالاتي سولې گهري.

عقلې يه كان داوا ده كه ن شرع له كار بخړيت و كار به عقل بكريت، سولې يه كان داوا ده كه ن عقل و شرع له كار بخړيت و به كه شف غيبي كار بكريت، وه كو ده لېن: «وَمَنْ أَرَادَ التَّحْقِيقَ فَلْيَتْرِكِ الْعَقْلَ وَالشَّرْعَ»^(۲).

جواره م: گرته بهري ټم ياسايه بووه هو كاري ړنگه دوژينه مه بو ږ زگار بوون له بهلگه شرعي يه كان به گرته بهري «آل بهم الأمر إلى التأويل أو التفويض ... من مسائل الاعتقاد ... تندرِس أصول الملة والدين»^(۳).

گوږېن (تحريف) به ناوي (تأويل) هوه واته ته تفسير كردن ياخود (تفويض) نه زانيني ماناو گهراندن مه وي بو لاى خوا.

بهو مانايه ي هموو ماناي ټايه ت و فهرموده يدك له گهل نه قل دا نه گونجا ماناكي بگوږيت ياخود وشمو دارشتيكي بي مانايه، ته نانه ت پټهمبر ﷺ و هاوه لان ﷺ كور ا (إجماع) ي ټم ټومه ته نه يانز انيوه.

(۱) "الرد على المنطقين" لابن تيمية ص ۴۸۲.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱/۲۴۳).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۲۰۱).

کمواته پیغمبر ﷺ خوشی له قورنان تینه گیشتهوه نهیتوانی بییت به بنگه ی خوایی بهسهر خه لکه وه و هوکاری هیدایهت و گه یاندنی دین نه بووه، وه بگره هوکاری گومان و شیواندنی عه قلیان بووه، وه بوونی قورنان هیچ سودیکی تیگه یشتی نه بووه، وه ته نانهت (ولله المثل الأعلى) عیلمی خوا ته وای نه و توانای ده برپین و تیگه یشتی خه لکی نه.

خوای پهره و ردگاریش ده فرمویت: ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنْ اللَّهِ قِيلًا﴾ [النساء: ۱۲۲]، ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنْ اللَّهِ حَدِيثًا﴾ [النساء: ۸۷]، ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ [الاحقاف: ۱۱۵].
واته: قسه و هواله کانی نه له نایهت و هواله کانی نه و ته و ترو کامله بیته، فرموده کانی خوا ته وای نه و تنداو دادپهروهره له برپار دا^(۱).

پینجه م: ثم یاسایه به مهرج گرتی نیمان و باوهره به ناراسته و خو وه بلیت: من باوهره بهوه ناکم که پیغمبر ﷺ هیناویهتی و وتویهتی تاره کو بوم روون نه بیتهوه دزایهتی عه قلی نه «أنه لا يمكن أن يكون تصديق الرسول فيما أخبر به معلقاً بشرط، ولا موقوفاً على انتفاء مانع»^(۲).

واته: نایته باوهره کردن به پیغمبر ﷺ و هواله کانی ههله سیردرایته به مهرج یا وهستیرایته لهسهر نه بوونی ریگر له وهرگرتن دا، بنگه ده بیته باوهری ته وایته به قورنان و فرموده هه بیته بهوه ی تییدایهتی گهر زانییته یا نه ترانییته.

وه کو نیمامی (الشافعی) ده لیت: «آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِمَا جَاءَ عَنِ اللَّهِ عَلَى مُرَادِ اللَّهِ وَأَمَنْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ وَمَا جَاءَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَى مُرَادِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(۳).

واته: باوهرم به خوا هیناوه بهوه ی لای خواوه هاتووه لهسهر مه بهسته کانی خوا و باوهرم به پیغمبر ﷺ هیناوه بهوه ی لای ته ووه هاتووه لهسهر مه بهسته کانی پیغمبر ﷺ با نهیشیزام.

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۲/۲۶۸)، (۳/۲۸۸).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۱۸۸).

(۳) "مجموع الفتاوی" لابن تیمیة (۶/۳۵۴)، و "جامع المسائل لابن تیمیة" (۵/۶۲)، و "الرسالة المدنية" لابن تیمیة ص ۳، و

"لمعة الاعتقاد" لابن قدامة (۱/۷)، و "معارج القبول" للحافظ الحکمی (۱/۳۶۵).

باوه ږي مهرجدار وهرگير او نيهو پني ناوتريت باوه ږدار، وه کو نهوانه وايه که دهيان وت:
﴿قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى تُؤْتِيَ مَثَلَ مَا أُوتِيَ رَسُولُ اللَّهِ﴾ [الأنعام: ۱۲۴].

واته: باوه ږ ناهيتن تاوه کو نايهت به فريشته کانا بو نيمه دانهبزيت وه کو بو پيغه مېهران
دابهزيوه^(۱).

شه شهم: دوور کمونه وه له قورنان و سونهت هوکاري سزاي خواين به گومر ابون و
هنگرانه وه هه لگرتي پنجه وانه ي حق «أن الله سبحانه اقتضت حكمته وعدله أن كلما كان
الرجل عن الرسول أبعد كان عقله أقل وأفسد فأكمل الناس عقولاً اتباع الرسل...»^(۲).

واته: دادپروهر ي و دانايي پروهردگار له وه دايه هه رکه سيک هه تا دوور بيت له پيغه مېهر ي
خواوه ﷺ عه قل ي که مېرو شيواوتر ده بيت، کامل ترين کهس له عه قل دا شوي که مېوتواني
پيغه مېهران سلهامي خوايان له سهر بيت، له بهر نه وه نه هلي سونهت و فېرموده عاقل ترين کهس
و وه کو هاوه لان وان له ناو فېره که کان دا.

جه نډ نمونه بهک له تيگېمرون و هه لگه ږانه وه عه قل به کان

أ. ږازي نه بووني موشرېکه کان که پيغه مېهره کهيان ناده ميزاد بيت به لام ږازي بوون خوا کهيان
بهردو په يکمر بيت.

ب. ږيگه ي شهرېک بو خوا قه ږاردان و گومر ايي و سزاي دونياو کوتاي يان هه تېژارد به سهر
(تموحيډ) و هيدايت و سهر ږازي دونياو ناخيرهت دا وه کو هاوه لان ناو زيندوو کامل ي دونياو
ناخيرهت به ده ست بيتن.

ت. يا قسه ي فله لاسيغه نه ستېره په رسته کان پيش خه ن به سهر فېرموده ي خواو پيغه مېهر دا
ﷺ، ياسايه کي خواي يه له بنده کاني دا هه رشتيک فېرمان ي خواي تېدا بشکيتريت بموه سزاي
ده دات، گهر به مالي تاوان بکات ماله که ي لي ده شيو تريت، وه گهر به پله و پايو زمان و دل و
هه ږ پارچه يه کي لاشه ي تاوان بکات لي ده شيو تريت گهر هه ستيشي ي نه کات^(۳).

(۱) "تفسير ابن كثير" (۲/۳۹۷).

(۲) (۳) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/۸۶۱).

ث. وه کو گاورو جوله که کان همرچی قه شه کانیان حه لالتیان بگردایه یا حهرامیان بگردایه با دهقی تهورات و نینجیلیشی له سهر نه بوایه گوێرپایه لالتیان ده کردن، ئه مه بوخوی (نسخ) و سپینه وهی شمیرعه تیانه، که چی له گهل نهوش دا قبولیان نه ده کرد شمیرعه ته که یان به قورتان سهر درایته وه.

ج. یا قه شه کانیان کامل و پله دار ده کرد به نه بوونی خیران و مندال که چی قهراری خیران و مندالتیان ده دا بو خواو ده یان وت ﴿إِنَّ اللَّهَ تَالِكٌ لِّتَلْكَ﴾ [المائدة: ۷۳]، ﴿وَقَالَتِ الْتَصْرَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۳۰].

وه نیلیس رازی نه بووه سوجه بو ئاده م بیات به لام رازی بوو سهر کرده ی هممو تاوانیک بیت، وه خوارج و رافیزه کان هاوه لانی پیغمبه ریان ﷺ کافر ده کرد، به لام همرچی کافرو موشریک و دووروی نهو کاته ی مه ککهو مه دینه و دنیا هیده سه لامه تن له ده ست و زمانیان «يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ، وَيَدْعُونَ أَهْلَ الْأَوْثَانِ»^(۱).

واته: پیغمبه ر ﷺ له نیشانه دیاره کانی خوارج دا ده فهرمویت: موسولمان ده کوژن و بیروا و بهرستان سه لامه تن له ده ست و زمانیان.

ح. جه بهری یه کان و قه ده ری یه کان به عقل و یستیان سیفه تی کامل بو خوا دابنن له کاره کانی دا، کوتایی یه که ی نهویان زولم و سته می دایه پال خوا به وهی هیچ کرده وه یه که به نیختاری ئاده مزاد نه، نه میشیان بی ده سه لاتی خسته پال خوا به وهی هممو نیختاریک له ده ست ئاده مزاد دایه و هیچ بو خوا نه مایه وه، وه مورجینه کان به عقلی ته نیا و یستیان پیناسه ی ئیمان بکه ن، له کوتایی دا (فیرعه ون و نه بو جهل و نیلیس و همرچی بیروا ...) هیده هینایانه ناو دین و ئیمان وه، خوارجه کانیش هممو یان ده رکرد له دین.

خ. موخته زیله و نه شعهری یه کان به عقلی نازاد و یستیان وه صفی خوا بکه ن و پاک راگری بکه ن له هممو سیفه تیکی ناته واوی ئاده مزاد و دروستکراوه کانی کوتایی یه که یان باوه ر نعمان بووه به سیفه ته کانی خواو شو بهانیان به (معدومات و ممتنعات و مستحیلات) وه، واته نه بوو

(۱) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، وأحمد (۱۱۶۴۸)، وابن

أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۵۴۰ / ۲)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۹۱۰).

لمستمه کان که هدر بیت یا زاتیکي بی هیچ وه سف و باس و شویئیکي وجوده، کوتایی به کهی له کارخستن و نهمان و بیرواییه (تعطیل والإحداد).

وه نهم سهردهمه به ناوی گهرانهوی نیسلام به (سهردهمیانوه گشتگیری واقعیهوه چوونه ناو دهسلات)، تا کوتایی توانوه له ناو دهسلات داو له دهستچوون و پاشه کشیه کی دینی و غهرق بوون له دونیاو شههوات دا.

حهوتهه: شکاندنی قه درو حورمهتی قورنان.

قورنان لای خهوارچه کان به حهرفیهت خویندنهوهو کارپیگردنی رووکمش به بی تیگه یشتن و ناگا لیوونی ههموو دهقه کان و ناوهړوک خویندنهوه لهسهری، پیغمهبری خوا ﷺ دهفرمویت: «يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ تَرَاتِيهِمْ»^(۱).

واته: قورنان دهخویننهوه به لام له قورگیان ناچیتته خوارهوه.

شیعه کانیش بریاریان لهسهر نهوه دا که قورنان ناتمهواوی تیدایه، وه کو (کلنی) دهلئت: «إن القرآن الذي جاء به جبريل إلى محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سبعة عشر ألف آية»^(۲).

واته: نهو قورنانهی جبریل بو (محمد) ﷺ هیناوهته خوارهوه حهفده هزار ثایهته.

له گهل نموهش دا شش هزارو چهند ژماره به که، واته نریکهی دوو لهسهر ستی قورنان یان (پازده هزار) ثایهتی قورنان نهما، وه نیمامه کانیان مهعصومن به لام قورنان مهعصوم نیه.

وه دهلئت: «إن القرآن لا يكون حجة إلا بقيم ... وأن علياً قيم القرآن»^(۳).

واته: قورنان به بی چاودیریک ناییت به بهلگه، وه (عهلی کوری نهبو تالیب) چاودیری قورنانه.

(۱) رواه البخاري (۳۶۱۰)، ومسلم (۱۰۶۴)، وابن ماجه (۱۶۸)، وأبو داود (۴۷۶۵)، والترمذي (۲۱۸۸)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۵۲)، وأحمد (۱۳۰۳)، والدارمي في "السنن" (۲۱۰)، والطبراني في "الكبير" (۸۲۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۷)، وابن وضاح في "البدع" (۲۵۸)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۱۳)، والبرار في "المسند" (۵۶۶)، والمروزي في "السنة" (۵۲)، والآجري في "الشریعة" (۳۸)، والبغوي في "شرح السنة" (۲۵۵۲).

(۲) "أصول الکافي" (۱۳۴/۲).

(۳) "أصول الکافي" (۱۸۸/۱).

وه سوڤیه فله‌سه‌فیه‌کان وه‌کو (حلاج، ابن سبعین، سهروردی، تلمسانی ...) سهرچاوه‌یان رای شیخه‌کان و ئیلهاماتیانه، بویه قورئان هیچ بنه‌مایه‌کی وهرگرتی نیه، هه‌روه‌ک (تلمسانی) کاتیک کتیی "فصوص" ی (ابن عربی الحلاج) ده‌خوئیتیه‌وه یه‌کیک بئی ده‌لئیت ئه‌مانه هه‌مووی پیچموانه‌ی قورئانه، ئه‌ویش ده‌لئیت: «الْقُرْآنُ كُلُّهُ شِرْكٌ لِّیْسَ فِیْهِ تَوْحِیدٌ وَائِنَّمَا التَّوْحِیدُ فِی کَلِمَاتٍ»^(۱).

واته: قورئان هه‌مووی شیرکه‌و ته‌و حیدی تیدا نیه، به‌لکه‌و ته‌و حید له‌ قسه‌ی ئیمه‌دایه. وه‌ فیره‌قه فله‌سه‌فی یه‌ که‌لامی یه‌کانیش (معتزله، قدریه، جهمیة و مرجئة ...) ئه‌مان زیاتر له‌بهر نه‌گونجاندنی عقل له‌گه‌لتی دا، وه‌کو (بشر المریسی) ده‌لئیت: «لیس شیء أنقض لقولنا من القرآن، فأقروا به فی الظاهر، ثم صرفوه بالتأویل»^(۲).

واته: شتیک نیه پیچموانه‌ی قسه‌کاغان بئت بیتجگه له‌ قورئان به‌ ږووکمه‌ش و زاره‌که‌ی بیخوئینه‌وه‌و باوه‌ری پیکه‌ن پاشان مانا‌که‌ی ئی بزازین به‌ ته‌ئویل.

ئهم ه‌وئاغانه‌یمن بری به‌ ه‌وئان: حه‌رفیه‌ت، پاشان ته‌حریف به‌ ناوی ته‌فسیره‌وه، پاشان له‌کارخستنی مانا‌کانی به‌ناوی (بجاز) ه‌وه، واته‌ چهند مانا‌یه‌کی هه‌یه، ئه‌و مانا‌یه‌ی ده‌یویست بوی داده‌ناو ده‌ی سه‌پاند به‌سه‌ری داو پاشان تینه‌گه‌یشتن لئی و گه‌رانه‌وه‌ی مانا‌کانی بو‌ لای خواو به‌ناوی (تفیض) ه‌وه، که‌واته‌ کاری قورئان به‌س خوئینه‌وه‌ بئت، واته‌ به‌تال کردنه‌وه له‌ مانا‌و مه‌به‌سته‌کانی خوی.

پاشان باوه‌ر نه‌بوون به‌وه‌ی خوای گه‌وره به‌ حه‌قیقی قسه‌و فه‌رموده‌ی هه‌یه، به‌لکه‌و دروستی کردوه وه‌کو دروستکراوه‌کان و لئی وهرگیراوه به‌ بیروکه‌ی (قرآن مخلوق) ه‌وه، پاشان هه‌ر سهرچاوه‌ی یاساو شمع نیه به‌لکه‌و عقل و ئیمامه‌کان و ئیلهامات سهرچاوه‌ن و (معصوم)ن، (طریقه و شریعة) جیاوازن و په‌یوه‌ندیان به‌ یه‌که‌وه نیه.

(۱) "مجموع الفتاوی" لابن تیمیة (۲/ ۲۰۱).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۵/ ۲۱۸).

بيرواكانيش باوهريان به هاتنه خواره وهى قورنان نه بوو، به پيغمبريان دهوت (خوى هه لى بهستوه)، پاشان وتيان ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ [الزمر: ۲۵]. واته: نيمه قسه ي به شهره و قسه ي خوا نيه. پاشان دهيان وت شيعره و سيعره.

وه همروه ها سونه تيش: خموا ريجه كان به بهلگه ي نموه ي «زعماً منهم على ما قيل أن لا حجة إلا القرآن»^(۱). بس قورنان بهلگه يه.

باوهريان به پيغمبر ﷺ كرد به «وَأَتَيْنَا صَدَقُوهُ فَيَا بَلَّغُهُ مِنَ الْقُرْآنِ دُونَ مَا شَرَعَهُ مِنَ السُّنَّةِ الَّتِي تُخَالِفُ بِزَعْمِهِمْ ظَاهِرُ الْقُرْآنِ»^(۲). له گه ياندى قورنان دا به بى پروونكر دنمويه سونهت كه به قسه يان دژايه تى پروكه شى قورنان ده كات.

نمويه شيعه كانيش له بهر ته كفير كردنى همموو صه حابه «بَلْ كَفَرُوا إِلَّا نَقَرًا قَلِيلًا»^(۳). بيجگه له ژماره يه كى كم نه بيت، وه ده تين: «كان الناس أهل الردة بعد النبي صلى الله عليه وسلم إلا ثلاثي: المقداد بن الأسود، وأبو ذر الغفاري، وسلمان الفارسي»^(۴).

واته: خه لكى هممووى هه لگه راوه بوون له دين پاش پيغمبرى خوا ﷺ بيجگه له (مقدادو نه بو زهرو سملانى قارسى) نه بيت.

نير له كي وه فهرموده وه ربگيريت؟!

وه فيره قه كه لامى يه كانيش دابه شكر دنيان بو فهرموده دانا به ناوى (المواتر والاحاد)، نيمه بووه بريارى كار پيكر دن نهك پله ي فهرموده كه (صحيح) يا (ضعيف)، كار كرا به (متواتر) وه (احاد) لاخرا، گهر ههر پله يه كى (صحيح) ي هه بيت.

(۱) «الصارم المسلول على شاتم الرسول» لابن تيمية ص ۱۸۴.

(۲) «مجموع الفتاوى» لابن تيمية (۷۳/۱۹).

(۳) «مجموع الفتاوى» لابن تيمية (۳/۳۵۶).

(۴) «رجال الكشي» ص ۸، «أصول الكافي» للكليني (۲/۲۴۴)، «أصول الشيعة» للقفاري (۲/۵۱۷).

لهبهر نموهی عقل به گومانوه سهیری نهو فرمودانه دهکات که ژمارهی راوی یه کانی کهمن، وه گومانیش کاری بی ناکریت، بهلام له کوتا کاریان دا (موعتمز یلمو نه شعمری) یه کان به هیچ شیوه یه فرموده یه پنجموانه یاسار رپسا عقلی یه کانیان کاری بی نه ده کرد گهر (متواتر) یش بوايه لهبهر نموهی (قطعی) نین به لکو (ظنی) ن عقل به گمانه لیان.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَلَّيْتُ: «أَنَّ الْمُعْظَمِينَ لِلْفَلَسَفَةِ وَالْكَلامِ ... هُمْ أَبْعَدُ عَنْ مَعْرِفَةِ الْحَدِيثِ وَأَبْعَدُ عَنْ اتِّبَاعِهِ مِنْ هَؤُلَاءِ. هَذَا أَمْرٌ غَحْسُوسٌ بَلْ ... مِنْ أَجْهَلِ النَّاسِ بِأَقْوَالِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَخْوَالِهِ ... لَا يُمَيِّزُونَ بَيْنَ مَا قَالَهُ الرَّسُولُ وَمَا لَمْ يَقُلْهُ بَلْ قَدْ لَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ حَدِيثٍ مُتَوَاتِرٍ عَنْهُ وَحَدِيثٍ مَكْذُوبٍ مَوْضُوعٍ عَلَيْهِ. وَإِنَّمَا يَعْتَمِدُونَ فِي مُوَافَقَتِهِ عَلَى مَا يُوَافِقُ قَوْلَهُمْ سِوَاءَ كَانَ مَوْضُوعًا أَوْ غَيْرَ مَوْضُوعٍ»^(۱).

واته: نهلی فلهسهفه دورترین کهسن له فرموده شوئیکهوتی، به لکو نوازنین کهسن به فرموده ژبانی پیغمبر ﷺ، وه بگره نازنین جیاوازی نیوان فرموده نموهی فرموده نیه، نموه دهیکنه به لکه نهوانه ده گونجیت له گهل بیرو را کانیان دا گهر ههلبه سزاو بیت یان نا.

وه له لایه کی تریشه وه باوه ریان به دادپروهی صهحابه نیهو هوکاری کیشه کانی نیوانیه، وه گومانیان له نیمانیان هدی به بریاری فاسقیان به سهردا دهدهن، وه پلهی (منزله بین منزلتین) له نیوان کوفرو نیمان دا ناویان دهدهن.

وه سولفی یه کانش رینگه کانیان جیا کردوه نموه به ناوی (حقیقه و شریعة)، حقیقهت پلهی شیخه کانیانمو هاتوووه قایلی ههلمو گومرای نین به لکو (علم الباطن) ناوه روك خوئندنه وهیان هدی به بو دهقه کان، پلهیان پلهی (معصوم) به ته همرچی لهوانمه ده رجیت مامهلهی دهقی بو ده کریت پیش دهقه کانش ده خریت، لهبهر نموه فرموده کان کارو باسیان نیه^(۲).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۹۵/۴)، و "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد العتيبي ص ۵۷.

(۲) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (۲/ ۶۷۰) رسالة ماجستير، جامعة بن

هه شتم: يه كيک له بمرهمه تاله کانی نهم ياساو ريگه عه قلی يانه «ولهذا تجد كثيراً من هؤلاء لما لم يتبين له الهدى في طريقة نکص علي عقبه، فاشتغل باتباع شهوات الغي في بطنه وفرجه أو رياسته وماله ونحو ذلك، لعدم العلم واليقين الذي يطمئن إليه قلبه، وينشرح له صدره.

وفي الحديث المأثور عن النبي صلى الله عليه وسلم «إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ: شَهَوَاتُ الْغَيِّ فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ، وَمُضَلَّاتُ الْهَوَى»^(۱).

واته: زوري نهمانه کاتيک هيديه تيان بو روون نه بووه وه له ريگه عه قلی يه کانيانوه پاشمو پاش گپرانوه تيکه لي حمزو ناره زووه کانی ورگ و شهوات بوون له ده سلات و مال و له بهر نه بوونی زانستی دروست و نه گه يشته دلتيابي تمواو له بواره دينه کهيان دا نه گه يشته ناسووده يي تمواوي دل و دهروونی نيماني.

(ابن تيمية) رحمه الله: «وتجد أئمة أهل العلم من أهل البدعة والفرقة من أهل الإيمان والنفاق يصنفون لأهل السيف والمال من الملوك والوزراء في ذلك ويتقربون إليهم بالتصنيف فيما يوافقهم كما صنف كتاب تحليل النبيذ لبعض الأمراء وهو الكرخي وقد صنف الجاحظ ... وكما صنف ابن فورك ... وأبو المعالي ... لنظام الملك وكما صنف الرازي كتاب الملخص في الفلسفة لوزير وقته زهير وكتابه في أحكام النجوم لملك وقته علاء الدين وكتابه في السحر وعبادة الأوثان لأم الملك وكما صنف السهروردي الحلبي المقتول الألواح العمادية»^(۲).

واته: پيشمواياني زانست له نه هلي بيدعه نوسينيکی زوريان بو ده سلات نوسيوه و به هوکاربوونی نزيک بوون ليان و گوگنجاندن له گه تيان، ته نانهت له بواری سيحرو نه ستيره و بورجه کان نوسيويانه بو خو نزيک کردنه وه، وه کو کتيبي "السر المكتوم في مخاطبة الشمس والنجوم" ي نيمامي (الرازي) که ههزار ديناري نهو وه خته ي له سهر وه رگرتووه له لايه ن

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/ ۱۶۵)، و "الصواعق المرسلة" لابن القيم (۳/ ۱۸۴)، والحديث رواه أحمد

(۱۹۷۷۲) وقال محققه (شعيب الأرناؤوط): رجاله ثقات رجال الشيخين، والطبراني في "الصغير" (۵۱۱)، والبزار في

"المسند" (۳۸۴۴).

(۲) "الاستقامة" (۱/ ۴۳ - ۴۵).

دهسه لاتهوهو سحره کانی (تنکلو شاه البابلي وطمطم الهندي وابن وحشية) ی تبادا خر کردووه تهوه^(۱)، وه (کرخي وجاحظ وابن فورك والجويني وسهروردي) یش هموویان بو خزمه تی دهسه لات شتیان بو نووسیون به حلالکردنی نموانه ی پیمان خوشه.

نویهم: شیواندنی بههای عقل که خوی گهوره ترین بههای خوائی یه بو ناده میزاد، هوکاری پله بهرزی یه بهسره بوونه و هره کانی تر دا، نممهش به شیواندنی ریگه راست و دروسته که ی خوی، «إِنَّ الْعَقْلَ الصَّرِيحَ لَا يُخَالِفُ النُّقْلَ الصَّحِيحَ»^(۲).

واته: عقلیکی رهوان دزایه تی ده قیکی راست ناکات.

وه گهر بریاری دزایه تی بی بدهن نموا له دهقه شرعی یه که به تمواو دروست تیه گیشتون، بملکو پیچموانه ی مهبست و ماناو دارشته که ی تیگیشتون و دژه بهلگه ی عقلی یان بو دروست کردووه، نم مانا بو دروستکردنه بهتاله دزایه تی مانا شارواه شرعی یه دروسته که ناکات.

زوری نمو بهلگه عقلی یانه ی دزایه تی شرعی یه کانی بی ده کهن «شبهات فاسدة يعلم بالعقل بطلانها بل يعلم بالعقل ثبوت نقیضها الموافق للنقل ... الجاهل یظن أن تلك الشبهة عقلية وهي جهلية خيالية من جنس شبهة السوفسطائية»^(۳).

واته: لیتیکیچوونیکی ههله یه به عقل ده زانریت بهلکو عقل پیچموانه که ی پشتگیری ده کات که گونجاوه له گه ل شرع دا، نه زانیش وا ده زانیت بهلگه ی تمواوی عقلین، بهلکو نه زانین و خه یالاتن له سهر شیوه ی (سوفسه تائی یه وجودی یه کان).

له بهر نموه ی عقل ههله ده کات وه کو ههسته کان ههله ده کهن له گه ل نموهش دا حوکمی ههسته کان به هیتره تاوه کو عقل، وه نمو زانسته نادیارانه ی زانست دهرکی بی ده کات چهندها قاتی نمو زانستانه یه ههست و عقل دهرکیان بی ده کات، له بهر نموه بیستن به هیتره تا بینین ﴿إِنَّ

(۱) "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد العتيبي ص ۳۱۰.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۷/ ۶۶۵)، "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۸۲۹).

(۳) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۸۲۹)، و (۴/ ۱۲۰۷).

السَّمْعَ وَالْبَصَرَ ﴿الْبَصَرُ : ۳۶﴾، بویه پيشی خستوه له بهر نهموی زانباری له سمر «المعدومة والموجودة والحاضرة والغائبة والعلوم التي لا تدرك بالحس»^(۱). ناديارو ديارو نامادهو دورو نمر زانستانه ی به همت پي نازانريت له بيستا خړ ده بيهتهوه، نهموی به چاو ده بينريت به هيترو تهاوتره، وه نهموی به بيسن ده بيسريت فراوانزه، وه نمر بواره عقلی يانهی دزايه تی شهرعی پي ده کهن لهوانه به هيترو يا وه کو ناستی خوئی به لگهی عقلی هه به پشتگيري دهقه شهرعی به کان ده کات، مادام بوچرون و پيچموانه ی عقلی هديت بو عقلی به کان نمر توانای دزايه تی کردنی ناپيت.

وه گهر پياچونهموی قسه عقلی به کان بکين بهرامهر دهقه کان دانراوه دورو بابهت بو روون ده بيهتهوه:

يه كه م: جياوازی بيرورايهك له نيوان خويان دا به شيوهی دزو ههلوه شانده نهموی به کزی «العقل الصريح دل علي النفي، والآخر ... دل علي الإثبات ... وأما الفلاسفة فلا يجمعهم جامع، ... وأكثر الفضلاء العارفين بالكلام والفلسفة، ... تجدهم فيه حياری»^(۲).

واته: ليره دا عقل ده بيسلميتت وه له ولاشهوه ههلی دهوه شينتهوه، خو فلهه سوفه کانی کوکمره وه به کزيان ناکاته وه به لکو نهملی کهلام و فلسفه هه موسولمانان نهمو ههمويان حهيران.

دووهم: سه رجاهوی قسه کانين به بي عيلم و زانسته به لکو گومان و به خه يال دانانه ﴿إِنكُرْ لَنِي قَوْلِي تَخْلِفِ ۸﴾ يُؤْفَكَ عَنْهُ مَنْ أَفَكَ ۹ قُلِ الْفَرَّصُونَ ۱۰ ﴿الْفَرَّاصُونَ : ۸ - ۱۰﴾. له سمر قسه به کی جياوازن بهرامهر (محمد ﷺ)، نهموی پشی لی ده کات به دروی ده زانیت پشتکردنه له ئيمان، وه خوا نهموانه بکوزيت به بي زانست قسه له سمر خوا ده کهن^(۳).

خوای گموره سويند ده خوات نهموی فرموده که ی رده ده کاتهوه بهردهوام له جياوازی و دووبه ره کايه تی دايه ﴿وَالَّذِينَ رَبَّتْ ذُرُوءًا ۱﴾ ... إِنكُرْ لَنِي قَوْلِي تَخْلِفِ ۸ ﴿الْفَرَّاصُونَ : ۸، ۱﴾.

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۸۷۳).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/ ۱۵۶ - ۱۵۹).

(۳) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي ص ۸۰۸.

بوته پهنا ده‌به نه بهر قسه کانی «عمدوا إلى ألفاظ مجملة مشتبهة تحتمل في لغات الأمم معاني متعددة وصاروا يدخلون فيها من المعاني مالميس هو المفهوم منها في لغات الأمم، ثم ركبوها وألفوها تأليفاً طويلاً بنوا بعضه على بعض، وعظموا قولهم، وهولوه في نفوس من لم يفهمه، ولا ريب أن فيه دقة وغموضاً لما فيه من الألفاظ المشتركة والمعاني المشتبهة، فإذا دخل معهم الطالب وخاطبوه بما تنفر عنه فطرته فأخذ يعترض عليهم قالوا له: أنت لا تفهم هذا، وهذا لا يصلح لك، فيبقى ما في النفوس من الأنفة والحمية يحملها على أن تسلم تلك الأمور قبل تحقيقها عنده، وعلى ترك الاعتراض عليها خشية أن ينسبوه إلى نقص العلم والعقل، فهذا أصل ضلال من ضل من أهل النظر والبحث في المعقولات ... فالواجب على من يريد كشف ضلال هؤلاء وامثالهم أن لا يوافقهم على لفظ مجمل حتى يتبين معناه ويعرف مقصوده فيكون الكلام في معنى معقول يتوارد النفي والإثبات فيه على محل واحد»^(۱).

واته: په‌نايان بر دوو هته بهر چهند وشه‌یه‌کی کورت له ژیری دا مانای له‌یه‌کچوو شاراو‌یه تیډایه له زمانه‌کانی تر دا چهند مانای جیاوازی ه‌یه، چهند مانایه‌کی ټټه‌گه‌یه‌نراو نادیاریان له زمانې گه‌لان دا ټیکه‌ل کردووه، پاشان دایان رشتووه به شپوه‌یه‌کی دوورو دريژ هندیکیان په‌یوه‌ست کردووه به هندیکیانه‌وه، بیرکردنه‌وه بودانانی ریژه دريژ کردنه‌وه‌ی ټیگه‌یشن و پېش‌خستیان بو کردووه، پاشان گه‌وره‌یان کردووه لای که‌سانیک لئی ټیځه‌گن، پیگومان ورده‌کاری و نادیارۍ تیډایه له‌بهر وشه کورت و مانا هاوشپوه‌کان، وه گهر قوتابی ده‌ک گوئی لیبیت به ده‌روون پاکي و فیژه‌تی خوۍ دژایه‌تی ده‌کات، نه‌وانیش پرووی په‌خنه‌ی تیډه‌که‌ن و ده‌لین تو ټیځه‌گیت و نه‌مه بو تو ناشیت، له ناخۍ ناده‌میزاد دا غبره‌تی خو‌پاراستن و حز به هاوده‌می کردن هوکار ده‌بن بو خو به‌ده‌ستدان لم باب‌ه‌تانه پېش شیکردنه‌وه، وه واز له په‌خنه دینیت له ترسی نه‌وه‌ی نه‌یخه‌نه پال نات‌ه‌واوی عه‌قل و زانست، نه‌مه‌یه بناغی ه‌مه‌وو گوټ‌رایدلی په‌کان که خاوه‌ن تیروانین و توژیڼه‌وه عه‌قلی په‌کان به‌کاری دینن، پیړسته بو ده‌رخستنی

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۹۹۵)، "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية

گومړایي نعمانو هاوشیوه کانیان پشتگیری وشه کورته کانیان نه کهن تا ماناو روونکردنموه ی تمواو لمسرریان بدهست دیت و مهبهستیان دهرده کهویت تا قسه که له مانایه کی وهرگیراو دا بهدی ده کریت، نمو کاته له یه ک شوین دا به بوون و نه بوون پرووی تی ده کریت، نه ک له وشه یه کی هاوشیوه وشاراوه دا، خو نه گهر عقل شایسته ی بیرکردنموه نه بیت چون قورنان نمو ههموو داواکاری یه ی لی ده کات بو بیرکردنموه گه یشته نامانج؟ ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الاحزاب: ۱۷۶]، ﴿كَذَلِكَ نَقُصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [يونس: ۲۴]، ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ [النساء: ۸۲]، ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾.

وه گهر عقل دزایه تی ده قه کان بکات چون پیغمبران و کتیه کانی ده نیریت بو نعمانی پاساوو بهلکه ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [النساء: ۱۶۵]. پیشخستنی قسه ی (مخلوقات) بهسر قسه ی (خواو پیغمبره که ی دا) و بریارو بوچوونی عقله کان ویست و نارمزووه کانی مروقی یاسا بیت، نم جوړه بریاره قسه و کاری بیرویان و دووړووه کان بووه نعمانه ش پاشکو هملگری میراتی نموان.

خوای پدروهر دگار فدرمانی داوه پیش فدرمانی خواو پیغمبره که ی نه کهون ﴿لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ۱]. وه تمنانه ت دهنگیان بهسر دهنگی پیغمبره که ی دا بهرز نه که نه وه، چ جای بریاردان و مانا گوړین و عقل پیشخستن و ...

خوای پدروهر دگار ده فدرموت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ [الحجرات: ۲]. واته: نهی نیمانداران دهنگتان بهسر دهنگی پیغمبر دا ﷺ بهرز مه که نه وه وه کو نیوانی خوتان تاوه کو کرداره کانتان نسپریتنموه پی نه زان.

گهر دهنگ بهرز کردنموه سپړنموه ی کاره چاکه کان بیت؛ نه بیت حالی نه مانه چون بیت؟!

که بریاره عقلی و نارمزووه کانیان پیش ده خن و قورنان و فدرموده ده که نه پاشکو.

۴. خەوبىننىنەكان.

هەندىك لە بىدعەكاران خەوبىننىنەكان دەكەنە بەلكەمو سەرچاوە، بە جوړىك وەحى و ئىلهامى خواى دەزانن، بە هوکارىهوه کردن و نه کردنى کارەکانیان پتو پەيوەست دەکەن، وە تەنانەت بە بەشێك لە سەرچاوەى تەفسىرى قورئان و يەکلەکرهوهى پلەى فرمودەكان و بەهێزو لاوازی ياسا فیهى يەکانى دادەنێن.

ئىمامى (الغزالي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دەرلێت: «وقد قرب الله تعالى على خلقه بأن أعطاهم نموذجاً من خاصية النبوة، وهو النوم، إذ النائم يدرك ما سيكون من الغيب، إما صريحاً وإما في كسوة مثال يكشف عنه التعبير»^(۱).

واتە: خۆى پەرورەدگار غونەیهکی تایبەتى پتەمبەراپەتى نزىكى خستووهتەوه لە بەندەکانى ئهوىش خهوه، خەوتوو دەرک دەکات بە رووداوهكان لە غەبیهوه راستهوخۆ یا لە پوشتاکیکی هاوشیوهدا تەعبیری خهوهكان دەری دەخات.

ئەم قسەیهى (الغزالي) هەمان بوچوونى (فارابى) یە لە پێناسەى وەحى دا کە بە هێزى (الفيض والاشراق) عەقلى بەهێزو پێژەو بوڤدەر کەوتوو ناوى دەبات.

ئەو هێزى لە عەقلىکی بەهێز دایە کە جیهانى خواروو بە سەرۆوه دەبەستیتەوه دەتوانیت هەموو ئەو شیوه خەیاڵانەى هەبەتى بوى بنەخشیت و شتى لى وەرگیریت (واتە وەحى بىنى جبریل و فرمودەى خوا لى وەرگرتى حەقیقەتى نیه بەلكو خەیاڵە) لە بەرهەمى عەقلىکی بەهێز دا بو خاوهنەکەى دروست دەبێت.

ئەم بوچوونەى (فارابى)ش لە (ئەرستو)وه وەرى گرتووه کە باسى بىنى خەو دەکات، ئەمان پێناسە ناسینى وەحى یان هێناوێتە ژێر بارى یموه^(۲).

(۱) "المقدم من الظلال" ص ۱۸۲، ۱۸۳.

(۲) "قانون التأويل" للإشيلي ص ۲۶۶ بتحقيق محمد السلياني، و "الفلسفة الإسلامية منهج وتطبيق" لدكتور ابراهيم بيومي مذكور ص ۱۲۴، ۱۳۸، و "كتاب الروح" لابن القيم ص ۳۰.

پښمېمېر ﷺ دهلمرومیت: «الرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ: قَرُؤْيَا الصَّالِحَةِ بُشْرَى مِنْ اللَّهِ، وَرُّؤْيَا تَحْزِينٍ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَرُّؤْيَا مِمَّا يَحْدُثُ الْمَرْءُ نَفْسَهُ»^(۱).

واته: خموي بينين سى جوړه:

۱. خمويكى باش كه له خواوړهيه.

۲. خمويك مايهى خهفته له شهيتانموهيه.

۳. خمويك به خهيالى يموه خموتيتى.

كهواته راست و دروستى له خهودا پاريزراو نيه «وَأَمَّا رُؤْيَا غَيْرِهِمْ فَتُعَرِّضُ عَلَى الْوَحْيِ الصَّرِيحِ، فَإِنْ وَافَقَتْهُ وَإِلَّا لَمْ يُعْمَلْ بِهَا»^(۲).

بيجگه له خموى پښمېمران عليهم السلام هر خهويكى تر بيت دهرپته پيش قورئان و لهلمروودهى (صحيح) گهر گونجا وه كو پاشكوړ هاوده ميك له دواى بهلگه كان داده نريت، وه گهر نا ناوړى لى نادريتموه.

كهواته كار كردن هر به وه حى يه وه سوودى خهوه كمش ناگادار كردنموه و مؤزده و هاوده مى يه.

(ابن الوزير المعلمي) رَكَّاهُ دهليت: «اتفق أهل العلم على أن الرؤيا لا تصلح للحجة، وإنما هو تبشير وتنبية وتصلح للإستئناس بها إذا وافقت حجة شرعية صحيحة»^(۳).

واته: كودهنگي زانايان له سمر نمويه خه و نابيته بهلگه بهلام مؤزده و ناگادار كردنموهيو نهبيتته دلخوتشكر گهر بيت و گونجا له گدل بهلگه شمريه يه (صحيح) هكان دا.

وه گهر بيت و خموه كه چاك بيت و له پياوړى صالحه وه بيت بو هيتانه دى مهرجه كاني دروستى خموه كه شويى تيرواينه^(۴).

(۱) رواه مسلم (۲۲۶۳)، وأبو داود (۵۰۱۹)، والترمذي (۲۲۷۰)، وأحمد (۱۰۵۹۰)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۳۵۳۳)

بمفهومه. (۳) "التنكيل بها في تأنيب الكوثري من الأباطيل" (۲/ ۲۴۲).

(۲) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۱/ ۷۵). (۴) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۸۰).

زوزی بیدعه کاران خهو بینین به یتغمبهرهوه ﷺ نه که نه بهلنگه به گویره ی نهو لهرمووده یه ی یتغمبهر ﷺ که دهفرمویت: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِى»^(۱).

واته: نهوه ی له خهو دا من بییت نهوه منی بینوه، شهیتان ناتوانیت خوی بخاته سهر شیوه ی حه قیقی من.

(محمد بن سیرین) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «إِذَا رَأَى فِي صُورَتِهِ»^(۲).

واته: نه گهر به شیوه ی راستی و دروستی خوی بیینیت.

وه (عبدالرحمن ی کوری عه‌باس و حه‌سه‌نی به‌صری) نه گهر یه کیك خه‌وی به یتغمبهرهوه ﷺ بینیا به دهیوت له شیوه ی (حه‌سه‌نی کوری عه‌لی) ده‌جوو؟ نه گهر بیوتایه به‌لی دهیوت بینوته^(۳).

زانابانی ته‌عبر دهلّین: نه‌شیت شهیتان یتنه خه‌وی که‌سیك و هیمای بو بکات بو پیاویك و بلّیت نهوه یتغمبهر فلا‌نهو له که‌سه‌که‌ی یتك بدات و نه‌وکات نهو شیوه یه فرمان و نه‌می به‌کی یتجموانه‌ی شه‌ری بی بلّیت و نه‌ویش و ابرانیت له یتغمبهره‌که‌ویه، نه‌مه متمانه‌ی بی ناکریت^(۴).

نیمامی (الشاطبی) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «وَيَتَفَقَّ هَذَا كَثِيرًا الْمُرْسَمِينَ بِرِسْمِ التَّصَوُّفِ، وَرَبِّمَا قَالَ بَعْضُهُمْ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّوْمِ، فَقَالَ لِي كَذَا، وَأَمَرَنِي بِكَذَا، فَيَعْمَلُ بِهَا وَيَتْرُكُ بِهَا، مُعْرِضًا عَنِ الْحُدُودِ الْمَوْضُوعَةِ فِي الشَّرِيعَةِ، وَهُوَ خَطَأٌ، لِأَنَّ الرُّؤْيَا مِنْ غَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ لَا يُحْكَمُ بِهَا شَرْعًا، وَ «لَا يُحْكَمُ بِمُجَرَّدِ الرُّؤْيَا حَتَّى يَغْرِضَهَا عَلَى الْعِلْمِ؛ ... وَعَلَى الْجُمْلَةِ، فَلَا يَسْتَدِلُّ (بِالرُّؤْيَا) فِي الْأَحْكَامِ إِلَّا ضَعِيفُ الْمَنَّةِ.

نعم؛ يأتي المرئي تأنيسا وبشارةً ونذارةً خاصةً، بحيث لا يقطعون بمقتضاها حكما، ولا يبنون عليها أصلا، وهو الاعتدال في أخذها، حسبا فهم من الشرع فيها، والله أعلم»^(۵).

(۱) رواه البخاري (٦٩٩٣)، ومسلم (٢٢٦٦)، وابن ماجه (٣٩٠١)، وأبو داود (٥٠٢٣)، والترمذي (٢٢٧٦)، والنسائي في

"الكبرى" (٧٥٨٢)، وأحمد (٤١٩٣)، والدارمي في "السنن" (٢١٨٥)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٣٠٤٦٧)، وابن حبان

في "صحيحه" (٦٠٥٢)، والطبراني في "الكبير" (١٢٤٠٣)، والبيزار في "المسند" (٢٠٧٤)، والبيهقي في "شرح السنة"

(٣٢٨٦)، والبيهقي في "الحلية" (٣٣٠/٢)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٦١٧).

(۲) رواه البخاري (٦٩٩٣). (۵) "الاعتصام" (١/ ٣٣١ - ٣٣٦).

(۳) (۴) "فتح الباري" لابن حجر (٣٨٤/١٢).

واته: نهم بيني خموانه كه ساني خوږ ازيتمروه به تسموف باسي ده كهن، رهنگه هندكيان بلتن: پتغمبهرم ﷺ بينوه له خمو دا نهوې پي وتروم، يا فهرماني نهوې پي كردووم، نهميش كاري پي بكات و رهچاوي فهرمانه كاني شهرع نه كات، نهمه هله به له بهر نهوې خموي بيجه له پتغمبهران له رووي شهرعي ناييت به ياساو كاري پي ناكريت.

كار به خمو ناكريت تا نه دريت به شهرع، وه به كورتې: كهس خمو ناكاته بدلگه له حوكمه كان دا بيجه له عقل لاواز نه ييت، بهلي بو زانايان خمو موزدهو هاوهم و ناگدار كمره وي تايه ته، له گهل نهوش دا هيچ ياسايه كي له سهر دانا پيژن و بنه مايه كي له سهر دروست ناكهن، نهمه شيوازي تمواوي مامه له كردنه له گهل خمو دا وه بهو شيوه ي تيگه يشتووين له شهرع دا، خواي گهوره ش زاناره.

بدلكو هنديك له تريقه سولې يه كان بيني پتغمبهر ﷺ به حقيقي باس ده كهن و شوي تايه تي بو دهر ازيتموه، وه كو تريقه ي (تيجاني) له تفرقا «ولا يكمل العبد في مقام العرفان حتى يصير يجتمع برسول الله صلى الله عليه وسلم يقظة ومشافهة»^(۱).

واته: بنده كان ناگنه مه قامي عرفان هه تا كو نه بنه وه له گهل پتغمبهر ﷺ به خبه ر بوون وه قسه له گهل دا نه كهن.

فهرمووده به كه ده كهنه بنه ما بو خويان كه پتغمبهر ﷺ ده فهرموي: «فَسِرَانِي فِي الْبَقْظَةِ...»^(۲).

واته: نهوې مني بيني له خمو دا نهوا من ده بينيت له كاتي خبه ر بوون دا. به لام بيتاگايان له شيوه ي تيگه يشتي فهرمووده هو كار به بو نهم بو چوونانه. له بهر نهو زانايان ده لين نه ستمه پتغمبهر ﷺ دواي وه فاتي بينريت، وه نيمامي (السخاوي) ﷺ ده ليت: «لم يصل إلينا ذلك عن أحد من الصحابة، ولا عن من بعدهم. وقد

(۱) "التيجانية" لعلي محمد الدخيل ص ۱۲۷.

(۲) رواه البخاري (۶۹۹۳)، ومسلم (۲۲۶۶)، وأبو داود (۵۰۲۳)، وأحمد (۲۲۶۰۶)، والطبراني في "الكبير" (۶۶۰)،

والبغوي في "شرح السنة" (۳۲۸۸).

اشتد حزن فاطمة عليه صلى الله عليه وسلم حتى ماتت كمدا بعده بسة أشهر على الصحيح
وبيتها مجاور لضريحه الشريف، ولم ينقل عنها رؤيته في المدة التي تأخرت عنه^(۱).

واته: پیمان نه گه یشتووه له په کیک له هاوه لانهوه و نهوانه ی دواى ئهوان که پښمبهريان ﷺ
بینیبت، (فاطمه) ی کچی چنده غمبار بوو به وه فاتی پښمبهري باوکی ﷺ به شیوه یه ک دواى
ئو شش مانگ به خفه توه مرد ماله کشى له پال گوږه کى پښمبهريوه ﷺ بوو، له گه
ئوهش دا نه گیر دراوه توه که پښمبهري بینیبت لهو ماوه یه دواى ئو.

به لکو مانای فرمووده که وه کو زانایان ده لښ مبه سى پى ئوه وه وه کو ئوه وایه به حقیقى
منى بینوه نهك من به حقیقى له دنیا دا ده بینت، ههروه کو له ریوايه ټيکى نیمامى (موسليم) دا
هاتوه «لَكَأَنَّمَا رَأَى فِي الْقَيْظَةِ»^(۲).

واته: وه کو منى بینیت له خه بر بوون دا.

گهر وا بیت هه کسى خوى به پښمبهريوه بینى ئهوا له خه بر بوونیش دا ده بینت؛ ئهوا
ئهمانه به دواى خوى دا ده یت:

۱. ئهوه ی ده بینت ده یت (صحابه)، وه خه لك بوون به (صحابه) یش هه تاكو روژى قیامت
به رده وام ده یت. ئهه یگومان به تاله^(۳).

۲. به رده وام بوونى وه حى و حوكمى تازه وه رگرتن له پښمبهري خواوه ﷺ له دواى
تواو بوونى دین و وه فاتی ده یت. ئههش به كوډهنگى زانایان (إجماع) به تاله^(۴).

۳. پښمبهري خوا ﷺ له مالى ناخبرهت و خه وینه ر له دنیا دا نایه ته دى، یان ده یت وه کو
صه حابه له دنیا دا بینیتى، یا له دواى مردن^(۵).

(۱) "المواهب اللدنية بالمنح المحمدية" لأحمد بن محمد القسطلاني (۲/ ۳۷۱)، و "شرح الزرقاني على المواهب اللدنية بالمنح
المحمدية" للزرقاني (۷/ ۲۹۲)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن ص ۶۸۴.

(۲) "صحيح مسلم" (۲۲۶۶)، ورواه أبو داود برقم (۵۰۲۳).

(۳) "فتح الباري" لابن حجر (۱۲/ ۳۸۵).

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۸۱).

(۵) "مشتهى الخارف الجاني" ل محمد خضر الشبيطي ص ۷۵.

۴. پيغمبري خوا ﷺ وهفاتي کردوهو زيندو بوونهوي دواي وهفاتي ههلوه شاندهوي

نعم نايه تيه ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ [الزمر: ۳۰]. تو مردويت و نهوانيش ده مرن^(۱).

۵. گهر بربار بدریت له سهر بينی له دنيادا بو نهوانه ی خهويان پتوه بينيت وه پاش خهوه كان نهيه ته دی و نهيانينيت نهوا به درو خستهوهي نم فهرمووده يه^(۲).

۵. پشت بهستن به ريوايه تي هه لبه ستر اوو گومان او.

بهرنامه ی بیدعه کاران ناويان به خويانهويه كه دورن له بهلگهو وورده کاری يه کانی، بوته هيچ گرنگي يه کيان نيه به راست و دروستي و شيوازي بهلگه کردن، ريگهي زانستی بو وه رگرتن (سند) بهرنامه و سيمای نهملی سونهيه، نه گهر سهيري سه رجاوه کانی ته سهوف و شيعه و كه لامی يه كان بکهين زوز به ناشکرا دياره.

(ابن تيمية) رحمه الله: «وَأَمَّا أَهْلُ الْأَهْوَاءِ وَنَحْوُهُمْ: فَيَعْتَمِدُونَ عَلَى نَقْلِ لَا يُعْرِفُ لَهُ قَائِلٌ أَصْلًا لَا ثِقَّةٌ وَلَا مُعْتَمَدٌ. وَأَهْوَى شَيْءٍ عِنْدَهُمُ الْكَذِبُ الْمُخْتَلَقُ. وَأَعْلَمُ مَنْ فِيهِمْ لَا يَرْجِعُ فِيمَا يَنْقُلُهُ إِلَى عُمْدَةٍ بَلْ إِلَى سَمَاعَاتٍ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَالْكَذَّابِينَ وَرَوَايَاتٍ عَنْ أَهْلِ الْإِفْكِ الْمُبِينِ»^(۳).

واته: بیدعه کاران پشت ده بهستن به ده قيك خاوهني به هيچ شيويهك نانسريت، وه نه بوونی متمانهو نه هيچ جوژه پشتبه ستيتك بوونی ههيه لايان، ناسانزين كار لايان دروي هه لبه ستر اوو، زاناترينيان نهوي ده يگهي نهيت ناگهريتموه بو بهمماکي، بهلکو هه مووی نهو بيستانهيه له نهزان و دروزنه كان و گيرانهوه له كه سانی درو هه لبه سه.

ده باره ی نيمامي (غزالی) رحمه الله: «وَأَبُو حَامِدٍ لَيْسَ لَهُ مِنَ الْخَبَرَةِ وَالْأَثَارِ النَّبَوِيَّةِ وَالسُّلْفِيَّةِ مَا لِأَهْلِ الْمَعْرِفَةِ بِذَلِكَ، الَّذِينَ يَتَمَيِّزُونَ بَيْنَ صَحِيحِهِ وَسَقِيمِهِ. وَلِهَذَا يَذْكُرُ فِي كِتَابِهِ مِنَ الْأَحَادِيثِ وَالْأَثَارِ الْمَوْضُوعَةِ وَالْمَكْذُوبَةِ مَا لَوْ عَلِمَ أَنَّهَا مَوْضُوعَةٌ لَمْ يَذْكُرْهَا»^(۴).

(۱) "ذكر الله بين الاتباع والابتداع" لعبد الرحمن محمود خليفة ص ۴۱۸.

(۲) "فتح الباري" لابن حجر (۱۲/ ۳۸۵).

(۴) "درء تعارض العقل والنقل" (۷/ ۱۴۹).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" (۸/ ۲۷۷).

واته: (نېو حامید) شاره زای نه بووه به سهر فرموده ی پیغمبر ﷺ و پاشاوه ی پشوره کان دا له هاوړلان و تابعین وه کو نه هلی خو ی هدیووه، له بهر نموه له کتبه کانی دا فرموده و گپړانمونه هلبه سزاوه دروکان باس ده کات، گهر بیزانیایه هلبه سزاوه نهیده هیتا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَلَوْ كَانَ مِنْ شَأْنِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ الذَّائِبِينَ عَنْهُ الْأَخْذُ مِنَ الْأَحَادِيثِ بِكُلِّ مَا جَاءَ عَنْ كُلِّ مَنْ جَاءَ؛ لَمْ يَكُنْ لانتصابهم للتَّعْدِيلِ وَالتَّجْرِيعِ مَعْنَى، مَعَ أَنَّهُمْ قَدْ أَجْمَعُوا عَلَى ذَلِكَ، وَلَا كَانَ لَطَلَبِ الْإِسْنَادِ مَعْنَى يَتَحَصَّلُ، فَلِذَلِكَ جَعَلُوا الْإِسْنَادَ مِنَ الدِّينِ»^(۱).

واته: گهر کاری پاريزه رانی نه هلی نیسلام وهرگرتی فرموده بیت له هدرکوی بیت و له هرکس بیت نهوا (تعديل وتجريح) پالفتی راوی په کان هیچ مانایه کی نه ده بوو، وه بده سته یانی سهند هیچ بهرهمی کی نه ده بوو، له گهل نموش دا کوډه نگی زانایانی له سهره، بوته سهندو به دوا دچوونی رینگه ی فرموده کان به دین داده نریت.

جوړی فرموده کردنه به لکه لای بیدعه کاران دوو شیوه یه:

یه کهم: نهوانی به دوس نهغه ست درو به دم پیغمبره وه ﷺ ده کن، نهو جوړه به ناو فرمودانه هلبه به ستن گونجاو بیت له گهل بوچوون و بهرنامه ی بیروباوه ریان دا، نموه ی لم بواره دا به ناو بنگه (رافیزه) کان، له بهر نموه نیمامی (شافعی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «لَمْ أَرَأَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ أَشْهَدَ بِالزُّورِ مِنَ الرَّافِضَةِ»^(۲).

واته: نه مینیوه له کومه لانی هواو ناره زوو (بیدعه کاران) شایه تی زور له سهر درو بدهن له رافیزه زیاتر.

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۲۸۷، ۲۸۸).

(۲) "الكفاية في علم الرواية" للخطيب البغدادي ص ۱۲۶، "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۶۸۸)، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالکاني (۲۸۱۱)، "حلية الأولياء وطبقات الأصفياء" لأبي نعيم (۱۱۴/۹)، "السنن الكبرى" للنسائي (۲۰۹۰۵).

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلَيت: «وَقَدْ اتَّفَقَ أَهْلُ الْعِلْمِ بِالنَّقْلِ، وَالرَّوَايَةِ، وَالْإِسْنَادِ عَلَى أَنَّ الرَّافِضَةَ أَكْذَبُ الطَّوَائِفِ، وَالْكَذِبُ فِيهِمْ قَدِيمٌ، وَلِهَذَا كَانَ أَيْمَةُ الْإِسْلَامِ يَعْلَمُونَ امْتِنَازَهُمْ بِكَثْرَةِ الْكَذِبِ»^(۱).

واته: كوده نگی زانایانی فەرمووده ناس گێڕانمۆه و گواستنمۆه و پێگاکانی فەرمووده لەسەر نمۆهیه که شیعی زافیزه درۆزنترین کۆمەڵن، درۆ تیا یان دا کۆته، زانایان به پزۆیهی زۆر درۆ کردن جیا یان ده که نمۆه.

دووهم: کۆمەڵی دووهم نهوانه درۆ ناکهن، به لām فەرمووده ی (ضعیف وموضوع) ههلبه سزاو ده گێڕنمۆه، گرنگی نادهن به پیاچوونمۆه ی گێڕانمۆه کان و پالته کردنیان، نه مه بووته هوی لادانیکێ زۆری بهرنامه یی و گومرای و دزایهتیه کی ناشکرا له بواره دینی یه کان دا، هه موو مه بهستیکیان گونجاندن و پالته شتی به بوچوونه کانیان.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلَيت: «ولهذا نجد جمهور أهل الكلام من أبعد الناس عن معرفة الحديث وأقوال الصحابة، ويذكرون أحاديث يظنونها صحيحة وتكون من الموضوعات المكذوبات، وأحاديث تكون صحيحة متلقاة بالقبول، ... وهم يكذبون بها أو يرتابون فيها»^(۲).

واته: ده بین زۆری نه ملی که لام دوورترین که سن له ناسینی فەرمووده و قسه ی هاوه لāن، کۆمەڵێک فەرمووده باس ده که ن وا گومان ده بن (صحیح) بن له گه ل نمۆهش دا درۆ ههلبه سزاو، وه فەرموودهش هه ن (صحیح) ن و شوینی وه گرتنی زانایانه له گه ل نمۆهش دا به درۆی ده خه نمۆه و گومانی تیا دا دروست ده که ن.

۶. پاشماوه و بیرو را کۆنه کان.

له پاش بلاو بوونمۆه ی ئیسلام به جیهان دا گه لانی جیاواز و نایین و بیرو را ی جیاواز هاته ناو بازنه ی ئیسلاممۆه، به لām هه لکه ندنی بیرو باوه رو دروست بوون له سەر بنه مای تازه کاریکی ناسان

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۵۹).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۸/ ۲۷۷).

نیه، بوټه سروشتی ناده میزادیش خو گونجاندن و هاو ده می یه به هوکاری تی که له یوونی یه کړی پی دوتريت (مدنية الطبع)، له م رووه و زور له پاشماوه کان گونجیندران له گه له نیسلام دا به جوړنک له گونجاندن پیا هه لواسین، زوری نهو داهینراوانه بنهماو پاشکویه کی راپور دووه و ماوه ته ووه نیستا به نیسلام کراوه.

نهم جوړه دروستوونانه له سهرده می پیغمبرانه ووه سلامی خویان له سهر بیت ناو به ناو سهری هه لداه ووه کو:

(أبو واقد الليثي) رضي الله عنه ده ليت: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حَدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَمْكُفُونَ عِنْدَهَا، وَيَنْوُطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ. قَالَ: فَمَرَرْنَا بِالسَّدْرَةِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُ أَكْبَرُ، إِنَّهَا السُّنَنُ، قُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ: ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ يَجْهَلُونَ ﴿الْأَنْفَافُ: ١٣٨﴾، لَتَرْكَبَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ" ^(١).

واته: له گه له پیغمبري خوا دا صلی الله علیه و آله چو وین بو شه ری (حونهین) و تازه موسولمان بوو یو وین و له کوفر رزگارمان بوو یو، تیهر یو وین به لای موشریکه کان دا داریکیان هه یو پینان دوت (ذات أنواط) شمشیره کانیان پیا هه لداه ووه و ده مانوه له زیری دا بو بهر که ت، نیمه ش وتمان نه ی پیغمبري خوا صلی الله علیه و آله داریک بو نیمه دروست بکه ووه کو موشریکه کان هه یانه، فرموی: الله اکبر نهو رینگاو بیرو باوهره نهو ی وتمان، سویند بهو ی گیانی منی به ده سته نهو داواکاری یه یه جوله که کان به (موسی) علیه السلام یان وت کاتیک تیهر یو وین به لای گویره که ی دروست کراو دا ده پر ستر، ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ يَجْهَلُونَ ﴿الْأَنْفَافُ: ١٣٨﴾ خواجه که بو نیمه

(١) رواه الترمذي (٢١٨٠)، والنسائي في "الكبرى" (١١١٢١)، وأحمد (٢١٨٩٧)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٣٧٣٧٥)، وابن حبان في "صحيحه" (٦٧٠٢)، والطبراني في "الكبير" (٣٢٩١) واللفظ له، وابن بطة في "الإبانة" (٧١٠)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٢٠٥)، والمروزي في "السنة" (٣٩)، وابن أبي عاصم في "السنة" (٧٦)، وصححه الألباني في "المشكاة" (٥٤٠٨)، و"التعليقات الحسان إلى صحيح ابن حبان" (٦٦٦٧).

دروست بکه وه کو نهوان هدیانه.

میژوی فیرهقه کانیش بو ههمان کاریگهر ده گهر پتموه (خوارج) هکان له بهر نهوهی لادیی بوون هیچ زانواو نهملی زانستیکیان تیا نه بوو، وه بیرکردنمه کانیشیان ههمان شیوه بوو دهیان وت: فرموده مان ناویت، خو مان له قورئان تیده گهین، وه قورئان ده بیت خوی حوکم بکات نهک پیاوان له جیاتی نهو، واته خهلیفه نابیت بیت، وه نهوهی ههر تاوانیک بکات پیی دهرده چیت له نیسلام.

وه (شیعه) کانیش هه لگري بیروړای فارسه کانن وهک باوهر بوون به بنه مالهو پشتاوپشت له دهسه لاتی دینی و دنیای دا وه کو پاشایه تی فارسه کان، بویه باوهریان به پشتاوپشتی نیمامه کان ههمیه، وه بیروړای مزده کی یه کان له نیباحیه ت دا وه ره گه زایه تی فارسی به مه زهدب گهریتی دا، بویه پاشاوهی نهوړوژو گور پهرستی و مهرجه عیه ت، ههموو نه مانه بیروړای فارسه کوته کانه له دینی (مجوس) یه ت دا، وه پاشان بو پاراستنی بیروړاکیان نهیتی تهواو (التقية)

ته سهو فیش تیکه لکردنی ره هبانیه تی گاوره کان و بوچوونی تیکه لبوون له گهل خوادا، وهک به (مسیح) علیه السلام یان دهوت به شیکه له خوا، یا کورپه تی، ﴿إِنَّ اللَّهَ تَالِكٌ لَّنَلْفَوْ﴾ [الْمَائَة: ۷۳]. و سرپنه وهی روژه کان گواستنمه وهی بو لاشهیه کی تر (تناسخ الأرواح) بوزی یه کان و عیشقی نیلاهی و تیکه لکردنی بوچوون و فلهسه فه روژه لات و روژناوایی یه کان له گاورو بوزی و زهرده شتی یه کان ... له نه نجامی نعم لیکدانه ته سهو ف له دایک بوو، بویه دواي گه یشتنی نیسلام بو تورکیا که پاشاوهی دینی گاوره کانه ته سهو ف هاته دی، وه له دواي ناگر پهرسته کان (مجوسیه) و شیعه به بهرگی دینی دروست بوو.

وه فیرهقه که لامیه کانیش له ریځای پاشاوهی فلهسه فهی یونانی و رومانیه نه ستیره پهرسته کانه وه بوو وه کاریگهری ده ستکردی دهستی پاشاوه دینی کان کاتی خو که کاریگهری نهو فلهسه فیانه یان له سهر بووهو گومرا بوون له دینی خو یان دا، وهک (هشام بن عروه) له باوکیه وه ده لیت: «لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسْتَقِيمًا حَتَّى أَذْرَكَ فِيهِمُ الْمُؤَلَّدُونَ أَبْنَاءَ سَبَايَا الْأُمَمِ، فَأَخَذُوا

فِيهِمْ بِالرَّأْيِ، فَأَصْلُوا بَنِي إِسْرَائِيلَ»^(۱).

واته: کاری دینی جوله که کان (به نو ئیسرائیل) به ریکی دهروی تاوه کو نموهی کوئلهو بهنده کانی ژیر دهستی جوله که کان گموره بوون له ناویان دا، بیروبوچوونه کانی خویان تیکهل به دینی جوله که کردو جوله که کان گومرای بوون.

وه نیمامی (الأوزاعي) رَحِمَهُ اللهُ دهلَیت: «أَوَّلُ مَنْ نَطَقَ فِي الْقَدَرِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ يُقَالُ لَهُ: سَوْسَنٌ كَانَ نَضْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ، ثُمَّ تَنَصَّرَ، فَأَخَذَ عَنْهُ مَعْبُدُ الْجُهَنِيِّ، وَأَخَذَ غِيلَانُ عَنْ مَعْبُدٍ»^(۲).

واته: یه کهم کهس باسی قهزاو قهدهری وروژاند له ناو خه لک دا پیاویک بوو له عیراق ناوی (سوسن) بوو گاوار بوو پاشان موسولتمان بوو پاشان گاوار بووه وه، (معبد الجهني) سمر کردهی قهدهری یه کان نهم بوچوونهی لیوه وهر گرت و پاشان (غیلان الدمشقي) له (معبد) یه وه وهر گرت و فیرقی قهدهری یه کانی له سهر دروست بوو.

پاش وهر گترانی کتیبه فلسه فی یه کان له سهردهمی (مأمون) دا بلاو بووه وه، (أبي فرج الجوزي) رَحِمَهُ اللهُ دهلَیت: «طالعت المعتزلة مثل أبي الهذيل العلاف والنظام ومعمرو الجاحظ كتب الفلاسفة في زمان المأمون واستخرجوا منها ما خلطوه بأوضاع الشرع ... وأول مسألة اظهروها القول بخلق القرآن»^(۳).

واته: کهسانی موخته زیله وه کو (علاف و نیزام و موعه مهری جاحز) خویندنه وهی کتیبه فلسه فی یه کانیان ده کرد له سهردهمی (مأمون) داو تیکهلان کرد به بابته و ناویشانه شهرعی یه کان دا، یه کهم بابته قورنان (مخلوق) واته وه کو هممو دروستکراوه کان خوا دروستی کردو وه قسه به حهر ف و دهنک و ناردنی (جبریل) بوونی نیه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱۷۲/۲)، وأخرجه ابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۰۱۳، ۲۰۱۵) بإسنادين صحيح والآخر حسن (قاله مشهور حسن محققه).

(۲) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۱۹۵۴)، واللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۳۹۸)، والفريابي في "القدر" (۳۴۸).

(۳) "تليس إبليس" ص ۸۷.

فیرقی (النسطورية) کان (الشهرستاني) دهلیت: «ومن النسطورية من ينفي التشبيه، ويثبت القول بالقدر»^(۱).

واته: (نستوری) یه کان له گاواره کان دا باوره یان به وه سفه کانی خواو قهزاو قهدهر نه بوو، بیروریان وا بوو ناده مزاد خوی کاری خوی دروست ده کات.

(داود بن أبي هند) دهلیت: «مَا فَشَتِ الْقَدَرِيَّةُ بِالْبُضْرَةِ حَتَّى فَشَا مَنْ أَسْلَمَ مِنَ النَّصَارَى»^(۲).

واته: قهدهری یه کان له به صره بلاو نه بوونه وه تاوه کو گاواره کان موسولمان بوون.

بوونی (عبدالله ی کوری سبا) نمونه یه کی ناشکرایه لهم بواره دا، که پشتر جوله که یه کی دانیشتوری شاری (صنعا) بوو له (یمهن)، موسولمان بوو له سهردهمی ئیمامی (عوسمان) دا، پاشان دهوړیکی ټنګدان و فیتنه گپړی گپړا به شیوه یه که خه لکی هان دا له ئیمامی (عوسمان) به دروژ گموره کردنی شته کان تاوه کو ناوی زړاند وه خه لکی عیراق و میسری هیئیه سهر تا له ماله که ی خوی دا شهیدیان کردو پاشان خوی په نا دا، تاوه کو به ئیمامی (ععلی) شی وت: تو خوایت، وه بلاوی کرده وه چون (یوشع ی کوری نون) به وه سیه تی (موسی) عليه السلام جیگری بووه، (ععلی) ش به همدان شیوه جیگری پیغمبره صلى الله عليه وسلم به وه سیه تی، سته می لی کراوه، وه پاش شهید بوونی ئیمامی (ععلی) ش بوچوونی گهړانه وه ی بلاو کرده وه وه کو چون (الیاس) چوو بو ئاسمان پاشان ده گهړیتموه بو گهړانه وه ی دین و یاسا ناواش ئیمامی (ععلی) ده گهړیتموه^(۳).

نایا بوته ی له دایک بوونی پیغمبر صلى الله عليه وسلم دروست نه کراوه به ژاولیکردنی بوته ی له دایک بوونی (عیسی) عليه السلام؟! وه نایا کهش و جوړی دهوړیسه کان تقوس و کهشی هیندو سه کان نیه؟! وه نایا هه لبه ستنی گوړو پهرستن ی کاری گاورو جوله که کان نیه؟ وه کو پیغمبره ی خوا صلى الله عليه وسلم ده فمر مویت:

(۱) "الملل والحل" للشهرستاني (۲/ ۳۰).

(۲) "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۱۹۵۹).

(۳) "المقالات" للأشعري (۸۶/ ۱)، "الفرق بين الفرق" للبغدادي (۳۳۵)، "الملل والنحل" للشهرستاني (۱۷۴)، "بذل

المجهود" لعبدالله الجعفي (۱/ ۱۴۴)، "الشيعه والتشيع" لإحسان ظهير (۶۱).

«لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ»^(۱).

واته: نفره تی خوا له گاورو جوله که کان بیت گوړی گوړی پیغه مېره کانیان ده کرد به مزگهوت.

وه نایا شیخی ته رېقه و مەرجه عیه ته کان و ږنه گراوه له راهیه کانی بوزاو حاخامی جوله که کان و قه شه و پاپای گاواره کان، وه هرومه ها ته سیح و کورس و به دهنگ بهرز کردنی زیکره کان و ته کیو خانه قاو فاتحیه تی و خویندنه وهی بورجه کان و هلواسینی چاوو دهست و ... به ماله کان دا پاشاوهی زه راده شت و ساییه کان و گاورو جوله که کان و نایینه پیشووه کان نیه؟

(۱) رواه البخاري (۱۳۹۰)، ومسلم (۵۲۹)، والنسائي في "الكبرى" (۷۸۴)، وأحمد (۱۸۸۴)، والدارمي في "السنن" (۱۴۴۳)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۵۴۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۶۱۹)، والطبراني في "الأوسط" (۸۷۷۶)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۱۵۸۸)، والبيهقي في "المسند" (۱۲۷۸)، والبخاري في "شرح السنة" (۵۰۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۷۵).

به شى چواره م

شيوازي کارکردنى بیدعه کاران له گهل دهقه کان

بیدعه کاران گهر سهرچاوه کانیاں نه وانه بیت ده بیت مامله تیان بوړ رزگار بوون له دهقه کان کاریان بیت، بویه شیوازي جوړاو جوړیان گرتوته بهر گهرچى چهند شیوازيك رهنگدانه وهى تمواوى به سهر هموویان دا هه یهو کوپان ده کاته وه تپیان دا، له شیوازه:

۱. هیئانه وهى به لگه هاوشیوه ماناکان (المتشابه).
۲. بیروپایان پاشان به لگه (اعتقادهم ثم استدلالهم).
۳. پشتکردنه بهرنامه ی هاوه لآن (هجر منهج السلف الصالح).
۴. کار نه کردن به فهرمووده کانی (الاحاد).
۵. تیکدانی بنه مای تیروانین و کردنه به لگه (اضطراب أصول النظر والاستدلال).

یه که م : هیئانه وهى به لگه هاوشیوه ماناکان

(الاستدلال بالمتشابه)

دارشته کانی قورئان پیکهاتروه له (مُحْكَم) و (مُتَشَابِه)، خواى گه وړه ده فهرمویت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ﴾ [الْعَنْكَبُ: ۷]. هوالی خوايى یه که له قورئان دا نایه ته (مُحْكَمَات) پروون و ناشکرا مانا بى لیتیکچوونى هیچ که سیک نه مه ﴿هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ بناغی گهرانه وهى لیتیکچوونى ماناکانه، ... وه نایه ته (مُتَشَابِه) مانا نادپاره کانه لای زوړى یا ههنديکى خهلکى، ماناکانى (مُحْكَم) له خو ده گرت، وه ده شیت له پرووى پیکهاته ی وشو لیکدانه وه مانای تر له خو بگرت نه که له پرووى مهبسته وه^(۱).

نمو دهقه هاوشیوانه له مانادا «هُوَ الصَّحِيحُ أَنَّ الشَّابَّهَ أَمْرٌ نِسْبِيٌّ فَقَدْ يَتَشَابَهُ عِنْدَ هَذَا مَا لَا يَتَشَابَهُ عِنْدَ غَيْرِهِ»^(۱). هاوشیوه بیان له مانادا ریژوهی یه له کهسیکه وه بو کهسیکی تر. لیکچووی مانا کانش دوو جوژه:

۱. المتشابه الحقيقي: كأمر الروح والساعة ...

۲. المتشابه الإضافي: كالمنسوخ والمجمل والظاهر والعام والمطلق ...^(۲)

واته: لیکچوونی تمواو نمو نایه تانده مانا کانی ده زانی و راستی و دروستی یه کهی نازانریت وه کو روّح و هاتی روژی دواپی ... وه لیکچوونی پاشگر نمو نایه تانده که به پشتیوانی بابه تکانی تر ده زانریت وه کو شیوازی به لگه روو که شهو کورت و سراوهو گشتی و په هاکان.

بدلام (متشابه) «فالله تعالى نفى العلم بتأويل المتشابه ولم ينف العلم بمعناه وتفسيره»^(۳).

واته: خوی پروه ردگار باسی له نه زانی (متشابه) کردووه له رووی حه قیقه ته که یه وه نه که له رووی مانا و تفسیره که یه وه، وه کو بابه ته غه پی یه کان.

که واته شتیک نیه له قورنان دا مانای نه زانریت.

(ابن قتیبة) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «ولسنا ممن يزعم: أَنَّ المتشابه في القرآن لا يعلمه الراسخون في العلم. وهذا غلط من متأوليه على اللّغة والمعنى. ولم ينزل الله شيئا من القرآن إلا لينفع به عباده، ويدلّ به على معنى أراد»^(۴).

واته: ئیمه کهسیک نین بلّین مانا لیکچوووه کان (متشابه) له قورنان دا زانایان نایزان، ئیمه ههله یه له رووه زمانی و مانایی یه کهی دا، خوی پروه ردگار هیچ شتیک له قورنان دا

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۱۴۴/۱۳).

(۲) "منهج الإستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۲/۴۸۵)، و "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۵/۳۵-۳۸).

(۱۷/۳۷۲)، و "الموافقات" للشاطبي (۳/۹۱).

(۳) "منهج الإستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۲/۴۸۴)، و "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۱۳/۲۸۴، ۲۷۵).

(۴) "تأويل مشكل القرآن" لابن قتیبة ص ۶۶.

نه نار دوو هته خواره وه بيجهگه له سوو دمه ندى نه ييت بو بهنده كانى و رينمايى نه ييت بو سهر ماناو مهبسته كانى.

نيمامى (المجاهد) رحمه الله قوتابى (ابن عباس) رحمه الله ده ليت: «عرضت المصحف علي ابن عباس من فاتحته إلى خاتمته أقفه عند كل آية وأسأله عنها. وقال ابن مسعود: ما في كتاب الله آية إلا وأنا أعلم فيم أنزلت. وقال الحسن البصري: ما أنزل الله آية إلا وهو يحب أن يعلم ما أراد بها»^(۱).

واته: قورناتم كرده وه له سوره تى (الفاتحة) و تا كو تاييه كهى نه موهستان له سهر هه موو نايه تيك پرسيارم لى ده كرد، (ابن مسعود) رحمه الله ده ليت: نايه تيك نيه له قورنات دا ئيلا ده زانم له سهر چى هاتووه ته خواره وه، وه (الحسن البصري) رحمه الله ده ليت: ههر نايه تيك خوا نار دوو به تيه خواره وه خوا پى خوشه بهنده كانى بزانيت مهبسته پى چيه.

كهواته (متشابه الحقيقى) نمو بابته غيبى يانهى حه قيقه ته كانى نازانين وه كو (روح، قيامهت، بهمهشت و دوزخ و وورده كارى قه دهر و سيفاته كانى پهروهر دگار ...)، به لام مانا كانيان ده زانين ده ييت باوه رمان بيان هه ييت و ته تسليميان بين له بهر نه توانينمان له دهر ك پيكردن و روو نبوو نه وه دا، نهم بابته تانهش زانا كانيش ده ييت بلين ﴿وَمَا يَكْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّسُخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [الأنعام: ٧].

واته: راست و دروستى بابته كان نازانريت بيجهگه له پهروهر دگار نه ييت، وه زانايانى روچوو له زانست دا ده ليتن هه مووى (محكم و متشابه) حهقه لاي خوا وه به حله راسته هه ردوو لايان په كترى به راست ده خه نه وه شايه تن له سهر په كترى، نمو ه لاي خوا وه به دزو جياواز نيه باوه رمان پيه تى، نمو انه لاي خوا وه نى تيگه يشتن و عقل و بير كرده نمو ه راست و دروستن تپده گه^(۲).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۲۰۸/۱)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۵۵/۳)، (۱۵۹/۵).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۱۲/۲).

(ابن تیمیه) رحمته الله ده‌لیت: «وَقَدْ قَالَ كَثِيرٌ مِنَ السَّلَفِ: إِنَّ الْمُحْكَمَ مَا يُعْمَلُ بِهِ وَالتَّشَابِهُ مَا يُؤْمَنُ بِهِ وَلَا يُعْمَلُ بِهِ»^(۱).

واته: زوړی هاوه‌لان و شونیکه‌وتوانیان وه‌کو (ابن عباس وعائشة وحسن البصري وقتاده والضحاك ...) ده‌لین (محکم) کاری بی ده‌کریت وه (متشابه) باوه‌ری بی ده‌هیریت و کاری بی نا‌کریت، واته بهس باب‌ه‌تیکي عه‌قیده‌یین هو‌کاری تاقیردنه‌وی به‌نده‌کانه.

(مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ) رحمته الله ده‌لیت: «التَّشَابِهَاتُ لَهَا تَضَرِيفٌ وَتَحْرِيفٌ وَتَأْوِيلٌ، ابْتَلَى اللَّهُ فِيهِنَّ الْعِبَادَ»^(۲).

واته: (متشابه) ه‌کان لادان و مانا گوړین بو دروستکردن پرویان تی ده‌کات و تاقیردنه‌وی خوایی یه بو به‌نده‌کاني.

بیدعه‌کارانیش بو به‌لگه هیتانه‌وه پروو ده‌کهنه (متشابه) ه‌کان ماناو بو‌چوونی خوایی بو ده‌تاشن تاوه‌کو شهرعیت به کاره‌کانیان بدهن و خه‌لکی بی چه‌واشه بکه‌ن، وا گومانیان بو دروست بکه‌ن له‌سهر ریږه‌وی راستی قورنان و فهرموده‌ن.

نهمه هه‌والی خوایی یه له‌سهریان ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَّهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾ [الفرقان: ۱۷].

واته: نه‌وانه‌ی له‌دلایان دا گومرای هه‌یه‌و ده‌رچوون له‌حق شونیکه‌وته‌ی مانا هاوشیوه (متشابه) ه‌کانن بو گومراکردنی شونیکه‌وتوانیان، وه مانا گوړینی ده‌قه‌کان به‌گویره‌ی ویستیانه^(۳).

واته سته‌مکارن له‌مافی خه‌لک دا که گومرایان ده‌کهن و له‌مافی خواش دا که فهرموده‌و قسه‌که‌ی ده‌گوړن له‌ماناو مه‌به‌سته‌که‌ی خوی.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۷/۳۸۶).

(۲) "تفسير الطبري" (۱۷۷/۶)، و "تفسير القرطبي" (۱۱/۴)، و "تفسير البغوي" (۲۶۹/۱)، و "تفسير ابن كثير" (۷/۲).

(۳) "تفسير ابن كثير" (۸/۲).

(عائشة) رضي الله عنها دهليټ: پښمېهر عليه السلام كاتيك نهم نايتهى خويندوهه فرموى: «فَإِذَا رَأَيْتِ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ فَأَخَذُوا هُمُ»^(۱).

واته: گهر بينيت نهموانهى شوپنكموتهى مانا هاوشيوه كان (متشابه) ن نهموانه نهو كه سانهن خوا ناوى بردوون خوتيان لى بپارتزه.

نهم جوړه نوسپانهش له سهر بيدمو بيدعه كاران ريگهيه كه بو ناسپينان و خو پارسن ليسان. نيمامى (الطبري) رحمته الله عليه دهليټ: «وَهَذِهِ الْآيَةُ وَإِنْ كَانَتْ نَزَلَتْ ... مِنْ أَهْلِ الشُّرْكِ، فَإِنَّهُ مَعْنَى بِهَا كُلُّ مُبْتَدِعٍ فِي دِينِ اللَّهِ بِدْعَةٌ، ... كَانَتْ مَن كَانَ، وَأَيُّ أَصْنَافِ الْبُدْعَةِ كَانَ»^(۲).

واته: نهم نايته نه گهر چى بو موشريكه كان هاتوره ته خواره وه به لام هممو بيدعه كاران له خو ده گريت له هركوى بن و له هدر شتيك دا بيت.

نیشانه کانی مانا ليکچووه کان (متشابه)

هممو دهقيكى شرعى روو كه شى دارشته كهى باس له مانايه ك بكات نهو مهبهستهى نه بيت له شرع دا نموه (متشابه) هو پيوسته بگهر پندريته وه سهر ماناي (محكم) ه كان تا مهبهستى راست له مانا كهى دهر كه ويټ.

وه هممو روو كه شى دهقيك مانايه كى راست بدات به دهسته وه، به لام پيوستى به شيكر دنده وه روونكر دنده وهى تهواوتر ه بېټ، كار پيكر دنى نمو روو كه شه به بى گهراندنده وهى بو مهبهست و مانا گشتى يه كانى شرع كه كوډهنگى به لگه كانى له سهر كوډه بېټه وه كار كړ دنه به (متشابه)^(۳).

له نیشانه کانی شوپنكموتهى (متشابه) كار كړ دنه به دهقه رها (مطلق) ه كان پيش تيروانيى له رووه په يوه سته كانيموه (مفيد)، وه تيروانيى دهقه گشتى (عام) ه كان به بى گهراندنده وه بو

(۱) رواه البخاري (۴۵۴۷)، ومسلم (۲۶۶۵)، وأبو داود (۴۵۹۸)، وأحمد (۲۶۱۹۷)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار"

(۲۵۱۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۲۲۱/۱)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (۹۵۸).

(۲) "جامع البيان" (۲۱۴/۵).

(۳) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۱۶.

تایبه تهنه ندیه کان (خاص)؟! وه به پیچه وانه شموه بو هردوو کیان^(۱).

واته هینانه وهی به لگهی نایدت و فهرمووده بو همر بابته تیک مهرج نیه خاوه نه که ی پیکابیتی و
بمس بیت بو بابته که، تاوه کو دلتیایی به دهست نه هیئت له لایه نی زانایانی شرعی بهرنامه پاک
(الراسخون فی العلم)، خوی پهروردگار ده فهرمویت: ﴿فَسْتَلَوْا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
(الاحزاب: ۴۳)﴾.

واته: پرسیار له زانایانی خاوه ن تایهت بکه ن گهر نه تانزای.

(زانست سی جوړه بیجگه له وانه زیاده یه "آیه محکمه أو سنة متبعة أو فريضة عادلة"^(۲))
تایه تیکی مانا ته واه وه سونه تیکی کار پیکراو وه حوکمیکی داد پهروره وانه.
پالته شی هموو گومرای یه ک شونکموته ی به لگه شرعی یه هاوشیه کانه (متشابه) و پتوانه
عهقلی یه کان (قیاس) ه.

(ابن تیمیه) رحمه الله ده لیت: «عَامَّةُ الضَّلَالِ مِنْ جِهَةِ التَّشَابُه، ... فَلِهَذَا كَانَ ضَلَالُ بَنِي آدَمَ
مِنْ قِبَلِ التَّشَابُه وَالْقِيَاسِ الْقَاسِدِ لَا يَنْضَبِطُ كَمَا قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: أَكْثَرُ مَا يُخْطِئُ النَّاسُ مِنْ جِهَةِ
التَّأْوِيلِ وَالْقِيَاسِ؛ فَالتَّأْوِيلُ: فِي الْأَدِلَّةِ السَّمْعِيَّةِ، وَالْقِيَاسُ: فِي الْأَدِلَّةِ الْعَقْلِيَّةِ ... وَالتَّأْوِيلُ الْخَطَأُ
إِنَّمَا يَكُونُ فِي الْأَلْفَافِ الْمُتَشَابِهَةِ، وَالْقِيَاسُ الْخَطَأُ إِنَّمَا يَكُونُ فِي الْمَعَانِي الْمُتَشَابِهَةِ»^(۳).

واته: به گشتی گومرای له رتی (متشابه) که روو که شی دهقه کانمو به یی گهرانه وه بو
شیکردنه وهی فهرمووده و ته هاوه لآن، وه په یوهست بوون به (قیاس) و بوچوون و پتوانه
عهقلی یه کان و پشتکردنه دهقه شرعی یه کان ریگا کاری بیدعه کارانه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۴۵).

(۲) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۱۵، و "إعلام الموقعين" لابن القيم (۱/ ۶۸)، وه کو

فهرمووده (ضعیف) ه له "ضعیف الجامع الصغیر" (۳۸۷۱)، و "ضعیف أبي داود" (۴۹۶).

(۳) "التدمرية" ص ۱۰۷، و "مجموع الفتاوى" (۳/ ۶۳).

(ابن أبي العز) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «فَهَلْ قُتِلَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَّا بِالتَّأْوِيلِ الْفَاسِدِ! وَكَذَا مَا جَرَى فِي يَوْمِ الْجَمَلِ، وَصِفْيَنَ، وَمَقْتَلِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَالْحَرَّةِ؟ وَهَلْ خَرَجَتِ الْخَوَارِجُ، وَاعْتَزَلَتِ الْمُعْتَزِلَةُ، وَرَفَضَتِ الرَّوَافِضُ، وَافْتَرَقَتِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، إِلَّا بِالتَّأْوِيلِ الْفَاسِدِ؟!»^(۱).

واته: نایا نیمامی (عوسمان) ﷺ نه کوژرا به لیکدانموی ههله واته (متشابه) و همروهها رووداوه کانی شهری (الجمال والصفین) شهید کردنی (حوسهین) ﷺ و رووداوی (الحرّة) نابلقه می مهدینه له لایه (حه جاج) هوه به به کارهینانی به لگه هاوشیوه (متشابه) هه کانهوه نه بوو؟! وه هوکاری دروستیونی گروبه گومراکان له (خهواريج) و (موعتهزيلة) و (رافيزه) و دابه شیوونی موسولتمانان بو حهفتاو سی کومهل، نه مانه هه مووی هوکاری بوونی لیکدانموی ههله نه بوو به هوکاری به کارهینانی دهقه هاوشیوه کان و کارنه کردن به دهقه جیگیر (محکم) هه کان؟! له گهله نموهش دا بوونی دهقه (متشابه) هه کان کهمن، (وه دهقی راستهوخو له سهر نموهیه "محکم" زوری پیکهاته می قورنانه ﴿أَيَّتُكَ مُخِمْتٌ هُنَّ أَمْ الْكِتَابُ﴾ [النحل: ۷۷]، وه گهر زوری (متشابه) بویه زوری دهقه کان مانایان شارهوه بووه، وه زوری شمريش نه زانراو بووه، له گهله نموهش دا ده بیت قورنان هوکاری هیدایهت و پروناکی و شیفایهت، وه واده می شیکردنموی نایه ته کانی داوه ﴿أَحْكَمْتَ أَيْنَهُ، ثُمَّ قُضِلَتْ﴾ [هود: ۱۷]^(۲).

(۱) "شرح الطحاوية" بتحقيق (الأرنؤوط) (۲۰۸/۱، ۲۰۹).

(۲) "المواقفات" للشاطبي (۸۶/۳)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۴۸۸/۲).

چهند نمونه یهك له شوینكه وتنی (متشابه) و كردنه به لگه

په دكرندنه وی (رافیزه) لهو دهقانه ی باسی وه صف و لیخوشبون و شوینكهوتن و خوشهویستی و داوای لیخوشبون ی هاوه لآن (صهابه) ﴿...﴾ دهكات به به کارهیتانی نهو بهلگه (متشابه) انه ی وهك «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَفَّارًا يَضْرِبُ بِفَعْضِكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ»^(۱).

واته: له دواى من مه گه پرتنهوه سهر بیروای هه ندیکتان هه ندیکتان بکوزن.

نهم فهرموده یه ده که نه بهلگه له سهر نهوی که هاوه لآن به پرووداوه کانی نیوانیان هه لگه پراونه نهوه دهرچوون له نیسلام له گه ل نهوش دا نهوه مه بهستی دهرچوونی تهواو نیه له نیسلام.

وه په تکرندنه وی (خهوارج) هکان لایه نگری خوشهویستی (الولاء) بو موسولمانان گهر ههر کاریکى هه له بیان لی بووه شیتنهوه به دهقه هه ره شه کان که زوری بو بیروا کان دابه زیوه له بهر نه بوونی نیمانیان، به لآم نهمان نیمانیان هه به، ... بوته هوکاری «فَسَادُ الدُّنْيَا وَالَّذِينَ مِنْ تَقْدِيمِ الْمُتَشَابِهِ عَلَى الْمُحْكَمِ، وَتَقْدِيمِ الرَّأْيِ عَلَى الشَّرْعِ وَالْهُوَى عَلَى الْهُدَى»^(۲).

واته: مایه ی تیکچوونی دونیاو دین هوکاری پینسخستی (متشابه) به سهر نایه ته (محکم) هکان داو پینسخستی عهقله به سهر شهرع دا، وه پینسخستی ههواو ناره زووه به سهر هیدایهت دا. وه له بیدعه بهجوو که کان دا وه کو: سلاوات دان دواى بانگ و پیش قامهت ... به بهلگه ی ﴿صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [الاحزاب: ۵۶] که نهم نایه ته گشتی یهو نهوانه تایه تن، وه مهلولود نامه به بهلگه ی خوشهویستی پیغمبر ﷺ که خوی خوشهویستی به گوئی کردن و شوینکتهوته دهرنه چوونه له یاسا کانی شهرع، وه دوعا نوین به دوعا خویندن، وه کوژی زیکر کردن به دهنگی بهرز به کوژی عیلم و زانستی شهرعی ...

(۱) رواه البخاري (۱۲۱)، ومسلم (۶۵)، وابن ماجه (۳۹۴۲)، وأبو داود (۴۶۸۶)، والترمذي (۲۱۹۳)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۷۷)، وأحمد (۲۰۳۶)، والدارمي في "السنن" (۱۹۶۲)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۷۱۷۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۸۷)، والطبراني في "الكبير" (۳۵۷۲)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۰۱۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۹۶۵)، والبيهقي في "الشعب" (۴۹۳۶)، ونعيم بن حاد في "كتاب الفتن" (۴۳۱).

(۲) "إعلام الموقعين" لابن القيم (۲۱۸/۱).

کورته ی قسه: (أبو أيوب السخيتاني) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لیت: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ يُخَاصِمُ إِلَّا بِالْمُتَشَابِهِ»^(۱).

واته: نومړو که سیک نابینم له خاوهن همواو بیدعه کاران گرفتارو به لگه کانیان (متشابه) نه ییت.

دووم: بیرو رایان پاشان به لگه کاری (اعتقادهم ثم استدلالهم)

همواو نارو زووی ناده میزادو بهرنامه ی خوایی دوو دژبه یدک و تاقیکردنه وی خواین، بوته بیدعه کاران پشه ننگن لهم بواره دا، هموو کات بیرو راو بهرنامه دارپژوی خویان پشخستووه و پاشان شالوویان بهر و دهقه شرعی په کان بردوووه راپیچی به لگه کانیان کردوووه بهر و یاساو دارشته کانی پشوه خته ی خویان.

تاوه کو له روانګه نموانه و پشاهو شیکردنه وی دهقه کان بکه ن، چی گونجاوو پالپشت بوو بیته نموه و باقی په که ی تری تومته ی جوړاو جوړی بو دروست بکه ن که له گهل عقل دا دژایه تی ده کات، یاخود شویتی گومانه و یا نیمام و شیخ و مهزهدب و سرکرده ناوداره کان وهریان نه گرتوه به به لگه یان دانه ناوه.

له بهرامبر نممانه دا نهملی سوننت گرنگی په کی تهواویان داوه به دهقه کان له رووی په یوه ست و شیکردنه و به یه که و ده گرنگی دان به پړوایه ت و پاککردنه وی به زانستی شرعی تاییه ت و پشه نگر دنی قورنان و فرموده به یی هیچ ناوو پالدانیک، وهک (خطیب البغدادي) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لیت: «وَكُلُّ فِتْنَةٍ تَحْزِرُ إِلَى هَوًى تَرْجِعُ إِلَيْهِ، أَوْ تَسْتَحْسِنُ رَأْيًا تَعْكُفُ عَلَيْهِ، سَوَى أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، فَإِنَّ الْكِتَابَ عُدَّتُهُمْ، وَالسُّنَّةَ حُجَّتُهُمْ، وَالرَّسُولَ فِتْنَتُهُمْ، وَإِلَيْهِ نَسَبَتُهُمْ»^(۲).

واته: هموو کومهلک خو ی جیا ده کاته و به نارو زوو بیرو رایه که ده گهریتموه سهری په نای پی ده بات پیجګه له که سانی فرموده ناس، نهوان قورنان تویشوویانه و فرموده به لگه یانه و

(۱) "الإبانة" لابن بطة (۲/ ۵۰۱) رقم (۵۶۰).

(۲) "شرف أصحاب الحديث" ص ۹.

پتغمه‌بری خوا ﷺ کو مه‌ل و ناویشانیانه.

هیچ قوتاغیکی سهره‌تامان نیه بو ته‌له‌لی سوننه‌ت بیجگه له دهه‌کان نه‌بیته، نه‌وه بناغه‌یه پاشان قوتاغی بنیاد نان له‌سهر دهه‌کان ده‌ست پنده‌کات.

(أَبُو عُمَانَ الْحِیرِيِّ) رَوَى: «مَنْ أَمَرَ السُّنَّةَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفِعْلًا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ وَمَنْ أَمَرَ الْهَوَى عَلَى نَفْسِهِ نَطَقَ بِالْبِدْعَةِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [النُّز: ٥٤]»^(١).

واته: هه‌ر که‌سیک سوننه‌ت جیه‌جی بکات به‌سهر خوی دا له گوشتارو کار دا؛ دانمه‌کانی دانایی یه، وه هه‌ر که‌سیک هه‌واو ئاره‌زووه‌کانی به‌سهر خوی دا به‌سپیتی؛ دانمه‌کانی بیدعه‌کاری یه، له‌بهر نه‌وه‌ی خوا ده‌فه‌رمویت: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [النُّز: ٥٤]. گهر گوێرایه‌تی پتغمه‌بر ﷺ بکه‌ن هیدایه‌ت دراو.

(الحسن البصري) رَوَى: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْخُذُ دِينَهُ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَنَّ الْمُنَافِقَ نَصَبَ رَأْيَهُ فَاتَّخَذَهُ دِينًا»^(٢).

واته: ئیماندار دینی له‌خواوه وه‌رده‌گریته، به‌لام دوور‌ووه‌کان بیروپایان کردووه به‌دین.

(وکیل بن الجراح) رَوَى: «مَنْ طَلَبَ الْحَدِيثَ كَمَا جَاءَ فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ وَمَنْ طَلَبَهُ لِيُقَوِّي بِهِ رَأْيَهُ فَهُوَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ»^(٣).

واته: نه‌وه‌ی فهرمووده به‌کاریتیته وه‌کو خوی؛ لایه‌نگرو خواوه‌نی سوننه‌ته، وه نه‌وه‌ی فهرمووده به‌ده‌ست بیته‌ت بو به‌هێز کردنی بیروپاکه‌ی؛ نه‌وه بیدعه‌کاره.

(١) رواه أبو نعیم فی "الحلیة" (١٠/٢٤٤)، والشوکانی فی "ولایة الله والطریق إليها" ص ٢٣٧، والخطیب البغدادی فی "جامع لأخلاق الراوی" (١/١٤٥)، والسیوطی فی "مفتاح الخنة فی الاحتجاج بالسنة" ص ٧١، والبیهقی فی "الزهد الکبیر" ص ١٥١، وفی "الرسالة القشیریة" للقشیری (١/٨٢)، و"صفة الصفوة" لابن الجوزی (٢/٣٠٢)، و"سیر أعلام النبلاء" للذهبی (١٤/٦٤)، و"ذم الکلام وأهله" للهروری (٤/٣٨٠)، و"الحجة" للمقدسی (١/٢٤٣)، و"من أخلاق الرسول الکرم ﷺ" لعبدالمحسن العباد ص ٨٨.

(٢) "الحجة علی تارک المحجة" لمحمد عبدالغنی لمقدسی (٢/٥٢٠).

(٣) "ذم الکلام وأهله" للهروری (٢/١٨٧) رقم (٣٣٧).

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده لیت: «سُمِّيَ أَهْلُ الْبِدْعِ أَهْلُ الْأَهْوَاءِ لِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ فَلَمْ يَأْخُذُوا بِالْأَدِلَّةِ الشَّرْعِيَّةِ مَأْخُذَ الْإِفْتِقَارِ إِلَيْهَا، وَالتَّعَمُّلِ عَلَيْهَا، حَتَّى يَصُدُّوا عَنْهَا، بَلْ قَدَّمُوا أَهْوَاءَهُمْ، وَاعْتَمَدُوا عَلَى آرَائِهِمْ، ثُمَّ جَعَلُوا الْأَدِلَّةَ الشَّرْعِيَّةَ مَنْظُورًا فِيهَا مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ»^(۱).

واته: يو بیدعه کاران به خاوهن همواو نار ه زووه کان ناوبراون له بهر نهموی شویتکه وتی همواو نار ه زوویانن و بهلگه شرعی یه کانیان به شیوهی په یوه یست بوون پیی و گهرانه وه سهری وهر نه گرتووه تا بیکه نه بناغه، بهلکو همواو بیروریان پیښخستووه پاش نهمان خویندنه وهی بهلگه کان دین.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده لیت: «وَطَرِيقُ أَهْلِ الضَّلَالِ وَالْبِدْعِ بِالْعَكْسِ يَجْعَلُونَ الْأَفَاطَ الَّتِي أَخَذُوهَا وَمَعَانِيهَا هِيَ الْأَصْلَ وَيَجْعَلُونَ مَا قَالَهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ تَبَعًا لَهُمْ فَيَرُدُّونَهَا بِالتَّأْوِيلِ وَالتَّخْرِيفِ إِلَى مَعَانِيهِمْ»^(۲).

واته: بهرنامه ی بیدعه کاران و گومریان به پیچمنه وهی نهملی سونه تهمون نمو وتو داریشتنه ی دروستیان کردووه مانایان یو داناهه بناغیهو فهرموده ی خواو پیغمبر ﷺ دواکهوته یانه و به لادان و گوړینی مانا ده یانه تهمو سهریان.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده لیت: «نَظَرُوا فِي السُّنَّةِ فَمَا وَافَقَ أَقْوَاهُمْ مِنْهَا قَبْلُوهُ، وَمَا خَالَفَهَا تَحَيَّلُوا فِي رَدِّهِ أَوْ رَدِّ دَلَالَتِهِ، وَإِذَا جَاءَ نَظِيرُ ذَلِكَ أَوْ أضعفُ مِنْهُ سَنَدًا وَدَلَالَةً وَكَانَ يُوَافِقُ قَوْلَهُمْ قَبْلُوهُ»^(۳).

واته: سهری سونه تهمو ده کهن له گهلان گونجا وهی ده گرن، وه گهر نا فیلکاری ده کهن یو بهر پرچدانه وهی یا مانا گوړینی، وه گهر هاوشیوهی نهمو هات یا لاوازتر له پروی گهرانه وه بهلگه وه به مهرجیک له گهل را کانیان بگونجیت وهی ده گرن.

(۱) "الاعتصام" (۲/ ۶۸۳).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۷/ ۳۵۵).

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۱/ ۶۰).

وه ده لیت: «وَأَنْتَ تَجِدُ جَمِيعَ هَذِهِ الطَّوَائِفِ تَنْزِلُ الْقُرْآنَ عَلَى مَذَاهِبِهِمْ وَبِدْعِهَا وَأَرَائِهَا فَالْقُرْآنُ عِنْدَ الْجَهْمِيَّةِ جَهْمِيٌّ وَعِنْدَ الْمُعْتَزَلَةِ مُعْتَزَلِيٌّ وَعِنْدَ الْقُدْرِيَّةِ قُدْرِيٌّ وَعِنْدَ الرَّافِضَةِ رَافِضِيٌّ وَكَذَلِكَ هُوَ عِنْدَ جَمِيعِ أَهْلِ الْبَاطِلِ»^(۱).

واته: کاتیک ده بینیت هه موو ئهو فیره قانه قورئان له سهر بیروپاو بوچوونه کانیاں داده بهزین، قورئان لای (جهه می) به کان (جهه می) بهو لای (موعته زیله) کان (مهعه زیلی) بهو لای (قهدهری) به کان (قهدهری) بهو لای (رافیزه) کان (رافیزی) بهو لای هه موویان به گویره ی هه موویانه. کهواته جیاوای بهرنامه یی له نیوان نه ملی سوننه و گومرایان دا روونه، نه ملی سوننه پیههست بوون به دهقه شمرعی به کان و کوپوونه ویان له چواردهوری و کوکردهوهی هه موو چمکه کانی نیشانه و ناویشانیکی زور دهر کهوتوو ناشکرایانه، وه بهو هوکاره وه هه موو جیاوای و دووبهره کایه تی به کیان لیوه دووره، وه پیههندی به کی تهواریان به سهردهمی به کمی نیسلاموهیه خاوهنی بهرنامه یه کی پر سهنده و زنجیره ی زانستین و دوورن له شوینکهوته ی کویرانه و تهقدیس کردنیک و به (معصوم) دانانیک بیتجگه له قورئان و فهرموده نه بیت، به پیچهوانه ی بهرنامه ی بیدعه کاران و گومرایانی کار به عقل و پیههست بوو به هه موو سهرچاوه به بیتجگه له وه حی، وه بهی بوونی سهنده و ورده کاری زانستی و له خوگری پر له دووبهره کایه تی و چوتیتی جیاواز، وه دانان و به (تقدیس) کردنی فیهله سوف و ناوداره کانیاں.

سی یه م : پشتکردنه بهرنامه ی هاوه لآن و شوینکه وتوانیان

(هجر منهج السلف الصالح)

له نیشانه دیاره کانی بیدعه کاران به قهدهرو ریتر سهیره کردنی بهرنامه ی دینی پیشینی ئهم ئوهمته (السلف الصالح) ه، به لکو ته نانه توانج و به کم سهر کردن کاریانه له گه لیان دا.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «فَعَلِمَ أَنَّ شِعَارَ أَهْلِ الْبِدْعِ: هُوَ تَرْكُ اتِّبَاعِ السَّلَفِ. وَهَذَا قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: أَصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ»^(۲).

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" لابن القيم ص ۸۳. (۲) "مجموع الفتاوى" (۴/ ۱۵۵).

واته: نيشانه‌ی بيدعه کاران شوين نه که وتني پيشووه صالحه کانه، له بهر نموه نيمام (أحمد) رحمته الله ده‌لټ: له بنهماکانی نه‌لی سونه په يوه ست بوونه به کارو رنمايه دينه کانی هاوه‌لانی پيغمبره وه صلی الله علیه و آله.

(أبو حاتم الرازي) رحمته الله ده‌لټ: «عَلَامَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ الْوَقِيعَةُ فِي أَهْلِ الْأَثَرِ»^(۱).

واته: په کيک له نيشانه کانی بيدعه کاران قسه وتنه به هه لگړانی فمرووده (هاوه‌لآن) رحمته الله.

نيمامی (الأوزاعي) رحمته الله ده‌لټ: «مَا ابْتَدَعَ رَجُلٌ بِدْعَةً إِلَّا غَلَّ صَدْرُهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ»^(۲).

واته: هر که سيک داهيتراو يک داهيتيت له دلی دا رق و کينه یو دروست ده‌بيت له سمر موسولمانان (هاوه‌لآن)، له بهر نموه ی نوان هه لگړی دينکی پاکي بی داهيتراو بوون.

نيمام (نعمه‌دی کوری حنبل) رحمته الله ده‌لټ: «إِذَا رَأَيْتَ رَجُلًا يَذْكُرُ أَحَدًا مِنَ الصَّحَابَةِ بِسُوءٍ فَأَتَمَّهُ عَلَى الْإِسْلَامِ»^(۳).

واته: گهر په کيک بينی باسی په کيکی له هاوه‌لآن کرد به خراب؛ تومته دی دژ به نيسلامی بخه نه پال.

(أبو زرعة) ی فمرووده ناس رحمته الله ده‌لټ: «إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَنْتَقِصُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ زَنْدِيقٌ... وَإِنَّمَا يُرِيدُونَ أَنْ يُجَرِّحُوا شُهُودَنَا لِيُنْطَلُوا الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ، وَالْجُرْحُ بِهِمْ أَوْلَى وَهُمْ زَنَادِقَةٌ»^(۴).

واته: گهر په کيک بينی قسمو توانجی له هاوه‌لټکی پيغمبر صلی الله علیه و آله دا بزانه نموه دهر جووه له دين، ... نوانه ده‌يانموت شايه‌ته کانی ديمان تومته‌بار بکه‌ن بو نموه ی قورنان و فمرووده به‌تال بکه‌نموه، نوان شايسته‌ی تومته‌ن، نوان بي‌روان له دين.

(۱) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (۱/ ۱۹۷).

(۲) "تاريخ الإسلام" للذهبي (۴/ ۱۲۰)، و "ذم الكلام وأهله" للهرابي (۹۱۹)، و "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۱/ ۳۳۰).

(۳) "البداية والنهاية" لابن كثير (۸/ ۱۴۸).

(۴) "الكفاية في علم الرواية" للخطيب البغدادي ص ۴۹.

(ابن تیمیة) رَلَلَهُ دهلَيت: «أَنَّ أَوَّلَ هَذِهِ الْأُمَّةِ هُمُ الَّذِينَ قَامُوا بِالَّذِينَ تَضَدِّيقًا، وَعِلْمًا، وَعَمَلًا، وَتَبْلِيغًا، فَالطَّعْنُ فِيهِمْ طَعْنٌ فِي الدِّينِ»^(۱).

واته: يه كهه كهس نهوان بوون هه لگري نهه دينه بوون به باوهه پيتهنان و زانست و كار كردن بتي و گهياندي، تانه دان لتيان تانه دانه له دين.

نيمامي (البرهاري) رَلَلَهُ دهلَيت: «إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَجِبُ أَبَا هَرِيرَةَ وَأَنْسَ بْنَ مَالِكٍ وَأُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سَنَةٍ»^(۲).

واته: گهر يه كيكت بتي (نهو هورهيره و نههسي كوري ماليك و نهسیدی كوري حوزهير) خورشويست بزانه نهوه هه لگرو هاوهلي سونهته.

تهنانهت رق و كينهيه كي زوريان له فهرموده ناسه كان ههيه له بهر گواستهوهي فهرموده و تهو بوحوون و روونكردهوهي ديني هاوهلان، وهك (أبو اسماعيل الصابوني) رَلَلَهُ دهلَيت: «علامة أهل البدع على أهلها بادية ظاهرة وأظهر آياتهم وعلاماتهم شدة معاداتهم لحملة أخبار النبي صلى الله عليه وسلم واحتقارهم لهم واستخفافهم بهم»^(۳).

واته: نيشانهي بيدعه كاران روون و ناشكرايه پيانهوه دهه كهوتوتوترين نيشانه دزايهتي زوريان بو هه لگري فهرموده كاني پيغه بهر رَلَلَهُ و به سوك سهير كردنيان و كهه زانيانه.

بوئه گهر سهيري ميژوي فيره قه كان بكهين كوده ننگن له سهير دزايهتي كردني هاوهلان و تهنانهت كافركردنيان له لايهه (خهوارج) هكان و تومهتي هه لگه رانه وهيان لاي (راهيزه) كان و به لاديني و ره شوكي سهير كردنيان لاي (موعتزيله) كان و گرنگي بي نه دانيان لاي (نه شعري و سوفي) يه كان ... وه كو ناوداري موعتزيله كان (عهمري كوري عوبيد) به (عبدالله ي كوري عومهر) رَلَلَهُ دهلَيت: «كان ابن عمر حشويًا»^(۴).

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۱۸).

(۲) "شرح السنة" للبرهاري ص ۱۱۶.

(۳) "عقيدة السلف أصحاب الحديث" للإمام الصابوني ص ۱۰۲ رقم (۱۶۳).

(۴) "بيان تلبيس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية" لابن تيمية (۲/ ۱۲۸)، و "وسطية أهل السنة بين الفرق" لمحمد با كرم

ص ۱۴۵، و "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۷/ ۳۵۱)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳/ ۱۸۶).

واته: (عبدالله ی کوری عومر) په شوکی بووه، واته: ساده ی بی ناگا.
وه همر نهوه ده لیت: «لَوْ شَهِدَ عِنْدِي عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ عَلَى شِرَاكِ نَعْلٍ؛ مَا أَجَزْتُ شَهَادَتَهُمْ»^(۱).

واته: گهر (عملي کوری نه بو تالب و ته لحه ی کوری عوبه يدا الله و زویتری کوری عومر و عومانی کوری عفان) شایه تی لای من بدن له سر پاژنه ی نه علیک شایه تی یان لی وه رناگرم.
نهم هه لو یستانه یان بوو ته هوکاری گومرای یان له شاره زابوونی دینی دا له بهر به ده سته وه نعمانی به لگو زانست و وورده کاری هه لگران و کاملان و زانایانی سه ره تایی نهم نیسلامه، بهرهمه که ی راکردن له هاوه لآن و کموته ناو عقل و بوچوونی فیهله سوفه کان و هه واو ناره زووی چینه کانی دوا ی نموان که له هه موو به ها کانی دین دوورو بیتاگا بوون.

(ابن رجب الحنبلي) رحمه الله ده لیت: «فالعالم النافع من هذه العلوم كلها ضبط نصوص الكتاب والسنة وفهم معانيها والتقيد في ذلك بالمأثور عن الصحابة والتابعين وتابعيهم في معاني القرآن والحديث»^(۲).

واته: زانستی به سوود لهم زانستانه دا هه مووی په یوه سترکردنی ده قه کانی قورئان و فهرمووده یه به پاشماوه کانی هاوه لآن و شوینکه مو توانیان.

وه گهر شیکردنه وه ی نایه تیک یا فهرمووده یه که له سمرده می (صه حابه) بهو شیوه نه بوو بیت و نه یان کردی بیت به پیچه وانده ی نموانه وه بیت نه وه مانای نه وه ده گه یه نیت نموا وه (ابن عبد الهادی) رحمه الله ده لیت: «فإن هذا يتضمن أنهم جهلوا الحق في هذا وضلوا عنه، واهتدى إليه هذا المعترض المستأخر»^(۳).

واته: نه وه ده گه یه نیت هاوه لآن نه زان بوون لعمه داو گومرای بوون نهم په خنه گره دوا هاتووه زانیویه تی و هی دایه تی وه رگرتووه.

(۱) «الاعتصام» للشاطبي (۱/ ۱۵۸)، و «عقيدة أهل السنة والجماعة في الصحابة الكرام» لناصر بن علي عائض حسن الشيخ

(۲/ ۸۲۱)، و «میزان الاعتدال» للذهبي (۳/ ۲۷۵)، و «مختصر الكامل في الضعفاء» للمقرئ ص ۵۳۷.

(۲) «بيان فضل علم السلف على علم الخلف» لابن رجب الحنبلي ص ۱۰۵.

(۳) «الصارم المنكي في الرد على السبكي» لابن عبد الهادی ص ۳۱۸.

چوارم: کار نه کردن به فرموده کانی (الاحاد)

(رد حدیث الاحاد)

گهر ههلوئیستیان بهرامبر هاوهلان بهو شیوه بیت نموا چ هوکارو متمانهیهك ماوه بو وهرگرگرتنی فرموده، بوئه پهنايان برده بهر پاساو هینانموه بو رزگار بوونیان له فرموده کان به ناوینشانیکي بهناو زانستی گپرانموه تاکه کان (خبر الاحاد) هوکارو شوینی گومانن له وهرگرگرتن دا، ههلبژاردنی ئهم ناوینشانه له بهر دوو هو بوو:

یه کهم: بریاردانیان بهسهر (صحباه) دا به تاوان و دهرچوون له دین، کهمترینیان به سادهو ساکار سهیر کردیان.

دووهم: بهبوتهی رپژهی زوژی نمو فرمودانه که لهمزیر ناوینشانی (الاحاد) دا کوته بیتموه، له بهر نمو باشترین رینگایه بو رزگار بوون له فرموده کان.

ئهم دوو هوکاره دهرهتیکي باشیانی پندا بو خودزینهوه له په یوه ست بوون به فرموده کانی پیغمبری خواوه ﷺ، نه گهر چی له فرموده کانی (متواتر) یش بهناوی بوونی گومانموه خوئیان ده دزیهوهو رینگهی مانا کردنی خوئیان ده گرته بهر، بهم کاره یان فرموده یان کرده دوو بهش و له ههر دوو بهشه کهش خوئیان رزگار کرد.

ههروهك چون ههلوئیستیان دهربارهی قورنان کرده دوو بهشی بهناو زانستی (المجاز والقطعي والظني الدلالة) دانهوهو بهلنگه بهتی یه کلابووهوهو گومانای، نهو نایه تانهی ده بووه پالپشت لهسهر بهرنامه که یان یه کلابووهوهو بووه شوینی متمانهی تموا بووه وه نهو نایه تانهی له گهلیان دا نه ده گونجا شوینی گومان و دوودلی بووه که مایه ی کارپهتیه کردن بووه.

ئهمه ههلوئیستی گشتی فیرهقه گومراکانی کون و تازه شه گهر به ههر بهرگیکهوه بن، له بهر نموهی گهر (بهرنامهی حهقی ئههلی سونهتی تموا یان وهرنه گرت یاخود پینان نه بوو نموا بهی گومان ههنگری بهرنامهی بهتال ده بن که بهرامبر بهرنامهی حهقه، سهلامهتی و یه کلابوونهوه له ههنگرتن و ناشابوونه له بهرنامهی حهقی لانه دهر له قورنان و فرموده.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلئت: «وجاء أفضل متأخريهم فنصب على حصون الوحي أربعة مجانبين.

الأول: أنها أدلة لفظية لا تفيد اليقين

الثاني: أنها مجازات واستعارات لا حقيقة لها

الثالث: أن العقل عارضها فيجب تقديمه عليها

الرابع: أنها أخبار آحاد وهذه المسائل علمية فلا يجوز أن يحتج فيها بالأخبار ولهذا تجد كثيرا من هؤلاء لا يحب تبليغ النصوص النبوية أو إظهارها وإشاعتها...»^(۱)

واته: باشرین کهسیان وهکو نیمامی (أبو المعالي الجويني) و (فخرالدين الرازي) هاتن به چواردهوری شورای وهچی دا چوار منهجینیان دابهست:

یهکه: وشه کانی قورنان و فرموده دارشتیکی وشهین متمانهو دلتیابوونیک نادات بهدهستهوه.

دووه: چهند ماناو شیویهک لهخو دهگریت و هیچ راستی یهک نادات بهدهستهوه.

سی یه: بوچورونه عهقلی یهکان بهرامبهری دهوهستیت پیوسته پیش بکمون.

چواردم: ریگهی فرموده کان ژماره کم و تاکه کان گومانانین، نمانه بابهتیک زانستین، نایت دهه کان بگه یهنریت.

نم دزایهتی یهیان بهتایهت بو فرموده دهگریتهوه بو هوکاری سهرهکی بی زانستی و نهزانیان به فرموده ریگهو زانستی یه ووردهکانی.

(ابن تیمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلئت: «لَكِنَّ الْأَحَادِيثَ عَامَّةُ أَهْلِ الْبَدْعِ جُهَالٌ بِهَا وَهُمْ يَظُنُّونَ أَنَّ هَذِهِ رَوَاهَا آحَادٌ... وَلَا يَعْرِفُونَ مِنْ كَثَرَةِ طُرُقِهَا وَصِفَاتِ رِجَالِهَا وَالْأَسْبَابِ الْمَوْجِبَةِ لِلتَّضَدِّيقِ بِهَا مَا يَعْلَمُهُ أَهْلُ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ»^(۲)

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۱۰۳۹/۳).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۴۴۴/۱۷).

واته: به لām فەرمووده کان به گشتی بیدعه کاران نه زانن پی واکومان ده بهن نهمه گپرانمه تاکه کان (آحاد)ن، نه زانن دهر باره ی زوری ریگا کان وه سیفاته کانی پیوانی هه لگری ریوایته کان و هوکاره کانی متمانه و باوه ریته تانیه کلابوونه وه زانستی بهو شیوه ی زانایانی هه لگری فەرمووده دهیزانن.

(ابن أبي العز الحنفی) رَحِمَهُ اللهُ: «وَحَبَّرَ الْوَاحِدُ إِذَا تَلَقَّتْهُ الْأُمَّةُ بِالْقَبُولِ عَمَلًا بِهِ وَتَصْدِيقًا لَهُ: يُفِيدُ الْعِلْمَ الْيَقِينِيَّ عِنْدَ جَاهِلِيٍّ الْأُمَّةِ، وَهُوَ أَحَدُ قِسْمِي التَّوَاتُرِ. وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ سَلَفِ الْأُمَّةِ فِي ذَلِكَ نِزَاعٌ»^(۱).

واته: فەرمووده زماره کهمه کان هه موو زانایانی نهم نوهمته وهریان گرتووه و کاربان پی کردووه و شونیی باوه و زانستی یه کلابووه و هیه به کوډهنگی زانایانی موسولمانان یه کیکه له بهشی (متواتر)، نهمه له ناو زانایانی پشوو دا هیچ دووبهره کایه تی یه کی تیدا نیه.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ ده لیت: «لَمَّا اقْتَرَنَ بِهِ إِجْمَاعُ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ عَلَى تَلْقِيهِ بِالتَّصْدِيقِ، كَانَ بِمَنْزِلَةِ إِجْمَاعِ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْفِقْهِ عَلَى حُكْمٍ»^(۲).

واته: له بهر نه وهی کوډهنگی زانایانی فەرمووده ناسی له سهره بو وهرگرتن وه کو کوډهنگی زانایانه له سهر حوکمیک، بو بو حوکم وهری ده گرن به لām بو بریاری فەرمووده ی (آحاد) وهری ناگرن!؟

وه کوډهنگی نهم نوهمته گومرایی تی نا که ویت «إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي - أَوْ قَالَ: أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۳)، و فی لفظ: «إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۴). نهمه پالپشتیکی گه ورهیه بو کار پیکردن و وهرگرتنی.

(۱) "شرح الطحاوية" بتحقيق الأرناؤوط (۵۰۱/۱).

(۲) "الفتاوى الكبرى" (۸۱/۵)، و "مجموع الفتاوى" (۴۱/۱۸).

(۳) رواه الترمذي (۲۱۶۷)، وأحمد (۲۷۲۲۴)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۷۱)، والحاكم في "المستدرک" (۳۹۷)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۰۵)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" برقم (۱۸۴۸).

(۴) رواه ابن ماجه (۳۹۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۸۴)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۱۸)، واللالکائي في "اعتقاد أهل السنة" (۱۵۳)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۳۸/۹)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۸۴۸).

وه گهر نعم بهرنامه ی گومرایيانه جیبه جی بکړیت نهوا هیچ متمانه یه که له دین و دنیا دا نامینیت، گهر ژماره ی کم پټوهری په کلابوونموه ی حق بیت بهی چوتیتی و چواردوورو ورده کاری بابته که، بمس ژماره؛ بهی نه و ورده کاریانه نهوا پټغمبه ریش ﷺ ته نیا (آحاد) نه بویه چنده ها پټغمبه ری تری له گه ل دا بویه، وه تمنانه ت (جبریل) یش ﷺ ته نیا (آحاد) هو نه بویه چنده ها هاوشیوه ی (جبریل) ی له گه ل دا بویه.

وهك (ابن القيم) رحمه الله ده لیت: «إِخْبَارُ الصَّحَابَةِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَإِنَّهُمْ كَانُوا يُخْزِمُونَ بِمَا يُحَدِّثُ بِهِ أَحَدُهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْهُمْ لِمَنْ حَدَّثَهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَبْرَكَ خَبْرٌ وَاحِدٌ لَا يُفِيدُ الْعِلْمَ حَتَّى يَتَوَاتَرَ»^(۱).

واته: همواله کانی صحابه بو په کزی باوهر پیکراو بوو له نیوان خوینان دا په کیکیان بمویریان نده گوت همواله که ت تا که و شوی دنیایی نیه تاوه کو نه بیت به (متواتر) کو م ل.

خو نه کړیت پټغمبه ری خوا ﷺ له همموو شوین و کاتیک دا فوجیک خه لکی له گه ل دا بیت تا دینه که همموو بگه یه نیت (آحاد) نه بیت (متواتر) بیت.

نمو همموو نوینره ی ده نارد بو لای (کیسرا) و (هرقل) ده سه لاتداران و بیواوهران متمانه یان ده کردو به نوینره یان ده زانین، نو همموو بانگه وازو جیهادو نه میرو کار بهر پټو بهرانه کاری دینیان ده گه یاند بهی نموه ی شوی گومان و هه لو یسته بیت، وه په خنه ی ژماره یان له سه ر بیت.

بیگومان پاساو له سه ر گومان و دوو دلی دانهمه زراوی نیمان دروست ده بیت، وه نه مانه ش شایسته به خاوه نه کانی خوینان و دینیش تاقیرکړ د نه وه ی له سه ر ناده میزاد تا کی ده توانیت وه کو خوی وهری بگریت بهی کاریگری په کان.

پینجه م: تیکدانی بنه‌مای تیروانین و کردنه به لگه (اضطراب اصول النظر والاستدلال)

بیدعه کاران سیمای نه‌پاراستنی ریکاره زانستی به‌کانه به‌لکو بی ناگیان لیانه له‌بهر نه‌گرتنه
بهری زانسته شهرعی به‌کان، وه قال نه‌بوون تیایان دا، به پیچموانموه روو کردنه بابه‌ته عمق‌تی و
فلسفه‌مو زمانه‌وانی ره‌وانیژی و مه‌نتیق ... به‌کان دا.

به شیوه‌یه‌کی پیاتییه‌ربوون نه‌و شیوازو ریگا نازانستیانه‌ی بیدعه کاران گرتوویانه‌ته بهر بو
تیروانین و شیوازی به‌لگه هینانه‌وه بو دین ده‌خه‌ینه روو:

۱. گرنگی دان به شیوه‌مکاری دارشتنی زمانه‌وانی به‌بی ره‌چاوکردنی تاییه‌تمه‌ندی هورشان
و فهرمووده.

(ابن تیمیة) رحمته‌الله ده‌لنیت: «أَكْثَرُ مَا فِيهِ الْخُطَأُ مِنْ جِهَتَيْنِ - حَدَّثَنَا بَعْدَ تَفْسِيرِ الصَّحَابَةِ
وَالْتَّابِعِينَ وَتَابِعِيهِمْ بِإِحْسَانٍ؛ ... إِحْدَاهُمَا: قَوْمٌ اعْتَقَدُوا مَعَانِي ثُمَّ أَرَادُوا حَمْلَ أَلْفَاظِ الْقُرْآنِ
عَلَيْهَا. وَالثَّانِيَةُ: قَوْمٌ فَسَّرُوا الْقُرْآنَ بِمُجَرَّدِ مَا يَسُوعُ أَنْ يُرِيدَهُ بِكَلَامِهِ مَنْ كَانَ مِنَ النَّاطِقِينَ بِلُغَةِ
الْعَرَبِ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى الْمُتَكَلِّمِ بِالْقُرْآنِ وَالْمُنْزَلِ عَلَيْهِ وَالْمُخَاطَبِ بِهِ. فَالْأَوَّلُونَ رَاعَوْا الْمَعْنَى الَّتِي
رَأَوْهُ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى مَا تَسْتَحِقُّهُ أَلْفَاظُ الْقُرْآنِ مِنَ الدَّلَالَةِ وَالْبَيَانِ. وَالْآخَرُونَ رَاعَوْا مُجَرَّدَ اللَّفْظِ
وَمَا يَجُوزُ عِنْدَهُمْ أَنْ يُرِيدَ بِهِ الْعَرَبِيُّ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى مَا يَصْلُحُ لِلْمُتَكَلِّمِ بِهِ وَلِسَبَاقِ الْكَلَامِ. ثُمَّ
هَؤُلَاءِ كَثِيرًا مَا يَغْلُطُونَ فِي اخْتِطَالِ اللَّفْظِ لِذَلِكَ الْمَعْنَى فِي اللُّغَةِ ... كَمَا أَنَّ الْأَوَّلِينَ كَثِيرًا مَا
يَغْلُطُونَ فِي صِحَّةِ الْمَعْنَى الَّتِي فَسَّرُوا بِهِ الْقُرْآنَ ... وَالْأَوَّلُونَ صِنْفَانِ: تَارَةً يَسْلُبُونَ لَفْظَ الْقُرْآنِ
مَا دَلَّ عَلَيْهِ وَأُرِيدَ بِهِ وَتَارَةً يَحْمِلُونَهُ عَلَى مَا لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهِ وَلَمْ يُرَدْ بِهِ وَفِي كِلَا الْأَمْرَيْنِ قَدْ يَكُونُ مَا
قَصَدُوا نَفْيَهُ أَوْ اثْبَاتَهُ مِنَ الْمَعْنَى بَاطِلًا فَيَكُونُ خَطْوُهُمْ فِي الدَّلِيلِ وَالْمَذْلُولِ وَقَدْ يَكُونُ حَقًّا فَيَكُونُ
خَطْوُهُمْ فِي الدَّلِيلِ لَا فِي الْمَذْلُولِ»^(۱).

(۱) "مقدمة في أصول التفسير" ص ۳۳، و "مجموع الفتاوى" (۱۳/ ۳۵۵، ۳۵۶).

واته: زوربهی ئو هه لانهی که دروست بوون له دواى تهفسیری هاوه لآن و شوینکمو توانیان له دوو پرووهویه:

یه کهم: کهسانیک چهند مانایه کیان دارشبوو دهیانویست دارشته کانی قورئان بیهیتن بهسریان دا.

دووهم: کهسانیک قورئانیا و تهفسیر ده کرد به شیوهی مهبستی قسه کهران به زمانی عمره بی بهی تیروانین بهسەر خاوهن گوشتاری قورئان وه نموهی بوئی هاتووته خواره وه وه نموانهی گوشتاریان له گه ل دا کراوه.

سهره تاکانیا ههوتی پاراستی ئو مانایه یان دهدهن که مهبستیان بوو بهی گهرا نه وه بو ئو مانایانهی که قورئان له خوی ده گریت له پرووه دارشتن و مانا دانموه کانه وه.

نموانی تریش ته نهها مهبستیان بهس پاراستی پیکهاتهی وشه کهیه بهو ریگایهی قسه کهریکی عمره ب به کاری دههیت بهی تیروانین به مهبستی قسه کردن پی و شیوازی پیکهاتهی له قسه کردن دا.

نهمانه زوژی ههله ده کهن به هه لگرتی مانای ئو وشهیه له زمان دا ... ههروهک پیشوو هکانیا زوژی ههله ده کهن له پیکاندنی ئو مانایه ی تهفسیری قورئانیا پی کردوو.

نهمانه دوو جوړن: هه ندیک جار ئو مانایه ی قورئان مهبسته تی له وشه که داو به لگهیه بوئی و لئی داده رنن، وه هه ندیک جار ئو ماناو مهبسته ی بو ده کهن که مهبستی نهو هه لگری نه، له هه ردوو حالته که دا هه ندیک جار نموهی مهبستیانه له نه فی و سه لاندنی ماناکه ی دا هه لهیه، لهو کاته دا هه له کهیا ن له به لگه ماناکه ی دایه، هه ندی کات راسته به لام هه له کهیا ن له به لگه که دایه نهک ماناو مهبسته که ی.

وه (ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وينبغي أن يتفطن ههنا لأمر لا بد منه وهو أنه لا يجوز أن يحمل كلام الله عز وجل ويفسر بمجرد الاحتمال النحوي الاعرابي الذي يحتمله تركيب الكلام ويكون الكلام به له معنى ما فإن هذا مقام غلط فيه أكثر المعربين للقرآن ... بل للقرآن عرف خاص ومعان معهودة لا يناسبه تفسيره بغيرها ولا يجوز تفسيره بغير عرفه والمعهود من معانيه فإن نسبة معانيه إلى المعاني كنسبة ألفاظه إلى الألفاظ بل أعظم فكما أن ألفاظه ملوك الألفاظ

وأجلها وأفصحها ولها من الفصاحة أعلى مراتبها التي يعجز عنها قدر العالمين فكذلك معانيه أجل المعاني وأعظمها وأفخمها فلا يجوز تفسيره بغيرها من المعاني التي لا تليق به ... فلا يجوز حمله على المعاني القاصرة بمجرد الإحتمال النحوي الإعرابي فتدبر هذه القاعدة ولتكن منك على بال فإنك تنتفع بها في معرفة ضعف كثير من أقوال المفسرين وزيفها»^(۱).

واته: پیوسته ناگاداری کاریک بکین لیره دا؛ نهویش نهویه ناییت مانای فەرمووده کانی خوا بکریت بهس به شیوهی رافه کرنی زمانهوانی (النحوی)، هه لگری پیکهاتهی قسه کردن که جوریک مانا ده دات به دهستهوه، لهم شوینه دا زۆری رافه کارانی قورنان هه لیه یان کردووه، به لکو قورنان شیوازیکی تاییه ت و مانای سه ره خو ی هه یه، ته فسیر به بی نهم شیوه کارانه له گه لی دا ناگوغییت، وه دروستیش نیه لا بدریت لهو شیوه بارودوخه ی خو ی، مانا کانی قورنان بدریته پال مانا کانی قسه کردن وه کو نهوه وایه وشه کانی بدریته پال وشه کانی قسه کردن به لکو گه وره تریش.

وشه کانی قورنان پاشای وشه کانه به لکو به ریزترو پاراوترو به رزترین پله ی وه وانیژی له خو ده گریت که هه موو بوونه کان له ناستی دا دهستهوه ستان، وه ههروه ها مانا کانی به هاترین ماناو به قه درترین و کاملترین له خو ده گریت، ناییت ته فسیری به بی نهوه بکریت که شایسته ی نیه.

ناییت ماناو ته فسیریکی کهم و کورتی بو بکریت به بوته ی شیوازی له خو گرتی رافه یی (الإعرابی)، هه لو یستیک له سهر نهم بنه مایه بکهو له بیری مه که سوودمه ند ده بیت تیایدا له هه ستیکردن به هه لهو لاوازی زۆری موفه سیره کان دا.

نمو تاییه ته ندی یه وشهو پیکهاته کانی قورنان و فەرمووده له خو ده گریت وشه ساده کانی عه ره یی له خو ی ناگریت، وه ته نانه ت نهو وشهو پیکهاته مانا عورفی یه یه صه حابه ﷺ به کاریان هیناوه جیاوازن له گه ل به کاره یانی وشه عه ره یی یه کان دا، بو یه ته فسیرو مانا دارشتن بو یان به گو یزه ی هه لگرتی وشهو زمانهوانی عه ره یی یه که له ده ستدانی راست و دروستی یه شه رع ی یه کانه لهو وشانه داو وه ههروه ها له ده ستدانی نهو شیوه عورفی یه یه که بنه مایه له سهر ی.

نهم هه لانه زوړی لمو کښانه ده کریت که تنها مانای وشه کانی قورنان ده کات (کلمات القرآن) له رووی زمانموانی (اللغوي) یوه^(۱).

۲. تفسیر کړدنی دهغه کانی قورنان و فهرمووده له سمر بنه مای عه هلی.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلېت: «مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ أَوْ الْحَدِيثَ وَتَأَوَّلَهُ عَلَى غَيْرِ التَّفْسِيرِ الْمَعْرُوفِ عَنِ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ فَهُوَ مُفْتَرٍ عَلَى اللَّهِ مُلْحِدٌ فِي آيَاتِ اللَّهِ مُحَرِّفٌ لِلْكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَهَذَا فَتْحُ لِيَابِ الزُّنْدَقَةِ وَالْإِلْحَادِ وَهُوَ مَعْلُومُ الْبُطْلَانِ بِالْإِضْطِرَارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۲).

واته: نهوې ته فسیری قورنان و فهرمووده بکات بهی چوونهوه سهر نهو شیوازه ناسراوهی هاوه لان و شوینکه وتوانی له ته فسیر کړدن دا نهوا بهر درو کړدن ده که ویت له بهرامهر خواداو تووشی لادان ده بیت له نایه ته کانی خواداو قسه کان ده گوړیت له شوینی خوی داو دهر گای دهر چوون له دین و بیروای ده کاتهوه، نهمه به ناشکرا به تاله له نیسلام دا.

وه دهلېت: «أَنَّ أَصَحَّ الطَّرِيقِ فِي ذَلِكَ أَنْ يُفَسَّرَ الْقُرْآنُ بِالْقُرْآنِ؛ ... وَحَيْثُ إِذَا لَمْ نَجِدِ التَّفْسِيرَ فِي الْقُرْآنِ وَلَا فِي السُّنَّةِ رَجَعْنَا فِي ذَلِكَ إِلَى أَقْوَالِ الصَّحَابَةِ فَإِنَّهُمْ أَدْرَى بِذَلِكَ لِمَا شَاهَدُوهُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْأَخْوَالِ الَّتِي اخْتَصَّوْا بِهَا؛ وَلِمَا هُمْ مِنَ الْفَهْمِ التَّامِّ وَالْعِلْمِ الصَّحِيحِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ؛ لَا سِيَّامًا عَلِمَاؤُهُمْ وَكَبَرَاؤُهُمْ ... إِذَا لَمْ نَجِدِ التَّفْسِيرَ فِي الْقُرْآنِ وَلَا فِي السُّنَّةِ وَلَا وَجَدْنَاهُ عَنِ الصَّحَابَةِ فَقَدْ رَجَعَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ فِي ذَلِكَ إِلَى أَقْوَالِ التَّابِعِينَ ... فَأَمَّا "تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ بِمُجَرَّدِ الرَّأْيِ فَحَرَامٌ" ...»^(۳).

واته: راسترین رینگه بو ته فسیر کړدن ته فسیری قورنان به قورنانه ... گهر نه بوو ته فسیری قورنان به سونه ت کړدنه له بهر نهوې شیکه ره وه وروونکه ره وهی قورنانه ، وه گهر نه بوو لهو دوانه دا به وتهی هاوه لان ته فسیر بکړیت، نهوان شاره زاو شاهید حالی هاتنه خواره وهی قورنان و

(۱) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۲۹.

(۲) "مجموع الفتاوى" (۲۴۳/۱۳).

(۳) "مقدمة في أصول التفسير" ص ۳۹-۴۶، و "مجموع الفتاوى" (۱۳/۲۶۳ - ۳۷۰).

ناگاداری هوکاره کانی هاته خواره وهین و خاوهنی تیگه یشتنی تهواوو زانستی دروست و کاری خیرن به تاییهت زاناکان و گه وره کانیاں ... وه گهر نه بوو له مانهش دا زوړی زاناکان گه راونه تهوه بو و ته کانی شوینکمه وتوانی هاوه لان (تابعین)، به لام ته فیسری قورنان به عهقل حه رهامه.

که مته رخمی له جیبه جی کردنی بنه مای ته فیسری دهقه کان یاسای نهم بابه ته نهمه به:

«إذا ورد لفظ في نص شرعي فإنه يفسر بعرف الشرع إذا وجد، فإن لم يوجد فسر بعرف زمن التشريع، فإن لم يعرف فسر بحسب اللغة وإلا بحسب المجاز عند القائلين به»^(۱).

واته: نه گهر دارشینیکی شهرعی هه بوو نهوا شی ده کریته وه به عورف و شیوازی شهرع، وه گهر نا به عورفی سهرده می دابه زینی شهرع، گهر نه زانرا به گویره ی زمانه وانی، وه گهر نا به گویره ی (مجاز) به رای نهوانی ده یلین.

۳. نه خویندنه وهی پیش و پاش و سیاهی دارشتنی نایهت و ههرمووده کان.

نهمه هوکاره بو تیگه یشتنی تهواوی دهقه که، وه کو ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ...﴾ [الْمُحْجَّذَاتُ: ۱]. بکریته به لگه بو کافر کردنی که سیک به ههر شیوه به که په یوهندی به کی نزیکي به سیت له گڼ کافران دا.

نهم تیگه یشتنه تیایدا مه به ست نیه، له بهر نهوه ی پیشه کی به که به ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ نیمانداران کراوه تهوه، وه هوکاری هاته خواره وه که ی (حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ) ه، نهمه به لگه به له سهر نهوه ی مه به ستی پی خوشه ویستی و نزیکه کی تاییهت له گڼ پیروایان دا نه که په یوهندی گشتی (مطلق المودة)، بو به حه لاله نافرتهانی گاروو جوله که ماره بکریت، له گڼ نهوه ش دا خوشه ویستی له نیوانیان دا هه به^(۲).

۴. به کاره یانانی وشه ی کورت به بی شیکردنه وهی مه به ست.

(ابن تیمیة) رَلَلَه ده لیت: «الذين يعارضون الكتاب والسنة ... إنما يبنون أمرهم في ذلك

(۱) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۵۲.

(۲) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۵۵.

على أقوال مشتبهة مجملة، تحتمل معاني متعددة، ويكون ما فيها من الاشتباه لفظاً ومعني يوجب تناولها لحق وباطل، ... فإن البدعة لو كانت باطلا محضاً لظهرت وبانت، وما قبلت، ولو كانت حقاً محضاً، لا شوب فيه، لكانت موافقة للسنة، فإن السنة لا تناقض حقاً محضاً لا باطل فيه، ولكن البدعة تشتمل على حق وباطل»^(١).

واته: نهوانى پينجهوانى قورئان و فهرمودهون ... بنهماى بهرنامو راکانيان لهسر کو مهليک قسه لیکچوو کورت دهنين که چهند مانايه که له خو ده گريت ده بيته هوکارى هه لگرتنى حق و بهتال ... بيده کان گهر بهتالى روون و ناشکرا بيت و ده رکويت نهوا و هرا گريت، وه گهر حقيقي روون و ناشکراش بيت نهوا له گهل سوننه دا ده گوخييت له بهر نهوى سوننه پينجهوانى حقيقي نيه بهتالى تيا نهيت، بهلکو داهيتراوه کان حق و بهتال له خو ده گرن.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لييت: «قيل أصل بلاء أكثر الناس من جهة الألفاظ المجملة التي تشتمل على حق وباطل فيطلقها من يريد حقها، فينكرها من يريد باطلها، فيرد عليه من يريد حقها»^(٢).

واته: ده لين زورى به لاي خه لکی له رووى وشه کورته کانه وهيه که حق و بهتال له خو ده گريت، نهوى مه بهستى حقه به شيوه گشتى به کارى ده هييت، نهوى مه بهستى بهتاله دزايه تى ده کات، مه بهستى حقيش ره تى ده داته وه.

۵. گورپن (التحريف).

گورپنى بهلگه کان له شويى خويان دا جوړيکى شاراويه، زور کس تى کهوتوه به نيه تى خير به لام خاوه نى شاره زايى تماوو تيگه يشتن نيه له دين دا، نه مهش هوکارىکى فراوانه بو دروستوونى داهيتراوه کان، بيده کاران به زورى په ناي پى ده بن تاوه کو له گهل بوچوون و ويست و ناره زووه کانيان دا بگوخييت.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لييت: «والتحريف: العدول بالكلام عن وجهه وصوابه إلى غيره وهو نوعان تحريف لفظه وتحريف معناه»^(٣).

(١) "درء تعارض العقل والنقل" (١/٢٠٨، ٢٠٩). (٣) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (١/٢١٥).

(٢) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ١٣٦.

واته: گوږین: لادانی وته کانه له پرووی راستی خوی بو بیجگه له خوی، دوو جوړه: گوږینی وشه، گوږینی مانا.

یان: هاتنی بهلگه یهک به شیوازیک و گوږینی بو شیوازیکی تر بو گومان به وهی همدرو کیان یهک شیوازی، نهمه جوړیکی شاراوه یه له گوږینی وته کان له شوینی خوی دا^(۱).

میژووی گوږانکاری (تحریف) له دهق دا کوته، هر له (نیلیس) وه جیهه جیکردنی فرمانه کهی خوی گوږی بو سهره تای جوړی دروستیون، پاشان کاردانه وهی تموای نهم کاره له ناو جوله که کان دا پرووی دا، (ابن القیم) رحمته الله ده لیت: «اليهود فهم الراسخون فيهما وهم شيوخ المحرفين وسلفهم»^(۲).

همدروو جوړه کهی (تحریف) له جوله که وه وهرگراوه، نهمان روچوو شاره زان تیا یان داو ماموستاو گه وړه ی گوږینه کان و پيشووه کانیان.

وه کو فرمانیان یی درا بجه (بيت المقدس) به کړنوش و بلین لیمان خوش به ﴿وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۳۸) فَبَدَّلَ الَّذِيكَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ ﴿[البقرة: ۵۸، ۵۹].

به لاه فرمانه که یان گوږی «فَدْخُلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ، فَبَدَّلُوا، وَقَالُوا: حِطَّةً، حَبَّةً فِي شَعْرَةٍ»^(۳).

واته: له کړنوشه وه بو به خشکه رویشتن و قسه که شیان گوږی له (حِطَّةً) بو ههمان وشه که (حِطَّةً) گه ټمیک له موو دا.

یا گوشتی به رازیان له سهر حهرام بوو که چی جمهوری و به زه که یان ده فروشت و پاره که یان ده خواردو ده یان وت: (لحم الخنزير) فمرمووه نهک (شحم الخنزير) گوشته که یه تی حهرامه نهک

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۲۴۹).

(۲) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۱/۲۱۵).

(۳) رواه البخاري (۴۴۷۹)، ومسلم (۳۰۱۵)، والترمذي (۲۹۵۶)، والنسائي في "الكبرى" (۱۰۹۲۲)، وأحمد (۸۲۳۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۲۵۱).

چموری په کهي، پاره ماسی له شهه دا حرام بوو لهسپریان کهچی له هینی دا توږه کهیان تی ده کردو په کشهه دهریان دهینا.

وه ههروهها گاواره کانیش فرمانه کهی خوا ﷺ (کلمة الله) بو دروستبونی (مسیح) کردیان به بهشیک یا کوری خوا، وه قهشو عابیده کانیان چ جوړه فرمانیکیان بدایه نده گه پانه وه بو (انجیل)، وه کو خوی گه وړه ده فمرویت: ﴿اتَّخِذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ [التَّوْبَةُ: ۳۱].

پاشان نم گورپانکاری یمش هاته ناو فیره قه کانی ناو بازنه ی ئیسلام. (خمواریچ) کاریان به قورنن ده کرد بهی فمرووده، وه کاریان به ده قه کانی هه ره شه (وعید) ده کرد بهی ده قه کانی لیخوشبون و متمان (وعد).

(رافیه) کان هموو نهو ده قانه ی باس له پلهو پایو لیخوشبون و دوعای خیر بو هاره لان ده کات گورپیان به نهو ده قانه ی هه ره شه نامیره بو دووړووه کان و بیروایان و هه لگه پاره له دین. وه (موعته زبله عه قلايه فله سیفه) کان گورپینی نهو ده ق و باسه غیبی یانه ی په یوه ست به خواو ﷺ روژی کوتای به خویندنه وهو پیوانو هاوتا کردنی بابه ته دروستکراوه دونیایه کان (مخلوقات) و ده رک پیکردنی هه سته کان.

(قه ده ری) په کان گورپینی نهو ده قانه ی په یوه سته به (القضاء والقدر) که ناده میزاد توانای دهرچوونی نه تیایان دا بو نهو چوارده ورو تواناو ده سه لاته ی توانای کاریان هه به تیایان دا^(۱). بهو شیوه یمش بیده کاران به لگه و پتاسه ی بیده یان گورپیه بو بیده ی گه وړه و بس، یا چاک و خراب تیای دا، یا پیدوستی په به رده واهه کان (مصلحة المرسله)، یا عورف و ټیکنه چوونی ریزی موسولمانان ... هوکارو پاساون بو کردنی بیده.

(ابن القيم) رَلَلَهُ ده لیت: «فالتأويل الباطل هو إلحاد وتحريف وإن ساء أصحابه تحقيقاً وعرفانا وتأويلاً»^(۲).

(۱) بروانه "تحريف النصوص" للشیخ: بکر بن عبدالله أبو زید ص ۱۳۲، و "الصواعق المرسله" لابن القيم (۱/ ۲۳۰)، و

"الكشف المبين عن أضاف المبدلين" لأبي نصر محمد عبدالله الإمام. (۲) "الصواعق المرسله" (۱/ ۲۱۷).

واته: ته فسیری به تال لادان و گوژینه گهر خاوه نه کانیان ناوی وورده کاری و دهرک پیکردن و شیکردنه وه لی بنین.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلِیت: «كُلُّ مَنْ كَتَمَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَلَا بُدَّ أَنْ يُظْهَرَ بَاطِلًا. وَهَكَذَا "أَهْلُ الْبِدْع"»^(۱).

واته: ههر که سیک له خاوه ن کتبه ناسمانیه کان شتیک بشارتیه وه له وهی خوا ناردوویه تی یه خواره وه پیویست ده کات و په نا ده باته بهر به تالیک ناشکرای بکات ههروه ها نهم شیوه یمش کاری بیدعه کارانه.

هوکاری سهره کیش بو په نا بردنه بهر نهم گوژانکاریه خوشه ویستی یه که بو بیجگه له خوا (الحب لغیر الله).

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلِیت: «فَالْحُبُّ لِغَيْرِ اللَّهِ كَحُبِّ النَّصَارَى لِلْمَسِيحِ وَحُبِّ الْيَهُودِ لِمُوسَى وَحُبِّ الرَّافِضَةِ لِعَلِيِّ وَحُبِّ الْغُلَاةِ لَشُبُوحِهِمْ ... وَیَنْفِرُ عَنْ نَظَرِهِ ... فَهَذَا مِنْ جِنْسِ أَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِينَ آمَنُوا بِبَعْضِ الرُّسُلِ وَكَفَرُوا بِبَعْضِ وَحَالِ الرَّافِضَةِ الَّذِينَ يُؤَالُونَ بَعْضَ الصَّحَابَةِ وَيُعَادُونَ بَعْضَهُمْ»^(۲).

واته: خوشه ویستی بو بیجگه له خوا وه کو گاواره کان و جوله که کان بو (موسی و عیسی) سه لامی خویان له سهر بیت، وه رافیزه کان بو (عهلی کوری نه بو تالیب) رَحِمَهُ اللهُ، وه زیاده وه وه کان بو ناودارو زاناکانیان و دوورکه وتنه وه له هاوه لآن و تابعین، نهم کاره له کاری نه ملی کیتاب ده چی ت باوه ریان به هندیک له نایه ته کان هه بوو باوه ریان به هندیک نه بوو، وه کو رافیزه کان لایه نگری هندیک له هاوه لآن و دوزمنی هندیکی تریان.

(۱) "مجموع الفتاوی" (۷/ ۱۷۳).

(۲) "مجموع الفتاوی" (۱۱/ ۵۲۵)، و "الإستقامة" (۲/ ۲۲۴).

به شی پینجه م مه ترسیداریتی داهینراوه کان

کاری هله و لادانه کان بهی زیان نابن، وه زیانه کانیش پاشماوه یه کی زور به دواي خویمان دا دهین، پاشان همل و توانیه کی زوری دهویت بو که مکردنه وه و بنه بر کردن، بویه خراپه و زیانه کانی داهینراوه کان پیوسته بخریته پرو تاوه کو ریژه ی ترسناکی و هره شهی بو سهر نایین و موسولمانان بزانیته، بو نه وهی هه موو ریگایه کی پیوست بگریته بهر بو بهر بهست کردن و نعمانی.

له و زیان و مه ترسیانه ش:

۱. داهینراو هه لویت و قسه کردنه له دینی خوا دا بهی زانست (القول علی الله بغیر علم).

داهینراوه کان له راستی دا بریاریکی دین، بویه دهیته درو به ناوی خوار ﷺ پیغمه مبه ره که یه وه ﷺ، نه مهش یه کیکه له تاوانه گه و ره کان.

(ابن القيم) رحمه الله دهلیت: «وَأَمَّا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ فَهُوَ أَشَدُّ هَذِهِ الْمَحْرَمَاتِ تَحْرِيمًا، وَأَعْظَمُهَا إِثْمًا، ... فَإِنَّهُ يَتَضَمَّنُ الْكُذْبَ عَلَى اللَّهِ، وَنُسْبَتَهُ إِلَى مَا لَا يَلِيقُ بِهِ، وَتَغْيِيرَ دِينِهِ وَتَبْدِيلَهُ، وَنَفْيَ مَا أَثْبَتَهُ وَإِثْبَاتَ مَا نَفَاهُ، ... فَلَيْسَ فِي أَجْنَاسِ الْمَحْرَمَاتِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْهُ، وَلَا أَشَدُّ إِثْمًا، وَهُوَ أَصْلُ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ، وَعَلَيْهِ أُسِّسَتِ الْبِدْعُ وَالضَّلَالَاتُ، فَكُلُّ بِدْعَةٍ مُضِلَّةٍ فِي الدِّينِ أَسَاسُهَا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ».

وَهَذَا اشْتَدَّ نَكِيرُ السَّلَفِ وَالْأَئِمَّةِ لَهَا، وَصَاحُوا بِأَهْلِهَا مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ، وَحَذَرُوا فَتَنَهُمْ أَشَدَّ التَّحْذِيرِ، وَبَالَغُوا فِي ذَلِكَ مَا لَمْ يَبَالِغُوا مِثْلَهُ فِي انْكَارِ الْفَوَاحِشِ، وَالظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ، إِذْ مَضَرَّةُ الْبِدْعِ وَهَدْمُهَا لِلدِّينِ وَمُنَافَاتُهَا لَهُ أَشَدُّ^(۱).

(۱) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۱/ ۳۷۸).

واته: قسه کردن بهناوی خواوه گهورهترین تاوانه له تاوانه کان وه زوژرتین زیانی ههیه، نهمه دروکردن بهناوی خواوه لهخو دهگریت و هوکاره خستنهپالتی کوتمه له شتیک بوئی که شایسته نیهو گومراکاری یه له دین دا به بوون و نهبوون له برپارهکانی دا، له جوژی تاوانه کان دا هیچ جوژیکیان وه کو نهمه لای خوا گهوره تاوان نیه و زیاندار نیه، بهلکو بناغهی ههموو شیک و بیپروایی یه که، وه بناغهی داهیتراوو گومرای یه کانه، وه هوکاری ههموویان برپارو قسه کردنه بهناوی خواوه، بوئه پتتخوانی صالح و نیمامهکانیان زوژ دژایهتی یان کردوون و ناوی خاوه نهکانیان زړاندوون له ههموو لایه کی زهوی داو ناگاداری زهره رهکانیان کردوون به شیوهیه کی توندو زیاد له قهبارهی خویشی که به شیوهیه که بو هیچ تاوان و گوناھتیک دژ نهبوون بهم شیوهیه.

بهلکو زیانی بیدعه کان و رووخاندیان بو دین و دژایهتی یان بوئی زوژ زیاتره. داهیتراو واته به دین کردن و بهرگه پوئش کردنی به حق و شرعیت پیدان و ...

ستمه له حقی خوا دا به بهشداری کردنی یاسا دانان، خوی گهوره دهفرمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ [النوری: ۲۱].

نیمامی (الطبري) رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى دهلیت: «أَمْ هَؤُلَاءِ الْمُشْرِكِينَ بِاللَّهِ ... ابْتَدَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَبِحْ اللَّهُ لَهُمُ ابْتِدَاعَهُ»^(۱).

واته: نموه موشریکه کان دینیکیان داهیتراوه بو خویان که خوا ریگهی بی نه داون. وه ستمه له حقی پیغمبیره کی دا ﷺ به ریتنمونی و خو بردنه پتت داریشتی دینی، وه ستمه له حقی خمتک دا به گومرای کردنیان و سمرلیشیوانیان و به لاری بردنیان له دین دا.

۲. له که دارکردنی پلهی پیغمبیره رایه تی.

داهیترا به زمانی حال توتمه ده خاته پال پیغمبیر ﷺ به بی متمانهیی و نه گه یاندنی دینه که و شاردنه وی، خوی پهروهر دگار دهفرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَّمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ۶۷].

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «الْمَعْنَى بَلَّغْ جَمِيعَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ، فَإِنْ كَتَمْتَ شَيْئًا مِنْهُ فَمَا بَلَّغْتَ رَسُولَهُ»^(۱).

واته: (ابن عباس) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا دهليټ: به مانای: بيگه يه نه موې بوت هاتووه ته خواره وه له خواي خوتموه، گهر هر شتيكي بشاريتووه نهوا نه تگه ياندووه.

نيمامي (مالك) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهليټ: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً، زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(۲).

واته: نه موې داهيتراويك دابهيټيټ له نيسلام دا وا بزانيټ چاكه نهوا وا دهري ده بريټ پيغمبري خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خيانه تي له په يامه كه ي نيسلام كړدووه، له بهر نه موې خواي په روه ردگار ده فرمويټ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳]، واته: نه مرو دينه كم بوټ مواو كړدوون، نه موې لهو روژدها دين نه بوويټ نه مرو دين نيه.

گهر وايټ نهوا بيده كار به زما ني حال و گوftar دهليټ: شرعيه تي نيسلام تمواو نه بووه، هندیك شتي ماوه واجه يا پويسته دياري بكهين، گهر باوه ر واويټ تمواو بووه له هممو روويه كموه، بيده ي دروست نه ده كړد، بوټووني خوي نه ده سه پاند، خاوه ني نم قسه يهش گومرايه له ريگه ي راست^(۳).

پيغمبري خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده فرمويټ: «مَا بَقِيَ شَيْءٌ يُقَرَّبُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُ مِنَ النَّارِ، إِلَّا وَقَدْ مِيزَ لَكُمْ»^(۴).

واته: شتيك نه ماوه نزديكتان بخاتموه له بهه شت، وه دوورتان خاتموه له ناگر همووي بوتان

(۱) "الجامع لأحكام القرآن" للقرطبي (۶/ ۲۴۲).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۶۵)، و "تهذيب الفروق" (۴/ ۲۲۵)، و "اتباع لا ابتداء" لابن عفانة ص ۱۳، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۷۸)، و "الرد على اللمع" ص ۵.

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۶۲).

(۴) رواه الطبراني في "الكبير" (۱۶۴۷)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۱۸۰۳).

روون کراوه ته وه.

له فهرمووده یه کی تر دا پیغمبه ری خوا ﷺ ده فهرمویت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلَهَا كُنْهَارُهَا، لَا يَزِغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ»^(۱).

واته: به جیم هیشتوون له سهر دره وشاوه یه ک شمو ی وه کو روژی وایه، کهس لئی لا نادات له دوا ی من بیجگه له تیا جو نه بیت.

(عائشة) ﷺ دایکی نیمانداران ده لیت: «مَنْ رَعِمَ أَنْ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ»^(۲).

واته: نهو ی وا ده ری بریت که پیغمبه ری خوا ﷺ شتیکی شار دووه ته وه لهو ی بو ی هاتووه ته خوا وه نهو ه گهوره ترین درو ی بهرام بهر خوا کردو وه، له بهر نهو ی خوا ده فهرمویت: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ يَلْفُ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَغَتْ رِسَالَتُهُ﴾ [المائدة: ۶۷].

۳. داهینراو تو مه تبار کردنی پیگه ی (هاوه لان) ﷺ.

تو مه تبار کردنی هاوه لانه له چهند روویه که وه (بیئاگای و نوزاین خسته پالیان به داهینانی نهو داهینراو نه بهو ی نهمان به ناگاو زاناو کاملتون له ده رک پیکردن دا، پاشان ناتمو او ی و که متهرخه میان و کورتیبیان له بواری په یوه ستی دین و په رستن دا به شیوه یه ک ده رگای دینداریان والا کردو وه بو دوا ی خو ین، له توانایان دا نه بو وه ووردینی و پیو ستی ه کان، له هه مو ی خراپو باوه ربوون به چاکرو کاملترو باشترین کهسانی چینه کانی دوا ی هاوه لان، نه مه بو خو ی بهر په رچدان ه و ی وه سفه کانی قورئان و فهرمووده یه بو نهوان که له هه مو و روویه کی دینی و

(۱) رواه ابن ماجه (۴۳)، وأحمد (۱۷۱۴۲)، والطبرانی في "الكبير" (۶۱۹)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۷۹)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۴۸)، وابن عبد البر في "الجامع" (۲۳۰۳)، وصححه الألبانی في "الصحيحه" (۹۳۷)، و "صحيح الجامع الصغير" (۴۳۶۹)، و "صحيح التزيين والترهيب" (۵۹).

(۲) رواه البخاري (۷۵۳۱)، وفي "خلق أفعال العباد" ص ۸۹ باب: بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ يَلْفُ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَغَتْ رِسَالَتُهُ﴾ [المائدة: ۶۷] وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آتَيْتُمْ، وَلَيُبْلَغَنَّ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ»، ورواه مسلم (۱۷۷)، والنسائي في "الكبرى" (۱۱۰۸۲)، والدارمي في "الرد على الجهمية" (۱۱۶)، وابن خزيمة في "التوحيد" (۵۵۰/۲)، وابن منده في "الإيمان" (۷۶۳)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (۹۲۳).

دونيایي يموه کامل بوون^(۱).

پيغمبهري خوا ﷺ ده فرمويټ: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ»^(۲).

واته: گرنگي بدهن به سونهت و کارو ريڼگه ي من و هاوه لاني جينشينه کامله هيدايت دراوه کان و په يوه ست بن پيوه ي وه کو چوڼ به خرييه کان قه پ ده کړيټ به شتيک دا.

پيغمبهري خوا ﷺ ده فرمويټ: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»^(۳).

واته: باشريڼ که سان ثوانه ن که له سه رده مي من دان و پاشان ثوانه ي دواي ثوان و پاشان ثوانه ي دواي ثوان.

نيمامي (مالك) ﷺ ده ليت: «لَا يُصْلِحُ آخِرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوَّلُهَا، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(۴).

واته: هيچ ريڼگه يه کي چاکسازي بو چاکبوني نهم نوممه ته ناگريته بهر به دهر لهو ريڼگه چاکسازي ده سره تاي نهو نوممه ته ي پي چاک بو، نه وه ي نهو روژه دين نه بو ويټ نهوا نه مرو دين نيه.

(عبدالله ي کوري مه سعود) ﷺ ده ليت: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُتَأَسِّيًا فَلْيَتَّسِ بِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَبْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ قُلُوبًا وَأَعْمَقَهَا عِلْمًا وَأَقْلَهَا تَكَلُّفًا وَأَقْوَمَهَا هَدْيًا وَأَحْسَنَهَا حَالًا، قَوْمًا اخْتَارَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاعْرِفُوا لَهُمْ فَضْلَهُمْ

(۱) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور محمد يسري ص ۳۴.

(۲) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۳۴۲۷)، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۳) رواه البخاري (۲۶۵۲)، ومسلم (۲۵۳۳)، وابن ماجه (۲۳۶۲)، وأبو داود (۴۶۵۷)، والترمذي (۲۲۲۱)، والنسائي في

"الكبرى" (۵۹۸۶)، وأحمد (۳۵۹۴)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۲۴۰۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۳۲۸)،

والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۷)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۷۱)، والبخاري في "المسند" (۲۴۴۸)، وأبو نعيم في "الحلية"

(۷۸/۲)، والأجري في "الشریعة" (۱۱۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۶).

(۴) "مسند الموطأ" للجوهري (۸۸۳)، و "أحكام الجنائز" للالباني ص ۱۹۸، و "حجة النبي" للالباني ص ۱۰۳، و "مجموع

الفتاوى" لابن تيمية (۳۵۳/۱).

وَاتَّبِعُوهُمْ فِي آثَارِهِمْ؛ فَإِنَّهُمْ كَانُوا عَلَى الْهُدَى الْمُسْتَقِيمِ»^(۱).

واته: نهو هی نهو یت شوینکموته بیت با شوینکموته هی هاوه لانی پیغمبر بیت ﷺ، نهو انه خاوه نی چاکترین و خیرترین دلتن لهم نوئمته دا، خاوه نی قولترین زانستن بهی قورسای و راستترین رینمونی و باشرین حالتن، کهسانیکن خوی پورهردگار هلتی بژاردوون بو هاوه لیتی پیغمبره کهی، چاکو پلمو پایه یان بناسن و شوینکموته ی پاشماوه کانیان بن، نهوان له سمر ریگی راستی لهم دینه بوون.

(ابن کثیر) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «وَأَمَّا أَهْلُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ فَيَقُولُونَ فِي كُلِّ فِعْلٍ وَقَوْلٍ لَمْ يَنْبُتْ عَنِ الصَّحَابَةِ: هُوَ بَدْعٌ؛ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ خَيْرًا لَسَبَقْنَا إِلَيْهِ، لَأَنَّهُمْ لَمْ يَتْرُكُوا خَصْلَةً مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ إِلَّا وَقَدْ بَادَرُوا إِلَيْهَا»^(۲).

واته: نههلی سونهت دهلین دهرباره ی هممو قسمو کرداریک که له هاوه لانهوه دهرنه چوویت داهینراوه، له بهر نهو هی نه گهر خیر بوویت پشمان ده کهون، نهوان کاریکی خیر نهماوه نهیگنی.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «فَعَلِمَ أَنَّ شِعَارَ أَهْلِ الْبِدْعِ: هُوَ تَرَكُ اتِّبَاعِ السَّلَفِ»^(۳).

واته: زانراوه یه کیک له دیارده کانی بیدعه کاران وازلپهینانی شوینکموته ی پشیننه سالتحه کانه (هاوه لان و تابعین).

۴. داهینراو رکابه ری و درایه تی شهرعی خوا دهکات.

داهینه ر نکولتی کارو بهرامبریتی له گهل شهرع دهکات، له بهر نهو هی شهرع ریگای تاییهت و شیوازی تاییهتی دیاری کردووه، خه لکی ملکه چ کردووه به فرمان و قهدهغه کراوه کانی و هه ره شهو موژده کانیوه، وه هموالی داوه به هممو خیر له خوی دایه وه شهره کان له دهره وه

(۱) رواه ابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۱۸۱۰)، و "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۴۹۸)، وفي "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (۳۰۹/۶) برقم (۲۶۴۹)، وفي "موسوعة الأخلاق" للخراز ص ۲۷۵، وفي "مشكاة المصابيح" (۱۹۳).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" (۲۷۹، ۲۷۸/۷).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۵۵/۴).

دهرچوونی خوی دایه، له بهر نهو هی خوی پروه ردگار زانایو نیمه نوزانین و پیغمبري ﷺ به روجهت نارذوه.

داهینر نعمانه هممو رهد ده کاتموه، وا ده ری دهر پیت ریگای تر هدی، هدر نهو دیار یکر دانای شرع نیه، به لکو شرع ده زانیت و نیمش ده زانین، داهینر بهرامبری شرع وه ستاوه، خوی به هاوشیوه بهرامبری ده زانیت، له گهل شرع دا یاسا دانره، دهر گای جیاوازی کرده وه، مه بهستی شرعی هه لوه شانده وه له بهتیا بوونی شریعت دانانا، هدر نعمانه بهسه که شهر بیت بو خوا نه که ی^(۱).

(عمر بن عبدالعزیز) رحمه الله له وه لامی نامه که ی دا بو (عدي بن أرطاة) ده لیت: «أَمَّا بَعْدُ، أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالْإِقْتِصَادِ فِي أَمْرِهِ، وَاتَّبَاعِ سُنَّةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَرْكِ مَا أَحَدَثَ الْمُخْلِدُونَ بَعْدَ مَا جَرَتْ بِهِ سُنَّتُهُ، وَكُفُّوا مُؤَنَّتَهُ، فَعَلَيْكَ بِلُزُومِ السُّنَّةِ فَإِنَّهَا لَكَ - بِإِذْنِ اللَّهِ - عِصْمَةٌ، ثُمَّ اعْلَمْ أَنَّهُ لَمْ يَنْتَدِعِ النَّاسُ بِدَعَا إِلَّا قَدْ مَضَى قَبْلَهَا مَا هُوَ دَلِيلٌ عَلَيْهَا أَوْ عِبْرَةٌ فِيهَا، فَإِنَّ السُّنَّةَ إِنَّمَا سَنَّهَا مَنْ قَدْ عَلِمَ مَا فِي خِلَافِهَا مِنَ الْخَطَا وَالزَّلَلِ وَالْحُمَقِ وَالتَّعَمُّقِ، فَارْضَ لِنَفْسِكَ مَا رَضِيَ بِهِ الْقَوْمُ لِنَفْسِهِمْ، فَإِنَّهُمْ عَلَى عِلْمٍ وَقَفُوا، وَبَيَّضَ نَافِذِ كُفُّوا، وَهُمْ عَلَى كَشْفِ الْأُمُورِ كَانُوا أَقْوَى، وَبِفَضْلِ مَا كَانُوا فِيهِ أَوْلَى، فَإِنْ كَانَ الْهُدَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ لَقَدْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَيْهِ وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّمَا حَدَثَ بَعْدَهُمْ مَا أَحَدَثُهُ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِهِمْ وَرَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنْهُمْ، فَإِنَّهُمْ هُمْ السَّابِقُونَ، فَقَدْ تَكَلَّمُوا فِيهِ بِمَا يَكْفِي، وَوَصَفُوا مِنْهُ مَا يَشْفِي، فَمَا دُونَهُمْ مِنْ مَقْصَرٍ، وَمَا فَوْقَهُمْ مِنْ مَحْسَرٍ، وَقَدْ قَصَرَ قَوْمٌ دُونَهُمْ فَجَفَوْا، وَطَمَحَ عَنْهُمْ أَقْوَامٌ فَعَلَوْا، وَإِنَّهُمْ بَيْنَ ذَلِكَ لَعَلَى هُدَى مُسْتَقِيمٍ»^(۲).

واته: ناموزگاریت نه کهم به خوا په رستی و مانوه. له سهر فرمانه کانی و سونه تی پیغمبره که ی ﷺ، نه کردنی داهینراوه کان، نهوانی سونه ت پری کردونه ته وه و پیوستیان نهماوه، ههول بده په یوه ست بیه به سونه ته وه به یارمه تی خوا پاراستنه بوت، بزانه نهو خه لکه ی

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۶۲ - ۶۴).

(۲) رواه أبو داود في "سننه" (۴۶۱۲) باب لزوم السنة، وصححه الألباني، وسبق تخريجه ص ۶۱.

هەر داهیتراویکیان داهیتراوه له موو پیش به لنگه هه بووه له سهری و تیگه یشتی تیا بووه بویان، نهووی سونهتی دارشتوو زانا بووه به سهر بهرامهرو پتجهوانه کهی دا که هه لهو نمرانین روچوون و تیاچوونه، رازی به بوخوت بهوانهی پیشووان رازی بوون بو خویان، نهوان پیشهنگ بوون و به زانستهوه لهو ناسته دا وه ستاون، وه به چاوکی کراره وازیان هیتاوه، له ده رخستی نهیتی کاره کان دا به توانا بوون، وه گهر خیر بوایه له پیشره بویان، گهر بلین چهند داهیتراویک دواي نهوان رووی داوه، هیچ که سیك نیه دواي نهوان داهیتراوی داهیتابیت بیجگه له لادهره کان نه بیت له سونهت و رپی هاوه لآن، وه خوی به باشر زانیوه لهوان، به دلتیایی یهوه نهوان بو ئهمان پیشهنگ بوون، وه نهوهنده قسهیان له سهر کردوو که بهس بیت، وه نهوهنده وهسف و باسیانی کردوو شیفادهر بیت، نهوانهی له خوار نهوانهوهن کورت هیتن، وه نهوانهی له سهروویانهوهن ری لینگراون، هه ندیک ناگه نه نهوان وشک و لادهر دهبن، وه هه ندیک تهماحیان تیایان دایه وه کو نهوان بن زیاده رهو دهبن، نهوان له نیوان نهم دوانه دان، له سهر هیدایهت و ریگهی راستن.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: « وَأَمَّا فِي الْبِدْعِ فَثَبَّتْ لَهَا أَمْرَانِ:

أَحَدُهُمَا: أَنَّهَا مُضَادَّةٌ لِلشَّارِعِ وَمُرَاعَمَةٌ لَهُ، حَيْثُ نَصَّبَ الْمُتَّبِعُ نَفْسَهُ نَصْبَ الْمُسْتَدْرِكِ عَلَى الشَّرِيعَةِ، لَا نَصْبَ الْمُكَفِّي بِهَا حُدَّ لَهُ.

وَالثَّانِي: أَنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ - وَإِنْ قُلْتُ - تَشْرِيعٌ زَائِدٌ أَوْ نَاقِصٌ، أَوْ تَغْيِيرٌ لِلأَصْلِ الصَّحِيحِ، ... لِأَنَّ الْجُمُوعَ جِنَايَةٌ لَا تَحْمِلُهَا الشَّرِيعَةُ بِقَلِيلٍ وَلَا بِكَثِيرٍ. وَيُعْضَدُ هَذَا النَّظَرُ عُمُومُ الْأَدْلَةِ فِي ذِمِّ الْبِدْعِ مِنْ غَيْرِ اسْتِثْنَاءٍ » .

واته: داهیتراو دوو کاری له بهردهم دایه:

یه کهم: دزایهتی شرعی خوا ده کات و بهر بهر بهر کانی له گهال ده کات، داهیترا بهرامهرو رکا بهری ده کات، یا خوی به ده رکیکهرو ورده کار داناوه به سهر شرع دا، نهک خوی به پیوستکارو نه بهرینی سنور دانا بیت.

دوووم: ههموو بیدعه یکه دارشتنیکی زیاده یه یا ناتهواو یا گوړانکاره له بناغیه کی دروست دا ... ههموویان تاوانه، شمریعت هملی ناگریت نه به کم و نه به زوړ، نهم تپروانینه کوگشتی نهو بهلگانه ی دزایه تی بیدعه ده کات پشگریه تی.

۵. داهینراو تیکدهری دین و دله کانه.

داهینر کاتیک نفسی خو ی بیهش کرد له سوودمندی یه کانی شمریعت لا ده دات بو بیدعهو گومرای یه کان وه هوکار ده بیت بو تیکچوونی فیره تیان و دروست بوونی تاریکی له دلیانداو پس بوونی تیگه یشتیان و لادانی بیروپایان و گومرای له دینیان دا، نهمانه ده بیت هویکاری نه یینی حق و جیا نه کردنهوی هیدایت و گومرای وه پروناکی حق له دلیاندا ده کورژتموه^(۱).

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «أن الشرائع أغذية القلوب، فمتى اغتذت القلوب بالبدع لم يبق فيها فضل للسنن، فتكون بمنزلة من اغتذى بالطعام الخبيث»^(۲).

واته: شمریعتی خوا خوړاکی دله کانه، چ کاتیک دله کان خوړاکیان بیدعهو داهینراوه کان بوو شوین نامیتیموه بو سونه ته کان، وه کو که سیکی لیدیت که خوړاکی پیسی ده رخواورد درایت.

وه ده لیت: «ولهذا عظمت الشريعة النكير على من أحدث البدع، وكرهتها؛ لأن البدع لو خرج الرجل منها كفافا لا عليه ولا له لكان الأمر خفيفا، بل لا بد أن يوجب له فسادا، منه نقص منفعة الشريعة في حقه، إذ القلب لا يتسع للمعوض والمعوض منه»^(۳).

واته: بو یه یاساکانی نیسلام زوړ به گموره دزایه تی بیدعه کارانی کردووهو ناگاداری لی کردوونه تموه، وه گمر که سه که له داهینراوه که ده رجیت بهی هیج زیان و سوودیک کاره که ناسانه، بهلکو ده بیت زهره رومندو زیان به خش بیت له سهری به گشه نه کردنی سوودمندی له دین بو دروست ده بیت، له بهر تموه ی دل شوینی داواکاری و که بریتی بوونه که ناگریتموه.

(۱) "الفوائد" لابن القيم ص ۴۸.

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۲/ ۱۰۴).

(۳) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۱/ ۵۴۴).

۶. داهیتراو تاوانه له شیوهی پهرستندا.

نموی بیدعه کاران زیاتر زه ره رومه ندر ده کات کارکردنیانه به رازاندنموی داهیتراوه کانیاں لای خه لکی و له بهرکردنی بهرگیکی شهرعی بوین، وه شیوازی پهرستن (عبادة) ی بی ده به خشن بو نموی راوی نهمزانی بی بکن، وه تمنانت داهیتراوه کان ده خه نه پال پیاوه ناوداره کانموه بو زیاتر کاریگه ری له سمر دل لاوازو بی ناگان.

(ابن القيم) رحمته الله ده لیت: «أن يأتي به صاحبه مموها مزخرف الألفاظ ملفق المعاني مكسوا حلة الفصاحة والعبارة الرشيقة فتسرع العقول الضعيفة إلى قبوله واستحسانه وتبادر إلى اعتقاده وتقليده ويكون حاله في ذلك حال من يعرض سلعة مموهة مغموشة على من لا بصيرة له بباطنها وحقيقتها...»^(۱).

واته: خاوه ن بیدعه به شیوهیه کی شاراوه و قسه ی بریق و باق و مانای پتجاوپیچ و بهرگی ره وانپیژی داریشتی ریک و ره وان بیدعه که ی ده رازیتیموه تا بیته هوکاری نموی دله لاوازه کان به پهله وهری بگرن و به چاکی بزائن باوه ری بی بکن و شویتکه ونه ی بن، وه کو که سیک وایه شتومه کیکی خراپ برازیتیموه لای که سیک هیچ چاوکراوه ییه کی نه بیته له راستی و ناوه روکی دا.

وه ده لیت: «أن يعزوا المتأول تأويله وبدعته إلى جليل القدر نبيه الذكر من العقلاء أو من آل البيت النبوي أو من حل له في الأمة ثناء جميل ولسان صدق ليحليه بذلك في قلوب الأغمار والجهال فإن من شأن الناس تعظيم كلام من يعظم قدره في نفوسهم وأن يتلقوه بالقبول والميل إليه وكلما كان ذلك القائل أعظم في نفوسهم كان قبولهم لكلامه أتم حتى إنهم ليقدمونه على كلام الله ورسوله ويقولون هو أعلم بالله ورسوله منا...»^(۲).

واته: که سی بیدعه کارو مانا گوژ کاره که ی ده خاته پال که سی ناودارو ناسراو له عاقله کان دا یاخود له کس و خزمانی مالتی پتغم به رایته ی دا یا نموانه ی به باش ناویان ده به ن خاوه نی زمان

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۲/ ۴۳۶).

(۲) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۲/ ۴۴۱).

راستگو بوون، بو راژاندنموه یان له دلی بی ناگاو نهمانه کان دا، سروشتی خه لک وایه قسه ی ناوداره کانیا ن بهلاوه به قه دره و راسته و خو کاریکه ری وهرگرتن و هملگرتیان هه یه، هه تا نهو کهسه به پرتو ناودار بیت له دلیان دا قسه یان زیاترو تمواتر وهرده گریت، تاوه کو قسه کانیا ن پیش فمرموده ی خواو پیغمبر ﷺ دهخن و ده لین ئه وان زاناو شاره زاترن به سهر فمرموده کانی خواو پیغمبری خوادا ﷺ تا ئیمه.

۷. داهینراو خراپتره له تاوان.

گو مری یه کان کاریان وایه هملگرتانموه ی ریگه ی خیرو راستی یه کانه بو ریگا شه ره کان، وه کو (راهیزه) کان ده لین: کوشن و برین زور بکه ن بو ئه وه ی (مهه دی) بیت، له بهر ئه وه ی نهو له کاتی کوشتارو خراپه یه کی زور دا دیت.

(خمارج) ه کان «يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَيَدْعُونَ أَهْلَ الْأَوْتَانِ»^(۱). ئه وه ی هاتوه ته ناو ئیسلاموهو موسولمان بووه به هملگرتانموه یان داده نان و ده یانکوشن و بیرواکان سه لامهت بوون له ده ستیان، وه کو (سوفی) یه کان دهروویان پاک ده کرده وه له تاوان به لام دینیان پس ده کرد به هاو بهش بریار دان و داهینراوه کان، له گه ل ئه وه ش دا پیچه وانه یه ناده میزاد نیه تاوان نه کات، وه ده بیت هه ر نایینیش به پاکي بمیتته وه.

فیره قه کهلامی یه کان قورنان و فمرموده یان ده کرده شوینکوه ته ی عه قل، گهرچی داوا کراوه پیچه وانه بیت ... خوا ی پهروه ردگار ده فمرمویت: ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ [الأنعام: ۱۱۰].

واته: سزایان ده ده ین به هملگرتانموه ی دلیان و نه هیشتی ئیمان هیان و یارمه تی نه دانیان ههروه کو یه که عجار ئیمانیان بی نه هیتاوه، ئه مه داد پهروه ری خوا یی یه له سه ریان^(۲).
نهمانه هه ر له سه ره تاوه باوه ریان تمواو نه بووه به ته سلیم بوونی تمواوی فمرمانه کان.

(۱) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، وأحمد (۱۱۶۴۸)، وابن

أبي شيبة في "تأريخ المدينة" (۵۴۰/۲)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۶۷۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۱۰).

(۲) "تفسير السعدي" ص ۲۶۹.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِیت: «وَالْبِدْعَةُ شَرٌّ مِنَ الْمَعْصِيَةِ كَمَا قَالَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ؛ فَإِنَّ الْمَعْصِيَةَ يُتَابُ مِنْهَا وَالْبِدْعَةُ لَا يُتَابُ مِنْهَا»^(۱).

واته: داهیتراو شهرى زیاتره له تاوان وه کو (سوفیانی سهوری) دهلیت: داهیتراو خوشهویستره لای نیلیس له تاوان، له بهر نهوهی تاوان خاوه نه کهى تهویهى له سهر ده کات، به لام خاوه ن بیدعه تهویه ناکات له سهر بیدعه کهى له بهر نهوهی به ریگهی خیرو عیادهتی ده زانیت، وه کى تهویه له سهر خیرو عیادهت ده کات؟!

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِیت: «وَلَمَّا كَانَتْ هَذِهِ الْبِدْعُ الْمُضِلَّةُ جَهْلًا بِصِفَاتِ اللَّهِ وَتَكْذِيبًا بِمَا أَخْبَرَ بِهِ عَنْ نَفْسِهِ وَأَخْبَرَ بِهِ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنَادًا وَجَهْلًا كَانَتْ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَايِرِ، وَإِنْ قَصُرَتْ عَنِ الْكُفْرِ وَكَانَتْ أَحَبَّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنْ كِبَارِ الذُّنُوبِ ... وَقَالَ إِبْلِيسُ: أَهْلَكْتُ بَنِي آدَمَ بِالذُّنُوبِ وَأَهْلَكُونِي بِالْإِسْتِغْفَارِ وَبِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ بَنَيْتُ فِيهِمُ الْأَهْوَاءَ، فَهُمْ يُذْنِبُونَ وَلَا يَتُوبُونَ، لِأَنَّهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ... وَفِتْنَةُ الْمُبْتَدِعِ فِي أَصْلِ الدِّينِ، وَفِتْنَةُ الْمَذْنِبِ فِي الشَّهَوَةِ، وَالْمُبْتَدِعُ قَدْ قَعَدَ لِلنَّاسِ عَلَى صِرَاطِ اللَّهِ الْمُسْتَقِيمِ يَصُدُّهُمْ عَنْهُ، وَالْمَذْنِبُ لَيْسَ كَذَلِكَ، ... وَالْمُبْتَدِعُ يَقْطَعُ عَلَى النَّاسِ طَرِيقَ الْآخِرَةِ، وَالْعَاصِي بَطِيءُ السَّرِّ»^(۲).

واته: کاتیک بیدعه گومراکان نه زان به وه سفه کانی خوا به درو خستنهوهی همواله کانی قورئان و فهرموودهیه به نه زانین و نکولی نهوه به کیکه له تاوانه گهوره کان، لای نیلیس خوشهویستره له تاوانی گهوره، نیلیس وتی: ناده میزادم تیا بردووه به تاوان کردن نهوایش میان تیا بردووه به وتنی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و داوای لیخوشیوون کردن، کاتیک نهمم بینى همواو نارهزووه کانم تیادا بلاو کردنهوه نیز تاوان ده کهن و تهویهى له سهر ناکهن، له بهر نهوهی وا گومان ده بهن کاری چاک ده کهن.

شهرى بیدعه کار له ناو بناغهى دین دایه به لام تاوانبار له حمزه کانی خوئ دایه، بیدعه کار له سهره ریگهی راستی خوایی دانیشوووه به لارییان ده بات به پتجه وانهی تاوانبار هوه، بیدعه کار

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۱/۴۷۲).

(۲) "الجواب الکافی لمن سأل عن الدواء الشافی" ص ۱۴۵، و "مفتاح دار السعادة" (۱/۱۱۲).

رېنگي کوتايي له خه لک داده خات، به لام تاوانبار رېنگه که به هيواشي بو ده بریت.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلېت: «أَثَمَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ أَصْرٌ عَلَى الْأُمَّةِ مِنْ أَهْلِ الذُّنُوبِ. وَهَذَا أَمْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْتُلُ الْخَوَارِجَ؛ وَنَهَى عَنْ قِتَالِ الْوَلَاةِ الظَّلَمَةِ»^(۱).

واته: پېشمويان و سمراني بیدعه کاران زیانیان زیاتره بو موسولمانان له تاوانباران، نعمه یه پېغمبره خوا رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ فهرمانی داوه به کوشتی خوارچه کان، به لام رېنگری کردووه له شهر کردن له گدل کار به دهسته زالمه کان دا.

۸. داهيتراو رېنگي دووبه رکايه تی و جياوازی نانه وويه.

خوای پهروه دگار ده فهرمويت: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» [الفتح: ۱۵۳].

واته: نهمه رېنگي راستی خوایی یه، شوینکه وته ی بن و شوینکه وته ی رېنگه کانی تر مهن که لاتان ددهات له رېنگي خوایی، رېنگي بیدعه کارانی به کو ناو بردووه نیشانه ی پارچه پارچه بوونیانه.

مېهست به ﴿السُّبُل﴾ رېنگا جياوازه کانی بیدعه یه.

(مجاهد) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلېت: «الْبِدْعُ وَالشُّبُهَاتُ»^(۲).

واته: رېنگه کان: داهيتراو و گومرایي یه کانه.

نموه ی شوینکه وته ی سوننه ت بیت بهری یه له داهيتراو، وه ته نانه ت خوای پهروه دگار رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ پېغمبره که ی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بهری کردووه له بیدعه کاران و رېنگه کانیان، وه که ده فهرمويت: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ» [الفتح: ۱۵۹]. مېهست به ﴿فَرَّقُوا دِينَهُمْ﴾:

واته: نهموانه ی دووبه رکايه تی له دینه که یان دا دروست ده که ن و دهنه چهنده ها کوتمه ل نه ی ﴿تَوَلَّوْا لِمَا نَبَىٰ لَكُمْ﴾ له هېچ شتيک دا.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۷/ ۲۸۴).

(۲) "تفسير الطبري" (۹/ ۶۷۰).

(علي بن أبي طالب وقتادة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا دَهْلَيْنِ: «فَارْقُوا دِينَهُمْ»^(۱). له دينه كه يان جيا ده بنه وه.

(أبو هريرة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلَيْتِ: «نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ»^(۲). نعم نايه ته بوّ موسولمانان هاتوره ته خواره وه.

خوای پهرور دگار هموالی داوه به پتغمه بره که ی که بهری یه لهوانه ی له دینه حقه که ی جیا ده بنه وه دوو بره کایه تی ده نینه وه، ده بنه چنده ما تا قم و کوهمل، تو لهوان نیت و نموایش له تو نین.

(أم سلمة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دایکی نیمانداران وتی: «لَيَتَقِيَّ امْرُؤٌ أَنْ لَا يَكُونَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَيْءٍ»^(۳).

واته: هدر یه که با خوئی یباریزیت له وه ی که له هیچ شتیکی پتغمه بر دا نه بیت.

پتغمه بری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهمرویت: «... وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ سَتَفْتَرِقُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً - يَعْنِي: الْأَهْوَاءَ -، كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، وَهِيَ الْجُمَاعَةُ»^(۴).

واته: موسولمانان ده بنه حفتاو سی به شموه هموویان له ناگردان بینجگه له یه کیکیان نه بیت نمویش نموانه له سمر ریگا و بنمای هاوه لائن.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلَيْتِ: «البدعة مقرونة بالفرقة كما أن السنة مقرونة بالجماعة»^(۵).

واته: داهنراو په یوه سته به جیاوازی و دوو بره کایه تی یوه ههروهك چون سونته په یوه سته به کو بوونه وه یه کبوون.

(۱) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۰).

(۲) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۳).

(۳) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۵).

(۴) رواه ابن ماجه (۳۹۹۳)، وأبو داود (۴۵۹۷)، وأحمد (۱۶۹۳۷)، والطبراني في "الكبير" (۸۸۵)، والحاكم في "المستدرک" (۴۴۳)، وابن بطّة في "الإبابة" (۲۶۳)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۵۰)، وأبو نعيم في "الحلیة" (۵۲/۳)،

والمروزي في "السنة" (۵۱)، وأبو يعلى في "مسنده" (۴۱۲۷)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۲)، وصححه الألباني في

"الصحيحة" (۲۰۴)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۰۴۲).

(۵) "الاستقامة" (۱/۴۲).

گهر سهیری میژووی موسولمانان بکهین دهیین نهو ههموو فیرقهو تاقمه جیایایانه دروست بوون ههریه کهیان لهسهر رای جیاوازن و ناکوکن له گهل یهک دا وه کو (الخوارج، المعتزلة، القدرية، الجبرية، الجهمية، الرافضة، المرجئة، الأشاعرة ...).

(ابراهيم النخعي) رَکَلَهُ لَه تَفْسِيْرُ ﴿وَالْقِيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَذُوَّةَ وَالْبَعْضَاءَ﴾ [المائدة: ۶۴]. دهلیت: «أَصْحَابُ الْأَهْوَاءِ»^(۱).

واته: (نهوانه ی دووبه ره کایه تی و رق و کینه مان خستوو ته نیوانیان) نهوانه خاوه ن ویست و نار هزووه کائن، بیدعه کاران.

۹. داهینراو زیانی دهره کی و بهر دهوامه.

زیانی داهینراو لهسهر دینه، وه داهینه ریش زیانی بوّ دهوروبه ریه تی، له بهر نهوه ی ریگه که ی به حق ده زانیت و بانگوازی بوّ ده کات بوّیه تهوبه ی لی ناکات و متمانه ی گهرانه وه ی نیه.

پیغمبر ی خوا رَکَلَهُ دهره مویت: «إِنَّ اللَّهَ حَبَبَ التَّوْبَةِ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ حَتَّى يَدْعَ بِدْعَتُهُ»^(۲). و فی روایه: «إِنَّ اللَّهَ اخْتَجَرَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ»^(۳).

واته: خوی پهره وردگار ریگه ی تهوبه ی داخستوو لهسهر ههموو خاوه ن بیدعه یهک تاوه کو واز له بیدعه که ی دیتیت.

نم ریگه تهوبه داخسته لهسهر ی به شیوه یه کی گشتیه، دوور نیه خوی پهره وردگار هیدایه تی نمداو نه گهریتموه له را که ی بوّ سهر حق، به لام به شیوازیکی گشتی گهرانه وه یان نیه.

(ابن سيرين) رَکَلَهُ دهلیت: «مَا أَخَذَ رَجُلٌ بِدْعَةٍ فَرَجَعَ سُنَّةً»^(۴).

(۱) "الشرح والإبانة" لابن بطة ص ۱۴۱.

(۲) رواه إسحاق بن راهويه في "مسنده" (۳۹۸)، والطبراني في "الأوسط" (۴۲۰۲)، والبيهقي في "الشعب" (۹۰۱۱)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۳۷)، وصححه الألباني في "ظلال الجنة" (۳۷)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (۵۴)، و "حجة النبي" ص ۱۰۱، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲۱۲/۱) بتحقيق مشهور حسن.

(۳) رواه البيهقي في "الشعب" (۹۰۱۰)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۳۷)، وابن وضاح في "البدع" (۱۴۶)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۱۶۲۰)، وفي "مناسك الحج والعمرة" ص ۴۴.

(۴) رواه الدارمي في "السنن" (۲۱۴).

واته: که سیک نیه تیوه گلا بیت به بیدعه‌یه کهوهو دواى نموه توانای گهرانموهی هدییت بو سوننهت و حقه‌که.

(أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِي) ده‌لِیت: «كَانَ يُقَالُ: "يَأْبَى اللهَ لِصَاحِبٍ بِدْعَةٍ بَتَوْبَةٍ، وَمَا انْتَقَلَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ إِلَّا إِلَى شَرِّ مِنْهَا"»^(۱).

واته: ده‌وترا: خوا ریگه نادات خاوه‌ن بیدعه تمویه بکات، ناگوریت خاوه‌نه‌ک‌ی بیجگه بو خراپتر نه‌بیت.

بیتهمبر ﷺ ده‌فرمویت: «يَمُرُّ قَوْمٌ مِنَ الَّذِينَ مُرُّوا السَّهْمَ مِنَ الرِّمِيَّةِ، ثُمَّ لَا يَرْجِعُونَ إِلَيْهِ»، و «ثُمَّ لَا يَعُودُونَ»^(۲).

واته: له دین ده‌رده‌چن وه‌کو تر له تیگیراوه‌ک‌ی ده‌رده‌چیت پاشان ناگهرینه‌وه بو‌ی (مه‌به‌ست بی خه‌وارجه‌کانه) دیاره هه‌موو بیدعه کاریک نه‌سته‌مه له بیدعه‌ک‌ی بگهرینه‌وه^(۳).

(ابن القيم) رحمه‌الله ده‌لِیت: «الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى الشَّيْطَانِ، لِمُنَاقَضَتِهَا الدِّينَ، وَدَفْعُهَا لِمَا بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ، وَصَاحِبُهَا لَا يَتُوبُ مِنْهَا، وَلَا يَرْجِعُ عَنْهَا، بَلْ يَدْعُو الْخَلْقَ إِلَيْهَا، وَلَتَضْمُنْهَا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ، وَمُعَادَاةَ صَرِيحِ الشَّعْنَةِ، وَمُعَادَاةَ أَهْلِهَا، وَالِاجْتِهَادَ عَلَى إِطْفَاءِ نُورِ الشَّعْنَةِ، وَقَوْلِيَّةَ مَنْ عَزَلَهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَعَزَلَ مَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَاعْتِيَارَ مَا رَدَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَرَدَّ مَا اغْتَبَرَهُ، وَمُؤَالَاةَ مَنْ عَادَاهُ، وَمُعَادَاةَ مَنْ وَالَاهُ، وَإِثْبَاتَ مَا نَفَاهُ، وَنَفْيَ مَا أَثْبَتَهُ، وَتَكْذِيبَ الصَّادِقِ، وَتَصْديقَ الْكَاذِبِ، وَمُعَارَضَةَ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ، وَقَلْبَ الْحَقَائِقِ بِجَعْلِ الْحَقِّ بَاطِلًا، وَالْبَاطِلِ حَقًّا، وَالْإِلْحَادَ فِي دِينِ اللَّهِ، وَتَعَمِّيَةَ الْحَقِّ عَلَى الْقُلُوبِ، وَطَلَبَ الْعُوجِ لِصِرَاطِ اللَّهِ الْمُسْتَقِيمِ، وَفَتَحَ بَابَ

(۱) "البدع" لابن وضاح (۱۵۲)، وقال مشهور حسن في "الاعتصام" (۱/ ۱۴۱): منده صحيح.

(۲) رواه البخاري (۳۶۱۱)، ومسلم (۱۰۶۶)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۵۰)، وأحمد (۱۱۶۹۵)، وابن

أبي شيبة في "المصنف" (۳۰۱۹۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۹۶۴)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۶۵۰)، والحاكم في

"المستدرک" (۲۶۵۰)، والبخاري في "المستند" (۸۷۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۶۷۰۳)، وابن أبي عاصم في "السنن"

(۹۱۷)، وابن وضاح في "البدع" (۱۴۳).

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۱۳، ۲۱۴).

تَبْدِيلُ الدِّينِ جُمْلَةً.

فَإِنَّ الْبِدْعَ تَسْتَدْرِجُ بِصَغِيرِهَا إِلَى كَبِيرِهَا، حَتَّى يَنْسَلِخَ صَاحِبُهَا مِنَ الدِّينِ، كَمَا تَنْسَلُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ، فَمَقَاسِدُ الْبِدْعِ لَا يَقِفُ عَلَيْهَا إِلَّا أَزْبَابُ الْبَصَائِرِ، وَالْعِمَيَانُ ضَالُّونَ فِي ظُلْمَةِ الْعَمَى ﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾ [النور: ٤٠: ١].^(١)

واته:

۱. بیدعه خوښمویستړه لای شہیتان له بهر دژایه تیکردنی بو دین.
۲. بهر پر چندانموی نموی که خوی پړوهر دگار به پیغمبره کهی دا ناردوویه تی.
۳. خاوه نه کهی ناگمړیته وه لسی و تهویه ناکات.
۴. بانگموازی خه لکی بو ده کات.
۵. قسهو بریار دانه له دین دا بهی زانست.
۶. دژایه تی کردنی سوننه ت به پروون و ناشکرا.
۷. دژایه تی کردنی هملگرانی سوننه ت.
۸. همولدان بو کوژاندنموی پرووناکي سوننه ت.
۹. کردنه نیمام و پشه نگی نموانی خواو پیغمبره کهی لای داون (همواو ناره زووجیان).
۱۰. لا بردنی نموانی به بریار دان و سهرپر شتی کار دانراون لای خواو پیغمبره کهیموه (که قورئان و فمرموده یه).
۱۱. ره چاو کردنی نموانی خواو پیغمبره کهی ره ددیان کردووه تموه (ویسته کانی ناده میزاد).
۱۲. وه بهر پر چندانموی نموانی ره چاو کراون له دین دا (قورئان و فمرموده).
۱۳. پشتیوانی و لایه نگرانی دژانی قورئان و فمرموده.
۱۴. دژایه تی کردنی خاوه ن بریاره کانی دین (خواو پیغمبرو ﷺ شیوازی تیگه یشتی

(۱) "مدارج السالکین بین منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۱/۲۳۹).

هواره لان ﴿٢٤٤﴾.

۱۵. دانانی ئهوانه‌ی نه‌فی کردووه (ه‌مواو ئاره‌زووه‌کان).

۱۶. وه نه‌فی کردنی ئهوانه‌ی دایناوه (مه‌به‌سته شهرعی کان).

۱۷. به دروخسته‌مه‌وی راستگو (قورئان و فهرمووده).

۱۸. به راستگو کردنی دروژنان (بیدعه کاران و ئاره‌زوومه‌ندان).

۱۹. ږکه‌به‌رایه‌تیکردنی حق به به‌تال.

۲۰. هه‌لگیرانه‌وه‌ی راست و دروستی یه‌کان، حق کردنه به به‌تال و به‌تال کردنه به حق.

۲۱. ږنگه‌ی ده‌رچوون له‌دین.

۲۲. کوږکردنه‌وه‌ی حق له‌سهر دله‌کان.

۲۳. همولدان بو‌ لارو چه‌وت کردنی ږنگا راسته‌که‌ی خوا ﴿٢٤٤﴾.

۲۴. ده‌رگا کردنه‌وه‌ی گوږانکاری دین به گشتی.

۲۵. داهیراوه به رو‌چوون کردنه له‌ بچوو‌که‌وه بو‌ گه‌وره تا خاوه‌نه‌که‌ی له‌ دین ده‌رده‌کات وه‌کو موویه‌ک له‌ ه‌موږ دا.

زیانه‌کانی داهیراوه مه‌گه‌ر زانایان و چاو‌کراوه‌کان شاره‌زا بن به‌سهریاندا، به‌لام کوږه‌کان گوم‌ران و له‌ تاریکی کوږی گوم‌رایی دان، گهر خوای په‌روه‌ردگار نووری هیدایه‌ت نه‌به‌خشیت به‌که‌سیک نووری ده‌ست ناکه‌ویت.

هه‌رکه‌سیک له‌م زیانانه‌ی که (ابن‌القیم) رحمته‌الله‌علیه باسی کردووه تیگات به‌سیه‌تی بو‌ تیگه‌یشتی له‌ ترسناکی بیدعه‌و بیدعه‌کاران که ده‌یانمه‌ویت شوای پولا‌یین و پاریزراوی نهم دینه بشکینن، به‌لام میژوو شاهیده له‌گه‌ل دروستبوونی نمو هه‌موو گوم‌راییانه له‌ناو بازنه‌ی نیسلام دا نه‌یان توانیوه سهرچاوه‌و حق و به‌رنامه‌ی پاکی قورئان و فهرمووده کز بکه‌ن و ون بی‌ت له‌به‌ر چاو دا، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [النج‌: ۹].

واده‌ی خوایی یه‌ پاراستنی دینه‌که‌ی نه‌داوه‌ته ده‌ستی موسولمانان به‌لکو خوی ده‌پاریزیت.

۱۰. بیدعه کاران دژایه تی و بق لیوونی خاومن سوننه ت کاریان ده بیټ.

(ابن القطان) رحمته الله ده لیت: «ليس في الدنيا مبتدع إلا وهو يبغض أهل الحديث»^(۱).

واته: بیدعه کاریک نیه له دنیا دا ړق و کینه ی نه بیټ بهرامبر فرموده ناس.

وه (أبو حاتم) رحمته الله ده لیت: «عَلَامَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ الْوَقِيعَةُ فِي أَهْلِ الْأَثَرِ»^(۲).

واته: نیشانه ی هېواو نارو زوو کاران قسه و تنه به زانایانې فرموده.

۱۱. داهینراو هوکاری و مرنه گرتنی کردمویه.

یتهمبر رحمته الله ده فرمویټ: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۳).

واته: هر که سیټ کاریک دابهیټ لعم نایسمان دا؛ تیای دا نه بیټ (واته فرماني نیمه ی

له سر نه بیټ) ړه ت ده کرتیوه.

۱۲. هه لگیړاندهوی تیگه یشتنه.

هه لگیړاندنمویه چاکه به خراپو بیدعه به سوننه ت و هېواو نارو زوو به شوین کهوتن کاری

بیدعه کارانه.

(حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ) رحمته الله ده لیت: «وَاللَّهِ لَتَفْشُونَ الْبِدْعَ حَتَّى إِذَا تُرِكَ مِنْهَا شَيْءٌ قَالُوا: تُرِكَتِ

السُّنَّةُ»^(۴).

واته: سویند به خوا داهینراو بلاو ده بیټه وه تا وای لیډیت گهر شیکې لی واز بهیټریت ده لټین

سوننه ت واز لیټیټاوه.

۱۳. شایه تی و گواستنه وی زانستی (الروایه) ی لی و مرناگیږیت.

نیمامی (النووي) رحمته الله ده لیت: «تقبل إذا لم يكن داعية إلى بدعته ولا تقبل إذا كان داعية،

(۱) "عقيدة السلف" للإمام الصابوني (۱۶۳).

(۲) "ذم الكلام وأهله" للهيوي (۲۷۵)، "شرح أصول اعتقاد" للالكائي (۱/ ۱۷۹)، "عقيدة السلف" للإمام الصابوني

ص ۳۰۴.

(۳) رواه مسلم (۱۷۱۸)، والبخاري (۷۳۴۹)، وسبق تخريجه ص ۴۶.

(۴) "البدع" لابن الوضاح (۱۵۱).

وهذا مذهب كثيرين أو الأكثر من العلماء وهو الأعدل الصحيح^(۱).

واته: بیدعه کار گهر بانگهواز کار بوو بو بیدعه که ی گنیرانهو ی فمرموده ی لی وهرناگیریت،
نعمه رای دروستی زوری زانایانه.

۱۴. بیدعه کار زوری ده که ویتته دوو بهر مه کایه تی فیتنه گیر ی یه وه.

خوا ی پهر وهر دگار ده فمرمویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ﴾ [النز :

.[۶۳]

واته: ناگادار بن نهوانه ی له ریگا و بهرنامه و کار و کرده و نه کانی پیغمبر ﷺ لا ده دات
تووشی گومرای و بیدعه ده بیت^(۲).

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۱/ ۶۰).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" لابن كثير (۶/ ۸۸).

به ننگه ما ووه

به شى به كه م

تيروانين له سهر دابه شكردنى داهيتراو

(التحقيق في تقسيم البدع)

هموو زانايانى نههلى سوننهت كوډمنكن له سهر:

كه خرابى داهيتراو زهرهرومهندي له دين دا، وه هموو بهلنگه راست و به كلا بووه كان پشتيوان له سهر نهوهى داهيتراو گومرايى يهو زياني له تاوان گهوره ترو پيوسته موسولمان دوور كمويتموه لى و ناگاداري يټ .

كه پتناسهى زمانموانى هيچ په يوه ندى به كردنه بهلنگه وه نيه بو دابه شكردنى داهيتراو بو چاك و خراب، بهلكو پتناسهى به كار هيتانى شمري (الإصطلاحى) ليره دا شويى راي جياوازي زانايانه.

كه داهيتراو له بنما ديني په كان دا (أصول الدين) قهدهغو گومرايى يه، به لام له (فروع) دا شويى راي جياوازه^(۱).

سى پوانگه زانايان له سهر جوړى دابه شكردنى داهيتراو

پوانگه يه كه م: دابه شكردنى بو داهيتراوى چاك و خراب (البدعة الحسنة والبدعة السيئة): نهمش له پوانگه تيروانيني سوننهتموه، نهوهى گونجا له گهلى دا چاكهيو نهوهى نه گونجا خرابه يه.

(۱) "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى مبيء وحسن" لدكتور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۱۷.

(۲) "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى مبيء وحسن" لدكتور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۲۰.

پوانگهی دوووم: دابهشکردنی بو پینج بهشه یاسا شهرعی بهکان (الاحکام التکلیفیه: واجب، مندوب، حرام، مکروه، مباح): نهمش له پوانگهی بهلگهو بهما شرعی بهکانوه.

پوانگهی سی یم: داهینراو بهک جوړمو نهویش حرام و تاوانه، چاکه و خیری تیدا نیه و دابهش نابیت بو هیچ بهشیک: نهمش له پوانگهی دروستبوونی داهینراوه کان لهپاش سمردهمی پیغمبری خوا ﷺ.

پوانگهی بهکم: دابهشکردنی بو داهینراوی چاک و خراب

(البدعة الحسنة والبدعة السيئة)

بهلگهکانیان:

۱. پیغمبری خوا ﷺ دهلمرویت: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

۲. «مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(۲).

(۱) رواه مسلم (۱۰۱۷)، وابن ماجه (۲۰۳) بلفظ: «مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً»، والنسائي في «الكبرى» (۲۳۴۶)، وأحمد (۱۹۱۵۶)، وابن حبان في «صحيحه» (۳۳۰۸)، والطبراني في «الكبير» (۲۳۷۲)، والبيهقي في «شرح السنة» (۱۶۰/۶)، والبيهقي في «الشعب» (۳۰۴۸)، وابن أبي شيبة في «المصنف» (۳۵۰/۲)، والبخاري في «المسند» (۲۹۶۳).

(۲) رواه أحمد موقوفا على ابن مسعود (۳۷۹/۱)، والبخاري في «المسند» (۱۸۱۶)، والطبراني في «الأوسط» (۳۶۰۲)، والحاكم في «المستدرک» (۴۴۶۵)، وأبو نعيم في «الحلية» (۳۷۵/۱)، ومالك في «الموطأ» (۳۷۸)، والبيهقي في «السنن الصغرى» (۸۱۷)، وفي «المدخل» (۴۹)، وضعفه الألباني في «الضعيفة» (۵۳۳) وقال: لا أصل له مرفوعاً وإنما وردت موقوفا على ابن مسعود، ورواه الطيالسي في «المسند» (۲۳)، والخطيب في «الفتاوى والمفتحة» (۱۴۶/۱)، وفي «التاريخ» (۱۶۵/۴)، وابن الأعرابي في «المعجم» (۸۹۱)، والبيهقي في «شرح السنة» (۱۰۵)، والسخاوي في «المقاصد» (۹۵۹)، والهيتمي في «المجمع» (۱۷۷/۱)، وابن حجر في «الدراية» (۱۸۷/۲)، وابن الجوزي في «الواحيات» (۴۵۲).

۳. قال عمر بن الخطاب رضي الله عنه: «نِعِمَّتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، ...»^(۱).

۴. کوکردنموه ی قورئان له سهردهمی (نهو به کری صدیق) رضي الله عنه داو کوکردنموه ی خویندنموه ی له سهر یه ک جوړ، دانانی بانگی یه کم بو (جومعه) له سهردهمی (عوسمان) رضي الله عنه داو نوږزی جمن له مزگموت له سهردهمی (علی کوړی نهو طالب) دا رضي الله عنه.

۵. همدیک کرداری هاره لان به بوچوونی خوږیان له سهردهمی پیغمبر صلی الله علیه و آله داو دوا ی وهفاتی.

۶. بوونی تایهغهندی له وشه ی گشتی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

۷. ودهو راو بوچوونی زانایان له سهر دابهشکردنی داهيتراو بو داهيتراوی چاك و خراب (البدعة الحسنة والسيئة).

وهلامی به لگه کانیان:

یهکم: فهرموده ی: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ شَيْئًا حَسَنَةً، ...».

نهم فهرموده یه ده که نه به لگه به شیوه ی «من ابتدع بدعة حسنة، ومن ابتدع بدعة سيئة»^(۲)، واته به مانای داهيتراوی چاك و خراب.

أ. پیغمبری خوا صلی الله علیه و آله فهرموه یه ی: «مَنْ سَنَّ»، نه یه فهرموه «مَنْ ابْتَدَعَ»، وه فهرموه یه ی: «فِي الْإِسْلَامِ»، له کاتیک دا داهيتراو له نیسلام دا نه، وه فهرموه یه ی: «حَسَنَةً»، له کاتیک دا داهيتراو چاکه نه^(۳).

چاکمو (حسنة) نهو یه به لگه ی له سهر یت، بیده نهو یه به لگه ی له سهر نیه، نه مه

(۱) رواه البخاري (۲۰۱۰)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۱۹/۴)، ومالك في "الموطأ" (۲۷۹)، وابن أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۷۱۳/۲)، وأبو نعيم في "الحلية" (۱۱۳/۹)، والبيهقي في "السنن الصغير" (۸۱۶)، وفي "الشعب" (۲۹۹۹)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۷۷۲۳).

(۲) "ذم البدع وخطر الابتداع" - البدع والشبهات للألباني ص ۱۷۶، و "البدعة الحسنة" لعيسى بن مانع الحميري ص ۴۲.

(۳) "الابتداع في كمال الشرع وخطر الابتداع" لشيخ محمد بن صالح العثيمين ص ۲۰.

کۆکردنهوی دوو دژ به یه که (جَمْعُ بَيْنَ الْمُتَنَاقِضَيْنِ).

ب. یه که کمس له هاوه لآن و شوینکوتوان (الصحابه والتابعین) «السُّنَّةُ الْحَسَنَةُ» شی نکر دووه تهوه به «الْبِدْعَةُ الْحَسَنَةُ»^(۱).

له زمان دا سوندهت پی ناوتریت (بیدعه)، وه ههروه ها له ماناش داو له هوکارو مهبست (العله والغرض) یش دا یه که ناگرن، له پرووی زانستهوه تیکه لکردن نیه له نیوانیان دا، وه سوندهتیش بهرامهری (بیدعه) یه^(۲).

ت. نهوهی فهرموویه تی «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً» هه نهوهیه که فهرموویه تی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ»، وه ناشیت پیغمهری خوا ﷺ فهرمووده کانی دژ بهیه که بن^(۳)، به لکو دهیت پالپشتی یه که بن.

ث. نیمامی (الشاطبی) رحمه الله ده لیت: «فَلَيْسَ الْمُرَادُ بِالْحَدِيثِ الْإِسْتِثْنَانِ بِمَعْنَى الْإِخْتِرَاعِ، وَإِنَّمَا الْمُرَادُ بِهِ الْعَمَلُ بِمَا ثَبَتَ مِنَ السُّنَّةِ النَّبَوِيَّةِ»^(۴).

واته: مهبست له فهرمووده که «سُنَّةٌ» به مانای داهیتان نیه، به لکو مهبست پی کارکردنه به ری و شوینه کانی پیغمهری خوا ﷺ.

وه نیمامی (الذهبی) رحمه الله ده لیت: «ولیس المراد بقوله: "من سَنَّ سُنَّةً" أنه یبتدع عبادة أو قولاً لم يأذن الله به»^(۵).

واته: مهبست له وتهی «من سَنَّ سُنَّةً» نهوه نیه که عیاده تیک یان وتهیه که دابهیتت که خوی گموره ری پی نه دابی.

(۱) «البدعة وأثرها السيء على الأمة» جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۱۸.

(۲) «حد البدعة واتجاهات العلماء» للحافظ الجعبري ص ۳۹.

(۳) «حد البدعة واتجاهات العلماء» للحافظ الجعبري ص ۳۹.

(۴) «الاعتصام» (۱/ ۲۳۳).

(۵) «التمسك بالسنن والتحذير من البدع» للذهبي ص ۱۰۶.

له بهر وتی هوکاري فېرموده که که خپرو خيراتيکي رېښه راوه وه کو (جرير بن عبدالله) ده گيرېتموه ده فېرمویت: «كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَدْرِ النَّهَارِ، قَالَ: فَجَاءَهُ قَوْمٌ حُفَاءَ عُرَاةٍ مُجْتَابِي النَّهَارِ أَوْ الْعَبَاءِ، مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ، عَامَتُهُمْ مِنْ مُضَرَ، بَلَّ كُلُّهُمْ مِنْ مُضَرَ فَتَمَعَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَا رَأَى مِنْهُمْ مِنَ الْفَاقَةِ، فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ، فَأَمَرَ بِبَلَالٍ فَأَذَّنَ وَأَقَامَ، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَسَدٍ﴾ [النساء: ۱] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَحِيمًا﴾ [النساء: ۱۸]، وَالْآيَةُ الَّتِي فِي الْحَشْرِ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مِمَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ [الحشر: ۱۸]، «تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ، مِنْ دِرْهَمِهِ، مِنْ ثَوْبِهِ، مِنْ صَاعِ بُرِّهِ، مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ - حَتَّى قَالَ - وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِضِرَّةٍ كَادَتْ كَفُّهُ تَعْجِزُ عَنْهَا، بَلَّ قَدْ عَجَزَتْ، قَالَ: ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ، حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ، حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَهَلَّلُ، كَأَنَّهُ مُذْهَبَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

واټه: نيټه له سهرتای روزمونه لای پيغمبري خوا ﷺ بووین، خه لکانیک هاتن پي به تي و بهرگ دراو، ... دهم و جاوی پيغمبر ﷺ تیکچوو که بينی بهو ههزاری به، ... پاشان وتاری بو دان و هانی دان بو خیر کردن، پیاوینکی شاری مەدینه نهو نه دی شتومەك هینا دهستی نهیده توانی هملی بگریت، پاشان خه لکی نهمه یان بیني و شوینکوتهی بوون (جاویان لیکرد) و به قهه دوو ته پوینکه خواردن و جل و بهرگیان بو هینان، تا بینیم دهم و جاوی پيغمبري خوا ﷺ ده درهوشایمونه وه کو زاخاوی نالتوون و پيغمبري خوا ﷺ فېرمووی: نهوی کاریکی خیر بکات پاداشتی بو خوی هدیو نهوانی له دوايهوه دهیکه، به بی نهوی پاداشتیان لی کم بیتمونه، وه ههروها بو کاری خراپیش ...

بهلنگه به له سمر نموهی داهيتان نيه بهلکو چاوليکردنه له کارينک دا که شهرع پيشی کموتووه و دايروشتووه؛ الشيخ (الألباني) رحمه الله دهليت: «فلما رأى ذلك سائر أصحاب النبي ﷺ وكان فيهم أبو بكر وعمر كما في رواية الطبراني في معجمه الكبير قام كل من هؤلاء ليعود أيضًا بما تيسر لكل منهم من صدقة»^(١).

واته: کاتينک همموو هاوه لان نه ميان بينی له نيوانيان دا (نهو به کرو عوممر) رحمه الله وه کو له رپوايه ته که ی (الطبراني) دا هاتووه: همموويان گمرا نهو نموهی له توانيان دا هه به له خير و خيرات بيهيتن.

نيمامي (الشاطبي) رحمه الله دهليت: «فَتَأَمَّلُوا أَيْنَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً، وَ مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً، تَجِدُوا ذَلِكَ فِيمَنْ عَمِلَ بِمُقْتَضَى الْمَذْكُورِ عَلَى أَبْلَغِ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ، حَتَّى يَتْلِكَ الصُّرَّةُ، فَانْفَتَحَ بِسَبَبِهِ بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْوُجْهِ الْأَبْلَغِ، ... فَذَلَّ عَلَى أَنَّ السُّنَّةَ هَاهُنَا مِثْلُ مَا فَعَلَ ذَلِكَ الصَّحَابِيُّ، وَهُوَ الْعَمَلُ بِمَا ثَبَتَ كَوْنُهُ سُنَّةً، وَأَنَّ الْحَدِيثَ مُطَابِقٌ لِقَوْلِهِ فِي الْحَدِيثِ الْآخِرِ: «مَنْ أَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِي قَدْ أُمِيتَتْ بِغَدِي»^(٢) الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ «وَمَنْ ابْتَدَعَ بِذَعَةٍ ضَالَّةً»، فَجَعَلَ مُقَابِلَ تِلْكَ السُّنَّةِ الْإِبْتِدَاعَ، فَظَهَرَ أَنَّ السُّنَّةَ الْحَسَنَةَ لَيْسَتْ بِمُتَدَعَةٍ، ... ثُمَّ جَاءَ ذَلِكَ الْأَنْصَارِيُّ بِمَا جَاءَ بِهِ ... فَكَأَنَّمَا كَانَتْ سُنَّةً أَيْقَظَهَا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بِفِعْلِهِ، فَلَيْسَ مَعْنَاهُ: مَنْ اخْتَرَعَ سُنَّةً وَابْتَدَعَهَا وَلَمْ تَكُنْ ثَابِتَةً»^(٣).

واته: ده بينين کاتينک پيغمبه ري خوا ﷺ نمو فرموده به ي فرموده که نمو هاوه له به ريزه بووه ته هوکاري کردنه وهی ده رگای خير و خيرات بو خه لکی، نه مه له گمرا نمو فرموده به دا

(١) "ذم البدع وخطر الابتداع" - البدع والشبهات للألباني ص ١٧٥.

(٢) رواه ابن ماجه (٢١٠) وقال الألباني: ضعيف جدًا كما في "الظلال" (٤٢)، و "المشكاة" (١٦٨)، وفي "الاعتصام" (٢٦/١) بتحقيق (مشهور حسن)، ورواه الترمذي (٢٦٧٧)، وابن وضاح في "البدع" (٩٣)، والبراز في "المسند" (٣٣٨٥)، والطبراني في "الكبير" (١٠)، والبغوي في "شرح السنة" (١١٠)، وفي "ضعيف الجامع الصغير" (٥٣٥٩)، و "ضعيف الترغيب والترهيب" (٤٢).

(٣) "الاعتصام" (٢٣٤/١، ٢٣٥).

ده گونځيت كه همرکه سيک سوننه تيکي مردوو زيندوو بکاتهوه، وه کارى نهو هاوه لهش وه کو سوننه تيکي زيندوو کرديتموه و ابوو.

وه له بهرامبر وشى «مَنْ سَنَّ سُنَّةَ حَسَنَةً» دا فرمويته «وَمَنْ ابْتَدَعَ بِدْعَةً ضَلَالَةً» بهرامبر سوننهت بيدعهي باسکردووه، کهواته «سُنَّةَ حَسَنَةً» بيدعه نيه، گهرچي رپوايه ته که لاوازه.

نيمامي (النوي) رحمته الله دهليت: «فِيهِ الْحُثُّ عَلَى الْإِبْتِدَاءِ بِالْخَيْرَاتِ وَسَنُّ السُّنَنِ الْحَسَنَاتِ وَالتَّحْذِيرُ مِنَ اخْتِرَاعِ الْأَبَاطِيلِ وَالْمُسْتَقْبَحَاتِ»^(۱).

واته: نعم فرموده هيه هاندان له سمر سمره تا کردنه وهى خيره کان و کردنى کاره چاکه کان ناگدار کردنه وه به سمر داهيتراي به تال و خراپه کان دا.

ج. نيمامي (الشاطبي) رحمته الله دهليت: «لِأَنَّ كَوْنَهَا حَسَنَةً أَوْ سَيِّئَةً لَا يُعْرِفُ إِلَّا مِنْ جِهَةِ الشَّرْعِ؛ ... فَلَزِمَ أَنْ تَكُونَ السُّنَّةُ فِي الْحَدِيثِ إِمَّا حَسَنَةً فِي الشَّرْعِ وَإِمَّا قَبِيحَةً بِالشَّرْعِ، ... وَتَبْقَى السُّنَّةُ السَّيِّئَةُ مُنْزَلَةً عَلَى الْمُعَاصِي، ... وَعَلَى الْبِدَعِ؛ لِأَنَّهُ قَدْ ثَبَتَ ذَمُّهَا وَالتَّهْيُّ عَنْهَا بِالشَّرْعِ»^(۲).

واته: کارى چاکه و شهر له روانگهي شهرعموه نهيت نازانريت، نادريته دهست جهزو نارزه ووى خه لک؛ چيان به لاوه باش بيت باشو خراپ بيت خراپه، ماوه تموه سمر «السُّنَّةُ السَّيِّئَةُ» واته: کارى خراپه کردن، به مانای کاره تاوانه کان ديت، وه ههروها داهيتراوه کان، له بهر نه وهى به لگه له سمر خراپه و هميان هديه.

وه نيمامي (الذهبي) رحمته الله دهليت: «لَكُنْهُمْ لَا يَكَادُونَ يَضْبُطُونَ الْفَرْقَ بَيْنَ الْبِدْعَةِ الْحَسَنَةِ وَالْبِدْعَةِ السَّيِّئَةِ، فَهَذَا يَسْتَحْسِنُ مَا يَذْمُهُ الْآخَرُ»^(۳).

واته: به لآم ده گاته نه وهى برپارده ران له سمر بيدعهي چاک و خراپ بويان سنووردار ناكریت جياوازي نيوان داهيتراوى چاک و خراپ، نعم به کاريکي چاکي ده زانيت و بهرامبره کهى به خراپي ده زانيت.

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۱۰۴/۷).

(۲) "الاعتصام" (۲۳۶/۱).

(۳) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" ص ۲۷.

وه له عورف و شیوازی دارشتن و بهکارهیتانی قورنان و سوننهت دا وشه ریځای چاکه «سُنَّةُ الْحَسَنَةِ»، یاخود ریځای خراپه «سُنَّةُ السَّيِّئَةِ» به لادان و دهرچوو له بدلگه کانی خوۍ و نهو یاساو بهرنامه‌ی دایرشتوه ناو دهباب، بوټه له پاش وشه «سُنَّة» و اتا ریځا «الْحَسَنَةُ وَالسَّيِّئَةُ» ی دیاری کردووه، بهلام وشه «الْبِدْعَةُ» بهردهوام به گومرایی ناو براوه نهک به چاکه و خراپه، دهرچوون لهم عورفه بهکارهیتانه به گورین و جینگورکی ناو دهریت، خوی گموره دهفرمویت:

﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ﴾ [الْبَاءُ: ٤١].

دووم: «مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(۱).

واته: نهوۍ موسولمانان (له رپوایه‌تیکی تر دا ئیمانداران) به چاکی بزنان نهوۍ لای خوا چاکه و نهوۍ موسولمانان به خرابی بزنان نهوۍ لای خوا خراپه.

أ. له زمانی عهره‌بی دا نه‌گهر (ال) به‌چینه سهر ناو (الاسم) نهوا بو گرتنه‌وه‌ی هممو جوړه‌کانی نهو ناو‌یه پنی دهوتریت (الاستغراق) ه، گهر وا بیت واته: (نهوۍ هممو جوړه موسولمانیک ...)، نه‌مه گهر وا بیت نهوا مه‌به‌ستی کوډه‌نگه (الإجماع)، کوډه‌نگیش به‌لگه‌ی سیهمه له‌دوای قورنان و فرموده، واته کوډه‌نگی زانایان، که‌واته داهیتراو ناییت چونکه به‌لگه‌ی، (البدعة والإجماع) دوو بابته‌ی جیاوازن.

(عز بن عبدالسلام) رَحِمَهُ اللهُ دهلېت: «إِنْ صَحَّ الْحَدِيثُ فَلَمَّا رَأَى بِالْمُسْلِمِينَ أَهْلَ الْإِجْمَاعِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ»^(۲).

واته: گهر فرموده بیت نهوا کوډه‌نگی زانایانه.

بهلام (ال) گهر بو سهردهم (عهد) بیت نهوا مه‌به‌ستی کوډه‌نگی که‌سانی سهرده‌می هاوه‌لانه (إجماع الصحابة).

(۱) رواه أحمد موقوفا علی ابن مسعود (۳۷۹/۱)، ومسق تخريجه ص ۲۴۸.

(۲) "فتاوى العزيز بن عبد السلام" رقم (۹).

به گویره ی دارشته که بیت مبهستی پی کوده نگی هاوه لانه، نهوا باشرین سه رده من و کو نه بوونه تموهو نابموه له سهر داهینراو به چاک زانین، پیغه مبه ر ﷺ ده فمر مویت: «خَيْرُ أُمَّتِي قُرْنِي»، وفي رواية: «خَيْرُ النَّاسِ قُرْنِي»، وفي رواية: «خَيْرُ الْقُرْنِ قُرْنِي»، وه ده فمر مویت: «خَيْرُ أُمَّتِي قُرْنِي»^(۱).

وه تمواوی قسه که ی (ابن مسعود) رضی الله عنه ده لیت: «إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَنَهُ بِرِسَالَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وَزَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(۲).

وه نیمامی (الحاکم) له "المستدرک"^(۳) زیاده به کی هیناوه که ده لیت: «وَقَدْ رَأَى الصَّحَابَةُ جَمِيعًا أَنْ يَسْتَخْلِفُوا أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ».

واته: خوای گموره سهیری دله کانی کرد بینی دلی ﷺ باشرین دله، ههلی بژارد بو خوی، وه په یامه که ی پادا نارد، پاشان خوای پهروه ردگار سهیری دلی بهنده کانی کرد بینی دلی هاوه لانی باشرین دلی، کردنی به پشتیوانی پیغه مبه ره که ی له پیناوی دینه که ی دا بجه نگی، نه وه ی موسولمانان به چاکی بزنان لای خوا چاکه، وه نه وه ی موسولمانان به خرابی بزنان لای خوا خراپه.

وه له زیاده که ی نیمامی (حاکم) دا ده لیت: هممو هاوه لان کوده نگ بوون بو جینشینکردنی (نه بو به کر) ﷺ له پاش پیغه مبه ر ﷺ.

(۱) رواه البخاري (۳۶۵۰)، ومسلم (۲۵۳۳)، وأبو داود (۴۶۵۷)، والترمذي (۲۲۲۲)، والنسائي في "الكبرى" (۱۱۷۵۰)،

وأحمد (۷۱۲۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۲۲۳)، والطبراني في "الكبير" (۵۲۷)، والحاکم في "المستدرک" (۴۸۷۱)،

والبغوي في "شرح السنة" (۳۸۵۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۶۰۰)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۲۴۰۷)،

وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۸)، والبراز في "المسند" (۹۵۳۳)، والأجري في "الشریعة" (۱۱۴۸).

(۲) رواه أحمد موقوفا على ابن مسعود (۳۷۹/۱)، وسبق تحريره ص ۲۴۸.

(۳) برقم (۴۴۶۵)، ورواه أحمد في "فضائل الصحابة" (۵۴۱)، وابنه عبدالله في "السنة" (۱۳۲۹).

نهم زیاده به نهوه دهرده خات که (ابن مسعود) رضی الله عنه مهبستی بی (نهوهی موسولمانان به چاکلی بزائن) دانانی ئیمامی (نهو به کره به جیشین، یاخود مهبستی بی کودهنگی هاوه لانه له هه بابیه تیکی دین دا، ههردوو ماناکه مهبستی (ابن مسعود) پروون ده کاتمه که ههموو موسولمانانی دونیاو ههموو سهردهمیک نیه، به بهلگهی نهوهی پیغمبری خوا صلی الله علیه و آله ده فهرمویت: «تَفَرَّقَ هَذِهِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً». قَالُوا: وَمَا تِلْكَ الْفِرْقَةُ؟ قَالَ: «مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي»^(۱).

واته: موسولمانان ده بنه جه فتاوسی کومه لهوه، ههموویان له ناگردان بیجگه به کینکیان نه بییت. واته ههموو موسولمانان ناگریتمهوه، گهر واییت نهوا دزایه تی نهم فهرموده بهیه، کهواته کودهنگی هاوه لانهو بهس.

بویه (ابن کثیر^(۲) و ابن قیم^(۳) و ابن قدامة^(۴) و ابن تیمیة^(۵) و ابن حزم^(۶)) ههموویان به کردنه بهلگهی کودهنگی هاوه لان (اجماع الصحابة) نهم قسه بهیهی (ابن مسعود) ده ده نه قهلهم.

وه بیگومانین لهوهی (عبدالله ی کوری مهسعود) رضی الله عنه له توندو تیزترین هاوه لان بووه له دزایه تی کردنی داهیتراوه کان، چون گومانی رینگه خوشکردنی بی ده دریت بو دروستکردنی داهیتراو لای بیدعه کارانهوه؟!

وه کو له جهند وته به کی دا دهلت: «الْإِقْتِصَادُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَهْدِ فِي الْبِدْعَةِ»^(۷).

واته: مانهوه له سهه سونهت خیرتره له کوششکاری له بیدعه دا.

(۱) رواه ابن ماجه (۳۹۹۳)، وأبو داود (۴۵۹۷)، والترمذي (۲۶۴۰)، وأحمد (۱۶۹۳۷)، والدارمي في "السنن" (۲۵۶۰)، والطبراني في "الأوسط" (۴۸۸۶) واللفظ له، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۸)، والأجري في "الشریعة" (۲۴)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۲)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۲۰۴، ۱۴۹۲)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۰۴۲).

(۲) في "البدایة والنهایة" (۳۲۸/۱۰). (۳) في "روضة الناظر" ص ۸۶.

(۴) في "الفروسیة" ص ۶۰، و"إعلام الموقعین عن رب العالمین" (۱۳۸/۴).

(۵) في "منهاج السنة النبویة" (۱/۱۶۶). (۶) في "الأحكام" (۱۹۴/۶).

(۷) رواه الدارمي في "السنن" (۲۲۳)، والحاكم في "المستدرک" (۳۵۲)، والبيهقي في "الکبری" (۴۷۴۵)، وابن بطه في "الإبانة" (۱۶۱)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴)، والقرطبي في "الجامع" (۲۳۳۴)، وابن وضاح في "البدع" ص ۱۰، وانظر "صحيح الترغیب والترهیب" (۴۱).

وه دهليت: «اتبعوا ولا تباعدوا؛ فقد كُفيتُم كُلَّ صَلَاةٍ»^(١).

واته: شويتكموته بن، داهيتراو مه كهن، بهستانه له ههموو سدرليشيو اوى يهك.

وه به بيدعه كارانى وت: «لَقَدْ أَحَدْتُمْ بِدْعَةً ظُلْمًا، أَوْ قَدْ فَضَلْتُمْ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِلْمًا»^(٢).

واته: داهيتراو يكتان دروستكردوه به زور و ستم، ياخود دهلين له هاوه لاني محمد ﷺ زياتر زانستمان يسه.

الشيخ (الألباني) رحمه الله دهليت: «وإن من عجائب الدنيا أن يحتج بعض الناس بهذا الحديث على أن في الدين بدعة حسنة، ... وخفي عليهم، ... أن المراد به إجماع الصحابة واتفاقهم على أمر، كما يدل عليه السياق، ويؤيده استدلال ابن مسعود به على إجماع الصحابة على انتخاب أبي بكر خليفة»^(٣).

ب. ناوتريت نهم قسهى (صهحابه) يه (حكم الرفع) ي هديه، واته پلهى فمروودهى يى دهدريت^(٤).

له بهر نموهى پله كهى كارى يى ناكريت (سنده ضعيف)^(٥)، پاشان پينجهوانهى كوى قسهو بهرنامهى (عبدالله ي كورى مهسعود) به له دزايه تى كردنى توندى بيدعه كاران داو پيداگرتنى توندوتولتى مانهوه لهسهر سوننهت.

(١) رواه النسائي في "المندخل" (٢٠٤)، والدارمي في "السنن" (٢١١)، والطبراني في "الكبير" (٨٧٧٠)، والبخاري في "شرح السنة" (٢١٤/١)، والبيهقي في "الشعب" (٢٠٢٤)، وابن وضاح في "البدع" (١٣)، والمروزي في "السنة" (٧٨)، وابن بطه في "الإبانة" (١٧٤)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١٠٤)، وفي "أصل صفة الصلاة" للألباني (٦٢٤/٢).

(٢) رواه ابن وضاح في "البدع" (١٦)، والمهشمي في "مجمع الزوائد" (١٨١/٦)، وابن الجوزي في "تلييس إبليس" ص ٢٥.

(٣) "سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة" (١٧/٢).

(٤) "المتبعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد يسرى ص ٥٩.

(٥) "السلسلة الأحاديث الضعيفة" للألباني (٥٣٣)، و "ميزان الاعتدال" للذهبي (٣٠٥/٣)، و "العلل المتناهية" لابن الجوزي

(٢٨١/١)، وقال (ابن القيم) رحمه الله في "الفروسية" ص ٢٨٦: «أَنَّ هَذَا لَيْسَ مِنْ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنَّمَا

يُضِيفُهُ إِلَى كَلَامِهِ مِنْ لَا عِلْمَ لَهُ بِالْحَدِيثِ».

ت. قسهی هاوه لآن بهلگهیه (قول الصحابي حجة) لای هندیك له زانایان به مدرجیک پیجهوانهی دهقیك نهیت^(۱)، وه نهم قسهیهش پیجهوانهی فهرموده کانی دژایهتی داهیتراوه، وه کو «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۲)، وه «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۳).

ث. وه ههر له هاوه لآن دا پیجهوانهی رووکهشی نهم قسهیهی (عبدالله ی کوری مهسعود) ههیه، گهر مهبهستی بی خه لکی گشتی بیت له داهیتانی بیدعه دا، وه کو (عبدالله ی کوری عومهر) رَوَيْتُهَا دَهْلَيْتُ: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۴).

واته: ههموو داهیتراویك گو مرای یه گهر ههموو خه لکیش به باشی بزانی، کمواته (عبدالله ی کوری مهسعود) مهبهستی ری داهیتراو نه بووه.

س. سَمِعْتُ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ الْجَمْعِ لَصَلَاةِ التَّرَاوِيحِ: «نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ»^(۵).

دیارتین بهلگهیان بو داهیتراوی چاک نهم فهرموده یه یمامی (عومهر) رَوَيْتُهَا، هه لکی وتنه کهیشی ده گهر پته وه بو نه وهی وه کو (عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ) له (عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِي) وه ده یگهر پته وه ده لیت: «خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ، فَقَالَ عُمَرُ: «إِنِّي أَرَى لَوْ جُمِعَتْ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ، لَكَانَ أَمْثَلُ» ثُمَّ عَزَمَ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِيهِمْ، قَالَ عُمَرُ: «نِعَمَ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَالَّتِي يَتَأَمُّونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يَقُومُونَ...»^(۶).

(۱) أنظر "إعلام الموقعين" لابن القيم (۹۲/۴)، و "مختصر المنتهى" (۲۸۷/۲)، و "الأحكام" للأمدی (۱۹۵/۳)، و "سلم الوصول" (۴۰۸/۴)، و "كشف الأسرار" (۱/۳)، و "الموافقات" للشاطبي (۴۴۶/۴)، و "شرح الورقات" (۱۸۸/۱)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (۱۸۸/۲)، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۳۳۶، ۳۲۰/۱).

(۲) رواه مسلم (۲۶۰۶)، وابن ماجه (۴۶)، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۳) رواه مسلم (۱۷۱۸)، وسبق تخريجه ص ۴۶.

(۴) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۵) (۶) رواه البخاري (۲۰۱۰)، سبق تخريجه ص ۲۴۹.

واته: له گهال (عومهری کوری خه تتاب) دا شویکی ره مه زان چووین بو مزگموت، یینمان خه لکی به جیا جیا نویژ ده کهن، هر یه کیك بو خوی نویژ ده کات، یه کیك نویژ ده کات و کومهلک به دوایمه نویژ ده کهن، (عومهری کوری خه تتاب) وتی: گهر نمانم کو بکر دایه تموه به پستی قورناغوییکموه باشر بوو، پاشان یه کلا بووه ده له سهری و هه موویانی به پستی (نوبه ی کوری که عب) هوه کو کرده وه به جماعت نویژی بو کردن، پاشان شویکی تر رویشین بو مزگموت، خه لکی نویژیان به جماعت به دوای (نوبه ی) یه وه ده کرد، (عومهری کوری خه تتاب) وتی: باشترین داهيتراو نهمه یه، گهرچی نمو کاته ی ده خه ون (واته کوتایي شو بو شه ونویژ) باشره تاوه کو نهم کاته ی نویژ ده کهن (واته سهره تاي شو دوی نویژی عیشا).

نهم فمرموده یه ی نیمامی (عومهر) ﷺ ده کرتیه به لگه له سهر بوونی داهيتراوی چاک و خراب (البدعة الحسنة والسيئة)، له بهر نه وه ی ناوی «نَعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ» باشترین بیدعه نهمه یه بردووه، به لام زانایانی شیکار (التحقيق) بعم شیوه یه وه لامیان ده ده نهمه:

نیمامی (الشاطبي) ﷺ ده لیت: «صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ فِي رَمَضَانَ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ، فَقَدْ قَامَ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، وَاجْتَمَعَ النَّاسُ خَلْفَهُ.

فَخَرَجَ أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ: «صُمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَضَانَ، فَلَمْ يَقُمْ بِنَا شَيْئًا مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى بَقِيَ سَبْعٌ، فَقَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ، فَلَمَّا كَانَتِ السَّادِسَةُ؛ لَمْ يَقُمْ بِنَا؛ فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ؛ قَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ شَطْرُ اللَّيْلِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ نَقَلْنَا قِيَامَ هَذِهِ اللَّيْلَةِ؟ قَالَ: فَقَالَ: "إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ حُسْبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ"، قَالَ: فَلَمَّا كَانَتِ الرَّابِعَةُ؛ لَمْ يَقُمْ، فَلَمَّا كَانَتِ الثَّالِثَةُ جَمَعَ أَهْلَهُ وَنِسَاءَهُ وَالنَّاسَ فَقَامَ بِنَا حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَفُوتَنَا الْفَلَاحُ، قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْفَلَاحُ؟ قَالَ: السَّحُورُ». ثُمَّ لَمْ يَقُمْ بِنَا بِقِيَّةِ الشَّهْرِ^(۱).

(۱) رواه ابن ماجه (۱۳۲۷)، وأبو داود (۱۳۷۵)، والسنائي في "الكبرى" (۱۲۸۹)، وأحمد (۲۱۴۴۷) وقال محققه (شعيب الأرناؤوط): إسناده صحيح على شرط مسلم، ورواه الدارمي في "السنن" (۱۸۱۸)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۷۷۰۶)، والبيهقي في "شرح السنة" (۹۹۱)، والبيهقي في "الشعب" (۳۰۰۸)، وصححه الألباني في "صحيح أبي داود" (۱۲۴۵)، و"الإرواء" (۴۴۷)، و"صلاة التراويح" ص ۱۴، و"المشكاة" (۱۲۹۸).

لَكِنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا خَافَ افْتِرَاضَهُ عَلَى الْأُمَّةِ؛ أَمَسَكَ عَنْ ذَلِكَ، فَبَيَّ الصَّحِيحَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَصَلَّى بِصَلَاةِ نَاسٍ، ثُمَّ صَلَّى الْقَابِلَةَ، فَكَثُرَ النَّاسُ، ثُمَّ اجْتَمَعُوا اللَّيْلَةَ الثَّالِثَةَ أَوِ الرَّابِعَةَ؛ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ؛ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ، فَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ يُفَرِّضَ عَلَيْكُمْ»، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ^(۱).

فَتَأَمَّلُوا؛ فَبَيَّ هَذَا الْحَدِيثَ مَا يَدُلُّ عَلَى كَوْنِهَا سُنَّةً؛ فَإِنَّ قِيَامَهُ أَوْ لَا يَهْمُ دَلِيلٌ عَلَى صِحَّةِ الْقِيَامِ فِي الْمَسْجِدِ جَمَاعَةً فِي رَمَضَانَ، وَامْتِنَاعُهُ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْخُرُوجِ خَشْيَةَ الْإِفْتِرَاضِ لَا يَدُلُّ عَلَى امْتِنَاعِهِ مُطْلَقًا؛ لِأَنَّ زَمَانَهُ كَانَ زَمَانَ وَخِي وَتَشْرِيعٍ، فَيُمْكِنُ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ إِذَا عَمِلَ بِهِ النَّاسُ بِالْإِزْرَامِ، فَلَمَّا زَالَتْ عِلَّةُ التَّشْرِيعِ بِمَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ رَجَعَ الْأَمْرُ إِلَى أَصْلِهِ، وَقَدْ ثَبَتَ الْجَوَازُ فَلَا نَاسِخَ لَهُ.

وَلَمَّا لَمْ يَقُمْ ذَلِكَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِأَحَدٍ أَمْرَيْنِ: إِمَّا لِأَنَّهُ رَأَى أَنَّ قِيَامَ النَّاسِ آخِرَ اللَّيْلِ وَمَا هُمْ بِهِ عَلَيْهِ كَانَ أَفْضَلَ عِنْدَهُ مِنْ جَمْعِهِمْ عَلَى إِمَامٍ أَوَّلِ اللَّيْلِ، ذَكَرَهُ الطَّرْطُوشِيُّ، وَإِمَّا لِضَيْقِ زَمَانِهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّظَرِ فِي هَذِهِ الْفُرُوعِ، مَعَ شُغْلِهِ بِأَهْلِ الرَّدَّةِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِمَّا هُوَ أَكْثَرُ مِنْ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ.

فَلَمَّا تَمَهَّدَ الْإِسْلَامُ فِي زَمَنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَرَأَى النَّاسَ فِي الْمَسْجِدِ أَوْزَاعًا كَمَا جَاءَ فِي الْخَبَرِ قَالَ: لَوْ جُمِعَتِ النَّاسُ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلًا، فَلَمَّا تَمَّ لَهُ ذَلِكَ؛ تَبَّهَ عَلَى أَنَّ قِيَامَهُمْ آخِرَ اللَّيْلِ أَفْضَلُ.

ثُمَّ اتَّفَقَ السَّلَفُ عَلَى صِحَّةِ ذَلِكَ وَإِقْرَارِهِ، وَالْأُمَّةُ لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ. وَقَدْ نَصَّ الْأُصُولِيُّونَ أَنَّ الْإِجْمَاعَ لَا يَكُونُ إِلَّا عَنْ دَلِيلٍ شَرْعِيٍّ.

(۱) رواه البخاري (۱۱۲۹)، ومسلم (۷۶۱)، وأبو داود (۱۳۷۳)، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۹۹)، وأحمد (۲۵۴۴۶)، وابن

حبان في "صحيحه" (۲۵۴۲)، والبيهقي في "شرح السنة" (۹۸۹)، والبيهقي في "الشعب" (۲۹۹۷).

فَإِنْ قِيلَ: فَقَدْ سَمَّاهَا عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِدْعَةً وَحَسَنَهَا بِقَوْلِهِ: نِعِمَّتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَإِذَا ثَبَّتَتْ بِدْعَةٌ مُسْتَحْسَنَةً فِي الشَّرْعِ؛ ثَبَّتَ مُطْلَقُ الْإِسْتِحْسَانِ فِي الْبِدْعِ.

فَالْجَوَابُ: إِنَّمَا سَمَّاهَا بِدْعَةٍ بِاِغْتِيَارِ ظَاهِرِ الْحَالِ؛ مِنْ حَيْثُ تَرَكَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاتَّفَقَ أَنْ لَمْ تَقَعْ فِي زَمَانِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، لَا أَنَّهَا بِدْعَةٌ فِي الْمَعْنَى، فَمَنْ سَمَّاهَا بِدْعَةٍ بِهَذَا الْاِغْتِيَارِ؛ فَلَا مُشَاحَةَ فِي الْأَسَامِي، وَعِنْدَ ذَلِكَ فَلَا يَحُوزُ أَنْ يُسْتَدَلَّ بِهَا عَلَى جَوَازِ الْاِبْتِدَاعِ بِالْمَعْنَى الْمُتَكَلِّمِ فِيهِ؛ لِأَنَّهُ نَوْعٌ مِنْ تَحْرِيفِ الْكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ:

فَقَدْ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ؛ خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفَرِّضَ عَلَيْهِمْ»^(۱).

واته: نوږځی ته راوځ به کومل له مزگوت دا پیغمبري خوا ﷺ کردوویته، خه لکیش له گهلیا کردوویانه، (نهو زهر) ﷺ ده لیت: به پروژو بووین له گهلی پیغمبري دا ﷺ په مهران، هیچ شویک له مانگه که دا شمونوږځی پی نده کردین، تا حموتی کوتای ما (واته شوی بیست و سی)، نوږځی پی کردین تا سی یه کی شو، له شه شم دا نوږځی بو نه کردین، له شوی پیجهم دا (شوی بیست و پیج) تا نیوه شو شمونوږځی پی کردین، ... شوی چوارهم پی نه کردین، له شوی سیم دا (شوی بیست و حموت) خه لکی و خیزانه کانی کو کرده و نوږځی پی کردین، تا ترساین فریای پارشیو نه کموین، ... تا کوتای مانگه که هیچ شویک نوږځی پی نه کردین.

پیغمبري خوا ﷺ له بهر نموی فهرز نه بیت له سهر موسولمانان نوږځی پی نه کردین، ... (عائیشه) ی خیزانی ﷺ ده فمرموت: پیغمبري خوا ﷺ شمونوږځی شویک له مزگوت کرد، هندیک له خه لکی له گهلی دا کردیان، شویک دوی نموی شمونوږځی بو کردن خه لکی زیاتر بوون، له شوی سیم دا یان چوارهم دا بوو نه چوو بو مزگوت، بهیانی کرده و فمرموی: کاره که تانم بینی، هیچ هوکاریک نه بوو له نه هاتم بو ناوتان بیجگه ترسی فهرز بوون نه بیت له سهرتان. نمعه له په مهران دا بوو.

(۱) الحديث رواه البخاري (۱۱۲۸)، ومسلم (۷۱۸)، وأبو داود (۱۲۹۳)، والنسائي في "الكبرى" (۴۸۲).

(۲) "الاعصام" (۲۴۸/۱ - ۲۵۰).

نهم فهرمووده به بلگه به له سمر تهرایح کردن به جماعت له مزگوت دا، نه کردنیشی به بهره وومی له ترسی فهرزبون بووه، سمرده مه که ی سمرده می هاتنه خواره ووی وه حی و شریعت بووه، کاتیک هوکاری ترسی فهرزبون نهما به وه فاتی پیغمبر ﷺ کاره که گهرایموه بو بناغهی خوی، به دروستی و نه سرینه ووی.

وه هوکاری نه کردنی (نه بو به کر) ﷺ دووانه:

له بهر نه ووی خه لکی له کوتایی شهو دا ده یانکردن.

وه دهرفت نه بونی به بوته ی شهری هملگه راوه کانه وه، کاتیک بو (عومهری کوری خه تهاب) ره خسا کو ده نگي هاوه لانیس دروستی دان پیدانانه، وه نو مته ی نیسلام و زانایانی کو نابه وه له سمر گومرایی.

گهر و ترا (عومهری کوری خه تهاب) ناوی ناوه (باشترین داهیتراو نمیه)؛ وه گهر داهیتراو یک له دین دا به چاک زانرا؛ نهوا به چاک زانین به بنما داده نریت له به شه کانی تر دا.

وه لام؛ به روو کش کاره که ناو نراوه داهیتراو، له بهر نه کردنی پیغمبر ﷺ و نه گونجاندنی له سمرده می (نه بو به کر) دا ﷺ نه که به گویره ی مانا داهیتراو بیت، گهر بهو شیوه ناو نرابیت کی شه نیه له سمر ناو، وه لهو کاتمش دا دروست نیه بگریته به لگه به مانا شهرعی به که ی، گهر نا جوړیکه له گور انکاری وشه کان له شوینی خوی دا.

(عائیشه) ﷺ ده فهرمویت: پیغمبری خوا ﷺ هزی ده کرد هندی کار بکات و نهیده کرد له ترسی فهرز بونی له سمر خه لک.

نه ووی نیمامی (عومهر) ﷺ به بیدعی دانا له رووی کردنی له مزگوت دا نه بو وه نه له رووی جماعه تموه، به لکو (ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «جمعهم على قارئ واحد، وأُسرَج المسجد، فصارت هذه الهيئة وهي اجتماعهم في المسجد على إمام واحد مع الإِسراج عملاً لم يكونوا يعملونه من قبل؛ فسمي بدعة؛ لأنه في اللغة يسمى بذلك، ولم يكن بدعة شرعية»^(۱).

واته: کو کردنه و یان به دوای قور ناغوتیکه وه (واته نیمام) و چراو رووشکردنی مزگوت، نهم

شيوازه بهم شيوه كارنك بووه نه كرابوو له موو پيش، بويه ناوي بردووه به بيده، له پرووي زمانه وانيموه نهك بيده به كي شرعي بيت.

وه (علي كوري نه بو تالب) عليه السلام پاش وه فاتي نيمامي (عومهر) كاتيك مزگهوتي دهيني له رهمهزان دا به روشني دهوت: «نَوَّرَ اللَّهُ عَلَى عَمَرَ قَبْرَهُ كَمَا نَوَّرَ عَلَيْنَا مَسَاجِدَنَا»^(۱).

واته: خوي گهوره گوزه كه ي (عومهر) پرووناك بكاتهوه وه كو مزگهوته كاغامي بو پرووناك كردينهوه.

وه (ابن رجب) رحمته الله دهليت: «وَمُرَادُهُ أَنَّ هَذَا الْفِعْلَ لَمْ يَكُنْ عَلَى هَذَا الْوَجْهِ قَبْلَ هَذَا الْوَقْتِ، وَلَكِنَّ لَهُ أَصُولٌ مِنَ الشَّرِيعَةِ يُرْجَعُ إِلَيْهَا»^(۲).

واته: وه مه به ستي نيمامي (عومهر) لهو قسه ده دا نهوه بووه نه م كاره بهم شيوه نه بووه پيش نه م كاته به لام بنه مايه كي شرعي هه بوو بگهريتهوه سهري.

مادام كيشه له سهري دارشته شرعيه كه نيه پاش وايه له سنووري وشه به كي جهق به ستوودا نهوه ستين و ليكولته نهوه كاغام خري نه كه مينهوه له پشت پروكه شه دارشته كانهوه، كاره كه ي نيمامي (عومهر) عليه السلام لهوه به دهري نيه يا خود سونه ته يا بيده به، وه به لگه كانيش له سهري نهوه به كه سونه ته^(۳).

به لگه كاني كردني نويزي ته راويح به جه ماعه ت له مزگهوت دا

 پيغمبر صلى الله عليه وسلم ده فمرويت: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»^(۴).
واته: نهوه ي رهمهزان شهونويز بكات به باوهرو چاوه ري پاداشتهوه؛ له تاواني رابردوي خوش دهيت.

(۱) "منهاج السنة النبوية" لابن تيمية (۳۰۸/۸)، و "جامع الأحاديث" للسيوطي (۳۱۴۳۹)، و "الإبانة" لابن بطة (۸۰).

(۲) "جامع العلوم والحكم" (۱۲۸/۲).

(۳) "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن" لدكتور: أحمد عبد الكريم نجيب ص ۶۰.

(۴) رواه البخاري (۳۷)، ومسلم (۷۵۹)، وأبو داود (۱۳۷۱)، والترمذي (۸۰۸)، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۹۷)، وأحمد (۷۷۸۷)، والدارمي في "السنن" (۱۸۱۷)، وابن حزيمة في "صحيحه" (۲۲۰۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴۱)، والطبراني في "الأوسط" (۴۹۲۲)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۷۷۱۹)، والبزار في "المسند" (۷۸۶۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۹۸۸)، والبيهقي في "الشعب" (۲۹۹۸)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۶۵۶).

وه ږنمونیشی کردووه به جماعت ییکات وه کو یتغمبهرد ﷺ دهفهرمویت: «إِنَّهُ مَنْ قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ»^(۱).

واته: نهوی له گهل نیمام دا نوړژ دهست بی بکات وه له گهلی دا لیتیموه پاداشتی هموو شهونوړژی بو دهنوسریت.

کمواته پاداشتی هموو شهونوړژ په یوه سته به جماعته توه له مزگموت دا له گهل نیمام دا، لسهرد نم هاندانه (ابن تیمیة) رحمته الله علیه دهلیت: «وذلك أؤكد من أن يكون سنة مطلقة، وكان الناس يصلونها جماعات في المسجد على عهدہ صلى الله عليه وسلم وبقهرهم، وإقراره سنة منه صلى الله عليه وسلم»^(۲).

واته: نهمه دلنیا بوونه لسهرد نهوی سونه تیکی گشتی بیت، خه لکی به جماعت دهیانکرد له مزگموت له سرده می خوی دا، وه نهویش بیده نگ دهوړو له سهری، وه بیده نگیش ده بیت سونه ت له لایه نی یتغمبهردی خواوه رحمته الله علیه.

کو کردنه وی هاوه لان به پشتی نیمامیکموه بو نوړژی تراویح له شوانی رهمهزان دا له سرده می سئ خه لیفه (خلفاء الراشدين) دا بووه، وه کاری خه لیفه راشدینه کان ده چیته ژیر یاسای سونه توه نهک داهیتراو، له بهر نهوی فهرمانی یتغمبهردی رحمته الله علیه له سهره که دهفهرمویت: «عَلَيْكُمْ بَسُتِي وَسُنَّةُ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ فَمَسَكُوا بِهَا»^(۳).

(۱) رواه الترمذي (۸۰۶)، وابن ماجه (۱۳۲۷)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۰۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۵۴۷)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۶۹۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۲۰۶)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۸۱)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۴۴۷)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۱۰۰)، وفي "صلاة التراويح" ص ۱۵.

(۲) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۹۵/۲).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۲۶۷۶)، وأحمد (۱۷۱۴۲)، والدارمي في "السنن" (۹۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۵)، والطبراني في "الكبير" (۶۱۸)، والحاكم في "المستدرک" (۳۲۹)، والبيهقي في "السنن" (۴۲۰۱)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۰۲)، والبيهقي في "الشعب" (۷۱۱۰)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۷۹)، والأجري في "الشریعة" (۸۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۵۵)، وابن وضاح في "البدع" (۷۳)، والمروزي في "السنة" (۷۲)، وابن بطه في "الإبانة" (۳۰۱/۸)، والقرطبي في "الجامع" (۱۷۵۸)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۲۷۳۵، ۹۳۷)، و"ظلال الجنة" (۲۶)، وفي "التعليقات الحسان على صحيح ابن حبان" (۵)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۵۴۹).

واته: په یوه ست بن به سونته تی من و خلیفه کامله هیډایه تدر او ه کانه وه و په یوه ست بن پټوه ی.
وه ماوه ی نه و خلیفانه ی دوا ی خوی دیاری کردو وه، وه کو ده فهرمویت: «الْخِلَافَةُ بَعْدِي فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً»^(۱).

واته: جیشینی له سر بهر نامه ی پیغه مبرایه تی دوا ی من سی سآله.
ناشکرایه چوار خلیفه ناوداره کان ده گریته وه، په کیک له وانه نیما می (عومر) ه ﷺ وه به
تاییه ت پیغه مبری خوا ﷺ ناوی دوو خلیفه ی سهره تایی بردو وه به شوینکه و ته یان وه کو
ده فهرمویت: «اَقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي مِنْ أَصْحَابِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ»^(۲).
واته: شوینکه و ته ی ثوانه بن له دوا ی من (له یو به کر) و (عومر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

کاره که ی نیما می (عومر) ﷺ له دوو حالت به دهر نیه: یان سونه ته و بنه مای هدی، یا خود
بیدعه یو بئ بنه مایه، گهر سونه ت بیت نه و ا هیچ قسه ی له سر نیه، وه گهر بیدعه بیت نایا چون
ده ق هدی له سر شوینکه و ته یان؟ وه وه سف ده کرین به هیډایه ت دراو؟ وه نایا چون نیما می عومر
رازی ده بیت بهر هره شه ی بیدعه کارو گومرا و نه ملی ناگر «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» بکهویت؟!.

که واته هدر ده بیت مبهستی پتی بیدعه بیت له پروی زمانه وه نه ک له پروه شعرعی په که یه وه،
له بر نه وه ی له پروه شعرعی په که وه هه مووی گومرای په.

(ابن کثیر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لیت: «وَالْبِدْعَةُ عَلَى قِسْمَيْنِ: تَارَةٌ تَكُونُ بِدْعَةً شَرِّعِيَّةً، كَقَوْلِهِ: فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ. وَتَارَةٌ تَكُونُ بِدْعَةً لُغَوِيَّةً، كَقَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ جَمْعِهِ إِيَّاهُمْ عَلَى صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ وَاسْتِمْرَارِهِمْ: نَعَمْتُ الْبِدْعَةُ هَذِهِ»^(۳).

(۱) رواه أبو داود (٤٦٤٦)، والترمذي (٢٢٢٦)، وابن حبان في "صحيحه" (٦٩٤٣)، والطبراني في "الكبير" (١٣٦)، والبيهقي في "المسند" (٣٨٢٨)، والأجري في "الشریعة" (١٧٥٩/٤)، وابن بطه في "الإبانة" (٢٠٥/٨)، والطبراني في "الجامع" (٢٣١٣)، ونعيم بن حاد في "الفتن" (٢٤٩)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٥٣٤)، و "صحيح الجامع الصغير" (٣٣٤١).

(۲) رواه ابن ماجه (٩٧)، والترمذي (٣٨٠٥)، والبيهقي في "شرح السنة" (٣٨٩٦)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٢٣٣)، و "صحيح الجامع الصغير" (١١٤٤).
(۳) "تفسير القرآن العظيم" (٣٩٨/١).

واته: داهیتراو دوو جوړه: جاريکیان داهیتراو له ړووه شرعیه کهیدوه، که هه مووی گومرایي و سهرلیشواویو به وک ده فهرمویت: «وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» وه جاريك دهیت داهیتراو له ړووی زمانهوانیدوه بیت، وه کو قسه که ی نیمامی (عومهر) ﷺ بو نو یزی تهر اویح: «نَعَمْتُ الْبِدْعَةُ هَذِهِ». وه (ابن تیمیه) رحمه الله دهلیت: «أكثر ما في هذا تسمية عمر تلك: بدعة، مع حسنها، وهذه تسمية لغوية، لا تسمية شرعية، وذلك أن البدعة في اللغة تعم كل ما فعل ابتداء من غير مثال سابق. وأما البدعة الشرعية: فما لم يدل عليه دليل شرعي»^(۱).

واته: نهو پیری شیکردنوه بو قسه که ی نیمامی (عومهر) بیدعه یو چاکه، ناوانیکي زمانهوانیه نهک ناوانیکي شرعی، له بهر نهو ی بیدعه له زمان دا هه موو نهوانه ده گریتهوه له سهرتا ده کړیت بهی بوونی شیوه ی پشوو، به لام بیدعه ی شرعی هه موو نهوانه به لگه ی شرعی یان له سهر نیه.

الشیخ (العثيمين) رحمه الله دهلیت: « فلا يليق بعمر - رضي الله عنه - وهو من هو أن يخالف كلام سيد البشر محمد ﷺ وأن يقول عن بدعة «نعمة البدعة».

وتكون هذه البدعة هي التي أرادها رسول الله ﷺ بقوله: «كل بدعة ضلالة» بل لابد أن تنزل البدعة التي قال عنها عمر إنها «نعمت البدعة» على بدعة لا تكون داخله تحت مراد النبي ﷺ ... بدعة اعتبارية إضافية وليست بدعة مطلقة إنشائية أنشأها عمر ﷺ؛ ... وبهذا التعديد لا يمكن أبداً أن يجد أهل البدع من قول عمر هذا منفذاً لما استحسنوه من بدعهم»^(۲).

واته: شایسته نیه به نیمامی (عومهر) هوه ﷺ قسه یهک بکات پیچهنه ی فهرمووده ی پیغمبر ﷺ بیت؛ بلیت باشرین بیدعه وه مه بهستی بهو بیدعه یه بیت که پیغمبر ﷺ فهرموویه تی (هه موو بیدعه یهک گومرایي یه)، به لکو ده بیت نه م قسه ی نیمامی (عومهر) له وه مه بهسته دا نه بیت ... به لکو به شیوازی ره چاو کردن وه خسته بهاله وه پی بوتړیت بیدعه نهک به شیوه ی بنیادنان و

(۱) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۹۵/۲).

(۲) "الإبداع في بيان كمال الشرع وخطر الابتداع" لمحمد بن صالح العثيمين ص ۱۸.

دروست کردن، بهم شیوه بنما کردند بیدعه کاران نایب به هیچ شیوه بیدک قسه کانیان بکهنه ریگه بیدک بو به چاک زانی داهیتراوه کانیان.

همان شیوه و مانای هدیه بو قسه کوره کدی (عبدالله ی کوری عومر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «فَإِذَا عَبَدُ اللَّهَ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ، وَإِذَا نَاسٌ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الضُّحَى، قَالَ: فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ، فَقَالَ: بِدْعَةٌ»^(۱).

واته: پرساری لی ده کهن له سر نویژی چیشته نگار (صلاة الضحی) خه لکی له مزگوت ده بیکهن، ده لیت: بیدعه بیه.

یاخود وتی: «بِدْعَةٌ وَنِعْمَتِ الْبِدْعَةُ»^(۲).

واته: باشترین بیدعه بیه.

یاخود وتی: «وَمَا أَحَدٌ النَّاسِ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْهَا»^(۳).

واته: خه لکی شتیکی دروست نه کردووه له مه به لای منه وه خوشمویستر بیت.

له گهل نموهش دا نویژی چیشته نگار سوننه ته، وه پیغمبری خوا ﷺ خه لکیشی بو هان داوه، وه کو ده فمرمویت: «لَا يُحَافِظُ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى إِلَّا أَوَّابٌ، وَهِيَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»^(۴).

واته: که سیک نویژی چیشته نگار ناباریزیت بیتگه له (الأوابین) برده وام روو له خوا نه بیت.

وه ده فمرمویت: «مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ مُنْطَهَرًا إِلَى صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْحَاجِّ الْمُحْرِمِ، وَمَنْ خَرَجَ إِلَى تَسْبِيحِ الضُّحَى لَا يَنْصِبُهُ إِلَّا إِيَّاهُ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْمُغْتَمِرِ...»^(۵).

(۱) روه البخاری (۱۷۷۵)، ومسلم (۱۲۵۵)، وأحد (۶۱۲۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۹۴۵)، وابن خزيمة في

"صحيحه" (۳۰۷۰)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۸۸۳۶)، وفي "مسند اسحاق بن راهويه" (۱۱۸۷).

(۲) روه ابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۷۷۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۳۵۶۳).

(۳) روه عبدالرزاق في "المصنف" (۴۸۶۸).

(۴) روه الطبراني في "الأوسط" (۳۸۶۵)، والحاكم في "المستدرک" (۱۱۸۲)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۲۲۴)، وصححه

الألباني في "الصحيحه" (۷۰۳)، و"صحيح الجامع الصغير" (۷۶۲۸)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۶۷۶).

(۵) روه أبو داود (۵۵۸)، وأحد (۲۲۳۵۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۹۷۳)، وصححه الألباني في "صحيح الترغيب

والترهيب" (۳۲۰)، و"صحيح الجامع الصغير" (۶۲۲۸)، وفي "المشكاة" (۷۲۸).

واته: نهوهی دهستوئژ بگریت و بچیّت بوّ نوئژیکی فهرز پاداشتی وه کو نیحرام به حدجموه وایه، وه نهوهی بچیّت بوّ نوئژی چیشتهنگاو وه هوکاری روتشتهکهی نهوه بیت نهوا پاداشتی وه کو عومره کاریک وایه.

له گهلّ نهوهش دا ههموو داهیتراویکی شهرعی به گومرایی دهزانیت وه کو دهفهرمویت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۱).

واته: ههموو داهیتراویک گومرایی به گهر ههموو خهلکیش به باشی بزانن.

نهمه بهلگهیه لهسهر نهوهی که مهبهستی خوینی و باوکی داهیتراوی شهرعی نهبووه، بهلکو له پرووی زمانهوانیه مهبهستی بووه.

(عبدالمحسن العباد) دهلیت: «المعنى اللغوية غالباً أعمّ من المعاني في الشرع، والمعنى الشرعي غالباً جزء من جزئيات المعنى اللغوي، ومن أمثلة ذلك: التقوى والصيام والحج والعمرة والبدعة»^(۲).

واته: مانای زمانهوانی زوژجار فراوانتره له مانا شهرعی بهکان و مانا شهرعی بهکان زوژجار بهشیکن له بهشهکانی مانا زمانهوانیه کان، وه کو:

التقوى: مانای شهرعی واته خوا پهرسن، مانای زمانهوانی واته خوچاراسن.

الصيام: له شهرع دا نهخواردن و خواردنهویه، له زمانهوانی دا واته ریگری.

الحج: له شهع دا عیادهتیکی دیاریکراوه، له زمانهوانی دا واته مهبهست.

البدعة: له شهرع دا واته بیّ بنهمای دینی، له زمانهوانی دا واته داهیتان بهبیّ بوونی شیوازی پیشووی.

الصلاة: له شهرع دا واته نوئژ، له زمانهوانی دا واته دوعا.

(۱) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۲) "الحث على اتباع السنة والتحذير من البدع" لعبدالمحسن العباد ص ۴۵.

ته نانهت له عورفي هاوه لانيش دا نهم شيوه به کارهيتانه زمانه وانيه بار بووه، وه کو (نوبه ي کورې که عب) ﷺ له باسي سلاوات دا بو پتغمبهري خوا ﷺ ده ليت: «أفأجعل لك صلاتي كلها قال: (إذن يغفر لك ذنبك كله)»^(۱).

واته: نه ي پتغمبهري خوا گهر هه موو دوعا کانه سلاوات يته بو تو، فهرمووي: که واته له هه موو تا وانه کانت خوش ده يته.

ههروه که قنوت له به کارهيتاني هاوه لان دا واته (قورنان زور خويندن و دوعا) نه که (دوعا ي قنوت) مهشهور له ناو خه لک دا، نهوه بو و ته شوي جياوازي نيوان زانايان بو خويندني قنوت ي به ياني که مبهست له فهرمووده که قورنان خويندنه نه که دوعا ي قنوت.

وه کو (ابن القيم) ﷺ ده ليت: «وَلَمَّا صَارَ الْقُنُوتُ فِي لِسَانِ الْفُقَهَاءِ وَأَكْثَرِ النَّاسِ هُوَ هَذَا الدُّعَاءُ الْمَعْرُوفَ «اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ» ... حَمَلُوا الْقُنُوتَ فِي لَفْظِ الصَّحَابَةِ عَلَى الْقُنُوتِ فِي اضْطِلَاحِهِمْ، وَنَشَأَ مَنْ لَا يَعْرِفُ غَيْرَ ذَلِكَ، فَلَمْ يَشْكُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ كَانُوا مُدَاوِمِينَ عَلَيْهِ كُلِّ عِدَاةٍ»^(۲).

چوارم: کو کردنه وي قورنان له سهرده مي (نهبو به کري صديق) ﷺ داو نوسينه وي و کور تکر دنه وي خويندني له سهر يه که جوړ خويندنه وه له (مصحف) ي نيمامي (عوسمان) ﷺ و داناني بانگي يه کهم بو نويزي (جومعه) له سهرده ستی (عوسمانی کورې عه فان) و نويزي جهزن له مزگوت له سهرده مي (علي کورې نهبو تالب) دا ﷺ وه نوسينه وي زانسته شرعي يه کان.

کوکردنه وي قورنان:

نيمامي (الشاطبي) ﷺ ده ليت: «أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّفَقُوا عَلَى جَمْعِ الْمُصْحَفِ، ... فَرَوَى عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: أُرْسِلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - مَقْتَل (أَهْلٍ) الْيَمَامَةِ، وَإِذَا عِنْدَهُ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ: (إِنَّ عُمَرَ أَتَانِي فَقَالَ): إِنَّ

(۱) "تحقيق فضل الصلاة على النبي ﷺ" للاباني رقم (۱۴).

(۲) برواته "زاد المعاد في هدي خير العباد" (۱/ ۲۷۴).

الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ بِقُرْءِ الْقُرْآنِ يَوْمَ الْيَمَامَةِ، وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْتَحَرَّ الْقَتْلَ بِالْقُرْءِ فِي الْمَوَاطِنِ كُلِّهَا فَيَذْهَبَ قُرْآنٌ كَثِيرٌ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ. قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ أَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ ... فَقُلْتُ: كَيْفَ تَفْعَلُونَ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ ...»^(۱) (۲)

واته: هاوه لانی پیغمبر ﷺ کو دهنگ بوون لسمرد کو کردنه وی قورنان له یه (مصحف) دا، (زهیدی کوری ثابت) بو مان ده گپرتنه وه ده لیت: (نه بو به کری صديق) ناردی به دوام داو وتی: (عومر) هاتووته لام و ده لیت: قورناغورنان له شهر ی (یعمامه) زور کو زراون، من وای به باش ده زانم فرمان به دیت به کو کردنه وی قورنان، منیش (نه بو به کر) وتم: چون کاریک به کم که پیغمبری خوا ﷺ نه یکردو وه؟ (زهید) یش ده لیت: منیش وتم: چون کاریک ده کهن که پیغمبری خوا ﷺ نه یکردو وه؟ (نه بو به کرو عومر) نم باسه یان له گهل ده کردم تاوه کو خوا ی گموره دلی به کلا کردم وه له سدری.

نم کاره کو دهنگی هاوه لانی لسمره، وه به کیك بو ی نه قل نه کردو وین یه کس له هاوه لانی پیچموانه ی نم کاره بو ویت.

به دلنیایی گونجاو بو وه کاره که یان له گهل مه بهسته شرعی به کان داو له گهل نموهش دا له خو نه گرتن و پیچموانه نه بوونی بنه مایه کی شرعی و به لگه کانی له خو نه گرتو وه، قسه ی (نه بو به کرو زهید) ﷺ (چون کاریک به کهن که پیغمبری خوا ﷺ نه یکردیت)، نم به لگه یه لسمرد نموه ی ده یانزانی کاره که یان پیچموانه ی شرع نه.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللَّهُ دَهِلَت: «فإن المانع من جمعه على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم كان أن الوحي كان لا يزال ينزل، فيغير الله ما يشاء ويحكم ما يريد، فلو جمع في مصحف واحد لتعسر أو تعذر تغييره كل وقت، فلما استقر القرآن بموته صلى الله عليه وسلم واستقرت الشريعة بموته صلى الله عليه وسلم أمن الناس من زيادة القرآن ونقصه»^(۳).

(۱) الحديث رواه البخاري (۴۶۷۹)، والترمذي (۳۱۰۳)، والنسائي في "الكبرى" (۷۹۴۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۵۰۶)، والطبراني في "الكبير" (۴۹۰۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۲۳۰).

(۲) "الاعتصام" (۲/ ۶۱۲، ۶۱۳). (۳) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۲/ ۹۷).

واته: هوکاري کوته کردنهوې قورنان له سهردهمی یتغممبهری خوا ﷺ له چاوهړې بوونی سرپنموه ی همدنیک نه حکام و خویندنهوهدا بوو، له بهر نهوې قورنان بهردهوام دادهبزی و خوی پهروردگار چی بویتایه دهیگوړې و نالوگوړې یاساکانی ده کرد، گهر له یهک (مصحف) دا کو بکرایتموه له همدو کاتیک دا سرپنموه و گوړانکاری قورس ده بوو، کاتیک کوتایی هاتنه خوارهوې هات به وهفاتی یتغممبهری خوا ﷺ شریعتی نیسلامی جیگیر بوو، دلنیا بوون له نعمانی زیادو کهمی له قورنان دا.

نمو کاته خوی گهوره خستیه دلی خلیفه ی راشدینهوه به کوکردنهوې قورنان، نهمهش واده ی خوی یه بو پاراستی قورنانه که ی، وه کو دهفرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [النجم: ۹].

قورنان خوی کوتمل کوتمل نوسرابووه، خوی گهوره دهفرمویت: ﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً﴾ [البقره: ۲].
واته: یتغممبهریکی خوا پراوه پاکه کان دهخوینتهوه.

بهلام جیاجیا بووه، وه نهمه واده ی خوی یه بو کوکردنهوې، وه کو دهفرمویت: ﴿إِنَّا عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ [القیامه: ۱۷].
واته: لهسهر نیمه یه کوکردنهو و خویندنهوې.

نموه بوو له سهردهمی (نمو به کر) دا ﷺ کوکرایموه له یهک (مصحف) دا، وه له سهردهمی (عوسمان) دا ﷺ کورت کرایموه لهسهر یهک جوز خویندنهو نهمه ی لهجه ی (قوریش) بوو.
وه کودهنگی هاوهلانی لهسهر بوو (إجماع الصحابة) که بهلگه یه کی شرعی یه، واده یه کو نابنموه لهسهر گومرای، وه نهم کاره له ژیر ناونیشانی یاسای «مَا لَا يَتِمُّ الْوَاجِبُ إِلَّا بِهِ؛ فَهُوَ وَاجِبٌ»^(۱).

(۱) "العدة في أصول الفقه" للقاظمي أبو يعلى (۲/ ۴۱۹)، "مذكرة أصول الفقه" للشنقيطي ص ۱۶، "المسودة في أصول الفقه" لمجد الدين عبدالسلام ص ۶۰، "الأحكام في أصول الأحكام" للامدي (۱/ ۱۱۰)، "الأشباه والنظائر" للسبكي (۲/ ۸۸).

واته: هەر کارێک واجیبێکی پێ تەواو نەکریت؛ ئەو کارەش واجیه.

یا لەژێر یاسای «دَرْءُ الْمَقَاسِدِ وَسَدُّ الزَّرَائِعِ»^(۱).

واته: دوورخستنهوهی زەرەر و تەمبەندی یەکان و داخستنی هۆکارو رینگا خراپەکان.

ئەمانە ئەو یاسا بنەمایانە (القواعد الأصولية) کە لە قورئان و فەرموودەو وەرگیراون.

(سليم الهلالي) ده‌لێت: «إِنَّ هَذِهِ الْوَسَائِلَ غَيْرَ مَقْصُودَةٍ فِي ذَاتِهَا لَكِنْهَا تُؤَدِي إِلَى مَا هُوَ مَشْرُوعٌ»^(۲).

ئەم هۆکارانە مەبەست نین بەلام رینگایەکن بۆ کارە دروستەکان (کوکردنەموه مەبەست و هۆکاری پاراستنە).

هەرچی کاری هاوەلان هەیە (لە کوکردنەموه قورئان، شەری هەنگەراوەکان، فەرموودە نووسینەوه، ... هتد) داهیتراو پێچەوانەو دژی ئەمانەیه، لەبەر ئەوهی داهیتراو لەگەڵ مەبەستە شەری یەکان دا ناگونجێت، بەلکو گونجاو لەگەڵ سوودمەندی بیدعەکاران دا، وە «والبِدْعَ لیست من باب الوسائل بل مقصودة التبعيد بها» داهیتراوەکان وەکو هۆکار مەبەست نین، بەلکو مەبەست پێیان پەرستنه، داهیتراوەکان خزمەتی ئیسلام ناکات بەلکو لە خزمەتی کوتمەلێکی کەم و دیاریکراو دایە، وە لە میژووش دا کوژدەنگی موسولمانانیان لەسەر نەبووه، بە پێچەوانەو کوژدەنگی هاوەلانەوه لەسەر ئەو کارانە کە دەیکەنە بەلگە بۆ خویان^(۳).

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده‌لێت: «أَنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ مَقُولٌ بِهَا عِنْدَ السَّلَفِ مَعَ أَنَّ الْقَائِلِينَ بِهَا يَذْمُونَ الْبِدْعَ وَأَهْلَهَا وَيَتَبَرَّؤْنَ مِنْهُمْ؛ دَلَّ عَلَى أَنَّ الْبِدْعَ مُبَايَنَةٌ لَهَا، وَلَيْسَتْ مِنْهَا فِي شَيْءٍ»^(۴).

(مصالح المرسله): خویتندنهوهی سوودمەندی یە بەردەوامەکان، یاسایەکی شەری لەناو

هاوەلان دا خویتندراوەتەوه لەگەڵ ئەوهش دا ئەوانەو ئەو سوودمەندیانە پەچاو دەکات، کاریان

(۱) "مذكرة أصول الفقه" للشنقيطي ص ۲۰۲، "الاشباه والنظائر" لابن نجيم (۷۸/۱).

(۲) (۳) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع الرسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۱.

(۴) "الاعتصام" (۲۴۱/۱).

دژايه تي بيدعه کاران و بهر پهرچ دانمويهان بروه، نهمه بهلگه به له سهر نموهی داهيتراوه کان جياوازن و هيچ په يوه ندي يان پيانه نوه نيه.

نموهی هاوه لان کردوويانه بنه مايه کی هديه به گشتي نمويش گهياندي دینه، خوی گموره ده فرموي: ﴿يَتَأْتِيَ الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ [المائدة: ٦٧].
پيغمبر ﷺ ده فرموي: «لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ»^(۱).

واته: نموهی ناماده به بيگهي نيت به دوی خوی، كهواته پيغمبرو ﷺ هاوه لانيش ﷺ ده بيت دين بگهي نن.

گهيانديش شيوازی دياربکراوی نيه، له رووی تيگه يشته وه درکی بي ده کريت به هموو شيوه به ده بيت له نوسينه وه له بهر کردن، وه هدره ها پاراستی له گورين و ده سکاري کردن، بوته کوډهنگی هاوه لانی له سهر دروست بوو.

به لام ينجگه له (مصحف) وه کو زانسته شرعی په کان (العلوم الشرعية) کاره که ناسانه، له بهر نموهی له سوننه دا هاتوه نوسينه وهی، وه کو پيغمبر ﷺ ده فرموي: «اَكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ»^(۲). نمو فرمودانه بنوسنه وه بو (أبي شاه).

وه (أبو هريرة) ؓ ده ليت: «مَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدٌ أَكْثَرَ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّي، إِلَّا مَا كَانَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَإِنَّهُ كَانَ يَكْتُبُ وَلَا أَكْتُبُ»^(۳).

(۱) رواه البخاري (٦٧)، ومسلم (١٦٧٩)، والنسائي في "الكبرى" (٤٠٧٨)، وأحمد (٢٠٤١٩)، والدارمي في "السنن" (١٩٥٧)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٣٧٢٦٦)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٨٤٨)، والطبراني في "الأوسط" (٩٦٣)، والحاكم في "المستدرک" (٥٩٨٢)، والبرازي في "المسند" (٣٦١٧)، والبخاري في "شرح السنة" (١٩٦٥)، والبيهقي في "الشعب" (٥١٠٢).

(۲) رواه البخاري (٢٤٣٤)، ومسلم (١٣٥٥)، وأبو داود (٢٠١٧)، والترمذي (٢٦٦٧)، والنسائي في "الكبرى" (٥٨٢٤)، وأحمد (٧٢٤٢)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٣٦٩٢١)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٧١٥)، والدارقطني (٣١٤٩)، والبيهقي في "الشعب" (٣٧١٩).

(۳) رواه البخاري (١١٣)، الترمذي (٢٦٦٨)، والنسائي في "الكبرى" (٥٨٢٢)، وأحمد (٧٣٨٩)، والدارمي في "السنن" (٥٠٠)، وابن حبان في "صحيحه" (٧١٥٢)، والطبراني في "الأوسط" (٨٨٤٣)، والحاكم في "المستدرک" (٣٥٧).

واته: کهس له هاره لآن هتدهی من فمروودهی پیغمبهری ﷺ لا نهبرو جگه له (عبدالله ی کوری عهس) نهیت، چونکه نهو دهینوسیهوه من نهمده نوسیهوه.

وه کاتب (نوسهروه) ی (وهحی) ههبرو، وه نهمانه له روانگهی «مَا لَا يَتِمُّ الْوَاجِبُ إِلَّا بِهِ؛ فَهُوَ وَاجِبٌ» یه، بهلام پیشووه کان به باشیان نهده زانی زانست بنوسنهوه له بهر هوکاریکی تر برو نهك (بیدعه)، ههركه سیک زانست و عیلم ناو بنیت (بیدعه) زیادهروه یاخود بی ناگابه له وشه ی (بیدعه) و به کارهتانی، نهمانه بهلگه نین لهسهردا بهچاک زانیی بیدعه کردن و پاساو بو^(۱).

وه کوکردنهوهی خه لکیش لهسهردا یهك جوژ خویندنهوه (قراءة) له سهردهمی (عوسمانی کوری عهفان) دا ﷺ ده گیریتیهوه بو (حوزه یفه ی کوری یهمان) ﷺ کاتیک هموالی هینا بو نیمامی (عوسمان) که خه لکی دووبه ره کایه تیان ناوتهوه لهسهردا جوژی خویندنهوه و تی: «يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَدْرِكْ هَذِهِ الْأُمَّةَ، قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا فِي الْكِتَابِ اخْتِلَافَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى»^(۲).

واته: فریای نهم نومهته بکهوه پیش نهوهی دووبه ره کایه تیان بو دروست بیت له قورئانه که یان دا وه کو گاورو جوله که کان.

نهم کاته (عوسمانی کوری عهفان) یش ﷺ لهسهردا خویندنهوهی قوره یش قورئانی نوسیهوه و بلاوی کردهوه به جهانی نهو کاتهی موسولمانان داو فهرمانی دا به فموتاندنی پاشماوه کانی تر. نهمهش کو ده نگیکی تری هاره لانه، وه کاری یه کیکه له (خلفاء الراشدين) که فهرمان به شوینکموتهی دراوه وه کو پیغمبهرد ﷺ ده فهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ فَمَسْكُوا بِهَا»^(۳).

کاتی خوشی ریگه درابوو به چهند شیوه یهك قورئان بخویندریتیهوه، به لههجه کانی عمره ب بو بلاو بوونهوهی قورئان و ناسان له بهر کردنی.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۳۱۰).

(۲) رواه البخاري (۴۹۸۷)، والترمذي (۳۱۰۴)، والنسائي في "الكبرى" (۷۹۳۴)، وابن أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۳/ ۹۹۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۵۰۶)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۲۳۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۳۷۴).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۲۶۷۶)، وأحمد (۱۷۱۴۲)، وسبق ترجمه ص ۲۶۴.

کاتیک نهمه هاته دی و قورنان به ناو هه موو عمره ب دا بلاو بووه وه نهم پښیدانهو کارناسانیه به کار هینرا بو جیاوازی و دووبهره کایه تی، (عوسمانی کوری عه فان) ﷺ خلیفه ی راشید نهو دهر گایه ی داخست له بهر تپهراندنی پیوستی به کهو نهمامی دووبهره کایه تی و جیاوازی^(۱).

❖ نهو بانگه ی (عوسمانی کوری عه فان) ﷺ زیادی کرد بو نویژی جومعه له سه ره تای (زوال) کاته که ی دا:

(سائب بن یزید) ﷺ ده لیت: «فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَثُرَ النَّاسُ رَأَى النَّدَاءَ الثَّالِثَ عَلَى الزُّوْرَاءِ»^(۲).

واته: له سه رده می نیمامی (عوسمان) دا کاتیک خه لکی شاری مه دینه زور بوون بانگی سیه می زیاد کرد له سه ر (زه وراه) که شویتیک بوو له ناو بازار دا.

بانگی سیه هم مه به ستی بنی (قامه ت و دوو بانگه که یه)، بو نه وه ی وه کو نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «يُؤَذِّنُ النَّاسُ فِيهِ بِذَلِكَ أَنَّ الصَّلَاةَ قَدْ حَضَرَتْ»^(۳).

واته: بانگ ده درا بو نه وه ی خه لکی ناگادار بن که کاتی نویژه.

نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «أَنَّ أَذَانَ الزُّوْرَاءِ وَضِعَ هُنَالِكَ عَلَى أَصْلِهِ مِنَ الْإِعْلَامِ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ، وَجَعَلَهُ بِذَلِكَ الْمَوْضِعِ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُسْمَعُ إِذَا وَضِعَ بِالمَسْجِدِ كَمَا كَانَ فِي زَمَانٍ مِنْ قَبْلِهِ، فَصَارَتْ كَأَنَّهُ أُخْرَى لَمْ تَكُنْ فِيْمَا تَقْدَمُ، فَاجْتَهَدَ لَهَا كَسَائِرَ مَسَائِلِ الْاجْتِهَادِ، وَحِينَ كَانَ مَقْصُودُ الْأَذَانِ الْإِعْلَامُ، فَهُوَ بَاقٍ كَمَا كَانَ، فَلَيْسَ وَضْعُهُ هُنَالِكَ بِمُنَافٍ، إِذْ لَمْ تُخْتَرَعْ فِيهِ أَقَاوِيلُ مُخَدَّعَةٌ»^(۴).

واته: بانگی سه ر (زه وراه) وه کو خو ی دانراوه بو ناگادار کرد نه وه ی کاتی نویژ، وه هو کاری

(۱) به واته "الاعتصام" للشاطبي (۱۵/۳) و (۳۰۹/۱).

(۲) رواه البخاري (۹۱۲)، وابن ماجه (۱۱۳۵)، والترمذي (۵۱۶)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۳۱۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۰۷۱).

(۳) "الاعتصام" (۴۹۲/۱).

(۴) "الاعتصام" (۴۹۳/۱).

هوکاری کو دہنگی هاوہ لانیس خوندنموہو رہ چاوکردنی همان بوچوونہ کی نیمامی
(عوسمان) بوہ، لہ گہل خہ مخوری هاوہ لانیس بو پاراستی دینی بہ بہ کارہینانی ہمدوامی وشہی
(بیدعہ) وہ کو نموہی ناگامان لہ بنما دینیہ کان ہدیہ کہ نہ کردنی (بیدعہ) یمو نمیش نہ چوونہ ناو
بیدعہ کانموہ، وہ کو (عبدالله ی کوری عومہر) رَیْبَعًا دَہَلِیْتُ: «الْأَذَانُ الْأَوَّلُ یَوْمَ الْجُمُعَةِ
بِدْعَةٌ» (۱)

جا نه گهر داهيتراوى زمانه وانى (اللغوي) بيت كاتيك كه پيوست بوو ياخود شهرعى كاتيك كه پيوست نه بوو، وه كو كاتيك خه لك گوئى له بانگ بوو به ريڼگه ي بلندگوكانى مزگموت ياخود خه لكه كه كم بوو به بانگى يه كم هه مووى گوئى لى ده بوو (نهمه راو بوچوونى شيخ نهلبنانى يه كه بيدعه يه گهر بيت و پيوست نه بوو)، وه كو ده لئيت: «لا نرى الاقتداء بما فعله عثمان رضي الله عنه على الإطلاق ودون قيد ... إنما زاد الأذان الأول لعله معقولة وهي كثرة الناس وتباعد منازلهم عن المسجد النبوي فمن صرف النظر عن هذه العلة وتمسك بأذان عثمان مطلقا لا يكون مقتديا به»^(٢).

الْبَيْتُج (العِثْمِين) ﷺ دهَلَيْت: «أما الأذان الأول فإنها حدث في زمن أمير المؤمنين عثمان بن عفان ﷺ حين اتسعت المدينة وَبَعْدَ الناس، جعل للجمعة نداءين من أجل أن يتهياً الناس إلى الحضور، ... أن هذا من سنة الخلفاء الراشدين؛ لأن عثمان ﷺ منهم، وللخلفاء الراشدين سنة متبعة بسنة الرسول ﷺ فقد قال: «عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من

(١) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (٥٤٣٧)، وأبو طاهر المخلص في "الفوائد" (٢٢٩/١)، وفي "الأجوبة النافعة" للألباني

(٢) "الأجوبة النافعة عن أمثلة لجنة مسجد الجامعة" ص ٢٠.

بعدي»، ... لم يسنه إلا لسبب لم يكن موجوداً في عهد الرسول ﷺ، وهو سعة المدينة، ... وقد علم أن الرسول ﷺ شرع أذاناً في آخر الليل ليس لصلاة الفجر، بل من أجل إيقاظ النائم، وإرجاع القائم، فقد قال ﷺ: «إِنَّ بِلَا لَا يُؤْذَنُ بِلَيْلٍ لِيُوقِظَ نَائِمَكُمْ، وَلِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ...»^(١).

... قد يكون الداعي إلى مشروعية الأذان الأول يوم الجمعة أقوى من ذلك، فعلى هذا تكون هذه السنة التي سنّها أمير المؤمنين عثمان بن عفان ؓ سنة شرعية نحن مأمورون باتباعها»^(٢).

واته: بانگي يه کم له سهردهمی (عوسمانی کوری عفان) دا ﷺ بووه کاتیک (مهدینه) فراوان بووه خملک دورور بووه، بوّ نه وهی خه لک ناماده بیت بوّ (جومعه)، نعمه سونه تی خه لیه راشیده کانه که فهران به شوتیکه وتیان دراوه، دانانی به هوکاریک بووه له سهردهمی پیغمبری خوا دا ﷺ نه بووه؛ نهویش فراوانی شاری (مهدینه) به، ... ناشکرایه پیغمبر ﷺ بانگیکی داناو له کوتای شمو دا پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «بیلال بانگ ده دات له شمو دا بوّ نه وهی خه وتووه کان به خه بر بن وه شمونویژ کاران له مزگهوت بگه ریتموه»، نهم بانگه پیش کاتی نویژ بووه، رهنگه دانانی بانگی یه که می (جومعه) پیویستر بیت، نعمه سونه تی کار به دهستی موسولمانان بووه (عوسمانی کوری عفان) ﷺ، که سونه تیکی شمعی یهو نیتمه فهرمانی شوتیکه وته ییمان له سهره.

نویژی جه ژن له سهردهمی خه لیه ی چوارم دا (عهلی کوری نه بو طالب) ﷺ له مزگهوت کراوه نه بهر پیویستی:

(ابن تیمیة) ؒ ده لیت: «فَلَمَّا كَانَ عَلَى عَهْدِ عَلِيٍّ قِيلَ لَهُ: إِنَّ بِالْبَلَدِ ضُعَفَاءَ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَاسْتَخْلَفَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا صَلَّى بِالنَّاسِ بِالْمَسْجِدِ»^{(٣) (٤)}.

(١) رواه البخاري (٦٢١)، ومسلم (١٠٩٣)، وابن ماجه (١٦٩٦)، وأبو داود (٢٣٤٧)، والنسائي في "الكبرى" (١٦١٧) واللفظ له، وأحمد (٣٧١٧)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٨٩٢٤)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٤٧٢)، وابن خزيمة في "صحيحه" (٤٠٢)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٨٠٢١).

(٢) "الشرح المتع على زاد المستقنع" (١٨٨/٨).

(٣) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (١٨٤/٢)، والبيهقي (٣/٣١٠).

(٤) "منهاج السنة النبوية" (٦/٢٩١، ٢٩٢).

واته: له سهردهمی (عملی کوری نه بو تالب) دا ﷺ و تیان له ناو شاری (کوفه) دا خملکیتک ههیه ناتوانیت بو نوێز بگاته (مصلی) نهو چوئلهوانیهی نوێزی جهزنی لی ده کهن، نهویش پیاوینکی دانا له مزگموت نوێزی جهزنیان بو بکات، نهعمش کاریکه له کاره کانی خهلیفه راشیده کان.

له سهر نهمه الشیخ (العظیمین) ﷺ ده لیت: «ذهب الإمام أحمد ﷺ إلى أن صلاة الجمعة يجوز تعددها للحاجة، ... مثال الحاجة: إذا ضاق المسجد عن أهله، ولم يمكن توسيعه؛ لأن الناس لا يمكن أن يصلوا في الصيف في الشمس، ولا في المطر في أيام الشتاء. وكذا إذا تباعدت أقطار البلد»^(۱).

واته: له سهر نهمه نیمام (أحمدی کوری حنبعل) رای وایه نوێزی (جمعه) ده توانیت له جهند شویتیک بکرت بو پتویتی، وه کو: گهر مزگموته که بجووک بوو شویتی نوێز خوینانیان نهده بووه وه وه خه لکیش نهیده توانی له هاوین دا له بهر خوړو له زستان دا له بهر باران نوێز بکات، وه گهر شوینه کان له یه کمه وه دوور بوون.

الشیخ (الألبانی) ﷺ ده لیت: «وترجح أقوال العلماء الذين جزموا بأن الصلاة في المصلی هي السنة وأنه مشروع في كل زمان وبلد إلا لضرورة ... وقد روينا عن عمر وعثمان رضي الله عنهما: أنهما صليا العيد بالناس في المسجد لمطر وقع يوم العيد وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يبرز إلى المصلی لصلاة العیدین فهذا أفضل وغيره يجزيء لأنه فعل لا أمر»^(۲).

واته: رای نهو زانایانه بهیژه که ده لیت نوێزی جهزنی ده بیت له (مصلی) دا بکرت بیجگه له کاتی پتویت نه بیت، له دوو خهلیفه (عومرو عوسمان) رضی الله عنهما گیر دراوه تمه که نوێزی جهزنیان له مزگموت کردووه به هوئی بارانم وه، به لأم بزانه نهو ی پتقمهر ﷺ فهرانمو کاری خهلیفه کانیش دروسته، واته ههله وشته ره وهی فهران نه.

کهواته نهه بابته هه مان وه لأمی بانگی یه کمی (جمعة) ی بو ده بیت که نیمامی (عوسمان) ﷺ زیادی کرد له بهر پتویتی.

(۱) "الشرح المتع على زاد المستقنع" (۷۱/۵، ۷۲).

(۲) "صلاة العیدین في المصلی هي السنة" ص ۲۸.

يَسْتَحِبُّ هَهُنَاكَ كَرْدَارِي هَاوَه لَان ﷺ به بُوچوونی خوئیان له سهردهمی پتغممبرو ﷺ له دواى وه فاتى.

چهندهما رودودامان ههيه بيدهكاران دهيكه نه بهلگه بو جورى داهيتراوى چاك و بوونى دهرفت بو كار كردن به ههر كارىك گهر چاك و به خير بزانريت و دهركا دانه خريت به ناوى «كُلْ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٍ» ههموو داهيتراوىك گومرايى به.

نونهى نهو كارانهى له زيانى پتغممبر دا ﷺ هاهوه لَان كردوويانه له بوارى په رستن دا بهي نهوى بهلگه تاييه تى قورنان و فمروودهيان بى بوويت، وه پتغممبريش ﷺ بيدهنگى له ناستى كردوو، ياخود باسى خير و هاندانى كردوو له سمرى، واته پيشوهخت كاره كهيان كردوو و پاشان بهلگه پشتيوانيان بووه، كهواته بو به كردوويانه زانيويانه داهيتراو نهو كاره خير كهيان ناچنه ژير بارى گومرايى و داهيتراوه وه، گهر وا بو به پتغمبرى خوا ﷺ ناگاداريانى ده كرده وه سهر به خو نم كارانه ناكريت له دين داو داهيتراوو گومرايى به، بهو شيوه زانراوه نهمانه له ژير بارى مه بهسته كانى شرع و بهلگه گشتى به كانيا جيگه ده بيتموه:

أ. دوو ركات نويزى پيش كوشن: كردنى نم كاره له لايهن (خبيب بن عدي) هوه ﷺ بوو كاتيك بيرواكانى مهكه ويستيان بيكوژن، (خوبهيب) وتى: «ذَرُونِي أَزْكَعَ رَكْعَتَيْنِ، ... فَكَانَ خُبَيْبٌ هُوَ سَنَ الرُّكْعَتَيْنِ لِكُلِّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ قَتَلَ صَبْرًا»^(۱).

واته: وازم لى بيتن با دوو ركات نويز بكهم، ... (خوبهيب) به كم كهس بوو سونه تى دوو ركات نويزى دانا پيش كوشن، پتغمبرى خوا ﷺ نهمه بيس و دوايه تى نه كرد.

ب. پتغمبرى خوا ﷺ به (بيلال) فمروو: «يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتُهُ، عِنْدَكَ فِي الْإِسْلَامِ مَنْفَعَةٌ، فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشَفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ» قَالَ بِلَالٌ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَزْجَى عِنْدِي مَنْفَعَةً، مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طَهْرًا تَامًا، فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ، إِلَّا

(۱) رواه البخاري (۳۹۸۹)، وأبو داود (۲۶۶۰)، والنسائي في "الكبرى" (۸۷۸۸)، وأحمد (۷۹۲۸)، وأبو نعيم في "الحلية"

(۱/۱۱۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۸۴۳۲).

صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ، مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي أَنْ أَصَلِّيَ»^(۱).

واته: نهی (بیلال) ههواتم بدهری به باشترین کردهوهیهک کردیبت له نیسلام دا، من گویم له دهنگی نهعله کانت بوو له بههشت دا، (بیلال) وتی: هیچ کردهوهیهکم نیه لای من شوینی تاوات بیت نموه نهیبت همرکاتیک له شهو روژ دا دهستوژ بگرم به دهستوژوهه جهنده خوا بوئی نویسیتم نموهنده نویژم کردوهه.

بهی هیچ بهلگهیهک نهم کارهی کردوهه پیغمبریش ﷺ بیدهنگ دهیبت له ناستی دا وهکو دان پیدانانیک.

ت. (عبدالله ی کوری عومر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا دهلیت: «بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِنَ الْقَائِلِ كَلِمَةٌ كَذَا وَكَذَا؟» قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «عَجِبْتُ لَهَا، فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ» قَالَ ابْنُ عُمَرَ: «فَمَا تَرَكْتُهُنَّ مِنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ذَلِكَ»^(۲).

واته: نیتمه نویژمان ده کرد له گهل پیغمبره ی خوا دا ﷺ، پیاویک له ناو نمو خهلهکدا وتی: «اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»، له دواى دابهستی نویژ که پنی دهوتریت (أدعية الاستفتاح)، پیغمبریش ﷺ فهرمووی: کی نمو قسهیهی کرد؟ پیاویک وتی من بووم نهی پیغمبره ی خوا ﷺ، پیغمبریش ﷺ فهرمووی: سهرسام بووم دهرگاکانی ناسمانی بو کرایهوه، (عبدالله) دهلیت: وازم لمو زیکره نههیناوه لمو کاتوهی له پیغمبرم بیستوهه.

(۱) رواه البخاري (۱۱۴۹)، ومسلم (۲۴۵۸)، والنسائي في "الكبرى" (۸۱۷۹)، وأحمد (۸۴۰۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۰۸۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۲۰۸)، وأبو يعلى في "مسنده" (۶۱۰۴)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۰۱۱)، والبيهقي في "الشعب" (۲۴۶۰).

(۲) رواه مسلم (۶۰۱)، والترمذي (۳۵۹۲)، والنسائي في "الكبرى" (۹۶۲)، وأحمد (۴۶۲۷)، والطبراني في "الكبير" (۵۵)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۲۵۵۹)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۶۴/۴)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۲۶۷)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۹۴.

نم پیاوه بهی ناگاداری پیغمبر ﷺ نغمه ی وت، پیغمبریش دانی پندا ناو وه سفیشی کره.
ث. پیاویک له پاش سره هلترین له رکوع وتی: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، قَالَ: «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ» قَالَ: أَنَا، قَالَ: «رَأَيْتُ بِضَمَّةٍ وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَدَرُونَهَا أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ»^(۱).

واته: پیاویک له دواي «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» وتی: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ»، پیغمبر ﷺ فرموی: کی بوو نهو قسه بهی کرد؟ پیاویک وتی: من، پیغمبري خوا ﷺ فرموی: بینیم سی و نهمونده فرشته له نیو خویان دا هه ولی نهمه یان ده دا کامیان یه کم کس بینوسیت.

نم کهسه له بوچوونی خویه وه نم زیکره ی کردوهو پیغمبریش ﷺ وه سفی ده کات.
ج. پیشویر (امام) ی مزگه وتی (القباء) له سرده می پیغمبر دا ﷺ له دواي سوره تی [الْقَائِمَةُ] و پیش خویندنی سوره تیکی تر بمرده وام «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» ده خوییت، پی ده لنین و به لام وازی لی ناهیت، نم باسه ده گاته وه پیغمبري خوا ﷺ، پیغمبریش پر سیاری لی ده کات، له وه لام دا ده لیت: «إِنِّي أُحِبُّهَا» من خوشم ده ویت نهو سوره ته، پیغمبریش ﷺ ده فرمویت: «حُبُّكَ إِيَّاهَا أَذْخَلَكَ الْجَنَّةَ»^(۲).

واته: خوشمویستیت بو نهو سوره ته ده تخاته به هه شته وه.

(۱) رواه البخاري (۷۹۹)، وأبو داود (۷۷۰)، والنسائي في "الكبرى" (۶۵۳)، وأحمد (۱۸۹۹۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۹۱۰)، والطبراني في "الكبير" (۴۵۳۱)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۲۹۱۸)، والحاكم في "المستدرک" (۸۱۹)، والبخاري في "المسند" (۲۴۴۶)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۶۱۴)، والبخاري في "شرح السنة" (۶۳۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۶۱۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۳۷.

(۲) رواه البخاري (۱۵۵/۱) باب الجمع بين السورتين في الركعة، والترمذي (۱۷۰/۵)، وأحمد (۱۲۴۳)، والدارمي في "السنن" (۳۴۷۸)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۹۲)، والبخاري في "المسند" (۶۸۷۰)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۲۱۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۰۳.

ح. (نه بو سه عیدی خودری) ﷺ سوره تی [الفاتحة] ده خوینیت بهسمر که سیک دا بو شیفای و هکو دهرمان، شیفای بو دیت، پیغمبریش ﷺ پی فرموو: «وَمَا يُدْرِيكَ أَتَهَا رُقِيَّةٌ»^(۱).

واته: چون زانیت نه وه دوعای شیفایه!

پیغمبر ﷺ بیدهنگ ده بیت له ناستی.

خ. پیغمبری خوا ﷺ گوئی لی بو پیاوینک له نویر دا له دوائی (ته حیات) نه مهی ده خویند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ بِأَنَّكَ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ، الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ غُفِرَ لَكَ»، ثَلَاثًا»^(۲).

واته: پیغمبر ﷺ فرمووی: خوا لئی خوش بوو. سی جار.

یا خود پیاوینکی تر ههر له دوائی (ته حیات) وتی: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، الْمَنَّانُ، بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ، يَا قَيُّوْمُ، إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تَذُرُونَ بِيَا دَعَا؟» فَقَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ دَعَا اللَّهُ بِاسْمِهِ الْعَظِيمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ، وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ»»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۲۲۷۶)، ومسلم (۶۵)، وابن ماجه (۲۱۵۶)، وأبو داود (۳۴۱۸)، والترمذي (۲۰۶۴)، وأحمد (۱۱۴۷۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۱۱۲)، والحاكم في "المستدرک" (۲۰۵۴)، والدارقطني في "السنن" (۳۰۳۶)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۱۸۹)، والبيهقي في "الشعب" (۲۳۳۷).

(۲) رواه أبو داود (۹۸۵) وصححه الألباني، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۲۵)، وأحمد (۱۸۹۷۴)، والطبراني في "الكبير" (۷۰۳)، والحاكم في "المستدرک" (۹۸۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۷۲۴)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۸۶.

(۳) رواه البخاري في "الأدب المفرد" (۷۰۵)، وابن ماجه (۳۸۵۸)، وأبو داود (۱۴۹۵)، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۲۴)، وأحمد (۱۲۲۰۵)، وابن أبي شيبه في "المصنف" (۲۹۳۶۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۸۹۳)، والطبراني في "الكبير" (۴۷۲۲)، والحاكم في "المستدرک" (۱۸۵۶)، واليزاري في "المسند" (۶۴۵۳)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۲۵۸)، والبيهقي في "السنن الصغرى" (۴۶۱)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۲۲۹۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۸۶.

واته: پښمېږي خوا ﷺ به هاوېلاني فېرموو: نېزان به چي دعای کرد؟ وتیان: خواو پښمېږي خوا زانترن، پښمېږ ﷺ فېرمووی: سویند بهوې گیاني مني بهدهسته به ناوه گموره کې خواي گموره پارېمونه که هرکس دعای پي بکات وه لام ده درېتهوه، وه هرکس داوای شتيکی پي بکات پي ده دريت.

نم دوو دوعايه ییست لهو کهسو برپاري لېسېر دا.

نېمانه و دهیان جوړ لېمانه بهلگې دهستی کهسانی دابه شکاری داهيتراون بو چاک و خراب که رووياند او له سرده می پښمېږ دا ﷺ و پالېشت کراون، نمونده نمونه بهسه بو جوړي بهلگه کاریان و شېوازي تيگه يشتیان و به مافي حق وتن و نېنسافم زاني هموو شېوازي بهلگه کانيان باس بکېم، گهرچي له گڼل راو جوړو شېوازي تيگه يشتیان دا نیم به لام بو دنيا بوونی پيوسته.

هوکاری رېنگېندان و دروستېوولی نم کارانه به چاک زانېي خواونه کانيان لېه، وه به شېوه ی گشتي خېر خوښلېمويان بو ناکرېت لېزېر فېرمووده ی ﴿وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [البخ: ۷۷]. يا لېزېر بنما گشتي به کان دا، بهلکو راو بو چوونېکه ده درېته بهر ياساکاني شرع، گېر برپاري لېسېر دا نموه شرعو گېر نا نموه گومرايې به، وه نېمانه لېزېر ناوېشاني برپاري هاوېلان و کاریان ناخوښلېمېوه، بهلکو هموو زانايان لېسېر نم رېوايه تانېدا ناوېشاني سولنېت و فېرمووده يان لوسېوه، وه گېر نېمانه بکړېته بهلگه چي دهلېن دېره بهرې نموه ی که کوتمله کارېکي زوړېش هېه له سرده می پښمېږ دا ﷺ نېلجام دراوهو پښمېږي خواش ﷺ بهرېرچي داو نېمېوه به گومراو کېشه ناوې بردوون.

نېمه نموه ده گېه نېت پېرسن (عبادات) هوکاره کاني نزيکېوونهوهو دينداری وه ستانه لېسېر سنووري بهلگېو دهقه ديارېکراوه کاني شرع، نهک هرکېسيک بو ي هېه له ناو بازنې دين دا همواو نارېزووه کاني به ناوې داهيتراوې خېرو چاکه به تال بکاتېوه ده رگايه کي کراوه ييت و دينه کمان وه کو ديني گاوارو جوله که گوزارو شېواو ييت، هېچ پاراستنيکي ديني وه کو دينداری له نه ستوي کس نه ييت.

له و کارانه ی پیغمبهری خوا ﷺ له ژیاڼی خو ی دا

به رپه رچی دا ونه ته وه

۱. له (القضاء والقدر) دا: (نه به سعیدی خودری) ﷺ ده لیت: نیمه له به درو رگای مالی پیغمبه ر ﷺ باسی قه در مان ده کرد، نم نایه تیکی ده هینا نهو نایه تیکی ده هینا، پیغمبه ری خوا ﷺ وه کو ده که هه نار به روویا فلیقا بیتموه ناوا سوور هه لگه را بوو، فرموی: «يَا هَؤُلَاءِ أَهَذَا بُعِثْتُمْ؟ أَمْ هَذَا أَمْرْتُمْ؟» أَوْ هَذَا خُلِقْتُمْ، تَضْرِبُونَ الْقُرْآنَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ، هَذَا هَلَكْتَ الْأُمَمُ قَبْلَكُمْ " لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ " (۱).

واته: نه ی نه مانه، بو نه مه من نیردراوم؟ یا بهم شیوه فرمانم یی کردوون؟ بو نه مه دروست بوون قورئان هه ندیکی بدهن به سر هه ندیکی دا؟ بهم شیوه گهلانی پشور تیاچوون، له دوا ی من نه گه ریتموه سر بیروای، هه ندیکتان له گه ردنی هه ندیکتان بدهن.

بهم شیوه به به رپه رچی نم جوړه تیگه یشتن و وروژاندنی بابه ته هه ستیاره و ورده کاریانه ی دایموه که له ناستیکی گشتی خه لک دا باس ده کړیت، پشتگیری نه کردن له سر ریز کردنی به لگه و بیر کردنموه شیوازی کوړ له سهری وه کو نه وانه ی سرده می پیغمبه ر ﷺ.

له گه ل نموه ش دا له کوتایی سرده می هاوه لان دا تا قمی (القدرية والجبرية) کان له سر قه زاو قه در دروست بوون.

۲. (نه نه سی کوړی مالیک) ﷺ ده لیت: «جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٌ إِلَى بَيْتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَانَتْهُمْ تَقَالُوهَا، فَقَالُوا: وَآيِنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَدْ غَفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصْلِي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَغْتَرِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا،

(۱) رواه ابن ماجه (۸۵)، وأحمد (۶۸۴۵)، والطبرانی في "الكبير" (۵۴۴۲)، والبخاري في "المسند" (۱۱)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (۴۴۰)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۸۰)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۴۰۶)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۹۸، ۹۹)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۴۰)، وفي "الظلال" (۴۰۶).

أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمُ لِلَّهِ وَأَتَقَاتُكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأَصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۱).

واته: سئ کومدل هاتن بو مالتی خیزانه کانی پیغمبر ﷺ، پرسیاریان له عیبادهتی پیغمبر کرد، کاتیک ههوانیان یی دان به لایانموه کم بوو، وتیان: نيمه له کوپین له ناستی پیغمبر دا ﷺ، خوا له تاوانی رابردوو داهاتووی خوش بووه، یه کیکیان وتی: من شهو ناخهوم نوێ ده کم ههتا ههتایه، یه کیکی تریان وتی: من ههمو سالتیه که بهروژوو دهیم بهردهوام، یه کیکی تریان وتی: من ژن ناهیتیم ههتا ههتایه، پیغمبری خوا ﷺ هات و فرمووی: ئیوه بوون نهوانهتان وت؟ سویند به خوا من له ههمووتان زیاتر له خوا دهترسم و خوا بهرستی ده کم، بهلام من بهروژوو دهیم و بهروژووش نايم، نوێ ده کم و دهشخوم، وه ژنیش دههیتیم، نهوهی له سونهتی من دوور کهوتیموه له من نیه.

بهم شیوه دزایهتی نمو رینگه ههلا نهی کرد پریریان له سهر ده دا، ههمو نهم رینگایانه دهبن به داهیتراو به سهر خاوه نه کانیانموه، له بهر نهوهی نهو کاره دونیایی یانهیان ده گرت بهر وه کو عیبادهت و خوا بهرستی، په یوه ست کردنی کاره دونیایی یه کان به عیبادهت و دینهوه وه کو رینگه دینداری ده چیه ژیر بواری داهیتراوهوه.

۳. پیغمبری خوا ﷺ وتاری ده دا، بینی پیاوێک به پتوه وه ستاوه، پرسیاری ده ربارهی کرد، وتیان: (أبو اسرائیل) نه زری کردووه به پتوه بیت و دانه نیشیت و نه چیه بهر سیهرو قسهش نه کات، وه بهروژووش بیت، پیغمبر ﷺ فرمووی: «مُرُهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ، وَلْيَسْمُ صَوْمُهُ»^(۲).

واته: یی بلین با قسه بکات و به چیه بهر سیهرو دابنیشیت، وه روژووه که ی تهواو بکات.

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۶۴۷۷)، والدارمي في "السنن" (۲۲۱۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۱۰۳۷۴)، والبيهقي في "المسند" (۶۸۰۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳).

(۲) رواه البخاري (۶۷۰۴)، وابن ماجه (۲۱۳۶)، وأبو داود (۳۳۰۰)، وأحمد (۱۷۵۳۲)، ومالك في "الموطأ" (۱۷۲۳)، والدارقطني في "السنن" (۴۳۲۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۳۸۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۰۹۳۰)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۱۵۸۱۸)، وابن خزيمة (۲۲۴۲)، والبخاري في "شرح السنة" (۲۴۴۳)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۰۹۲).

(نهبو به کری صدیق) ﷺ له حه ج دا ئافره تیکی بینی قسه ی نه ده کرد، پرسیاری کرد و تیان: ده یه ویت حه ج بکات به قسه نه کردن، فرمووی: «تکلمی، فَإِنَّ هَذَا لَا يَحِلُّ لَكَ، إِنَّمَا هَذَا مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(۱).

واته: قسه بکه، نهمه دروست نیه بوت، نهمه له کرده و هی سه رده می نه فامی یه.

۴. (مه عازی کوری جه بدل) ﷺ کاتیک گه رایوه له شام سوجه دی بو پیغمبر ﷺ برد، پیغمبر ﷺ فرمووی: «مَا هَذَا يَا مُعَاذُ؟» قَالَ: أَتَيْتُ الشَّامَ فَوَافَقْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِأَسَاقِفَتِهِمْ وَبَطَارِقَتِهِمْ، فَوَدِدْتُ فِي نَفْسِي أَنْ نَفْعَلَ ذَلِكَ بِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلَا تَفْعَلُوا...»^(۲)، «لَا يَصْلُحُ لِنَبِيِّ أَنْ يَسْجُدَ لِبَشَرٍ»^(۳).

واته: نهمه چی یه نهی (مه عاز)؟ وتی: چوومه شام بنیم سوجه دیان بو قه شهو سه رکرده کانیا ن ده برد، یم خوش بوو نهمه بو تو بکرتی، پیغمبر ﷺ فرمووی: کاری واهه کهن، شایسته نیه ناده میزاد کرنوش بو ناده میزاد بیات.

۵. قسه وتن به هاوه لآن، پیغمبر ﷺ ده فرمویت: «لَا تَسُبُّوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي...»^(۴).

واته: کس قسه به هاوه لانی من نه لیت.

یاخود وه صفکردنی یه کتر، پیاویک وه صفی پیاویکی کرد، پیغمبر ﷺ فرمووی: «قَطَعَتْ ظَهْرُهُ، إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا صَاحِبَهُ لَا مَحَالَةَ، فَلْيَقُلْ أَحْسَبُهُ وَاللَّهُ حَسِيْبَهُ، وَلَا أَعْذِرُ عَلَى اللَّهِ

(۱) رواه البخاري (۳۸۳۴)، والدارمي في "السنن" (۲۱۸)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۱۲۱۵۶)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۰۹۶).

(۲) رواه ابن ماجه (۱۷۵۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۱۷۱)، والطبراني في "الكبير" (۷۲۹۴)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۱۹۹۸)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۳۹).

(۳) رواه ابن ماجه (۱۸۵۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۲۹۰)، والبيهقي (۲۹۲/۷)، وحسنه الألباني في "الإرواء" (۵۵/۷) وقال: حسن صحيح، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۳۸).

(۴) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۱)، وأبو داود (۴۶۵۸)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

أَحَدًا، أَحْسَبُهُ كَذًّا وَكَذًّا، إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ»^(۱).

واته: پشت شکاند، گهر که سیکنان وه صفی هاوه له که ی کردو ناچار بوو؛ با بلیت وا گومان ده بهم خوا پشتیوان بیت.

یا خود پیغمبر ﷺ جووه مرگهوت حه بلیکی بینی له نیوان دوو کوته که دا، فهرمووی: نه وه چی یه؟ وتیان: نه وه حه بلی (زهینه بی کچی جدحش) ه خیزانی پیغمبر ﷺ گهر هیلک بوو له نوێژ دا پالی پیوه ده دات، پیغمبر ﷺ فهرمووی: «لَا حُلُوهُ لِيَصِلَ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ»^(۲).

واته: بیکه نه وه، همر یه که تان به گوێره ی توانای خو ی نوێژ بکات، گهر هیلک بوو با دانیشت.

وه نه و پیاوه ی ره خنه ی گرت له پیغمبر ﷺ له سهر شیوه ی دابه شکردن، وتی: «اتَّقِ اللَّهَ يَا مُحَمَّدُ»^(۳)، له ریوایه تیکی تر دا: «يَا مُحَمَّدُ اعْدِلْ»^(۴).

واته: له خوا بترسه، دادپهروه به نه ی (محمد)، پاشان پیغمبر ﷺ هه والی دا له نه وه ی نه و پیاوه کوته لیک دین له دین ده رده چن و نیشانه کانی باس کردن.

یا خود ریگه گرتن له دریژه پیدانی رۆژوو (الوصال) به بی شکاندنی له شهو دا، فهرمووی: «لَا

(۱) رواه ابن ماجه (۳۷۴۴) وصححه الألبانی، وأحمد (۲۰۴۶۸)، وقال محققه (شعیب الأرناؤوط): إسناده صحيح على شرط الشيخين.

(۲) رواه البخاري (۱۱۵۰)، ومسلم (۷۸۴)، وابن ماجه (۱۳۷۱)، وأبو داود (۱۳۱۲)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۰۸)، وأحمد (۱۱۹۸۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۴۹۲)، والطبراني في "الأوسط" (۸۸۹۰)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۱۸۰)، والبيهقي في "شرح السنة" (۹۴۲).

(۳) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۲۹۴۵)، وسعيد بن منصور في "السنن" (۲۹۰۳).

(۴) رواه مسلم (۱۰۶۳)، والنسائي في "الكبرى" (۸۰۳۳)، وأحمد (۱۱۶۲۱)، والطبراني في "الأوسط" (۹۰۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۴)، والآجري في "الشریعة" (۳۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۴۴)، وفي "مسند الحميدي" برقم (۱۳۰۸).

تَوَاصِلُوا^(١)، وە ڕێگەی پێدان تا پارشیو نەیشکێتن و فەرمووی: «إِنِّي لَسْتُ كَهَيْتِكُمْ...»^(٢).

واتە: من وەکو ئێوە نیم.

وہ لَام بُو نَہم دوو جوڑہ بہ لگانہ

١. گەر ئهوانه به لگه بێت بۆ داھێتراوی چاک؛ ئهوا ئهمانهش به لگه بۆ ڕێگرتن له ههموو جوڑه داھێتراویک.

٢. بنهما له دیندارى و عیبادات دا وهستانه له سەر به لگه دهرنه چوونه له سنوورى «الأصل فی العیادات التوقف والاتباع لا الابتداع»^(٣).

٣. کارى هاوه لَان به لگه نین، به لکو بێدەنگبون یا دانپێدانانی پیغمبەر ﷺ لهو کارانه دا به لگه یه.

له بەر ئهوهی هاوه لَان (معصوم) نین نه کریت هه له بکه ن یا بپێکن وه کو هه موو که س ئیجتهاد بکه ن.

٤. هاوه لَان گەر (معصوم) یش نه بن له پلهو پایه یه کی ئیمانی و شاره زا بوون و توانایه کی زانستی و ئیجتهادی و دلسوزی یه کی تهواوی دینی و به زمانیکی پاراوو ناشنا به سەر قورئان و فەرمووده دا بوون.

ئهسته مه ئهوانه ی دواى ئهوان بگه نه پله یان، ئێر چون دهرگا ده کرته وه بۆ دواى ئهوان داھێتراوی چاک دا به پێن له سنوورى مه به ست و یاسا گشتی یه کانی دین دهرنه چیت؟! گەر پێوانه ی ئیجتهاده کانی هاوه لَان بکه ن له رووی چه ندی و چویتی یوه له گه ل ئه و به ناو

(١) رواه البخاري (١٩٦١)، ومسلم (١١٠٢)، والنسائي في "الكبرى" (٣٢٥٠)، وأحمد (٤٧٢١)، والدارمي في "السنن" (١٧٤٦)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٩٥٨٧)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٥٧٩)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٨٣٧٤)، ومالك في "الموطأ" (١٠٥٩).

(٢) رواه البخاري (١٩٦٣)، ومسلم (١١٠٥)، وأبو داود (٢٣٦٠)، وأحمد (٦١٢٥)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٩٥٨٥)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٨٣٧٣)، ومالك في "الموطأ" (١٠٦٠).

(٣) "القواعد التورانية" لابن تيمية ص ١٦٤، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (١٧/٢٩).

نېجتهادهی دواي نموان دایان هیتاوه که زوړیان به داهیتراو دهردهچن، زیاتر دلتیا دهین له داخستنی دهرگای چاک و خراب له داهیتراو دا.

۵. نمو کارانهی هاوهلآن کردوویانه بهشیکیان له سردهمی (تشریع) یاساو بهرنامهو تمواوکاری دین دا بووهو له ژیانی پیغمبری خوادا بووه ﷺ، به مهرجی گهرانهوو نیقرار بو سمر پیغمبر بووه ﷺ، بهلام دواي وهفاتی پیغمبری خوا ﷺ بو لای کی بگهرینهوه بو بریارو نیقراری دینی؟! له گهل نهوهش دا نمو کارانه له زیکرو دوعا گشتی یهکان دا بووهو هیچ کس به داهیتراوی دانانی.

۶. وه بهشیکي تریان دواي وهفاتی پیغمبر ﷺ بووه، وهکو (تراویح و کوکردنموی قورنن و بانگی جومعه ...)، نمانه له سردهمی (خولهفای راشیدین) دا بوون و به سوننهت و یاسای نیسلام دادهنریت به فهرمانی پیغمبری خوا ﷺ، وه کوډهنگی هممو هاوهلانی لهسمر بووه، نمویش (الإجماع) که بهلگهی چوارهمی نیسلامه.

بهلام دواي نموان چ کوډهنگی یهک ههبووه لهسمر دابهشکردنی داهیتراو بو چاک و خراب و نیقرار کردن لهسمر داهیتراوهکان؟! له هیچ سردهمیک دا کوډهنگی زانایان نهبووه لهسمر یهک داهیتراو نهک چندهها، وه تنانتهت له ناستی جیهانی نیسلامیش نیه، ههندیک ناوجه جوړیک داهیتراو دهکهن ههندیک نایکهن.

۷. وه نمو کارانهشی که هاوهلآن کردوویانه (وسائل وطرق ومقاصد لیست عبادة ذاتية) هوکارو ریڼگهیهک بووه بو مهبهستیکی خیرو سوودمندی دینی نهک وهکو عبادتهتیکی سمردهخوژ تمواو، وه نمو کارانهش پیوستی بوونی له نارادا نهبووه له سردهمی پیغمبردا ﷺ.

۸. گمر بریار بدریت لهسمر نمو کارانهی که هاوهلآن کردوویانه به (البدعة الحسنة) بهبی خویندنهوی نیقراری پیغمبر ﷺ که دهیته سوننهت و له کاری هاوهلآن دهردهچیت، دهکموینه نمو گومراییهی شهیتانیش (البدعة الحسنة) ی داهیتراوه کاتیک (نهبو هوردهیره) ﷺ سمربرشتی مالی زهکات دهکات و تا سی جار له شو دا کهسیک بهسمر مالهکهوه دهگریت و له سیهم شو دا بی دهلیت: «دَعْنِي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ،

فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵]، حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ، فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ، فَخَلِّتُ سَبِيلَهُ، فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا، فَخَلِّتُ سَبِيلَهُ، قَالَ: «مَا هِيَ»، قُلْتُ: قَالَ لِي: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵]، وَقَالَ لِي: لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ - وَكَانُوا أَحْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ - فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ، تَعْلَمُ مَنْ مُحَاطَبٌ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ»، قَالَ: لَا، قَالَ: «ذَلِكَ شَيْطَانٌ» (۱).

واته: وازم لی بینه چهند وشهیهکت فیر دهکم خوا سوودت بی بگهیهنیت، وتم جی به؟ وتی: گهر جویتنه سهر جینگای خموتن (آیه الكرسي) بخوتنه ههتا بهیانی لای خواوه پاریزراوی، وه شهیتانیش نزیکت ناکهویت تا بهیانی، یتغمبه ریش ﷺ فهرمووی: نهوه راستی کرد نهو دروزنه، دهزانیست سی شهوه له گهل کی قسه دهکهیت؟ وتم: نهخیر، یتغمبه ر ﷺ فهرمووی: نهوه شهیتان بوو.

نهمه یاخود بیدعهیه کی شهیتانی (حسنة) به یاخود یقراوو سوننه تی یتغمبه ره ﷺ که شهوان (آیه الكرسي) بخوتندریت.

شمشم: بوونی تاییهقهندی له وشه گشتی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

به راو بوچوونی ههندیك له زانایان وایه «كُلُّ...» نهم وشه گشتی به تاییهت دهکریت (العام المخصوص) بهم بهلگانه:

(۱) رواه البخاري (۲۳۱۱، ۳۲۷۵)، والنسائي في عمل اليوم والليلة (۹۵۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۱۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۲۱۷۰)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۲۲۸۱)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب" (۶۱۰)، و "المشكاة" (۲۱۲۳).

۱. فرموده‌ی: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً...» وه‌كو نيامی (النوي) ﷺ ده‌لَيت: «وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ تَخْصِيصُ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَأَنَّ الْمُرَادَ بِهِ الْمُحَدَّثَاتُ الْبَاطِلَةُ وَالْبِدْعُ الْمَذْمُومَةُ»^(۱).

واته: لهم فرموده‌یه دا تايه تکردي فرموده‌ی پیغمبره ﷺ «كُلُّ بِدْعَةٍ...» مه‌به‌ست بی دروستکراوه به‌تال و بیدعه خراپه‌کانه.

۲. فرموده‌ی: «... وَمَنْ ابْتَدَعَ بِدْعَةً لَا يَرْضَاهَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ، فَإِنَّ عَلَيْهِ مِثْلَ إِثْمِ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنَ النَّاسِ، لَا يَنْقُصُ مِنْ آثَامِ النَّاسِ شَيْئًا»^(۲).

واته: هه‌ر که سیک داهیتراویک بکات خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بی رازی نه‌بیست نه‌وا تاوانی نه‌وانه‌ی کاری بی ده‌که‌ن دیته‌ی گهردنی، مه‌به‌ست بی (داهیتراویک خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بی رازی نه‌بن)، که‌واته نه‌بیست هه‌بیست بیدعه‌یک خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بی رازی بن.

نعم فرموده‌یه لا‌واز (ضعیف) هه‌و کاری بی ناکریت.

۳. به فرموده‌ی که‌ی خلیفه‌ی موسولمانان (عومره‌ی کوری خه‌تاب) ﷺ «نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ...»، وه‌ کرده‌ی هه‌وه‌لان له‌ سهرده‌م و دوا‌ی وه‌فاتی پیغمبره‌ی خوا ﷺ کردو‌ویانه، وه‌لامی نه‌مانه‌ی دراوه‌ته‌وه له‌مه‌ویش.

۴. وشه‌ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له‌ وشه‌ گشتی به‌ تايه‌تیکراوه‌کان (العام المخصوص)^(۳)، وه‌ به‌ وته‌ی هه‌ندیک له‌ زانایانی پیشور و دوا‌ی نه‌وان، دوا‌ی نهم بابته‌ی شیکردنه‌وی له‌سه‌ره.

بو‌ وه‌لامدانوه له‌سه‌ر نهم جو‌زه به‌لگه‌ر هه‌وشی‌وانه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» هه‌مو‌ر داهیتراویک گو‌مرایی به‌، هه‌مو‌ر داهیتراویک نه‌و به‌لکو وشه‌ی «كُلُّ» وشه‌یه‌کی گشتی تايه‌تیکراو

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۷/ ۱۰۴).

(۲) رواه ابن ماجه (۲۱۰)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۲۳۱، وابن أبي عاصم في "السنه" (۴۲)، وابن وضاح في "البدع" (۹۳)، وضعفه الألباني في "الضعيفة" (۲۰۳۱)، و "ضعيف الجامع الصغير" (۹۶۵، ۵۳۵۹)، و "ضعيف الترغيب والترهيب" (۴۲)، و "المشكاة" (۱۶۸)، وفي ظلال اللجنة (۴۲).

(۳) "الكواكب الدراري في شرح صحيح البخاري" للكرمانی (۹/ ۱۵۴).

(العام المخصوص) ه، بهو واتایه هندیك داهتراو گومرای یه نهك هموو داهتراویك، به پشتیوانی له جوړی تیگه یشتی نهو بهلگانه ی پشوو، وه بو راستکردنهو ی نهم ههله تیگه یشته زانایان دهلین:

۱. بهلگه کانی به خراب باسکردنی (بیدعه) به شیوه ی گشتی هاتون، هیچ (الخاص، الإستثناء) بیجگو لیده رکردنیکی تیدا نه هاتوو بهلین هموو داهتراویك گومرای یه بیجگو لعمو لموه نه بیت، وهك ده فهرمویت: «فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»، «مَنْ أَخَذَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»، «وَسَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا».

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلین: «جَاءَتْ مُطْلَقَةً عَامَّةً عَلَى كَثَرَتِهَا، لَمْ يَقَعْ فِيهَا اسْتِثْنَاءُ الْبَتَّةِ، وَلَمْ يَأْتِ فِيهَا مَا يَقْتَضِي أَنَّ مِنْهَا مَا هُوَ هُدًى، وَلَا جَاءَ فِيهَا: كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ إِلَّا كَذًا وَكَذًا، وَلَا شَيْءٌ مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِي».

فلو كان هَذَا مُحَدَّثٌ يَقْتَضِي النَّظَرَ الشَّرْعِيَّ فِيهَا الْإِسْتِحْسَانَ أَوْ أَنَّهَا لَاحِقَةٌ بِالْمَشْرُوعَاتِ؛ لَذَكَرَ ذَلِكَ فِي آيَةٍ أَوْ حَدِيثٍ، لَكِنَّهُ لَا يُوجَدُ، فَدَلَّ عَلَى أَنَّ تِلْكَ الْأَدْلَةَ بِأَسْرِهَا عَلَى حَقِيقَةِ ظَاهِرِهَا مِنْ الْكُلِّيَّةِ الَّتِي لَا يَتَخَلَفُ عَنْ مُقْتَضَاهَا فَرْدٌ مِنَ الْأَفْرَادِ^(۱).

واته: لهسر نهو هموو ریوایه ته دا به شیوه ی داریشتی گشتی هاتوو، لیده رکردنی به هیچ شیوه یهك تیدا نه بووه، گهر بیوایه نهوا له نایهت و فهرموده یهك دا ده بوو، نه مه بهلگه یه لهسر نهو ی نهو بهلگانه هموویان به شیوه ی راست و رووکه شی شیوه گشتی هاتوو، تاکیك له تاكه کانی لی دهرناکات.

نیمامی (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلین: «فمن اعتقد أن بعض البدع مخصوص من هذا العموم، احتاج إلى دليل يصلح للتخصيص، وإلا كان ذلك العموم اللفظي المعنوي موجبا للنهي، ثم المخصص هو الأدلة الشرعية من الكتاب والسنة والإجماع، نصا واستنباطا»^(۲).

واته: نهوې باوهړې وایه هه نډیک له داهینراو تاییهت کړداوه به لیده کړدن لهو شیوه گشتی په پتوېستی به بهلگه هه یه بشیت بو تاییهت کړدن، وه گهر نا نمو وشه زاره کی په ناوهړو کی په «کُل» هه موو جوړی کی ده گرېته وه، وه تاییهت کړدنه کوش به بهلگه یو له فورنن و فرمووده و کوډه نگی زانایان، جا به دهق بیت یان لیوه گرتن.

۲. نیمامی (الشاطبي) رحمه الله ده لیت: «أَنَّهُ قَدْ ثَبَتَ فِي الْأُصُولِ الْعِلْمِيَّةِ أَنَّ كُلَّ قَاعِدَةٍ كَلِمَةٍ أَوْ دَلِيلٍ شَرْعِيٍّ كُلِّيٍّ، إِذَا تَكَرَّرَتْ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ، وَأُتِيَ بِهَا شَوَاهِدٌ عَلَى مَعَانٍ أُصُولِيَّةٍ أَوْ فُرُوعِيَّةٍ، وَلَمْ يَقْتَرِنْ بِهَا تَقْيِيدٌ وَلَا تَخْصِصٌ، مَعَ تَكَرُّرِهَا وَإِعَادَةِ تَقَرُّرِهَا، فَذَلِكَ دَلِيلٌ عَلَى بَقَائِهَا عَلَى مُقْتَضَى لَفْظِهَا مِنَ الْعُمُومِ»^(۱).

واته: په کیک له بنه ما زانستی په کان دانراوه، هر بنه ماو یاسایه کی گشتی یا بهلگه کی شعرعی گشتی گهر چنده باره بووه وه له زور شوین دا، وه په یوه ست نه کرابوو، وه تاییهت نه کرابوو له گهل نمو هه موو چنده باره بووه وه دا سه رله نوئ د ارشتن دا؛ نهو بهلگه یه له سه ر مانه وهی گشتگیری نمو د ارشته گشتی یه.

فرمووده کانی به خراب باسکردنی داهینراو لهم جوړه یه، که پیغمه بری خوا ﷺ له سه ر مینه رو کات و شوی جیاواز و توو یه تی یوه به ناماده بوونی زوری موسولمانان به یی تاییهت کړدن، نعمه بهلگه یه له سه ر نهوې گشتگیری و تاییهتی تیدا نیه^(۲).

ته نانه ت له (خطبة الحاجة) دا هاتووه که پیغمه بری خوا ﷺ پېشه کی هه موو و ته یه کی پی کردووه ته وه (ابن مسعود) رحمه الله ده لیت: «عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةَ الْحَاجَةِ فِي النِّكَاحِ وَغَيْرِهِ»^(۳).

واته: پیغمه بری خوا ﷺ فیری و تار ی پېشه کی کردوون له ژن ماره کړدن و کاری تر دا.

(۱) "الاعتصام" (۱/۱۸۷).

(۲) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۲.

(۳) رواه ابن ماجه (۱۸۹۲)، وأبو داود (۲۱۱۸)، والترمذي (۱۱۳۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۵۰۲)، وأحمد (۳۷۲۰)، وأبو يعلى في "مسنده" (۷۲۲۱)، وفي "خطبة الحاجة" للألباني ص ۹.

وه یاسایه کی بنه مای مان ههیه (القاعدة الأصولية) دهلیت: «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ»^(۱).

واته: دروست نیه دواکهوتنی شیکردنه وهی پیوست له کاتی پیوستی دا.

گهر پیوست بوایه لیدهرکردنی یا تاییه تکرردنی هه ندیک (بیدعه) له گشتی به کهی؛ نهوا پیغمبهری خوا ﷺ پرونی ده کرده وهو لئی ده رده کرد، له بهر نه وهی فهرمانی ﴿لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ [النحل: ۴۴]. ی بو هاتووه ته خواره وه.

واته: تاوه کو بو خه لکی پرون که یته وه نه وهی بو یان هاتووه ته خواره وه.

۳. نیمای (الشاطبي) ﷺ دهلیت: «أَنَّ مُتَعَقِّلَ الْبِدْعَةِ يَقْتَضِي ذَلِكَ بِنَفْسِهِ، لِأَنَّهُ مِنْ بَابِ مُضَادَّةِ الشَّارِعِ وَاطِّرَاحِ الشَّرْعِ، وَكُلُّ مَا كَانَ بِهَذِهِ الْمَثَابَةِ، فَمَحَالٌ أَنْ يَنْقَسِمَ إِلَى حَسَنِ وَقَبِيحٍ، ... إِذَا لَا يَصِحُّ فِي مَعْقُولٍ وَلَا مَنقُولٍ اسْتِحْسَانُ مُشَاقَّةِ الشَّارِعِ»^(۲).

واته: تیگه یشتن له وشه (بیدعه) مانا که ی له خو ی دایه، مانا کراوه به دزایه تیکردن و لادانی شهرع، وه ههر چه که بهو شیوازه بیت مه حاله دایه شیی به سهر چاک و خراپ دا، دروست نیه نه له عقل داو نه له دهقه شهرعی به کان دا به چاکرانیی دزه شهرعی به کان، سونهت بهرامبه ره که ی بیدعه یه، بیدعه ش هه مووی لادان و تاوانه، چاکه ی تیدا نیه، به لام سونهت هه مووی خیر و چاکه یه، نه نانهت له بنه ما یاسا عقلی به کان دا قبول نا کریت که بی دهوتریت «الْجَمْعُ بَيْنَ النَّقِیضَيْنِ مُمْتَنِعٌ»^(۳).

واته: کو کردنه وهی دوو دژ به یه که ده ده غه یه.

له بهر نه وهی داهیتراو (بیدعه) «لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهِ دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ»^(۴)، به لام سونهت به لگه داره.

(۱) "روضة الناظر" لابن قدامة (۱/ ۵۳۴)، و "الموافقات" للشاطبي (۴/ ۱۴۰)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (۱/ ۱۵۴)، و

"المذكرة" للشنقيطي (۱/ ۱۰)، و "الفقيه والمتفقه" لخطيب البغدادي (۱/ ۳۲۸)، و "قواعد الفقه" لمحمد البرکتي (۷۲).

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۱۸۸) (۴) "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (۲/ ۹۵).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" لاسن تيمية (۵/ ۳۲۴)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۹/ ۲۹۸).

۴. نيمامي (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «إِجْمَاعُ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ يَلِيهِمْ عَلَى ذَمِّهَا كَذَلِكَ، وَتَقْيِيحُهَا وَاهْتِرَابُ عَنْهَا وَعَمَّنِ اتَّسَمَ بِشَيْءٍ مِنْهَا، وَلَمْ يَقَعْ مِنْهُمْ فِي ذَلِكَ تَوْقُفٌ وَلَا مَنُونَةٌ، فَهُوَ بِحَسَبِ الْإِسْتِقْرَاءِ إِجْمَاعٌ ثَابِتٌ، فَذَلَّ عَلَى أَنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ لَيْسَتْ بِحَقٍّ، بَلْ هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ»^(۱).

واته: كودهنگي هاره لان و شويتكموتوان و نهوانه ي دواي نهوان له سهر به خراب باسكردني داهيتراون و ناشرينكردني و راكردن لتي، وه نهوي پهيوهندي پيوهيه تي، نهمه بو خوي كودهنگيكي دلتيا بووهو بهلگهيه له سهر نهوي ههموو داهيتراويك راستي تيدا نيهو بهتاله. بهتايهت نهو ههموو جوړه دزايه تيهيان له سهر بيدعه كاران هر له ناو زړاندن و پهيوهندي نه بوون پيانهوهو ته ناهت گوي لينه گرتن و زانست ليوه رنه گرتيانهوه له لايه ن (التابعين والتابع التابعين) وه زاناياني پاش نهواني ش، گهر پياچوونه وهيكه بكهيت لهو بواره دا سهرسام دهيت لهو ههموو هموله يان له دزايه تي كردنيان بو بيدعهو بيدعه كاران.

۵. «لفظه "كل" للعموم، ولفظ العام يستغرق جميع أفراد، ولا يخرج فرد من الأفراد إلا بمخصص،...»^(۲).
«وبرهان ذلك:

۱. لفظ "كل" من ألفاظ العموم، وقد جزم أهل اللغة بأن فائدة هذا اللفظ هو رفع احتمال التخصيص إذا جاء مضافاً إلى نكرة أو جاء للتخصيص.
۲. من أحكام لفظ "كل" عند أهل اللغة والأصول أن "كل" لا تدخل إلا على ذي جزئيات وأجزاء، ومدلولها في الموضعين الإحاطة بكل فرد من الجزئيات أو الأجزاء.
۳. ومن أحكامها إذا أضيفت إلى نكرة... فإنها تدل على العموم المستغرق لسائر الجزئيات، وتكون نصاً في كل فرد دلت عليه تلك النكرة... وعند تطبيق هذا الحكم اللغوي الأصولي على

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۱۸۸).

(۲) "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۲.

الحديث "كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ" تجد أن "كل" أضيفت إلى نكرة وهو لفظ "بدعة" ... وعليه فلا يمكن أن تخرج أي بدعة من وصف الضلال ... ﴿كُلُّ أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ [الطَّلُوعُ: ٢١]، ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ [الْإِنشَاء: ١٣]، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [الْبَقَرَةُ: ٢٠٠] (١).

واته: وشهی (کل) بو گشتگیره کانه، وه وشه گشتی یه کان هه موو جوړه تاکه کانی ده گرتیه وه هېچ تايکنی لی دهر ناچیت بیجگه له بهلگه ی تايهت نه بیت له سهر لیدهر کردنی. بهلگه له سهر نه وه ی گشتگیره له زمانه وانی دا:

یه کهم: وشه ی (کل) له وشه گشتی یه کانه له به کارهینان دا، زانایانی زمان ده لاین سوو دمه ندی نهم وشه یه نه هیشتی تايه تمه ندی یه گهر بدریته پال نادیاریک، یا خود به کار بهیتریت بو دلنیا بوون.

دووم: له یاسا کانی وشه ی (کل) لای زانایانی زمان و (أصول الفقه): وشه ی (کل) ناچیت سهر شتیک خاوه نی چهند پهل و بمش نه بیت، وه ماناکه ی له خوگرتنی هه موو به شه کانه. سئ یه م: یه کیکی تر له یاسا کانی: گهر بخریته پال نادیاریک (نکرة) ده بیت بهلگه له سهر له خوگرتنی هه موو سهر تا پا به شه کانی، وه ده بیت بهلگه بو هه موو تاکه کانی نهو نادیاره، گهر نهم یاسا زمانه وانیه جیه جی بکهین له سهر فدرمووده ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ده بینین (کل) نهم وشه ی خراوه ته پال نادیاریک «بدعة»، بم شیوه یه هېچ به شیک داهترای لی دهر ناچیت، وه کو: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [الْبَقَرَةُ: ٢٠٠].

واته: خوی گه وړه به سهر هه موو شتیک دا بالا ده سته.

نهمه ناشیت هېچ شتیک لی دهر کریت، وه هه وړه ها داهترایش.

(أبو اسحاق الحويني) ده لیت: «وهذا القول كقوله ﷺ: "كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَمٌ"، فكما أنه لم يدخل على كل مسكر خمر أي تخصيص؛ فكذلك ما دخل على "كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ" أي تخصيص» (٢).

(١) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (١٤٤/٢). (٢) "البدعة وأثرها في محنة المسلمين" (٧/٦).

واته: فهرموده که ی پیغمبر ﷺ «كُلْ بِدْعَةَ ضَلَالَةٍ» سى وشهیه، وه كو فهرموده ی «كُلْ مُسْكِرٌ خَمْرٌ» وایه كه سى وشهیه به واتای ههموو سهرخوشكمریک حهرامه، وه كو چون تاییهت و لیدهر كردن نیه له عهرق دا ناواش تاییهت كردن نیه له (بیده) دا، چ جیاوازی یك ههیه له ریگری یه كان (عهرمات) دا.

زورجار نمو شهرحه ی نیمای (نمویه) ﷺ ده كریته بهلگه كه دهلیت: «وَلَا يَمْنَعُ مِنْ كَوْنِ الْحَدِيثِ عَامًّا مَخْصُوصًا قَوْلُهُ كُلُّ بِدْعَةٍ مُوَكَّدًا بِكُلِّ بَلٍ يَدْخُلُهُ التَّخْصِصُ مَعَ ذَلِكَ كَقَوْلِهِ تَعَالَى تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ»^(۱).

واته: ریگری نیه له وهی نم فهرموده یه گشتی یه کی تاییهت كراوه گهر به (كل) یش دلنیا كراییت، بهلكو ههر تاییهت مند ی تی ده كه ویت وه كو فهرموده ی خوا ﷺ ﴿تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا﴾ [الْخَافَاف: ۲۵].

واته: نمو بایه ی خوی گهوره بو ی ناردن ههموو شتیکی گهلی (عادی) له ناو نه برد، بهلام له گهل نمو ش دا بس خهلكه كانی له ناو برد، مال و شوینهواره كانیان مایمویه. كهواته نمو (كل) تاییهت مند ی لی ده رده كریت، واته مه بهستی پی بس خهلكه كه بووه و شه ی ههموی (كل) یشی به كار هیناوه.

له بهرامبه ر نم بو چونو نهش دا هه ندیک له زانایان تهفسیری نمو نایهته ههر به گشتی ده كه ن بهی نمو ی تاییهت مند ی تیدا جیگه بكریته موه، وه كو (ابن كثیر) ﷺ له تهفسیری نمو نایهته دا دهلیت: «"تُدْمِرُ" أَيْ: تُخَرَّبُ "كُلُّ شَيْءٍ" مِنْ بِلَادِهِمْ، مِمَّا مِنْ شَأْنِهِ الْخَرَابُ»^(۲).

واته: ههموو شتیکی ولاته كه ی له ناو برد نمو ی شایه نی له ناو بردنه.

وه (الطبري) ﷺ دهلیت: «"تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا" مِمَّا أُرْسِلَتْ بِهِ لَهَا»^(۳).

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۶/۱۵۵).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" لابن كثير (۷/۲۸۶).

(۳) "جامع البيان في تأويل القرآن" (۲۲/۱۲۹).

وه (القرطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «تَذَمَّرُ كُلُّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» أَيْ كُلُّ شَيْءٍ مَرَّتَ عَلَيْهِ مِنْ رِجَالِ عَادٍ وَأَمْوَالِهَا»^(۱).

واته: ههموو نمو شتانهی له ناو برد که فرمانی له ناو بردنی یی کرابوو.

واته هيجی لی دهرنه کرد لهوانه ی به سهری دا روتشوو و فرمانی یی کراوه نهك ههموو شتيكي دونياو بوون فرمانی یی کراييت به له ناو بردنی، واته وشه ی (کل) ههر به گشتی ماوه توه.

گهر ړاکه ی نیمامی (نهووی) رَحْمَةُ اللهِ بکريت به بهلگه؛ نمو اثم ړايانهش بهرامبهري هديه، که نهمانه بوخوی بهرپرچدانه و هیه کی قسه کاری (إجتهادي) به، نزيکترین پيناسه ی بو بکريت نهمه چوونه ناو بهلگه کاری (متشابهات) هوهیه، که خو پارسا و دهرچوون لئی پيوسته، به کلابوونه وه له بهلگه دايه.

۶. ېرپار دان له سهر داهيتراوی چاك (البدعة الحسنة) کورده و هیه دهرگا و بواره بو هيتان و بردنی داهيتانه کان و نهمانی هيج پارسا و سنووريکه بو پارسا دین و دهرنه چوون لئی، گهر «سد الزرائع»^(۲) بابهيکی سهر به خو به بو پارسا حلال و حرام؛ نمو پارسا دین له پيشره به داخستنی دهرگای داهيتانی چاك، ړينگه خو شکر دهرنه بو دوزمنانی دین و سوک و کزبوونی دینه له ناو دهرونی خه لکی دا گهر ههمووی بو هی بهيت به شداری ېرپاری چاك و خراب بکات چی بو دین دهمييته وه، وه ههر لهم ړينگایه وه فیره قه گومراکانی ناو نیسلام دروست بوون، وه کو: (معتزلة، خوارج، رافضة، مرجئة، ...)»^(۳).

۷. چ سهرچاوه و ړينکخستنيک و پتوهریک هديه بو چاك زانینی داهيتراو؟

گهر شهرع بيت دهليين: «يقال: إن ما ثبت حسنه فليس من البدع، فيبقى العموم محفوظا لا خصوص فيه»^(۴).

(۱) "الجامع لأحكام القرآن" (۲۰۶/۱۶). (۲) "معالم أصول الفقه عند أهل السنة والجماعة" لمحمد الجيزاني (۳۰۴/۱)، "الموافقات" للشاطبي (۴۴۱/۵).

(۳) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱۴۳/۲)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليمان

الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۳.

واته: نښه یې په کلا بووه وه که چا که یې نه وه داهيتراو یې نه وه دارشته گشتیه که له سره (بيدعه) که خراپه، تاییه نښه یې چا که یې تېدا یې، له بهر نښه یې شرع هم مو چا که یې کی بنیاد ناوړه نه پېراندووه.

وه گهر عیبادات بیت نه وه: «الأصل في العبادات التَّوَقُّف».

واته: بنه ما له پېرستن دا وه ستانه له سره به لگه.

وه گهر عهقل بیت نه وه: عهقله کان جیاوازن و پېژوین و همریه که کاری خو ی به چاک ده زانیت، ده بیت پېرور چی بیت؟!

«تقسيم البدعة إلى: حسنة وسیئة تقسیم محدث لا یدل علیه دلیل شرعي»^(۱).

واته: خو ی بو خو ی همر دابه شکر دنی داهيتراو بو چاک و خراب دابه شکر دنی کی بیده یې، هیچ به لگه یې کی شرعی له سره یې، وه باسی له سره نه کړاوه، نه له سره دمی هاو ه لآن و نه دوی نه وان بهم شیوه روون و دابه شکر دنه.

۸. گهر دروست بیت زیاده له دین دا به ناوی داهيتراوی چا که وه؛ نه وه دروسته به چا که زانینی لیدهر کړدنی شت له دین دا به ناوی چا که وه، له بهر نښه یې جیاوازی زیادو کم یې، همر دوو کیان ده ستکاری دینه، بو یېه گهر لیدهر کړدنی گومرایي بیت نه وه زیاد کړدنیش گومرایي یېه گهر به همر پاساو یې که وه بیت^(۲).

۹. گهر له شرع دا داهیتانی چاک ه بیت؛ نه وه نیمه ش داهیتانی واز لیتانی (البدعة الحسنة) ده که یې بو سه لاهتی دین و پاراستی یېه کړیزی موسولمانان نه مه مایه ی سوو دمه ندی دونیاو دینمانه^(۳).

(۱) "البدع وأثارها السيئة" لعبدالكريم مراد ص ۱۰۱.

(۲) بروانه "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۱۴۳)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل سليم الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۴.

(۳) بروانه "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۱۴۴)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل سليم الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۵.

۱۰. گهر پروانیته نهو داهیتراوانه‌ی که له ژیر ناونیشانی (البدعة الحسنة) دایانه‌یتاوه وه کو (مهولود، سلاواتی دواى بانگ، قمبر هه‌لبه‌ستن و هاوار لیکردن و ...)، به‌لام نو‌قمبوونی موسولمانان له شیرک و هه‌واو تاره‌زوو کالبوونه‌وه‌ی دین و ون بوونی ریگه راسته‌که ... به‌سه بو خراب زانیی.

گهر نهم جوژه قسه‌کردن و دابه‌شکردنه خیرو حق بویه نهو ههموو به‌تاله‌ی به‌دواى خو‌ی دا نه‌ده‌هیتا، «والحق لا يلزمه الباطل وإنما يلزم الباطل الباطل، فدل على أن القول بالبدعة الحسنة في الإسلام باطل»^(۱).

واته: حق به‌تال و خراب به‌دواى خو‌ی دا ناهیتیت، به‌لکو به‌تال به‌تال و ناحق به‌دواى خو‌ی دا ده‌هیتیت، نهمه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی داهیتراوی چاک له نی‌سلام دا نه‌و به‌تاله، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نهم جوژه قسه‌کردن و دابه‌شکردنه نهو ههموو بی‌ده‌و خراپه‌یه‌ی کرده‌وه بو خه‌لک.

۱۱. «حمل لفظ البدعة على معناه الشرعي لا يحتاج إلى وجود قرينة، بل الذي يحتاج إلى القرينة إنما هو حمل لفظ البدعة على معناه اللغوي»^(۲).

واته: ناو‌بردن و با‌سکردنی وشه‌ی (بی‌ده‌ه) له‌سه‌ر مانا شه‌رع‌ی یه‌که‌ی پی‌وستی به به‌لگه‌و پال‌هشت نیه به‌لکو نه‌وه‌ی پی‌وستی به پال‌هشت و شیرکردنه‌وه هه‌یه نه‌وه‌یه مانا‌که‌ی بگ‌یریتنه‌وه بو سه‌ر زمانه‌وانی.

به‌راستی نهو دوو‌دلی و هیتان و بردنه لای دابه‌شکاران هه‌یه لای ریگران له دابه‌شکردنی دا نیه، وه سه‌ره‌تا نو‌سینی دابه‌شکاران بلاو بووه‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (عز بن عبدالسلام) رحمته‌الله که سالتی (۶۶۰ کۆچی) وه‌فات‌ی کردووه، تا نهو می‌زووه نهم دابه‌شکردنه نه‌بووه که ده‌کاته شه‌ش سه‌د سال و نیو له دواى هاتنی نی‌سلام^(۳).

۱۲. «لا يصح أن يقال: إن لفظ البدعة أصبح من الألفاظ المجملة فقد يراد به المعنى اللغوي وقد يراد به المعنى الشرعي، لأنه قد ورد الكتاب والسنة بكل هذين المعنيين، وذلك لأن

(۱) "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۶.

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۳۲.

(۳) "كل بدعة ضلالة" لعلوي بن عبدالقادر السقاف ص ۲۹.

لفظ البدعة من الألفاظ الشرعية التي نقلها الشارع من معناها اللغوي إلى معناها الشرعي، وقد تقرر أن الأصل في ألفاظ الشريعة عند إطلاقها إرادة المعنى الشرعي دون المعنى اللغوي، وكثرة وروده دون قرينة ... بل إن حمل لفظ البدعة وصرفه إلى المعنى اللغوي يتوقف على وجود القرينة لأنه نوع من تأويل، ولا بد للتأويل من قرينة ودليل»^(۱).

واته: راست نيه بوتريت وشه (بيدعه) له وشه كورته نادياره كانه له پروي ماناوه، ده شيت مبهستي پروه زمانيه كه ييت يان پروه شرعي يه كه ي، له بدر نهوي به هردوو شيوه كه هاتوه له قورنان و فمرووده دا بويه وا ناوتريت، بهلكو وشه (بيدعه) وشه يه كه شرعي يه كه شرع له زمانه وانويه مانا كه ي گوزيوه بو مانا شرعي يه كه ي، بنه ماش له به كار هيتاني وشه شرعي يه كان دا به شيوه ي گشتي مبهستي يتي مانا شرعي يه كه يه بي له مانا زمانه وانويه كه ي، له بدر زور هاتني به بي پالېشتي ماناي، وه گهر مانا بكريت (بيدعه) به پروه زمانيه كه ي نهوا پتويستي به بهلگه و پالېشت هديه، له بدر نهوي جوزيكه له مانا گوزين، نهم جوز هوش پتويستي به بهلگه هديه.

۱۳. نيمامي (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ: «أَنَّ الْمُسْتَحْسِنَ لِلْبِدْعِ يَلْزَمُهُ عَادَةٌ أَنْ يَكُونَ الشَّرْعُ

عِنْدَهُ لَمْ يَكْمُلْ بَعْدُ، فَلَا يَكُونُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [الْمَائِدَة: ۳]؛ مَعْنَى يُعْتَبَرُ بِهِ عِنْدَهُمْ، وَتُحْسِنُ الظَّنَّ مِنْهُمْ بِتَأْوِيلِهَا حَتَّى يُخْرِجَهَا عَنْ ظَاهِرِهَا»^(۲).

واته: به چاكراني داهيتراوه كان وا ده گه يه نيت كه شرعي خوا تماو نه بووه، وه فمرووده ي خوا كه هوال به تماو كردني دين ديدات به وي كه ده فمرويت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [الْمَائِدَة: ۳] هيچ ماناو بايه خيكي نيه لايان، وه باشرين كه سي گرمان پيكر اويان مانا كاري واي بو ده كات تا له پروه كه ي خوي ده بگوزيت.

له گه ل نهوش دا پيغمبري خوا ﷺ ده فمرويت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلُهَا كَنَهَارُهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ»^(۳).

(۱) "معيان البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۳۲.

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۱۴۷). (۳) رواه ابن ماجه (۴۳) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح، وسبق تخريجه ص ۴۰.

واته: به جیم هیشتون له سهر رووناکی بهك شهوی وه کو روژی وایه، له دواى من كهسى له سهر گومرا ناییت بیجگه له تیاچوو نهییت.

۱۴. پیغمهبرى خوا ﷺ زانترین و کاملترین كهسه به سهر حق دا، پیغمهبرى ﷺ ده فهرمویت: «وَاللّٰهِ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَحْشَاكُمُ لِلّٰهِ، وَأَعْلَمَكُمُ بِمَا أَتَقِي»^(۱).

واته: سویند به خوا ناوام ئه وه به له هه مووتان له خواترس یم و زانانیتان یم به خوا به رستی دا. وه له حج دا به خهلكی فهرمو: «أَيُّهَا تَعْلَمُونِي أَيُّهَا النَّاسُ؟ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَتَقَاكُمُ لِلّٰهِ وَأَصْدَقُكُمْ وَأَبْرَكُكُمْ، افْعَلُوا مَا أَمَرُكُمْ بِهِ»^(۲).

واته: سویندتان ده ده به خوا ئیوه من فیر ده كه نه؟! خوتان ده زانن من له هه مووتان خواناسرو راستگوترو چا كترم، ئه وهی فهرمانتان بێ ده كه یم بیهكن.

خوای پهروه ردگار وه صفی ده كات به لانه دان له راستی و حق پێكاندن و ده فهرمویت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [الجنه: ۳-۴].

واته: قسه بهك ناكات به حمزو ئارهزووه كانی خو، بهلكو وه حی به لای خواوه. هاوه لانی به (عبدالله ی كوری عمر) یان وت: هه موو شتیك ده نوی له پیغمهبره وه ﷺ، ئه ناده میزاده قسه ده كات له توره بوون و رازی بوون دا، (عبدالله) ش وتی: له نوین وه ستام تا بو پیغمهبرم باس كرد، پیغمهبریش ﷺ هیمای كرد بو ده می به پهنجی و فهرمووی: «اَكْتُبْ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ: مَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا حَقٌّ»^(۳).

واته: بنوسه، سویند به وهی گیانی منی به دهسته هه چی لیوه ده رناچیت بیجگه له حق نهییت.

(۱) رواه مسلم (۱۱۱۰)، وأبو داود (۲۳۸۹)، والنسائي في "الكبرى" (۳۰۱۳)، وأحمد (۲۴۳۸۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۴۹۵)، ومالك في "الموطأ" (۱۰۱۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۰۱۴)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۷۹۸۹)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۷۶۶).

(۲) رواه البخاري (۷۳۶۷)، ومسلم (۱۲۱۶)، وفي "إرواء الغلیل" للآلباني (۲۰۴/۴)، و"حجة النبي ﷺ" للآلباني ص ۶۴.

(۳) رواه أبو داود (۳۶۴۶)، وأحمد (۶۸۰۲)، وابن أبي شبة في "المصنف" (۲۶۴۲۸)، والطبراني في "الكبير" (۱۴۲۶۴)، وابن عبد البر في "الجامع" (۳۸۹)، وصححه الآلباني في "الصحيحه" (۱۵۳۲)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۱۹۶).

وه يه كيك لهو شهش به خشيڼه ي كه به پټغمبهړ ﷺ دراوه و به پټغمبهړاني تر نه درابي سلا می خويان له سهر بيت ره وانيږي و قسه ي كورت و پر مانايه، وهك ده فهرمويت: «فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، ...»^(۱)، «أُعْطِيتُ فَوَاحِشَ الْكَلِمِ وَخَوَائِمَهُ»^(۲).

واته: ره وانيږي و شاره زابون به سهره تاو کوتاي قسم ي به خشراوه.

پټغمبهړيك ﷺ بهو کامل ي به له هممو بواره کاني دين و گهياندين و پيکاندين و بهرترين پله ي دارستن دا كه فهرموده کاني سيهر ي قورئانه بفهرمويت: «وَأَيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۳).

واته: ناگدار بن و خوتان بپاريژن له کاره دروستکراوه کان، هممو دروستکراويك داهيتراوه و هممو داهيتراويك گومراي يه.

تَوَ بَيْتِ بَلَيْتِ نه خير هموي گومراي يه، به لکو ته نانه ت نهك گومراي يه بگره هندیكي چاك و خير! نه به بهر پرچدانه وه بهرامهركي يه تي نه له گهل پټغمبهړ دا ﷺ! كه خوي گهوره ده فهرمويت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^(۴) [نور: ۶۳].

واته: يا خويان بپاريژن نه وانه ي فهرماني نهو ﷺ ده شكين، تا توشي به لاو سزايه كي سخت نه بنهوه، وه با بترسي و خوي بپاريژيت له وانه ي پټجه وانه ي ريگاكي و بهرنامه كه يه تي و دزايه تي شرعيه ته كه يه تي^(۵).

وه ده فهرمويت: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [نور: ۵۴].

واته: گهر گويږايه لي بکه ن هيدايت دراو.

(۱) رواه مسلم (۵۲۳)، والترمذي (۱۵۵۳)، وأحمد (۹۳۳۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۳۱۳)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۶۵)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۴۱)، والآجري في "الشریعة" (۱۰۴۷).

(۲) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۹۹۶)، وأبو يعلى في "المسند" (۷۲۳۸)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۱۴۸۳).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرنؤوط) حديث صحيح بطرقه وشواهد، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۴) تفسير ابن كثير (۸۸/۶).

نەم بابەتە بە ھەموو شێوەیەکی رێزمانی و رەوانبێژی بەستوو بەتە یەو و رێی لێگرتوو ھ.

و ەك: (ایاگەم): شیوازی ناگادار کردنەو بە بە نە کردن، واتە: (ناگادار بن).

(محدثات): دروستکراو ەکان، بە کو ناوی بردوو ە.

(کل): بەھێزترین وشە شێو ە گشتی ە لە سەردەر بێرین بو گرتنەو ە ی ە ھەموو بەشەکانی گشتی

(أقوى ألفاظ العموم في الدلالة على العموم)^(١).

کە (بعض) ھەندیکێ تێدا جیگا نایتەو ە، پاشان ناوێشانیکێ دینی (بدعة) بە نادیار (نکرة) ھاتوو ە لە دین دا، لێتیکچوونی رینگایە، و ە نەدوژینەو بەتە ی ە و ە کو چو ن خوای گەورە گاورەکان بە (الضالین) ناو دەبات، گاورەکانیش لە ھەموو زیاتر بێ زانستی دینی بوون و پەر لە داھێنراو

بوون، و ە کو خوای گەورە دەفەر مویت: ﴿وَرَهَبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ [البندید: ٢٧].
گۆشەگیری و خەمباری یەکیان دروست کرد، خوای گەورە زەمیان دەکات بە دوو شێو ە:
یەکەم: داھێنراو لە دینی خوا دا.

دوو ەم: پە یو ەست نەبوون پێو ە ی و دانانی بە عیادەت^(٢).

پاشان «وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» ھەر ەشە ی بە سزادانە بە ناگر، و ە بە شێو ە ی جیاواز تریش «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(٣)، «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(٤).

نەبێت لەم شیوازانە زانستی ترو بەھێز تر ە بێت بو شیکردنەو ە لەسەر رێگری لە بیدعو تر سناکی یەکانی؟!

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دەر لیت: «وإن كل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار، والتحذير من الأمور المحدثات: فهذا نص رسول الله ﷺ، فلا يحل لأحد أن يدفع دلالة على ذم البدع، ومن نازع في دلالة فهو مراغم ... فإن هذا إلى مشاقة الرسول أقرب منه إلى التأويل»^(٥).

(١) "مجموعة الفوائد البهية" لصالح القحطاني ص ١٠٦، و "المهذب في علم أصول الفقه" لعبدالكريم السمله (٤/ ١٤٩٣).

(٢) "تفسير ابن كثير" (٨/ ٦١).
(٥) "إقتضاء الصراط المستقيم" (٢/ ٩٣).

(٣) رواه البخاري (٢٦٩٧)، ومسلم (١٧١٨) واللفظ له، وسبق تخريجه ص ٤٥.

(٤) رواه مسلم (١٧١٨)، وسبق تخريجه ص ٤٦.

واته: فرموده کانی پیغمبر ﷺ لهسر بیدعه ده قیکن کس بوئی نیه بهلگه کاری یه که ی لهسر خرابی بیدعه لابتات، نهوئی نهه بکات نموا دوو بهره کایه تی کارو لوت شکاوه، ... نهه له دزایه تی پیغمبره وه ﷺ نزیکره تاوه کو شهرح و شیکردنهوئی زانستی.

۱۵. گهر تاییه تکردن دروست بکریت لهم فرموده یه دا بهناوی چاکه وهو بهلگه کاری بو بکریت؛ نهو وه لام بو نهه (ابن تیمیة) رحمه الله ده لیت: «إن ما ثبت حسنه فليس من البدع، فيبقى العموم محفوظا لا خصوص فيه».

واما أن يقال: ما ثبت حسنه فهو مخصوص من العموم، والعام المخصوص دليل فيما عدا صورة التخصيص، فمن اعتقد أن بعض البدع مخصوص من هذا العموم، احتاج إلى دليل يصلح للتخصيص، ... فلا يجوز حمل قوله ﷺ: "كل بدعة ضلالة" على البدعة التي نهى عنها بخصوصها؛ لأن هذا تعطيل لفائدة هذا الحديث، ... وصار وصف البدعة عديم التأثير، لا يدل وجوده على القبح، ولا عدمه على الحسن، ... وهذا تعطيل للنصوص من نوع التحريف والإلحاد، وليس من نوع التأويل السائق، وفيه من المفاسد أشياء:

أحدها: سقوط الاعتماد على هذا الحديث، فإنما علم أنه منهي عنه بخصوصه، فقد علم حكمه بذلك النهي، وما لم يعلم لا يندرج في هذا الحديث، فلا يبقى في هذا الحديث فائدة! مع كون النبي ﷺ كان يخاطب به في الجمع، ويعدّه من جوامع الكلم.

الثاني: أن لفظ البدعة ومعناها يكون اسما عديم التأثير.

الثالث: أن الخطاب بمثل هذا، إذا لم يقصد إلا الوصف الآخر - وهو كونه منهيا عنه - كتمان لما يجب بيانه، وبيان لما لم يقصد ظاهره، ... إذ ليس كل بدعة عنها نهى خاص، وليس كل ما فيه نهى خاص بدعة، فالتكلم بأحد الاسمين وإرادة الآخر تلبيس محض، لا يسوغ للمتكلم، إلا أن يكون مدلسا.

الرابع: أن قوله «كل بدعة ضلالة»، وإياكم ومحدثات الأمور، إذا أراد بهذا ما فيه نهي خاص، كان قد أحاطهم في معرفة المراد بهذا الحديث على ما لا يكاد يحيط به أحد، ولا يحيط بأكثره إلا خواص الأمة، ومثل هذا لا يجوز بحال.

الخامس: أنه إذا أريد به ما فيه النهي الخاص، كان ذلك أقل مما ليس فيه نهي خاص من البدع، فإنك لو تأملت البدع التي نهى عنها بأعيانها، وما لم يثن عنها بأعيانها، وجدت هذا الضرب هو الأكثر، واللفظ العام لا يجوز أن يراد به الصور القليلة أو النادرة.

فهذه الوجوه وغيرها: توجب القطع بأن هذا التأويل فاسد، لا يجوز حمل الحديث عليه، سواء أراد المتأول أن يعضد التأويل بدليل صارف، أو لم يعضد، فإن على المتأول بيان جواز إرادة المعنى الذي حمل الحديث عليه^(١).

واته: نهوى چاك و خيزه داهيتراو نيه، وه گهر چاك و خير بيت نهوه تاييه تكاروه لمم گشتى يه وه بهدهر لمم تاييه تى يه ههر به گشتى ده ميئيتيه وه، نهم تاييه تكدنه پيويستى به بهلگه يه كى تاييه تكاره، نهم فهرمووده يه «كل بدعة ضلالة» ناكريته بهلگه له سهر قدهده كراوه كان به بهلگه ي تاييه ت، نهمه هو كاري له كارخستى سوودو وتنى فهرمووده كه يه، وه له لايه كى تريشموه وشى (بيدعه) بى كاريگهر ده ميئيتيه وه، بوونى بهلگه ناييت له سهر خراب و نه بوونى ناييت بهلگه له سهر چاك، نهمه له كارخستى ده قه كانهو گور انكارى بيپروايى يه له جوژى ده قه كان دا، نهك جوژيكى شهرح و شيته لكردنه وهى گونجاو بيت، وه نهم خراپانمش له خو ده گريت:

يه كه كم: له كارخستى پشت به ستن به فهرمووده كه، له گهل نهوش دا بهم فهرمووده به دا ده زانريت داهيتراو قدهده غيه به تاييه ت وه حوكمه كه شى بهو بهلگه يه ده زانريت، وه نهوشى نه زانريت ناچيته بوارى نهم فهرمووده يه وه، كهواته سوودى نهم فهرمووده يه ناميئت، له گهل نهوش دا پيغمبهري خوا ﷺ وتارى ههمو جومعه يه كى بى ده داو به فهرمووده پي ماناكانى داده نريت.

دووهم: وشى (بيدعه) و ماناكه ي ناويكى بى كاريگهر ده بيت.

سې يېم: گهر وشه ي (بيدعه) تېنها بو قه دهغه کراوه کان بيت نهوا شراو ته مو نه وه ي پيوسته روون بکړي ته مو، وه روون کړ دنه وه يه بو نه وه ي مانا روو که شه که ي مېه ستي نه، هه موو (بيدعه) يه ک فرماني کي نه کړ دني له سر نه، وه هه موو فرماني کي نه کړ دن تايه تيش بيدعه نه، قسه کړ دن به يه کيک له مانا کان و مېه ستي يې مانايه کي تر بيت شارد نه وه ي ته واوه، قسه کړ له م کاته دا تيکه لکاره.

چواړه م: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» گهر مېه ستي يې نهو بيدعانه بيت که به تايه ت رېد دراو نه ته مو نهوا بو زانيني نه م فرموودانه و مېه سته کاني کهس ناييت هه موو نه يي به تايه ته کان بزانييت بي جگه له که ساني تايه ت نه ييت له م گه له دا، ناگادار بوون به سر نه مانه دا له ناو زانايانيش دا زور تايه ته، نه مېش ناييت ماناي نه م فرمووده بيت به هيچ شيو ه يه ک.

پينځه م: گهر مېه ستي يې بيدعه ديار يکراوه کان بيت به تايه ت ده قې له سره ده بينين که مړه له چاو نهو داهيتراو نه ي ده قې له سر نه، که واته ناييت مېه ستي به وشه گشتي يه کان چهند شيو ه يه کي تايه ت بيت، يا ده گمېن بيت، به م شيوانه بو مان ده رکوت نهو جوړه مانا کړ دنه بو فرمووده ي «کل بدعة ضلالة» که يا چاکه کانه يا بيدعه ناو براوه تايه ته کانه که گو مړاين، بو جوړوني کي هه لېه ناشيت ماناي فرمووده که ي له سر بيت، گهر به هر شيو ه يه ک ماناي بو دروست بکات.

حومت م: وتو راو بو جوړوني زانايان له سر دابه شکر دني داهيتراو:

پيش نه وه ي بېينه سر وتي زانايان چهند بڼه مايه کي شرعي^(۱) پيوسته بخړي ته روو:

۱. روو که شي ده قه شرعيه کان رې چاو ده کړيت و مايه ي کار پي کړ دنه، به مهر جيک هيچ به لگه يه ک نه ييت له روو کهش لاي بدات، ده قه شرعي يه کاني دژ به بيدعه له م شيو ه يه دان لانا دريت له روو که شي خويان.

۲. وتاره شرعي يه کان له چهند پلېه يه ک دان، به رزرتريان پيوستي به روون کړ دنه وه نهو نزمزريان پيوستي به شي کړ دنه وه يه که بو رېه وان دنه وه ي کورت ته که ي، ده قه کاني پشت به ستي به

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۰)، بو سېر کړ دني حالي (۲، ۳، ۴) پروانه "الرسالة الإمام

- سونهت و دوور کهوتنهوه له داهیتراو له جوژی بهر زترینانه که پیوستی به روونکردنهوه نیه.
۳. پیوسته لهسه زانایان و فهتوا دهراڼ کارو یاسا به رووکهشی بهلگهکان بکهڼ، بوټیان نیه داهیتانی یاساو دابهشکردنیک بکهڼ بنه‌مای نه‌ییت له قورنات و سونهت و کوډه‌نگ (الإجماع) دا.
۴. هیچ قسهو کارو تیگه‌یشتنیک پشی بی نابه‌سریت له ههر کهسیکهوه بیټ، دژایه‌تی ده‌قه‌کان بکات، هیچ کهسیک بهلگه نیه له گهل پیغمبر ﷺ چ جای نموهی دژ بیټ، به بهلگه‌بوون و بی کم و کورتی پاریراوی (معصومیة) نه‌دراوه به بیجگه له (قورنات و هدرمووده).

بهم خالانه کیش و هیزی وتهی زانایانان بو روون بووهوه له خزمه‌تکردنی دین دا، نموکات بهم پشه‌کی یه با تیروانینکی وتهی زاناکان ده‌رباره‌ی دابهشکردنی داهیتراو بو چاک و خراب بکهڼ، گهر تیروانینه که به شیوه‌یه‌کی مهنه‌جی و میژوویی بیټ نموا ده‌بن به سی به‌شوه^(۱):

به‌شی یه‌که‌م: زانایانیک پلهو پایمو زانستیان و پشه‌وايه‌تی یان ناسراوهو ناشکرایه، وه زانایان کوډه‌نگن له‌سه‌ر به‌رنامه پاکي و خوشه‌ویستی یان بو سونهت و دژایه‌تی کردنی (بیده) و تیوه نه‌گلاندیان پیوهی، وه کو نیمامی (الشافعی والخطابی والقاضي عیاض والنوي وابن حجر العسقلاني وابن حزم وعز بن عبدالسلام وابن العربي المالکي وابن الجوزي وابن الأثير وأبو شامة المقدسي، ...).

به‌شی دووه‌م: جوژیکي تر لهو زانایانه‌ی نهم دابهشکردنانه‌یان لی وه‌شاوه‌تموه خاوه‌نی پلهو پایه‌ی زانستی و نیمانیه‌کی پر چاکمو خواناسین له‌گهل خوشه‌ویستی یان بو سونهت و دژایه‌تی کردنی داهیتراوه‌کان به شیوه‌یه‌کی دیار، به‌لام خو بینیموه‌یان له چوارچیوه‌ی شوینکه‌وته‌ی مزاهیب داو رو نه‌چوون و هه‌ول نه‌دان له به‌دواداچوونی زانستی (التحقیق العلمی) و کاریگه‌ری ماموستاو به‌رنامه‌ی مه‌درسه‌کانیان هوکاری که‌وته‌ ناو نهم جوړه بابه‌تانموه بووه، وه کو (الهیثمی، القرافی، السیوطی، السخاوی) زانایانی مزاهیب به گشتی بیان ده‌وتریت (العلماء المتأخرین).

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/۴۲۹)

بهشي سى يهم: نوانه ي ناودارو بزوينهري بابته بيدعي يه كان و رپړهوي زانستی يان نيه
بيجگه له ناوداريان له بهرنامه کاني ته سوف به تايهت فلهسفي و نه شعمری يهت و پشتيواني له
همو بهرنامه ي تیکملي فیهق و تقلیدی مزاهیه کان دا نه بیټ، قسه مان له سهر بهشي يه کم و
دوومه له زانایان دا، سی يه میان شایسته ي پشتگوږ خسته.

گهرجی له بهشي يه کم و دوومه يش خوی بوخوی دهنه دوو بهشي سهره کی، (علماء
المتقدمين، وعلماء المتأخرين) زانایانی پشوان نمانه کاملی و توکمه ي بهرنامه ي زانستی پر له
ووردبو په یوهستی به دهقه شرعی يه کان و خو ندان به دهسته مو و ده رگا نه کردنه وي بابته
هه ستیاره کان پشمو رپړهوي زانستی يان بووه، به پیچونه ي زانایانی دواي نوان نهو توندو تولی
و دوربینانه يان تیدا بهدی ناکریت و کاریگری مزاهیب و مدهرسمو تقلیدو گرنگی دان به
راو بوچونه کاني زانایان بهی پشتيواني بهلگو و کورکردنه وي رینگو نه چونه مو سهر
سهرچاوه ي بواره زانسته که يان کاریان بووه، يه کیک لهو نالوژی و سهرنیشانه ي نیمه تیی
کوتوون له دابه شکردنی بیدعو پتاسو زور قسه کردانه له سهری هوکاری (علماء المتأخرين) ه
نم کوته له زانایانه بووه، بوپه هر له کوته مو و تراوه:

وکلٌ خیرٌ فی اتباعٍ مَن سَلَفٌ ... وکلٌ شرٌّ فی ابتداءٍ مَن خَلَفٌ^(۱).

واته: همو و خیریک له شونیکموتی پشیننه سالتحه کانه، وه همو و شهریک له داهیتراوی
پاشکویانه.

(ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: « أَنْ طَرِيقَةَ السَّلَفِ أَعْلَمُ وَأَحْكَمُ وَأَسْلَمُ وَأَهْدَى إِلَى طَرِيقِ
الْأَقْوَامِ »^(۲).

واته: رپړگه ي پشینی صالح زاناترو قایمکارتر و سلا مته ترو هیدایه ترو بو رپړگه ي راست و
دروست.

(۱) "شرح أصول اعتقاد" للالكائي (۱۳/۱۸)، و "منهج الأشاعرة في العقيدة" للحوالي (۹۳/۱)، و "شرح الميسر للقواعد
الأربعة" للحازمي (۲۷/۲)، و "التوضيح الرشيد في شرح التوحيد" لخلدون بن محمود (۲۱۴/۱)، و "اتباع لا ابتداء"
(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۳۷۹/۵).

بوچوونی زانایانی بهشی یه کم له دابهشکردنی داهیتراو بو دوو بهش همموویان به شیوه یه کی گشتی ده گهریتنهوه بو بوچوونه که ی ئیمامی (شافعی) رحمته الله علیه، که ده توانریت بلین پشهنگه لهم دابهشکردنه دا، وه نهوانه ی له دوا ی نهوه وه هاتوون شوینکهوتهین^(۱)، وه زوژی نهوانه ی پشست ده بهستن بهم دابهشکردنه ته نها ناوی ئیمامی (شافعی) ده بن بهی شوینکهوتوانی دوا ی نهو، کهواته پیوست ده کات قسه که ی (شافعی) رحمته الله علیه به تهواوی بنوسینهوه که ده بیته کورته ی قسه ی همموان لهم دابهشکردنه دا:

أ. مَا رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ بِسَنَدِهِ عَنِ الشَّافِعِيِّ أَنَّهُ قَالَ: «الْبِدْعَةُ بِدْعَتَانِ بِدْعَةُ عَمُودَةٍ، وَبِدْعَةُ مَذْمُومَةٍ. فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ فَهُوَ عَمُودٌ، وَمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فَهُوَ مَذْمُومٌ، وَاجْتَحَجَّ بِقَوْلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ: نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هِيَ»^(۲).

واته: داهیتراو دوانه: داهیتراوی چاک و خراپ، نهوه ی گونجا له گه ل سونته ت نهوه چاکه، نهوه ی نه گونجا نهوه خراپه به بهلنگه ی فهرموده که ی ئیمامی (عومەر).

ب. عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ مَيْلَمٍ قَالَ: قَالَ الشَّافِعِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «المحدثات من الأمور صَرَبَانِ أَحَدُهُمَا مَا أَحْدَثَ يُخَالِفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةَ أَوْ أَثَرًا أَوْ إِجْمَاعًا فَهَذِهِ الْبِدْعَةُ الضَّلَالَةُ وَالثَّانِي مَا أَحْدَثَ مِنَ الْخَيْرِ لَا خِلَافَ فِيهِ لِوَاحِدٍ مِنْ هَذَا فَهَذِهِ مُحَدَّثَةٌ غَيْرُ مَذْمُومَةٍ وَقَدْ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ يَعْنِي أَنَّهَا مُحَدَّثَةٌ لَمْ تَكُنْ وَإِذَا كَانَتْ فَلَيْسَ فِيهَا رَدٌّ لِمَا مَضَى»^(۳).

واته: دروستکراوه کان دوو جوړن: دروستکراویک پیچهوانه ی قورنان و فهرموده و پاشماوه و کوډهنگه، نهوه داهیتراویکی گومرای یه، نهو دروستکراوانه ی پیچهوانه ی یه کیک نیه لهوانه نهوه خراپ نیه، وه ک ئیمامی (عومەر) رحمته الله علیه وتی: «نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ» باشرین داهیتراو نهمه یه.

(۱) "ضوابط البدعة وقواعد الأصولية والفقهية" لزيه محمود عفون ص ۱۷.

(۲) رواه أبو نعيم في "الحلية" (۱۱۳/۹)، وابن رجب في "جامع العلوم" ص ۲۵۳، وابن حجر في "الفتح" (۲۵۳/۱۳)، والسيوطي في "الأمر بالاتباع" ص ۳۷، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۴۳۱/۱).

(۳) رواه ابن عساکر في "تبيين كذب المفتري" (۹۷)، والذهبي في "السير" (۷۰/۱۰)، والسيوطي في "الحاوي" (۱۹۲/۱۱)، والبيهقي في "سابق الشافعي" (۴۹۶/۱).

قسه كهی نيمامي (شافعي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ نايسته پتجهوانه يا تاييه تگردني فهرمودوده كه «كل بدعة ضلالة»، بهم روونكرندنهوانه :

۱. قسه كهی نيمام دهبيته دور بر گه: (الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ، وَالْبِدْعَةُ الْمَذْمُومَةُ)، داهيتراوی چاك بهمه پتناسه دهكات به گونجاو له گه ل سونهت دا، وه كو ده ليت: (مَا وَافَقَ السُّنَّةَ)، (وَلَمْ يُخَالَفْ فِيهِ لِوَاحِدٍ) يا دزايه تي هيچ يه كيك له بهلگه كان نهكات. كهواته مه بهستي پتي نهو (وسيلة) و رينگاو هوكاره دونياي يانه به بگيرتته بهر بو سوودمه ندي يه دينيه كان، نه مانه وه كو (مُضْلِحَةُ الْمُرْسَلَةِ، مَا لَا يَتِمُّ الْوَاجِبُ إِلَّا بِهِ فَهُوَ وَاجِبٌ) ، تهواو كاري كاره واجبه كان وه كو كو كرندهوي قورنان و نوسينهوي فهرمودوده زانسته شرعي يه كان، به بهلگه ي نهوي نيمام نه مانه مه بهسته، له كوتايي قسه كان دا نمونه به فهرمودوده كهی نيمامي (عومهر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بو تهراويح دينيته وه: «نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ»، كه نه مه بنه مادارو پشتگير كراوي بهلگه ي هديه، وه داهيتراوي خراپ به (مُخَالَفَ السُّنَّةِ) يا (يُخَالَفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةً أَوْ أَثَرًا أَوْ إِجْمَاعًا) پتجهوانه و دز به يه كيك لهو جوړه بهلگانه ناو ده بات، نه مه بو خوي مه بهست پتي بيدعه ي شرعي يه، هيچ بهلگه يه ك پشتگيري ناكات و گومراي يه.

۲. وه مه بهستي له به كار هيتاني وشه ي (البدعة) بو خوي ناويكي خراپ و زه مه له دين داو خسته پال چاك وه (محمودة) نهو ناگه يه نيته مه بهست پتي رووه شرعي يه كه بيت به شيو هيه كي گشتي بو پتجهوانه دينيه كان، بهلكو مه بهست پتي رووه زمانيه كه يه وه كو نيمامي (عومهر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ به كاري هيتاوه.

وه كو (ابن رجب) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده ليت: «وَمُرَادُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: أَنَّ الْبِدْعَةَ الْمَذْمُومَةَ مَا لَيْسَ لَهَا أَصْلٌ مِنَ الشَّرِيعَةِ يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَهِيَ الْبِدْعَةُ فِي إِطْلَاقِ الشَّرْعِ، وَأَمَّا الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ، يَعْنِي: مَا كَانَ لَهَا أَصْلٌ مِنَ السُّنَّةِ يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَإِنَّمَا هِيَ بِدْعَةٌ لَعَنَ لَا شَرْعًا»^۱.

(۳) "جامع العلوم والحكم" (۲/ ۱۳۱).

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۲).

(۲) "الأشباه والنظائر" للسبكي (۱/ ۱۲۰)، و "شرح القواعد المفهومة" لأحمد الزرقا ص ۴۸۶.

واته: مهبستی (شافعی) رَکَّزَه داهترای خراب بی بنمعی شرعی یه؛ نهوه بیدعه به به کارهینانه شرعی یه که ی، وه داهترای چاک گونجاوه له گهل سوننهت داو بنه ماداره؛ نهوه بیدعه زمانه وانیه نه که شرعی.

۲. ده بیت قسه ی نه م نیمامه له چوارچیوه ی قسه کانی تری دا بخوئیرتهوه بو زیاتر روونیو نهوه ی بهرنامه و بوچوونه زانستی یه کانی، نیمام توندوتیزترین کهس بووه له تیکه لکردنی دین به چاکزانیه عقلی یه کان و قسه کردن بهی بهلگه، ده لیت: «حراماً علی أحد أن يقول بالاستحسان إذا خالف الاستحسان الخبر»^(۱)، «وإنها الاستحسان تلذذ»^(۲)، «مَنِ اسْتَحْسَنَ فَقَدْ شَرَّعَ»^(۳).

واته: همراه له سر یه کینک بریاری به چاکزانین بدات گهر دزایه تی بهلگه کان بوو، نهوه ی کار به چاکزانین دابیت حمزه کانی خو یه تی، به چاکزانین بریاردانی شرعی یه.

بم شیوه یه نیمام دزایه تی راو بوچوون و حمزه کانی خه لکی کردوه تیکه ل به شرعی بکه ن، چ جای گومانی نهوه ی بی بریت پشتیوانی بیدعه کاران ده کات له بیدعه کانیا ن دا.

بو زیاتر په یوه ست بوون به بهلگه وه ده لیت: «إِذَا وَجَدْتُمْ فِي كِتَابِي خِلَافَ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقُولُوا بِهَا وَدَعُوا مَا قُلْتُمْ»^(۴).

واته: گهر له کتیه کم دا پیچه وانه ی سوننه تی پیغمبر ﷺ بوو؛ فهرموده که وه رگرن و قسه کم واز لیکن.

وه ده لیت: «إِذَا رَأَيْتُمُونِي أَقُولُ قَوْلًا وَقَدْ صَحَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خِلَافَهُ فَاعْلَمُوا أَنَّ عَقْلِي قَدْ ذَهَبَ»^(۵).

(۱) (۲) (۳) "الرسالة" للشافعي ص ۵۰۳، وفي "الأم" (۳۰۹/۷)، و "الاعتصام" للشاطبي (۶۲/۳).

(۴) "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۵۲، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۳۵/۱۰)، و "الحلية" (۱۰۶/۹)، و "البداية والنهاية" لابن كثير (۲۵۳/۱۰)، و "الابهاج" (۱۸۸۳).

(۵) "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۵۲، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۳۵/۱۰)، و "الحلية" (۱۰۶/۹)، و "البداية والنهاية" لابن كثير (۲۵۳/۱۰)، و "الابهاج" (۱۸۸۳).

واته: گهر بينيتان قسه يه کم کرد له پيغمبره وه ﷺ پيچموانه کي بوو، بزائن عه قلم لا نهماوه.

ميژوي ژباني (شافعي) شاهيده، نيمام (نه حهد) ﷺ ده ليت: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا اتَّبَعَ لِلْأَكْبَرِ مِنَ الشَّافِعِيِّ»^(۱).

واته: که سم نه ينيوه شويکه وه تي سوننه ت بيت به هينده ي (شافعي).

نيمامي (سُخْنُونُ) ﷺ ده ليت: «لَمْ يَكُنْ فِي الشَّافِعِيِّ بِدْعَةٌ»^(۲).

واته: له (شافعي) دا بيدعه کاري نه بووه.

۴. کردنه به لگهي قسه کي نيمامي (شافعي) بو ريگه پيداني داهيتراو به ناوي چاکه وه پيچموانه ي بنه ما زانستي يه کاني نيمام خويته ي:

يَهْ كَيْكَ لَه بَنَه مَآكَانِي: «وَمَا نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ فَهُوَ عَلَى التَّحْرِيمِ، حَتَّى تَأْتِيَ دَلَالَةٌ عَنْهُ عَلَى أَنَّهُ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ التَّحْرِيمِ»^(۳).

واته: نه وه ي پيغمبري خوا ﷺ ريگري لي کردووه به لگهي له سهر حهرام تاوه کو شيوازو به لگهي کي تر لاي نه وه وه ديت له سهر نه وه ي مهبستي پي حهرام نه.

گهر سه يري «وَأَيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۴) بکين ده بين ريگري يه که بو حهرامه، وه هيچ به لگهي کي تر نه له سهر نه وه ي مهبستي له مفرموده دا حهرام نه، نيز چون نيمام به حهرامي نازانيت و بوار ده کاته وه بو بيدعه؟!

وه يه کيکي تر له بنه ماکاني ده ليت: «فَكُلُّ كَلَامٍ كَانَ عَامًّا ظَاهِرًا فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ فَهُوَ عَلَى ظَهْرِهِ وَعُمُومِهِ، حَتَّى يُعْلَمَ حَدِيثٌ ثَابِتٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - بَأْيٍ هُوَ وَأَمِّي - يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا أَرِيدَ بِالْجُمْلَةِ الْعَامَّةِ فِي الظَّاهِرِ بَعْضُ الْجُمْلَةِ دُونَ بَعْضٍ»^(۵).

(۱) "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۲۶/۱۰).

(۲) "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۹۵/۱۰).

(۳) "الرسالة" ص ۳۴۱.

(۴) "الرسالة" ص ۲۱۶.

(۵) رواه ابن ماجة (۴۲) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهد، وسبق تخريجه ص ۴۴.

واته: ههموو قسه به کی گشتی ناشکرا له سوننهت دا به گشتی و ناشکرا ده خویندریتته وه تاوه کو له سوننهت دا به لگه به کی تر دیت له سهر مه بهست پی که هه ندیکه تی.

فرموده که ی پیغه مبر ﷺ «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له به لگه گشتی به ناشکرا کانه، هیچ به لگه به کی شرعی نیه له سهر تاییه تکر دنی نهم گشتی به.

بهم روونکردنه وانه بو مان ده رکهوت به کارهیتانی وشه ی (الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ، وَالْبِدْعَةُ الْمَذْمُومَةُ) لایه نی نیامی (شافعی) ﷺ مه بهست پی به کی که لهم به کارهیتانه:

❖ البدعة اللغوي - البدعة مقابلة السنة - البدعة بشكلها العام - المصلحة المرسله ' .

واته: له روهه زمانه وانیه که یه وه، یان خویندنه وه ی بهرام بهر سوننهت، یان شیوه گشتی به که ی زمانی و شرعی، یان بنه ماداره شرعی به کان.

واته به هیچ شیوه به که مه بهستی نیام به تاییهت پیتاسه و اتا شرعی به که نه بو وه له به کارهیتانی وشه ی (بیدعه) دا.

له بهر نه وه ی (بیدعه) وشه به کی زهم و به خراپ ناو بردنه له دین دا، هیچ وه صف و چاکه به که له خو ناگریت، وه کو دژه دین ناوده بریت چ جای نه وه ی پیتاسه ی چاک و به شرعی کردنی بو بکریت.

نیامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «أَنَّ كُلَّ رَاسِخٍ لَا يَتَّبِعُ أَبَدًا، وَإِنَّمَا يَقَعُ الْإِتِّدَاعُ مِمَّنْ لَمْ يَتِمَّ كُنْ مِنَ الْعِلْمِ الَّذِي ابْتَدَعَ فِيهِ» .

واته: که سی روچوو کامل له زانست دا داهترو دانهیت به هیچ شیوه به که، به لکو داهترو له به کی که ده وه شیتته وه شاره زای زانستی نه ییت لهو بواره دا که بیدعه ی تیا ده کات.

وه ههموو نهو زانیانه ی ههمان قسه ی نیامی (شافعی) ﷺ داده ریژنه وه بو داهترو، به تاییهت نه وانه ی باسمان کرد؛ ههمان مه بهست و شیوازی نیامیان مه بهسته، به به لگه ی نه وه ی

(۱) "حقیقه البدعه وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۶)، و "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن"

لدكتور: أحمد عبد الكريم نجيب ص ۹۰، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلاي ص ۲۴۳.

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۱۹۲).

کوی نوسین و بهرنامه ی زانستی و میژووی خزمه تی دینی یان پشتگیری کردنی سوننه ت و دژایه تی کردنی بیدعه کاران به تابه تی فیره قه گومراکان بووه، وه گهر سهیری نوسراوه کانیان بکهین؛ نوسراوه کانیان له هیچ کاتیک دا بهلگمو سهرچاوه ی بیدعه کاران نه بووه بگره دژیان بووه، وه کو: "تلیس إبلیس" ی أبو فرج الجوزي، وه "المحلی" ی ابن حزم، وه "الباعث علی إنکار البدع" ی أبو شامة. وه "فتح الباري ی ابن حجر،... هتد.

کهواته په نابردنه بهر وشه یه کی کورتی نیمامی (شافعی) رَحْمَةُ اللهِ بُوْ دهرگا کردنه وه و پاساو هیئانموه بوْ بیدعه کاری. له گهل نموهش دا پشت کردنه خویندنه وه ی بهرنامه و دینداری (شافعی) خوی! کهواته کهوتینه نیوان دوو بهر داشوه بیدعه و بیدعه کاری و بره ودان به بهرنامه ی بیدعه کاران، یاخود بی هه لگری شوینه واری (شافعی) رَحْمَةُ اللهِ له زیندوو کردنه وه ی سوننه ت و دژایه تی بهرنامه ی گومراکاران و شوینکه و ته ی بهلگه!

نه بیت کامیان رپړه وه ی نیمامی (شافعی) بَيْت رَحْمَةُ اللهِ ؟ نوسراوه کانی شایه تحال و یه کلاکه روه ی نهم بابه ته یه.

نهم زانایانه به عورف و سهرده می خویان کومه له وشهو دارشتنیکیان به کار هیئاوه به بهرنامه ی زانستی خویانه وه، به لام له دوا ی نموان کهسانی تر به ماناو مه بهستی عورفی خویان شکاندوویانه ته وه به کاریان هیئاوه، وه کو (ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ ده لیت: «حَمَلُوا الْقُنُوتَ فِي لَفْظِ الصَّحَابَةِ عَلَى الْقُنُوتِ فِي اضْطِلَاحِهِمْ»^(۱).

واته: وشه ی قنوت له سهرده می هاوه لان دا به زور مانوه له نویژداو قورنان خویندن به کاریان هیئاوه، به لام دوا ی نموان بهس به مانای قنوتی نویژ وشه ی هاوه لان یان پیتاسه کردوه.

دابه شکردنی داهینراو بوْ (الحسنة والسيئة) دارشتنی وشه ی یه نهك حه قیقی به گویره ی نهم خالانه^(۲):

۱. دابه شکردنی بیدعه بوْ چاکه و خراپه یا پیتج به شه یاسایی یه که دابه شکردنیکه له پرووه (اللغوي) زمانه وانه یه که وه، نهمه کوډهنگی زانایانی له سهره و شاروه نیه.

(۱) "زاد المعاد في هدي خير العباد" (۱/ ۲۷۴).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۸۱ ۸۴.

۲. بیدعهی حقیقی شرعی ناکریتته هیچ بهشینکهوه لهو دوو جوژه دابهشکردنه، ئەمەش زانایان کۆدەنگن لەسەری.

۳. ئەوانەى ئەم جوژه دابهشکردنه بهکاردههێنن له ڕووه شرعی یهکهیهوه، مەبەستیان بهکارهێنانیهتی وه کو پاساوێک بو بئەما دانانی کۆمەڵێک له بیدعهو بهچاکزانینی و دروستکردنی ڕووبۆشیکى شرعی بۆی.

ئەمە زیاتر لەوه دا بەدی ده کریت زانایانە پیشووه کان دابهشکردنی بیدعهیان کردووه، وه کو ئیمامی (شافعی) و (عزى كورى عبدالسلام) و (نمویهى) ... بهبى رازیبوون و دروستکردنی بیدعهو سەر بن له بیدعه کارى دا، ئەمە ئەوه ده گەیهێت ئەوان (بمقسى البدع لا بمحسنى البدع) دابهشکاری بیدعه بوون له ڕووه زمانیه کهیهوه ئەک ڕووه شرعیه کهى، ئەک بهچاکزانینی بیدعه بووبن.

به پێچهوانه ی زانایانی دواى ئەوانى مهزاهیب (علماء المتأخرين المذاهب) که دابهشکردنه زمانهوانیه کهى زانایانی پیشوویان قوستانه وه وه به کاریان هێناوه بۆ سهلماندن و دانانی کۆمەڵێک له بیدعه.

ئەمە خالى وردى جیاکەر وه کهیه، وه به رههه مى قسه ی (المتأخرين) له کارخستنى هه ره شه ی فەرمووده که «كُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ» ده گەیهێت، یا به تايه تکردنی و وشه گشتی یه که یه تی (تخصیص العموم) بهبى بوونی به لگه ی تايه ت.

روانگي دووم: دابه شکردني بو پينج به شه ياسا شرعيه كان

(الأحكام التكليفية: واجب، مندوب، حرام، مكروه، مباح)

له روانگي دابه شکردني داهيتراوه وه بو (الحسنة والسيئة) بو يه كه م جار له سر ده ستي (عز الدين بن عبد السلام) رحمته الله داهيتراوي دابه شکرد به سر پنج به شه حوكمه شرعي يه كان دا، ده ليت: «الْبِدْعَةُ فِعْلٌ مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَهِيَ مُنْقَسِمَةٌ إِلَى: بِدْعَةٍ وَاجِبَةٍ، وَبِدْعَةٍ مُحَرَّمَةٍ، وَبِدْعَةٍ مَنْدُوبَةٍ، وَبِدْعَةٍ مَكْرُوهَةٍ، وَبِدْعَةٍ مُبَاحَةٍ»^(۱).

واته: داهيتراو نمويه له سرده مي پيغمبردا ﷺ نه بو وييت و دابهش ده بيت بو: بیدعی واجب و حرام و مندوب و مکروه و حلال.

نيمامي (القرافي) رحمته الله قوتابي (عز بن عبد السلام) به همان شيوه ي ماموستاكي ده يكات به پنج به شه وه، بو هر يه كيكي ده ليت: «(قِسْمٌ) وَاجِبٌ، وَهُوَ مَا تَتَنَاوَلُهُ قَوَاعِدُ الْوُجُوبِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرْعِ ...، (الْقِسْمُ الثَّانِي): مُحَرَّمٌ، وَهُوَ بِدْعَةٌ تَنَاوَلَتْهَا قَوَاعِدُ التَّحْرِيمِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرِيعَةِ ...، (الْقِسْمُ الثَّالِثُ) مِنَ الْبِدْعِ مَنْدُوبٌ إِلَيْهِ، وَهُوَ مَا تَنَاوَلَتْهُ قَوَاعِدُ النَّدْبِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرِيعَةِ ...، (الْقِسْمُ الرَّابِعُ) بَدْعٌ مَكْرُوهَةٌ، وَهِيَ مَا تَنَاوَلَتْهُ أَدِلَّةُ الْكَرَاهَةِ مِنَ الشَّرِيعَةِ وَقَوَاعِدُهَا ...، (الْقِسْمُ الْخَامِسُ) الْبِدْعُ الْمُبَاحَةُ، وَهِيَ مَا تَنَاوَلَتْهُ أَدِلَّةُ الْإِبَاحَةِ ...»^(۲).

واته: هريه كه لهو به شانه به لگه كاني نهو به شه ده يگريته وه.

نيز به دواي دا (ابن حجر والنوي والسيوطي والسخاوي ...) ^(۳) نم شيوه دابه شکردنه و تراوته وهو گه يه نراوه.

(۱) "قواعد الأحكام في مصالح الأنام" لعز الدين بن عبد السلام (۲/ ۲۰۴)

(۲) "الفروق" للقرافي (۴/ ۲۰۳ - ۲۰۴).

(۳) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۸)، و "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن"

وهلام بو نهم بوجوونه:

۱. نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلَیت: «أَنَّ هَذَا التَّقْسِيمَ أَمْرٌ مُخْتَرَعٌ، لَا يَدُلُّ عَلَيْهِ دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ».

واته: نهم جوړه دابهشکردنه جوړیکي داهیتراوه هیج بهلگه به کی شرعی له سهر نیه.

واته له سهردهمی هاوه لانهوه تاوه کو (عز بن عبدالسلام) له سالی (۶۶۰) ی کوچی دا وهفاتی کردووه. واته به دریژایی شش سدهو نیو پر له زانایان نهم جوړه پیناسه و دابهشکردانه یان نه بووه. نهمه دووره له کوډهنگی زانایانهوه (اجماع العلماء).

۲. به پیناسه که ی (عز بن عبدالسلام) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بو بیده «مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ»^(۱) نهویه له سهردهمی پیغمبر دا ﷺ نه بوو بیت. نهمه (بیدعهی دونیایی و دینی) ده گریتموه، وه بیدعهی زمانهوانی و شهرعیش ده گریتموه.

گهر مهبهستی داهیتراوی زمانهوانی بیت نهوا له رووی زمانهوانیهوه به لئی ده توانریت پیچ بهش بیت وه کو (محمد رشید رضا) دهلَیت: «أَنَّ الْكَلِمَةَ الْبَدْعَ اِطْلَاقًا لَغَوِيًّا بِمَعْنَى الشَّيْءِ الْجَدِيدِ الَّذِي لَمْ يَسْبِقْ لَهُ مِثْلٌ، وَهَذَا الْمَعْنَى يَصِحُّ قَوْلُهُمْ إِنَّهَا تَعْتَبَرُ بِهَا الْأَحْكَامُ الْخَمْسَةُ»^(۲).

واته: وشه بیدعه دوو جوړ ناوردنی هیه: ناوردنی زمانهوانی به مانای کاریکي تازه پیشوختی نه بووه، بهم مانایه هدر پیچ حوکه شرعی یه کان له خو ده گریت.

بهلام گهر مهبهستی داهیتراوی شرعی بیت نهوا هه مووی گومرای یه دزایه تی دهقه کان ده کات، له ههردوو حاله ته که دا ناکریت بهلگه بو دابهشکردنی داهیتراو، بهم پیناسه یه «مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ» نهوی له سهردهمی پیغمبر دا ﷺ نه بوو بیت؛ بهلگه ی مهبهستی (عز بن عبدالسلام) له سهر داهیتراوی زمانهوانیه^(۳).

(۱) "الاعتصام" (۲۴۶/۱).

(۲) "تفسير المنار" لمحمد رشيد رضا (۶۶۰/۹).

(۳) "قواعد الأحكام في مصالح الأنام" لعز الدين بن عبدالسلام (۲۰۴/۲).

(۴) "ضوابط البدعة وقواعد الأصولية والفقهية" لثريه محمود عفون ص ۱۷

۳. ناوبردنی کاره بهلگه داره کان به یاسا شرعی یه کان و له هه مان کات دا ناوبردنی به داهيتراو کوکردنه وهی له گهَل یه ک دا دوو دژبه یه که.

ئیمامی (الشاطبی) رَحِمَهُ اللهُ دهلَیت: «بَلْ هُوَ نَفْسُهُ مُتَدَافِعٌ؛ ... إِذْ لَوْ كَانَ هُنَالِكَ مَا يَدُلُّ مِنَ الشَّرْعِ عَلَى وُجُوبٍ أَوْ نَذْبٍ أَوْ إِباحَةٍ؛ لَمَا كَانَ ثَمَّ بِدْعَةٌ، ... فَالْجَمْعُ بَيْنَ "كَوْنٍ" تِلْكَ الْأَشْيَاءِ بِدْعًا، وَبَيْنَ كَوْنِ الْأَدْلَةِ تَدُلُّ عَلَى وُجُوبِهَا أَوْ نَذْبِهَا أَوْ إِباحَتِهَا جَمْعٌ بَيْنَ مُتَنَافِيَيْنِ».

واته: ئەمە خووی بو خووی بهرپەرچی خووی دهادته وه، گەر بهلگه ههیت له سەر واجیبه تی و سونه تی ته تی یا حه لاتی نه وه چون ییدعه یه ... ئەمە کوکردنه وهی دوو دژبه یه کن.

له بهر نه وهی (واجب وستة وحرام ومكروه ومباح) ئەمانه یاسا کانی شرعن به بهلگه وه، به لām داهيتراو ههچ بهلگه یه ک و بنه مایه کی دینی نه، ئەم ناوانه وه صف و باسی دینی، به لām داهيتراو وشه یه کی زهم و به خراپ ناوبردنه، زهم و وه صف کو نایته وه.

۴. ئەو فونانه ی هتاویه تی یه وه بو ئەم دابه شکردنه شیواندن و تیکه لکردنیکی پێ وه دیاره، دهیتته هوکار بو نهمه لاندنی ئەم بوچوونه، وه کو ئیمامی (الشاطبی) رَحِمَهُ اللهُ روونی ده کاته وه (سليم هيلالي) کورتی کردوه ته وه دهلَیت: «قسم البدع الواجبة: ليس كذلك إذ الأمثلة التي ذكرت فيه، كلها من قبيل (ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب)، أو قد دلت عليه النصوص عامة وعمل بها سلف الصالح، من باب مصالح المرسلة.

قسم المندوب: فليس من البدع الأمثلة التي مثل لها صلاة التراويح في رمضان ... فقد قام النبي ﷺ في المسجد.

قسم التحريم: فليس فيه ما هو بدعة هكذا باطلاق، بل ذلك كله مخالفة للأمر المشروع.

قسم المكروه: ذكرت فيه أشياء هي من قبيل البدع من الجملة أو من قبيل الاحتياط على العبادات، وذلك الصحيح.

قسم المباح: فلیس داخلًا فی البدع، الأمثلة من باب التمتع^(۱)

واته: بهشی (واجب): داهیتراو نیه، غونه کان هه موویان له وه دا کوّ ده بنه وه (هه رشتیک واجب یی تهواو نه بوو واجب). یاخود بهلگه گشتی یه کان له خوئی ده گریت و هاوهل و شوینکه وتوان کاریان یی کردووه و له ژیر ناویشانی (مصالح المرسلة) سوو دمهندی یه بهلگه داره کان دا جینگه ی ده بیته وه.

بهشی (مندوب): یه کیك له غونه کان نوژیی تهراویچه، داهیتراو نیهو پیغه مبهری خوا ﷺ کردووه تی له مزگوت دا.

بهشی (حرام): غونه کان بهلگه ن له سهه حرامیه ت نهك بیدعه.

بهشی (مکروه): نهو غونانه ی باسی کردووه راسته به شیوه ی گشتی ده بیته بیدعه یا له بواری پاراستی عیبادات دا یا له زیادو کهم بهم شیوه یه تهواوه.

بهشی (مباح): غونه کان ناچنه ژیر باری بیدعه وه بهلکو حلال و نیعمه ته دونیایی یه کانه.

۵. دابهشکردنه که ی (عز بن عبدالسلام) بو پنج بهش و له ژیر ناویشانه شهرعی یه کان داو غونه هیتانه وه بو ی بهلگه یه له سهه نه وه ی جیاوازی نه کردووه له نیوان «البدعة الشرعية التي لا تكون إلا مذمومة، والبدعة اللغوية التي قد تكون مذمومة، وقد تكون محمودة، وقد تكون مباحة»^(۲).

واته: داهیتراوی شهرعی که هه مووی گو مریی یه داهیتراوی زمانه وانی ده شیت خراپ بیت یا چاک بیت یاخود حلال بیت.

نهم جیانه کردنه وه یهش ده گه رپته وه بو هوکاری سهیرکردنی کاره کان له روانگه ی سههه تا دروستبوو نیانه وه که نه بوون، خویندنه وه ی شهرعیش لهم روانگه یه وه نیه، له بهر نه وه ی هه موو تازه دروستبوونیک له روانگه ی زمانه وه یی ده وتریت بیدعه.

(۱) «البدعة وأثرها السيء على الأمة» جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۸، و «الاعتصام» للشاطبي (۱/ ۲۴۷).

(۲) «حقيقة البدعة وأحكامها» لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۹).

۶. به گویره شیوازی غونه کانی بوهر پتيج یاساکانی شرعی «أدخل المصالح المرسله في مسمى البدع، بناء على أنها لم تدخل أعيانها تحت النصوص المعينة، وإن كانت تلائم قواعد الشرع. فلكونها داخله تحت قواعد الشرع، حكم عليها بالوجوب أو الندب أو الإباحة، ولكونها حادثة غير معهودة في عصر الرسول صلى الله عليه وسلم سهاها بدعاً، فيكون بذلك من القائلين بالمصالح المرسله، وهي ليست بدعاً إلا في اللفظ»^۱.

واته: دياره بنه مای (المصالح المرسله) نهو سوودمه ندى يانهی له شرعه وه ره گراوه خستوويه تی به ژیر ناویشانی داهيتراوه وه، نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَإِنَّ كَلَامَ ابْنِ عَبْدِ السَّلَامِ ظَاهِرٌ مِنْهُ أَنَّهُ سَمَّى الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ بِدْعًا»^۲. له سهر بنه مای نهوهی نهوانه هيج ده قیکی دیاریکراو نیه له سهریان نه گهرچی بشگونجیت له گهل بنهما شرعی یه کان دا، له بهر نهوهی ده چیته ژیر باری بنهما شرعی یه کان حوکمی به (واجب، مندوب، مباح) دراوه به سهریا، وه له لایه کی تریشوه کاریک نه بووه له سهرده می پیغمبر دا ﷺ نهو ناوی بردووه به بیدعه، گهرچی بهس له زمان دا پی ده وتریت بیدعه.

۷. هيج به شیک لهو پتيج به شه داهيتراو ناگریته وه بیجگه له به شی (حرام و مکروه) نه بیت، وه کو نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَالْحَاصِلُ مِنْ جَمِيعِ مَا ذُكِرَ فِيهِ قَدْ وَضَحَ مِنْهُ أَنَّ الْبَدْعَ لَا تَنْقَسِمُ إِلَى ذَلِكَ الْإِنْقِسَامِ، بَلْ هِيَ مِنْ قَبِيلِ الْمُنْهَيِّ عَنْهُ: إِمَّا كَرَاهَةً، وَإِمَّا تَحْرِيمًا»^۳.

کورتیه نهو باسانه روون بووه وه داهيتراو نایته نهو به شانیه که باس کراوه بیجگه له گرتنه وهی (مه کروه و حرام) نه بیت، نهویش له رووی قه ده غه کردنیه وه.

وه ده لیت: «أَمَّا الْمُكْرَهُ مِنْهَا وَالْمُحَرَّمُ؛ فَمُسْلَمٌ مِنْ جِهَةٍ كَوْنِهَا بِدْعًا لَا مِنْ جِهَةِ أُخْرَى، إِذْ لَوْ دَلَّ دَلِيلٌ عَلَى مَنَعِ أَمْرِ أَوْ كَرَاهَتِهِ؛ لَمْ يُثْبِتْ بِذَلِكَ كَوْنُهُ بِدْعَةً؛ لِإِمْكَانِ أَنْ يَكُونَ مَعْصِيَةً؛ كَالْقَتْلِ

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۴۰).

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۲۴۶).

(۳) "الاعتصام" (۱/ ۲۷۰).

وَالسَّرِقَةَ وَشُرْبَ الْخَمْرِ وَنَحْوَهَا، فَلَا بِدْعَةَ يُتَصَوَّرُ فِيهَا ذَلِكَ التَّقْسِيمُ الْبَتَّةَ، إِلَّا الْكَرَاهِيَّةَ وَالتَّحْرِيمَ^۱.

واته: (مکروه و حرام) داهیتراو ده گریته وه له رووی داهیتراو وه نهک روویه کی تر، لهو رووه وه داهیتراو یا حرامه یا مهکروهه، گهر همر بهلگه یهک بیت له سهر رینگریکردنی کارنیک وهک (حرام یا مکروه) نابیت بهلگه له سهر داهیتراو له بهر نه وهی تاوانه نهک بیدعه، به بوچوون بیدعه لهو دابهشکردنه دا تنهها بهشی (حرام و مکروه) ده گریته وه.

(سليم الهلالي) ده لیت: «الإثم قدر مشترك بين البدع كلها، فلا يجوز أن نحكم على بدعة بأنها أقل إثماً من غيرها»^۲.

واته: تاوان ریژه یه کی به شدار بووه له نیوان هه موو داهیتراو هکان دا، دروست نیه حوکم بدهین به سهر بیدعه یهک دا کهوا تاوانی له وانی تر که متر بیت.

تیبینی له سهر (البدعة المكروهة)

له پشوو دا زانیان داهیتراو هه موو جوړه کانی له باسی گومرایی دا کو دهیتته وه، نه م وه صفه په یوه سته پیوهی و لسی نابیتته وه، وه کو فهرمووده که ده فهرمویت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» هه موو داهیتراو نیک گومرایی یه. وه گومراییش پیچه وانهی هیدایه ته، وه داهیتراویش له هاوشیوهی تاوان و لادراوه کانه دایه، وه کو چون تاوان له یهک پله دا نیه ناواش داهیتراو له یهک پله دا نیه.

له قسهی زانیان دا داهیتراو به جوړی حرام و مهکروه ناو براوه، وه کو (الطرطوشي) ده لیت: «فألفيت ذلك ينقسم إلى قسمين: قسم يعرفه الخاصة والعامة أنها بدعة محدثة؛ إما محرمة، وإما مكروهة»^۳.

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۲۴۶)

(۲) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۷

(۳) "الحوادث والدع" ص ۲۱.

واته: گهيشووم بهوهی داهيتراو دهبيت به دوو بهشهوه، جوړی خه لکی تاييهت و گشتی دهيزانن داهيتراوه يا حهرامه ياخود مه کروهه.

وه (عز بن عبدالسلام) يش له دابهشکردنه کهی دا به ههمان شیوه بهشی (حرام ومکروه) ی باس کردووه، وه (الشاطبي) يش له "الاعتصام" پيداگری دهکات لهوهی داهيتراو لهو پيښج بهشه تنهها بهشی (حرام ومکروه) ده گريتهوه.

بهشی (حرام): ناشکرايهو هيچ پاساويکی بو نيه.

بهشی (مکروه): له قسهی زانايان دا مهبهست پي پيئاسهی (فقهاء) نيه که دهلین: «ما لا يترتب على فاعله ذم شرعي ولا إثم ولا عقاب»، «ما يثاب تارکه ولا يعاقب فاعله»^(۱).

واته: له سهر خاوه نه کهی هيچ زهميکی شرعی و تاوان و سزا نادریت.

وهك نيمامی (الشاطبي) رَلَلَهُ دهلین: «إِثْبَاتُ قَسَمِ الْكَرَاهَةِ فِي الْبِدْعِ عَلَى الْحَقِيقَةِ بِمَا يُنْتَظَرُ فِيهِ، فَلَا يَغْتَرُّ الْمُغْتَرُّ بِإِطْلَاقِ الْمُتَقَدِّمِينَ مِنَ الْفُقَهَاءِ لَفْظِ الْمَكْرُوهِ عَلَى بَعْضِ الْبِدْعِ، وَإِنَّمَا حَقِيقَةُ الْمَسْأَلَةِ أَنَّ الْبِدْعَ لَيْسَتْ عَلَى رُتْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الذَّمِّ - كَمَا تَقَدَّمَ بَيَانُهُ - وَأَمَّا تَعْيِينُ الْكَرَاهَةِ الَّتِي مَعْنَاهَا نَفْيُ إِثْمٍ فَاعِلِهَا وَازْتِفَاعُ الْحَرَجِ الْبَتَّةِ، فَهَذَا بِمَا لَا يَكَادُ يُوجَدُ عَلَيْهِ دَلِيلٌ مِنَ الشَّرْعِ وَلَا مِنْ كَلَامِ الْأَئِمَّةِ عَلَى الْخُصُوصِ»^(۲).

واته: به کارهيتانی وشهی (مکروه) له يه کيک له بهشه کانی بيدعه دا نهو پيئاسهو به کارهيتانهی (فقهاء) ی بو ناکريت که خاوه نه کهی تاوانبارو ريگریه کی له سهر ناييت، به کارهيتانی وشهی (مکروه) بو بيدعه بيم شیوهيه هيچ بهلگهو قسهی زانايهک له سهری بهردهست نايهت. بهلکو وشهی (مکروه) له دابهشکردنی بيدعه دا مهبهست پي نهويه بيدعه کان له يهک ناست و پله دا نين.

(۱) "المذكرة للشطيبي" ص ۴، "الورقات" للجويني ص ۸، "المستصفى" للغزالي ص ۳۳.

(۲) "الاعتصام" (۵۳۳/۲).

قسهی زانایان باس کرد به شیوهیه کی کۆدهنگ له سهر نهوهی (بیدعه لای شهیتان باشره تاوه کو تاوانه کان)، به دهر له وهش خاوهن داهیتراو خوئی به حهق ده زانیئت و بانگوازی بو ده کات و تموبه ی له سهر ناکات.

ئه مانه هه مووی به لنگه نه سهر نهوهی وشه ی (مکروه) بو داهیتراو مهبهست پی «وَأَيُّهَا حَقِيقَةُ الْمُسْأَلَةِ أَنَّ الْبِدْعَ لَيْسَتْ عَلَى رُبِّيَّةٍ وَاحِدَةٍ فِي الدَّمِّ، وَالذَّنْبُ فَمِنْهَا مَا هُوَ كُفْرٌ وَمِنْهَا مَا هُوَ كَبِيرَةٌ وَمِنْهَا مَا هُوَ مَكْرُوهٌ».

نهوهیه داهیتراوه کان بهک پلهی تاوانیان نیه به لکو هه یانه ده رجونه له دین و هه یانه تاوانی گه وره یه و حهرامه، وه هه یانه (مکروه).

وه (مکروه) یه دوو جوړه: (الکراهة التحریمية والکراهة التنزیهية)، به که میان مهبهست پی حهرامه، دوو هه یان مهبهست پی خو پاراسته، که باشره لئی دور بیت.

بهشی (خو پاراستن باشره) مان نیه له داهیتراو دا، له بهر نهوهی (وشه ی گومرای و هه ره شه ی ناگر له سهر هه موو داهیتراو یکه).

ئیمامی (الشاطبی) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «وَجَدْنَا بَيْنَ الطَّاعَةِ وَالْمُعْصِيَةِ وَاسِطَةً يَصِحُّ أَنْ يُدْخَلَ تَحْتَهَا الْمَكْرُوهُ، ... بِخِلَافِ الْهَدْيِ وَالضَّلَالِ؛ فَإِنَّهُ لَا وَاسِطَةَ بَيْنَهُمَا فِي النَّسْرِ يَصِحُّ أَنْ يُنْسَبَ إِلَيْهَا لَفْظُ الْمَكْرُوهِ مِنَ الْبِدْعِ، وَقَدْ قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ [يُونُسُ: ۳۲]، فَلَيْسَ إِلَّا حَقٌّ، وَهُوَ الْهَدْيُ، وَضَلَالٌ وَهُوَ الْبَاطِلُ، فَالْبِدْعُ الْمَكْرُوهَةُ ضَلَالٌ».

واته: له نیوان عیادهت و تاوان دا لیکدانیک هه به ده گونجیت له ژیری دا (مکروه) جیگه ی بیتهوه، به پیچه وانه ی هیدایهت و گومرای یه وه هه ی به یوه بندی و لیکدانیک له نیوانیان دا نیه تاوه کو (مکروه) به پێناسه ی (فقهاء) دابنریت، وهک خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ [يُونُسُ: ۳۲]. هه ی شتیک نیه له دوا ی حه قه وه بیجگه له گومرای نه ییت.

(۱) "حقیقه الدعه و احکامها" لسهید بن ناصر الغامدی (۲/۲۰۶)، و "الاعتصام" (۲/۵۳۳).

(۲) "الاعتصام" (۲/۵۳۲).

بوونی بهس حق و هیدایهت هده یاخود گومرایي که نهویش بهتالته، بویه بیدعهی (مکروه) گومرایي به.

نیمایي (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ هلهسنگانديک له نیوانی (مکروه التزیهي) له حهرامه کان داو (مکروه البدعي) دهکات، واته (مکروهات) ی حهرام و (مکروه) یکه که بو حوکمی بیدعه ناو دهبریت بو زیاتر دلنیا بوون له جیاوازی یهکانیان که بیدعه به هیچ شیوهیهک بهو مانایه نایهت زانایانی فیهی مهبستیانه له پیناسهی (مکروه) دا، " (مکروه): نهویه که نهکردنی باشه، وه گهر بکریت تاوان و سزای بهر ناکهویت".

۱. نهوهی (مکروههکانی حهرام) دهکات مهبستی پیی بهدیپتانی شههوات و نارهزووهکانیهتی و پشی به لییوردنی خوایی بهستروه.

۲. باوهربوونی نهگوزاوه بهوهی مکروهه، وه به حهلای نازانیت، وه کاتیک نهنجای دهکات له خوا دترسیت چاوهړنی لیخوشبونه، (خوف ورجاء) یش دوو بهشی نیمانه.

۳. نهوهی مکروهات دهکات دهزانیت باشه وایه نهیکات و نهفسی پالنهره ناواتی نهکردنی بووه.

۴. وه بهردهوام دل شکاوه همولی دوور کهوتنهوه دهکات گهر هوکارهکانی گرتیت یان نا.

بهلام بیدعهکار له کهمزین بیدعه دا به پیچموانهی نهوانمویه (خوی به حق دهزانیت و وا گومان دهبات ریگهی پر هیدایهت و کاملتی بهو بانگهوازی بو دهکات و بهلنگهو شیوازه گومانوای یهکانی بو خر دهکاتموه نایهویت و مهبستی نیه به هیچ شیوهیهک تهوبهی لهسهر بکات، وه سووره لهسهر نهجمادانی و چاوهړنی پاداشته).

وه تهنانهت لهلای زانایانی پیشووش (مکروه) یان به مانای حهرام بهکارهیناوه لهسهر شیوهی داپشتی قورئان که (مکروه) یان بو حهرام و مکروه بهکارهیناوه، وهک له دواي گوناوه گمورهکان، وهک (قتل و زیناو مالی هتیبو خواردن و تهرازوبازی و خو بهگموره زانین ...)،

خوای گموره دهفهمویت: ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ [الأنعام: ۲۷-۳۸].

نهمانه هه موویان لای خوای گه وره کاریکی خراب و حهرامن، خو ناشیت نهو هه موو تاوانه گهورانه مه کروهیکی (تنزیه) بیت، واته خو پاراستن باشه تیایدا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَمَّا كَلَامُ الْعُلَمَاءِ فَإِنَّهُمْ وَإِنْ أَطْلَقُوا الْكَرَاهِيَةَ فِي الْأُمُورِ الْمُنْهِيَّ عَنْهَا لَا يَعْنُونَ بِهَا كَرَاهِيَةَ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، وَإِنَّمَا هَذَا اضْطِرَاحٌ لِلْمُتَأَخِّرِينَ حِينَ أَرَادُوا أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ الْقَبِيلَيْنِ. فَيُطْلِقُونَ لَفْظَ الْكَرَاهِيَةِ عَلَى كَرَاهِيَةِ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، وَيُخْصَوْنَ كَرَاهِيَةَ التَّحْرِيمِ بِلَفْظِ التَّحْرِيمِ وَالْمَنْعِ، وَأَشْبَاهِ ذَلِكَ.

وَأَمَّا الْمُتَقَدِّمُونَ مِنَ السَّلَفِ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَكُنْ مِنْ شَأْنِهِمْ فِيمَا لَا نَصَّ فِيهِ صَرِيحًا أَنْ يَقُولُوا: هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ ... فَإِذَا وَجَدَتْ فِي كَلَامِهِمْ فِي الْبِدْعَةِ أَوْ غَيْرِهَا: أَكْرَهُ هَذَا، وَلَا أَحِبُّ هَذَا، وَهَذَا مَكْرُوهٌ. وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ، فَلَا تَقْطَعَنَّ عَلَى أَنَّهُمْ يُرِيدُونَ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، فَإِنَّهُ إِذَا دَلَّ الدَّلِيلُ فِي جَمِيعِ الْبِدَعِ عَلَى أَنَّهَا ضَلَالَةٌ فَمِنْ أَيْنَ يُعَدُّ فِيهَا مَا هُوَ مَكْرُوهٌ كَرَاهِيَةَ التَّنْزِيهِ؟».

واته: وتهی زانایان لهم بارهیه وه به گشتی وشهی (مکروه) یان بو کاره حهرامه کان به کار هیئاوه به بی مه بهستی تهنها (مکروه التنزیهه)، به لکو بو هه ردوو کیانه (حرام و مکروه).

به کارهینانی (مکروه) بهس بو خو پاراستن نهک (حرام) به کارهینانی (متأخرین) زانایانی ته دوایه کاتیک و یستوو یانه له نیوان دوو هاوشیه دا جیاوازی یهک دروست بکهن. مه کروهیان بو پیشه کی حهرام به کارهیناوه به مه بهستی خو پاراستن. وه وشهی حهرامیان بو ریگرتن و حهرام به کارهیناوه.

به لام زانایانی پیشووه صالحه کان کاریان وا نه بووه، ههر شتی که ده قیکی ناشکرای له سهر نه بیت بلین ته مه حهرامه یا حه لاله ... گهر له قسه کانیا ن دا ده راره ی داهیتراو یا ههر شتیکی تر وتیان: (ته مه به باشی نازانم، ته مه به بی خوش نیه، ته مه مه کروهه)، بریار مه ده له سهر نه وهی مه بهستیان (مکروه، الکراهه التنزیهه) بووه.

که بېلگه هېيت له سهر هممو داهیتراوه کان که گومرایي یه؛ له کوی داهیتراو هه ژمار ده کړیت بهووی (کراهة التنزیه) نه کردن و خو پاراستن باشزه تیایدا.

به کورتی باسکردنی بیدعه به (مکروه) بو حوکمه که ی نیه بېلکو بو پله که یه تی وهك (بیدعه که گوره یه یا بجوړك، پنی دهرده چیت له دین یا دهرنا چیت، لایه نی باوهری یه یا کرداری یه "الاعتمادی والعملي". له بنه ماکانی دینه یا لقه کانی "الأصول والفروع" ...).

له گو تایی دا؛ نهووی داهیتراوی کردووه به پتېج به شهووه که (عز بن عبدالسلام والقرافي) یه ره چمتی خویان لییت به سهر کرده ی که سانی سهره تایی نهم دابه شکردنه داده نړیت، سهره رای نهووی بم شیره زانایان رته ی ده که نهووه. له گه ل نهووهش دا گوماغان لهووه دا نیه که خاوه نی هه لگرو بهرنامه و (منهج) ی نه ملی سونه تن و دزایه تی داهیتراو و لادانه کان کاریان بووه له بهر هه لستی بهر ده و امیان دا بوون، بو یه (عز بن عبدالسلام) قسه ویزو بهر په رچده ره ووهی ده سه لاته کانیش بووه له م ئاسته دا به نازناوی (سلطان العلماء) ده سه لاتی زانایان ناوی دهر کردووه. وه گهر پیاجونه ووهی نویسنه کانیشی بکه ین ده بنین پنداگری کردووه له وه ستان له سنووری سونه تن دا وه له کرده ووه دا دهر گای بو داهیتراوی به ناو چاك نه کردووه ته ووه، وه کو:

.. دهر باره ی نویژی (صلات الرغائب) که سه نه ده کانی (ضعیف) ده لیت: «فإن الشریعة لم ترد بالتقرب إلى الله بسجدة منفردة لا سبب لها فإن القرب لها أسباب وشرائط وأوقات وأركان لا تصح بدونها ... وكذلك لا يتقرب إلى الله عز وجل بالصلاة والصيام في كل وقت وأوان ...» .

واته: له شه ریعت دا نه هاتووه له خوا نریکبونه ووه به کړنووشیکی تاك هوکاری نه بیت، نریکبونه ووه له خوا هوکارو مهرج و کاته کان و روکنه کانی تاییه ت به خو ی هیه دروست نیه به بی بوونی نه وانه، وه ههروه ها نریکبونه ووه له خوا غلظت به نویژو روژوویه ك له هه موو کاتیک دا ناکړیت.

الشیخ (الألبانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ پاش نهم قسهیهی دهلَیت: «هذا مما يشعر أنه رحمه الله لا يرى البدعة الحسنة بمفهوم السائد عند المتأخرين»^(۱).

واته: نهمانهی همووی نهوه دهگهیهنَیت (عز بن عبدالسلام) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ رای لهسر داهیتراوی چاک نیه بهو تیگهیشتهی زانایانی نهم دواپی به.

... دهربارهی سلاوات خویندن دواي دوعای قنوت دهلَیت: «ولم تصح الصلاة على رسول الله ﷺ في القنوت، ولا ينبغي أن يُزاد على صلاة رسول الله ﷺ بشيء ولا ينقص»^(۲).

واته: دروست نیه سلاوات خویندن له دواي قنوت و ناییت هیچ زیاد بکرت له نویژه کهی پیغه مبهری خوا رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ یان کهم بکرت.

... دهربارهی تهوقه کردن دواي نویژی بهیانی و عسر دهلَیت: «المصاحفة عقب الصبح والعصر من البدع»^(۳).

واته: تهوقه کردنی دواي نویژی بهیانی و عسر بیدعهیه.

... دهربارهی نویژ لهسر بهرمال دهلَیت: «فالأفضل اتباع الرسول ﷺ في دق أفعاله وأقواله وجلها... والاعتداء بالسلف أولى من أحداث البدع»^(۴).

واته: باشر وایه شوینکهوتهی پیغه مبهر کهیت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ له وردترین کارو قسه دا به گشتی ... شوینکهوتهی هاوهلانی پیشوو بیت باشره له دروستکردنی داهیتراو.

لهمانه دا به ناشکرا پروونه بهرنامهو شیوازی شوینکهوتهی (عز بن عبدالسلام) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بریتی به له بهرنامهیهکی زانستی شهرعی به شوینکهوتهی قورنان و سونهت گهرچی هندیك باس و دهربرینی وه کو نهم (دابهشکردنی بیدعه بو پینج بهش) بابته شیوازیك ده نویتیت له په یوهست

(۱) "المسألة العلمية بين الإمامين العز و ابن صلاح" بتحقيق الألباني ص ۸۰۷، و "أصل صفة الصلاة" للألباني (۳/ ۹۷۷).

(۲) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۴۷، و "أصل صفة الصلاة" للألباني (۳/ ۹۷۷).

(۳) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۱۷۳، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۴۱.

(۴) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۱۷۳، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۴۰.

نه بوونی چوارده وری بهلنگو مه بهسته شرعی یه کان، بهلام «نحمل كلامه المطلق على المقيد» کوی گشتی قسه کانی ره چاو ده گرت و قسه په یوه سته کانی ناخوینرته وهو زال ناکریت به سهر کوی گشتی بهرنامه زانستی یه که ی دا، وه ناده میزادیش به دهر نیه له هله و کهم و کورتی، وه گهر واش نه بیت «شَيْخُ الْإِسْلَامِ حَبِيبًا، وَلَكِنَّ الْحَقُّ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْهُ». (عز بن عبدالسلام) خو شه ویستمانه بهلام حقه خو شه ویستره لاما تا نهو.

وه تمنانهت قوتابی یه که ی نیمامی (القراfi) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْكَ کاتیک شوینکهوته ی ماموستا که ی ده بیت له دریزه پندانی نم بابه ته دا نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْكَ ره خنه ی لی ده گرت و ده لیت: «اتَّبَعَ فِي هَذَا التَّقْسِيمِ شَيْخَهُ مِنْ غَيْرِ تَأْمُلٍ ... أَنَّهُ مُنَاقِضٌ لِقَوْلِهِ فِي آخِرِ الْفَصْلِ: "الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي الْإِتِّبَاعِ، وَالشَّرُّ كُلُّهُ فِي الْإِيتِدَاعِ"».

واته: شوینکهوته ی ماموستا که ی بووه لهم دابه شکر دونه دا به بی تیروانین ... وه پاشان نم دابه شکر دونه پیچموانه و هله شه شاننده وهی کوتا قسه به ته ی له بابه ته که دا که ده لیت: "هموو خیریک له شوینکهوته ی سونهت دایه، وه هموو شهریک له دروستکردنی داهیتراوه کان دایه".

نم نیمامانه و هاوشیوه کانیا ن له کوی و نهوانه له کوی نوقمی ریگه ی پر بیدعو گومرای و دونیای بوون و بی ناگا له زانستی شرعی و بهرنامه ی زانایانی نه هلی سونهت، کاتیک قسه کانیا ن به تاییدت لهم بواره دا ده قوزنه وه بو مه بهسته دوور له دین و زانسته شرعی یه کان «أین الثری من الثریا؟» خاکی دنیا له کوی و نه ستیره ی بلندی سوره یا له کوی؟

بریار دان له سهر بوونی داهیتراوی چاک هموو هوکاره که ی ده گهریته وه بو تیکه لکردنی مانای داهیتراو له رووه زمانی و پیتاسه شرعی یه که یه وه له هندیک و ته ی (السلف الصالح) و زانایان دا، به جیا کردنه وه ی نم دوانه له یه کتر هموو گومانیک دهریته وه .

(۱) «مدارج السالکین» لابن القيم (۳/ ۳۶۶)

(۲) «الاعتصام» (۱/ ۳۲۳ - ۳۲۹).

(۳) «البدعة وأثرها السیء على الأمة» جامع رسائل لتسليم الهلالی ص ۲۴۰.

روانگی سی بهم: داهینراو هه مووی گومراییه

(البدعة كلها ضلالتة)

داهینراو بهك جوژه. وه ئه ویش گومراییه بهو حهرامهو تاوانه، ههچ بهشیک هه لئاگریت، به شیویه کی گشتی بهلگه کان له سه ره تایی ئهم نویسنده خراونه ته روو، به لام به تیهر بوون به سهریان دا دهینوسینه وه.

به لگه کان:

نایه ته کان:

﴿خَوَىٰ بِرَوِّهِ رَدَّكَ دَهْ فَمَرَمَوَيْتَ: ﴿٣٠﴾ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ٣٠].

پیغه مبهری خوا ﷺ له دنیا دهر نه جوو تا هه موو دین کامل بوو. پیوستی به ههچ نه بووه، وه ئهمه به کیکه له پلهو پایه کانی ئیسلام به سه ره نایینه کانی رابردوودا.

﴿خَوَىٰ بِرَوِّهِ رَدَّكَ دَهْ فَمَرَمَوَيْتَ: ﴿١٥٣﴾ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [الأنعام: ١٥٣].

رینگه ی خوا ی پهره ر دگار راست و دروست و کار به سونه تکردن، رینگه کانی تریش دوو به ره کایه تی و گومراییه و کار کردنه به داهینراوه کان.

﴿خَوَىٰ بِرَوِّهِ رَدَّكَ دَهْ فَمَرَمَوَيْتَ: ﴿١٥٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَّسَتْ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [الأنعام: ١٥٩].

ته بهر را کردنی پیغه مبهری خواو سونه ته کانی مانای کهوتنه ناو داهینراوه کان و رینگه گومراییه به کانه وهیه.

فهرمووده كان:

✽ پيغمبري خوا ﷺ ده فهرمويټ: «إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۱).

واته: ناگاداري دروستكراوه كان بن، هممو دروستكراوښكي ديني بيدعهيو هممو بيدعهي كيش گومرايه.

✽ پيغمبري خوا ﷺ ده فهرمويټ: «مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۲).

✽ پيغمبري خوا ﷺ ده فهرمويټ: «إِنَّ لِكُلِّ عَابِدٍ شِرَّةً، وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فِتْرَةٌ، فَإِمَّا إِلَى سُنَّةٍ، وَإِمَّا إِلَى بَدْعَةٍ، فَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ، فَقَدْ اهْتَدَى، وَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ»^(۳).

واته: هممو كارښك (خاوهن كارښك) گورښك و توانايه كي ههيه، وه هممو توانايه كيش ماوهيه كي ههيه. ههركه سيك ماوهي تواناكه ي به ريښه ي سونه ته كه ي من بيت هيدايت دراوه و ههركه سيك ماوه و تواناكه ي بيجگه له وه بيت تياچووه.

وته ي هاوه لان:

سبحه قال ابن عمر رضي الله عنهما: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۴).

واته: هممو داهيتراوښك گومراي يه گهر هممو خه لكيش به باشي بزائن.

سبحه قال ابن مسعود رضي الله عنه: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبْدَعُوا؛ فَقَدْ كُفِّتُمْ»^(۵).

واته: شويټكه وتي پاشاوه و كاره كانان بن، خاوهني داهيتراو مهن، نيز به ستانه.

(۱) رواه ابن ماجة (۴۲) وقال (شعب الأرنؤوط). حديث صحيح بطرقة وشواهد، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۲) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وسبق تخريجه ص ۴۵.

(۳) رواه أحمد (۶۴۷۷)، وقال (أحمد شاكر): إسناده صحيح، وابن حبان في "صحيحه" (۱۱)، وسبق تخريجه ص ۵۰.

(۴) رواه ابن بطه في "الإبابة" (۲۰۵)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۵) رواه أحمد في "الزهدي" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهد" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنة" (۷۸)، وسبق تخريجه ص ۵۵.

عن حذیفة رضی الله عنه: «اتَّبِعُوا سُبُلَنَا، وَلَئِنْ اتَّبَعْتُمُونَا لَقَدْ سُبِقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا، وَلَئِنْ خَالَفْتُمُونَا لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۱).

واته: شونیکهوتهی ریگه کاغان بن، گهر شونیکهوتیمان بن نهوا پیشکهنوتیک به دهست دههین زور له پیش، وه گهر پیجهوانیمان بن نهوا گومرا ده بن به گومرای یه کی زور دور.

عن (عبدالله ی کوری عمری کوری عاص) رضی الله عنه دهفهرمویت: «مَا ابْتَدَعْتُ بِدْعَةٍ إِلَّا اَزْدَادَتْ مُضِيًّا، وَلَا تُزَعَتْ سُنَّةٌ إِلَّا اَزْدَادَتْ هَرَبًا»^(۲).

واته: ههر داهنراوتیک دادههینریت زیاتر بهردهوامی پی دهدریت، وه ههر سونهتیک لادهبریت زیاتر دهرواو نامیتیت.

عن (عبدالله ی کوری عباس) رضی الله عنه دهفهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالْاِسْتِقَامَةِ وَالْاَثَرِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعِ»^(۳).

واته: ههولتی خواهرستی و مانهوه بده لهسر بهرنامه کی خواو شونیکهوته بهو بیدعه کار مده.

عن (مهعازی کوری جهبل) رضی الله عنه دهفهرمویت: «... وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَ وَالتَّبَدُّعَ وَالتَّنَطُّعَ وَعَلَيْكُمْ بِأَمْرِ كُفْمِ الْعَتِيقِ»^(۴).

واته: خوتان پاریزن له بیدعهو بیدعه کاری، په یوهست بن به کارو بهرنامه کوته که تانهوه.

عن (نوبه ی کوری کهعب) رضی الله عنه دهفهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ، ...»^(۵).

واته: په یوهست بن به ریگه مهنه ج و سونه تهوه.

(۱) "البدع" لابن وضاح (۱۵).

(۲) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۲۷)، واللائكاثي في "شرح أصول اعتقاد" (۷/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۸.

(۳) "البدع" لابن وضاح (۶۱).

(۴) رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۲)، وفي "شرح لامية ابن تيمية" (۱۲/۱۹)، وسبق تخريجه ص ۵۹.

(۵) رواه الإمام اس المبارك في "الزهد" باب: لزوم السنة (۲/۲۱)، وأحمد في "الزهد" (۱۰۹۳)، وسبق تخريجه ص ۵۹.

كودهنگي هاوه لآن له سهر خرابي و دزايه تي هه موو داهيتراو نيك «إِجْمَاعُ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ يَلِيهِمْ عَلَى دَمِّهَا كَذَلِكَ، وَتَقْيِيحُهَا وَالْهُرُوبِ عَنْهَا»^(۱).

وتهي زانايان:

نهمش ههنديكه له قسهي زانايان له سهر داهيتراو كه گومراي يه دابش ناكريت بو هيچ به شيك:

✍ (أبو حنيفة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «عَلَيْكَ بِالْأَثَرِ وَطَرِيقَةِ السَّلَفِ وَإِيَّاكَ وَكُلَّ مُحَدَّثَةٍ فَإِنَّهَا بِدْعَةٌ»^(۲).

واته: په يوه ست به به فمروودو وړنگه ي پيشينه سالحه كانه وه و ناگاداري دروستكراوه كان به هه موويان داهيتراون.

✍ (إمام مالك) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً، زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ»^(۳).

واته: هه كه سيك له نيسلام دا بيده يه ك بكات و به باشي بزانييت؛ نهوا وا دهري ده برييت كه (عجبت) دينه كه ي نه گه ياندووه.

✍ (إمام أحمد) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «أَصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِقْتِدَاءُ بِهِمْ وَتَرْكُ الْبِدْعِ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۴).

واته: بنه ماكاني سونه ت لاي نيمه په يوه ست بوونه بهو وړنگايه ي هاوه لآني له سهر بووه و شويته كه موته يانه و نه كردني بيده يه، وه هه موو بيده يه كيش گومرايه.

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۱۸۸)، "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن" لـدكتور أحمد عبد الكريم نجيب ص ۷۶، "موقف أهل السنة" لرحلي ص ۱۱۵، "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۲، "الإبداع" لعلي محفوظ ص ۱۱۰.

(۲) "ذم التأويل" لـان قدامة المقدسي ص ۳۳، و "أحاديث في ذم الكلام وأهله" لـعبد الرحمن المقرئ ص ۸۶.

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۶۵)، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱/ ۳۷۳)، وسبق تخريجه ص ۶۴.

(۴) رواه أحمد في "أصول السنة" ص ۱۴، واللالكاني "شرح أصول الاعتقاد" لللالكاني (۳۱۷)، وسبق تخريجه ص ۶۵.

✍ (قاسم بن سلام) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «البدع والأهواء كلها نوع واحد في الضلال» .

واته: هه موو داهيتراوه كان يهك جوړن له گومرايي دا.

✍ (ابن تيمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ [مُتَعَيِّنٌ وَأَنَّهُ يَجِبُ الْعَمَلُ بِمُؤَمِّمِهِ]» .^(۱)

واته: گومرايووني هه موو داهيتراوه كان بنه مايه كه پيوسته كاري بې بكریت.

✍ (ابن رجب) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَكُلُّ مَنْ أَحْدَثَ شَيْئًا، وَنَسَبَهُ إِلَى الدِّينِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ أَصْلٌ مِنَ الدِّينِ يَرْجِعُ إِلَيْهِ، فَهُوَ ضَلَالَةٌ، وَالدِّينُ بَرِيءٌ مِنْهُ» .^(۲)

واته: ههركه سيك گومراييهك بكات و بيخاته پال دينه وه و هيچ بنه مايه كي نه ييت؛ گومراييه و دين بهريه لى.

✍ (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ [معمول عند العلماء على عمومها لا يستثنى منه شيء ألبتة، وليس فيها ما هو حسن أصلاً]» .^(۳) وه ده ليت: «أَنَّ الْبِدْعَ لَا تَنْقَسِمُ إِلَى ذَلِكَ الْإِنْقِسَامِ، بَلْ هِيَ مِنْ قَبْلِ الْمُنْهَيِّ عَنْهُ: إِمَّا كَرَاهَةً، وَإِمَّا تَحْرِيمًا» .^(۴)

واته: فهرمووده ي (هه موو بيدعه يهك گومرايه) لای زانايان به گشتي كاري بې ده كريت و هيچ ليدهر كردنيكي تيدا نه. وه هيچي به باش دانانريت. وه هيچي قايلي هيچ جوړه دابه شكردنيك نه. بيجگه له حرام و مه كروه نه ييت.

كوده نكي زاناياني نيسلامي ش تا رپړه يه كي دوور كوڼ له سهر خرايي و زيانه كاني داهيتراو .
به تايهت (البدعة الحقيقية) داهيتراوه بې بنه ماكان، گهرچي بوچووني جيايان هه ييت له سهر

(۱) "شرح صحيح البخاري" لاس بطل (۵۸۸/۸)، و "التوضيح لشرح الجامع الصحيح" لعمر بن علي المصري (۵۶۸/۳۱).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۳۷۰/۱۰).

(۳) "جامع العلوم والحكم" بتحقيق (شعيب الأرنؤوط) (۱۲۸/۲).

(۴) "فتاوى الإمام الشاطبي" ص ۱۸۰.

(۵) "الاعتصام" بتحقيق (سليم الهلالي) (۲۷۰/۱).

~ بروانه "اقوم السنن في نقص تقسيم البدع إلى سيئ وحسن" لدكتور. أحمد عبدالكريم نجيب ص ۹۸، و "إثبات الحق" لابن الورير ص ۱۰۹، و "السلفية" لبوطي ص ۱۴۵.

جوړه کانی تری داهیتراو وه کو (البدعة الإضافیة والترك والمصالح المرسله والاستحسان فی البدع). (داهیتراوی بو زیادکراو، ماره نه کراوه کانی پتغمبر ﷺ و به چاک و خیر زانیی و هرگیراوه کان له دهقه کانهوه)، نعمانه له مهوردوا باسیان دیت و شوینی رای جیوازی زانیانن. به لām وشه (بیدعه) وشه کی یترراو و به خراپ زانین شوینی و تومه تبار کردنی دینیوه تهنانهت له فیرهقه گومرا ناوداره کانیش دا.

نهمش ده گهرینهوه بو سروشتی داهیتراوه کان و خواونه کانیان. ناتوانن پشت له حق هه لکه و ههواو ناره زووه کانی خوشیان تیکه ل کردووه، نهم تیکه له هوکاری بنه پر نه کردن و جیانه کردنه وه یه تی لای خه لکی.

(ابن تیمیة) رَلَّه ده لیت: «وهذا منشأ ضلال من ضل من الأمم قبلنا، وهو منشأ البدع، فإن البدعة لو كانت باطلا محضاً لظهرت وبانت، وما قبلت، ولو كانت حقاً محضاً، لا شوب فيه، لكانت موافقة للسنة، فإن السنة لا تناقض حقاً محضاً لا باطل فيه، ولكن البدعة تشتمل على حق وباطل».

وه ده لیت: «إذ لو كانت كذلك لم تخف على الناس، ولكن تشتمل على حق وباطل، فيكون صاحبها قد لبس الحق بالباطل: إما مخطئاً غلطاً، وإما متعمداً لنفاق فيه وإلحاد».

واته: بنه مای گومراکان گومرایی گه لانی پش نیمه یه، نه وهش بنه مای داهیتراوه کانه. گهر داهیتراو به تالی تهواو بویه دهرده کهوت و پروون ده بووه ووه وهریش نه ده گرا، وه گهر حقی تهواو بویه نهواو گونجاو بوو له گهل سونهت دا، وه سونهتیش پتجهوانه ی حق نیو به تالی تیدا نابیت. به لām داهیتراو حق و به تال له خو ده گریت. وه گهر وا نه بویه له خه لک شاراو نه ده بوو.

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" (۲۰۹/۱)

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۱۰۴/۲)

به لگه عه قلیه کان:

به لگه عه قلی یه کانیش شاهید حالیکه ترن بو به گومرا زانیی هه موو جوریکه داهیتراو دزایه تی کردیان:

۱. بریار دان له سهر داهیتراو، ره خنه ی ناراسته و خو به بو ئیسلام له پرووی:
أ. تمواو نه بوونی وه کو دین و قبولی زیادهو کهمی تیایدا.

ب. شوری پولاینی ئیسلام و وشه ی (شرك، بدعة) یه له (توحید وسنة) دا له حه قی خوا
ﷺ و پیغمه به ره که ی ﷺ، چون له شهریک (هاوبهش) بریاردان دا دابهشکردنی بو چاک و خراب
نیه که حه قی خوا به، ناواش بو حه قی پیغمه به ره که ی ﷺ دابهشکردن نیه وشه ی (بیده) بو چاک و
خراب.

ت. سهرچاوه (مرجعية) بو گه راندنوه سهری وه کو دین قورنان و سونه ته نهک سهرچاوه ی
عه قل و کهسه ناوداره کان و بیده ی چاکو حه سه نه بیت بو کارکردن و کردنه به لگه.

۲. بیده کار به رامبه ر پیغمه به ری خوا ﷺ خوی داده نی بمو مانایه ی چون نهو پشهو او رینگو
ریتمونی ده کات نه می ش به هه مان شیوه نهو حه قانه به خوی ده دات.

هه ر نه م هوکاره به دانانی وتی ناوی خوی له لایه ن پیغمه به ری خواوه ﷺ کاتیک باسی
ریتمونی و رینگه ی هیدایه ت ده کات ده فهرمویت: «خَيْرُ الْهُدَى هَذِي هَذِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ» ، باشترین و خیرترین رینگه ی هیدایه ت رینگه ی (محمد) ﷺ، به ناوی (الرسول أو
النبي أو الإسلام أو سنتي ...) نه بیردوه، نه گه ر جی هه ر خوشی ده گریته وه، بو دلتیا بوون و
لیتیکنه چوون، وه هیمایه ک بو نه وه ی کهسانیک دین به رامبه رکی و هاوشانیه تیم له گه ل ده کهن،

۱۰۰. رواه البخاري (۶۰۹۸) بلفظ: أَحْسَنُ الْهُدَى، ومسلم (۸۶۷)، وابن ماجه (۴۵)، والسنائي في "الكبرى" (۱۲۳۵)، وأحمد (۱۴۳۳۴)، والدارمي في "السنن" (۲۱۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۰)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۲۴)، والحاكم في "المستدرک" (۳۵۳)، والبيهقي في "السنن" (۲۰۵۱)، وابن بطه في "الإبانه" (۱۷۱)، والبغوي في "شرح السنه" (۱۰۳)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۲)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۸۳)، والأجري في "الشریعة" (۸۴)، والمروزي في "السنه" (۷۳)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۲۴)، وابن وضاح في "البدع" (۵۳).

وه کو چوڼ له حقې خوادا هه نديک هاوبهش له کارو هاوشيوه له سيفاته کاني خوادا بو خويان بړيار ددهن، هردوو لايان ستمه له مافي خوا ﷺ و پيغمبره کي دا ﷺ، له بهر نه وه بیدعه کار به عینادکرو لادهر ناوده بریت.

۳. بیدعه کارو داهيتراو ريگه خوش ده کات بو خو به دده ستموه نهدان بهرامبر دهغه شهرعي په کان و گوئ نهدان به بهلنگه. ديقه تدان له حالي بیدعه کاران دهينيت نهمه تاييه تزين وده صفه کانيانه، بويه ئيمامي (عومر) ﷺ دهليت: «أَصْحَابُ الرَّأْيِ أَعْدَاءُ السُّنَنِ».

واته: خاوه ني بيروړا کان دوزمني سونه تن.

بیدعه کاران به (أهل الكلام والرأي المذموم وأهل الأهواء ...) خاوه ن قسه و راو هه و او ناره وو ناوبراون. له بهر نه وه ی هه ر ثايه تیک له گهل بیرو بهرنامه یان دا نه گونجايت به ناوی (مجاز وطني) په وه کاریان پی نه کردووه، وه هه ر فهرموده په کیش نه گونجايت به ناوی (خبر آحاد) هوه له کاریان خستووه.

۴. ريگه دان به داهيتراو به ناوی چاکه وه کردنه وه ی دهر گايه کي بی سنووری په هاو دوور له هيچ متمانه و بنه ماو ياسايه کي کوډه نگه، نهمه له ناستی زانايان دا چ جای له ناستی خهلکی گشتی دا.

ئيمامي (الذهبي) رحمه الله دهليت: «وقوم قسموها إلى: حرم، ومكروه، ومباح، ومستحب، وواجب، ... لكنهم لا يكادون يضبطون الفرق بين البدعة الحسنة والبدعة السيئة. فهذا يستحسن ما يذمه الآخر».

واته: که ساتيک بیدعه یان دابهش کردووه بو حرام و مه کروه و موباح و موسته حهب و واجب، ... به لام له گهل نه وهش دا ده گه نه نهو ناستی بويان ریک ناخریت و جيا ناکریت هوه جياوازی نيوان داهيتراوی چاک و خراب. نهم به چاکي ده زانیت نهو به خراپی ده زانیت.

(۱) رواه الدارقطني (۱۴۶/۴)، وأبو نعيم في "الحلية" (۳۲۶/۶)، والبيهقي في "المدخل إلى السنن الكبرى" (۲۱۳)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۱)، والأصبهاني في "الحجة" (۲۲۱/۱)، وابن عبد البر في "الجامع" (۱۹۲۴)، وفي "بعلام الموقعين" لابن القيم (۴۴/۱).

(۲) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" للذهبي ص ۳۰.

نهم دهرگا کردنه ویهش دووره له ههموو بهرنامهیه کی زانستی شهرعی و له خوگر ی پئناسه و مهرج و زانستیکی سهر به خوئی توکمه ی پالتپشت به بهلگه و هاوشیوه بنهماکان.

۵ دابهشکردن له داهیتراو دا مانای له کارخستنی فرموده کیه، وه کو نیمای (الذهبی) رَحْمَةُ اللَّهِ دَهَلِیت: «فلازم قولهم: تعطیل معنی قوله: "کل بدعة ضلالة" حیث قابلوا: التعمیم بالتقسیم، والإثبات بالنفی، ولم یبق فائدة لقوله: "کل محدثة بدعة"».

واته: ماناو په یوه سستی قسه که یان له کارخستنی مانای «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» یه ههموو داهیتراو نیک گومرای یه. له بهرامهر گشتی وشه ی (کل) دابهشکردن کر دووه له بهرامهر جیگر کردنی وشه ی (بدعه) نه مانایان بو نهم وشه یه جیگر کر دووه، واته بیدعه نیه چاکه یه، که واته هیچ سودنیک له بوونی فرموده که دا نه ماوه «كُلُّ مُحْدَثَةٍ بَدْعَةٌ» ههموو تازه یه که له دین دا داهیتراوه.

۶. گهر پیاچوونه وهی داهیتراوه کان بکهین ده بینین چ به لاو تاوان و دووبه ره کایه تیه کیان هیناوه به سهر جیهانی موسولمانان دا ههر له دروستبوونی فیره قه کان و ریگه کانی سوفیگریتی و ده رویشایه تی و ههلبه سستی گور و خانه قاو ته کیو مراسیمی سه یرو سه مه ره ی پر گومرای، ههروه که دینیکی سهر به خوئی جیا له نیسلام پشان ده دهن.

بو یه له ووردبیننه وه دا ده بینین زوژی نه وانه ی په نا ده به نه بهر دابهشکردن بو داهیتراو بیدعه کارانن خاوه بهرنامه ی لادراون له ریژه وی راستی دین.

۷. حیکمه تی خوا وایه ریگه نادات به داهیتراوی چاک له دین دا له بهر جیاوازی و ناست و ریژه ی ژیری و عقل لای ناده مزاد.

وه کو ده وتریت:

وَالنَّقْصُ فِي أَصْلِ الطَّبِيعَةِ كَامِنٌ فَبَنُوا الطَّبِيعَةَ نَقْصَهُمْ لَا يُجْحَدُ^(۱)

واته: ناتواوی له بنه های سروشت دا جیگر کراوه، بوونه سروشتیه کان ناتواویان نکولتی ناکریت.

(۱) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" للذهبي ص ۳۱

(۲) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" لابن القيم (۳/ ۴۸۲).

پاشان دهرگای (تشریع) یاسا دارپشته له نیسلام دا، وه خوی پهرودرگاریش دهفهرمویت:

﴿وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ [الکھت: ۲۶]، ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ [الاعراف: ۵۴]، ﴿أَفَحُكْمَ الْجَنَهِلِيَّةِ يَبْعُونَ﴾ [المائدة: ۵۰۰].

واته: تاکه کهسیک بهشداری له یاسای خوا ناکات، وه دروستکردن و فرمان هر یو خوايه، وه دهفهرمویت: نهوه یاسای سمردهمی نه فامیتیتان دهویت؟!

بهدهر لهوهی داهيتراوه کان هوکاری کات بهفپرو داندن و مانهوه له هلهو بیبهشی له هیدایه تدان.

۸. خاوهن راو بوچوونانی دابهشکاری داهيتراو جوړتیک له بوچونی جیاواز له خو ده گړت، له لایه کمه دهیکنه دوو بهش و له لایه کی تریشهوه دهیکنه پنج بهش و له لایه کی تریش سوورن له سهر دژایه تی کردنی بیدعو به گومرا زانینی.

وه کو (ابن حجر العسقلاني) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «وَقَوْلُهُ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ قَاعِدَةٌ شَرْعِيَّةٌ كُلُّهُ بِمَنْطُوقِهَا وَمَفْهُومِهَا أَمَّا مَنْطُوقُهَا فَكَأَن يُقَالُ حُكْمٌ كَذَا بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ فَلَا تَكُونُ مِنَ الشَّرْعِ لِأَنَّ الشَّرْعَ كُلَّهُ هُدًى»^(۱).

واته: نهو فهرمودهیه یاسایه کی گشتی و تراو تیگهیشتهوه لی، و تراو وه کو نهوهی بلیت حوکمی نهوه بیدعیه و ههمو بیدعیه کیش گومرایی یه له شهرعیش دا نیه له بهر نهوهی شهرع ههمووی هیدایه ته.

وه دهلیت: «والمحدثات: المرادُ بِهَا مَا أُحْدِثَ وَلَيْسَ لَهُ أَصْلٌ فِي الشَّرْعِ وَيُسَمَّى فِي عُرْفِ الشَّرْعِ بِدْعَةً وَمَا كَانَ لَهُ أَصْلٌ يَدُلُّ عَلَيْهِ الشَّرْعُ فَلَيْسَ بِبِدْعَةٍ ... وَقَدْ تَنَقَّسُ إِلَى الْأَحْكَامِ الْخُمْسَةِ»^(۲).

واته: دروستکراوه کان مبهست بهوانیه بنهمایان له شهرع دا نیه، نهمه له عورفی شهرع دا بیدعیه، وه نهوهی بنهمای هبیت له شهرع دا پی ناوتریت بیدعه، وه دهشیت بکړت به پنج

(۱) "فتح الباري" (۳/۳۱۶).

(۲) "فتح الباري" (۳/۲۵۳).

به شه حو کمه که وه.

وه ههروه ها نیمامی (النووی) رَحِمَهُ اللهُ دهلَیت: «البِدْعَة... هي منقسمة إلى: حسنة وقيحة»^(۱).

وه دهلَیت: «وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ هَذَا عَامٌّ مُخْصُوصٌ وَالْمُرَادُ غَالِبُ الْبِدْعِ... قَالَ الْعُلَمَاءُ الْبِدْعَةُ خَسَّةٌ أَفْسَامٌ وَاجِبَةٌ وَمَنْدُوبَةٌ وَمَحْرَمَةٌ وَمَكْرُوهَةٌ وَمُبَاحَةٌ»^(۲).

واته: «وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» فهرمووده به کی گشتی تاییهت له خوگره. مه بهست بئی زوری بیدعه کانه، زانایان ده یکن به یتج به شه وه.

وه ساتیک به یتاسه ی زمانی «فَالْبِدْعَةُ فِي عُرْفِ الشَّرْعِ مَذْمُومَةٌ بِخِلَافِ اللَّغَةِ فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ أُحْدِثَ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ يُسَمَّى بِدْعَةً سَوَاءٌ كَانَ مَحْمُودًا أَوْ مَذْمُومًا»^(۳).

واته: بیدعه له به کاره یتانی شهرع دا خرابه، به یتجه وانهی زمانه وانیه وه که هه موو تازه بهک له خو ده گریت. خراب یت یان چاک.

که و ابوو نه م دابهشکردنه نه م جیاوازیانه به دوا ی خو ی دا دینیت به لگه یه له سه ر به تان «إِنَّهَا يَلْزَمُ الْبَاطِلُ الْبَاطِلُ»^(۴).

به یتجه وانهی به گومرا زانین و دابهش نه کردنی، حق له دوا ی حق به دوا ی خو ی دا ده یتیت و هه موو متمانه و هو کاریک ی دین پاراسق و په یوه ستبون به سونه ته وه له خو ده گریت.

"تهذيب الأسماء واللغات" (۲۲/۳).

"شرح النووي على مسلم" (۱۵۴/۶).

"فتح الباري" لابن حجر (۲۵۳/۱۳).

"تحذير المسلمين" للبخاري ص ۱۲۶.

به شی دووهم

جوړه کانی داهینراو (أنواع البدعة)

۱. داهینراوی ته واو (البدعة الحقيقية).
۲. داهینراوی بو زیادکراو (البدعة الإضافية).
۳. داهینراوی نه کردوو (البدعة التركيبية).
۴. داهینراو له ژیر ناو نیشانی سو دمه نډیه سو دمه نډیه په چا وکړاوه کانی شرع (المصالح المرسلة).

یه که هم : داهینراوی راسته وخو (البدعة الحقيقية)

داهینراوی راسته وخو نهو داهینراوه یه هېج بنه مایه کی له دین دا نه بیت و له ژیر هېج جوړه مه به ست و یاسایه کی شرعی دا جیگه ی نه بیتوه.

نیمامی (الشاطبي) رَکَلَلَهُ له پیناسه که ی دا ده لیت: «إِنَّ الْبُدْعَةَ الْحَقِيقِيَّةَ هِيَ الَّتِي لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهَا دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ لَا مِنْ كِتَابٍ، وَلَا سُنَّةٍ، وَلَا إِجْمَاعٍ، وَلَا قِيَاسٍ، وَلَا اسْتِدْلَالٍ مُعْتَبَرٍ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ، لَا فِي الْجُمْلَةِ، وَلَا فِي التَّفْصِيلِ، وَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ بِدْعَةً؛ لِأَنَّهَا شَيْءٌ مُخْتَرَعٌ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ سَابِقٍ».

واټه: داهینراوی تمواو نهو داهینراوه یه بی بنه مایه له به لگه شرعی، نه له قورنان و نه له سونه ت و نه له کوډه نگی زانایان و نه له قیاس دا، وه نه له هېج شیوازیکی جوړی به لگه هیتانموی زانایان دا به جوړی کورت یا شیکراوه نه بیت له سمر نهو داهینراوه، بو یه پی دهوتریت

داهیتراو کاریکی دروستکراوه بهی بوونی شیوازی پشوی.

نیمامی (الشاطبي) رَلَّاهُ دَهَلَيْت: «وإن كَانَ الْمُبْتَدِعُ يَأْبَى أَنْ يُنْسَبَ إِلَيْهِ الْخُرُوجُ عَنِ الشَّرْعِ، إِذْ هُوَ مُدَّعٍ أَنَّهُ دَاخِلٌ بِهَا اسْتَنْبَطَ تَحْتَ مُقْتَضَى الْأَدِلَّةِ، لَكِنَّ تِلْكَ الدَّعْوَى غَيْرُ صَحِيحَةٍ»^(۱).

واته: گهر خاوه نه که شی رازی نه بیټ بهوی دهرچوو له شرع بدریته پالی؛ گهرچی نه واپار ددهات له ژیر بنه مایه کی به لگه دا نه کاره ده کات؛ به لام نه مانه هیچی راست نیه له بهر نامونی خوی و نه بوونی به لگه ی.

نهم جوړه داهیتراوه بوونی زوژترو فراوانترو ناودارتره له ناو خه لکی دا، له زوژ روون و ناشکرای دا شراوه نیه له سهر هیچ کس. وه کو حرام حلال کردن و پنجه وانه که ی و جوړه بیره گومرای یه کان وه کو کار نه کردن به سوننه و عقل و کهسه ناوداره کان کردنه به لگه پشخستنی به سهر قورنان و سوننه داو (معصومیه) ی نیمامه کان لای (شیعه) و بهر زکردنه وی پله ی نهولیاکانیان به سهر پله ی پیغمبه ران و (خاتم الأولیاء) لای سوفی یه کان و ره بانیته و خه لوه و تواف به دوری گوړه هه لبه سزاوه کان و قورنان خویندن به کومه ل به یه دهنگ و سلاوات له پیش بانگ و بانگدان و قامهت کردن بو نوژی هردوو جهژن و روژگیران و یادی له دایکبوونی پیغمبه ر صلی الله علیه و آله و چله ی مردوو نوژی (صلاة الرغائب) ی ره جهب، نه مانه هه موویان (بدعه الحقیقه) داهیتراوی بی بنه مای ته واون، له بهر نه وی له هه موو روویه که وه داهیتراویه کی ناشکراو زه قهو هیچ به یوه ندی کی دوروو نریکی نیه به هیچ جوړه به لگه سوننه تیکه وه «فهي بعيدة عن الشرع خارجة عنه من كل وجه إن كان المبتدع قد يتمسك فيها بما يزعمه شبهة وليس بها...»^(۲).

واته: دووره له شرع و دهرچوو له لای له هه موو روویه که وه، وه گهر بیدعه کاریش واپاری بریټ شتیکی به دهسته وه به له سهری به لام هه مووی گومان (شبهات) ه کانه و نابنه به لگه.

(۱) "الاعتصام" (۱/۲) (۱۴۱).

(۲) "الابداع" لعی محفوظ (۲/۱۴۱).

به کورتی و کوکراوه یی پیناسه ی داهینراوی حقیقی بریتی به له «والمعنى الجامع للبدعة الحقيقية: التقرب إلى الله بالعبادة المخترعة من جهة أصلها ومن جهة وصفها»^۱.

واته: نزيكبو نهوه و په رستى خواى په روه دگار به عياده تيكى دروستكراو له پرووى بناغو له پرووى وه صفى يوه.

له گهڼ نهمهش دا هر بانگه وازى بدلگه كاريشى بو ده كړيت لای بيدعه كارانه وه. نهمه كارى ههمو ويانه، هو كاره كه شى ده گه رپته وه بو «ولا يستطيع ترك التعلق بالأدلة لثلا ينسب إليه مضادة الشريعة، أو الخروج عليها صراحة هذا من جهة، ومن جهة أخرى حتى يثبت صلاحية هذه البدعة للتعبد والتقرب بها»^۲.

يه كه م: بو نه وهى دژايه تى و ده رچوونى راسته و خوى دينى نه خريته پاليان. دووهم: تاوه كو هو كاري به عياده ت و چاك و دين زانينى برازيتته وه لای خه لكى و شايسته ی و هر گرتن بيت.

نوه به لگانه ی که خاوهن بيدعه كارى حقیقی پشتى پى ده به ستيت

«الأول: أدلة غير شرعية فاسدة الأصل والدلالة، ويدخل في هذا الصنف كثير من أدلة أهل الأهواء كالرأي والنظر، والذوق، والكشف...، الصنف الثاني: أدلة شرعية غير ثابتة، كالأحاديث المتفق على أنها ضعيفة أو موضوعة، أو لا أصل لها»^۳.

واته: يه كه م: به لگه ی بى بنه ماى شهرعى شيواو له پرووى بنه ماو بدلگه كارى يوه. زوړى بيدعه كارانى گه وړه له فیره هه كان ده چنه ژير بارى نهم بواره وه، وه كو: كار كردن به عقل و پيشخستنى به سهر قورنان و فهرمووده داو كار نه كردن بهو ده قانه ی ناگو نځيت له گهڼ بهرنامه يان دا به ناوى (ظني الدلالة) به لگه ی گومانواوى و كار نه كردن به فهرمووده ی (آحاد) و خه وو كه شف

(۱) "معيان البدعة" لمحمد الجبراي ص ۳۲.

(۲) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۸/۲).

(۳) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۹، ۸/۲).

کهراماتی وهی یه کانیان کردنه بهلگه باوهر بوون وه کو بنه مای دینی به (عصمة الأئمة) پاریزراوی و بیتاوانی نیمامه کانیان و دارپشتی (أصول الدین) بنه مای دینی بو پیتج بمش لای موخته زیله و شیعه کان دوور له بهلگه ی شهرعی وه کو (أصول الدین خمسة: التوحید، المعاد، منزلة بین منزلتین، الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر، الإمامة والنبوۃ).

دووم: بهلگه شهرعی یه یه کلانه بووه ناپه سنده کان وه کو نو فهرموودانه ی کوډه نگیان له سهره که دروو هه لېه ستر او لاوازن یا هیچ بنه مایه کیان نیه، نه مانه زوری نو بیدعه کارانه ده چنه ژیر باری نه م بواره له عبادات و کاره دینی یه کان دا که وتوونه ته داهیتراوه کانه وه، له چینی دوور له زانست له خه لکی دا له سوفی و دهر ویش و شونیکه وته ی مه زاهیه کان و بیتاگایانی خه لک.

مهرجی (البدعة الحقیقیة) داهیتراوی حقیقی نه وه یه هیچ بنه مایه کی دروستی نه بیت له دین دا. به لآم نه گهر بنه مای دینی هه بیت یا به هه لک لیکنده وه بیت یاخود بهلگه کان یه کلانه بووه بیت وه کو (حدیث الضعیف): نهوا له داهیتراوی حقیقی یه وه ده گوریت بو (البدعة الإضافیة) داهیتراوه بو زیادکراوه کان «أما إن كان ثبوتها أو ضعفها مختلفاً فيه بین العلماء المعتبرین فالحدیث عنها فی البدع الإضافیة»^(۱).

یاخود «بدعة حقیقیة مآلاً لا ابتداء؛ إذ هي من حيث الابتداء بدعة إضافية»^(۲).

واته: له بنه مادا بیدعه ی (إضافیة) بو زیادکراوه به لآم به بهرده وام بوون له سهری پیوه لکاندنی وه صفیکی شهرعی زال بو به سهر دا ده بیت بیدعه ی حقیقی وه کو: (بهرده وام هه موو کات دوعای خه تمی قورنات له نویژ داو قنوتی به یانیان و دوعای به کو مته لی بهرده وام له دوی نویژه فهرزه کان).

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۹/۲).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الحیزي (ص ۴۶).

داهینراوی حه قیقی کاردانه وهکانی له مانه ی خواره وودا بهدی دهکړیت^(۱) :

۱. بیروبوچوونی فیرهقه گومراکان، وهکو: (خوارج، معتزله، مرجئه، الرافضة، التصوف الفلسفي، قدرية ...) .
 ۲. گوزانکاری له دانان و بارودوخه دینیه کان دا، وهکو: میراتی و شایه تی نافرته وهکو پیاوو همددی زیناو دزی و تویمهت بو بژاردنی مالتی
 ۳. شیوه کاری بیروایان له جهژن و هیما دینیه کان دا (التشبه بالكفار) .
 ۴. پهرستی خوا به کاره تاوانه کان (التقرب إلى الله بفعل المعاصي)، وهکو: رهقص کردن بهناوی زیکروهه، تهبل لیدان و زرگ وهشاندن، تیکه لیبوونی پیاوان و نافرتهان له کاری عبادته تی و دینداری دا .
- له رووی تاوانباری یوه «فَإِنَّ الْحَقِيقَةَ أَعْظَمُ وَرَرًا، لِأَنَّهَا الَّتِي بَاشَرَهَا الْمُتَنَبِّهُ بِغَيْرِ وَاسِطَةٍ، وَلِأَنَّهَا مُحَالَفَةٌ مَخْضَةٌ وَخُرُوجٌ عَنِ السُّنَّةِ ظَاهِرٌ»^(۲) .
- واته: داهینراوی حه قیقی تاوانه که ی گهوره یه له بهر نهو ی خاوه نه که ی بهی هیج په یوهندی یه کی دینی کاره که ی کردووه به ناشکرا دژایه تی و دهوچوونی له سونهت دهربریوه .

دووه م : داهینراوی بو زیادکراو

(البدعة الإضافية)

داهینراوی بو زیادکراو «البدعة الإضافية: هي البدعة النسبية، وهي: ما كان الإحداث فيها من جهة صفتها وكيفيةها، مع كونها مشروعة من جهة أصلها، التقرب إلى الله بالعبادة الثابتة من جهة أصلها، المخترعة من جهة وصفها»^(۳) .

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۴۸ .

(۲) "الاعتصام" للشاطي (۱/ ۲۲۱) .

(۳) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۴۴، ۴۹ .

واته: نهو داهیتراوه ریژدهی بهیه له پرووی شیوازو چوتیتی یهوه داهیتانی یتدایه له گهل نهوهی له پرووی بنه‌مای دینه‌وه به‌مای هه‌یه، خوا به‌رستی و نریکبونه‌وه له خوا بهم شیوازه.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَمَّا الْبِدْعَةُ الْإِضَافِيَّةُ، فَهِيَ الَّتِي لَهَا شَائِبَتَانِ: إِحْدَاهُمَا: لَهَا مِنَ الْأَدِلَّةِ مُتَعَلِّقٌ، فَلَا تَكُونُ مِنْ تِلْكَ الْجِهَةِ بِدْعَةً. وَالْأُخْرَى: لَيْسَ لَهَا مُتَعَلِّقٌ إِلَّا مِثْلَ مَا لِلْبِدْعَةِ الْحَقِيقِيَّةِ.

فَلَمَّا كَانَ الْعَمَلُ الَّذِي لَهُ شَائِبَتَانِ لَمْ يَتَخَلَّصْ لِأَحَدِ الطَّرَفَيْنِ؛ وَضَعْنَا لَهُ هَذِهِ التَّسْمِيَةَ، وَهِيَ "الْبِدْعَةُ الْإِضَافِيَّةُ".

أَيُّ أَنَّهَا بِالنِّسْبَةِ إِلَى إِحْدَى الْجِهَتَيْنِ سُنَّةٌ؛ لِأَنَّهَا مُسْتَنَدَةٌ إِلَى دَلِيلٍ، وَبِالنِّسْبَةِ إِلَى الْجِهَةِ الْأُخْرَى بِدْعَةٌ؛ لِأَنَّهَا مُسْتَنَدَةٌ إِلَى شُبْهَةٍ لَا إِلَى دَلِيلٍ، أَوْ غَيْرِ مُسْتَنَدَةٌ إِلَى شَيْءٍ».

واته: نه‌م داهیتراوه دوو شیوازی تیکه‌لی له‌خو ده‌گریت:

یه‌که‌م: په‌یوه‌ستی به‌کی به به‌لگه‌وه هه‌یه، له‌م پرووه به‌یدعه‌نیه.

دووه‌م: له پرویه‌کی تره‌وه هیچ په‌یوه‌ندی به‌کی نیه به به‌لگه‌وه وه‌کو داهیتراوی حه‌قیقی.

کاتیک بهم شیوه بووه نه‌م ناوه‌مان بو دانا (داهیتراوی بو‌زیادکراو)، له پرویه‌که‌وه سونه‌ته‌وه له پرویه‌که‌وه بی‌دعه‌یه له‌به‌ر بی بنه‌مای یا به‌لگه‌ی گومان‌ناوی.

نونه‌ی داهیتراوی بو‌زیادکراو: (سلاواتی دوا‌ی بانگ و وتنی "الصلاة خير العمل" و دوعا‌کردن به کو‌مه‌ل دوا‌ی نویژه‌ فهرزه‌کان و تایه‌تکرندی روژ و کات بو‌ روژوو و خو‌یتندی زی‌کری تایه‌ت به روژ و شه‌وه‌وه، وه نویژ‌کردنیک به شیوازیکی بی بنه‌ما له به‌لگه، ده‌نگ به‌رز‌کردنه‌وه به قورئا‌نخو‌یتدن و زی‌کر له پیش جه‌نازه‌وه خو‌یتندی دوعاو زی‌کری تایه‌ت له شه‌وی به‌رات داو‌کردنه‌ بو‌ته، وه خو‌یتندی "اللهم رب هذه الدعوة التامة" پیش نویژ به کو‌مه‌ل و دانانی مه‌جلیس و کو‌بوونه‌وه بو‌ته‌عزیه

هه‌ر گو‌ران‌کاری به‌ک له عیبا‌داته‌کان دا بک‌ریت له پرووی کات و شوین و ژماره‌و چوتیتی یه‌وه ده‌بیته (البدعة الإضافية) داهیتراو‌یک‌ی بو‌زیادکراو.

داهینراویکی بوزیاد کړاو له رووی په یوه نندی بوون نه بوونی به کاره شرعی په کان و پست به ستنی خاوه نه که ی به به لگه وه ده بېته دوو به شه وه:

«الْإِضَافَةُ أَوَّلًا عَلَى ضَرْبَيْنِ:

أَحَدُهُمَا: يَقْرُبُ مِنَ الْحَقِيقَةِ، حَتَّى تَكَادَ الْبِدْعَةُ تُعَدُّ حَقِيقَةً.

وَالْآخَرُ: يَبْعُدُ مِنْهَا حَتَّى (يَكَادَ) يُعَدُّ سُنَّةً مَخْضَةً.»

په کهم: له داهینراوی حقیقی یوه نزیك ده بېته وه تاوه کو به داهینراویکی حقیقی داده نریت.

دووه م: له حقیقی یوه دووور ده که وېته وه تاوه کو به سونه ټیکی ته واو داده نریت.

نمونه یو په کهم: زیاده پړه وی له عبادت دا وه کو شه نو یو ټکر دن له هم مو شو دا به رده وام، به رڼو بوون له هم مو رڼو ته کانی سال، تایه تکر دنی رها کان و رها کړ دنی تایه ته کان له عبادات دا (تقید المطلق وإطلاق المقيد)، وه کو تایه تکر دنی ژماره به کی دیار یکراوی نو یو زیکرو رڼو دوعا به چوتی یه کی تایه ته وه له کات و شونیکي دیار یکراو دا.

یا خود په یوه سکر دنی خو ی به پو شین و خوار دن و ژیانیکي زبره وه له گهل تواناو بوونی پیوستی په کانی ژیان و خاوه ټیټی بو ی به نه تی نازاردانی نه فس و قورس کړ دن له سهری و نزیکیو ونه وه په رستنې خوا ﷺ، وه کو دوو رینگا له به رده ستیا به تی هه ر دوو کیان بو یه که مه به ست دهر وات په کیکیان ناسان و نه و پریان قورس، به لام نهم رینگا قورس که هله ده بڼریت.

وه کو ناویکی ساردو گهرم له به رده ستیا ه بېت بو ده ستو یو، نهم ناوه سارده که هله بڼریت له کاتی سهر ما دا، وا گومان ده بات نهم شیوازه هله بڼر دنه سونه ت و شرعی یه به تیگه یشتی لهم فرموده یه «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا، وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟» قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، ...».

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۳۶۸).

(۲) رواه مسلم (۲۵۱)، وابن ماجه (۴۲۱)، والترمذي (۵۱)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۸)، وأحمد (۱۰۹۹۴)، وابن حبان

في "صحيحه" (۱۰۳۸)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۵)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۴۸/۸)، والبيهقي في "شرح السنة"

(۱۴۹)، والبيهقي في "الشعب" (۲۴۸۳)

واته: ههواتان بدهمی له سهر ئهوانه ی تاوانه کان دهسریتهوهو پله کانی پی بهرز دهیتهوه! دهستویژگرتن له سهر ناخوشی یه کان.

وا گومان دهبات بهزور پیکردنی نهفس له سهر نهم کارانه ئه و پلانه به دهست دیت.

نهم شیوه به بهلگه کردنه راست نیه، بهلکو مه بهست له فهرموده که دهستویژگرتن به ناچاری له سهر ئه و کاره شوی پی پاداشته نه که به دهست نه نهقهست دروستکردن.

وه کو که سیک له زستان دا ئاوی گهرمی دهست ناکهویت بو دهستویژ بینجگه له سارد نه بیت نهم هوکاری ساردی یه نه بیت رینگر له جوان و تهواو حق پیدانی گرتنی دهستویژه که ی دا «لَا دَلِيلَ فِي الْحَدِيثِ عَلَى مَا قُلْتُمْ، وَإِنَّا فِيهِ أَنَّ الْإِسْبَاحَ مَعَ وُجُودِ الْكَرَاهِيَةِ، ... وَأَمَّا الْقَصْدُ إِلَى الْكَرَاهِيَةِ فَلَيْسَ فِي الْحَدِيثِ مَا يَقْتَضِيهِ، بَلْ فِي الْأَدْلَةِ الْمُتَقَدِّمَةِ مَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ مَرْفُوعٌ عَنِ الْعِبَادَةِ، ... وَمِنْ ذَلِكَ: الْإِقْتِصَارُ مِنَ الْمَأْكُولِ عَلَى أَحْسَنِهِ وَأَفْظَعِهِ لِمَجَرَّدِ التَّشْدِيدِ، لَا لِفَرَضٍ سِوَاهُ»^(۱).

نمونه بو دووم: له داهیتراوی حهقیقی یهوه دورور ده کهویتیتهوه تاوه کو به سونه تیکی تهواو داده نریت.

ههکاره کهشی «قَدْ يَكُونُ أَصْلُ الْعَمَلِ مَشْرُوعًا، وَلَكِنَّهُ يَصِيرُ جَارِيًا بِمَجْرَى الْبِدْعَةِ مِنْ بَابِ الذَّرَائِعِ»^(۲).

واته: له بنهمادا کاره که رپی پی دراوه له شهرع دا، بهلام کارپیکردنی به رینگا کارینکی بیدعه کاری دیت نهمهش رپی لی ده گرتت بهم شیوه کاره بو نهوهی بهدوای دا ههچی تر نهیهت پی دهوتریت (سد الزرائع).

(الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى نمونه ی بو دههینتهوه به که سیک نویره سونه ته گشتی یه کان به شیوهی سونه ته (الرواتب) بهردهوامه کانی پیش و پاشی نویره فهرزه کان نه نجام بدات به شیوازی ده کهوتن له مزگهوت و کاتی دیاریکراو ... هوکاری دانانی به داهیتراو «وَوَجْهُ دُخُولِ الْإِبْتِدَاعِ هُنَا: أَنَّ كُلَّ مَا وَاظَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ النَّوَافِلِ وَأَظْهَرُهُ فِي الْجَمَاعَاتِ؛

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴۱).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴۵).

فَهُوَ سُنَّةٌ، فَأَلْعَمَلُ بِالنَّافِلَةِ الَّتِي لَيْسَتْ بِسُنَّةٍ عَلَى طَرِيقِ الْعَمَلِ بِالسُّنَّةِ إِخْرَاجٌ لِلنَّافِلَةِ عَنْ مَكَانِهَا الْمُخْصُوصِ بِهَا شَرْعًا، ثُمَّ يَلْزَمُ مِنْ ذَلِكَ اعْتِقَادُ الْعَوَامِّ فِيهَا وَمَنْ لَا عِلْمَ عِنْدِهِ أَنَّهَا سُنَّةٌ^(۱).

واته: ده گهرېته وه بو نه وهی هدر سوننه تیک پیغه مبهری خوا ﷺ کردبیتی و ده رکه و بیت له چورده وری نویژه جهامعه ته کان دا نه وه سوننه ته، به لام هدر سوننه تیکی تر کاری له گهل دا پی بکریته بعم شیوه نه و تر ازانی سوننه ته کانه له شوی تاییه تی شرعی خوی که بو دیاری کراوه، نهمه نه بیته هوکاری تیگهیشتی نه وهی بهو شیوه کاره سوننه ت بیت لای خهلکی بیتا گاو نه زان.

وه کو نویژی (صلاة التسييح) به جهامعه ت و تاییه تکر دنی به شهوی (۲۷) ی ره مهزان دا به دوو رکاتی کردن که هیچی نیه له مانه له سوننه ت دا، یا به رده وامی له سهر نه و سوننه تانه ی به رده وام ناکریته و بکریته به رده وام وه کو خویندنی سوره تی [السجدة] له نویژی به یانی جومعه دا، (ابن تیمیة) رحمه الله ده لیت: «لَا يَنْبَغِي الْمُدَاوَمَةُ عَلَيْهَا بِحَيْثُ يَتَوَهَّمُ الْجُهَالُ أَنَّهَا وَاجِبَةٌ وَأَنَّ تَارِكَهَا مُسِيءٌ بَلْ يَنْبَغِي تَرْكُهَا أَحْيَانًا لِعَدَمِ وَجُوبِهَا»^(۲).

واته: نابیت به رده وام بیت له سهری تاوه کو نه زانه کان وا گومان بهن واجبه وه نه وهی نه یکات تاوانبار، پیویسته نه کریته هه ندیک جار له بهر واجب نه بوونی.

هه ر له بواره دا که سانیک چاویان لی کراوه له بهر ناوداری و پیشه وایه تیان له دین دا هه ندیک کاری شهرعیان واز له یته واه له بهر نه وهی وا گومان نه بهن واجبه تاوه کو حو کمیکی وای نه ده نی شهرع پی نه دابیت.

نیمامی (الشاطبي) رحمه الله ده لیت: «وَمِنْ هُنَا ظَهَرَ عُدْرُ السَّلَفِ الصَّالِحِ فِي تَرْكِهِمْ سُنَّتًا قَصْدًا؛ لِئَلَّا يَمْتَقِدَ الْجَاهِلُ أَنَّهَا مِنَ الْفَرَائِضِ؛ كَالْأَضْحِيَّةِ وَغَيْرِهَا»^(۳).

واته: وه کو هاوه لان قوربانی یان نه کردووه هه ندیک جهژن تا گومان نه بهن فهرزه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴۷).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۲۴/ ۲۰۵).

(۳) "الاعتصام" (۱/ ۴۴۸).

(حَدَّثَنَا أَبُو أُسَيْدٍ) عليه السلام دهليت: «مَا أَدْرَكْتُ أَبَا بَكْرٍ أَوْ رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَا لَا يَضْحَكَانِ كَرَاهِيَةً أَنْ يُقْتَدَى بِهِمَا»^(۱).

واته: (نه بوبه کړو عومه) عليه السلام بنی قوربانی یان نه کړد تاوه کو خه لک وا نه زانیت واجبه و جاویان لی بکه ن.

وه (أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ) عليه السلام دهليت: «إِنِّي لَأَدْعُ الْأَضْحَى، وَإِنِّي لُمُسِرٌّ خَافَةَ أَنْ يَرَى جِيرَانِي أَنَّهُ حَتَمٌ عَلَيَّ»^(۲).

واته: من توانام هه یوه قوربانیش ناکم تاوه کو دراوسیکانم وا نه زانن واجبه له سهرم.

نهمه شیوازی تیگه یشتن و جینه جیکردنی کاره دینیه کان بووه لای هاوه لآن، هه موو کاریک مافی شهرعی خویان داوه تی بی زیاده روی و که مړه وی. هه موو ریگریه کیان دانواه بو دهر نه چوون له سنووری شهرع و پاراستی. نهمه لای زانایان پی دهر تریت (سد الزرائع).

وه کو برینی نهو داره ی که پیغه مبهری خوا عليه السلام په عانی (الحديبية) ی له ژیر دا وه رگرت له هاوه لآن کاتیک بیرا خه لک ده چوون له ژیری دا نویژیان ده کړد. (عومه ری کوری خه تاب) عليه السلام فرمانی دا به برینی نهو داره «أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِقَطْعِ الشَّجَرَةِ الَّتِي بُوِيعَ تَحْتَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَطَعَهَا لِأَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَذْهَبُونَ فَيَصْلُونَ تَحْتَهَا، فَخَافَ عَلَيْهِمُ الْفِتْنَةَ»^(۳).

نهمانه هه مووی تاییه تکر دنیکه به بی تاییه تکر دنیکی شهرعی و تیکه تکر دنه به کاره شهرعی په کانه وهو هو کاره بو بوونه بیدعو باوه ربوون به سونه ت کردنی. گهر چی وه صفیکی په یوه سبوو نیه پیوه ی به لام ریگایه که بو نهو هو کاره پیوسته دا بخریت و سنووری شهرع نه به زیتریت.

(۱) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (١٩٠٣٤)، والغوي في "شرح السنة" (٣٤٨/٤)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار"

(٦٢١١)، وصححه الألباني في "الإرواء" (١١٣٩).

(۲) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (١٩٠٣٨)، وفي "الصعري" (١٨١٥)، وعبدالرزاق في المصنف (٨١٤٩)، وصححه

الألباني في "الإرواء" (١١٣٩).

(۳) "البدع والنهي عنها" لابن وضاح (١٠٢).

ده شيت نمو کارانهی ده لکيت به بیدعه وه بهم شيوهيه بيت :

۱. بیدعه که جيا بيت له کاره شرعی يه که.
۲. بیدعه که لکابيت به کاره شرعی يه که وه.
۳. بیدعه لکاوه که وه صفيتکی جيانه کراوه بيت له سوننه ته که.
۴. وه صفه که جيا کراوه بيت له سوننه ته که.

تاوه کو بیدعه وه صفه کانی جيا کراوه بيت له شرعی يه کان و به لگه کانیش يه کلاو دلنيا کراوه بيت له پشتیوانی نه کردنی بیدعه که لای بیدعه کار، نهوا بیدعه کان به گشتی بیدعهی حه قيقن، وه به پتجه وانه شهوه تا وه صفه کان تیکه لاوو پتوه لکاو بيت به شيوازيک له شيوازه کان پهيوهستی و به لگه داری بو کرايت نهوا داهيتراوی جوړی بو زيادکراو (الإضافية) ه، له بهر زالته بوونی بیدعه کاری يه که به سهر لاینه شرعی يه که داو توانای جيا کردنه وهی لایه نی شرعی و لاینه بو زيادکراوه که.

«لما كانت البدعة الإضافية واسعة المجال وقع التفاوت في درجاتها، وذلك أنها قد تقترب من الأمر المشروع تارة، وقد تقترب تارة أخرى من البدعة الحقيقية، وبين هاتين الدرجتين درجات كثيرة تفاوت قريباً وبعداً»^(۱).

واته: داهيتراوی بو زيادکراو بهر فراوانه له بهر نهوه جياوازی له پله کانیشی دا ههيه به هوکاری نزیک بوونه وهی له لایه نی شرعی و بیدعه له نیوانی نم دواندها پله کاریه کی زور ههيه به گویره ی نزیک بوونه وهو دور که و تنه وه.

رووه جياوازه کانی نیوان داهيتراوی حه قيقی و بو زيادکراو (أوجه الاختلاف بين البدعة الحقيقية والإضافية)

۱. داهيتراوی حه قيقی هه لگری به لگه نيه له هيج روويه که وه، نه به کورتی و نه به دريژی، به لام داهيتراوی بو زيادکراو روويه کی پهيوه ستکاره به به لگه وه.

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۱۰).

(۲) "معيان البدعة" لمحمد الحيراني ص ۴۵.

۲. داهیتراوی حه قیقی پیچه وانه ی ته وای به لگه یه و دهر چووی ناشکرایه له سوننه ت، به پیچه وانه ی (الإضافی) به ویه له روویه که و شهرعی یه و له روویه که و دهر چووه.
۳. داهیتراوی حه قیقی تاوانی زیاتره له بهر لادانی ناشکرای، به لام بو زیاد کراو به پی دوورو نریکی لادانه که و تاوانباره.
۴. داهیتراوی (الإضافی) بهر فراوان و پله جیا وازه، ده شیت بینه داهیتراویکی حه قیقی یا که و تن به لای سوننه ت دا.
۵. داهیتراوی حه قیقی زوژترو ناودارترو گشتی تره له ناو خه لکی دا، کاری ناشکراو شراوه ی تیدا نیه، سهره تاو پیسه کی ناو بردن و باسه لای زانایان.
- به پیچه وانه ی (الإضافی) به ویه له بهر وورده کاری دهرک پیکردن و شراوه یی به لگه کاری، ده که وینه لیتیکچوون و هه له له دیاریکردن و جیا کردنه و ی دا.
۶. پیوسته پله کانی داهیتراوی (الإضافی) پی ناسه بکریت و لیک جیا بکریته و، هه موو پله یه ک ماف و حوکی خوی پی بدریت، وه زوژ دانایانه دزایه تی نم جوړه داهیتراوه بکریت، وه رووی دزایه تی بکاته نه و ه صف و لکاوه زیاده ی پیو له کیتدراوه نه ک نه و رووه ی به ما شهرعی یه، به شیوازیکی نهرم و نیان نه بوونه هوکاری دووبه ره کایه تی، وه نم کارهش به سروشتی خوی نه مه پیو یست ده کات له بهر له خوگرنتی به شیک له حه ق که نه سته مه جیا کردنه و ی له به شه زیاد کراوه که، نم جیا نه کردنه و یه به تاییه ت لای کو ی گشتی خه لی دوور له تیگه یشتی زانسته شهرعی یه کان.
- ورده کاری له سهر نم جیا وازیانه و ناسینی حوکه کانی پیو یستی یه کی یه کجار زوژه به تاییه ت لای بانگه واز خوازان و خاوه ن عیلمه شهرعی یه کان و ناسراو که سایه تیه دینه کان، تاوه کو کار بو چاککردن و لابردنی و حوکم دان به سهریان دا به چاو کراوه یی و شاره زایی یه کی ته و اووه بیت، واته له شوینی خوی دا بیت.

نیمامی (الشاطبی) رَلَّاهُ ده لیت: «وَأَمَّا إِنْ لَمْ يَصِحَّ بِمُسَبَّارِ الْعِلْمِ أَنَّهُ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ؛ فَهُوَ الْحَرِيُّ بِاسْتِنْبَاطِ مَا خَالَفَ الشَّرْعَ كَمَا نَقَدَّمْ، إِذْ قَدْ اجْتَمَعَ لَهُ مَعَ الْجَهْلِ بِقَوَاعِدِ الشَّرْعِ الْهُوُ الْبَاعِثُ عَلَيْهِ فِي الْأَصْلِ، وَهُوَ التَّبَعِيَّةُ، إِذْ قَدْ تَحْصُلُ لَهُ مَرْتَبَةُ الْإِمَامَةِ وَالْإِفْتِدَاءِ، وَلِلنَّفْسِ فِيهَا مِنَ

اللَّذَّةُ مَا لَا مَزِيدَ عَلَيْهِ»^(۱).

واته: نه گهر هه لنگری زانستی تهوار نه بیټ و نه گه یشتیته پله ی ئیجتهادو ناروداری یه کی دینی بو دروست بوو بیټ، له گه ل پالېشتی حه زو ناره زووه نفیسه یه کانی له خه لک دواکه و تنی نهوا گومان نیه پیچهنه ونه ی شهرع بریار نه دات، ههروه کو ئیمامی (مالک) رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى ناموزگاری (ابن قُروَح) ده کات له وه لامدانه وه ی بیدعه کاران دا ده لیت: «لَا يَرُدُّ عَلَيْهِمْ إِلَّا مَنْ كَانَ ضَابِطًا عَارِفًا بِمَا يَقُولُ لَهُمْ، ... وَأَمَّا غَيْرُ ذَلِكَ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَلِّمَهُمْ فَيُحْطِئَ فَيَمْضُوا عَلَى خَطِيئِهِ، أَوْ يَظْفَرُوا مِنْهُ بِشَيْءٍ فَيُطْعَمُوا وَيَزْدَادُوا تَمَادِيًا عَلَى ذَلِكَ»^(۲).

واته: کهس بهرپرچی بیدعه کاران نه داته وه مه گهر زور زاناو ورده کارو ناشا بیټ به به لگه و گوفتاریان، ... بیجگه له وه ده ترسم قسه یان له گه ل دا بکریټ و هه له بکات وه له شتیک دا بیگرن و نه مانه بیټه هوکاری یاخیوونی زیاتریان و بهرده وامی له کاره کانیان.

پوهه هاوشیوه کانی نیوان داهینراوی حه قیقی و بو زیاده کراو اوجوه الاتفاق بین البدعة الحقیقیة والإضافیة

نهم دور جوړه داهینراوه کو ده بنه وه له م خاله هاو به شانه دا^(۳):

۱. بریاری (حهرام) دان به سهر هه دروو کیان دا.

۲. به به تال زانیان و بهرپرچدانه وه یان.

۳. لکاندنې وه صفی گومرای به هه دروو کیانه وه.

به شیوازیکی گشتی سهیری هه دروو جوړی داهینراوه که ده کریټ بهم شیوازانو به داهینراو ده درېته قه لهم، نه گهر چی له پووی حوکم و شیوازی دزایه تی دا سهیری به هیزو لاوازی پله ی داهینراوه که ده کریټ، به لام وه صف و خاله بندکردنی داهینراوی (الإضافی) له جوارچیوه ی

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۱۹۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطي (۱/ ۴۴).

(۳) "معیار البدعة" لمحمد الجیرانی ص ۴۷.

وه صفکاری به بیدعوو گومرایي و بیدعه کاران دهرناچیت له بهر نهو بنهما شرعی یه «الإبتداع مذمومٌ عَلَى الإِطْلَاقِ وَالْعُمُومِ»^۱:

واته: ههموو داهنراوینک به چاوی زهم و خراپه وه ناو دهریت به گشتی.

وشه کاری (العموم اللفظي) به ره هاو به بی تاییه تکر دنی وشه «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

وه لیجانه کړدنه وهی هیچ جوړه به شیکی، وه له کار نه خستی وشه (بدعة) و دهقه هدره شاوی یه کان له سهری، وه له لایه کی تره وه پیڅخستن و خویندنه وهی (الخوف) به سهر (الرجاء) تیایان دا کاریکی زانسته و پویسته.

وه له ههمووی گرنکتر «أن لفظ البدعة لفظ شرعي، والأصل في الألفاظ الشرعية أن تحمل على معانيها الشرعية لا على معانيها اللغوية»^۲.

واته: وشه بیدعه وشه یه کی شرعی یو بنهما له به کاره یتانه کانی وشه شرعی یه کان گهړانه وه هملگرتی مانا شرعی یه کانه نهک رووه زمانیه که ی.

تییبنس:

زانایان له چنده ها رووی جیاوازو په یوه ندی جوړاو جوړه وه بو زیاتر جیا کړدنه وویان له یه کتری و تیگه یشتنی ته و او. داهنراوه کانیان دابه شکر دووه به چنده جوړیکه وه هدریه که ی به ناوینک، به لآم به گشتی ههمو وویان له ژیر نه دوو ناوینشان نه دا جیگه یان ده یتنه وه، وه کو:

۱. الاعتقادية والعملية (باوهر و کرداری).

۲. الكلية والجزئية (گشتی و بهش بهش).

۳. المركبة والبسيطة (لیکدراوو ساده).

۴. المكفرة وغير المكفرة (پیډمر جوو له دین و پیډمر نه جوو).

۵. التعبدية والعادية (عیبادات و ساکاری).

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الحيزاني ص ۵۳، و "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۸۹).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الحيزاني ص ۵۵.

به شيوه يه كي گشتي سهره تاكاني نهم داهيتراوانه ده كه ونه ژير باري داهيتراوي حقيقي (البدعة الحقيقية) له بهر زور ناشكرو ديار نه گونجاندني له گهل بنه ماو بهلگه شرعي يه كان دا. وه دووري تمواويان له بهلگه ياسا گشتي يه شرعه يه كان به شيوه يه ك تا ريژه يه كي زور كوده نكي زانايان به تايهت په يوه ست و پيداگر له سهر (منهج) و بهرنامه ي نه هلي سوننه كون له سهر پتناسه كردنيان به (بدعة) و به گومراو لادهر له دين ده يده نه قه لهم له گهل ره چاو كردني نه زانين و پاساو هينانوه بو خواونه كانيان.

وه به شيوه يه كي گشتي به شي دووهمه كاني جوړي داهيتراوه كان ده چنه ژير باري پتناسه و چوتيتي داهيتراوه بو زياد كراوه كان (البدعة الإضافية) به هممو شيوه كانيه وه.

حوكمي بیدعه نادریت به سهر بابته ئیجتهادی یه كان دا

(لا تبديع في مسائل الاجتهاد)

بابته ئیجتهادی یه كان شوي تومه تبار كردني خواونه كانيان به بیدعه كار نيه، له بهر نه وه ي ئیجتهاد له سهر بنه ماي بهلگه يه، به لام بیدعه بي بنه مايه له هيچ جوړه بهلگه يه ك. كه واته دروست نيه حوكم بدریت به سهر هيچ جوړه قسه و كارليك دا بیدعه يه گهر شوي ئیجتهادی زانايان بوو. مه گهر ئیجتهاده كه زور دوور بوو له هممو جوړه په يوه ستی يه كي شرعي و بهلگه يي و هه لگري هيچ جوړه بنه ماو بهلگه يه ك نه ييت «متي أمكن رد قول ما من الأقوال إلى دليل معتبر شرعاً فإن هذا القول لا يعد بدعة»^(۱). هه ركاتي ك توانرا قسه يه ك له قسه كان بگيردريته وه بو بهلگه يه كي ره چاو كراوي شرعي نهوا نهم قسه يه به بیدعه نادریته قه لهم.

هه ركاتي ك بكریت پشتگري جوړيك له جوړه كاني سوننه و بوچوون و رای زوړيك له زاناياني له سهر ييت و تا ريژه يه كي زور پشتيواني بهلگه يي له سهر ناراسته كراييت له

(۱) برواه "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر العامدي (۲/ ۳۴).

(۲) بو نهم بابته وه بهر دوا برواه "معيير البدعة" لمحمد الجيزاي ص ۱۰۱ - ۱۳۲

(۳) "معيير البدعة" لمحمد الجيزاي ص ۱۰۴.

جوارچیوهی نیجتهادیکي فیهی دا جیگهی بیتهوه، نهوا نمو کاره (لا تبدیع فی مسائل الإجتهد) نعم یاسابه پشتگیری دهکات لهسهر نهوهی نمو کاره به بیدعه ناناسریت و خاوه نه کهشی بهری به له تومتهی بیدعه له بهر نهوهی «أَنَّ كُلَّ رَاسِخٍ لَا يَبْتَدِعُ أَبَدًا، وَإِنَّمَا يَقَعُ الْإِبْتِدَاعُ مِمَّنْ لَمْ يَتَمَكَّنْ مِنَ الْعِلْمِ الَّذِي ابْتَدَعَ فِيهِ»^(۱).

واته: هیچ زانایه کی روچوو له زانست دا نیه تی بیدعه کردنی نیه به هیچ شیویه که به لکو بیدعه لهوانه دهو هشیتهوه توانای تهواریان لهو زانسته دا نیه که بیدعهی تیدا تهجام داوه.

به لام بابته خیلای به کان نهوانی هیچ بنه مایه کیان نیهو زور دورون له هه موو جوړه شیوازیکی به لگه و په یوه ست بوون پیوهی به لکو راو بوچوونه و بهس «الخلاف الواقع في المسائل غير الاجتهادية فإنه لا يمنع من إطلاق لفظ البدعة ... أن وقوع الخلاف ليس دليلاً على الحق»^(۲).

واته: نهو بابته خیلایانهی له نیجتهادا جیگهی نابتهوه، هیچ ریگری به که نیه وشهی بیدعه له ناستی دا به کار نه هیریت ... بوونی خیلاف به لگه نیه له سهر حق.

(ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُحْتَجَّ بِقَوْلِ أَحَدٍ فِي مَسَائِلِ النَّزَاعِ، ... فَإِنَّ أَقْوَالَ الْعُلَمَاءِ لَهَا بِالْأَدْلَةِ الشَّرْعِيَّةِ، لَا يُحْتَجُّ بِهَا عَلَى الْأَدْلَةِ الشَّرْعِيَّةِ»^(۳).

واته: کهس بوی نیه قسهی هیچ که سیک بکات به به لگه له بابته خیلای به کان دا، قسهی زانایان به لگه بو ده هیریتوه نه که بکرت به به لگه به سهر دهقه شرعی به کانهوه.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَيُجْعَلُ الْخِلَافُ حُجَّةً فِي الْجَوَازِ لِمُجَرَّدِ كَوْنِهَا مُخْتَلَفًا فِيهَا، ... وَهُوَ عَيْنُ الْخُطَأِ عَلَى الشَّرِيعَةِ»^(۴).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۱۹۲).

(۲) "معیار الدعة" لمحمد الجزای ص ۱۲۷.

(۳) "الفتاوی الکری" لاس تیمیه (۱/ ۴۶۱).

(۴) "المواقف" للشاطبي (۵/ ۹۳).

واته: نهیته هوکاري نهوهی خيلافات بکاته بهلگه له سمر ريگه پيدان و دروستی له بهر بوونی هوکاري خيلاف تيايدا، نهوه چاوگی ههلهی تهواوه له شمرع دا.

نهمهش دهیته پاساوو ريگه خوشکهر بو نهوهی «أن جعل الخلاف بمجردة مانعاً من إطلاق لفظ البدعة يفضي إلا ألا توجد بدعة أصلاً... صلاة الرغائب إذ الخلاف الواقع في بدعتها، إلا أن وقوع هذا الخلاف لم يمنع من إطلاق لفظ البدعة عليها،... وسر الفرق بين الخلاف الواقع في مسألة غير اجتهادية إنما هو النظر إلى شيء واحد، ألا وهو قوة المأخذ وقربه»^(۱).

واته: بوونی خيلاف بیته ريگر له ناستی به کارهیتانی وشه ییدعه هوکاره بو نهوهی هیج ییدعه یهک بوونی نه بیته، نوژی پیوستی یهکان (صلاة الرغائب) نوژیکه چهندان ریوایه تی (ضعیف) ی له سمره، ههندیك زانا وهك (ابن صلاح) ريگهی بی داوه، بهلام (عز بن عبدالسلام) و زانایانی تر ريگرن و به ییدعه ناوی دهبن، نهم خيلافه هوکار نیه بو نهوهی به ییدعه ناونه بریت له بهر بی بهلگهی (صحیح) و بی بنهمای بوونی، گهر زانایه کیش ريگهی بی دایته جیاوازیه که ی نیوان نیجهادیکی بنهمادارو خيلافيکی بی بنهمادار خویندنه وهی بههیزی و دوورو نزیکی بهلگه که یه، چون ناتوانین نهو حقه ی لای موجهه یده په یوهست نه بین پیوهی ناواش ناتوانین نهو حقه ی لای فهرموده ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» و هه ره شه نامیزه کانی تری ییدعه یه نه خوینینه وه، نهوه نهو کیشانیه په فهرمانان بی کراوه په یوهست بین پیوهی، خوی پهروه دگار ده فهرمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ﴾ [التورى: ۱۷۰].

وه گهر بابیه تیک وهستا له نیوان نهوهی ییدعه یه یا شوینی نیجهاده وه یه کلا نه بووه وه؛ بنهما له ییدعه دا پاریزراو بوونه لئی و بریاری خو باراستن ده دریت به سمری دا.

نه گهر کهوته شو بهواتی نیوان هه لال و حهرام کهوته ناو حهراموه بیت «وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ»^(۲). که زیانی دونیایه بو موسولمان نهوا کهوته ناو بابیه تیکي خيلافي و ییدعه وه له پیشته کهوته ناو ییدعه وه بیت، له بهر نهوهی زیانی ییدعه کاری له دین دا له پیشته.

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الحیزي ص ۱۲۸ - ۱۲۹.

(۲) رواه مسلم (۱۵۹۹)، وابن ماحه (۳۹۸۴)، وأبو داود (۳۳۳۰)، والدارمي في "السنن" (۲۵۷۳)، وابن أبي شيبة في

نیمامی (الشاطبي) رَلَّاهُ ده لیت: «وَيُمْكِنُ أَنْ يَدْخُلَ فِي الْبِدْعِ الْإِصَافِيَّةُ كُلُّ عَمَلٍ اشْتَبَهَ أَمْرُهُ فَلَمْ يَتَبَيَّنْ: أَهْوَا بِدْعَةٍ فَيَنْهَى عَنْهُ؟ أَمْ غَيْرُ بِدْعَةٍ فَيُعْمَلُ بِهِ؟ فَإِنَّا إِذَا اخْتَرْنَا بِهَذَا بِالْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ؛ وَجَدْنَاهُ مِنَ الْمُشْتَبَهَاتِ الَّتِي قَدْ نُدْبُنَا إِلَى تَرْكِهَا؛ حَدَرًا مِنَ الْوُقُوعِ فِي الْمَحْظُورِ، وَالْمَحْظُورُ هُنَا هُوَ الْعَمَلُ بِالْبِدْعَةِ».

واته: ده کړیت بکه ویتنه داهن تراوی بو زیاد کړاوه وه هر کاریک په کلا نه بووه وه، نایا بیدعه رپي لې بگریټ یا بیدعه نیو کاري پی ده کړیت، گهر نهمه پیوانه بکه یی به یاسا شهرعیه کانه وه ده بینین ده که ویتنه به شه گومان او په کانه وه که داوامان لې کړاوه نه یکه یی و دووره پهریز بین لې له بهر هوکاري نه که ویتنه ناو قهده غه کړاوه کانه وه، قهده غه کړاوه کانیش لیرده کار کړدنه به بیدعه. وه کو ته سیحات کړدن به ته سیح بو که سیلک نهم کاره ی بو په کلا نه بووه وه بیدعه یه یان نا.

نهو شویانه ی نیجتهادی تیدا به کارده هیتریت بو بیدعه کړدن

(مواطن الاجتهاد في باب البدعة)

زوری نمو شویانه ی نیجتهادی بابه ته بیدعی په کانی تیدا به کارده هیتریت چوار شویته:

(باب سد الذرائع، الحديث الضعيف، المنشابهات، اختلاف النوع).

۱. سد الزرائع: به ناوی رپگری له هاتنه ناووه ی بیدعه کان: نهمه ناکریته پاساو یلک بو به بیدعه کړدنی نمو بابه ت و شتانه ی وا گومانی پی ده بریت هوکاره بو بره ودانی بیدعه و دروستبوونی.

له بهر نه وه ی شوی نیجتهادی زانایانه له رپگری کړدنی یا رپیډانی، وه هوکمدان به سهر شیتک دا که ده بیته هوکاري هتانی خراپه یه که به دوا ی خویدا زوری کات گومانه، وه له زور

"المصنف" (۲۲۰۰۳)، والطحاوي في "الكثير" (۶)، والبعوي في "شرح السنة" (۱۳/۸)، والبيهقي في "الشعب" (۵۳۵۵)،

والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۷۵۰)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۱۳۶/۸).

(۱) "الاعتصام" (۴۷۹/۱).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الحیزانی ص ۱۱۸.

کاتيش دا شوپنیکي ئيجتهاديده. وه خویندنه وهی نهو کارانه له ړووه خوینی په کانه وه ده شیت دروست بن و شرعی بن، به لام له ړووی کوتایی و بهرهمه کانیانه وه هوکاری دروستوونی حرام و کاره ړنگره کانه، وه کو قسه نهوتن به بهت کانی موشریکه کان تاوه کو قسهی هه له نه کهن بهرامهر په روه ردار **﴿وَلَا تَسْبُوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسْبُوا اللَّهَ عَدُوًّا يَغْيِرُ عِلْمِهِ﴾** [الانعام: ۱۰۸].

یاوه کو نیوان خستن یا نه کردنی له مزگهوت دا نوژی (جمعه) و سونه تی دواي. له بهر نه وهی هندیك له بیدعه کاران نوژی نیوه ړو له دواي (جمعه) ده کهن، یا نه کردنی سونه ت له کاتی هستایان بو کردنی به ناو سونه تی جمعه.

مهرجه کانیشی: کاتيك بریار ده دریت له سهر نه وهی نهو کاره به رهو بیدعه ده روات ده بیت ړنی لی بگریت له ژیر ناونیشانی (سد الذرائع) دا.

ا. ده بیت نهو کاره هوکاری بیدعه بیت.

ب. وه نهو هوکارهش به شیوازیکی گشتی یا زور بهی بیت.

ت. وه ده بیت خراپه یه که له بیدعه که زیاتر به دواي خوئی دا نه هییت .

۲. الحديث الضعیف: فهرمووده لاوازه کان: نهو فهرموودانهی شوینی بوچوونی زانایانی فهرمووده یه. هندیك به (ضعیف)ی داده نیټ و کاری بی ناکریت، وه هندیك پلهی (حسن لغیره) ده داتی ړنگه ی کارین کردنی بی ده دات وهك: نهو فهرموودانهی باس له ده سته تان ده کهن به دهم و چاو دا له دواي دوعا کردن، وه یاد کردنی (صلاة التسبیح)، نه مانه بریاری به بیدعه کردن نادریت به سهریان دا.

۳. المتشابهات: نهو بابه ته لیکچوو ټیکه لانهی له مهو پیش باس مان کرد.

هموو نهو کارانه ده گریته وه که لیکچوونیکي تیادایه و یه کلا نه بو و ته وه نایا بیدعه یه یا بیدعه نیو کاری بی ده کریت.

۴. اختلاف التنوع: شوینی ړاو بوچوونی زانایان: وه کو (صلاة الخوف، أنواع الاستسقاء، الجهر بالبسملة)، ده سترتن له دواي بهر زبوونه وه له ړکوع دا.

مه گەر نهو بابه ته ئیجتهاد یانه بیته هوکاری دووبهره کایه تی و جیاوازی نیوان موسولمانان یاخود بیته ناونیشان بو بیدعه کاران لهو کاته دا ریگری لی ده گریت و به بیدعه ناوده بریت.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعُدُّ مِنْ بَدْعِهِمُ الْجَهْرَ بِالسُّمْلَةِ، وَتَرَكَ الْمُسْحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ ... وَالْقُتُوتَ فِي الْفَجْرِ، وَمُتْعَةَ الْحُجِّ، ... لَكِنَّ الْمُسْأَلَةَ اجْتِهَادِيَّةٌ، فَلَا تُنْكَرُ إِلَّا إِذَا صَارَتْ شِعَارًا لِأَمْرِ لَا يُسَوِّغُ، فَتَكُونُ دَلِيلًا عَلَى مَا يَجِبُ إِنْكَارُهُ» (۱).

واته: نهو کارانه ی به بیدعه داده نریت لای هندیك له خهلكی دهنگ بهرز كړدنه وه به (بسم الله الرحمن الرحيم) له نویژ داو مهسح نه كړدنی خوفه كان و قنوتی به یانیان ... بابه ته كه ئیجتهادی یه رتی لی ناگریت. مه گەر بیته ناونیشانیکی بو بیدعه کاران نهو کاته ده بیته به لگه یه ك بو ریگه لیگریت.

له بهر ئهم تیروانیه زانایانی پیشوو کومه لیک له کاره په له كان (فروع) یان لکاندووه به بابه ته عه قیده یی یه کانه وه له نویسنه کانیان دا بو جیاکاریه کی نیوان (أهل السنة وأهل البدعة)، وه کو:

* کار کردن به مهسحی خوفه وه: بو دژایه تی کردنی شیعه کان.

* ریزبه ند کړدنی خوله فای راشیدین: بو دژایه تی کردنی خهوار یجه کان و شیعه کان، وه (عدالة الصحابة) بو دژایه تی کړدنی (معتزلة وخوارج).

* نویژ کړدنی مه غریب پیش دهر که وتی ئه ستیره کان: بو دژایه تی جوله که و شیعه کان.

* نویژ کړدنی ته راویح: بو دژایه تی کردنی شیعه کان.

ئیجتهادی زانایان له دیاری کړدنی داهینراوه کان دا

تیروانیی زانایان بو برپاردان له سهر بیدعه و ناو بردنی کاره کان جیاوازی له خو ده گریت. به گویره ی دوورو نزیکی و بهیژی و لاوازی به لگه که و خویندنه وه ی بوونی سوو دمه ندی شرعی تیای دا، وه له لایه کی تریشه وه په چاو کړدنی دروستوونی زیان و لادانه شرعی یه کان.

بويه كارينكي ناسايي يه زانابهك به بيدعهي دابنيت و يه كيكي تريس به بيدعهي نه داته قه لثم،
نهمه كارينكي نيجهيادي يه قابيلي پكاندن و نه پكاندن ده كات، به ههمان شيوهي كاره
نيجهيادي يه كاني حلال و حرام.

(ابن تيمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَهَذِهِ مَسَائِلُ الاجْتِهَادِ الَّتِي تَنَازَعُ فِيهَا السَّلَفُ وَالْاُئِمَّةُ، فَكُلُّ
مِنْهُمْ اَقْرَبُ الْاُخَرِ عَلَى اجْتِهَادِهِ»^(۱).

واته: نهمانه بابه تيك نيجهيادين پشوره صالحه كان و نيمامه بهرزه كان جياوازيان تيايدا
هه بروه، هه ريه كه داني ناوه به سمر نيجهيادي بهرامبر دا.

الشيخ (ابن باز) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فلا ينبغي لأحد من المسلمين أن يتخذ من الخلاف في هذه
المسألة وأشباهها وسيلة إلى النزاع والتهاجر والفرقة»^(۲).

واته: نايت بو هيج موسولمانيك نهم جياوازيانه لهم بابتهو هاوشيوه كانيان دا بكاته هو كارينك
بو دوو بهر كايه تي و جياوازي.

(إمام السمعاني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فكل مسألة حدثت في الإسلام فخاص فيها الناس فتفرقوا
واختلفوا فلم يورث ذلك الاختلاف بينهم عداوة ولا بغضا ولا تفرقا وبقيت بينهم الألفة
والنصيحة والمودة والرحمة والشفقة علمنا أن ذلك من مسائل الإسلام محل النظر فيها والأخذ
بقول من تلك الأقوال لا يوجب تبديعا ولا تكفيرا كما ظهر مثل هذا الاختلاف بين الصحابة
والتابعين مع بقاء الألفة والمودة»^(۳).

واته: هه موو بابه تيك له ئيسلام دا قسهي له سمر كراوهو جياوازي له سمر دروست بووه،
له گهل نه وهش دا نهم جياوازيانه نه بووه ته هو كاري رق و دژايه تي و دوو بهر كايه تي، به لكو له
نيوانيان دا خو شهويستي و ناموزگاري و بهرزه يي ماوه ته وه، زانراوه نهمه بابته دنيه كانه كه دروسته
تيروانين تياياندا به يي بوونه هو ي تومه تبار كردني يه كزي به بيدعه كارو بي پروايي، وه كو له نيوان

(۱) "مجموع الفتاوى" (۲۰/۲۹۲)، و "الفتاوى الكبرى" (۴/۴۴۹).

(۲) "مجموع فتاوى ابن باز" (۱۱/۱۴۱).

(۳) "الاتصار لأصحاب الحديث" لأبو مظفر السمعاني ص ۸۵

هاوہ لان دا بووہ.

نهم جياوازيانهش هوکاره کانی دهگه پښته وه بویه کيک له مانه ی خوارموه :

۱. جياوازی تیگه یشتیان بو دهقه شرعی یه کان.
 ۲. ناگالیوونی هندیکیان به سهر هندیك له دهقه کان و پیتاگالیوونی نهوانی تر.
 ۳. به کارهینان و جیه جیکردنی یاسای (سد الزرائع) بهر بهست له ناستی زیانه کان دا.
 ۴. بوچوونی جیای زانایان له سهر نهو کاره: نایا بیدعه یه کی دونیایی یه یا په یوه سته کی دینه.
 ۵. له خوگرتنی هندیك کار به کاره شرعی یه کانه وه، پیتاسینه وه یان پی.
- بو روونز دهرکهوتنی نهم خالانهو ناشنابوونی نهو بابته جياوازيانه ی نیوان زانایان و نامو نهمانیان و وهرگرتنی وه کو لیجته یادیکی زانستی له چوارچیوهی نهدهب و بهما نیسلامی یه کان دا؛ هندیك لهو راو بوچوونه جياوازيانه ی زانایان دهخهینه روو. له گهل دلتیا بوونی بهیزي زانستی لایهك به سهر لایه کی تر داو نریکبون و زیاد خوښندنه وهی بو حق:

۱. تهسبیحات کردن به تسبیح:

الشیخ (العثیمین) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «أولاً: التسبیح بالمسبحة تركه أولى وليس ببدعة؛ لأن له أصلاً».

واته: تهسبیحات کردن به تهسبیح باشتر وایه نه کریت و داهیتراو نیه. له بهر نهوهی به مایه کی هیده.

بهلام الشیخ (الألبانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «أن المسبحة بدعة ... ولولم یکن فی المسبحة إلا سیئة واحدة وهي أنها قضت على سنة العد بالأصابع أو كادت، مع اتفاقهم على أنها أفضل، لكفی! فإني قلما أرى شیخا یعقد التسبیح بالأنامل!»^(۲).

واته: تهسبیح داهیتراوه. نه گهر هیچ خراپه یه كه له تهسبیح دا نه بیټ ییجگه له وهی هوکاری له ناوبردنی تهسبیحات بیت به په نجه بهس ده بیټ، زوړ كم كم كه سیكم بینیټ له وانه تهسبیحاتی به په نجه كر دیټ.

(۲) "سلسلة الأحادیث الضعيفة" (۱/ ۱۸۵ - ۱۹۲).

(۱) "لقاء الباب المفتوح" الشریط رقم (۳).

۲. دروستکردنی میحراب بؤ نوږزکردنی نیمام تیايدا له مزگهوت:

الشیخ (ابن باز) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «ليس المحراب بدعة، بل فعله السلف الصالح من آخر القرن الأول إلى يومنا هذا...»^(۱).

واته: میحراب داهيتراو نيه بهلکو پيشووه صالحه كان له کوتايی سدهی يه کهم دا کردوويانه تا نه مروی نیمه.

وه الشیخ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «والذي أرى أن اتخاذ المحاريب مباح...»^(۲).

واته: نه وهی من دهییم میحراب ریځه پندراوه.

وه الشیخ (صالح الفوزان) حَفِظَهُ اللهُ دهلّیت: «لا ليست بدعة، اتخاذ المحاريب معروف عند المسلمين من قديم الزمان»^(۳).

واته: میحراب داهيتراو نيه، هر له ناو موسولمانان دا ناسراوه له ډیر زه مانه وه.

به لام الشیخ (الألباني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «وأما المحراب في المسجد فالظاهر أنه بدعة»^(۴).

واته: میحراب له مزگهوت دا نه وهی تیدا دهرده کهویت که داهيتراوه.

۳. خهت و بهت ږاکښان بؤ ریځبوونی پیزه کانی مزگهوت:

الشیخ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «...ما أحدث من أمور الدنيا ينظر فيه هل هو حلال أم حرام ولا يقال إنه بدعة... ومن ذلك ما حدث أخيراً في مساجدنا من الفرش التي فيها خطوط من أجل إقامة الصفوف وتسويتها فإن هذا وإن كان حادثاً ولكنه وسيلةٌ لأمرٍ مشروع»^(۵).

واته: نهو کاره دونیا یانهی داهيتراوه سهیر ده کړیت نایا حلاله یا حرامه، ناوتریت بیدعیه، لهوانه ی لهم دوايانه له مزگهوته کاغان دروست کراوه له خهتی سهر فهرشه کان بؤ ریځبوونی

(۱) "فتاوی نور علی الدرب" رقم (۲۳۸).

(۲) "مجموع فتاوی و رسائل العثيمين" (۴۱۲/۱۲).

(۳) "الفتوى" رقم (۱۲۰۵۴).

(۴) "الشر المستطاب" للألاني (۴۷۲/۱).

(۵) "فتاوی نور علی الدرب" (۲/۵).

ریزہ کان، نئمہ ہو کاریکہ بو کاریکی دروست (لہ ہو کارہ دونیایہ کان).

وہ الشیخ (الفوزان) حَفَظَهُ (لَہ دہ لیت: «لا بأس بذلك لأنها تعين على إقامة الصفوف»^(۱)).

وہ الشیخ (الألبانی) رَحِمَهُ (لَہ لیت: «... إذا اخط في المساجد أو الخطوط في المساجد هذه يجب أن تكون بدعة ضلالة باجماع العلماء»^(۲)).

واتہ: نَمُو خہ تانہ ی لہ مزگوتہ کان دا دہ کیشریٹ نئمہ بیدعہ یہ کی گومرای یہ بہ کودہ نگ۱ زانایان.

۴. سَمِیْل تاشین:

(ابن حجر) رَحِمَهُ (لَہ لیت: «وَقَالَ أَشْهَبُ سَأَلْتُ مَالِكًا ... وَقَالَ لِمَنْ يَخْلُقُ شَارِبُهُ هَذِهِ بَدْعَةٌ ظَهَرَتْ فِي النَّاسِ ... قَالَ الطَّحَاوِيُّ الْخُلُقُ هُوَ مَذْهَبُ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ»^(۳)).

واتہ: نِیامی (مالیک) رَحِمَهُ (پرسیاری لی دہ کریٹ دہ بارہی سَمِیْل تاشین، دہ لیت: بیدعہ یہ کہ لہ ناو خہ لک دا بلاو بووہ تہوہ، نِیامی (الطحاوی) رَحِمَهُ (لَہ لیت: تاشین رای (تہوہ حنیفہ) و دوو قوتابی یہ کہ یہ تی (تہوہ یوسف و محمد).

وہ الشیخ (الألبانی) رَحِمَهُ (لَہ لیت: «والمراد المبالغة في قص ما طال على الشفة لا حلق الشارب كله فإنه خلاف السنة العملية الثابتة»^(۴)).

واتہ: مہ بہ ست بہ فہر موودہ کان کور تکر دہ نوہ یہ نہو ی لہ لیو زیاترہ نەک تاشینی سَمِیْل ہہ مووی پیچہ وانہ ی سونہ تی کرداریہ بوونہ کانہ.

۵. دہ ستگر تنی دوا ی رکوع لہ (سمع الله لمن حمده) دا:

الشیخ (العثيمين) رَحِمَهُ (لَہ لیت: «الذي يظهر أن السُّنَّةَ وَضَعَ اليد اليمنى على ذراع اليسرى؛

لعموم حديث سهل بن سعد ... تبين لك أن القيام بعد الركوع يُشرع فيه الوضع»^(۵)).

(۴) "آداب الرفاف" في هامشه ص ۱۱۱.

(۵) "الشرح المنع على راد المستنقع" (۱۰۴/۳).

(۱) "الفتاوى" رقم (۴۵۶۱) في موقع الشيخ.

(۲) الشريط رقم (۶۴۲) من "سلسلة الهدى والور"

(۳) "فتح الباري" لابن حجر (۳۴۷/۱۰).

واته: نه وهی دهرده كهویت به تیگه یشتی گشتی فهرمووده كهی (سهل)؛ ده سگرتنی دواى ركوع دروسته.

وه الشیخ (ابن باز) رحمته الله ده لیت: «والأفضل جعلهما على الصدر ... أن إرسال اليدين ... ومخالف للسنة لا ينبغي فعله»^(۱).

واته: باشتر وایه ده ست بگړیت دواى ركوع، ده ست بهردان پیچه وانهی سونه ته ناییت بگړیت.

وه الشیخ (صالح الفوزان) رحمته الله ده لیت: «من السنة وضع الكف اليمنى على الكف اليسرى وقبضهما على الصدر حالة القيام في الصلاة ... وهذا من سنن الأفعال الثابتة في الصلاة»^(۲).

واته: سونه ته ده سگرتنی دواى ركوع له سهر سنگ. یه كینكه له سونه ته كانی نویت. وه الشیخ (الألبانی) رحمته الله ده لیت: «ولست أشك في أن وضع اليدين على الصدر في هذا القيام بدعة ضلالة»^(۳).

واته: گومانم نیه ده سگرتنی دواى ركوع له سهر سنگ داهيتراوینكى گومراییه.

۶. پیروزیایی كردنی سهری سالی كوچی:

رای الشیخ (العثيمين وابن باز والجبرین) په همتی خوايان لیبت وایه: «إن هناك أحد فرد عليه، ولا تبدئ أحداً بذلك»^(۴).

واته: نه گهر یه كینك پیروزیایی سهری سالی كوچی لی كردی وه لامی بدهر وه، ده سپیڅه رى مه كه، وه ناییت بگړیت به عاده ت.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۱/۱۴۵۴).

(۲) "الفتاوى" رقم (۷۷۵۹).

(۳) "أصل صفة صلاة النبي ﷺ" (۲/۷۰۱).

(۴) شريط "اللقاء الشهري" رقم (۴۴).

الشیخ (صالح الفوزان) حَفِظَهُ اللهُ دهلَیت: «هذا بدعة يشبه تهاى النصرارى بالعام الميلاى»^۱.

واته: نومه بیدعه په که له شیوازی پیروزیایی سهری سالی له دایکبونی (مسیح) عليه السلام دا ده کړت.

هموو نهم زانا بهرزانى نهملى سوننت په که بهرنامهو (المنهج العلمى) يان هه په له په يوه ست بوون به قورنان و سوننت و شیوازی ټيگه پشتنى هاوه لان و پشووو صالحه کان و دهر نه چوون له چوارچيوه ی بهلگمو دزايه تى کردنى هموو جوړه کانی لادان و دوور که و تنه وه له قورنان و سوننت و به تايهت بواره کانی (الشرك والبدعة) هاوبهش برپاردان و داهیتراوه کان که هردو وکیان له (حق الله وحق الرسول) دا کوډه بیته وه.

وه هيچ سازشکیان نيه له سهر (البدعة الحقيقية) داهیتراوه پوون و ناشکراکان و کوډه ننگن له دزايه تى و بنه پر کردنى.

نهمانه همووی پنى دهوتریت (التأصيل) بنهمادارى له بهرنامه دا.

بهلام له سهر باره تى (التنزيل) واته دابه زینى حوکه کان بو جوړاو جوړى کاره کان ده شیت بوچوونه کان جياوازيان هه بیټ و پای جياواز بهدى بکړت.

نهمهش ده گهر پته وه بو زور دلسوزى و خه مخواردن و خویندنه وهى هموو لاکانى نهو بابه ته و نابلقه دانى به هموو خویندنه وه شهرعى په کان.

نه گهر چى له هندیکیان دا تا پړه په کى زور لایه کیان نریکړه له حقه کهو دلنیا بوونى زیاترى ټیډیه و پنداگرى له سهر بنهمای کاره که ده کات. بهلام نه وه ناگه په نیټ دزايه تى نه ویرى پى بکړت، وه یاخود بکړته بهلگمو غونه بو دوودلنى زانایان و نه بوونى کوډه نگیان و کردنه وهى په واج بو بیدعه.

نهمه له هموو نیجته هاده دینه کان دا هه په وه کو بواره شهرعى په کان له حلال و حرام دا،

زانایانی پایه بهرز بییهش نابن له پاداشتی خوږیان له هوکاري ئهو هموو ته مهن و کارو دلسوززانه یان بو خزمه تکر دنی دین و پاراستنی شهرعی خوا. وه کو یته مبه ر ﷺ ده فهر مویت: «إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أخطأَ فَلَهُ أَجْرٌ» .

واته: نه گهر حاکم و موخته مهیدنک نیجته یادیان کردو پینکایان ئهوا دوو پاداشتیان ههیه، وه گهر ههله یان کرد یهک پاداشتیان ههیه.

کهواته ئهوان له نیوان پاداشتیك و دوو پاداشت دان به ههر شیوه یهک بیت. له بهر ئهوه نابیت نهم جیاوازیانه بیته هوکاري به سوک و بی قهدر ناوبردنی زانایان و تانه دان لییان و به کارهینی فتهواکایان بو پینکدادانیان و ناشیرین کردنیان، نه مه کاری بی (منهج) بیدعه کارانه بو رهواجی بیدعه کانیان و کارناسانی بو رزگار بوونیان له تومهتی بیدعه کاری.

نهم جیاوازیانه مان بو یه خسته روو تا قوتاییانی نه هلی عیلم ناشنا بن له سهر وورده کاری عیلمی و له خو تعقلید کردنی لایهک ده رجن، ریگهی توژی نه وهی زانستی بگرته بهرو نهم خیلافانه له نامویی ده رجیت و هوکاري فراوان بیر کردنه وه بیت بو یان، وه بیدعه کاران نه یقوز نه وه بو مه بهسته کانی خو یان و قه درو ریزی زانایان پاریزراو بیت، گهر ههر له کو نه وه شا ده ماری کاری بیدعه کاران و فیره قه کان لیدانی زانایانی نه هلی سونهت بو وه.

وه کو (ابن عساکر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَعْلَمُ يَا أَخِي وَفَقْنَا اللَّهَ وَإِيَّاكَ لِمَرْضَاتِهِ مِمَّنْ يَخْشَاهُ وَيَتَّقِيهِ حَقُّ تَقَاتِهِ إِنَّ لِحُومِ الْعُلَمَاءِ رَحْمَةً اللَّهِ عَلَيْهِمْ مَسْمُومَةٌ وَعَادَةُ اللَّهِ فِي هَذَا أَسْتَارٌ مُنْتَقِصُهُمْ مَعْلُومَةٌ لِأَنَّ الْوَقِيعَةَ فِيهِمْ بِمَا هُمْ مِنْهُ بَرَاءٌ...» .

واته: نهی برام خوا ی گه وره یارمه تیمان بدات له گه لتانا بو ره زامه نندی و لیترسانی و په رستنی تهواوی ئهو، گوشتی زانایان رهحه تی خوا یان لیبت زههراوی یه، سونهتی خوا ی پهروه ر دگار له زړاندنی ناوی کهسانی به کهم ناوبردنی ئهوان ناشکرایه له بهر نه وهی ئهوان بهرین له وهی دوژمنایان ده لیتن.

(۱) رواه البخاري (۷۳۵۲)، ومسلم (۱۷۱۶)، وأحمد (۱۷۸۱۶)، والطبري في "الأوسط" (۳۱۹۰)، وابن عبد البر في "المجامع" (۱۶۶۲).

(۲) "تبيين كذب المفتري" لابن عساکر ص ۲۹.

سی یه م : داهینراوی نه کردوو

(البدعة التركیة)

داهینراوی راسته و خو و حقیقی نه و داهینراویه هیچ بڼه مایه کی له دین دا نه بیټ و له ژیر هیچ جوړه مبه ست و یاسایه کی شهرعی دا جینگهی نه بیته وه.

کاره کانی پیغمبر ﷺ پی دوهوتریت (السنة الفعلية) سونه ته کرداریه کان، له بهرامیهر دا نه گهر داهینراوی تیدا نه نجام بدریت پی دوهوتریت (البدعة الفعلية) داهینراوه کرداریه کان، وه نه و کارانه ی پیغمبر خوا ﷺ نه نجامی نه داوه پی دوهوتریت (السنة التركیة) سونه ته نه کراوه کان. به و مانایه ی سونه ته نه کریت له بهرامیهر نه مه شدا گهر بکریت نه و کارانه پی دوهوتریت (البدعة التركیة) داهینراوه نه کراوه کان، وه نه گهر دابه شکر دنیکی جیا کردنه ویی به شیوه ی سونه ت و بیدعه بکه ین بهم شیوه ش ده بیټ: «البدعة على قسمین: بدعة فعلية، وبدعة تركية، ... فكما كلفنا الله باتباع النبي صلى الله عليه وسلم في فعله ... كذلك طالبنا باتباعه في تركه، فيكون الترك سنة، والفعل سنة».

واته: داهینراو دوو به شه: داهینراوی کرداری و داهینراوی نه کردوو. وه کو چوڼ سونه ت دوو جوړه: سونه تی کرداری و سونه تی نه کردوو، چوڼ خوی پوره دگار داوی لیکر دووین شوینکته و ته ی پیغمبره که ی بین له کرداره کانی دا ناواش داوی لیکر دووین شوینکته و ته ی نه کردوه کانی یی. بهم شیوه نه کردن سونه ته و کردن سونه ته.

«وكما لا نتقرب إلى الله بترك ما فعل، لا نتقرب إليه بفعل ما ترك، فالفاعل لما ترك، كالتارك لما فعل»^(۱).

واته: هه روه کو چوڼ خوا په رستی نا کریت به نه کردنی نه و کارانه ی پیغمبر ﷺ کړدوو یه تی؛

(۱) "نور السنة وظلمات البدعة في ضوء الكتاب والسنة" للدكتور سعيد بن علي بن وهف القحطاني ص ۴۴

(۲) "نور السنة وظلمات البدعة في ضوء الكتاب والسنة" للدكتور سعيد بن علي بن وهف القحطاني ص ۴۴، "الإبداع في مسار

الابتداع" لعلي محفوظ ص ۱۱۰.

ناواش خواپهرستی ناکهين به کردنی نهو کارانهی نهیکردووه، جیاوازی نیه له نیوان کار کردن به نهکراوه کان و نه کردنی کراوه کان.

(ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَإِذَا اسْتَحْبَبْنَا فِعْلَ مَا تَرَكَهُ كَانَ نَظِيرَ اسْتِحْبَابِنَا تَرْكَ مَا فَعَلَهُ، وَلَا فَرْقَ» .

واته: گهر پیمان خوښیبت نهو کارانه بکهين که پتغمبهري خوا ﷺ نهیکردووه هاوښووی نهو به پیمان خوښیبت نهو هی کردوویتهی نهیکهين، نهمه هیچ جیاوازی نیه.

پیناسه ی داهینراوی نهکردو (البدعة التركیة): «هو أن يترك الشارع الفعل مع وجود مقتضاه وعدم المانع منه، أو أن يسكت الرسول صلى الله عليه وسلم عن الفعل غير الجلي، مع قيام المقتضى وعدم المانع» .

واته: داهینراوی نهکردو بریتی یه له نه کردنی کاریک له لایه نی پتغمبهري ﷺ له گهل بوونی پتویسته کانی نهو کاره و نه بوونی هیچ ریگریک له کردنی دا یان بیده نگوونی پتغمبهري ﷺ لهو کارانهی که سروشتی نیه له ناده میزاد دا له گهل پتویستی و نه بوونی هیچ ریگریکه.

واته هه موو کاریکی عبادتهی مه به ست پی نریک بوونه وه بیت له خودا ﷻ وه به گشتی پتویستی نهم کاره له سهرده می پتغمبهري ﷺ هه بوو بیت، وه هیچ ریگری یه که له به رده م کردنی نهم کاره دا نه بوو بیت. له گهل نهو هس دا پتغمبهري خوا ﷺ نهیکرد بیت و که سی فی نه کرد بیت، نانهمه به لگه یه له سهر نهو هی داواکاری له سهر نه کردنیتهی، وه نهم نه کردنه پی دهوتریت سونه ت و کردنه که شی کاریکی ری پته دراوه و پی دهوتریت بیدعه، وه کو دوعا کردن به کومهل له دوا ی نویژه فهرزه کان.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «أَنْ يَسْكُتَ عَنْهُ وَمُوجِبُهُ الْمُقْتَضِي لَهُ قَائِمٌ، فَلَمْ يُقَرَّرْ فِيهِ حُكْمٌ عِنْدَ نَزُولِ النَّازِلَةِ زَائِدٌ عَلَى مَا كَانَ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ؛ فَهَذَا الضَّرْبُ السُّكُوتُ فِيهِ كَالنَّصِّ عَلَى أَنَّ قَضَدَ الشَّارِعِ أَنْ لَا يُزَادَ فِيهِ وَلَا يُنْقَصَ؛ لِأَنَّهُ لَمَّا كَانَ هَذَا الْمَعْنَى الْمَوْجِبُ لِشَرْعِ الْحُكْمِ

(۱) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" لابن القيم (۲/ ۲۸۱).

(۲) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۴۳، ۴۴)، "الاعتصام" لشاطبي (۱/ ۳۶۱).

الْعَمَلِ مَوْجُودًا ثُمَّ لَمْ يُشْرِعِ الْحُكْمَ دَلَالَةً عَلَيْهِ؛ كَانَ ذَلِكَ صَرِيحًا فِي أَنَّ الرَّائِدَ عَلَى مَا كَانَ هُنَالِكَ
بِدْعَةً زَائِدَةً، وَمُخَالَفَةً لِمَا قَصَدَهُ الشَّارِعُ؛ إِذَا فُهِمَ مِنْ قَصْدِهِ الْوُقُوفُ عِنْدَ مَا حَدَّ هُنَالِكَ، لَا الزِّيَادَةَ
عَلَيْهِ وَلَا النُّقْصَانُ مِنْهُ»^(۱).

واته: بیده نگیون له سمر کاریک پیوستی هه بووه لهو سهرده مه دا وه هیچ حوکمیکی بو
زیاد نه کراوه له کاتی پیوستیون دا زیاد له حوکمی نهو سهرده مه، نهو شیوه بیده نگیه وه کو دهق
وايه، مه بهستی شهرعی تییدا نه زیاد کردنه وه نه که مکردنه، وه کو (بانگ و قامهت بو نوژی
جهژن و روژگیران و نوژه بارانه). له کاتیک دا پیوستی نهو کارانه ناشکرایه وه له گهل نهوش دا
هیچ کاریک له مانه نه نجام نه دراوه. نهو ناشکرایه کی راست و روونه که زیاد کردن تییدا
بیده یه کی زیاده یه و پیچه وانه ی مه بهستی شهرعی، داواکاری شهرعی تییدا وه ستانه له سنوردا
بهی زیادو کهم.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِیت: «بل يقال: ترك رسول الله صلى الله عليه وسلم مع وجود ما
يعتقد مقتضيا، وزوال المانع، سنة، كما أن فعله سنة. فلما أمر بالأذان في الجمعة، وصلى العيدين
بلا أذان ولا إقامة، كان ترك الأذان فيهما سنة، فليس لأحد أن يزيد في ذلك، بل الزيادة في ذلك
كالزيادة في أعداد الصلوات أو أعداد الركعات، ... وليس له أن يقول: هذه بدعة حسنة، بل
يقال له كل بدعة ضلالة.

ونحن نعلم أن هذا ضلالة قبل أن نعلم نهيًا خاصًا عنها، أو نعلم ما فيها من المفسدة ... فإن
كل ما يبيده المحدث لهذا من المصلحة، أو يستدل به من الأدلة، قد كان ثابتًا على عهد رسول الله
صلى الله عليه وسلم، ومع هذا لم يفعله رسول الله صلى الله عليه وسلم، فهذا الترك سنة خاصة،
مقدمة على كل عموم وكل قياس»^(۲).

واته: به لكو دهوتریت: نه كردنی پیغه مبه ری خوا رَحِمَهُ اللهُ کاریک له گهل بوونی نهوه ی به پیوست
دانه نریت بو ی و نه بوونی رینگریه ک له كردنی دا سونه ته. وه کو چۆن کاره کانی سونه ته، کاتیک

(۱) "الموافقات" (۱۵۷/۳)، "الاعتصام" (۳۶۰/۱)، "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۴۶/۲).

(۲) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الحميم" (۱۰۳/۲)، "مجموع الفتاوى" (۱۷۲/۲۶).

فهرمان ده دات به بانگ بړ جومعه، وه له گهل نه وهش دا هه ردوو نوږزی جه ژنه که ده کات بهی بانگ و قامهت؛ نهوا نه کردنی بانگ تیاپان دا سونهته. کهس بوی نه زیادی کات تیاپان دا، بهلکو زیاد کردن تیاپان دا وه کو زیاد کردنی ژماره ی نوږزو رکاته کانه ... وه بوشی نه بلیت بیدعه ی چاکه به بهلکو دهوتریت هه موو بیدعه یه گومرای یه، نیمه ده زاین نه مه گومرای یه پیش نه وه ی بزاین رنگری یه کی تایه تی له سهره، یاخود خراپه یه کی زوری تیدایه، هه رچیه ک داهینه به چاکی بزایت بوی و بهلگه ی له سهر بیتته وه، وه هه موو نهو چا کانهش بوونی هه بووه له سهرده می پیغمبردا ﷺ و له گهل نه وهش دا پیغمبره ی خوا ﷺ نه یکردووه. نه م نه کردنه سونه تیکی تایه تهو له پیش خویندنه وه ی هه موو جوړه دارشتیکی گشتی وقیاسیکه وه یه.

نایا نه کردن کاره؟

اهل التړک فعل؟

نیمامی (الشقیطی) رَحْمَتُهُ بړ نه م بابته ده لیت: «كُونُ الْكَفِّ فِعْلًا دَلَّتْ عَلَيْهِ آيَاتَانِ كَرِيمَتَانِ مِنْ سُورَةِ «الْمَائِدَةِ»، دَلَالَةً وَاضِحَةً لَا لَبْسَ فِيهَا، وَلَا نِزَاعَ. أَمَّا الْأُولَى مِنْهُمَا، فَهِيَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَنْبِيَاءُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْآثِمَ وَأَكْلِهِمُ السَّحْتَ لَإِثْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ [المائدة ٦٣]. فَتَرَكُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَنْبِيَاءُ نَهْيَهُمْ عَنْ قَوْلِ الْإِثْمِ وَأَكْلِ السَّحْتِ سَمَاءُ اللَّهِ جَلَّ وَعَلَا فِي هَذِهِ الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ صُنْعًا فِي قَوْلِهِ: ﴿لَإِثْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾، أَي: وَهُوَ تَرْكُهُمُ النَّهْيَ الْمَذْكُورَ، وَالصَّنْعُ أَخْصُ مِنْ مُطْلَقِ الْفِعْلِ، ... وَأَمَّا الْآيَةُ الثَّانِيَّةُ، فَهِيَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَإِثْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [المائدة ٧٩]. فَقَدْ سَمَّى جَلَّ وَعَلَا فِي هَذِهِ الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ تَرْكُهُمُ التَّنَاهِي عَنِ الْمُنْكَرِ فِعْلًا، وَأَنْشَأَ لَهُ الذَّمَّ بِلَفْظَةِ يَنْسَ ... فِي قَوْلِهِ: ﴿لَإِثْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾. أَي: وَهُوَ تَرْكُهُمُ التَّنَاهِي، عَنْ كُلِّ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ، ... وَقَدْ دَلَّتْ أَحَادِيثُ نَبَوِيَّةٌ عَلَى ذَلِكَ؛ كَقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»، فَقَدْ سَمَّى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ تَرَكَ أَدَى الْمُسْلِمِينَ إِسْلَامًا، وَمِمَّا

يَذُلُّ مِنْ كَلَامِ الْعَرَبِ عَلَى أَنَّ التَّرْكَ فِعْلٌ قَوْلُ بَعْضِ الصَّحَابَةِ فِي وَقْتِ بَنَائِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لِمَسْجِدِهِ بِالْمَدِينَةِ:

لَئِنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِيُّ يَعْمَلُ ... لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضِلُّ» .

وه ده لبت: «وَالصَّحِيحُ أَنَّ الْكَفَّ فِعْلٌ، كَمَا دَلَّ عَلَيْهِ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ وَاللُّغَةُ؛ كَمَا تَقَدَّمَ» .

واته: نه کردن کاره یان نا؟ دوو نایه تی سورته تی [المائدة] به لگه یه له سهر نه وه ی نه کردن کاره به شیوه کی روون و ناشکرا، یه کهم نایه تی سهرزه نشتی قه شهو عابیده کانی گاوره کان ده کات له نه نجام نه دانی فه رمان به چاکو ریگری له خراپه که ریگر نه بوون له تاوان و حه رام خواردنه کانی خه لکی، بویه له ناستی نه مه دا خوی پهروه ردگار بیان ده فه رمویت: ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ [المائدة: ۶۳]. خراپترین کاره کردوویانه، نه کردنی کاره کانیان به کردن ناو بردووه. بویه وشه ی (صنع) دروست کردن تایه تزه تا (فعل) کار کردن.

نایه تی دووه میش به هه مان شیوه سهرزه نشتی گاوره کان ده کات به وه ی ریگر نه بوون له به ربه سستکردنی خراپه کان دا. به هه مان شیوه ده فه رمویت: ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [المائدة: ۷۹]. خراپترین کاره کردوویانه، به وشه ی (بئس) به تایه تی بو به خراپ باس کردن به کارده هینریت، هه ردوو نایه ته که له ناستی نه کردنی کاره کانیان به کرده وه کردن ناو ده بات. وه فه رموده کهش پیغه مبه ری خوا ﷺ و ازیله یانی نازاری موسولمان به موسولمان بوون ناو ده بات. وه له قسه ی عه ره بیش دا به هه مان به کاره یانه وه کو هاوه لان له کاتی مزگوت کر نه وه که ی مه دینه دا ده یان وت: گهر دابنیشتی نایه تی و پیغه مبه ر ﷺ کاری بکردایه نه وا کاریکی گو مرایی بوو نیمه ده مان کرد، بهم شیوه یه رای دروست نه وه یه نه کردن کاره وه که به لگه ی قورنان و سونه ت و زمان روونی کرده وه.

۱ "أضواء البيان" للشنقيطي (۴۸/۶)

۲ "أضواء البيان" للشنقيطي (۵۰/۶)

نیمامی (الشوکانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «ترکه صلی الله علیه وسلّم للشيء، كَفَعْلِهِ لَهُ فِي النَّاسِي بِهِ فِيهِ، قَالَ ابْنُ السَّمْعَانِيِّ: إِذَا تَرَكَ الرَّسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا وَجَبَ عَلَيْنَا مُتَابَعَتُهُ فِيهِ» .

واته: نه کردنی کاریک لای پیغمبر ﷺ وه کو کرداری وایه پیوسته شونیکه وتهی بین. نیمامی (ابن السمعاني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: گهر پیغمبری خوا ﷺ کاریکي نه کرد واجبه شونیکه وتهی بین تیای دا.

وه نیمامی (القسطلاني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «وترکه صلی الله علیه وسلّم سنة كما أن فعله سنة» .

الشيخ (الألباني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «لأن السنة على قسمين: سنة فعلية وسنة تركية» .

مهرجه کانی نعم یاسایه «أن يترك الشارع الفعل مع وجود مقتضاه وعدم المانع منه»، یاخود بهم جوړه «إذا ترك الرسول ﷺ فعل عبادة من العبادات مع كون موجبها وسببها المقتضي لها قائماً ثابتاً، والمانع منها متنفياً فإن فعلها بدعة» .

واته: نه گهر پیغمبری خوا ﷺ جوړیک له عبادتهی نه کرد له گهل بوونی هوکارو پیوسته کانی لهو کاته دا. وه نه بوونی هیچ ریگریه ک له کردنی دا؛ نهوا کردنی نه کاره بیدعهیه. نه م یاسایه له دوو مهرج پیکهاتووه:

یه کهم: (وجود مقتضاه): هوکارو پیوسته کانی بوونی بووبیت له سهردهمی پیغمبردا ﷺ له گهل نه بونانهش دا نهی کردیت پیغمبر ﷺ.

دووه م: (انتفاء الموانع): نه بوونی هیچ جوړه ریگریه ک له کردنی دا له سهردهمی پیغمبردا ﷺ.

(۱) "إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول" للشوكاني (۱/۱۱۹)

(۲) "الإبداع في مضار الابتداع" لعل محفوظ ص ۴۲

(۳) "حجة النبي ﷺ" ص ۱۰۰.

(۴) "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجزائري ص ۷۷.

بهم دوو مدرجه نه کړدنه کانی پیغمبر ﷺ به لگه یو واجبه شوینکموته ی بین. به نه کړدنی دهیته کاریکی سونه ت. وه به کړدنی دهیته کاریکی داهیتراو به سر خاوه نه که یوه.

«يشترط لاعتبار الترك سنة مواظبة الرسول ﷺ على الترك» .

واته: مخرجی ره چاو کړدن له نه کړدن دا که دهیته سونه تی نه کړدن. به رده وای نه کړدنی پیغمبر ﷺ لهو کاره.

نه کړدنی پیغمبر ﷺ نه وه یه (عمر بن عبدالعزيز) رَكَّاهُ ده لیت: «فَإِنَّ السُّنَّةَ إِنَّمَا سَنَّاهُ مَنْ قَدْ عَلِمَ مَا فِي خِلَافِهَا مِنَ الْخَطَا وَالزَّلَلِ وَالْحُمَقِ وَالتَّعَمُّقِ» .^۱

واته: نه وه ی سونه تی دارشوو زانا بووه به سر پیجوه وانه که ی و بهرامبری دا که هه لهو نزانین و زیاده روه یی و کهم عه قلیه، واته نه کړدنه کانی پیغمبر ﷺ.

جوړه کانی نه کړدنی کاره کان له لایه ن پیغمبره وه ﷺ

نه کړدنی کاریک له کاره کان له لایه ن پیغمبره وه ﷺ لهم جوړانه به دمر نیه^۲:

۱. نه کړدنی پیغمبر ﷺ له بهر پیوستی نه بوونی لهو کاتدا (وه نه بوونی هیچ ریگریه که له کړدنی دا): کړدنی نه م کاره سونه ت نیه. به لکو ریگه پندراوه نه گهر هه ر کاتیک پیوستی بو دروست بوو وه به لگه ی شهرعیش پشتگیری کرد وه کو (مصالح المرسلة أو القياس) به تاییه ت لهو کارانه ی ده رک به سوده کانی ده کړیت، وه کو: شهر کردن له گهل نه وانه ی زه کاتیان نه دده دا له هه لگه راوه کان، به لام نه گهر عیاده ت بوو ده رک به هیچ شتیک نه دده کرا تیای دا نه و کړدنی دهیته ییدعه. له بهر نه وه ی گهر عیاده ت بوایه ده بوو.

(۱) "حقیقة الدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۳۲۰)، "القواعد النورانية" لاس تيمية ص ۱۰۲، "المستصفى" لعزالي (۲/ ۲۲۳).

(۲) "سنن أبي داود" (۴۶۱۲)، "الدع" لابن وضاح (۷۴)، "المقدر" للعرباي (۴۴۶)، "الشريعة" للأجري (۵۲۹)، "الابانة الكبرى" لابن بطة (۱۶۴)، "القضاء والقدر" للييهقي (۵۳۹).

(۳) "قواعد معرفة الدع" لمحمد حسين الخيري ص ۷۸. "حقیقة الدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۴۴).

۲ نه کړدنی کارنک له لایه ن پښمبه مروه ﷺ به هوکاري پښمبه له کړدنی دا، له گمل بوولی پښمبه شیش دا بوی: وه کو: نویژی تهر او یخی شهوانی رهمه زان به جهماعهت له مزگهوت دا له ترسی فهرز نه بوون له سهر موسولمانان، وه کو کړدنه وهی قورنان له یهک (مصحف) دا له بهر هوکاري دابهزینی زیاتری قورنان و نه گهری سرپنه وه (نسخ) و گورانکاری له قورنان دا له لایه ن خوداوه ﷺ.

۲ نه کړدنی کارنک له لایه ن پښمبه مروه ﷺ له گمل بوولی پښمبه و نه بوولی پښمبه دا: نهم نه کړدنه لهم حالته دا سونه ته، وه کو: بانگ دان بؤ نویژی تهر او یخ و جهژنه کان و دواخستنی وتاری جهژن بؤ دواى نویژی جهژن، نهم جوړه تهرک نه کړدنه سونه ته به کړدنی «فوضعه تغییر لدين الله» گورانکاریه له دینی خوا دا ﷺ.

تیبینس:

۱. نه کړدنی کاره حلاله کان و عبادته کان دوو جوړه:

یه کهم: گهر کاروباره حلاله کان له خواردن و جل و بهرگ و خهوتن و ژن هیتان ... یاخود جوړنک له جوړه کانی عبادت نه کات له پروی نه توانین و تمه لى و کاره خوښه کانه وه بهی مه بهست بوونی تیایدا وه کو عبادت و دینداری؛ نهوا نهم کاری نه کړدنه نابینه بیدعه.

گهر عبادت نه کړدن بیت به گویره ی داواکاری کاره کهو بوون و نه بوونی پاساوو تاوان دهریت به سهری دا، وه نه گهر کاره حلاله کان بیت له بهر زیان و زهره مهندي بؤ لاشه یان حهز لینه کړدنی به سروشتی خو ی یاخود به هوکاري گومان (شبه) تیای دا: نهوا حلاله و تاوانی تیای دا نیه.

دووه م: نه کړدنی کاره حلال و رینگه پندراوه کان به لام به نیه تی دینداری و عبادت، گهر نهم کاره له ههر بواریکی (عبادات و معاملات و عادات) بیت، پی دهرتیت داهینراو به بیدعه له سهر خوا و نه که ی دهنوسریت، وه کو نهم که سانه ی هاتن بؤ لای خیزانه کانی پښمبه مروه ﷺ پرسیاری عبادته کانی پښمبه مریان ﷺ کړدو به لایانه وه کهم بوو، پاشان ههریه که ی بریاری

حرام کردن و واجب کردن کار یکی له سهر خوی دا، «قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الذَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَبَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ. فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَخْشَاكُمْ لَهٗ وَأَتَّقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».

واته: یه کیکیان وتی: ناخهوم و هه موو شهو شهونویژ ده کم. یه کیکی تریان وتی: هه موو سالتیه که بهر ژووو دهیم و نایشکیتم. یه کیکی تریان وتی: ههتا ههتا یه زن ناهیتیم. پیغمبر ﷺ هاتوو فهرمووی: من بهر ژووو دهیم و هه نندیک کات نایگرم و نویژده کم و ده شخهوم و ژنیش ده هیتیم. نهوهی پشت له سونهتی من ده کات له من نیه.

یاخود وه کو نهو پیاوهی ناوی (أبو اسرائیل) بوو نه زری کردبوو به پیوه بیت و دانه نیشیت، وه نه چیتیه بهر سیهرو قسهش نه کات و بهر ژوووش بیت، پیغمبر ﷺ پی فهرموو: «مُرُهُ فَلْيَكَلِّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ، وَلْيَمِّمْ صَوْمَهُ».

واته: فهرمانی پی بکن با قسه بکات و بچیتیه ژیر سیهرو دانیشیت و ر ژوووه که ی بگریت. ههروهک پیاونیک گوشتی له سهر خوی حهرام کردو پرسی به پیغمبر ﷺ کرد، پاشان نهیم نایه تهی له سهر هاته خواره وه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرِّمُوا طَيِّبَاتٍ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَمَسُّوْا إِنَّا اللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ [المائدة: ۸۷].

واته: ئیمانداران حه لاله کان له سهر خوتان حهرام مه کهن و سنور مه به زینن. کیشانیه تهواو لییره دا نهوهیه ههر کاریک له ههر بواریکی دین دا بیت یاخود دونیا گهر گور انکاری تیادا بکات و له شیوازی خوی بیترزیتیت به نیهتی عیبادت و ره زامه ندی خواو

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۳۸)، والاجري في "الشريعة" (۹۶).

(۲) رواه البخاري (۶۷۰۴)، وابن ماجة (۲۱۳۶)، وأبو داود (۳۳۰۰)، وسنن ترمذيه ص ۲۸۵.

دینداری و بهرگي دینی به بهر دا پېوښت ده بیه بیدعوو خاوه نه که ی بیدعه کارو تاوانبار ده بیت.

نمه نمو کارانه یه خوی گه وړه په خنه ی له گا وړه کان گرت کاتیک له سمر خویان کومه لیک کاریان به نیته عبادت و دینداری نه نمایان ده داو پاشان په یوه ست نه یون پیوهی ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَارِعُوهَا حَقَّ رِعَابِهَا﴾ [الحجید ۲۷۰].

الشیخ (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فهم ابتدعوا من عند أنفسهم عبادة، ووظفوها على أنفسهم، ... قصدهم بذلك رضا الله تعالى، ... وما قاموا بها ولا أدوا حقوقها، فقصروا من وجهين: من جهة ابتداعهم، ومن جهة عدم قيامهم بما فرضوه على أنفسهم» .

واته: عبادته یان له سمر خویان داناو بهرنامه پریزبان کرد یو خویان و مده ستیشیان په زامه ندی خوا بوو ﷺ. له گه لنه وهش دا په یوه ست نه یون پیوهی له دوو لاره که مته رخه م بوون: له لایه که بیدعه یان داهینراو له لایه کی تریش هه لته ستان به جیه جیکردنی و بردنه سمری.

۲. نه کردنه کانی پیغمبر ﷺ دوو جوړه:

یه که م: کاریکی پانه هاتوو له سمری (الفضل بغير الجبلی): واته کاره دینی هکان.

دووه م: کاریکی پانه هاتوو له سمری (الفضل الجبلی): واته کاره سروشتیه کانی دنیا.

یه که م: کاریکی پانه هاتوو له سمری (الفضل بغير الجبلی): نمو کارانه یه وه کو عبادت و ناداب و پیوستیه کانی گه یان دنی دین. نه مانه هه مووی ده بیت شه ریعت و یاسا یا خود سوننه ت وه کو دین په چاو ده کړیت.

دووه م: کاریکی پانه هاتوو له سمری (الفضل الجبلی): نمو کارانه ی پیغمبر ﷺ کردویه تی یان نه یکردوو (الفعل والترك) ده رکه و توره پانه تینکی سروشتی ناده میزاده، وه کو: خواردنی له کاتی برسیقی دا، وه خواردنه وی له کاتی تینویه تی دا، وه خهوتنی له کاتی هیلاکی دا، له مانه دا شیوازی چونی تی نه نمایدانی نم کارانه پی دوتریت سوننه ت. ناچیته ژیر باری نم بابه ته وه، وه کو: به دهستی راست خواردن و له سمر لای راست خهوتن و به دهست نویژه وه

نمو کاره سروشتیانہی ناده میزاد لای زانایان پی دوتريت (ما فعله وترکه اتفاقاً) . نهوی کردویه تی و نهیکردوه و اگونجاوه بهی مهبهست، نهوی کردویه تی وه کو غونه کانی پیشووی له خواردن و ... ، نهوی نهیکردوه به شیوهی و اگونجاو: نه خواردنی ناو له کاتی تواف دا له بهر نه بوونی پیوستی بو خوی. جوړی هزلیکردنی خواردنه کان، چهند سهردانی خه لکی وچهند خه وتن هاوه لان زانیوانه کاره خوییه کانی پیغمبر ﷺ په یوهندی به خودی پیغمبره وه ﷺ هدی وه کو دنیایی و جیایان کردوته وه له کاره دینی و پیوستیه کانی. وه گهر پروادو ویکش بوو بیت پرسیان پیکردوه. وه کو خواردنی گوشتی (ضب) جوړیکه له گیانله بهران (شیوهی وه کو مارمیلکه وایه) جاریک دایان نا له سهر سفره ی پیغمبر ﷺ هوالیان دایه «فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَنِ الضَّبِّ، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ: أَحْرَامُ الضَّبِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ»» .

واته: دهستی هه لپری و وتیان حدرامه نه ی پیغمبره ی خوا ﷺ؟ فهرمووی: نه خیر، به لکو لهو شونیه ی من و قهومه که می لیووه نه خوراوه، له بهر نه وه حزم ناچیته سهری.

عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِ الثُّومِ، قَالَ: «وَلَوْ لَا أَنَّ الْمَلَكَ يَنْزِلُ عَلَيَّ لَأَكَلْتُهُ» .

واته: ئیمامی (علی) ؓ ده لیت: پیغمبره ی خوا ﷺ فهرمانی دا به خواردنی سیرو فهرمووی: نه گهر فریشته نه هاتایهت بو لام ده مخوارد.

وه کو الشیخ (العثیمین) رَحْمَةُ اللهِ دهر باره ی چوونه ناو شاری مه کهو چوونه ناو مزگهوتی (المسجد الحرام). وه که پیغمبره ی خوا ﷺ له بهری سهره وه ی مه کهه چووته ناو شاری

(۱) "حقیقة الدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر العامدي (۲/ ۴۴).

(۲) رواه البخاري (۵۳۹۱)، ومسلم (۱۹۴۵)، وابن ماجه (۳۲۴۱)، وأبو داود (۳۷۹۴)، والسنن (۴۸۰۹)،

وأحمد (۱۶۸۱۵)، والدارمي في "السنن" (۲۰۶۰)، واس حاد في "صحيحه" (۵۲۶۳)، والطبراني في "الكبير" (۳۸۱۵)،

وأبو نعيم في "الطب السوي" (۱۷۲)، والبعقوي في "شرح السنة" (۲۷۹۹)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۳۲۸۵)

۳ رواه الطبراني في "الأوسط" (۲۵۹۹)، والزار في "المسند" (۷۴۸)، وأبو نعيم في "الحلية" (۳۵۷/۸)، والطحاوي في "شرح

مشكل الآثار" (۶۶۲۶)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" (۴۴۹۳).

مهككهو له بهرى خوارهوه چووهته دهرهوهى مهككه. وه له دهرگاى (بني شيبه) وه چووهته مزگهوتى حهرهमेوه، نايا ئهمانه سونهته؟ بهم شيويه دهليت: «وهل هذا سنة مقصودة، أو وقع اتفاقاً؟ بمعنى هل يعتمد الإنسان أن يذهب ليدخل من أعلاها، أو نقول إذا كان طريقه من أعلاها، فالأفضل ألا يعدل عنه إلى مكان آخر؟

ولكن الذي يظهر أنه يسن إذا كان ذلك أرفق لدخوله، ودليل هذا أن النبي صلى الله عليه وسلم لم يأمر أن يدخل الناس من أعلاها ... وهل الدخول من باب بني شيبه، ... من السنن المقصودة أو التي وقعت اتفاقاً؟

الجواب: يقال فيه ما يقال في دخول مكة .

واته: چوونه شارى مهككهو مزگهوتى حهرهमेوه نهگهر ريگهكهى لهو شويتهوه بوو كارناسان بوو نهوه سونهته، وه نهگهر نا نايت بيگوريت، له بهر نهوهى بهو شيوازه سروشتي يه كارهكهى بوو گونجاوهو ريگهوتروه. پيغمبهرو ﷺ فهرماني نهداوه بهو شيوانه نهجام بدرت.

قژ دريژ کردن و هيشتنهوه بو پياوان پرسيار له الشيخ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهكرت: «هل اتخاذ الشعر عادة أو عبادة؟

ويرى آخرون أن هذا من الأمور العادية، بدليل قول الرسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذي رآه قد حلق بعض رأسه وترك بعضه، فنهاهم عن ذلك، وقال: «احلقوا كله أو ذروا كله»، وهذا يدل على أن اتخاذ الشعر ليس بعبادة، وإلا، لقال: أبقه، ولا تحلق منه شيئاً! » .

واته: هيشتنهوهو دريژ کردنی قژ نايا عيادهته يان عادهته؟ ههنديك له زانايان دهلين كاره عادهتیه كانه، به بهلگههى نهوهى پيغمبهرو ﷺ بيني كهسيك ههنديك له سهري تاشيووه ههنديكي ترى نه تاشيووه فهرموى: يان ههمووى بتاشه يان واز له ههمووى بينه، ئهه بهلگههيه له سهرو نهوهى هيشتنهوهى قژ عيادهت نيه، وه نهگهر نا دهيفهرموو: بيهيلهوهو هيجي مهتاشه، ياخود (موعظة)

(۱) "الشرح الممتع على زاد المستقنع" (۷/۲۲۸، ۲۲۹).

(۲) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (۸/۶۳۸).

ناموڑ گاری کردنی خہلکی لہ سہر گورستان سونہت نیہ لہ گہل دفن کردنی ہموو مردوویہ ک دا، وہ کو الشیخ (محمد صالح المنجد) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه دہلیت: «غیر مشروع؛ لأن الرسول صلى الله عليه وسلم ما قصد الجلوس للموعظة وإنما قصد الجلوس حتى ينتهوا من إحداد القبر، فرق بين ما يحدث اتفاقا وما يحصل قصدا؛ ولهذا ما فعلها في غير هذا الموضع. والله أعلم»^۱.

واتہ: ثم كاره سونہت نیہ لہ بہر نہوہی پیغمبر ﷺ مہبستی دانیشتن نہبوہ بو ناموڑ گاری، بہلکو مہبستی تا لیوونہوہ بوہ لہ ہلکندنی گورہ کہ، جیاوازی ہبیہ نہوہی روی داوہ بہ ریکہوت و نہوہی روی داوہ بہ مہبست، لہ بہر نہوہ بیجگہ لہو جارہ ہیچ جاریکی تر نہیکردوہ.

ياسايهك بو زانيني نه كرده كاني پيغه مبر ﷺ

نیمامی (ابن القيم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه دہلیت: «فَصُلِّ [نَقْلُ التَّرْكِ]. وَأَمَّا نَقْلُهُمْ لِتَرْكِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ نَوْعَانِ، وَكِلَاهُمَا سُنَّةٌ أَحَدُهُمَا: تَضَرُّعُهُمْ بِأَنَّهُ تَرَكَ كَذَا وَكَذَا وَلَمْ يَفْعَلْهُ، كَقَوْلِهِ فِي شَهَادَةِ أَحَدٍ: «وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ» وَقَوْلِهِ فِي صَلَاةِ الْعِيدِ «لَمْ يَكُنْ أَذَانٌ وَلَا إِقَامَةٌ وَلَا نِدَاءٌ» وَقَوْلِهِ فِي جَمْعِهِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ «وَلَمْ يُسَّحِّ بَيْنَهُمَا وَلَا عَلَى أَثَرٍ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا» وَنَظَائِرُهُ.

وَالثَّانِي: عَدَمُ نَقْلِهِمْ لِمَا لَوْ فَعَلَهُ لَتَوَقَّرَتْ هِمَّتُهُمْ وَدَوَاعِيهِمْ أَوْ أَكْثَرُهُمْ أَوْ وَاحِدٌ مِنْهُمْ عَلَى نَقْلِهِ؛ فَحَيْثُ لَمْ يَنْقُلْهُ وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَلْبَنَتْهُ وَلَا حَدَّثَ بِهِ فِي جَمْعٍ أَبَدًا عِلْمٌ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ، وَهَذَا كَتَرَكِهِ التَّلَفُّظُ بِالنِّبَةِ عِنْدَ دُخُولِهِ فِي الصَّلَاةِ، وَتَرْكِهِ الدُّعَاءَ بَعْدَ الصَّلَاةِ مُسْتَقْبِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَهُمْ يُؤْمِنُونَ عَلَى دُعَائِهِ دَائِمًا بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ أَوْ فِي جَمِيعِ الصَّلَوَاتِ، وَتَرْكِهِ رَفْعَ يَدَيْهِ كُلِّ يَوْمٍ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ (أي: القنوت).

وَمِنْ الْمُتَنَبِّحِ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ وَلَا يَنْقُلْهُ عَنْهُ صَغِيرٌ وَلَا كَبِيرٌ وَلَا رَجُلٌ وَلَا امْرَأَةٌ أَلْبَنَتْهُ ... وَمِنْهَا هُنَا يُعْلَمُ أَنَّ الْقَوْلَ بِاسْتِحْبَابِ ذَلِكَ خِلَافُ السُّنَّةِ؛ فَإِنَّ تَرْكَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنَّةٌ كَمَا أَنَّ

فَعَلَهُ سُنَّةٌ ۱

واته: رینگه بۆ زاینی (الترك) نه كړدنه كانی پیغمبري خوا ﷺ دوو رینگه:

یه کهم: باسکړدنی له لایه ن هاولانه وه راسته وخو که نهو کاره و نهو کاره ی نه کړدوه وه کو: وتیان بۆ شهیدانی نوحود که نهیشوردن. وه بۆ نویژی جهژن نه بانگ و نه قامه تی نه کړد، وه له نویژی کۆ کړدنه ودا هیچ سونه تیکی له نیوانیان دا نه کړد.

دووه: نه گه یاندنی هاولان بۆ کاریک پیغمبري خوا ﷺ گهر بیکردایه نهوا هډول و خه مخوری دینی زوریان یان یه کیکیان ده بووه هوکاری گه یاندنی. کاتیک که سیك نه یگه یاندوه به هیچ شیویهك و قسه ی له سر نه کراوه له هیچ کۆرو کۆمه لیک دا. به مده دا ده زانریت که نه بووه نه کراوه. وه کو: نه کړدنی وتی نیه ت بۆ نویزه کان یان نه کړدنی دوعا و پارانه وه ی دوا ی نویزه فمرزه کان به کۆمه ل یاخود نه کړدنی قنوتی به یانیا ن به رده وام. لیره دا ده زانریت به باش دانانی نمانه پیچه وانه ی سونه ته، نه کړدنی کاره نه کراوه کانی پیغمبر ﷺ وه کو چۆن کړدنی سونه ته.

ته و اوکاری یاساکه ی پیشوو

بۆ ته و او کړدنی یاسا و بنه مای پیشو و هر کاریک پیغمبري خوا ﷺ نه ی کړدبو و له گه ل بوونی پیویست دا بوی و نه بوونی هیچ رینگریه ك نهوا کړدنی داهینراو «إِذَا تَرَكَ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ عِبَادَةً مِنْ الْعِبَادَاتِ مَعَ كَوْنٍ مُوجِبِهَا وَسَبَبِهَا الْمُقْتَضِي لَهَا قَاتِمًا ثَابِتًا، وَالْمَانِعُ مِنْهَا مُتَنَفِيًا؛ فَإِنْ فَعَلَهَا بِدْعَةٌ ۲، يَسَاهِي كِي تَرْمَانِ بِالْهَيْسَةِ وَ تَهْوَاو كَارِيهَتِي تَهْوِش: «كل عباداة من العبادات ترك فعلها السلف الصالح من الصحابة والتابعين وتابعيهم أو نقلها أو تدوينها في كتبهم أو التعرض لها في مجالسهم فإنها تكون بدعة بشرط أن يكون مقتضي لفعل هذه العبادة قاتما والمانع منه متنفيا» ۳.

(۱) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" لابن القيم (۲/ ۲۸۱)

(۲) أنظر "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (۲/ ۵۹۱ - ۵۹۷)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۶/ ۱۷۲)، و "الاعتصام"

للشاطبي (۱/ ۳۶۱)، و "الإبداع في مضار الانتداع" لعلي محفوظ ص ۳۴ - ۳۵. "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجيزاني

(۳) "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجيزاني ص ۷۹.

واته: هه موو عبادته تیک له عبادته کانی پیشینه صالحه کان له هاوه لان و دوو چینی دواى نهوان له شوینکه وتوو ان نه یان کردبوو وه نه گه یاندبوویان وه نه نویسیتیانه وه له سه رچاوه کانیا ن دا یان باسیکی نه کراییت له کوړو کوژه له کانیا ن دا؛ نهوا کردنی بیدعهیه به مه رجیک بوونی پویتی نه م عبادته هه بوویتی و ریگریه له کردنی دا نه بویتی لهو کاته دا.

به لکه ی بنه ما بوونی نه م یاسایه: (حذیفة بن الیمان) رضی الله عنه ده لیت: «كُلَّ عِبَادَةٍ لَمْ يَتَعَبَّدَهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَعَبَّدُوهَا...» ، وه ده فهرمویت: «يَا مَعْشَرَ الْقُرَاءِ! اسْلُكُوا الطَّرِيقَ، فَلَنْ يَسْلُكْتُمُوهَا؛ لَقَدْ سَبَقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا، وَلَنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَشِمَالًا، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا» .

واته: هه ر عبادته تیک هاوه لانی پغه مبه ر رضی الله عنه نه یان کردبیت مه یکه ن، خاوه ن شاره زاییه دینییه کان ریگا که بگرن، گه ر بیگر نه به ر پیشکه وتینیکی گه وره به ده ست ده یتن. وه گه ر به لای راست و چه پ دا برؤن گو مرییه کی دوورتان توش ده ییت.

(عبدالله ی کوری مه سعود) رضی الله عنه ده فهرمویت: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفِيتُمْ» .

واته: شوینکه وتی پاشما وه واره کاغان بن، خاوه نی داهینراو مه بن، نیز به ستانه.

نیمامی (مالك ابن انس) رضی الله عنه ده لیت: «لَنْ يُصْلِحَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوَّلُهَا» .

واته: کو تایی نه م نومه ته چاک نابیت تا وه کو به شیوازی چاک بوونی سه ره تایی نه م نومه ته نه ییت.

(۱) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۹، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۳۰)، وسبق تخريجه ص ۵۸

(۲) رواه البخاري (۷۲۸۲)، وابن بطّة في "الإبانة" (۱۹۶)، وابن وصاح في "البدع" (۱۳)، سبق تخريجه ص ۵۸

(۳) رواه أحمد في "الزهد" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهد" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنن" (۷۸)، وسبق تخريجه ص ۵۵.

(۴) صحيح ثابت عن مالك، وقد نقلها عنه القاضي عياض في "الشفاء" (۸۷/ ۸۸)، وقال شيخ الإسلام ابن تيمية في "مجموع الفتاوى" (۳۵۳/ ۱): "الثابت المنقول عنه - يعني: مالكاً - تأسيساً للثقات، في كتب أصحابه كما ذكره إسماعيل بن إسحاق

القاضي، وغيره" ثم ذكرها، وانظر أيضاً: "مجموع الفتاوى" (۱۱۸/ ۲۷)، و"الفتاوى الكبرى" (۴/ ۳۶۲)، و"اقتضاء

المصراط المستقيم" (۲/ ۲۸۵)، و"منهاج السنة" (۲/ ۴۴۴)، و"أحكام الحائض" للألباني ص ۲۲۲، وكتاب "الشفاء" للقاضي

عياض (۸۸/ ۲)، وذكرها الشاطبي في "الاعتصام" (۱/ ۱۱۱) بلفظ: "لن يأتي آخر هذه الأمة بأهدى مما كان عليه أؤها".

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيتْ: «فَأَمَّا مَا تَرَكَهُ مِنْ جِنْسِ الْعِبَادَاتِ مَعَ أَنَّهُ لَوْ كَانَ مُشْرُوعًا لَفَعَلَهُ أَوْ أَذِنَ فِيهِ وَلَفَعَلَهُ الْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ وَالصَّحَابَةُ: فَيَجِبُ الْقَطْعُ بِأَنَّهُ فَعَلَهُ بِدْعَةٌ وَضَلَالَةٌ وَيَمْتَنِعُ الْقِيَاسُ فِي مِثْلِهِ» .

واته: نه وهی پیغمبر ﷺ نه یکردوه له جوړی عبادته کان، له گهڼ نه وهش دا گهر دروست بویه ده یکرد، وه ړنگه ی پنده داو خلیفه راشیده کان و هاوړه لاند ده یانکرد. نهمه گومان ده پریت که کردنی بیدعه یو گومرایه به هیچ شیوه یه ړنگه نادریت قیاسی له سهر بکړیت.

نیمامی (تقی الدینی السبکی) رَحِمَهُ اللهُ له وهلامی هه ندیک بیدعه دا دَهَلِيتْ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذِهِ بِدْعَةٌ لَا يَشْكُ فِيهَا أَحَدٌ وَلَا يُرْتَابُ فِي ذَلِكَ، وَيَكْفِي أَنَّهَا لَمْ تُعْرِفْ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي زَمَنِ أَصْحَابِهِ وَلَا عَنْ أَحَدٍ مِنْ عُلَمَاءِ السَّلَفِ» .

واته: نهمه بیدعه یو گومانی تیدا نیه لای هیچ که سیك و شوینی درودلای نیه، بهسه بو نه وهی که سی نه مهی نه زانیوه له سهرده می پیغمبر ﷺ وه له سهرده می هاوړه لاند و لای هیچ که سیك له زانیانی سله ف.

نیمامی (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيتْ: «لِأَنَّ تَرْكَ الْعَمَلِ بِهِ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَمِيعِ عُمْرِهِ، وَتَرْكَ السَّلَفِ الصَّالِحِ لَهُ عَلَى تَوَالِي أَرْبَعِينَ مِائَةً؛ قَدْ تَقَدَّمَ أَنَّهُ نَصَّ فِي التَّرْكِ، وَإِجْمَاعٍ مِنْ كُلِّ مَنْ تَرَكَ؛ لِأَنَّ عَمَلَ الْإِجْمَاعِ كَنْصِهِ» .

واته: نه کردنی نهم کاره له لایه ن پیغمبر ﷺ له هه موو تهمه نی دا وه نه کردنی پشیننه صالحه کان به دریژای سهرده میان نهمه ده بیته ده یك له سهر نه کردن و ده بیته کۆده نگیکی نه وانه ی نه یانکردوه، وه نهم کۆده نگیهش ده بیته به لگه.

نیمامی (الحافظ ابن رجب الحنبلي) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلِيتْ: «فَأَمَّا مَا اتَّفَقَ عَلَى تَرْكِهِ فَلَا يَجُوزُ الْعَمَلُ بِهِ لِأَنَّهُمْ مَا تَرَكَوه إِلَّا عَلَى عِلْمٍ أَنَّهُ لَا يَعْمَلُ» .

(۳) "الاعتصام" (۱/ ۴۷۲)

(۱) "مجموع الفتاوى" (۲۶/ ۱۷۲)

(۲) "فصل علم السلف على الحلف" لابن رجب ص ۴.

(۲) "فتاوى السبكي" (۲/ ۵۴۹).

واته: نهوانه ی هاوره لآن و شوینک هوتوانی کۆده ننگن له سهر نه کردنی دروست نیه کاری له سهر بکړیت له بهر نهوه نهیان کردووه زانستیان هه بووه له سهر نهوه ی ناکړیت.

(عبدالله ی کوری مسعود) ﷺ ده لیت: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّكُمْ لَعَلَىٰ مِلَّةٍ هِيَ أَهْدَىٰ مِنْ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ مُفْتَحُوا بَابَ ضَلَالَةٍ» .

واته: وتی بهوانه ی ته سیاحتیان به بهر د ده کرد وای ده گه یه نن له سهر رینگای گه لیکن له گه لی محمد ﷺ هیدایه ت دراوتر بیت؟!

چه ند روونکردنه وه یه ک له سهر نه یاسایه

چه ند گومان و پرسیارنک له سهر نهو دوو یاسایه لای که ساینک دروست ده بیت، بو لا بردنی نه م نالوزیه چه ند روونکردنه وه یه ک ده خه یه روو به شیوه ی پرسیارو وه لām :

پرسپاری یه که م: (ابن القيم) ﷺ ده لیت: «فَإِنْ قِيلَ: مِنْ أَيْنَ لَكُمْ أَنَّهُ ﷺ لَمْ يَفْعَلْهُ، وَعَدَمُ النُّقْلِ لَا يَسْتَلْزِمُ نَقْلَ الْعَدَمِ؟ فَهَذَا سُؤَالٌ بَعِيدٌ جِدًّا عَنْ مَعْرِفَةِ هَدْيِهِ وَسُنَّتِهِ، وَمَا كَانَ عَلَيْهِ، وَلَوْ صَحَّ هَذَا السُّؤَالُ وَقِيلَ لَأَسْتَحَبَّ لَنَا مُسْتَحَبُّ الْأَذَانِ لِلتَّرَاوِيحِ، وَقَالَ: مِنْ أَيْنَ لَكُمْ أَنَّهُ لَمْ يُنْقَلْ؟ وَأَسْتَحَبَّ لَنَا مُسْتَحَبُّ آخِرِ الْغُسْلِ لِكُلِّ صَلَاةٍ، ... وَأَسْتَحَبَّ لَنَا آخِرُ صَلَاةٍ لَيْلَةِ النُّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ ... وَانْفَتَحَ بَابُ الْبِدْعَةِ» .

واته: نه گهر و ترا له کوی زانیتان پتغه مېر ﷺ نه م کاره ی نه کردووه، نه گه یان دنی ده ق له سهری مانای نه بوونی ده ق نیه؟ له وه لām دا نه م پرسپاره زور دووره له ناستی که سیک که زانست و زانیاری هه بیت به سهر هیدایه ت و سونه ت و کاره کانی پتغه مېر ﷺ، نه گهر نه م پرسپاره به راست دابنریت و هر گړیت نهوا که سیک ده لیت سونه ته بانگدان بو تراویح و ده لیت له کوی زانیتان نه بووه؟ یه کیکی تریش به سونه تی داده نی خوشوردن بو هه موو نویتنک ده لیت له کوی زانیتان نه بووه؟ وه یه کیکی تر به سونه تی داده نیت نویتن کردنی شهوی نیوه ی

۱. رواه الدارمي في "السنن" (۲۱۰) وقال محققه. إسناده جيد، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۱۲/۵)

۲. بؤرسپاره کان و وه لām کان بروانه "قواعد معرفة الدع" لمحمد حسين الحيزاني ص ۸۶ - ۱۰۳.

۳. "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۲/ ۲۸۱، ۲۸۲).

شهعبان، بهم شیوه به دهر گای بیدعه والا ده بیت.

له لایه کی تریشه وه بهم دوا نه وه لاهم ده درېته وه :

یه که م: پیغمبر ﷺ دینه که ی گه یاندووه به ته وای و بی هیچ ناته وایه ک. وه موسولمانانیش شایه تیان بو داوه فرمانی خوی تیا جیه جی کردووه. خوی پهروه دگار ده فرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة ۶۷].

دوووه: خوی پهروه دگار متمانې پاراستی دینه که ی داوه، هموو هوکاریکی پاراستی بو ره خساندووه، وه کو ده فرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر ۹۰]. وه نه گهر نا نه گه یه نراوه وه نه پارېزراوه.

پرسیاری دووه م: وتمان مهرجک له مهرجه کان (مع وجود مقتضاه) پیوستی بی بو بیت، کاتیک ده لاین پیغمبر ﷺ نه یکردووه پیوستی بی نه بووه له بهر نه وهی خوی گه ووه له تاوانی سه رته او کو تایی خوشبووه و پله و پایه ی بهرزه، به لاهم خه لکان به گشتی تاوان و هله و ناته وایان زوره بویه پیوستیان به هموو جوړاو جوړی عبادت هیه، همریه که به گوړه ی ویست و بوچوونی خوی واته بویه نه قل نه کراوه له پیغمبره وه ﷺ نه یکردووه له بهر نه بوونی پیوستی بو خوی، به لاهم نیمه پیوستمانه له بهر نه وه نایت ریگری بکریت له کردنی هموو جوړیک.

وه لاهم: به لاهم پیغمبر ﷺ وه لاهم نه مانه ی داوه ته وه بهو سی کومله ی چوون بو لای خیزانه کانی و پرسپاری عبادته کانی لیکردوون و پاشان به که میان زانیوه و تویانه نیمه که ی ده گه یه پله ی پیغمبر ﷺ نهو خوی گه ووه له هموو تاوانیکی خوشبووه «كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوْهَا، فَقَالُوا: وَآيِنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَدْ غَفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَصْلَى اللَّيْلِ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَرِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَخْشَاكُمْ اللَّهَ وَاتَّقَاكُمْ لَهُ، لِكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأَصْلَى وَأَرْقُدُ،

وَأَتَزَوَّجُ النَّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» . له وه لاميان دا فهرمووی: سویند به خوا له ههمووتان زیاتر له خوا دهرسم و عیاده تی ده کمم. واته نه گهر نهم کارانه ی نیوه له خوا ترسان و عیاده ت بیت نهوا ناگه نهوه به من، کهواته ههر کاریک له عیاده ته کان پویتی موسلمانان بیت نهوا پیغمبر ی خوا ﷺ له پیشره بوی له بهر کاملی له خوا ترسان و عیاده ت بو کردنی. وه ههروه ها هاوه لانیسی له پیشره تا نیمه له بهر زور خیره ومه ندی خوا بهرستی و پیشر کیان لهو بواره دا.

یرسیاری سیهم: هاوه لآن و پیشووه صالحه کان ده شیت به شیوه یه کی گشتی چهند کاریکیان نه کرد بیت. به لآم رهنکه له ناستی تاکه کهس و کورو کو مه لیکي تایه تی داخراودا دهر نه کهوت بیت و کرابیت، نایا نهم جوړه کردانه له لایه نی هاوه لآنه وه نابیته به لگه بو هه لو ه شانده وه ی نهو نه کردنه گشتیه؟

وه لآم: نه کردنی گشتی هاوه لآن به لگه یه له سهر ری پنه دان و نه کردن (الترك)، وه نهو نه گهرو بو دانانه که نه شیت که سیك کرد بیتی دهر گای بیده دروست کردن ده کاته وه له بنه ماش دا نهو دهر گایه داخراوه، وه نه گهر نه قلش کرا بیت له یه کیک له هاوه لآنه وه وه کو (عبدالله کوری عمر) ﷺ شوی پاشماوه کانی پیغمبر ﷺ ده کهوت وه کو له کوی دا خهوت بیت یان ده ستویری گرتیت یان نویژی کرد بیت ده یکردن، له گهل نه وهش دا کوی هاوه لآن نهم کارانه یان نه ده کرد. لیره دا نهوه له پیشره شوینکه و ته ی کوی گشتی هاوه لآن بیت. نهمه بو خوی متمانه و ریگری تره. وه بو چوونی هاوه لیک زور شت له خو ده گرتیت، پاشان قسه ی هاوه لیک نه گهر پیچه وانه ی هاوشیوه ی هاوه لیک تر بیت نابیته به لگه، چ جای پیچه وانه ی کو ده نگي هاوه لآن بیت .

وه پیغمبر یش ﷺ ده فهرمویت: «فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهَدِّينَ، وَعَظُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ» .

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وسبق تخريجہ ص ۵۰.

(۲) برواه "المواقف" للشاطب (۵۶/۳ ۷۱)

(۳) رواه ابن ماحه (۴۲) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهدہ، وسبق تخريجہ ص ۴۴

واته: په یوه ست بن به سونه تی من و ری و شوین و کاری خه لیه راشیدینه کانه وه، دهستی پیوه بگرن و قه پی لیگرن به خریکانتان.

(ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فهذا لم ينقل عن غير ابن عمر من الصحابة، بل كان أبو بكر وعمر وعثمان وعلي، وسائر السابقين الأولين، من المهاجرين والأنصار يذهبون من المدينة إلى مكة حجاجا وعمارا ومسافرين، ولم ينقل عن أحد منهم أنه تحرى الصلاة في مصليات النبي صلى الله عليه وسلم. ومعلوم أن هذا لو كان عندهم مستحبا لكانوا إليه أسبق، فإنهم أعلم بسنته وأتبع لها من غيرهم»^(۱).

واته: ئەم کارانه بێجگه له (ابن عمر) له هاوه لان نه گێردراوه ته وه به لکو هه چوار خه لیه راشیدین (مهاجرین و أنصار) هه موویان له مه دینه وه ده چونه مه ککه بۆ حج و عومره له هیچیان نه گێردراوه ته وه شوینکه وته ی ئەو کارانه بن، وه نه گهر ئەوانه سونه ت بوايه لایان پێشهنگ بوون له کردنی دا له بهر شاره زایان به سهر سونه ت و شوینکه وته یی دا تا خه لکی. وه نه گهر کار بهم کهمانه بکریت ئەمانه له خو ده گریت:

۱. پێچه وانه ی کۆدهنگی هاوه لان.
۲. په یوه ست بوون به کاریک هاوه لان بهرده وام بوون له سهر نه کردنی.
۳. هۆکاری نه مانی کاره ده رکه وتوو بهرده وامه کانیاں ده بیته، له گه ل هۆکاری ده رکه وتنی پێچه وانه کانیاں.

پرسیاری جواره م: ده توانین بلین ئەو کاره له زیر مانای به لگه گشتیه کان داو راکیشانی له سهر هاوشیوه ی کاره شرعیه کان جیگه ده بیته وه (الأدلة العامة والقياس على المشروع)، گهرچی ئەو کارانه له سه رده می پێغه مبه ردا ﷺ نه کراوه و کوی کاری نه کردنی هاوه لانی ش له سهر نه کردنی بووه.

وه لام: نه کردن به لگه به کی تایه ته (الترك دليل خاص) پێش هه موو به لگه گشتی و قیاسه کان ده که ویت.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فإن كل ما يبيده المحدث لهذا من المصلحة، أو يستدل به من الأدلة، قد كان ثابتاً على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم، ومع هذا لم يفعله رسول الله صلى الله عليه وسلم، فهذا الترك سنة خاصة، مقدمة على كل عموم وكل قياس» .

واته: هرچی بیدعه کار دهری بریت له سوده کانی بیدعه که ی یاخود بهلکه کاری له سهر بکات نهوانه هه مووی له سهرده می پیغه مبهردا ﷺ هه بوون و له گهل نهو هه دا نه یکردوون، نه م نه کردنه سونه تیکی تاییه ته پیشی هه موو بهلکه گشتی و قیاسه کان ده که ویت له بهلکه هینانه وه دا، هه نه کردنیک له سهرده می پیغه مبهردا ﷺ و به دریزایی سهرده می هاوه لان دا نه کراییت بهلکه یه کی براویه له سهر نهو ی ده بیته بیدعه گهر بکریت، وه کو: زیکره کانی دوا ی نویژ بخریته پیش نویژه فهرزه کان. وه نویژی نیوهړو کردنه وه دوا ی نویژی جومعه، یان خویندنی «اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ النَّامَةِ، وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا عَمُودًا الَّذِي أَنْتَ وَعَدْتَهُ» دوا ی قامه ت، یاخود کردنی دوو رکات نویژ له دوا ی تهواو بوونی سعه ی سه فاو مهروه وه قیاس له سهر تهوا ف. یان وه کو زیندوو کردنه وه ی شهوی نیوه ی شهعبان و ده ست پيدا هینانی دوو روکنی شامی ... وه کو (عبدالله کوری عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ یبنی نیمامی (مهعاویه) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده ست بهو دوو روکنه دا ده هیئت وتی: «لَمْ أَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْبَاقَيْنَيْنِ ... لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ... فَرَجَعَ إِلَيْهِ مَعَاوِيَةُ» .

واته: نه مبینوه پیغه مبهردا ﷺ ده ست بهیئت به که عبه دا بیجگه له روکنی یه مانی و (حجر الأسود) نه بیئت. وه له شونیکه وته ی پیغه مبهردا ﷺ باشترین چاکه هه یه، بهمه (معاویه) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ گه رایه وه بو قسه که ی (ابن عباس) خوا له هه ردوو کیان رازی بیئت.

دوو رکاتی دوا ی مهروه: (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَقَدْ أَنْكَرَ ذَلِكَ سَائِرُ الْعُلَمَاءِ ... وَرَأَوْا

(۱). "اقتضاء الصراط المستقیم" (۱۰۳/۲)

(۲). رواه البخاري (۱۶۰۹)، ومسلم (۱۲۶۷)، وأبو داود (۱۸۷۴)، والترمذي (۸۵۸)، والسائي في "السنن" (۲۹۴۹)، وأحمد

(۵۹۴۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۸۲۷)، والطبراني في المسند (۲۰۴۰)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۹۰۲)، وفي

مسند الشافعي (۸۸۷).

أَنَّ هَذِهِ بَدْعَةٌ ظَاهِرَةُ الْقُبْحِ .

واته: زانایان دژایه تیان کردووو به لایانموه داهینراویکی روون و ناشکراو خراب و ناشرینه. پرسپاری پینجه م: سہلاندمان نوا نئو کاره داهینراویکی گومراییه به مہرجیک خواہنہ کی نیہتی پی نئوہ بیت. نئم کاره پلہو پایہیہ کی تایہتی پر خیری دینی ہہیہو به نیہتی عبادہت و نزیکوونہوہ له خودا بیکات، بہ لآم تہ گہر خواہنہ کی نیہتی نئممانہی نہبوو ہہر بؤ خوی دہیکرد نایا دہیتہ داهینراو؟ وہکو شویتک تایہت بکات به عبادہتموہ یاخود بؤنہی لہ دایک بوونی پیغمبر ﷺ مہولوودو بؤنہی ئیسراو میعراج و شہری بہدر بکاتموہ بہی نیہتی بہدین و عبادہت کردن بیت.

وہلام: نئم جوڑہ قسہو پاگہندانہ راست نیہ لہ بہر نئوہی بؤنہو ئیش و کاره کان خوی بؤ خوی دین دروستی کردوون و دینین، لہ بہر نئوہ هوکارو سہرہ تای باوہری دلی بؤ نئوشت و دیاریکردنانه قہدرو رتزیکی دینی ہہیہ بؤی و نئمہش هوکاری پالترہ بؤ نئو جوڑہ کاره دیاریکراوانہ. به دلتيایي گہر نئو شعوروو باوہرو بؤچوونہ دینیہی لی دہرکہین کہوانہ دروست نئوہبوو، وہکو چؤن لای کہسیکی ناموسولتمان رتزو باسی نئو کارانہ نیہ، نئممانہ فیلن لہ دین دہکریٹ و بہناوی دینہو، یاخود خو گیل کردن لہ راستی کاره کہ.

کہواتہ نئو شعوروہ دینیہ بؤ نئو شتانہ پدیوہستہ پیوہی و لیک جیا نابنہوہ. نئم ہہستہ دینیانہ بہ لای شاراوہیہ بؤ بیدعہ کاران.

لابردنی ناوی عبادہت به نیہتی دینی بؤ نہکردنی و خستہ ناویشانی عادت و کاره دونیایہ کانموہ سہپاندیتیکی خہیالیہو گومان به بوونی ناکریٹ، ہہموو نئو کارانہ تیایدا دہکریٹ دینیہو خواہنی کاره کانش دینین، کاره عادہتیہ دونیایہ کان نئومانہیان دہکریٹہ عبادہت کہ بؤ پیوستی ژیان بیان ہہلڈہستن، ہہر نئو سی کؤمئلہ نہبوون دوی پرسپار کردن لہ عبادہتی پیغمبر ﷺ پریاریان دا «لَا تَزَوِّجُ النِّسَاءَ، لَا أَكُلُ اللَّحْمَ، لَا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ» .

کاره دونیایہ کان نہ کەن به نیہتی عبادہت، ژن ہینان و خہوتن و گوشت خواردن، کہواتہ ہہر کاریکی دونیایہ بگوردریت بہرگی دینی لہ گہلڈایہ بؤیہ پیغمبر ﷺ فہرمووی: «فَمَنْ رَغِبَ

(۱) "مجموع الفتاوی" (۱۷۱/۲۶).

(۲) رواہ البخاری (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائی في "الکبری" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وسبق تخريجہ ص ۵۰

عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» ئەوێ لە ئابدات لە سونەتم لەمن نیە.

نمونەیهك له تەرك:

بیدەهێ جەژنی لە دایکبوونی پێغمەبەر (محمد ﷺ)

(بدءة عيد المولد النبوي)

ئومەنەهێکی زۆر بلاو و زیندوو لەناو خەڵک دا لەو بیدەهێ داھێتراوانەهێ لە جیھانی ئیسلامی دا خەڵک سەرقال دەبن پێوێ و بە عیبادەت و دینداری و سیمایەکی ڕەسەنی ئیسلامی دەزانن و پارەو مالتیکی یەكجار زۆری لە پێناو دا سەرف دەکەن بە ھۆکاری چاوەڕێی پاداشت و ھەفاداری بۆ پێغمەبەری ئیسلام ﷺ دەیکەن، یادی لە دایکبوونی پێغمەبەر ﷺ بۆ زیاتر ڕوون بوونەوێ ئەم یادەو دەرکەوتنی ڕووی پەییوہندی بە ئیسلامەو ھەلسەنگاندنی بە پێوانە زانستە شەریعەکان لای زانایانی ئەھلی سونەت ڕوون دەکەینەو بە ڕینگە ئەم خالانە:

خالەکانی ڕەتکردنەوێ ئەم بۆنەهێ:

۱. ئەم یادە جۆرێکە لە جۆرەکانی (البدءة الحقیقیة) داھێتراوہ بێتەما حەقیقەکان لەبەر «ماکان الإحداث فیها من جمیع وجوہها؛ إذ لم يدل علیها دلیل شرعی لا من کتاب ولا سنة ولا إجماع ولا استدلال معتبر عند أهل العلم، لا فی الجملة ولا فی التفصیل» .

ئەم داھێتراوہ لە ھەموو ڕووەکانەوہ بۆ بنەمایەو ھێچ بەلگەھێکی قورئان و فەرمودەو کۆدەنگی زانایان و ڕینگەھێکی جۆری بەلگە ھێنانەوێ ڕەچاوەکراوی لەسەر نیە لای زانایان، نە بە شیوازی کورت و نە بە شیوازی شیکراوہ.

ھەر لە کۆنەرە بیدەکاران لە ئاستی بەلگە ھێنانەوہ بۆ مەولود نەیان توانیوہ بەلگەھێکی قورئانی یاخود فەرمودەھێکی پێغمەبەر ﷺ بە ڕوون و ئاشکرا باسی ئەو بۆنە گێرانەھێ لە دایکبوونی خۆی بکات و موسولمانانی لەسەر ھان بدات و پاداشتی دیاری کراوی لەسەر باس بکات. لەگەڵ ئەوہش دا پێغمەبەری خوا ﷺ وادەھێ باسکردنی ھەموو ڕینگە خێرەکانی بە

موسولمانان داوه و تنانته متمانه نه پېراندن و باس نه کړدنی کاریکي خیري به موسولمانان داوه، جا نه گهر بوايه باسي ده کړد. وهك ده فرموي: «إنه ليس شيء يقربكم إلى الجنة إلا قد أمرتكم به وليس شيء يقربكم إلى النار إلا قد نهيتكم عنه» .

واته: شتيك نه ماوه نزيكتان بخاتهوه له بههشت هره فرمانم داوه پتان به سهری دا، وه شتيك نه ماوه نزيكتان بخاتهوه له ناگر هره ږنگريم کړدوه ليتان.

به دلنښاييهوه کړدهنگي زانايان (إجماع) که به ماى سيهمي به لگيه به هيچ جوزيك بووني نيه له سهر مه لود.

۲. يادى له دايکبووني پيغمبر ﷺ به کيکه له جوړه کاني داهيتراوه نه کراوه کان (البدعة التركية)، ههروهك (ابن تيمية) رَحْمَةُ اللهِ دهر باره ي مه لود ده ليت: «إنخاذ مولود النبي صلى الله عليه وسلم عيداً فإن هذا لم يفعله السلف، مع قيام المقتضي له وعدم المانع منه لو كان خيراً. ولو كان هذا خيراً محضاً، أو راجحاً لكان السلف رضي الله عنهم أحق به منا، فإنهم كانوا أشد محبة لرسول الله صلى الله عليه وسلم وتعظيماً له منا، وهم على الخير أحرص. وإنما كمال محبته وتعظيمه في متابعتة وطاعته واتباع أمره، وإحياء سنته باطناً وظاهراً، ... فإن هذه طريقة السابقين الأولين، من المهاجرين والأنصار، والذين اتبعوهم بإحسان» .

واته: (مه لود) نعم کاره هاوه لان نه يان کړدوه له گهل بووني پيوستي و نه بووني هيچ ږنگريهك، نه گهر نه مه خيري ته واو له پيشتر بوايه نه وان هاوه لان و پيشوان له نيمه له پيشتر بوون. نه وان خو شهويستي و ږيزي پيغمبر ﷺ لايان زياتر بوو تاوه كو نيمه. وه پايه دارتر بوون له سهر خير، ته واوترين خو شهويستي و ږيزي شونكه وه تي و گومراييهو جبهه جينكردني فرمانه كانيه تي و زيندوو كړدنه وه ي سونه ته كانيه تي به ږووكهش و ناوه ږو كهوه ... نه مه ږيگه ي پيشوه سهره تاكاني كوچهری و مه دينه ييه كانهو شونكه وه توانيانه به چا كه.

(۱) "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (۲۸۶۶).

(۲) "أقضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم" (۲/۱۲۳، ۱۲۴).

نهم بونه ی مهلولده پیغمبهري خوا ﷺ رږزی له دایکبونه کې دیاری کردوه بهی یادکردنه وه بونه گیران و باسکردنی له ههمو درېږای تمهمنی پیغمبهرايه تی دا ﷺ، له پیغمبهریان ﷺ پرسى: «وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ؟ قَالَ: «ذَٰكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ أَوْ أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ»» .

واته: پرسایران کرد له رږزووی رږزی دوو شهمه، فهرمووی: نو رږزه په له دایک بووم تیای دا، وه بووم به پیغمبهري خوا، وه قورنایم بو هاته خواره وه.

به سهرتاپای تمهمنی هاوه لان و شوینکه وتوانی به دوو چین له پاش پیغمبهري ﷺ که ده کاته سه ده په له دایکبوونی پیغمبهري ﷺ باسی نه بووه نه کراوته یادو جهژن و بونه گیران بو. که نهم سی نه وه په سنگی مه کن بو کډه ننگ و به ده سته تانی ههمو خیریک، گهر له ناو نه وان دا نه بوو بیت نهوا بوونی نیه له هیچ دیوانیکی خیردا به شایه تیدانی پیغمبهري ﷺ: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ» .

واته: باشرین خه لکی نهوانه په له سه رده می من دان، پاشان نهوانه ی دواى نهوان، پاشان نهوانه ی دواى نهوان.

۳ چهند تیینه که له سهر فهرمووده ی «ذَٰكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ أَوْ أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ»:

مه به ست له دوو شهمه به رږزوو بوون بووه تیای دا، وه کو لای نیمامی (مسلم وأحمد) «سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ». وه به رږزوو بوونه کesh وه کو سوايسگوزاريه که له سهر هاته دوناو بوون به پیغمبهرايه تی. نه مه سونه تی پیغمبهرايه سه لامی خوايان له سهر له ناستی نيمه ته گه وره کانی

(۱) رواه مسلم (۱۱۶۲)، وأبو داود (۲۴۲۶)، والنسائي في "الكبرى" (۲۷۹۰)، وأحمد (۲۲۵۵۰)، والحاكم في "المستدرک" (۴۱۷۹)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۱۱۷)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۷۹۷)، والبيهقي في "الشعب" (۱۳۲۳)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۵۱/۹).

(۲) رواه البخاري (۲۶۵۲)، ومسلم (۲۵۳۳)، والترمذي (۲۲۲۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۹۸۶)، وأحمد (۳۵۹۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۷۲۷)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۷)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۷۱)، والبرازي في "المسند" (۱۷۷۷)، والعمري في "شرح السنة" (۱۳۸/۱۰)، والاجر في "الشریعة" (۱۱۵۱)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۶)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۷۸/۲)، والطحاوي في "شرح مشکل الآثار" (۲۴۶۵).

خودا، وه کو (۱۰ ی عاشورا "محرم"): «يَوْمَ نَجِّي اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى».

واته: رږڅيکه خوی پوره دگار (موسا) و قوم هکی له دوژمنانی رږگار کرد. پیغمبر (موسا) ﷺ به رږږو بوو تیايدا، وه رږږو هکesh به هوکاري «تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْاِثْنَيْنِ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ». وفي رواية النسائي: «ذَلِكَ يَوْمَانِ تُعْرَضُ فِيهِمَا الْأَعْمَالُ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ».

واته: کرده وه کان رږږی دوو شمه و پتج شمه ده گاته لای خودا ﷻ پیم خوش بوو نهو رږږه ی کرده وه کانم پشان ده دریت من به رږږو و بم.

نهم دوو شمه بهش هه موو هه فته يک دوو باره بوو ته وه، که واته هوکاره سهره کیه که بهر زبونه وهی کرده وه کانهو به رږږو بوون بوو بهو هوکاره وه، پاشان دانایی خوایی وا بوو لهو رږږه دا له دایک بوون و بوون به پیغمبرایه تی تیايدا رووی داوه، نهک مبهست پی تیای دا بونهو هوکاري له دایک بوونه که بیت.

بوچی بهس هوکاري له دایک بوونه که ده خویندریته وه له گهل نهو هس دا ههر لهو رږږه دا سی هوکاري تری تیدایه نهویش «وَيَوْمَ بُعِثْتُ أَوْ أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ». واته پیغمبرایه تی و قورنان خویندنه وه، وه سییه میان رووداوی وه فاتکردنی، وه (عائشه) رضی الله عنها باوکی پرسیری لی ده کات: پیغمبرای خوا ﷺ کهی وه فاتی کردووه؟ وتی: رږږی دوو شمه «فِي أَيِّ يَوْمٍ تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَتْ: «يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ»».

۱ رواه البخاري (۲۰۰۴)، ومسلم (۱۱۳۰)، وابن ماجه (۱۷۳۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۸۴۸)، وأحمد (۲۶۴۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۶۲۵)، والبيهقي في "الشعب" (۳۴۹۸).

(۲) رواه الترمذي (۷۴۷)، والنسائي في "الكبرى" (۲۶۷۹)، وأحمد (۲۱۷۵۳)، والبرار في "المسند" (۲۶۱۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۷۹۹)، والبيهقي في "الشعب" (۳۵۳/۵)، وأبو نعيم في "الحلية" (۱۸/۹)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار" (۳۳۲۲)، وصححه الألباني في "مختصر الشائل" (۲۵۹)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۵۸۳).

(۳) رواه البخاري (۱۳۸۷)، ومسلم (۴۱۹)، وأحمد (۲۴۸۶۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۶۱۵).

بوچی بهس له دايك بوونه كهی بو نهو رۆژه داده نریت له گهڻ نهو هس دا بوون به پتغمه بهر ﷺ و هاتنه خواروقه قورنان و وهفاته كهی باس ناكريت؟! له لايه كي تریشهوه دوو رووداوی زۆر جياواز له يه كتر رووی داوه: له دايك بوون و وهفات، كه ده بوايه وهفات باس نه كراوه له دايك بوونیش باس نه كرايه، بهلام كاريگهري سه ره كي له باسی له دايك بوون و كردنه بۆ نهو رۆژه روون كردنه وهی لهم خالانهی تردايه.

٤. ئەم ياده چاو ليكردن و شونكهوتهی گاورو جوله كه كانه له سه ر موسلمانان و له بهر نه وهی گاواره كان رۆزی له دايك بوونی (عيسى) ﷺ يان كردوته سه ري سالتی تازه و بۆ نه گيران.

هه ر له كۆنه وه كاری نه وانه به بۆ نه كردنی نهو كارانهی پيان په سه نده وه كو: «عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ رَجُلًا، مِنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَأُوهَا، لَوْ عَلَيْنَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ، لَأَتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا. قَالَ: أَيُّ آيَةٍ؟ قَالَ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ٣].»

واته: پياويكي جوله كه به (عومه ري كوري خه تاب) ﷺ وت: نهی نه ميري موسلمانان نايه تيک ههيه ده بخويننه وه گه ر به سه ر نيمه ي جوله كه دا دابه زيايه نهو رۆژه مان ده كرده جهژن، فه رمووی: چ نايه تيكه؟ وتی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ٣٠].

بو جيا بوونه وه له مان و توشي گومراي نه بونيان پتغمه بهري ئيسلام ﷺ فه رموويه تي: «مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ».

(١) رواه البخاري (٤٥)، ومسلم (٣٠١٧)، والترمذي (٣٠٤٣)، والنسائي في "السنن" (٥٠١٢)، وأحمد (١٨٨)، والحميدي في "المسند" (٣١)، واس بطة في "الإبانة" (٨١٨)، واليهقي في "السنن الكبرى" (٥٦٢٢)، وفي "الشعب" (٣٣)، و"فضائل الأوقات" (١٧٩)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١٦٠١)، واس عساكر في "المعجم" (٣٣٦)، وابن مده في "الإبان" (٢٠٢)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (٢٥٠٠).

٢. رواه أبو داود (٤٠٣١)، وابن أبي شبة في "المصنف" (٣٣٠١٦)، والطبراني في "الأوسط" (٨٣٢٧)، والبيزار في "المسند" (٢٩٦٦)، وصححه الألباني في "المشكاة" (٤٣٤٧)، وفي "الإرواء" (١٢٦٩)، و"صحيح الجامع الصغير" (٦١٤٩).

واته: هەر که سیک شیوه کاری هەر گهلک له خو بگریت نهوه له وانه.

نعم بابه ته گرنگیه کی زوری پندراوه له ئیسلام دا بۆ خو پاراستنی موسولمانان له کار و سیمای دینی و دونیایه که نیشانه و هیمای تایه تی خویانه، بۆ ههست نه کردنی موسولمانان به لاوازی و پله خوارترو زور کردنی ریژه ی نهوانه و نه توانه وه له وانه داو بیته هو کاری له ده ستدانی سیمای دینییه حقه کانی خو ت و پروو خانی دهروونی له ناستیان دا.

له دایک بوونی پیغمهبری ئیسلام ﷺ کردن به بونه و جهژن و یاد چا ولیکردن و شویکهوتنی کاری جوله کهو گاواره کانه، که نه مه مایه ی ترسی پیغمهبر ﷺ بوو له موسولمانان و بهردهوام ناگاداری ده کردنه وه ده یفه رموو: «لَتَبْعَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، شَبْرًا شَبْرًا وَذَرَا عًا بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ صَبَّ بَعِثْتُمُوهُمْ، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: «فَمَنْ»».

واته: شویکهوتنه ی ری و شویتی گهلانی پیش خوتان ده بن بست به بست و ههنگاو به ههنگاو. وتیان: نه ی پیغمهبری خوا ﷺ گاوارو جوله که؟ فهرمووی: کتی تر ههیه له وان زیاتر؟! (عومهری کوری خهتاب) ﷺ ده لیت «اجْتَنِبُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ فِي عِيدِهِمْ».

واته: دوور که ونه وه له دوژمنانی خوا له بوته کانیان دا.

وه (عبدالله ی کوری عمهبر) ﷺ ده لیت «مَنْ بَنَى بِلَادَ الْأَعَاجِمِ وَصَنَعَ نِيرُوزَهُمْ وَمَهْرَجَاتَهُمْ وَتَشَبَّهَ بِهِمْ حَتَّى يَمُوتَ وَهُوَ كَذَلِكَ حُشِرَ مَعَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

(۱) رواه البخاري (۷۳۲۰)، ومسلم (۲۶۶۹)، وابن ماجه (۳۹۹۴)، وأحمد (۹۸۱۹)، والطبراني في "الكبير" (۵۹۴۳)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۷۳۷۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۷۰۳)، والرويان في "المسند" (۲/۲۱۸)، والبرار في "المسند" (۸۴۱۱)، والبيهقي في "معرفه السنن والآثار" (۲۳۱)، والمروزي في "السنه" (۴۴)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۷۳)، والأجري في "الشریعه" (۳۲)، وابن نطه في "الإبانه" (۷۱۱)، والحاكم في "المستدرک" (۱۰۶)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۶)، واليغوي في "شرح السنه" (۴۱۹۶)، وابن عساكر في "المعجم" (۶۷۵).

(۲) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (۳۹۲/۹) برقم (۱۸۸۶۲)، والخاري في "التأريخ الكبير" (۱۸۰۴)، وفي "الثقات ممن لم يقع في الكتب الستة" للسودوي (۱۰۸/۵) برقم (۴۷۶۱).

(۳) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (۱۸۸۶۳)، وفي الشعب (۱۹/۱۲)، وفي "الکني والأسماء" للدولاي (۱۸۴۳)، وفي "حلباب المرأة المسلمة" للالباني ص ۲۵۶.

واته: نهو هی له ولاتی عدهمه کان دا بزی به شداری بونه کانیان بکات له گهل نهوان دا حشر ده کړیت له قیامت دا.

ه سهردهمی پیش هاتنه خواره وهی وه چی به سهردهمی نه فامی ناو ده بریت. له بهر بلا و بوونی (شیرک و بیدعه) و هاو بهشی دانان له بته رستی دا له حقی خواداو داهنراویکی زور له مهراسیمه دینیه کان دا له سهر دینی (ابراهیم) علیه السلام وه کو ححج و عیباده ته کان، نهمهش بونه هوکاری نهو هی پیغمبر صلی الله علیه و آله پیش هاتنه خواره وهی وه چی هیچ جوړه به شداریه کی نه بووه له ححج و عومره و عیباده ته کان دا.

وه پیغمبر خوا صلی الله علیه و آله له (عام الفیل) دا له دایک بووه، وه نهو سهردهمهش پیغمبر خوا صلی الله علیه و آله به نه فامی (جاهلی) ناوی بردووه به سهردهمیکی ریژدار ناوی نه بردووه، وه کو له چهند فهرموده یه ک دا نامازه یی ده کات و ده فهرمویت: «مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»^۱، «فَخِيَارُكُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَتَحُوا»^۲، وه خوی گه ورهش ده فهرمویت: «وَلَا تَرْجِعْ تَرْجُ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» [الجزء ۳۳].

کهواته هیچ ریژیک بو سهردهمه کی نیه تا کو بکړیت به یادو جهژن. وه رووداوه کانیش رووداویکی دینی نین. وه نه گهر به مبهه ستیشی له پیغمبر صلی الله علیه و آله بیت به هوکاری له دایک بوونی نهو وه بیت؛ نهوا پیغمبر خوا صلی الله علیه و آله له سهردهمی دواي هاتنه خواره وهی وه چی یو بوون به پیغمبر کاملتر بووه تاوه کو پیشووتر، بویه خوشی باسی هیچ جوړه عیبادهت و رووداوه کانی تیادا ناکات. وه ته نانهت چوونه نه شکوه تی (حراء) و مانده هی به حمل لیکردنی دووره په ریژی ناو ده بات نهک عیبادهت کردن، چ جوړیک هیشتا هیچ و حیه کی بو نه هاتو ته خواره وه؟ «ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ»^۳.

(۱) رواه البخاري (۴۹۰۵)، ومسلم (۲۵۸۴)، والترمذي (۳۳۱۵)، والنسائي في "الكبرى" (۸۸۱۲)، وأحمد (۱۵۱۲۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۹۹۰)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۰۴۱)، وأبو يعلى في "المستد" (۱۸۲۴)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۳۲۱۰).

(۲) رواه البخاري في "صحيحه" (۳۳۷۴، ۴۶۸۹)، وفي "الأدب المفرد" رقم (۱۲۹)، والبيهقي في "شرح السنة" (۳۵۴۶).

(۳) رواه البخاري (۳)، ومسلم (۱۶۰)، وأحمد (۲۵۹۵۹)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۹۷۱۹)، والحاكم في "المستدرک"

به لامل لايه نه دونيابه کي وه کو نينسان له هه مووکس کاملتر بووه، له ره وشت و ناداب و هست و کاره کاني دا. بويه کاتي سهره تاي وه حي له خوي دهرسيټ دهرمويت: «لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي» واته: دهرسم له سهر نه فسي خوم، مه به ست پي دهرسي جنیه کان بيت له بهر نه وه ي ناشنا نه بووه له گهل دونيای فريشته کان (عالم الملائكة)، (خديجة) عليها السلام ده ليت: «كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ».

واته: نه خير سويند به خوا خوي په روه ردگار توشي خراپت ناکات هه تا هه تايه، له بهر نه وه ي تو پي له کس و کار دانابريت و هه لگري ناخوشيه کاني خه لکيت و يارمه تي بي نه ويان ددهيت، پزي ميوان ده گريت و پشيواني ماف خوراواني (دلخوشي ددهاته وه به وه ي که ريگه ي خير گرتن شهر زال ناييت به سهر ي دا).

۶. جوار رو داو په يوه ندي به تمه مني پيغه مبه روه عليها السلام هه يه: (له دا يک بوون، بوون به پيغه مبه ر. کوچ کردن بؤ مه دينه، وه فات)، دوانيان رووداوي دونيان: له دا يک بوون و وه فات، وه دوانيحيان رووداوي دينن: هاته خواره وه ي وه حي و کوچ کردنه که يه تي له پناوي گهياندي دين دا بؤ مه دينه.

له ناو نه مانه دا (عومهر ي کوري خه تاب) عليها السلام خه ليفه ي موسولمانان و به کو ده نگی هاوه لان (کوچ کردنه که ي) هه لده پزيريت بؤ نه وه ي بيکاته ميژروي موسولمانان. له بهر نه وه ي سهره تاي سهرکه وتني نيسلام و بلاو بوونه وه ي دين بوو زياتر له هاته خواره وه ي وه حي و بوون به پيغه مبه رايه تي. چ جاي نه وه ي باسي له دا يک بوون و وه فاتي هه بيت، نه مش ده گه رپته وه بؤ تيگه يشتي تهواوي هاوه لان بؤ دين و بنه ما کاني و برکر نه ويان له چوارچيوه ي قورنان و فهرمووده دا. به ي گرنگی دان به رووکش و ساکاريه کي شيوه کاري بنه ماي ديني دور له

(۴۸۴۳)، وابن منده في "الإيمان" (۶۸۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۳/۳۱۷)، والآجري في "الشرعة" (۹۶۹).

(۱) رواه البخاري (۳)، ومسلم (۱۶۰)، وأحمد (۲۵۸۶۵)، والطبراني (۱۵۷۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۳)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۹۷۱۹)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۴۳)، والبغوي في "شرح السنة" (۳/۳۱۷)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۳۳۴)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۰۹)، والآجري في "الشرعة" (۹۶۹)، وابن منده في "الإيمان" (۶۸۱).

عهقیده به کی پاک و ټیگه‌یشن و کارو عیاده‌تیکی پوخت، که پنجه‌وانه‌ی نهمانه همووی به‌دی ده‌کړت له پشټیوانانی مه‌لود گپړ دا.

وه نه‌گهر خیر بویه هاوه‌لان له‌پیشی نیمه‌وه بوون بو وهرگرتنی، له‌بهر پر خیریتی خویان «خیر النَّاسِ قَرْبِي...» و کاملی وهرگرتنی دبیان «... أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانُوا خَيْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ، أَبْرَهَا قُلُوبًا، وَأَعَمَّقَهَا عِلْمًا، وَأَقْلَهَا تَكَلُّفًا، قَوْمٌ اخْتَارَهُمُ اللَّهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَقَلَ دِينَهُ، ... فَهُمْ كَانُوا عَلَى الْهُدَى الْمُسْتَقِيمِ».

واته: هاوه‌لانی پیغمبر ﷺ خیرترین کهسانی نهم نومه‌تن، خاوه‌نی خیره‌ومه‌ندترین دلن و قولترین زانستن. که‌سانینکن خوی پوره‌ردگار ه‌للی بزاردوون بو هاوه‌لیتی پیغمبره‌که‌ی و گه‌یاندنی دینه‌که‌ی. نهمان له‌سهر رینگای راست و هیدایه‌ت بوون.

۷. له میژووی له‌دایک بوونی پیغمبردا ﷺ بهس ناوی سال و روزه‌که‌ی دپاره (عام الفیل، يوم الإثنين). به‌لام میژووی روزه‌که‌و مانگه‌که‌ی دیار نیه و جیوازیه‌کی زوری زانایانی له‌سهره «الأكثرين على أن ولادته ﷺ كانت في عام الفيل قبل بعد حادثة الفيل بخمس وخمسين يوماً وقيل بشهرين وقيل بأربعين يوماً وقبل الفيل بعشر للسنين وقيل قبل الفيل بخمس عشرة سنة وقيل غيره.

واختلفوا في الشهر الذي ولد فيه فقيل في شهر صفر وقيل في ربيع الآخر وقيل في رجب وقيل في رمضان، واختلفوا في يوم ولادته قيل في ربيع الأول ... وقيل لثمان ليال مضين منه وقيل التسع ... وقيل لعشر وقيل لاثنتي عشرة ... وقيل لسبع عشرة وقيل لثماني عشرة مضين منه ...».

واته: ده‌لین له‌دایک‌بوونی ﷺ دواي (عام الفيل) به (۵۵) روزه‌یان دوو مانگ یا چل روزه‌،

۱. قول اس مسعود وابن عمر رضی الله عنهما، رواه البغوي في "شرح السنة" (۲۱۴/۱). و أبو يعيم في "الحلية" (۳۰۵/۱).

۲. ابن تيمية في "منهاج السنة" (۱۶۶/۱).

۳. "المولود النبوي هل نحتفل" شحاتة محمد صقر ص ۱۶، "تفسير القرطبي" (۱۹۴/۲۰).

يا پيش (عام الفيل) بووه به (۱۰) سال يا (۱۵) سال ... وه مانگه كهشي مانگي (صَفَر) يا (بَيعُ الثَّانِي) يا (رَجَب) يا (رَمَضَانَ) بووه، وه رَوژَه كهشي دهَلين: (۸) رَوژ له بَيعِ الثَّانِي تيهريوه يا نو رَوژ يا ده رَوژ يا دوانزه رَوژ يا حهفده رَوژ يا ههژده رَوژ بووه.

«أولاً: اختلفوا في ولادته ﷺ، الأكثرون على أن ولادته كانت في عام الفيل، وهو قول ابن عباس، وقيل بعد حادثة الفيل بخمسين يوماً، وهو قول السهيلي المالكي، وقيل بخمسين وخمسين يوماً، حكاه الحافظ الدمياطي الشافعي، وقيل بشهر وقيل بأربعين يوماً، حكاهما مغلطاي الحنفي وابن سيد الناس الشافعي. وقال الإمام الزهري: بعد الفيل بعشر سنين وقيل بخمس عشرة سنة.

ثانياً: اختلفوا في الشهر الذي ولد فيه ﷺ، ف قيل في شهر صفر وقيل في ربيع الآخر حكاهما مغلطاي الحنفي، وقيل في رجب وقيل في رمضان حكاهما اليعمري الشافعي ومغلطاي الحنفي.

ثالثاً: اختلفوا في يوم ولادته ... قيل لليلتين مضتا من ربيع الأول، قاله ابن عبد البر المالكي ورواه الواقدي، وقيل لثماني ليال مضين منه، روى ذلك عن ابن عباس وجبير بن مطعم واختاره ابن حزم وقطع به الخوارزمي ورجحه الحافظ ابن دحية وعليه جمع أهل التأريخ، وقال القطب القسطلاني هو اختيار أكثر أهل الحديث وهو اختيار أكثر من له معرفة بهذا الشأن ... وقيل لتسع خلون منه وهذا ما ذهب إليه الباشا الفلكي المصري وله رسالة علمية في هذا ورجحه الشيخ على الطنطاوي وقيل لعشر مضين منه وهو قول الشعبي ومحمد الباقر وصححه الحافظ الدمياطي الشافعي، وقيل لاثنتي عشرة مضت منه وقول ابن اسحاق، وقيل لسبع عشرة مضت منه، نقله ابن دحية عن بعض الشيعة، وقيل لثاني عشرة وقيل لثمان بقين رواه أبو رافع عن ابن حزم الظاهري ...» .

الشیخ (العثيمين) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «أولاً: ليلة مولد الرسول صلى الله عليه وسلم ليست معلومة على الوجه القطعي، بل إن بعض العصريين حقق أنها ليلة التاسع من ربيع الأول، وليست ليلة الثاني عشر منه» .

واته: رَوَّزى له داىكبوونى ديار نيه به شيوهيه كى به كلا كهروهه، ههنديك له هاوچهرخان بهدواداچوونىكيان كردووه دهلّين شهوى (۹ ی ربيع الأول) بووه نهك (۱۲ ی نهو مانگه).

الشیخ (الألباني) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «والأصح أنه ولد صلى الله عليه وسلم في التاسع من ربيع الأول، كما حققه بعض العلماء المعاصرين» .

واته: راي دروست نهويه له (۹ ی ربيع الأول) دا لهدايك بووه وهكو ههنديك له زانايانى سهردهم دهلّين.

بهم شيوهيه دهينين بيچگه له رَوَّزى دوو شهمه نهيت نه مانگ و نه سان هيچ بهلگهيهك و كۆدهنگى زانايانى لهسه ر نيه، وه هاوهلانىش پرسياريان له بيغهمبه ر ﷺ نه كردووه لهسه ر لهدايك بوون و وورده كار به كانى. وه نههمش بهلگهيه بو نهويه بابيه تيكي شهرعى نيه بهلكو شويتكهوتهى و ئيمان هينانى كارى پيويسته.

وه هاوهلانى و شويتكهوتوانى باسى ئهم بونهيهو زيندوو كردنهويه هيچ گرنگيه كى نهبووه لايان، وهكو الشیخ (أبو بكر الجزائري) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «المولود النبوي ... والذي لم يعرف المسلمون غيره طيلة ستة قرون وربع قرن، أي من يوم نزول الوحي إلى مطلع القرن السابع الهجري ثم بعد سقوط الخلافة الإسلامية الراشدة وانقسام بلاد المسلمين وعزقها وما تبع ذلك من ضعف وانحراف في العقائد، والسلوك، وفساد في الحكم والإدارة ظهرت بدعة المولود النبوي الشريف كمظهر من مظاهر الضعف والانحراف» .

(۱) "فتاوى أركان الإسلام" ص ۱۷۳ سؤال رقم (۸۹).

(۲) تحقيق "إصلاح المساحد من البدع والعوائد" لبقاسمي ص ۱۱۴

(۳) "الإبصار فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ أبو بكر الجزائري ص ۵۰.

واته: به دريژايي شەش سەدەو چارەكك موسولمانان له دايك بووني پيغه مەريان ﷺ نه زانيوه تا سەرەتاي سەدەي ھەوتەممي كۆچي له دواي ړوو خاندني خەلافەتي ئيسلامي و دابەشكردني موسولمانان و پارچه پارچه كردنيان بووه ھۆكاري لاوازي و لادان له بواي باو ړو ئاداب و ھوكمراني و بەريو ېر دى دا بیددەي مەولود سەري ھەلدا وەكو سەرھەل داني دەرکەوتیكي لاوازي ئیماني و لادان و گۆرانکاریه کی دینی.

٨. له ھەمووي ویرانتر بۆ ئهم بابەتە بناغە دانەر و دروستکاری یه کەمی ئهم مەولودە دەولتەي فاتیمه کان بوو له میسر له سەر دەستی (بنی عبید القداح) دامەزرا له نیوہی سەدەي چواری کۆچی تاوہ کو نیوہ سەدەي شەشەمي کۆچی تەمەنی ئهم دەولتە بوو، ئهم دەولتە بانگەوازي بۆ شیعه دەکردو پاشماوہیشي (تصوف) ی بەجێھێشت .

بانگەوازي بنەمالەي نەھل و بەیتیان دەرکردو (ابن دیصان القداح) باپیرویان خوێ به کوری ئیمام (جعفر الصادق) ناو دەربرد، له گەل ئەوہش دا بەندەبەکی بوو له ژيانی دا وە له (مەغریب) وای بانگەواز بۆ دەکرد له بنەمالەي (عقیل بن أبي طالب) برای ئیمامی (عەلی) یه ﷺ تا خەلکیکی زۆر دواي کەوتن، ئەمانە ھەمووي درۆ بوون.

(ابن خلکان) رَحِمَهُ اللهُ دەرلێت «وأهل العلم بالأنساب من المحققين ينكرون دعواه في النسب» .

واته: زانایانی ئاشنا به بنەمالەبەتي و شیکەرەوان بەریەرچی ئهم بانگەوازییەو خۆدانە پال ئهم بنەمالەي.

ئەمانە پێان دەوترا (عوہیدی) ەکان، وایان دەر دەرپی له ړووکەش دا کە ھەلگری مەزھەبی رافیزەن، وە شیعه و لایەنگری ئیمامی (عەلی) ن، بەلام له راستی دا «بَلْ يَجْعَلُونَهُمْ "مِنَ الْقَرَامِطَةِ الْبَاطِنِيَّةِ" الَّذِينَ مِنْهُمْ الْإِسْمَاعِيلِيَّةُ وَالنَّصِيرِيَّةُ وَمِنْ جَنْسِهِمُ الْخَرْمِيَّةُ الْمُحَمَّرَةُ وَأَمْثَالُهُمْ مِنَ الْكُفَّارِ الْمُنَافِقُونَ الَّذِينَ كَانُوا يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ وَيُبْطِنُونَ الْكُفْرَ؛ وَلَا رَيْبَ أَنَّ اتِّبَاعَ هَؤُلَاءِ بَاطِلٌ؛ وَقَدْ

(١) بۆریاتەر ئاشنا بوون بروانە کیني "الدولة الفاطمية" لډکتور علي محمد الصلابي.

(٢) "وفيات الأعيان" لابن خلکان (١١٧/٣).

وَصَفَ الْعُلَمَاءُ أَئِمَّةَ هَذَا الْقَوْلِ بِأَنَّهُمُ الَّذِينَ ابْتَدَعُوهُ وَوَضَعُوهُ؛ وَذَكَرُوا مَا بَنَوْا عَلَيْهِ مَذَاهِبَهُمْ؛ وَأَنَّهُمْ أَخَذُوا بَعْضَ قَوْلِ الْمُجُوسِ وَبَعْضَ قَوْلِ الْفَلَّاسِفَةِ؛ ... بَلْ مَا ظَهَرَ عَنْهُمْ مِنَ الزَّنْدَقَةِ وَالتَّفَاقُ وَتُعَادَاةِ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ...»

واته: نه مانه (قهراميته باتنی) ه کانن، نهوانه ی ده لئین قورنان مانای پرووکش و ناوهرؤکی ههیه، له (نیسماعیلی) ه کان و (نوسهیری) ه کان و هاوشیوه کانیان له بیروپروا و دوورووه کان، نهوانه ی به پرووکش نیسلامیان دهویت و له ناوهرؤکیش دا بیروا بوون. تیکه ل بوون له هه ندیک قسه ی ناگرپهرسته کان و هه ندیک قسه ی فه لاسیفه کان. به لām نهوه ی لییان ده رکوت هه مووی ده رجوون له دین و دوورووی و دژایه تی نیسلام بوو.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللَّهُ دَهَلَيْت: «فَهُمْ مِنْ أَفْسَقِ النَّاسِ. وَمِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ ... وَهَؤُلَاءِ الْقَوْمُ يَشْهَدُ عَلَيْهِمْ عُلَمَاءُ الْأُمَّةِ وَأَنَّمَتُهَا وَجَاهِيرُهَا أَنَّهُمْ كَانُوا مُتَافِقِينَ زَنَادَقَةً يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ وَيُبْطِنُونَ الْكُفْرَ. فَإِذَا قُدِّرَ أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ خَالَفَهُمْ فِي ذَلِكَ صَارَ فِي إِيْمَانِهِمْ نِزَاعٌ مَشْهُورٌ. فَالْشَّاهِدُ لَهُمْ بِالْإِيْمَانِ شَاهِدٌ لَهُمْ بِمَا لَا يَعْلَمُهُ؛ إِذْ لَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ يَدُلُّ عَلَى إِيْمَانِهِمْ مِثْلَ مَا مَعَ مُنَازَعِيهِ مَا يَدُلُّ عَلَى نِفَاقِهِمْ وَزَنْدَقَتِهِمْ وَكَذَلِكَ "النَّسَبُ" قَدْ عَلِمَ أَنَّ جُمْهُورَ الْأُمَّةِ تَطْعَنُ فِي نَسَبِهِمْ وَيَذْكُرُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أَوْلَادِ الْمُجُوسِ أَوْ الْيَهُودِ. هَذَا مَشْهُورٌ مِنْ شَهَادَةِ عُلَمَاءِ الطَّوَائِفِ: مِنَ الْحَنَفِيَّةِ وَالْمَالِكِيَّةِ وَالشَّافِعِيَّةِ وَالْحَنَابِلَةِ وَأَهْلِ الْحَدِيثِ وَأَهْلِ الْكَلَامِ وَعُلَمَاءِ النَّسَبِ وَالْعَامَّةِ وَغَيْرِهِمْ ... حَتَّى صَنَّفَ الْعُلَمَاءُ فِي كُتُبِ أَسْرَارِهِمْ وَهَتَكَ أَسْتَارِهِمْ كَمَا صَنَّفَ الْقَاضِي أَبُو بَكْرٍ الْبَاقِلَانِي كِتَابَهُ الْمَشْهُورَ ... وَذَكَرَ أَنَّهُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ الْمُجُوسِ وَذَكَرَ مِنْ مَذَاهِبِهِمْ مَا بَيَّنَّ فِيهِ أَنَّ مَذَاهِبَهُمْ شَرٌّ مِنْ مَذَاهِبِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى؛ بَلْ وَمِنْ مَذَاهِبِ الْغَالِيَةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَهِيَّةَ عَلِيٍّ أَوْ نُبُوَّتَهُ فَهُمْ أَكْثَرُ مِنْ هَؤُلَاءِ؛ ... وَكَذَلِكَ ذَكَرَ أَبُو حَامِدٍ الْغَزَالِيُّ فِي كِتَابِهِ الَّذِي سَمَّاهُ "فَضَائِلُ الْمُسْتَظْهَرِيَّةِ وَفَضَائِلُ الْبَاطِنِيَّةِ" قَالَ: ظَاهِرُ مَذَهَبِهِمُ الرَّفْضُ وَبَاطِنُهُ الْكُفْرُ الْمُخْضُ. وَكَذَلِكَ

القَاضِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ أَحْمَدَ وَأَمْثَالُهُ مِنَ الْمُعْتَزِلَةِ^(١)

واته: (فاتیمی) هکان و (عوبیدی) هکان بیروا و تاوانبارترین کهس بوون، زانایانی ئیسلام همهویان شایهتی دوورووی و دهرچوون له دین ددهن بهسهریان دا که به رووکesh ئیسلام و به ناوهړۆک بیروا بوون، وه بنهمالهیان هموو زانایانی ئه و ئومهته به درویان دهخه نهوه و دهلّین بنهمالهی ناگر پهرسته کان و جوله کهن، ئه مه شایهتی هموو زانایانی مهزهه ب و ئه هلی فهرمووده و کهلامن، وه زانایانی نه سب ناسن، ته نانهت زانایان نوسراوی سهر به خویمان هیه له سهریان، وه کو (أبو بکر الباقلائی) له کتیه کهی دا دهلّیت: له بنهمالهی ناگر پهرستن، وه دهلّیت: بهرنامهیان پسرین بهرنامهیه، وه ئیمامی (غزالی) دهلّیت: رووکeshیان رافیزه ن به ناوهړۆک بیروان.

کاره کانیان بریتی بو له: زۆر به سۆزو بهرهم بوون بۆ گاورو جوله کهکان و زۆر له پله و دهسه لاته کانی دهوله تیان ده دا به دهست نه وانه وه. ئه وایش به کاریان دههینا بۆ زۆرترین خزمهتی گاورو جوله که کانی ناو موسولمانان، پهره به دینه کانیان و گه شه کردنی ژبانی قه شه و حاخامه کان، وه له ولاشه وه دژایه تی کردنی سیمای دینی موسولمانان له قه دهغه کردنی نوێزی تهراویح و سزادانی جیه جیکاریان و نه فرهت کردن له خوله فای راشیدین و هموو هاوه لآن له سهر مینه ره کانی میسرو نویسی به سهر دهرگا و دیواره کانی مزگه وته کانی میسرو قه دهغه کردنی کتیه کانی فهرمووده، له سالی (٣٨١هـ) کتیبی "الموطأ" ی ئیمام (مالیک) به یه کیك گرا له میسر لی دراو دهیان گرا به ناو خه لک دا، وه ته نانهت به سهر گوپرستان و بازارو دوکانه کانه وه قسه ی ناشیرین و نه فرهت له هاوه لآن و خوله فاکان و ناوداران ده نوسراو زه ردباو ده کرا، وه ته نانهت یه کیك له زانایانی ئه هلی سونهت (إبراهیم بن محمد الضبی) یان هه ر به زیندوویی که ول کرد.

تا نه وناسته ی «كَتَبَتْ امْرَأَةٌ إِلَى الْعَرِيزِ: بِالَّذِي أَعَزَّ الْيَهُودَ بِمَنْشَأِ وَالنَّصَارَى بِعِيسَى بْنِ نَسْطُورَسَ، وَأَذَلَّ الْمُسْلِمِينَ بِكَ إِلَّا كَشَفْتَ ظِلَامَتِي»^(٢).

(١) "مجموع الفتاوى" (٣٥/١٢٧ - ١٢٩).

(٢) "البدایة والنهاية" لابن کثیر (١١/٣٥٨)، و "المنتظم فی تاریخ الملوك" لابن الفرج الجوزي (٧/١٩٠)، "الکامل فی التاریخ"

لابن الاثیر (٧/٤٧٥)

واته: نافرہ تیک ستمی لی کر ابو هیچ کس تۆلهی بۆ نه ده کرده وه له بهر ئه وهی موسولمان بوو، کار به دهسته کانیش گاوارو جولہ که بوون، نامه یه کی نووسی بۆ خه لیفه ی عوبه یدیه کان (نزار بن المعز العبيدي): بهو که سه ی جولہ که کانت بالاده ست کردووه "به کار به دهسته که یان که ناوی (منشأ بن ابراهيم اليهودي)" وه گاواره کانیش بالاده ست کردووه به کار به دهسته که یان ناوی (عیسی بن نسطورس) وه موسولمانانی زه لیل کردووه به تۆ نه م ستم و زو تمه م له سه ر لابه .

(المقریزی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «وكان للخلفاء الفاطميين في طول السنة أعياد ومواسم وهي: موسم رأس السنة ويوم عاشوراء ومولود النبي ﷺ ومولود علي ابن أبي طالب ومولود الحسن ومولود الحسين ومولود فاطمة ... وعيد الغدير ويوم النوروز ويوم الميلاد وخميس العدسى»^(١).
واته: ده ولته ی فاتیمه کان ئاهه نگ و بۆ نه گێرانیان به درێژای سأل زۆر بووه، وه کو سه ری سالی تازهو عاشوراو له دایک بوونی پیغمبه ر ﷺ و نیما می عه لی و سی منداله کانی و (غدير الضم) و نه ورۆزو له دایک بوونی مه سیح ﷺ و پینج شه مه عه ده سی گاواره کان.

فاتیمه کان یه که م که س بوون بۆ نه ی له دایک بوونی پیغمبه ریان ﷺ دروست کرد له سه ده ی چواری کۆچی به دواوه تاوه کو سه ده ی شه شی کۆچی^(٢).

به لām هه ندیک ده لیت یه که م که س کار به ده سه تی هه ولیری نه و کاته بووه به ناوی (أبو سعيد كوكبري بن بكتكين الملقب الملك مظفر الدين صاحب إربل، ولد سنة ٥٤٩ هـ)^(٣).

وه کو نیما می (السيوطي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «وَأَوَّلُ مَنْ أَخَذَتْ فِعْلَ ذَلِكَ صَاحِبُ إِرْبِلَ الْمَلِكُ الْمُظَفَّرُ أَبُو سَعِيدٍ كُوكْبَرِي بْنُ زَيْنِ الدِّينِ عَلِيٍّ بْنِ بَكْتِكَيْنَ»^(٤).

(١) "الخطط المقريري" (١/ ٤٩٠)

(٢) "الإبداع في مصار الابتداء" لعلي محفوظ ص ٢٥٠، و "تأريخ الإحتفال بالمولود البوي" لحسن السدوي ص ٦٢، و "القول الفصل" للأصاري ص ٦٤

(٣) "البدع الحوية" لعبدالله بن عبدالعزيز التويجري ص ١٤٨.

(٤) "الحاوي للتاوي" (١/ ٢٢٢)

(أبو شامة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلئيت: «أول من احتفل بذلك بالموصل الشيخ عمر بن محمد الملا أحد الصالحين المشهورين وبه اقتدى في ذلك صاحب إربل»^(١).

بهم دورو قسه به ده رده كهوئيت يه كهم كهس كه مه لودی له دايك بوونی پتغمه بهری ﷺ داهيترا بيت ناوداری بهر پتوه بهری ههولير بووه مهليک (مظفرالدين) بووه نهویش به چاوليکردنی زانايه کی ناوداری به ناوبانگ بووه له عيادهت دا ناوی (شيخ عمر بن محمد الملا) له موسل كه سالانه مه لودی ده گيتراو ناوداران و خه لکی بانگهيشت ده کرد. وه بويه مهليک (مظفرالدين) زور نهم بونه به ده خريته پالتي سالانه هه لده ستا به سازدانی مه لود به شيويه کی زور سه رسوره تهر له سه رفکردنی پاره و مال و خواردن دروستکردن دا له ههولير، سالتیک له ههشتی (ربيع الأول) و سالتیکش له دوانزه ی (ربيع الأول) بو نهوه ی بهر نهو دورو ميژووه بکهوئيت كه زانايان باسيان کردووه.

وه (أبو الخطاب بن دحية) کتبيکی نوسی له سه ر مه لود به ناوی "التنوير في مولد البشير النذير" يه كهم كهس بووه لهم باره به وه بينوسيت پيشكهشي کرد به شا (مظفرالدين) نهویش ههزار ديناری ئالتونی پيشكهش کرد^(٢).

نيمامی (السيوطي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلئيت: «هزار سه ر مهري برژاوو ده هزار مريشك و سه د نه سب و سی هزار قاب حه لئاو ... دروست ده کرد ... خوشی گوئی له شيعرو قه سيده كان ده گرت، له نيوه روه بو به يانی له گه ل سو فيه كان دا (الرقص الصوفي) ده کرد ...»^(٣).

(عبدالله التويجري) دهلئيت: «فلا شك ان العبيدين هم أول من احتفل بالمولد النبوي حسب ما ورد في كتب التاريخ والسير، دخل خليفة العبيدين المعز معد بن اسماعيل ٣٦٢هـ وكان ذلك بداية حكمهم في مصر، وكان آخر خليفة فيهم هو العاصد توفي سنة ٥٦٧هـ، وأما

(١) "الباعث على انكار البدع" لأو شامة ص ٣١

(٢) "الإنصاف فيما قيل في المولد من العلو والإحفاف" لشيخ أبو بكر الجزائري ص ٥٠.

(٣) "الحاوي للمتاوي" (١/١٩٢)، "البداية والنهاية" لابن كثير (١٣/١٣١)، "وفيات" لاس خلكان (٤/١١٧).

مظفرالدين صاحب إربل فولادته سنة ٥٤٩هـ وتوفي سنة ٦٣٠هـ، فهذا دليل قاطع على أن العبيدين سبقوا صاحب إربل بالاحتفال بالمولد النبوي ... سبقه إلى ذلك العبيديون بحوالي قرنين من الزمان»^(١).

واټه: گومان نيه دهولته تي عوبيديه كان يه كه م كهس بوون مهولوديان گيړا به گوړه ي نوسينه ميژويه كان بيت، له بهر نه وه ي يه كه م خهليفه يان له سالي (٣٦٢ك) دا بوو، وه كوتا خهليفه يان سالي (٥٦٧ك) بووه، وه شا (مظفر) ي هوليړ له سالي (٥٤٩ك) له دايك بووه وه له سالي (٦٣٠ك) كڅچي دواي كردووه، نهمه به لنگه يه كي يه كلا كره وه يه له سهر نه وه ي فاعيه كان به نزيكه ي دوو قهرن پيش شاي هوليړ مهولوديان گيړاوه.

يه كيك له چا كهو خيړه گه وړه كاني (صلاح الدين الأيوبي) رحمه الله له ناوبردن و كوتاي هينان بووه به دهولته تي عوبيديه فاعيه كان له ميسرو رزگار كردني قودس له گا وړه كان.

٩. نهم ياده به دريژاي شش سده ي پاش وه فاتي پيغمبر ﷺ هيچ باسيكي نه بووه، وه زانايان به گشي كوكن له سهر بينه مايي نهم ياده هر له كو نه وه:

نيمامي (تاج الدين الفاكهاني المتوفي ٧٣٤هـ) ده ليت: «لا أعلم لهذا المولد أصلاً في كتاب ولا سنة، ولا ينقل عمله عن أحد من علماء الأمة، الذين هم القدوة في الدين، المتمسكون بآثار المتقدمين؛ بل هو بدعة أحدثها البطالون، وشهوة نفس اغتنى بها الأكالون»^(٢).

واټه: نه وه ي بزانم هيچ بنه مايه ك نيه يو مهولود، نه له قورئان نه له سوننه ت دا، وه كار پكردي نيه له لاي هيچ زانايه كي موسولمانانه وه شوني شونكه و تن و پديوه ست بوون بيت به پشوانه وه، به لكو داهنراويكه به تاله كان و خاوه ن ههزو بخوړه كان دايان هيناوه.

(ابن تيمية) رحمه الله ده ليت: «وَأَمَّا اتِّخَاذُ مُوسِمٍ غَيْرِ الْمَوَاسِمِ الشَّرْعِيَّةِ كَبَعْضِ لَيْالِي شَهْرِ رَجَبِ الْأَوَّلِ الَّتِي يُقَالُ إِنَّهَا لَيْلَةُ الْمَوْلِدِ، أَوْ بَعْضِ لَيْالِي رَجَبٍ، ... فَإِنَّهَا مِنَ الْبِدَعِ الَّتِي لَمْ يَسْتَجِبْهَا السَّلَفُ وَلَمْ يَفْعَلُوهَا وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ، وَتَعَالَى أَعْلَمُ»^(٣).

(٣) "العتاوى الكبرى" (٤/٤١٤)، "مجموع العتاوى" (٢٥/٢٩٨).

(١) "البدع الحولية" ص ١٥١

(٢) "المورد في عمل المولد" للماكهاني ص ٨، ٩.

واته: به کارهيتاني بونه يه که لهو بوانانو به شهرعی کردنی وه کو مانگی (ربیع الأول) بی دهلین شهوی مه لود. یان شهوانی مانگی (ره جبه) ... نهوا بیدعه یهو پیشووه صالحه کان نه یان کردووهو به چاکیان نه زانیوه.

(أبو زرعة) رَحْمَتُهُ دَهْلَيْت «لا نعلم - أي عمل المولد - ولو بإطعام الطعام عن السلف» .

واته: بوونی هیچ به لنگه یه که نه له پیشووه صالحه کان که بونهی مه ولودیان گیراییت گهر به خواردنیش بیت.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَتُهُ له پیناسه ی بیدعه دا دهلیت: «تُشَابِهُ الطَّرِيقَةَ الشَّرْعِيَّةَ ... وَمِنْهَا: التَّرَامُ الْكَيْفِيَّاتِ وَالْهَيْئَاتِ الْمُعَيَّنَةِ، كَالذِّكْرِ بِهَيْئَةِ الْاجْتِمَاعِ عَلَى صَوْتٍ وَاحِدٍ، وَاتِّخَاذُ يَوْمٍ وَلَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِيدًا» .

واته: بیدعه یه که شیوازی شهرعی بچیت له گرتنه بهری چونیته کی دیاربکراو، وه کو زیکر به کومهل و دهنگ بهرز کردنه وهو له دایک بوونی پیغمبر ﷺ کردنه جهژن.

وه (محمد بن الحاج المالکي المتوفي سنة ٧٣٧هـ) دهلیت «فَصْلٌ فِي مَوْلِدِ النَّبِيِّ وَالْبَدْعِ الْمُحَدَّثَةِ فِيهِ: وَمِنْ جُمْلَةٍ مَا أَحَدَثُوهُ مِنَ الْبَدْعِ مَعَ اعْتِقَادِهِمْ أَنَّ ذَلِكَ مِنْ أَكْثَرِ الْعِبَادَاتِ وَإِظْهَارِ الشَّعَائِرِ مَا يَفْعَلُونَهُ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ مِنْ مَوْلِدٍ وَقَدْ اخْتَوَى عَلَى بَدْعٍ وَمُحَرَّمَاتٍ جُمْلَةً» .

واته: له باسی مه لود دا یه کیک له وانهی دایان هیتاوه به باوه ری خویان گه وره ترین عیاده تهو باشتړین کاره دینی ه کانه ده یکه نه له مانگی (ربیع الأول) دا مه لوده که چنده ها داهیتراو جهرامه کان له خو ده گرت.

وه ته نانهت نهو زانایانه ی به بیدعه ی چاکي داده نین دان دهنین به ودها هیچ بنه مایه کی دینی نه، وه کو نیمامی (السیوطي) رَحْمَتُهُ دَهْلَيْت: «فَقَدْ وَقَعَ السُّؤَالُ عَنْ عَمَلِ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ فِي شَهْرِ رَبِيعٍ

(١) "تشيف الآداب" لأبو زرعة ص ١٣٦

(٢) "الاعتصام" (١/ ٥٣).

(٣) "المدخل" لابن الحاج (٢/ ٢٠١)، قال فيه ابن حجر. كثير الفوائد كشف فيه عن مصايب وبدع يفعلها الناس

الأول، ... الجواب: عِنْدِي أَنَّ أَصْلَ عَمَلِ الْمَوْلِدِ الَّذِي هُوَ اجْتِمَاعُ النَّاسِ وَقِرَاءَةُ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ... وَأَوَّلُ مَنْ أَحْدَثَ فِعْلَ ذَلِكَ صَاحِبُ إِزْبِلِ الْمَلِكِ الْمُظَفَّرُ أَبُو سَعِيدٍ كُوْكُرِي ... وَقَدْ صَنَّفَ لَهُ الشَّيْخُ أَبُو الْخَطَّابِ ابْنُ دَحِيَّةٍ مُجَلَّدًا فِي الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ سَمَّاهُ "التَّنْوِيرُ فِي مَوْلِدِ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ"، فَأَجَازَهُ عَلَى ذَلِكَ بِأَلْفٍ دِينَارٍ^(١).

واته: پرسیاری مهولودی لى ده کهن له کزبوونه وهی خه لک و قورئان خویندن، ده لیت: یه کهم کهس مهلیکی ههولیر دایهیتاوهو ته نانهت بۆ یه کهم جار زانایهک بهناوی (ابن دحیه) کتیبکی له سهر مهولود بۆ دهنوسیت بهناوی "التنوير في مولد البشير النذير" بۆی ده خوینتیه وهو نهویش پاداشتی ده کات به ههزار دیناری نالتونی.

گهرچی دواى ئەم قسه یه چه ند به لگه یهک ده هیئتیه وه بۆی. ئەوه له ره تکر د نه وهی به لگه کانی مهولود دا باسی ده کهین.

وه (ابن حجر العسقلانی) رَحِمَهُ اللهُ يَهْكِي تَرَهُ لِهَوَانِهِ رِيْكَهَ بِهِ مَهْوُلُوْدٌ دَهْدَات، بِهِ لَامٌ دَهْلَيْت: «أَصْلُ عَمَلِ الْمَوْلِدِ بِدَعَةٍ لَمْ تُنْقَلْ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الْقُرُونِ الثَّلَاثَةِ».

واته: بنه مای مهولود بیدعه یه له هیچ کهسیکی هاوه لآن و شوینکه وتوانی ئەو سی سهر دمه پر خیره نه کراوه.

الشيخ (العثيمين) رَحِمَهُ اللهُ دَهْلَيْت: «ولهذا نقول: إن ما يفعله أكثر المسلمين اليوم من الاحتفال بمولد الرسول صلى الله عليه وسلم في اليوم الثاني عشر من شهر ربيع الأول بدعة ليس له أصل من السنة».

واته: ئەوهی زۆری موسولمانان ده یکهن له ناههنگ گێرانی له دایک بوونی پیغه مبه رَحِمَهُ اللهُ بیدعه یه وه هیچ بنه مایه کی نیه له سونهت دا.

(١) "الحاوي للفتاوي" للسيوطي (١/ ٢٢١ - ٢٢٢).

(٢) "الحاوي للفتاوي" للسيوطي (١/ ٢٢٩).

(٣) "لقاء الباب المفتوح" لمحمد بن صالح العثيمين (٦/ ٣٥)، و "مجموع فتاوى و رسائل العثيمين" (٦/ ١٦٨)، (٧/ ٣٦٤).

الشَّيْخُ (ابن باز) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «الاحتفال بالموالد من البدع التي حدثت في الناس ... الاحتفال به من البدع التي حدثت في المسلمين ولم يفعله النبي صلى الله عليه وسلم ولا أصحابه لا الخلفاء الراشدون ولا غيرهم، وهكذا لم يفعله المسلمون في القرون المفضلة الثلاثة، وقد قال عليه الصلاة والسلام في الحديث الصحيح: «من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد» ... فالواجب على المسلم ترك ذلك»^(١).

واته: مهولود دروست كراوهو بيدعهيه ناههنگ گيژان پي. پيغمبر ﷺ و هاوه لاني و له سي سدهي نيسلام دا نه كراوه.

وه ههروهه الشَّيْخُ (محمد عبدالسلام الشقيري) له كتيبي "السنة والمبتدعات" ص ١٣٨، الشَّيْخُ (محمد بن ابراهيم) له "الفتاوى" (٥٤/٣). الشَّيْخُ (محمد عبدالطيف) له "الدار السنية" (٢٨٥/٨)، الشَّيْخُ (حمود التويجري) "الرد القوي" ص ٢٢٣، و "فتاوى اللجنة الدائمة" (٤١/٣) رقم (٩١٢٦). هه موويان بريار له سهر بيدعهيه تي مهولود دهدهن.

الشَّيْخُ (صالح الفوزان) دَهَلَيْت: «إقامة الاحتفال بالمولد النبوي صلى الله عليه وسلم هذا ممنوع من ناحية أخرى، لأنه تشبه بالنصارى الذين يحتفلون بمولد المسيح عليه السلام ... الاحتفال بالمولد النبوي من البدع المحدثات المنكرات التي جاءت بعد انقضاء القرون المفضلة»^(٢).

الشَّيْخُ (محمد بن صالح المنجد) دَهَلَيْت: «مولد الرسول ﷺ ممنوع من عدة وجوه:

١. أنه لم يكن من سنة الرسول ﷺ.

٢. تشبه بالنصارى.

٣. وسيلة إلى الغلو والمبالغة في تعظيمه ﷺ.

(١) "فتاوى نور على الدرب" لابن باز (٥٢/٣)

(٢) "مجموع الفتاوى" لشيخ صالح الفوزان (٦٩١/٢).

٤. يفتح باب للبدع الأخرى والاشتغال بها عن السنن ...»^(١).

و الشيخ (الألباني) رحمه الله في "قاموس البدع" ص ٧٢٠، و "الشر المستطاب" (١/٥٧٧).
ناماژه بو نهم بابته ده کات.

١٠. به لگه گومانناو به کان له سمر بوونی مه ولود:

الشيخ (أبو بكر الجزائري) رحمه الله ده لیت: «عندما أحدث بدعة المولد في مطلع القرن السابع وفشت وانتشرت بين الناس لوجود فراغ روحي ... وتأصلت هذه البدعة في النفوس وأصبحت جزء من عقيدة كثير من أهل الجهل لم يجد بدا بعض أهل العلم كالسيوطي رحمه الله تعالى من محاولة تبريرها بالبحث عن شبه يستشهر بها على جواز بدعة المولد هذه وذلك إرضاء للعامة والخاصة أيضاً من جهة وتبريراً لرضى العلماء بها وسكوتهم عنها لخوفهم من الحاكم والعوام من جهة ...»^(٢).

واته: کاتیک بیدعی مه ولود له سه دهی حموتی کچی دا دروست بوو له ناو خه لک دا بلاو بووه وه به هوکاری بو شای روهی دینی نهم داهنراوه داکوترا له ناخیان داو بووه به شیک له باوه ری زوری نه زانه کان. هیچ چاریان نه ما هه ندیک له خاوه ن زانست وه کو نیمامی (السیوطی) رحمه الله بیجگه له پاساو نه ییت بیهیتته وه بو رازیکردنی زانایان بیده ننگن له ناستی. له بهر ترسی ده سولات و خه لکی نه زان له لایه ک.

به تاییه ت نهو زانایانهی که بمم جوړه وه گیروده بوون نیشته چی نهو شویتانه بوون که نهم بیدعیهی تیدا بلاوه له میسرو شام و عیراق، وه کو: (السیوطی، أبو شامة مقدیسی وابن حجر العسقلانی ...) له ناوداره کان، وه نه مانه ی دوا ی نهو انیش به هه مان شیوه ی گیروده توو شبوون و هه مان به لگه و گومانه کانی نهوان دوو باره ده که نه وه.

(١) "موقع الإسلام سؤال وجواب" (٧/١٢)

(٢) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" ص ٥٧، "الدع الحولية" لعبدالله التويجري ص ١٥٩

بۆ پهرچدانه وهى به لگه گوماناو به كانى ئهم بابته پيويست دهكات بچينه وه سهر به لگه
پيشوان:

به لگه يه كهه: ئيمامى (السيوطي) رَحِمَهُ اللهُ دهلّيت: «وَقَدْ اسْتَخْرَجَ لَهُ إِمَامُ الْحَفَاطِ أَبُو
الْفَضْلِ ابْنُ حَجَرٍ أَصْلًا مِنَ السَّنَةِ، وَاسْتَخْرَجْتُ لَهُ أَنَا أَصْلًا ثَانِيًا، ... قَالَ: أَصْلُ عَمَلِ الْمَوْلِدِ
بِدْعَةٌ لَمْ تُنْقَلْ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الْقُرُونِ الثَّلَاثَةِ، وَلَكِنَّهَا مَعَ ذَلِكَ قَدْ اشْتَمَلَتْ عَلَى
مَحَاسِنَ وَضِدَّهَا، فَمَنْ تَحَرَّى فِي عَمَلِهَا الْمُحَاسِنَ وَتَجَنَّبَ ضِدَّهَا كَانَ بِدْعَةً حَسَنَةً وَإِلَّا فَلَا، ...
قَالَ: وَقَدْ ظَهَرَ لِي تَخَرُّجُهَا عَلَى أَصْلِ ثَابِتٍ وَهُوَ مَا ثَبَتَ فِي الصَّحِيحَيْنِ مِنْ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَوَجَدَ الْيَهُودَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا: هُوَ يَوْمٌ أَغْرَقَ اللَّهُ
فِيهِ فِرْعَوْنَ وَنَجَّى مُوسَى فَتَحَنَّنَ نَصُومُهُ شُكْرًا لِلَّهِ تَعَالَى»، فَيُسْتَفَادُ مِنْهُ فِعْلُ الشُّكْرِ لِلَّهِ عَلَى مَا مَنَّ
بِهِ فِي يَوْمٍ مُعَيَّنٍ مِنْ إِسْدَاءِ نِعْمَةٍ أَوْ دَفْعِ نِقْمَةٍ، ... وَأَيُّ نِعْمَةٍ أَعْظَمَ مِنَ النِّعْمَةِ بِرُؤُوسِ هَذَا النَّبِيِّ
نَبِيِّ الرَّحْمَةِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ؟ وَعَلَى هَذَا فَيَنْبَغِي أَنْ يُتَحَرَّى الْيَوْمُ بِعَيْنِهِ حَتَّى يُطَابِقَ قِصَّةَ مُوسَى فِي
يَوْمِ عَاشُورَاءَ»^١.

واته: (ابن حجر العسقلاني) رَحِمَهُ اللهُ بنه ما به كى بۆ ئهم بۆنه دۆزبوه ته وه، وه منيش بنه ما
دووه مه بۆ دۆزبوه ته وه، (ابن حجر) دهلّيت: مه ولود بیدعه به كه سيك له پيشنه صالحه كان
نه يان كردووه، ئهم بۆنه به چاكه و خراپه له خو ده گريت. ئه وهى چاكه كانى بكات له خراپه كانى
به دوور بيت ئهوا بیدعهى حه سه نه به، وه نه گهر نا ... وه بنه ما به كم بۆ روون بووه ته وه له سه رى
ئو يش ئه و فهرمووده به كاتيك پته مه به ر ﷺ ده چيته مه دينه ده بينى جوله كه كان به روژوون،
پرسياريان لى ده كات، ده لّين: ئهم رۆژه خواى گه و ره فیرعه ونى له ناو بر دو (موسا) ى رزگار كرد

(١) "الحاوي للفتاوي" (١/ ٢٢٤ - ٢٢٩)، والحديث رواه البخاري (٢٠٠٤)، ومسلم (١١٣٠)، وأبو داود (٢٤٤٤)،
والنسائي في "الكبرى" (٢٨٤٧)، وأحمد (٣١١٢)، والدارمي في "السنن" (١٨٠٠)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٩٣٥٩)،
وابن حبان في "صحيحه" (٣٦٢٥)، والطبراني في "الكبير" (١٢٤٤٢)، وعبد الرزاق في "المصنف" (٧٨٤٣)، والبيهقي في "السنن"
"المسد" (٥١٣٣)، وابن حزيمة في "صحيحه" (٢٠٨٤)، والبعوي في "شرح السنة" (١٧٨٢)، والبيهقي في "السنن"
الكبرى" (٨٤١٥)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (٢٢٧١).

ئێمەیش بۆ سوپاسگوزاری خوا بەرۆژووین ... ئێمە ی لێ وەرە گرت سوپاسگوزاری لەسەر نێعمەتیک لە رۆژیکێ دیاریکراودا، وە چ نێعمەتیک لە دەرکەوتنی پیغمبەر ﷺ گەورەترە لەو رۆژەدا؟ وا پێویست دەکات ئەو رۆژە بەتەواوی دیاری بکەین تاوێ کۆ بگۆنجیت لە گەل بەسەرھاتە کە (موسا) دا ﷺ لە عاشورا.

زانایان بەم شیوێیە بەرپەرچی دەدەنەوێ:

١. ئەگەر وەکو (عاشورا) بێت ئەوا دەبێت بەرۆژوو بین ئەک ناھەنگ بگێڕین، «المفروض أننا نصوم كما صام النبي ﷺ لا أننا نقيم المآدب والأفراح بالطبول والمزامير، ... فما أعجب هذا الفهم المعكوس، ... فهل الله تعالى يشكر بالطرب والأكل والشرب؟ اللهم لا، لا»^(١).

واتە: زۆر سەیرە پێچەوانەی ئەم فەتوایە دەبواوە بەرۆژوو بین، وە نایا شوکرانەی خودا بە ناھەنگ و تەپڵ و خواردن و خواردنەوێ دەکرێت؟.

٢. پێچەوانەی بریاری یە کەمیەتی، (ابن حجر) رَحِمَهُ اللهُ کە وتی کەسێک لە ھاوێلان و تابەین و شوێنکەوتوانی ئەو سێ سەردەمە پر خێرە بە ئیقارای پیغمبەر ﷺ نەیان کردووە، گەر وایە چۆن بوو بە بیدەعی چاکە؟ بۆ چاکە ماوێتەوێ ئەوان نەیکەن؟!

٢ گەر ئەم بۆنەی (عاشورا) یە ببواوە بە بەلگە ئەوا (صەحابو تابەین) دەیانکردە بەلگە لە رۆوی تێگەیشتن و کار پێکردنی و لێیان و نەدەبوو ئەم بۆیان بدۆزیتەوێ، کاتیک (ابن حجر) رَحِمَهُ اللهُ لە سالی (٨٥٢) ی کونجی لە (قاھیرە) وەفاتی کردووە. هیچ زانایەک بە درێزایی ھەشت سەدەو نیو ئەم بەلگەیە نەدۆزیوێتەوێ پێچگە لەم، ئەک سێ سەدە ی پر لە خێری ھاوێلان و شوێنکەوتوانی.

نیمام (مالک) رَحِمَهُ اللهُ دەلێت: «كل أحد يؤخذ من قوله، ويترك إلا صاحب هذا القبر، صلى الله عليه وسلم»^(٢).

(١) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ أبي بكر الحارثي ص ٣٣

(٢) "الموطأ" (٢٥١/١)، "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (٢٥٨/١)، و "أصل صفة صلاة النبي ﷺ" (٨٢١/٣)، و

"أحكام الجنازة" ص ١٧٥، وفي "الإرواء" (٢٦٥/٢)

واته: هه موو كهس قسه لى وهرده گيرت و رت ده كړيتموه بيجگه له خاوهنى هم قهبره.

٤. عيادات وهستاوه (توقيفیه) و بنهمايه لهسهر شرع و بهلگه نهك راو بهچاك زانين و داهيتراوى چاك^١.

پاشان داوا دهكات بگيرين بهدواى دياريكراوى تهواوى رږږى مهولود دا وهكو رږږى عاشورا با بپيكن، نهمه يو خوى ههولتيكى بى نه نجامه له بهر نه بوونى بهلگه تهواو لهسهر رږږه كه.

٥. پتغمه بهرى خوا ﷺ باسى عاشوراى كردووه و هانى خهلكى يو داوه، به پتجمه وانهى مهولوده وه نه باسى كردووه وه نه خيريشى لهسهر بريار داوه، گهر بپوايه لى نه ده شاردينه وه، وه كو خوى ده فهرمويت: «إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُقَرَّبُكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ إِلَّا قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَلَيْسَ شَيْءٌ يُقَرَّبُكُمْ إِلَى النَّارِ إِلَّا قَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ»^(٢).

واته: كاريتك نه ماوه نريكتان بخاتمونه له بههشت فهرمانم بى كردوون و هيچ كاريتكش نه ماوه نريكتان بخاتمونه له ناگر نيلا رينگريم لى كردوون.

٦. نهى نهوى يو له بير دهجيت كه پتغمه بهرى خواش ﷺ هر لهم رږږه دا وهفانى كردووه؟ يونهيك بخويترنتموه تيايد او يونهيك پهراوتر بكرت كه پتجمه وانهى به كن!

٧. (ابن تيمية) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «قول كثير من العلماء أو العباد أو أكثرهم، ونحو ذلك، فليس مما يصلح أن يكون معارضا لكلام الرسول صلى الله عليه وسلم حتى يعارض به، ... إذا فعلها قوم ذوو فضل ودين فقد تركها في زمان هؤلاء، ... إن لم يكونوا أفضل ممن فعلها، فليسوا دونهم. ولو كانوا دونهم في الفضل ... ثم عامة المتقدمين الذين هم أفضل من المتأخرين»^(٣).

(١) "البدع الحولية" لعبدالله بن عبدالعزيز بن أحمد التويجري ص ١٦٦، و "الرد القوي على الرافعي والمجهول وابن علوي وبيان أخطائهم في المولد النبوي" لحمود بن عبدالله التويجري ص ٣٢.

(٢) "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للالباني (٢٨٦٦)، سبق تحريجه ص ٤٠.

(٣) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم" (٢/٨٩)، (٢/١١٨).

واته: قەسە ی زۆری زانیان و خواناسان ناشیت بێتە پێچهوانە ی فەرمووده‌کانی پێغمەبەر ﷺ بەرامبەری بوەستیت، وە ئەگەر کەسانیک ی باش و زانا بیستیان کردیان لە سەر دەمیەک دا ئەوا هەر لەو سەر دەمە دا کۆمەڵیک زاناو خواناسان نەیان کردوو، خۆ ئەگەر لە ناستیان دا نەبیت لە خوار ئەوانەو نین، خۆ پێشوە‌کان بە گشتی باشترن تا‌کو ئەم دوا یانە.

بە ڕوونی دیارە کار دانەوێ شۆین لە سەر ئەم جوژه زانیانە بوو، وە گەر وا نەبیت بۆچی زانیانی حیزار ئەم باسە یان نیه.

٨. هۆکار چیه یادو بۆنە لەوێ گرن گزە‌کانی تری دین پشتگۆی دە‌خړیت؟ وە‌کو بۆنە ی یە‌کەم هاتنە خوارەوێ وە‌حی لە ئەشکەوتی (حەراء)، یاخود چوون بۆ ئیسراو می‌عراج، یاخود سەر‌که‌وتنی جە‌نگی بە‌در، یان کۆچ کردن بۆ مە‌دینە ... بە‌لام بۆنە ی لە‌دا یەک بوون بە‌و ڕێژە یە زە‌ق دیاری دە‌کریت پشتیوانی و پاساوی بۆ دە‌هێرتە‌وه.

ئە‌گەر ئە‌مە هۆکاری چا‌ولی‌کردنی گا‌وره‌کان بۆ لە‌دا یەک بوونی (مە‌سیح) نە‌بیت و خو‌و عاده‌تی بە‌ربلا‌وی خە‌لکی نە‌بیت و گونجا‌و نە‌بیت لە‌گە‌ڵ حە‌زو نا‌ره‌زو‌وه‌کانی خە‌لکی دا بۆ ئە‌م هە‌موو پشتیوانیە یی لە‌سەر دا‌گرتنە ی بۆ دە‌کریت؟

هۆکاری ئە‌مە‌ش دە‌گە‌ڕتە‌وه بۆ «وَلَكِنْ قَدْ حَدَّثَ أُمُورٌ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلُ، ابْتَلَىٰ بِهَا الْعَالَمَ الْغَرِيبَ، وَغَزَا بِهَا الْعَالَمَ الشَّرَقِيَّ، وَلُبَسَ بِهَا عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَهِيَ تِلْكَ الْمُبَادِيءُ الْهَدَامَةُ ... وَإِبْرَارُ شَخْصِيَّاتٍ ... وَصَارُوا يُقِيمُونَ هُمُ الذِّكْرِيَّاتِ، ... فَقَامَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَقُولُ: نَعْلَمُ أَنَّ الْمَوْلِدَ لَيْسَ سُنَّةَ نَبَوِيَّةٍ، وَلَا طَرِيقًا سَلَفِيًّا، وَلَا عَمَلُ الْقُرُونِ الْمُشْهُودِ لَهَا بِالْخَيْرِ، وَإِنَّا نُرِيدُ مُقَابَلَةَ الْفِكْرَةِ بِالْفِكْرَةِ، وَالذِّكْرِيَّاتِ بِالذِّكْرِ، لِنَجْمَعَ شَبَابُ الْمُسْلِمِينَ»^(١).

واته: ئیستا ڕووداوی‌ک ڕویان دا‌وه لە‌وه‌و پێش نە‌بو‌وه، ئە‌ویش جیهانی ڕوژ‌نا‌وا تو‌شی کۆمە‌ڵیک شت بو‌وه جیهانی ڕوژ‌ه‌لاتی یی دا‌گیر کردوو، ئە‌و بی‌رو بۆ‌جو‌ونه ڕو‌خینە‌رانە یە ... بە‌دەر‌که‌وتنی کۆمە‌ڵیک کە‌سانی نا‌ودار، بە‌م هۆ‌کارە‌وه بۆ‌نە یادیان بۆ کرا‌وه، مو‌س‌لمانانیش تیا‌یان دا دە‌لێت: دە‌زانین مە‌ولود لە‌ سو‌نە‌ت دا نی‌ه‌و ڕێ‌گای پێش‌وان و کاری سی‌ سە‌ده خێ‌ره‌که نی‌ه بە‌لام دە‌مانە‌وێت لە‌ ئاستی ئە‌وان دا بە‌ر‌به‌ره‌کانی بکە‌ین و یادو بۆ‌نە بە‌رام‌بەر یادو بۆ‌نە بکە‌ین

(١) "أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن" للشقيطي (٨/ ٣٨٦) في تفسير سورة [الإسراء].

تاوه کو گه نجانی موسولمان کۆ بکهینه وه.

گهر وایی ئەوا پێغه مبهری خوا ﷺ دهخهینه ریزی ئەو ناودارو سهرو کانه وه ناویان ههیه له دنیا، ئەمهش شایسته نیهو عقل رینگه ی پێنادات، خوای پهروه ردگار دهفرمویت: ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ [النجم ۴] ناوی پێغه مبهر ﷺ بهرز بوووته وه پێنج جار له رۆژێک دا، له بانگ دا، له قامهت دا، له ته حیات دا، له سلاوات دا.

به لنگه ی دووهم: نیمامی (السیوطی) رَحْمَةُ اللهِ لَهُ دَوای به لنگه که ی (ابن حجر) رَحْمَةُ اللهِ لَهُ دَهَلِیت: «وَقَدْ ظَهَرَ لِي تَحْرِيجُهُ عَلَى أَصْلِ آخَرٍ، وَهُوَ مَا أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ عَنْ أَنَسٍ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنْ نَفْسِهِ بَعْدَ النَّبَوَّةِ» ... أَنَّ الَّذِي فَعَلَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِظْهَارٌ لِلشُّكْرِ عَلَى إِيجَادِ اللَّهِ إِيَّاهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَتَشْرِيعٌ لِأُمَّتِهِ كَمَا كَانَ يُصَلِّي عَلَى نَفْسِهِ لِذَلِكَ، فَيُسْتَحَبُّ لَنَا أَيْضًا إِظْهَارُ الشُّكْرِ بِمَوْلَاهُ بِالاجْتِنَاعِ وَإِطْعَامِ الطَّعَامِ وَنَحْوِ ذَلِكَ مِنْ وُجُوهِ الْقُرْبَاتِ وَإِظْهَارِ الْمُسَرَّاتِ».

واته: بنه مایه کی ترم بۆ روون بوووته وه له م بارهیه وه ئەویش ئەو رپوایه تهیه (ئهنهس) ﷺ دهلیت: پێغه مبهر ﷺ هه وتی بۆ خۆی کردووه له دوا ی پێغه مبهرایه تی. ئەمه ئەوه دهرده خات پێغه مبهر ﷺ ئەمه ی کردووه سوپاسگوزاریه کی خوایی له سه ر بوونی به رهحه تیککی خوایی و هوکاری شه ر یعت بۆ گه له که ی، وهک چۆن سلاواتی له سه ر خۆی ده دا، وا باشه ئیمهش دهر برینی شوکرانه ی خوا بکهین به له دایک بوونی به کۆبوونه وه خواردن به خشینه وه جوړه کانی نزیکبوونه وه ی خوایی و دهر خستی خوشیه کان.

(۱) "المولد النبوي هل نحتفل" لشحانة محمد صقر ص ۸۷.

(۲) "الحاوي للفتاوي" للسيوطي (۱/ ۲۳۰)، واحديث في "السنن الكبرى" للبيهقي (۹/ ۳۰۰) وقال: هو حديث منكر، وفي "كشف الأستار" للهيثمي (۱۲۳۷)، و"مصنف عبدالرزاق" (۷۹۶)، قال اس ححر في "الفتح" (۹/ ۵۹۵): لا يثبت، وقال الألباني في "الصحيحة" (۶/ ۵۰۴): وهو كذلك، وقال النووي في "المجموع" (۸/ ۴۱۲). هذا حديث باطل، وقال ابن القيم في "تحفة المودود" ص ۵۷: قال أحمد، منكر، وقال البرار في "فتح الباري" (۹/ ۵۹۵) "ضعيف".

وہلام:

یەكەم: فەرمووده كە لاواز (ضعیف)ەو كاری پناكریت، ئیمام (مالك وأحمد بن حنبل والبخاری، والبيهقي والنووي والحافظ المزي والحافظ الذهبي وابن حجر والألباني) رەھەتی خوايان لیبێت هەموویان بە (ضعیف)یان داناوووەو كاری بێ ناکریت.

دووهم: وە ئایا ئەگەر مەری سەربریبێت بۆ شوکرانە ی خوا؛ دەبێتە بەلگە بۆ کردنە جەژنی رۆژی لەدايك بوونی؟!

بەلگە ی سێبەم: ئیمامی (السیوطي) رەھەتی: «ثُمَّ رَأَيْتُ إِمَامَ الْقُرَاءِ الْحَافِظَ شَمْسَ الدِّينِ ابْنَ الْجَزَرِيِّ قَالَ فِي كِتَابِهِ الْمُسَمَّى "عَرَفْتُ التَّعْرِيفَ بِالْمَوْلِدِ الشَّرِيفِ" مَا نَصَّهُ: قَدْ رُويَ أَبُو هُبَّابٍ عَنْ أَبِيهِ فِي النَّوْمِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا خَالُكَ، فَقَالَ: فِي النَّارِ، إِلَّا أَنَّهُ يُخَفَّفُ عَنِّي كُلَّ لَيْلَةٍ اثْنَيْنِ وَأَمْسُرُ مِنْ بَيْنِ أَصْبُعِي مَاءً بِقَدْرِ هَذَا - وَأَشَارَ لِرَأْسِ أَصْبُعِهِ - وَأَنَّ ذَلِكَ بِإِعْتَابِي لِثَوْبَةٍ عِنْدَمَا بَشَّرَنِي بِوِلَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَارِضَاعِهَا لَهُ. فَإِذَا كَانَ أَبُو هُبَّابٍ الْكَافِرُ الَّذِي نَزَلَ الْقُرْآنُ بِذِمَّتِهِ جُوزِي فِي النَّارِ بِفَرْجِهِ لَيْلَةً مَوْلِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ، فَمَا حَالُ الْمُسْلِمِ الْمُوَحِّدِ مِنْ أُمَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَرُّ بِمَوْلِدِهِ وَيَبْذُلُ مَا تَصِلُ إِلَيْهِ قُدْرَتُهُ فِي مَحَبَّتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ لَعَمْرِي إِنْهَا يَكُونُ جَزَاؤُهُ مِنَ اللَّهِ الْكَرِيمِ أَنْ يُدْخِلَهُ بِفَضْلِهِ جَنَّاتِ النَّعِيمِ» .

واتە: (ابن الجزري) بەلگە دەھێتێتووە بۆ مەلود: ئەبۆلھەب لەپاش مردنی لە خەودا بینرا، بێیان وت: حالت چۆنە؟ وتی: لە ناگەر دام، بەلام لەسەرم سووك كراوە لە هەموو شەویکی دوو شەمەدا بەقەد نێوان دوو پەنجە ناو دەخۆمەووە بە بۆنەی نازاد کردنی (سۆیە)ی کەنیزە کاتێک مژدە ی لەدايك بوونی پێغەمبەری بێ دام و شیر ی بێ دا، ئەبۆلھەب ی کافر پاداشتی بدربێتووە لە ناگەردا بە بۆنەی لەدايك بوونی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئەبێت حالی موسلمان ی ئەم گەلە چۆن بێت کاتێک دەبەخشیت بە خۆشی لەدايك بوونی پێغەمبەر ﷺ.

(ابن حجر العسقلانی) رَحْمَةُ اللهِ وَهَ لَامِي دهاداته وهو ده لیت:

۱. «وَفِي الْحَدِيثِ دَلَالَةٌ عَلَى أَنَّ الْكَافِرَ قَدْ يَنْفَعُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِي الْآخِرَةِ لَكِنَّهُ مُخَالَفٌ لِمُظَاهِرِ

الْقُرْآنِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَقَدْ مَنَّا عَلَى مَاعِمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ [الفقران: ۲۳].

واته: بهم ریوایه ته ده بیته به لگه که بیواهر کرده وهی چاک سوود لی ده بینیت له قیامت دا. نهمش پیچهوانه ی قورئانه ده فهرمویت: هر کاریکتان هینا بیت نیمه پهرت و بلاوی ده کهینه وه (واته بیواهران).

خوای پهروردگار ده فهرمویت: ﴿لَنْ أَشْرَكَتَ لِيَحْبُطَ عَمَلُكَ وَلِتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الزمر: ۶۵].

واته: گهر هاوبهش بو خوا بریار بدهیت نهوا کرده وه کانت ده سرینه وهو زهره ژمه ند ده بیت.

۲. نهم ریوایه ته (مرسل) ه له (عروة) وه، نهمش به شیکه له فهرمووده ی لاواز (ضعیف).

۳. نهم گیرانه وهیه خه وهو خه ویش نابیت به به لگه، وه رهنکه نه وهیش بینیتی لهو کاته دا بیروا بووه.

۴. لهم گیرانه وهیه دا ده لیت: نازاد کردنی (سویه) له گهل له دایکبوونی پیغمبردا ﷺ بووه، یان پیش شیر خواردنی، نهمش بو خو ی پیچهوانه ی گیرانه وه کانی ژیا نی پیغمبره ﷺ.

(ابن سعد) رَحْمَةُ اللهِ وَهَ لیت: «عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ قَالُوا: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصِلُهَا وَهُوَ بِمَكَّةَ. وَكَانَتْ حَدِيْجَةُ تُكْرِمُهَا. وَهِيَ يَوْمَئِذٍ مَمْلُوكَةٌ. وَطَلَبَتْ إِلَى أَبِي هَبْ أَنْ تَبْتَاعَهَا مِنْهُ لِنَعْتَقَهَا. فَأَبَى أَبُو هَبْ. فَلَمَّا هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِيْنَةِ أَعْتَقَهَا أَبُو هَبْ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْعَثُ إِلَيْهَا بِصَلَةٍ وَكِسْوَةٍ. حَتَّى جَاءَهُ خَبَرُهَا أَنَّهَا قَدْ تُوُفِّيَتْ سَنَةَ سَبْعٍ. مَرَجَعَهُ مِنْ خَيْبَرَ».

واته: له زوړیک له نه هلی عیلمه وه ده لیت پیغمبر ﷺ هاتو جو ی ده کرد له مه که وه (خه دیجه) ریژی لی ده گرت لهو کاته دا هیشتا بنده بووه، پیغمبر ﷺ داوای کرد له (نه بو

(۱) "فتح الباری" لابن حجر (۱۴۵/۹)

(۲) "الطبقات الکبری" لاس سعد (۸۷/۱).

له هه ب) پنی بفروشیت بو ئه وهی نازادی بکات، (نه بو له هه ب) نه یکرد، کاتیک کوچی کرد بو مه دینه (نه بو له هه ب) نازادی کردو پیغمه بهر ﷺ جل و بهرگی بو ده نارد تاوه کو هه والی مردنی بیست له سالی حوتی کوچی هاته وهی له خه بیهر.

(ابن عبدالبر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَعْتَقَهَا أَبُو هُبَّابٍ بَعْدَ مَا هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ».

واته: (نه بو له هه ب) کاتیک نازادی کرد پیغمه بهر ﷺ کوچی کرد بو مه دینه.

ه هيج به لگه يه ك نيه بو خوشحالي (نه بو له هه ب) به له دايك بوونی پیغمه بهر ﷺ و مژده پیدانی و نازاد کردنی (سویه) ٢.

به کورتی (عومهری کوری خه تاب) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «هَلْ تَعْرِفُ مَا يَهْدُمُ الْإِسْلَامَ؟» قُلْتُ: لَا، قَالَ: «يَهْدُمُهُ زَلَّةُ الْعَالَمِ، ...» ٣.

واته: ده زانیت چی ئیسلام ده روختیت؟ فه رموی: هه له ی زانا ده پروختیت.

وه (معاذ بن جبل) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «أَحَدَرَكُمُ زَيْغَةُ الْحَكِيمِ» ٤.

(١) "الاستيعاب في معرفة الأصحاب" لابن عبد البر (١/١٢)، "الوفاء بأحوال المصطفى" لابن الجوزي (١/١٧٨).

(٢) "الرد القوي على الرافعي والمجهول واس علوي وبيان أخطائهم في المولد البوي" لعمود بن عبدالله التويجري ص ٥٧، "المولد البوي هل نحتفل" لشحاتة محمد صقر ص ٦٨.

(٣) رواه الدارمي في "السنن" (٢٢٠)، والبغوي في "شرح السنة" (١/٣١٧)، وفي "مسند الفاروق" لابن كثير (٢/٥٣٦)، وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسند" (٤/٢٢٨)، وفي "أخبار الشيوخ وأخلاقهم" لأبو بكر المروزي (٣٤٥)، وصححه الألباني في "المشكاة" (٢٦٩).

(٤) رواه أبو داود (٤٦١١)، وقال الألباني: صحيح الإسناد موقوف، وقال شعيب الأرناؤوط: أثر يسنده صحيح، ورواه الطبراني في "الكبير" (٢٢٨)، وعبدالرزاق في "المصنف" (٢٠٧٥٠)، وإحاكم في "المستدرک" (٤/٥١٣) وقال: هذا حديث صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه، ورواه اس عساكر في "تاريخ دمشق" (٦٥/٣٣٧، ٣٣٨)، والمزي في "تهذيب الكمال" في ترجمة يزيد بن عميرة (٣٢/٢١٨ - ٢١٩)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٢٠٩١٦)، وفي "المدخل" (٨٣٤)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١١٦)، وأبو نعيم في "الحلية" (١/٢٣٢)، وابن عبد البر في "الجامع" (١٨٧١)، وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسند" (٥/٣١).

واته: ناگاداری هه لهی زانا بن.

به لنگه‌ی چوارهم: قسه‌یه کی (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ ده‌که‌ن به به‌لنگه که ده‌لَیت: «ما یحدثه بعض الناس، إما مضاهاة للنصارى فی میلاد عیسی علیه السلام، وإما محبة للنبي صلی الله علیه وسلم، وتعظیمًا. والله قد یشبههم علی هذه المحبة والاجتهاد، لا علی البدع من اتخاذ مولد النبي صلی الله علیه وسلم عیدًا. مع اختلاف الناس فی مولده. فإن هذا لم یفعله السلف، مع قیام المقتضي له وعدم المانع منه ... وأكثر هؤلاء الذین تجدهم حراسًا علی أمثال هذه البدع، مع ما لهم من حسن القصد، والاجتهاد الذین یرجی لهم بها الثوبة»^(۱).

واته: نه‌وی هه‌ندیک له خه‌لکی دایانه‌یناوه (مه‌لود) یان چاولیکردنی گاوره‌کانه له له‌دایک بوونی مه‌سیح ﷺ یان خۆشه‌ویستی پیغه‌مبه‌رو ﷺ به به‌رز راگرتیه‌تی. ره‌نگه خوای گه‌وره پاداشتیان بداته‌وه له‌سه‌ر نه‌و خۆشه‌ویستی و هه‌ولده‌نه‌یان نه‌ک له‌سه‌ر بیدعه‌که‌یان به جه‌ژن گرتنی له‌دایک بوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌مه پیشتوانی صالح نه‌یان کردووه. له‌گه‌ل بوونی پیوست و نه‌بوونی ریگری دا، زۆری نه‌وانه هه‌ول ده‌ده‌ن له‌سه‌ر نه‌م بیدعه‌یه. له‌گه‌ل نه‌وه‌ش دا نه‌یه‌تی پاکیان هه‌یه و کار ده‌که‌ن. ئومیدی پاداشت ده‌کرین له‌سه‌ری.

مه‌به‌ستیان له‌و له‌ته قسه‌یه‌تی ده‌لَیت: «وإما محبة للنبي صلی الله علیه وسلم، وتعظیمًا. والله قد یشبههم علی هذه المحبة والاجتهاد»، «مع ما لهم من حسن القصد، والاجتهاد الذین یرجی لهم بها الثوبة»، له‌گه‌ل نه‌وه‌ش دا نه‌یه‌ت و مه‌به‌ستی چاکیان هه‌یه ئومید نه‌وه هه‌یه پاداشت بدرینه‌وه له‌سه‌ر خۆشه‌ویستیان بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌یه‌ت چاکیان.

نه‌م قسه‌یه دان پیدانان نه‌یه له‌سه‌ر مه‌لود، وه نه‌گه‌ر به ته‌واوی قسه‌ی پیش و پاشی بخوینیه‌وه ده‌زانیت ده‌لَیت بیدعه‌یه و هه‌یج بنه‌مایه‌کی نه‌یه.

هه‌روه‌ها ده‌لَیت: «وهذان الأصلان جماع الدين: أن لا نعبد إلا الله، وأن نعبد بهما شرع، لا نعبد بالبدع»^(۲).

(۱) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۱۲۴، ۱۲۳/۲)

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۳۷۳/۲)

وه دهلیت: «الْعِبَادَاتُ مَبْنَاهَا عَلَى الشَّرْعِ وَالْإِتِّبَاعِ لَا عَلَى الْهَوَى وَالْإِيتِدَاعِ»^(١).

واته: دوو بنه ما بناغهی دینه: هیچ خوایه که نه پرستین بیجگه له (الله) و پرستنه کانی شمان دهییت به شرع ییت نه که به بیدعه، عبادات بنه مای له سر شرع و شوین کهوته ییه نه که ناره زوو داهیتراو، پاشان بهرنامه و کاری (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ كُزَى نوسراوه کانی شاهیدن له سر بنه بر کردنی بیدعه به هموو جوړه کانی و دزایه تی لادان له قورئان و فهرموده، تهنانت لم پناوه دا له به ندینخانه ی قه لای دیمه شق و هفاتی کرد ره جهتی خوی لییت.

۱۱. چمند یاسایه کی فیهی و بنه مای (القواعد الأصولية الفقهية):

نم بنه مایانه دهنه شاهی حال بزوت دانه وی مه لودو شرعی نه بوونی.

ا- «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ»^(٢).

واته: دروست نه دوا کهوتنی روونکردنه وه له کاتی پویست دا، واته نه گهر یونی له دایک بوون دین و عبادت بویه پیغمبری خوا رَحْمَةُ اللهِ دواي نه ده خست و پوونی ده کرده وه.

ب- (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ دهلیت: «الْأَصْلُ فِي الْعِبَادَاتِ التَّوْقِيفُ»^(٣).

واته: بنه ما له عبادته کان دا وه ستاوه له ناستی به لگمو دهرنه چوونه لی.

نه گهر مه لود عبادت و کاری خیر و نریکبوونه وه بویه لای خوا نهوا له عبادته کان دا باس ده کراو بوونی ده بوو.

(١) "مجموع الفتاوى" (١/ ٨٠).

(٢) "قواطع الأدلة في الأصول" للمروزي (٢/ ٢٩٥)، "أصول السرخسي" (٢/ ٢٨)، "روضة الناظر" لابن قدامة (١/ ٥٣٤)، و "الموافقات" للشاطبي (٤/ ١٤٠)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (١/ ١٥٤)، و "المذكرة" للشنقيطي (١/ ١٠)، و "الفقيه والمتفقه" لحطیب البغدادی (١/ ٣٢٨)، و "قواعد الفقه" لمحمد البرکتي (٧٢).

(٣) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (١٧/ ٢٩)، "شرح منظومة القواعد الفقهية" للسعدي (٣/ ١٠)، حد بن عبدالله الحمد، "القواعد الفقهية وتطبيقاتها في المذاهب الأربعة" لدكتور محمد مصطفى الزحيلي (٢/ ٧٦٩)، "قواعد ومعرفة البدع"

ت- «الأعياد توقيفية»^(۱)، «إنما العيد شريعة، فما شرعه الله اتبع. وإلا لم يحدث في الدين ما ليس منه»^(۲).

واته: جهژنه کان به گوږه ی به لنگه یه، وه جهژن به شیکه له شرعی خودا، نه وهی دایر شتووه شوینی ده که ویت، وه نه گهر نا هیج کاریک له دین دا دروست ناکریت. نه گهر مه ولود جهژن بویه نهوا باس ده کرا.

ث- «العادات المجردة لا بدعة فيها»^(۳)، «الْعَادَاتِ مِنْ حَيْثُ هِيَ عَادِيَّةٌ لَا بَدْعَةٌ فِيهَا، وَمِنْ حَيْثُ يَتَعَبَّدُ بِهَا أَوْ تُوَضَّعُ وَضْعَ التَّعَبُّدِ تَدْخُلُهَا الْبَدْعَةُ»^(۴).

واته: کاره دونیا یه ناسایه کان نابته بیدعه، وه کاره ناسایه کان وه کو خویان ناساین و نابنه بیدعه، به لām گهر به نیته ی عیادهت یان له شوینی عیادهت دابنریت نهوا بیدعه ده یگریتنه وه، واته نه گهر مه ولود به عادهت سهیر بکریت و بکریت به لām نیته ی خیرو عیادهت و له شوینی عیادهت دانه نریت و وه کو کاریکی دینی سهیر نه کریت نهوا نابته بیدعه، به لām گومان نیهو نه سته مه نهو کارو نیته تانه ی لی دایر دریت له بهر نه وهی هوکارو خاوه نیته ی دینی بناغی بونیته ی نهویش پیغمبره وه ﷺ همولدان و مه سره فی خه لک به نیته ی خیرو چاکه یه. که واته ییگومان مه ولود بیدعه یه.

۱۲. زیانه کانی:

ا- بواریکه یو فیر بوونی موسلمان به روتینیات و روو که شه وهو لادان له کاری بنه مایی له جیاتی بیر له زیندوو کردنه وهی سونهت و شوینکه وتنی رینگاکه ی بکه ین سه رقال ده بین به یادو گهرم و گوریه کی کاتی و له بیر کردنیه کی به رده وام.

ب- فیر کردنی کۆمه لگا به دووړوی و رپا بازی، کاتی مانگی به ناو مه ولود دیت هرچی که سانی نیمان لاوازو که سانی نو قم بوو له کاره حهرامه کان دا بیر له وه ده که نه وه خویان حه شار دهن و سومعه ی که سایه تیان جوان پیشان بدهن له کۆمه لگایه ک دا به تاییهت روو له دین بن. نهویش مه ولود باشترین هه له که شیرینی و لافیتو ... به دوکان و کوگاکانی دا برازیتنه وهو

(۱) "معیار البدعة" للحیضانی ص ۲۶۱.

(۳) "معیار البدعة" للحیضانی ص ۲۰۳.

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم" لابن تیمیة (۲/ ۶۱۴).

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (۲/ ۵۹۴).

پروویەکی تازه پیشانی خەلکی بدات بۆ ئەوێ شۆینی متمانەی زیاتری خەلکین.

٢- تەنانت دەسەلاتدارانی جیهانی ئیسلامی ئەم جوژه بۆنەو قەبر ھەلبەستن و گومەز دروستکردن دەکەن بەلگە بۆ موسڵمانیەتی دەسەلاتداران و ئیسلام جیھەجیکاریەتی، داگیرکەرانی ئەم ھەلەیان قوستانەو ھە (نابلیون بونابرت)، میژوو نوسی میسری (الجبرتی) دەلێت: نابلیون فەرمانی دا بە پشتیوانی کردنی ناوداریکی سۆفی ئەم بۆنەیی دەگیرا بە ناوی (الشیخ البکری) و سێ سەد رپالێ فەرەنسی پێداو رازاندنەوێ ناھەنگەکە و خۆیشی لە سەرەتایەو تا کۆتایی نامادە بوو. وە دەلێت: نابلیون دەیزانی ئەمە لە دینیان دا نیەو پیاو و ژن تیکەل دەبیت و ھەواو ئارەزوو ھەرامەکانی تێدا دەکریت .

وہ سەفیری ئەمریکی بەشداری ناھەنگی مەولودی کرد لە (١٣ ئبریل ٢٠٠٦) کاتێک تەریقەتی قادری کردی، وە سەفیری ئەمریکی بەشداری ئەم بۆنەیی کرد لە میسر (فرانسیس ریتشارد) لە شاری (طنطا) بۆ ناھەنگی (سید بدوی) .

٣- تیکەلبوونی پیاو و ژن و تەپل لیدان و شیعر وتن و خەلک ھەراسان کردن و ھەسەف و باسیکی پێغەمبەر و ﷺ زیادەرەوی تیایداو وتی چەندەھا فەرموودە ھەلبەستراو درۆ بەناوی پێغەمبەری خواوہ ﷺ، بە تاییەت ئەو شیعرە پر (شیرکیانە) کە ھەمووی ھاوارو سویند خواردنە بە پێغەمبەر و ﷺ خستە ریزی خواوہیە.

وہ کو خواوہنی (قصيدة البردة) بە پێغەمبەر ﷺ دەلێت:

يا أكرمَ الخلقِ مَالِي مَنْ أَلُوذُ بِهِ سِوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمِيمِ
فَإِنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَصُرْتُهَا وَمِنْ عِلْمِكَ عِلْمُ اللُّوحِ وَالْقَلَمِ

(١) "المولد النبوي هل نحفل" لشحانة محمد صقر ص ٣٩، "تأريخ عجائب الآثار في التراجم والأخبار" لعبد الرحمن س حسن الجبرتي المؤرخ (٢٠١/٢)، و "مظهر التقديس" للجبرتي ص ٤٧.

(٢) "المولد النبوي هل نحفل" لشحانة محمد صقر ص ٤٠

(٣) "ديوان البوصيري" ص ٢٣٨، "البردة شرحاً واعراباً" لمحمد يحيى (٢٠٧/١)، "ثلاثية البردة" لحسن حسين (٨٢/١)، "دليل الواعظ إلى أدلة المواظ" لشحانة محمد صقر (٧٤٤/٢).

واته: نهی به خشنده ترین دروستکراو هیچ که سم نیه په نای پیږم. بیجگه له تو له کاتی هاتی به لا کان دا. یه کیك له به خشنده یی تو دونیاو قیامه ته، وه یه کیك له عیلمه کانت عیلمی (الروح و قلم) ه.

هاوار له غهیری خوا ده کات (مَا لِي مِنَ الْوُدِّ بِهِ سَوَاكَ) و (جودك الدنيا وضرتها) و (علم اللوح والقلم) نهمانه هه مووی مولکی خودایه هه ر نهو په نای موسولمانانه، خوی پهره وردگار ده فهرمویت: ﴿أَمِنْ يُحِبُّ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلَمْ لَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾ [الحمد: ۱۶۰].

واته: کی به فریای خاوه ن پیوسته وه دیت کاتیک دوعا ده کات بیجگه له پهره وردگار؟ عیلم و زانستی غیب که عیلمی (الروح والقلم) ه بهس خودا دهیزانیت، خوی پهره وردگار ده فهرمویت: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ [الحمد: ۶۵].

واته: بلای زانستی غیب هیچ بوونیک له ناسمان و زهوی نایزانیت، وه هه ستیش ناکه ن به روژی زیندووبوونه وه.

به هه دهر دانی سهروهت و سامانی موسولمانان له پیتاوی کاریک دا به زهره زیان ده شکسته وه به سهر موسولمانان دا، وه زیاده روه وشه له دین دا، پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ».

واته: زیاده روه ی مه که ن له دین دا.

(۱) رواه ابن ماجة (۳۰۲۹)، وأحمد (۱۸۵۱)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۱۳۹۰۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۸۷۱)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۹۸)، وأبو يعلى في "المسند" (۲۴۷۲)، وابن حزيمة في "صحيحه" (۲۸۶۷)، وإسحاق في "المستدرک" (۱۷۱۱)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۲۳/۲)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۲۱۴۴)، وفي "حجة السبي" ص ۸۰، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۶۸۰).

وه دهفهرمویت: «لَا تُطْرُونِي، كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ»^(١).

واته: زیاده پړه وی مه کهن له من دا وه کو زیاده پړه وی گا وره کان له (عیسا) دا صلی الله علیه و آله.

ناونانی به جهژن. دووباره بوونه وه وی له ههموو سالتیک دا، به قه درو بهها راگرتنی نهمه بو خوی بابه ټیکي بیروباوهر (اعتقادي) ه، چاوهر پیوونی پاداشت له سهری، په یوه نندی بوونی به پرو داونیکي دینی. پالنهری نهم ههموو کاره دین بیت نهما نهمه (مستحیل) ناو بنریت به کاری دونیایی و عاده تیه نیمه دهیکهین. وه نه گهر نهم بونه یه بهم ههموو بنهماو رهگ وریشاله بگوریت بو دهرس و وانه ی سیره و ژياننامه ی پیغمبرو صلی الله علیه و آله بیر خستنه وه ی پله و پایه ی نا توانریت ناو بنریت دروسته و بیدعه نیه له بهرنه وه ی:

١. میژووی له دایکبوونی پیغمبر صلی الله علیه و آله ونه و دیار نیه.

٢. دهر گایهک ده کرته وه بو کاری ناشه رع ی و داهیتراوی ترو روژانی گرنگری ژيانی پیغمبر صلی الله علیه و آله.

٣. خه لکی وا گومان ده بن کاریکی بنهمایی دینی له گهل نه وه ش دا وانه.

٤. لیکچوونه له گهل کاری گا وره کان بو له دایکبوونی (مسیح) صلی الله علیه و آله و ناوداره بیرواکانی

دونیای^(٢).

(١) رواه البحاري (٣٤٤٥)، وأحمد (١٥٤)، والدارمي في "السنن" (٢٨٢٦)، وأبو يعلى في "مسند" (١٥٣)، وابن حبان في "صحيحه" (١٤٧/٢)، والطبراني في "الأوسط" (١٩٣٧)، وعبدالرزاق في "المصنف" (٩٧٥٨)، والحميدي في "مسند" (٢٧)، والبعوي في "شرح السنة" (٣٦٨١)، والبيهقي في "الشعب" (١٤١١)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٢٦٧٤).

(٢) "المولد النبوي هل نحتفل" لشحاتة محمد صقر ص ٢٢.

چوارهم : داهینراو له ژیر ناو نیشانی سووډمه نډیه رډچا وکړاوه کانی شرع (المصالح المرسلات)

بهرنامه و شرعیه ته یی نیسلام گشتگیری هه موو لایه نه کانی ناده میزاده بو ژایانی و دواى مردنی.

خوای په روه ردگار ده فرمویت: ﴿مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ [الأنعام: ۳۸۰].

واته: هیچمان له قورنان دا به جی نه هیشتوه له باس و پیوستیه کان.

وه ده فرمویت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳۰].

پیوستیه کانی ته شریع ته واو بووه، نه وه ی یکه له سهر قورنان ده روشن. وه نه گهر له ده قیلک
تینه گه یشتایه یاخود کاریکی تازه بوايه نه وه پیغمبر ﷺ له ژیان دا بوو، هه موو روونکردنه وه
تیگه یشتیک ده رده کهوت، پاش نه و سهرده موو دوو نه وه دواى نه وانی زانایانی (صحبیه) و
هه لگری فرموده کانی پیغمبر ﷺ هوکاری تیگه یاندن و شیکردنه وه دین بوون.

به لام کاتیک پاننای ده ولته یی نیسلامی زیادی کرد زانایانی نیسلام تاکه سهرچاوه یه کن بو
وه رگرتن و هوکاری چاره سهر کردن بو هه موو تازه گهریه کان و پیوستیه کانی ژیان به نیجته یهاد
له ده قه کان و هیمای باسه کان. یاخود مبه به ست و ناوړه وکه شرعیه کان ده که نه مبه به ستی
بایه ته کان.

وه کو دواى باسی روژوو ده فرمویت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

[البقرة: ۱۸۵].

واته: خوای گه وړه کار ناسانی ده ویت و کار گرانی ناویت.

وه له دواى ده ستویر ده فرمویت: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ

يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة: ۶].

واته: خوای گه وړه نایه ویت قورسایتان له سهر دروست بیت به لکو ده یه ویت پاکوونه وه و

نیعمه ته کانی خو ی ته واو بکات به سهرتان دا.

وه له دواى نويژ دهفرمويټ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ [التكوير: ۴۵۰].

واته: نويژ هوکارى لابرډنى ههموو تاوان و خرابه کانه.

وه له دواى گوړينى قبيله دهفرمويټ: ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾ [البقرة: ۱۵۰].

واته: يو نهووى خهلكى هيچ بېلگه كاريه كى به سهرتانه وه نه مينيت، وه كو گاورو جوله كه كان روو ده كه نه رووگه ي ئيمه ده بيت بينه سهر دينى ئيمه ش.

له ياساى توله سهندانه وه دهفرمويټ: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [النفا: ۱۷۹].

واته: له توله سهندانه وه ژيان دروست ده بيت.

بهم شيويه ده بينين شرعى خوا ﷺ ناماژه يو ههموو بابته و مهبسته ناوه رو كيه كان ده كات، ليړه دا زانايان يو نهو كارو روو داوانه ي بېلگه يان له سهر نيه يو بوون و نه بونى بلام گونجاويك ده يانگريته وه شرع ره چاوى كردووه له ياساكانى دا وه كو نهو غوونانه ي پيشوو باسما ن كرد، نهم شيوه دهر ككردن به ره چاو كردنه شريعانه زانايان ناويان ناوه (المصالح المرسله) سوودمه نديه ره چاو كراوه كاني شرع.

نيمامى (الشاطبي) رحمه الله ده غونه ي له سهر ده هينيتنه وه هاوه لان كاريان پي كردووه. هه نديك له وانه :

۱. كو كړدنه وه ي قورنان له يهك (مصحف) دا له سهرده مى (أبو بكر) رحمه الله، وه كو كړدنه وه ي خه لك له سهر يهك خويندنه وه له سهرده مى (عثمان بن عفان) رحمه الله، هردوو كيان به كوده نكي هاوه لان.

۲. سزاي عمره ق خور يو هه شتا دار دانرا له سهرده مى (عمر بن الخطاب) رحمه الله.

۳. کوشتنی کومه لیک له توله ی به کس دا له سهرده می نیمامی (عمر بن الخطاب) رضی الله عنه.
۴. گهر مالی دولت نه ماو کاری دولت نه ده چوو به یوه بو دولت هه به له دولت مه ندان وهر بگریت بو به یوه بردن.
۵. دروستکردنی به ندینخانه و لیدانی تاوانباران بو دهر کهوتنی حقه کان.
۶. دروسته نیمامی دولت سزاکان بکات به مال گهر سوو دمه ندی تیاوو.
۷. بو سهر وکی دولت گهر کهسی شیاوتریش هه بوو لا نابریت به مهر جیک کاره کان به باشی ده چوو به یوه

نهمانه چهند غوونه کن له خویندنه وهی ره چاو کردنه شرعيه کان بو کاره پیوستیه کانی ژيان. له سهر نهمانه خویندنه وه زیاتری شرعی زانایان بریاران داوه ناوبریت (المصالح المرسلة) و کاری پی بکریت، وه کو نیمامی (مالیک) رحمته الله به ناویشانی (المصلحة المرسلة) له هه موویان زیاتر کاری پی ده کرد، وه نیمامی (الشافعی) رحمته الله له ژیر ناویشانی (القياس) کاری پی ده کرد. وه (أبو حنيفة) رحمته الله له ژیر ناویشانی (الاستحسان والعرف) دا کاری پی ده کریت، نه توانین بلین کوی زانایان وه کو به لگه به کی شرعی کاریان پی کردووه^(۱).

مهرجه کانی کار پی کردن به (المصلحة المرسلة):

به لام بیدعه کاران نهم هه له یان قوستوتوه له ژیر نهم ناویشانانه دا دهر گای ره هایان بو خویان کردووه ته وه به ناویشانی (المصلحة المرسلة) چهنده ها داهيتراو یان نهم داوه به پی هیچ مهرج و پا به ندبوونیکی زانستی شرعی ره چاو کراو.

له بهر نه وهی شوی نیجیهادی زانایانه، بو نزیک خستنه وهی له شرع چهند رینماییه کی زانستیان به مهرج گرتووه بو ره چاو کردنی، له وانه:

۱. له هیچ ده قیک و کوده نگی زانایان نه دات و بگو نخت له گه لیان دا.
۲. بو هینانه دی (المصالح الخمس الضروریات) نهو پنج پیوستیه سهره کیانه ی هه موو یاساکانی نیسلامی له پناو دا دابه زیوه که (الدين والنفس والمال والعقل والنسل).

٣. ده بېټ لږو بابۀ تانه دا بېټ دهرک به ماناکه ی ده کړیت، واته هیچ پدیوه نندیه کی له (عیادات) دا نه بېټ له بهر دهرک پته کردن و نه زانیی نهو بابۀ تانه به عقل، وهک نو یزو روژوو حج ...

٤. وه ده بېټ ره چاو کردنی (المصلحة العامة) سوودمه نندیه گشتیه کان بېټ نهک سوودمه نندیه تاییهت^(١).

نیمامی (الشنقيطي) رحمه الله ده لیت: «ولكن التحقيق أن العمل بالمصلحة المرسله أمر يجب فيه التحفظ وغاية الحذر حتى يتحقق صحة المصلحة وعدم معارضتها لمصلحة أرجح منها أو مفسدة أرجح منها أو مساوية لها، وعدم تأديتها إلى مفسدة في ثاني حال ... وليس تشريعاً جديداً خالياً عن دليل أصلاً ... يستند إلى عمل الصحابة رضي الله عنهم بها من غير أن ينكر منهم ... ومنها: أنه قد علم من استقراء الشرع الكريم محافظته»^(٢).

واته: کار کردن به (مصالح المرسله) پتو یستی به ناگادار بوون و خو پاراستنکی ته و او هه به تاوه کو بگه نه به دیه پتانیکی سوودمه نندی و بوونی هیچ دزایه تیهک له ناستی سوودمه نندیه کی گه وره تردا یاخود دروست بوونی خراپه یه کی گه وره تر یان له ناستی نه ودا، یاخود سهر نه کی شیت بو خراپه یزکی داهاتوو. نه مه یاسایه کی تازه ی بی به لگه نیه، به لکو پشت و په نا بو ی کار ی هاوه لان بی نینکاری یان سودنکی شهرعی ره چاو کراوه.

(عطية سالم) قوتابی الشیخ (الشنقيطي) رحمه الله ده لیت: «وهي في الحقيقة أخطر هذه الأصول من حيث دقة البحث وسعة الجوانب وشدة الحاجة المتجددة. ومكمن الخطر في ادعاء المصلحة لأنه ادعاء عام، وكل يدعي لبحثه فيما يذهب إليه ... ولن يذهب مجتهد فقط إلى حكم في مسألة لا نص فيها إلا وادعى أنه ذهب لتحقيق المصلحة. ولكن، أي المصالح يعنون ... إن المصلحة الإنسانية الخاصة أمر نسبي، ... في عمومته وإطلاقه، لا خاصة ولا نسبية ... فهي التي يشهد لها

(١) "الاعتصام" للشاطي (٢/ ٤٧ - ٥٦).

(٢) "المصلحة المرسله محاولة لسطها وطره فيها" لعل محمد حريشة ص ٤٥.

(٣) "المصالح المرسله" للشنقيطي ص ٢١.

الشرع الذي جاء لتحقيق مصالح جميع العباد، ومراعاة جميع الوجوه، لأن الشرع لا يقر مصلحة تتضمن مفسدة مساوية لها أو راجحة عليها ظهر أمرها أو خفي على باحثها»^(۱).

واته: له راستی دا ئهم (مصالح المرسله) به شونئی مه ترسیه کی گه وره یه له ړووی وورده کاری بابته که وه و فراوانی لایه نه کانی وه زوری پړویتی تازه بوی، شونئی مه ترسیه که ی نه وه یه به گشتی پهنای بړ دهبه و دهغه نه پال کاره کانیان، زانایه که نه له حوکمی شتیک دا گهر دهقی به دهسته وه نه بیته پهنای پړ نه بات و نه لیت بړ به دهسته تانی سوو دمه ندیه که یه، سوو دمه ندی ناده میزاد ړیژه یه، به لکو له راستی دا سوو دمه ندی شرعی به شیوه گشتی و په ها که نه که تاییه و ړیژه یه که، له بهر نه وه ی شرع سوو دمه ندیه که ناخویتیته وه به هاو شیوه ی زهره رمه ندی یان زیاتری تیدا بیت، جا دهر که ویت یان شاره زایت له سهر خاوه نی.

نیمامی (الشاطبي) رحمه الله ده لیت: «فَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَدُّوا أَكْثَرَ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ بِدْعًا، وَنَسَبُوهَا إِلَى الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ، وَجَعَلُوهَا حُجَّةً فِيهَا ذَهَبُوا إِلَيْهِ مِنْ اخْتِرَاعِ الْعِبَادَاتِ ... فَإِنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ يَرْجِعُ مَعْنَاهَا إِلَى اغْتِيَارِ الْمُنَاسِبِ الَّذِي لَا يَشْهَدُ لَهُ أَصْلٌ مُعَيَّنٌ، فَلَيْسَ لَهُ عَلَى هَذَا شَاهِدٌ شَرْعِيٌّ عَلَى الْخُصُوصِ، وَلَا كَوْنُهُ قِيَاسًا بِحَيْثُ إِذَا عُرِضَ عَلَى الْعُقُولِ تَلَقَّتْهُ بِالْقَبُولِ. وَهَذَا بِعَيْنِهِ مَوْجُودٌ فِي الْبِدْعِ الْمُسْتَحْسَنَةِ ... لِأَنَّهَا تَجْرِي بِأَنْوَاعٍ مِنْ وَادٍ وَاحِدٍ»^(۲).

واته: زوری خه لکی (المصالح المرسله) یان به بیدعه ی حه سه نه ناو بردو وه و خستویه تیه پال هاوه لان و شونیکه وتوانیان، وه کردوویانه به به لگه له سهر بیدعه کانیان له بهر نه وه ی (المصالح المرسله) مانا که ی ده گهریته وه بړ په چاو کردنی سودیک، ده قیک نه بیته به لگه بوی. وه له سهر خودی کاره که ش به لگه نه به تاییه، وه گهر بدریته به رده م عقل وه ری ده گرت، خودی نه مه یه بړ خوی له بیدعه ی حه سه نه دا له بهر نه وه ی هردو وکیان یه که سهر چاوه ن خویندنه وه ی سوو دمه ند بانگه وازی هردو وکیانه.

(۱) "المصالح المرسله" للشنقيطي ص ۵، ۴.

(۲) "الاعتصام" لشاطبي (۲/ ۶۰۷).

الشیخ (أبو بكر الجزائري) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «المصالح المرسله كل منفعة داخله في مقاصد الشرع دون أن يكون لها شاهد بالاعتبار أو الالغاء ... والتي يسميها مروجو البدع بالبدعة الحسنة ... وإنما هو من مقاصده العامة .

واته: (المصالح المرسله) هه موو سوودمه نديكه له ناو مه بهسته شهرعيه كان دا بهي تهوى بهلگه يه كي بز هه يت به بوون و نه بوون ... زور بهي تهوانه ي پهره به بيدعه دهدهن ناوي دهدهن به بيدعه ي حهسه نه، كه خو ي مه بهسته گشتيه شهرعيه كانه.

مادام هو كاري بيدعهو (المصالح المرسله) خويندنه وهو ره جاو كردني سوودمه نديه كانه ليكچوون هديه، بويه نيمامي (الشاطبي) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «فَلَمَّا كَانَ هَذَا الْمَوْضِعُ مَزَلَّةً قَدَمٍ، لِأَهْلِ الْبِدْعِ أَنْ يَسْتَدِلُّوا عَلَى بِدْعَتِهِمْ مِنْ جِهَتِهِ؛ كَانَ الْحَقُّ الْمُتَعَيَّنُ النَّظَرُ فِي مَنَاطِ الْغَلَطِ الْوَاقِعِ هَؤُلَاءِ، حَتَّى يَتَبَيَّنَ أَنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ لَيْسَتْ مِنَ الْبِدْعِ فِي وَرْدٍ وَلَا صَدْرٍ، بِحَوْلِ اللَّهِ، وَاللَّهُ الْمُوفُّ. فَنَقُولُ: الْمَعْنَى الْمُنَاسِبُ الَّذِي يُرْبِطُ بِهِ الْحُكْمُ لَا يَخْلُو مِنْ ثَلَاثَةِ أَقْسَامٍ:

أَحَدُهَا: أَنْ يَشْهَدَ الشَّرْعُ بِقَبُولِهِ، فَلَا إِشْكَالَ فِي صِحَّتِهِ، ... كَشَرِيعَةِ الْقِصَاصِ حِفْظًا لِلنَّفُوسِ وَالْأَطْرَافِ وَغَيْرِهَا.

وَالثَّانِي: مَا شَهِدَ الشَّرْعُ بِرَدِّهِ فَلَا سَبِيلَ إِلَى قَبُولِهِ.

وَالثَّالِثُ: مَا سَكَتَتْ عَنْهُ الشُّوَاهِدُ الْخَاصَّةُ، فَلَمْ تَشْهَدْ بِاعْتِبَارِهِ وَلَا بِإِلْغَائِهِ. فَهَذَا عَلَى وَجْهَيْنِ:

أَحَدُهُمَا: أَنْ يَرِدَ نَصْرٌ عَلَى وَفْقِ ذَلِكَ الْمَعْنَى، كَتَغْلِيلِ مَنَعِ الْقَتْلِ لِلْمِيرَاثِ.

وَالثَّانِي: أَنْ يُلَايِمَ تَصَرُّفَاتِ الشَّرْعِ، وَهُوَ أَنْ يُوجَدَ لِذَلِكَ الْمَعْنَى جِنْسٌ اعْتَبَرَهُ الشَّارِعُ فِي الْجُمْلَةِ بِغَيْرِ دَلِيلٍ مُعَيَّنٍ» .

١. "الإنصاف فيما قيل في المولد من العلو والإحفاف" لشيخ: أبي بكر الجزائري ص ٣٧.

٢. "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ٦٠٩ - ٦١٢).

واته: له بهر نه وهی نه مه شوینی پی هه لخلیسکاندنه و له ورووه دهیکه نه بهلگه بو بیدعه کانیان، بویه لیکچوونی بیدعه به (المصالح المرسله) شوینی ههلهی بیدعه کارانه بو به بهلگه کردن له سهر بیدعه کانیان. لیره دا پیوستان به ناوه وړوکی ههلهکه ههیه لای نه مانه تاوه کو بزائن (المصالح المرسله) له بیدعه ناچیت نه له هاتن نه له رویشتن، نه وړه چاو کردنه ی حوکمه که ی پی ده به ستریتوه له سی بهش زیاتر نه:

یه که م: شرع نه مه ی وړه چاو کردووه هیچ گومانیک نه له دروستیدا، وه کو توله سهندنه وه بو پاراستنی گیانی ناده میزاد.

دووهم: شرع وړه چاوی نه کردووه، وه کو درو کردن، بهرتیل دان بو پاراستنی سودمه ندیه کانی. سییه م: شرع له ناستی بیده نگه نه به وړه چاو کردن و نه به هه لوه شانده وه، نه مهش دوو ورووه: ۱. ده قیکمان ههیه له سهر هه مان مه بهست و وړه چاو، وه کو میرات نه بردنی کوژه ری دایک و باوک.

۲. گونجاو بیت له گهل خویتدنه وه کانی شرع دا، بو نه و مانایه جوړیک به دی بکریت شرع وړه چاوی کردووه به کز به یی بهلگه ی دیاری له سهری.

جیاوازیه کانی نیوان

(المصالح المرسله) و (البدعه)

۱. مَوْضُوعُ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ مَا عُقِلَ مَعْنَاهُ عَلَى التَّفْصِيلِ، وَالتَّعَبُّدَاتُ مِنْ حَقِيقَتِهَا أَنْ لَا يُعْقَلَ مَعْنَاهَا عَلَى التَّفْصِيلِ.

۲. فَإِنَّ الْبِدْعَ فِي عَامَّةِ أَمْرِهَا لَا تُلَايِمُ مَقَاصِدَ الشَّرْعِ. بَلْ إِنَّمَا تُتَصَوَّرُ عَلَى أَحَدٍ وَجْهَيْنِ: إِمَّا مُنَاقِضَةً لِمَقْصُودِهِ وَإِمَّا مَسْكُوتًا عَنْهَا فِيهِ.

۳. الْمَصَالِحُ الْمُرْسَلَةُ تَرْجِعُ إِلَى حِفْظِ ضَرُورِيٍّ مِنْ بَابِ الْوَسَائِلِ أَوْ إِلَى التَّخْفِيفِ، فَلَا يُمَكِّنُ إِحْدَاثُ الْبِدْعِ مِنْ جَهَّتِهَا.

٤. لِأَنَّ الْبِدْعَ مِنْ بَابِ الْوَسَائِلِ؛ لِأَنَّهَا مُتَعَبَّدٌ بِهَا بِالْفَرْضِ. وَلِأَنَّهَا زِيَادَةٌ فِي التَّكْلِيفِ وَهُوَ مُضَادَّةٌ لِلتَّخْفِيفِ ... الشَّارِعُ أَنَّهُ لَمْ يَكِلْ شَيْئًا مِنَ التَّعَبُّدَاتِ إِلَى ... آرَاءِ الْعِبَادِ فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا الْوُقُوفُ عِنْدَ مَا حَدَّهُ. وَالزِّيَادَةُ عَلَيْهِ بِدْعَةٌ، كَمَا أَنَّ النُّقْصَانَ مِنْهُ بِدْعَةٌ ... فَحَصَلَ مِنْ هَذَا كُلُّهُ أَنَّ لَا تَعْلُقَ لِلْمُبْتَدِعِ بِبَابِ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ.

واته:

١. (المصالح المرسله) سوود وەرگیراوه کانی شهرع ماناو هوکارو مهبسته تیاان دا دهرک بی ده کریت. به لام (بدعة) په یوهندی به (عبادات) هوه هدیو هیچ ټیگه یشتیکی مانای و سوودمندی تیدا نیه.

٢. بیدعه به گشتی گونجاو نیه له گهل مهبسته شهرعیه کان دا، دوو رووی تیا دا بهدی ده کریت:

یان پیچوه وانه یه تی له گهل مهبسته شهرعیه کان دا.

یان بیده نگی تیدایه لهو بابته ...

٣. (المصالح المرسله) هه مووی ده گهریته وه بو پاراستی (ضروریات وحاجیات وتحسنیات)، وه کو هوکاریک (وسيلة) بو پاراستن یا که مکړدنه وهی پیوستیه کان لهم ریته وه بیدعه دروست ناییت له بهر نه وهی له سنووری عیادات دا نیه.

٤. داهنراو له بابته ی هوکاره کانه، که ده بیت وه کو (واجب) جیه جی بکریت، وه ده بیت زیاده له کاره داواکراویه کان دا. که پیچوه وانه ی که مکړدنه وه ناسانکاریه، وه شهرعیش هیچ کاریکی عیاده تی نه داووته ده ست برورای خه لکی. له بهر نه وه هیچ نه ماوه بیجگه له وه ستان له سنووری شهرع دا. زیاده کردن و که مکړدن له سهری بیدعه یه، بهم شیویه ده رکوت که بیدعه هیچ په یوه نډیه کی به سوودمندی به چاوکراوه شهرعیه کان (المصالح المرسله) وه نیه.

بهم شیویه روون بووه وه به هیچ پیوه ریک (المصالح المرسله والبدعة) کو نایته وه و لیکچوون له نیوانیان دا نیهو هه لسه نگاندن به یه کتری ناکریت، نهو کارکردنی له بواره کانی

بېجگه له عيادات دا کار ده کات و بيدعش هم له عيادات دا کار کردنيه تي، نهو دهق نيه له سهري به بوون و ريگري، هم دهق ههيه له سهري ريگري «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، نهو بو کامل بووني دين و گرتهوهي ههموو سوودمه ندي و لايه نه کانه له بازني دين دا، هم بو شيواندن و کهم وزيا د کردني دينه. وه سنور به زانده نهو بو به نده کان و سوودمه ندي کانيانه هم بو زاتي پهروه ردگارو خوځي تي. نهو (المصالح المرسلة) حقي ناده ميزاده هم (البدعة) حقي خوايه

ﷺ

(۱) پرواه "الانصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ. أبي بكر الجزائري ص ۳۰، ۳۸، "المصلحة المرسلة" لعلي محمد جريشة ص ۴۹، "ذم البدع وخطر الابتداع" لجمع من العلماء ص ۲۸، البدع صالح آل الشيخ.

٧ بەشی سێیه م

یاسا زانستیه بنه ماییه شەریعه کان له رینگرتنی بیدعه کاری

(القواعد الأصولية والفقهية على منع الابتداع)

رینگهی زانستی کورتترین رینگهیه بۆ تینگه‌یشتنی ناوه‌ڕۆکی هەر بابەتێک، بۆیه پێویسته ئەم رینگه‌یه‌ش بجه‌ینه ڕوو بۆ کهسانی خاوه‌ن زانست بۆ دلتیابوونی زانستی توکمه له‌سه‌ر سنووری سوور له‌ دین دا له‌مافی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌ویش داهیتراوه که به‌زاندنی شکاندنی سنووری شه‌ریعه‌تی ئیسلام و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌تی، وه گه‌وره‌ترین تۆمه‌تی زانستیه له (علوم الحديث) له‌سه‌ر هەر ڕاویه‌کی فه‌رمووده، زانایانی بنه‌ماییه‌کان و فیهقه‌یه‌کان (الأصولية والفقهية) کۆمه‌لیک سه‌ردێری زانستی کورتیان هه‌یه بۆ ناسین و ناوه‌ڕۆک خوێندنه‌وه‌ی هەر بابەتێک وه‌کو یاسایه‌کی قانونی یه‌کلا بوه‌وه مایه‌ی قسه‌ برینه‌وه‌و رینگه‌ کورتیه بۆ کهسانی پسپۆر له‌ زانسته شەریعه‌کان دا.

بۆئهم بابەته ئیمه‌ش کۆمه‌لیک یاسای زانستی هه‌یه بیکه‌ینه پشتیوان بۆ گومرای داهیتراو و قه‌ده‌غه‌یی له‌ دین دا، وه‌کو:

١. «الأصل في العبادات المنع» .

واته: بنه‌ما له عیاده‌ته‌کان دا رینگه‌یه. به‌ بێ به‌لگه‌ نه‌ییت، له‌سه‌ر ئەم فه‌رمووده‌یه دارپێژراوه «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ». به‌م یاسایه هه‌ج داهیتراویک ڕێی نادریت، له‌به‌ر نه‌وه‌ی داهیتراو له عیاده‌ت دایه، وه ئەمه‌ش ده‌رچوونه له‌ به‌لگه‌.

(١) "مجموعة الفوائد الهية" للفتحاني ص٧٧، "القواعد النورانية" لاس تيمية ص١٦٤، "القواعد الفقهية" لعبد الرحمن بن ناصر السعدي ١٢٨، "علم أصول البدع" لعلي الحلبي ص٦٩، "الشرح الكبير لمختصر الأصول من علم الأصول" لأبو منذر المياوي ص١٧، "قواعد معرفة البدع" للعجبراني ص٤٦، "شرح نظم الورقات" للحارمي (١٨/٤٤).

٢. «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً» .

واته: ههموو داهيتراوئيك گومراييه گهر خه لكيش به باشي بزائن. نهم ياسايه له سهر نه مانه داريتراوه:

أ يه كيئك له دوو مهرجه كه ي كاري وه رگيراو (الإخلاص والمتابعة) شويئكه وته يي و به لكه يه، داهيتراوئيش بي به لكه يه.

ب- قسه ي (ابن مسعود) رضي الله عنه ده ليت: «وَكَمْ مِنْ مُرِيدٍ لِلْخَيْرِ لَنْ يُصِيبَهُ» .

واته: چه نده ها كه س نيه تي خير و ناييئكيئ.

٣. «الْحَسَنُ مَا حَسَّنَهُ الشَّرُّ» .

واته: چاكه نهو چاكه يه يه شهرع برياري له سهر ده دات نهك دهره وه ي شهرع.

﴿عَمَلًا صَالِحًا﴾ [الكهف: ١١٠]، و كاري چاكيش نه وه يه له قورئان و سونه ت دا بيت.

فه رمووده كه ي ئي مامي عه لي رضي الله عنه كه ده فه رمويئ: «لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلَ الْخُفِّ أَوَّلَى بِالْمُشْحِ مِنْ أَغْلَاهُ» .

واته: گهر (دين) به راو بوچوون بيت نهوا ژير (خوف) له بيتشه مه سح بكرئيت تا سهره وه ي. به باش زانين و چاكه نه وه يه گونجاو بيت له گهل شهرع داو داني پادا بنيت، كه واته داهيتراوي چاك نيه له بهر نه وه ي له شهرع دا به ناوي داهيتراوي چاكه وه هيچمان نيه (البدعة الحسنة) به

(١) قول ابن عمر رضي الله عنهما، رواه ابن بطه في "الإبانة" (٢٠٥)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (٤/٨)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروري (٢٧٦)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (١٩١)، وفي "شرح الأربعين النووية" لعبد المحسن العبد (١٣/٢٦)، وفي "شرح سنن أبي داود" لعبد المحسن العبد (١٣/٥١٥)، وفي "أحكام الجناز" للألاني ص ٢٠٠، و "الصحيحه" (٥٢٧/٦)، وفي "طبقات الختابة" لأبي يعلى (٦٩/١)، و "علم أصول البدع" للحلي ص ٩١.

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٢١٠)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٢/٥).

(٣) "علم أصول البدع" للحلي ص ١١٩.

(٤) رواه أبو داود (١٦٢)، والدارقطني في "السنن" (٧٨٣)، وابن أبي شيبه في "المصنف" (١٨٩٥)، والبيهقي في "شرح السنة" (٢٣٩)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (١٣٨٦)، وفي "الصغرى" (١٢٩)، وفي المدخل (٢١٩)، وصححه الألباني في

"المشكاة" (٥٢٥)، وفي "الإرواء" (١٠٣)، وفي "صحيح أبي داود الأم" (١٥٣).

تیگه یشتنی نهم سهرده مه.

٤. «الْإِقْتِصَادُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْجَهْدِ فِي الْبِدْعَةِ»^(١).

واته: مانه وه له سهر سوننهت خیرتره تاوه کو همولدان له بیدعه دا.

نهم یاسیه وه رگریاوه له سهر فهرموده ی: «إِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ»^(٢)، «إِنَّ لِكُلِّ عَمَلٍ شِرَّةً»^(٣)، «خَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(٤)، وه قسه که ی (عمر بن عبدالعزیز رَحْمَتُهُ) «وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ»^(٥).

مانه وه له سهر سوننهت و به که م نه زانینی خیرتره تاوه کو بکهو یته زیاده و زوره کانی داهیترا و که پیغمه بری خوا رَحْمَتُهُ نه یگر دیت.

٥. «فِي الْبِدْعِ رَفْعٌ لِلْسُنَنِ»^(٦).

واته: داهیترا و هو کاری هه لگری سونه ته.

وه رگریاوه له فهرموده ی (ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) که ده فهرمویت: «مَا يَأْتِي عَلَى النَّاسِ عَامٌ إِلَّا

(١) قول ابن مسعود رضي الله عنهما، رواه الحاكم في "المستدرک" (٣٥٢) وقال: صحيح على شرطهما ووافقه الذهبي، والدارمي في "السنن" (٧٢/١)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (١٤)، وفي "دم الکلام وأهله" للهروي (٧٢/٣)، وابن وضاح في "الدع" ص ١١، وابن عبدالر في "جامع بيان العلم وفصله" (٢٣٣٤)، وقال الهيثمي في "مجمع الزوائد" (١٨٨/١): رحاله ثقات، وأبو فرج في "تليس إلبس" (٨)، وابن نصر في "السنن" ص ٢٧، وابن بطة في "الإبانة" (١٢٨/١)، وفي "علم أصول الدع" للحلي ص ٥٥.

(٢) رواه ابن ماجة (٣٠٢٩)، وأحمد (١٨٥١)، وابن أبي شبة في "المصنف" (١٣٩٠٩)، وسبق تخريجه ص ٤٢٣.

(٣) رواه أحمد (٦٧٦٤)، وفي الرهد والرقائق لأبن المبارك والذهد لنعيم بن حماد (١١٠٢)، وابن حبان في "صحيحه" (١١)، والطبراني في "الکبير" (٧٨٨٣)، والبرار في "المسند" (٢٣٤٥)، وابن حزيمة في "صحيحه" (٢٩٣/٣)، والبيهقي في "الشعب" (٣٥٩٥)، وابن أبي عاصم في "السنن" (٥١)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (١٢٣٦)، وصححه الألباني في "صحيح الترمذ والترهيب" (٥٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (٢١٥٢).

(٤) رواه مسلم (٨٦٧)، والسنائي (٢٣٤/١)، والبيهقي (٢١٤/٣)، وسبق تخريجه ص ٧.

(٥) رواه ابن بطة في "الإبانة" (١٢١٦)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (٣١٥)، والآجري في "الشریعة" (٢٩٤)، وأبو نعیم في "الخلية" (١٤٣/٦)، والأصبهاني في "احقة في بيان المحقة" (١١٢/١)، وابن قدامة في "دم التاويل" (٧٠).

١- "علم أصول الدع" للحلي ص ٢٨٧.

أَخَذُوا فِيهِ بِدْعَةً، وَأَمَاتُوا فِيهِ سُنَّةً، حَتَّى تَحْيَا الْبِدْعُ، وَتَمُوتَ السُّنَّةُ»^(۱).

واته: سالتك نايهت بهسهر خه لك دا هدر بيدعه يه كي تيدا دروست ده كه ن و سونه تيك دهرمين، تا بيدعه كان زيندوو دهن و سونه ته كان دهرمن.

وه (حسان بن عطية) رَوَى: «مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بِدْعَةً فِي دِينِهِمْ إِلَّا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا ثُمَّ لَا يُعِيدُهَا إِلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(۲).

واته: هدر كومه تيك بيدعه يه كه ن له دينه كه ياندا نيلا خواي پهروه ردگار سونه تيك هوشيوه يان تيدا هه لده گريت پاشان ناگريته وه بويان تا روژي دوايي.

قال السلف: «لَيْسَ فِي الدُّنْيَا مُبْتَدِعٌ إِلَّا وَقَدْ نَزَعَ حَلَاوَةُ الْحَدِيثِ مِنْ قَلْبِهِ»^(۳).

واته: بيدعه كاريك نيه له دونيادا نيلا خو شهويستي سونه ت له دلي دا هه لگير او، وه كو سزايه كه له سهر تهر ككر دني سونه ت.

(ابن سيرين) رَوَى: «مَا أَخَذَ رَجُلٌ بِبِدْعَةٍ فَرَجَعَ سُنَّةً»^(۴).

(۱) رواه الطبراني في "الكبير" (۱۰/۱۰۶)، وقال الهيثمي في "المجمع" (۱/۱۸۸): ورجاله موثقون، انظر "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۱۰)، و "الحوادث والبدع" للطبراني ص ۴۴، ورواه ابن طه في "الإبانة" (۱/۱۱)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۲۵)، وابن وضاح في "البدع" (۸۷).

(۲) رواه الدارمي في "السنن" (۹۹)، وابن بطه في "الإبانة" (۲۲۸)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۲۹)، وأبو نعيم في "الحلية" (۶/۷۳)، وابن وضاح في "البدع" (۹۰)، وانظر "الاعتصام" للشاطبي (۱/۳۴)، و "الحوادث والبدع" للطبراني ص ۱۴۶، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/۷۵)، و "الرد على اللمع" لشحاتة محمد صقر ص ۳۵، و "المولد النووي هل نحتفل" ص ۴، و "رأس السنة هل نحتفل" لشحاتة محمد صقر ص ۱۰، وصححه الألباني في "المشكاة" (۱۸۸)، وفي "كتاب التوسل" ص ۴۶، و "هداية الرواة" (۱۸۶).

(۳) "الحجة في بيان المحجة" (۲/۵۴۰)، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲۰/۱۶۲)، "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۲۲۱)، "الصوائق المرسلة" لابن القيم (۳/۱۰۳۸)، "ذم الكلام وأهله" للهروري (۲۲۹)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۱۲/۲۴۵)، "معرفة علوم الحديث" للحاكم ص ۴، "عقيدة السلف للصابوي" ص ۲۹۹، "تذكرة الحفاظ" للنووي (۲/۵۲۱)، "شرف أصحاب الحديث" للخطيب البغدادي (۷۳)، "اعتقاد أئمة السلف أهل الحديث لمحمد عبد الرحمن الخميس ص ۱۴۲.

(۴) "سنن الدارمي" (۱/۶۹)، "حقيقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ۷۸، "الباعث على إنكار البدع والحوادث" لأبو شامة ص ۱۶، "الوحيز في عقيدة السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحميد الأثري ص ۱۸۳.

واته: هیچ که سیک نیه له بیدعه کار بتوانیت بگریته وه سهر سونته.

یان خو شه ویستی فهرمووده ی له دل هه لده گریت، یان هو کاره بو نه مانی سونته، که واته داهینراو له ناو بهری سونته وه دوژمنیه تی، بویه پشان دهوتریت بیدعه کاران و خاوه ن نار ه زوان (أهل البدع والأهواء) نهك خاوه ن سونته تکاران و شو نکه وتوان.

٦. «النَّكَرَةُ فِي سِيَاقِ النَّفْيِ يُفِيدُ الْعُمُومَ» .

واته: داواکاری نه کردن به شیوه ی نادیار مبهست بئی گشتیه.

واته: وشه ی (کل) به نادیار هاتوو ه (ال) ی ناسراو (معرفة) ی به سهر وه نیه، گهر نادیار به شیوه ی نه کردن بوو مبهستی بئی گشتیه، که واته مبهستی بئی هه موو جو ره بیدعه به که، وه دووباره بوونه وه شی مبهستی بئی (تأكيد) و دلتیا بوونه.

٧. «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ» .

واته: دروست نیه روونکردنه وه دوا بکهویت له کاتی پیوست دا.

وهر گیاره له: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكِرُونَ﴾ [الحج: ٤٤]، ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ [القيامة: ١٩]، ﴿فَصَلَّتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ﴾ [هود: ١]، بهم یاسایه گهر داهینراوی چاك بباویه نهوا پیغه مبهر ﷺ له کاتی فهرمووده ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» باسی ده کرد یان سهر به خو له بهر پیوستی تهواوی روون بوونه وه ی بابه ته که.

(١) "المسودة في أصول الفقه عند الإسلام" لابن تيمية (١٠٣/١)، "مجموع فتاوى ورسائل" للعثيمين (١٨٩/٣)، "روضة الناظر" لابن قدامة (١٣/٢)، القواعد لابن رجب ص ٢٤٤، "مجموعة الفوائد البهية على منظومة القواعد الفقهية" للقطاني ص ١٠٤، "المهذب في علم أصول الفقه المقارن" لعبدالكريم الملة (١٤٩٩/٤).

(٢) "تلفيح الافهام" لوليد بن راشد السعيدان (١/٣)، "العدة في أصول الفقه" لابن القراء (٧٢٤/٣)، "اللمع" للشيرازي (٥٣/١)، "المستقصى" للغرالي (١٩٢/١)، "الرد على اللمع" لشحاتة محمد صقر ص ٧٥، "قواطع الأدلة في الأصول" للمروزي (٢٩٥/١)، "روضة الناظر" لابن قدامة (٥٣٤/١)، "الإسهاب في شرح المنهاج" للسكي (٢١٥/٢)، "البحر المحيط في أصول الفقه" للزركشي (٥٤١/٤)، "المهذب في علم أصول الفقه المقارن" لعبدالكريم الملة (١٢٦٤/٣)، "مجموع فتاوى ورسائل" للعثيمين (٣٠٥/١١).

۸. «الأصل في الكلام الحقيقة» .

واته: بنهما له ههموو وشهیهك دا دانانی مانای راسته و خوی به کارهینراوی خوویه تی.

بهم بنهمایه: وشهی (بدعة) له «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» دا واته داهینراوی دینی نهك دونیایی، له بهر نهوهی وشهیه کی دینیو به خراب ناو براوه، بواری چاك دروست بوونی تیدا نیه.

وهر گراوه له: (خطاب) قورئان و فهرمووده بو تیگه یشتنی ناده میزاده بهو شیوهی به کاری دههینیت و لئی تیده گات نهك به شیوهی شاروه وه تایهت و پیچ و پهنا، گهر وایت نهوه بهلگهی خوایی تهواو نه بووه و نیه به سهر نهو خه لکه وه: ﴿لَيْسَ يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [الت: ۱۶۵].

۹. «التقرب إلى الله بما لم يشرع بدعة» .

واته: ههر کاریك بکهیت بو نزیك بوونه وه له خوا وه کو عیادات گهر له شرع دا نهیت بیدعهیه.

نهم یاسا گشتیه زوریک له یاسا لقه کان له خو دهگریت، وهکو:

أ عیادهتیک کاری بیکریت له سهر بنهما ی فهرمووده یه کی درو (حدیث موضوع) بیدعهیه «العبادة المستندة إلى حديث مكذوب».

ب عیادهتیک له سهر حمزو ناره زوو خهو بینینی صالحان بیکریت بیدعهیه «العبادة المستندة إلى الهوى والرأى المجرد والرؤيا والكشف».

"الوجيز في شرح قواعد الفقهية" لعبدالكريم زيدان ص ۱۶، "الاشباه والنظائر" للسبكي ص ۸۶، "مجموع الفتاوى" لاس تيمية (۲۰/۴۷۳)، "الفروق" للقرافي (۳/۱۱۴)، "المحصول" للرازي (۱/۳۴۱)، "البحر المحيط في أصول الفقه" للسبكي (۱/۲۶)، "الاشباه والنظائر" لاس نجيم ص ۵۹، "المهذب في علم أصول الفقه المقارن" لعبدالكريم التمهلة (۳/۱۱۷۵).

(۲) "قواعد معرفة البدع" للحيزاني ص ۶۶ - ۱۲۲، بو وورده کاری له سهر یاساکانی ژیر نهم ژماره یه بر واه "الوجيز" ص ۶۷

ت هەر کارێک پێغه مەر ﷺ نەیکردی و هاوێلان و پێشووێه صالحەکان نەیان کردی و
لەگەڵ بوونی پێستی و هیچ رێگریەک دا بێدەیهو پێی دەوتریت (الترك)، «إذا ترك الرسول
ﷺ فعل عبادة من العبادات مع كون موجبها وسببها المقتضي لها قائماً ثابتاً، والمانع منها
منتفياً، فإن فعلها بدعة»^(١).

ث هەر عیادەتێک پێجەوانە یاسا شەریعە کان و مەبەستەکانی بکات بێدەیه «كل عبادة
مخالفة لقواعد هذه الشريعة ومقاصدها فهي بدعة»^(٢).

ج- هەر عیادەتێک بگۆریت لەسەر شیوەی تاییەت بەکات و شوێن و ژمارە و چۆنەیدا بێدەیه
(ابن تیمیة) رحمه الله دهلیت: «كل عبادة وردت في الشرع على صفة مقيدة، فتغير هذه الصفة
بدعة»^(٣).

واتە: گۆرانکاری هەر عیادەتێکی شەری بە شیوەی تاییەتی خۆی بێدەیه.

ح- تاییەت کردن لە گشتیداو گشتی کردن لە تاییەتدا لە عیادەتەکاندا بێدە دەبێت «تقييد
العبادة المطلقة واطلاق العبادة المقيدة بدعة».

خ- زیادەڕۆی کردن لە جۆرەکانی عیادەتدا بێدەیه (ابن تیمیة) رحمه الله دهلیت: «الغلو في
العبادة بالزيادة فيها على القدر المشروع والتشدد والتنطع في الإتيان بها بدعة»^(٤).

(١) "قواعد معرفة البدع" للجيزاني ص ٧٥، "اتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (٢/ ٥٩١ - ٥٩٧)، و "مجموع الفتاوى" لابن
تيمية (٦/ ١٧٢)، و "الاعتصام" للشاطبي (١/ ٣٦١)، و "الإبداع" للشيخ علي محفوظ (٣٤ - ٤٥).

(٢) "قواعد معرفة البدع" للجيزاني ص ١٠٢، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ١٩ - ٢٠).

(٣) "قواعد معرفة البدع" للجيزاني ص ١١٠، "الباعث" (٢٨ - ٢٩)، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ٢٦)، و "الأمر بالإتيان"
(١٥٣)

(٤) "قواعد معرفة البدع" للجيزاني ص ١١٩، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (١٠/ ٣٩٢)، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ١٣٥)، و
"أحكام الجنائز" للألباني (٢٤٢).

هه ټويستی نه هلی سوننه ت له بهر په چرچدانه وهی بیدعه کاران

(موقف أهل السنة في الرد على أهل البدع)

سوننه تی کهونی خواجه ده بیټ له بهرامهر حق دا به تال هه بیټ، نهمه هر له دواى کیشه کهى نیران نادهم و نیلیس، حق و به تال له م ململانییه دان. زور جار شهر توانیوه تی ده سته رداته ناو خیرو گومان و گومرایى به لایه نی کهم تر ازاندن له رپړه وهی بهرنامه و تیگه یشتی خوئ دروست بکات.

بویه پیغه مهران سه لامى خوايان له سهر بیت ناچار بوون روویدروو به وتو ویزوو به لنگه بهرامهر به تالان بڼه وه بویه زور جار به لنگه و وشه یه ک بو سهر کهوتی حق له شمشیرو بروسکه ی هورو منجه نیک به هیتر بیت له سهر گومرایان، زانایان ته نانه ت ناوی کتیه کانیا ن له بواى بهر په چرچدانه وه دا ناوانوه "الصواعق المرسلة" لابن القيم (هه وره بروسکه ی نیردراو)، "الصواعق المحرقة" لابن حجر الهيتمي (هه وره بروسکه ی سوتیه ر)، "الصارم المسلول" لابن تیمیة (شمشیری ناماده کراو)، "نصب المجانيق" للألبياني (تیگر تی منجه نیک)

به پیغه مهرانیش فرمان ده دریت به (محمد) ﷺ: ﴿وَحَدِّثْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ [البخار].
[١٢٥]، وه به (إبراهيم) عليه السلام: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ﴾ [الانجیل ٨٣٠]، وه به (نوح) عليه السلام: ﴿قَالُوا يَنْتُحِ قَدْ جَدَلْتَنَا﴾ [هوز ٣٢].

هه مویان پیسه کی رینگى و تو ویزو به لنگه کاریان گرتوه ته بهر، به لام ده رباره ی دوو بهر که یه تی و جیاوازیه کانی ناو باز نه ی دین وه کو فیه ق و گروه کان له گهل نه هلی سونه ت دا زانایان راو بوجوونی جیاوازیان هه یه له سهر بوار کردنه وه له گهلان دا، رای هه ندیک وایه بواریان بو نه کریته وه تاوه کو نه توانن نه وه ی ده یانه وئ له گومرایه کانیا ن بیگه یه نن، له بهر نه بوونی ناستی هو شیارى و زانیاری دینی لای گشت خهلکی له سهر هیچ لایه ک نه گومرایه کان و نه بهر نامه ی حق ی نه هلی سونه ت، نهمه سه لاهه ترین رینگیه بو خهلکی داده نین. بو روونکردنه وه ی زیاتری نهم بابته بوجوونی زانایان ده خه یه روو:

بؤچوونی يه كه م: وتوويزو بهرانبه ريتي رهدانه وه به گشتي ري پندراو نيه.

هه نديك له زانايان رايان وايه بواردان بهم جوړه كارانه ريگهيهك بؤ دهركه وتني بيروپراو
بؤچوونه دارپژراوه كانيان، له بهر نه وه به گشتي له قورنان دا به خراب باسي نهمه كراوه. خواي
بهروهر دگار دهفرمويټ: ﴿مَا يُجِدِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ [جادو: ٣٠].

واته: دهمه قالي كردن له نايه ته كاني خوادا كه سيك نايكات بيجگه له بيروايان نه بيت.

وه پيغمبر ﷺ دهفرمويټ: «أَبْغَضُ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ أَلَذُّ الْخَصْمِ» .

واته: خراب ترين پياوان لاي خوا دوزمنيكي دهمه قالي كاره.

وه دهفرمويټ: «مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجِدَلَ» ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾ [الحج: ٥٨].^(١)

واته: هيچ گه ليكي هيدايه تدر او گو مړا نايټ مه گهر روو بكنه دهمه قالي. پاشان نه و نايه ته ي
خوينده وه كه دهفرمويټ: بهس بؤ دهمه قالي ثونه ديتنه وه.

نيمامي (البرهاري) رځنځته دهليټ: «الكلام والخصومة والجدال والمراءى محدث يقدر الشك في القلب»^(٢).

واته: قسه و دوو بهر كايه تي و دهمه قالي بيدعه يه و گومان له دل دا دروست ده كات.

وه له زور له كتيه كاني نه هلي سونه ت دا بابه تيكي سهر به خو به ناوي «بَابُ ذَمِّ الْجِدَالِ

(١) رواه البخاري (٤٥٢٣)، ومسلم (٢٦٦٨)، والترمذي (٢٩٧٦)، والنسائي في "الكبرى" (٥٩٤٤)، وأحمد (٢٤٢٧٧)، وابن

حيان في "صحيحه" (٥٦٩٧)، والبرار في "المسد" (٢١٣)، وابن بطة في "الإبانه" (٥٢٠)، والبيهقي في "شرح السنة"

(٢٤٩٩)، والبيهقي في "الشعب" (٨٠٧١)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (٢٠٩)، والحميدي في المسد (٢٧٥)

(٢) رواه ابن ماجة (٤٨)، والترمذي (٣٢٥٣)، وأحمد (٢٢١٦٤)، والحاكم في "المستدرک" (٣٦٧٤) وقال هذا حديث صحيح

الإسناد ولم يخرجاه، وابن بطة في "الإبانه" (٥٢٧)، والبيهقي في "الشعب" (٨٠٨٠)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد"

(١٧٧)، والأجري في "الشریعة" (١٠٩)، وصححه الألباني في "المشكاة" (١٨٠)، وفي "صحيح الترمذي والترهيب"

(١٤١)، و"صحيح الجامع الصغير" (٥٦٣٣)

(٣) "شرح السنة" ص ٣٩

وَالْخُصُومَاتِ فِي الدِّينِ»^۱ واته: بابتهی به خراب باسکردنی دهمه قالی له دین دا، و «فَصْلٌ فِي النَّهْيِ عَنِ مُنَاصَرَةِ أَهْلِ الْبِدْعِ»^۲ واته: ریځه پښه دانی بهرام بهریني له گهل بیدعه کاران دا.

دهیبه ریوایهت له قسهی هاوه لآن و شونیکه وتوانی له زیږدا نوسراو ته وه.

(ابن بطه) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «فَاعْلَمْ يَا أَخِي أَنِّي لَمْ أَرِ الْجِدَالَ وَالْمُنَاقَصَةَ... وَالْأَرَاءَ الْمُخْتَرَعَةَ مِنْ شَرَائِعِ النَّبَلَاءِ، وَلَا مِنْ أَخْلَاقِ الْعُقَلَاءِ، وَلَا مِنْ مَذَاهِبِ أَهْلِ الْمُرُوءَةِ، وَلَا يَمَّا حُكْمِي لَنَا عَنْ صَالِحِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَلَا مِنْ سِرِّ السَّلَفِ، وَلَا مِنْ شِيَمَةِ الْمُرْضِيِّينَ مِنَ الْخَلْفِ»^۳.

واته: بزانه براکم نهم بینوه دهمه قالی و برورا داهيتراوه کان له بهرنامهی کامله کان بیت، وه له ره وشتی بهر پړه کان بیت، وه له پرړه وی خاوهن ره وشته بهرزه کان بیت، وه له صالحانی نهم نومته نه گیراوه ته وه، وه کاری پښینه صالحه کانیش نیه، وه له سیمای زانایانی خاوهن متمانهی نهم دوايانه نیه، نهم به شیوه کی گشتی شونینی قبولی زانایان نیه.

بوجودونی دووهم: ریځری ده کهن له قسه و بهران بهرتهی به تابهت له گهل بیدعه کاران (اهل البدع). نه کردنی و تووړ له گهل بیدعه کاران به یه کیڅ له خاله سهره کیه کانی بهرنامهی نه هلی سونه تی ده زانن بهم بهلگانه:

۱. ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾ [العتزل ۷]، وه پیغه مبه ریش رَحِمَهُ اللهُ دهمه رمویت: «فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ فَأَخَذَرُوهُمْ»^۴. نه وانهی شونیکه و تهی مانا لیکچو وه کان ده کهون مبه سستیان فیتنه گیري و گورینی مانا که به تی، وه پیغه مبه ریش رَحِمَهُ اللهُ دهمه رمویت: نه وانه نهو که سانهن خوا ناویانی بردوون، ناگاداریان بن.

نیمامی (النووي) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ التَّحْذِيرُ مِنْ مُحَاظَةِ أَهْلِ الزَّيْغِ وَأَهْلِ الْبِدْعِ... بَلْ يُزَجَّرُ وَيُعَزَّرُ كَمَا عَزَّرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَبِغَ بْنَ عَسَلٍ حِينَ كَانَ يَتَّبِعُ التَّشَابُهَ»^۵.

(۱) "الشریعة" لاجري (۱/۴۲۹).

(۲) "الحجة فی البیان المحجة" للأصهاني (۱/۳۳۸).

(۳) "شرح النووي علی مسلم" (۱۶/۲۱۸).

(۴) رواه البحاري (۴۵۴۷)، والبعوي في "شرح السنة" (۱/۲۲۱)، وسبق تخريجہ ص ۲۸.

(۵) "الإبابة" (۲/۵۳۱) رقم (۶۵۷).

واته: لهم فہرمودہیہ دا ناگادار کردنہوہیہ لہسہر تیکہل نہبوون لہگہل بیدعه کاران، بہلکو دہییت تہمی بکریں، وہ کو ئیمامی عومہر ﷺ (صبیح) عراقی تہمی کرد کاتیک بینی شوین لیکنچوہه کانی قورئان دہکەوئیت.

(أبو أيوب السخيتاني) رَحْمَتُهُ دَهِلَيْت: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ يُخَاصِمُ إِلَّا بِالْمُتَشَابِهِ».

واته: ئەمرو کەسێک نابێم لہ خواہن ہہواو بیدعه کاران گوفتارو بہلگہ کانیان (متشابه) نہییت.

٢. (الحسن البصري وابن سيرين) رَہمەتی خوايان لیبییت دہلین: «لَا تُجَالِسُوا أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ، وَلَا تُجَادِلُوهُمْ، وَلَا تَسْمَعُوا مِنْهُمْ»^(١).

واته: لہگہل بیدعه کاران دا دامەنیشن و بہرہرچیان مەدەنەوہو گوئیان لی مەگرن.

٣. (عبدالله بن عباس) رَحْمَتُهُ دَهِلَيْت: «إِنَّ التَّكْذِيبَ بِالْقَدَرِ شِرْكٌ فَتَحَ عَلَى أَهْلِ ضَلَالَةٍ، فَلَا تُجَادِلُوهُمْ فَيَجْرِي شِرْكُهُمْ عَلَى أَيْدِيكُمْ»^(٢).

واته: باوەر نہبوون بہ قەدەر ھاوہەشی بریاردانە پرووی تیکردوون، وتو وێژیان لہگہل مەکەن تاوہ کو شیرکەکیان لہسەر دەستتان بلاو نہییتەوہ.

٤. (أبو أيوب السخيتاني) رَحْمَتُهُ دَهِلَيْت: «لَسْتُ بِرَادٍّ عَلَيْهِمْ، أَشَدُّ مِنَ السُّكُوتِ»^(٣).

واته: هیچ رەدیکم نیە بە ھیندەھێ بیدەنگی قورس بیّت لەسەریان.

(١) "الإمامة" لابن بطة (٥٠١/٢) رقم (٥٦٠).

(٢) "سنن الدارمي" (٤١٥)، و "الإبانة" لابن بطة (٣٩٥)، و "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (٢٤٠)، و "شعب الإيمان" للبيهقي (٩٠٢١)، و "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبد البر (١٨٠٣)، و "ذم الكلام وأهله" للهروري (٧٥٤).

(٣) رواه الدارمي في "اللسن" (٥٢٤/٢)، وابن بطة في "الإمامة" (٦٢٧)، والالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١١٢٦)، والأجري في "الشرعة" (٨٧٧/٢).

(٤) رواه ابن بطة في "الإبانة" (٤٧٩)، والأجري في "الشرعة" (١٣٢).

٥. نيمام (أحمد بن حنبل) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له وهلامى نامهيك دا پرسى بى دهكهن له رهندانهوهى بیدعه کاران دا دهليت: «... الَّذِي كُنَّا نَسْمَعُ، وَأَدْرَكْنَا عَلَيْهِ مِنْ أَدْرَكْنَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْرَهُونَ الْكَلَامَ، وَالْجُلُوسَ مَعَ أَهْلِ الزِّنْعِ ... فَإِنَّهُمْ يُلَبِّسُونَ عَلَيْكَ، وَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ» .

واته: نهوهى بيستومانوه بى گهيشتويين لهسهرى لای زانايان پيان باش نهبووه قسه كردن و دانستن له گهل گومرپايان دا، نهوان ليتى دهشارنهوهو تيكى ددهدن و ناگهريتهوه.

٦. نيمامى (اللالكائي) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ باسى پاشكوى خرابى و وتوويز كردن و دانستن له گهل بیدعه کاران دا دهكات و دهليت: «فَمَا جُنِيَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ جُنَايَةُ أَعْظَمُ مِنْ مُنَاطَرَةِ الْمُتَبَدِّعَةِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ قَهْرٌ وَلَا ذُلٌّ أَعْظَمَ مِمَّا تَرَكَهُمْ السَّلَفُ عَلَى تِلْكَ الْجُمْلَةِ يَمُوتُونَ مِنَ الْغَيْظِ كَمَدًا وَدَرَدًا، وَلَا يَحْدُونَ إِلَى إِظْهَارِ بَدْعَتِهِمْ سَبِيلًا، حَتَّى جَاءَ الْمُغْرُورُونَ فَفَتَحُوا لَهُمْ إِلَيْهَا طَرِيقًا، وَصَارُوا لَهُمْ إِلَى هَلَاكِ الْإِسْلَامِ دَلِيلًا، حَتَّى كَثُرَتْ بَيْنَهُمُ الْمُشَاجَرَةُ، وَظَهَرَتْ دَعْوَتُهُمْ بِالْمُنَاطَرَةِ، وَطَرَقَتْ أَسْمَاعُ مَنْ لَمْ يَكُنْ عَرَفَهَا مِنَ الْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ، حَتَّى تَقَابَلَتِ الشُّبُهَةُ فِي الْحُجَجِ، وَبَلَغُوا مِنَ التَّدْقِيقِ فِي اللَّجَجِ، فَصَارُوا أَقْرَانًا وَأَخْدَانًا، وَعَلَى الْمُدَاهَنَةِ خِلَانًا وَإِخْوَانًا، بَعْدَ أَنْ كَانُوا فِي اللَّهِ أَعْدَاءً وَأَضْدَادًا، وَفِي الْهِجْرَةِ فِي اللَّهِ أَعْوَانًا، يُكْفَرُونَهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ عِيَانًا، وَيَلْعَنُونَهُمْ جِهَارًا، وَشَتَانًا مَا بَيْنَ الْمُنْزِلَتَيْنِ، وَهَيْهَاتَ مَا بَيْنَ الْمَقَامَيْنِ» .

واته: هيچ تاوانيك بهسهر موسولمانان دا نههاتووه به هيندهى وتوويزو دانستن له گهل بیدعه کاران دا، نهوهندهى زهليل و بچوك بوونهتهوه بهوهى پيشووه صالحه كان رويان لى وهرچهرخاندون به قسه كانيانهوه، دهمردن به داخ و دهردهوه نهيان دهتوانى نهوهى دهيانهويت دهرى بېر، تاوهكو لهخوبايى بووهكان هاتن دهرگاى دهربرنيان بو كردهوهو بوونه چاوروشن بو لهناوبردنئىسلام، تاوهكو زور بوو له نيوانيان دا قسه وتن گهيشته نهوهى بهرنامهو بوچوونه كانيان دهركهوت، گهيشته گوتى نهوانهى نهياندهزاني له كهسى تايبهتى و گشتى و

(١) رواه أحمد في "مسند" (٩٥/١)، وابن بطّة في "الإبانة" (٤٨١).

(٢) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" (١٩/١).

گومانه کانیان توانی بهرامهر بهلگه بوهستیت، گه یشته نهوهی بینه هاوهل و خوشه ویست لهسه ره
چهره یی کردنی یه کترو دۆست و برا بن. لهپاش نهوهی له پیناوی خوادا دوژمن و دژ بوون. وه
لهسه روو وهر چهرخان له پیناوی خوادا پشتیوان بوون، له رووی خویمان دا قسه یان بی دهوترا به
ناشکراو نه فره تیان لی دهکرا، بهلام چهنده جیاوازه نهوه دوو ناسته وه هاوار بو نهوه دوو بواره.

هؤکاره کهشی وه کو دهلین «الْقُلُوبُ ضَعِيفَةٌ، وَالشُّبُهَةُ خَطَافَةٌ»^١.

واته: دل لاوازه و گومانه کانش فرینه ره.

بوچوونی سی یه: ریگهی وتووژیرو بهرانهریه تی و دانیشن له گهل بیدعه کاران دا ریتی لی
ناگیریت. بو دهر برینی حقه و لهناوبردنی بهتال و دهر کهوتنی گومرایان و پاساو برینیان و بهلگه
دروست کردن بهسه ریا نهوه (إقامة الحجة). بویه پیغمه بهرانیش سهلامی خویان لییت نهوه
ریگایه یان گرتوته بهر.

فرمان دهدریت به (محمد) ﷺ ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ [النحل: ١٢٥].

واته: بانگهواز بکه بو ریگهی خوا به دانایی و ناموژگاری چاک و تووژیریان به جوانترین شیوه
له گهل بکه.

وه (إبراهيم) عليه السلام و تووژی لی له گهل باوکی کردوه: ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ
الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ﴾ [الب: ٥٢].

واته: به باوک و گهله کهی وت: نهوه بیتانه چیه نیوه دهیان بهرستن.

وه به پاشاکهی وت: ﴿رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ
يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ﴾ [البقرة: ٢٥٨].

واته: وتی خوی من زیندوو دهکاته وهوه دهمریتیت. نهویش وتی: منیش خه لک زیندوو
دهکه مه وهوه دهمریتیم، وتی: خوی من رۆژ له رۆژه لاته وهوه دههیتیت تو له رۆژئاواوه بیهیتنه، قسه

براو سهرشور بووه بېرواکه.

وه (موسی) علیه السلام له گهل فیرعهون دا: ﴿قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴿[النحل: ٢٣، ٢٤].

واته: فیرعهون وتی: خوی دروستکراوه کان کییه؟ (موسا) فیرمووی: خوی ناسمان و زهویه.

وه (نوح) علیه السلام له گهل گهله که ی دا: ﴿قَالُوا يَنْتُحُ قَدْ جَدَلْنَا فَاكْثَرْتَ جِدْلَنَا فَأَيْنَا بِنَا نَعِدْنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ﴾ ﴿[هود: ٣٢].

واته: نئی (نوح) به راستی وتوویرت زور له گهل کردین. هروه کو پیغمبر ﷺ له گهل موشریکه کان دا کردویه تی به تاییهت هوکاری هاتنه خواره وهی ﴿عَسَىٰ وَتَوَلَّى﴾.

وه هاوه لانیس وه کو (علي بن أبي طالب) علیه السلام و (عبدالله بن عباس) رضی الله عنهما قسه و وتوویریان له گهل خهوارچه کان دا کردووه ته نانهت ژماره یه کی زوریان بهو هوکاره وه لی هه لگه راوه ته وه.

وه (عمر بن عبدالعزيز) رحمه الله قسه و ره تی (غیلان دمشقی) داوه ته وه که گو مرا بووه له بواری (القضاء والقدر) دا تاوه کو قسه ی بری و تهویه ناشکرا کرد.

وه نیمامی (الأوزاعي) و (الشافعي) په حه تی خویان لییت قسه یان له گهل بیدعه کاردا کردووه کاتیک پرو به پروو بوونه ته وه یان داویان کردووه (نئوزاعی) له گهل (قه ده ریه ک) و (شافعی) ش له گهل (حفص الفرد).

وه نیمام (أحمد بن حنبل) رحمه الله له گهل جه هه میه کان دا باوه ریان به سیفاته کانی خوا نه بوو.

(١) برواه "الفرق بین الفرق" لبعداي ص ٧٨ و ٨٠ و "جامع البیان" ل ابن عبدالر ص ٤٢٨

(٢) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة وجماعة" للآلکائي (١/٧١٤).

(٣) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة وجماعة" للآلکائي (٢/٧١٨)، "حلیة الأولیاء" لأبو یعیم (٩/١١٥)، "مختصر الحجة"

للمقدسي ص ٥٦

(٤) "الرد على الزنادقة" للإمام أحمد بن حنبل ص ٤١، "البداية والنهاية" لابن کثیر (١٠/٢٩٩)

وه وتووێژه که ی نِمَام (عبدالعزيز بن يحيى الكتاني المكي) رَکَلَلَه له گَهَل (بوشری مریسی) به ناماده بوونی (مأمون) ی خهلیفه و سهرکهوتنی له و وتووێژه داو بهخشش کردنی ... نوسینه وهی نهم رووداوه بهناوی (الحيدة) زۆر بهناوبانگه.

وه دانیشن و رهد دانه وهی (ابن تیمیة وابن القيم) رهحهتی خوايان لیبیت له گَهَل بیدعه کاران دا فهیله سوف و عهقلانیه کان و سوفی و نه شعریه کان دا زۆر ناوداره وه که له پێشه کی "عقیده الوسطية"، "الرد على البکری" و له فهتاوادا به گشتی.

وه تهنانهت نِمَام (أحمد بن حنبل) رَکَلَلَه رهتدانه وهی بیدعه کارانی له نوێژو روژووی سوننهت به باشر زانیوه، پرسایریان لی کردووه وتووێتهی: «إِذَا قَامَ وَصَلَّى وَاعْتَكَفَ فَإِنَّهَا هُوَ لِنَفْسِهِ وَإِذَا تَكَلَّمَ فِي أَهْلِ الْبِدْعِ فَإِنَّهَا هُوَ لِلْمُسْلِمِينَ هَذَا أَفْضَلُ»^١.

واته: گهر نوێژ بکات و ئیعتیکاف بکات بو خۆیهتی، بهلام گهر قسه به بیدعه کاران بلێت بو موسولمانانه، نهم چاکتره.

یه کلا بوونه وهی نهم بوچوونانه

دواى تېروانين له قسه ی زانیان و بهلگه کان دهرکهوت قسه کردن و وتووێژ دهیت به دوو بهشه وه: وتووێژی چاک و خراب (المجادلة المحموده والمجادلة المذمومة).

المجادلة المحموده: هي ما كانت لإثبات أو دفع باطل أو للتعليم والاستيضاح.

المجادلة المذمومة: هي ما كانت لرد الحق أو لنصرة الباطل أو مما نهى الله عنه كالمتشابه وفي الحق بعد ما تبين أو لحظ النفس^٢.

وتووێژی چاک کاتیک ده کریت: بو بنه ما کردنی حهق یان رهتدانه وهی بهتال یاخود فیروون یان روونکردنه وه.

(١) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (٢٨/٢٣١).

(٢) "موقف أهل السنة والجماعة من أهل الأهواء والبدع" للدكتور: إبراهيم بن عامر الرحيبي (٢/٦٠٣).

وتووېژى خراپ: ده كړيت بؤ بهرپرچدانه وهى حق و سهر كهوتنى به تال يان نه وانهى رېگرى لى كراوه، وه كو (متشابه) يان دواى روون بوونه وهى حق يان له بهر هه واو نار هزووى نه فس. خواى گه وړه سى جور قسه ووتووېژ باس ده كات له خراپه كان:

۱. وتووېژ كړدن بؤ بهرپرچدانه وهى حق: ﴿وَجَادِلُوا بِالْبَطْلِ لِيُذْخِرُوا بِهِ الْحَقَّ﴾ [عاد: ۵].
۲. وتووېژ كړدن له دواى روونبوونه وهى حق: ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ﴾ [الاسك: ۶].
۳. وتووېژ كړدن له سهر شتيك نايزانن: ﴿فَلَمْ تَحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾ [النحل: ۶۶].

پابه نديه كانى وتووېژى چاك

اضوابط المجادلة المحمودّة

له سهر نهم جياوازيانهى زانايان باسيان كړدووه له نيوان وتووېژى چاك و خراپ دا. له سى كار به دهر نيه. كه وتووېژى به سوودو چاك له خراپ و زهره و موند جيا بركريته وه: «إما متعلقة بأصل النية، وإما متعلقة بموضوع المجادلة وإما متعلقة بالمتجادلين»^۱.

يه كه م: په يو هندي به نيه ته وه هه بيت:

هه موو كارنك نيهت و مه به سته كان هو كاري جيا كړدنه وه يان ده بيت له يه كتر، نيز گهر باش بيت يان خراپ و بگره هو كاري سهره كيشه بؤ نه نجامه كانى. وه كو نيمام (أحمد بن حنبل) رَحْمَةُ اللَّهِ له (حاتم الأصم) ى پرسى: «قيل له: أنت رجل أعجمي لا تفصح وما ناظرُك أحد إلا قطعته فبأي شيء تغلب خصمك؟ فقال بثلاث: أفرح إذا أصاب خصمي وأحزن إذا أخطأ وأحفظ لساني عنه أن أقول له ما يسوؤه أو معنى هذا فقال أحمد: (ما أعقله من رجل)»^۲.

(۱) پروانه "درء التعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۷/۱۶۹)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳/۳۰۹)

(۲) "موقف أهل السنة والجماعة من أهل الأهواء والبدع" لدكتور. ابراهيم بن عامر الرحيلي (۲/۶۰۳)، و "المتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور. محمد يسرى ص ۱۷۹

(۳) "الفرق بين الصيحة والتعير" لابن رجب ص ۳۲.

واته: وتی پئی تو پیاویکی عمره ب نیت، زمانت پاراو نیه به چی له گهل ههر بهرامهر یکتا قسه ده کهیت زال دهییت به سهری دا؟ وتی: به سی شت: خوشحال ئەم ئەگەر بییکت. وه خهفه تبار ئەم گەر نه بییکت. وه زمانیشم نه پارێژم له وهی شتیک بلنیم پئی ناخوشتیت. ئیمام (ئه حمده) وتی: چ عهقلینکی کامل هیه لای ئەم پیاوه.

وه ئیمامی (الشافعی) رحمه الله دهلیت: «مَا نَظَرْتُ أَحَدًا قَطُّ إِلَّا أَحْبَبْتُ أَنْ يُوقَقَ وَيُسَدَّدَ وَيُعَانَ، وَيَكُونَ عَلَيْهِ رِعَايَةٌ مِنَ اللَّهِ وَحِفْظٌ. وَمَا نَظَرْتُ أَحَدًا إِلَّا وَلَمْ أَبَالِ بَيْنَ اللَّهِ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِي أَوْ لِسَانِهِ».

واته: وتوێژم له گهل ههر کهسیک کردییت پیم خوش بووه یارمهتی بدریت و بییکت، وه پاراستی خوایشی له سههر بیت. وه له گهل ههر کهسیک دا وتووێژم کردییت گویم نه ده دا حهق روون بیتوه له سههر زمانی من بیت یان نهو.

نیهت خرابی له وتووێژدا وه کو ناشیرین کردنی حهق یاخود عینادی یان ده برینی زانست و زیره کی یان پێداگری له سههر مانه وه گەر ههلهش بیت، ئەمانه هه مووی هۆکارن بۆ تیکچوونی ئەنجامی وتووێژه کار و بی سوودی و کات به فیرۆدان و سووک کردنی یه کزی ... ئەمانه له قورئان دا به گهلیکی کهله رهق و ده مه قالیکارو موجه ده له چی ناوبراون. وه کو خوای پهروهردگار ده فهرمویت: ﴿مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾ [الحج: ٥٨]، ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ [الکهم: ٥٤]، ﴿أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ﴾ [البقرة: ٢٠٦].

دووهم: په یوهندی به بابیهتی قسه له سههر گراوه که وه بیت (المتعلقة بموضوع المجادلة):
مه رج نیه هه موو بابیهتی قسه له سههر بکریت یاخود هه لگرت قسه کردن له سههری. ده بیت بابیهتی بیت بگهیهته یه کلا کردنه وه ئەنجام ده ست بکهویت له سههری به گهیشتن به حهقه که له سههری ... هه موو نهو بابیهتانهی خوای پهروهردگار رینگری کردوه له قسه کردن له سههری و داوای باوه رپیکردن وهستان ده کات له ناستی پیوسته نهو سنوره نه به زیرتیت له بهر نه وهی سروشتی ئاده میزاده ناگاته زانین له هه موو شتیک دا به هۆکاری کهم توانایی و لاوازی له ناستی دا.

وه ګو نهو بابه تانهی چهند مانايهك له خو ده ګرن پيان ده وتریت (المتشابه) شونیکه وتهی نهم بابه تانه بهی بوونی هوکاره زانسته کان و ګومان و دوور کهوته وه نه بیت هیچ بهر هه میکی نیه. نهو هوکارانهش لای زانا کامله ناوداره کانه، وه بګره هه ندیکیشی لای نهوانیش هه ته سلیم بوونه، خوی پهره رد ګار ده فهر مویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ [الاعراف: ۷۰].

واته: نهوانه ی ګومان له دلیان دا هه یه شونیکه وتهی مانا لیکچووه کانه مه به ستیان دوو بهر هه کایه تی و مانا ګورینه وه یه، که سیک مانای راسته قینه ی نازانریت بیجګه له خودا ﷻ و زانایانش ده لپان باوه ګومان پیته ی هه مووی لای خوا وه یه.

بیګومان نیمانی دروست و تیګه یشتی ته واو ناخی پاك شونیکه وتهی ګومان او یه کان ناییت، وه به واقع حالتی تاقیکردنه وه ی زانایان و نویسه کانیان بیدعه کاران هه موو کات به لګه کانیان (متشابهات) بووه نهوانه ی هه لګری هه موو مانا کانه و پاك نایته وه له ګومان.

بویه (أبو أيوب السخيتاني) رحمه الله ده لپت: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ مُخَاصِمٌ إِلَّا بِالْمُتَشَابِهِ».

واته: نه مبینوه یه کیك له بیدعه کاران به لګه کاری و قسه کردنه کانی به (متشابه) نه بیت.

یه کیکی تر لهو بابه تانه ی قسه ی له سهر ناکریت بابه ته غه ییه کانه که عهفل بواری کار کردنی تیادا نیه. وهك: سیفات هه کانی خودا ﷻ و قهزاو قهدهر ... ریګایه که ناګه یته نامانج. بویه وه سفی نیماندار کراوه ﴿يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ [البقرة: ۳]، یاخود بابه تیک روون و ناشکرایه قسه زیاد له سهر کردنی دروست نیه ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ﴾ [الافلاك: ۶]. قسه له سهر شتیک ده که ن پاش روون بوونه وه ی، نهمه هوکاره ناخیه کانه له دزایه تی و سوو کایه تی کردنه.

کورت ه ی باسه که هه شتیک روون بوونه وه ی هه لګرت و پیوستی بی ده کردو داواکاری له سهر هه بوو به دلپاییه وه وهرده ګیرا، نهمه ګومان له چاکی و ریګه پندراویان نیه.

لە گەڵ ئەوەش دا مەرجی زۆر قسە کردن نیه لەسەر بابەتە کە، ئەوەتا وەکو (ابن رجب) رحمەتە دەئێت: «فطنوا أن من كثر كلامه وجداله وخصامه في مسائل الدين فهو أعلم ممن ليس كذلك. وهذا جهل محض. وانظر إلى أكابر الصحابة وعلمائهم كأبي بكر وعمر وعلي ومعاذ وابن مسعود وزيد بن ثابت كيف كانوا. كلامهم أقل من كلام ابن عباس وهم أعلم منه وكذلك كلام التابعين أكثر من كلام الصحابة والصحابة أعلم منهم وكذلك تابعوا التابعين كلامهم أكثر من كلام التابعين والتابعون أعلم منهم. فليس العلم بكثرة الرواية ولا بكثرة المقال»^(١).

واتە: وا گومان دەبرێت زۆر قسە کردن عیلمە! لە گەڵ ئەوەش دا قسە ی گەورە ناوداران و زانایانی (صحابه) چەندە کەمترە وەکو (ئەبو بەکرو عومەر ...) تا (عبدالله ی کوری عەباس) لەمیش زاناترن. وە هەروەها (تابعین) قسەیان چەند زۆرترە لە (صحابه) لە گەڵ ئەوەش دا ئەمانیش زاناترن لە (تابعی تابعین)، کە ئەمانیش قسەیان زیاترە لە (تابعین)، زانست بە زۆر گێڕانەووە قسە کردن نیه، بەلکو بەپێزی و کاملتی قسە کیه.

سێیهەم: ئەو پەيوەست بوونانە ی پەيوەندی بە دوو لای قسە کەرە کەو هەیه (الضوابط المتعلقة بالمجتادلين):

قسە کردن و بەرپەرچدانەووە کارێکی قورسە لە گەڵ بەرامبەرێکی دژ دا، بۆیه کۆدەنگی زانایان نیه لەسەری، لە لایە کەو هە رێی پێدەدەن و لە لایە کەو هە رێی لێ دەگرن، لەبەر مەترسی کارە کە لەسەر حەقە کە لە کەدار نەبێت و سووک نەبێت لای خەلکی و بەتایبەت بیدەکار، تاو هە کو نەبێتە هۆکاری پێداگری لەسەر بیدە کە ی پالەنەر بێ بۆ بلاو بوونەو ه ی و لە لایە ک ی تریشەو ه بۆ سەر خاوەن حەق هەبەت و متمانە ی نەمێنێت بە هۆکاری نەتوانینی وەلامدانەو ه و پێوستیە کانی، لەبەر ئەو ه بەرپەرچدانەو ه ئاداب و مەرجی تایبەتی خۆی هەیه و هەندێک لەو مەرج و پەيوەستیانە بۆ بەرپەرچدانەو ه و دانێشتن لە گەڵیان دا دەخەینە روو^(٢):

١. تۆکمە یی زانست و هیژی تیگەیشتن و زمان پاراوی و متمانە بەو حەقە ی پشتیوانی لێ دەکەیت.

(١) "بيان فضل علم السلف على علم الخلف" ص ٣٨.

(٢) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور محمد يسري ص ١٨٦ - ١٩٠.

نیمامی (مالک بن انس) رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ پرسی بی ده کهن له وه لامدانه وهی بیدعه کاران، نهویش ده لیت: «إِنْ ظَنَنْتَ ذَلِكَ بِنَفْسِكَ خِفْتُ أَنْ تَزَلَ فَتَهْلِكَ، لَا بُرْدَ عَلَيْهِمْ إِلَّا مَنْ كَانَ ضَابِطًا عَارِفًا بِمَا يَقُولُ لَهُمْ لَا يَقْدِرُونَ أَنْ يُعَرِّجُوا عَلَيْهِ، فَهَذَا لَا بَأْسَ بِهِ وَأَمَّا غَيْرُ ذَلِكَ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَلِّمَهُمْ فَيُخْطِئَ فَيَمْضُوا عَلَى خَطِيئَةٍ أَوْ يَظْفَرُوا مِنْهُ بِشَيْءٍ، فَيَطْعَمُوا وَيَزْدَادُوا تَمَادِيًا عَلَى ذَلِكَ»^(۱).

واته: نه گهر گومانته هه به سهر که وتی خوت، وه گهر نا ده ترسم هه له بکهیت تیا بچیت. ناییت بهرپرچ بدریتنه وه مه گهر به توانایه کی شاره زا که بتوانیت چی ده لیت، به شیوه یه که توانایان نه ییت بیجه میتنه وه نه مه یان قهیناکات، بیجگه له مانه ده ترسم بکهوینه قسه له گهلان و هه له بکات بهم هوکاره وه نهوانیش بهر دهوام بن له سهر هه له که یان یاخود له شتیک دا بیگرن و زال بن به سهری داو بیته هوکاری دریتنه پیدانی نهوان.

۲. ده ییت تا ریتنه کی زور دلنیا بن له سهر بهرامبر که حق وه ربگریت لووت بهرزی و نکولتی نه کات.

(ابن بطه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ ده لیت: «لَا يَحْمِلَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ حُسْنَ ظَنِّهِ بِنَفْسِهِ، وَمَا عَهْدُهُ مِنْ مَعْرِفَتِهِ بِصِحَّةِ مَذْهَبِهِ عَلَى الْمَخَاطَرَةِ بِدِينِهِ فِي مُحَالَسَةِ بَعْضِ أَهْلِ هَذِهِ الْأَهْوَاءِ»^(۲).

واته: کهس گومانی به خو ی باش نه ییت و به وهی ده زانیت له راست و دروستی بوجوونه که ی بیته هوکاری خو خسته ترسناکی به دینه که یه وه به رینگه ی دانیشن له گهل هندی بیدعه کاران دا.

(وهب بن بقیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ ده لیت: «دَعِ الْمِرَاءَ وَالْجِدَالَ عَنْ أَمْرِكَ، فَإِنَّكَ لَا تُعْجِزُ أَحَدَ رَجُلَيْنِ: رَجُلٌ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ، فَكَيْفَ تُمَارِي وَتُجَادِلُ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ؟ وَرَجُلٌ أَنْتَ أَعْلَمُ مِنْهُ، فَكَيْفَ تُمَارِي وَتُجَادِلُ مَنْ أَنْتَ أَعْلَمُ مِنْهُ، وَلَا يُطِيعُكَ، فَاقْطَعْ ذَلِكَ عَلَيْكَ»^(۳).

واته: واز له مهرایی و بهرپرچدانه وه بیته له دینه که دا، تو له دوو کهس به دهر نیت: که سیک له تو شاره زاتره چون بهرامبری له گهل ده کهیت؟ یاخود که سیک تو له زانتری چون بهرامبری

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۴۴/۱).

(۲) "الإمانة الكبرى" لابن بطه (۴۶۹/۲) رقم (۴۷۵)

(۳) "الشریعة" للأجری ص ۶۴ رقم (۱۳۱).

له گهل ده كهيت؟ به گویت ناكات و قسه شت ده شكییت.

٣. توانای سهر كهوتنی حهقت هه بیټ به سهر به تال داو گومانه كانیان هه لوه شینیه وه:

نهمه نه وه ده گه یه نیټ به تال به به تال ږهت نه ده یته وه و بیدعه به بیدعه ږهت نه ده یته وه. به لكو به حهق و سوننه ږهت به یته وه.

وه كو رافیزه له دژی خهوارج كه (علی بن أبي طالب) یان ﷺ كافر كرد كهوتنه ته كفیرو فاسق كردنی هه موو هاوه لان.

وه كو (معتزله) كان له دژی شوبهانندی سیفاته كانی خودا به مروقه وه كهوتنه بیروایی له سیفه ته كان دا (التعطیل).

وه (مرجئه) كان له دژی (معتزله و خوارج) له نیمان دا كه ده یانوت: (گهر هه ندیک له نیمان ږوات هه مووی ده ږوات). (مرجئه) وتیان: (هیچ به شیکي نیمان ناروات هه رچی بكات). ته نانهت له (شرك و كبائر) یش دا گه یشته نه وه ی وتیان كارو كرده وه داخلنی نیمان نیه.

(قدری) كان له دژی (مجرة) كان كه ده یان وت هیچ توانا (اختیار) به ده ست ناده میزاد نیه و هه مووی قه ده ره. نه وانیش وتیان هه موو شتیک به توانای ناده میزاده و قه ده ر توانای نیه.

به كورتی گهر نهم سی خاله ږه چاو بكریت ږنگه ی یی ده دریټ لای زانایان به ږه ږچدانه وه له گهل بیدعه کاران بكریت. له بهر نه وه ی متمانه له سهر كهوتنی حهق دا ده بیټ إن شاء الله.

یاسا به رنامه ییبه كان له كاتی به ږه ږچدانه وه ی بیدعه کاران دا

(القواعد المنهجية في الرد أهل البدع)

كۆمه لیک زانستی ووردو تیگه یشتن هه یه بو به كار هینان له كاتی ږه تدانه وه ی بیدعه کاران دا پیوسته ږه چاو بكریت. وه كو :

١. ناسینی بارود دڅی بهرامبر وه كو بوچوون وقسه و به لگه و نوسراو و سهر چاوه.

خوای پوره ردگار ده فېرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِمِثْلِهِمْ فَنُصِصُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ تَذَمِينَ﴾ [الحجرات: ۱۶].

واته: گهر تاوانبارېک هه والیکي هینا بوتان روونکردنه وهی له سر بکهن با خه لکیک به نه زانین تووش نه بیت و مایه ی په شیمانی بیت.

پوښته نه وهی بهرامبرکي ده کات له گهل بیدعه کاران دا شاره زاییه کی باشی هه بیت له بیرو بوجوونیان و هوکاره کانی دروستوونی فیره قه کان و رابردووی میژووی نهو بیروایانه بزایت، به تاییه ت سهرچاوه و ناوداره کانیان و شیوازی به لکه هینانه وهیان نه مانه پیش چاره سره.

(ابن تیمیه) رحمه الله ده لیت: «أَنَا أَعْلَمُ كُلَّ بِدْعَةٍ حَدَّثَتْ فِي الْإِسْلَامِ وَأَوَّلُ مَنْ ابْتَدَعَهَا وَمَا كَانَ سَبَبَ ابْتِدَاعِهَا».

وه ده لیت: «وَكُلُّ مَنْ خَالَفَنِي فِي شَيْءٍ مَّا كَتَبْتُهُ فَأَنَا أَعْلَمُ بِمَذْهَبِهِ مِنْهُ».

وه ده لیت: «وَلِهَذَا لَمَّا بَيَّنْتُ لَطَوَائِفَ مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَرُؤَسَائِهِمْ حَقِيقَةَ قَوْلِهِمْ وَسِرَّ مَذْهَبِهِمْ صَارُوا يُعْظَمُونَ ذَلِكَ وَلَوْلَا مَا أَفْرَنَهُ بِذَلِكَ مِنَ الدَّمِّ وَالرَّدِّ لَجَعَلُونِي مِنْ أَيْمَتِهِمْ».

واته: من زانیاریم هیه به سر هه موو نهو بیدعانه ی له نیسلام دا دروست بووه، وه به کهم کهس کی بووه دروستی کردووه، وه هوکاره کانی دروست بوون چی بووه، وه هه رکه سینک به پیچه وانیه منهو بیت من شاره زاتر بووم به بیروباوهرو مه زه به کهی تا نهو، له بهر نهو کاتیک روونکردنه و هم داوه به کهسانیکي شوینکه و ته یان و ناوداره کانیان راستی و دروستی قسه کانیان و نه نی مه زه به که یان؛ زور به لایانه وه گه و ره به قه در بووه، وه گهر من کهسی بهرامبرو بهر پر چدانه وه نه بوو مایه ده یانکردم به به کیک له نیمامه کانیان.

۲. دیاریکردنی خالی قسه کردن و بنه ماکانی به یی دریر کردنه وهو پهل لیکردنه وه.

پوښته ریککه و تن بکریت له سر خالی قسه له سر کردن به شیوه ی ریکخستن و پیشخستن

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۸۴/۳)

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۶۳/۳)

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۳۸/۲).

گرنگه کان و سهره کیه کان خال به دوی خال داو دور که و تنه وه له دریژ کردنه وهی باسه که و پهل دروست کردن و نمونهی کو که ره وه و کورت و قوناغ برین به بابه ته که تا ده گاته نه بجام.

وه کو نیمامی (الشافعی) كَلَّمَكَ كَاتِيكَ لَهْ كَمَلْ يَهْ كِيكَ دَا وَتَوِيژِي بَكَرْدَا يَهْ دَهْ يَوْت: «نفرغ في هذه المسألة ثم نصير إلى ما تريد».

واته: نه م بابه ته با ليينه وه پاشان ده چينه سهر نه وهی تَو دَه ته ویت.

(الخطيب البغدادي) كَلَّمَكَ دَهْلَيْت: «وَيَكُونُ كَلَامُهُ يَسِيرًا جَامِعًا بَلِيغًا، فَإِنَّ التَّحْقُظَ مِنَ الزَّلَلِ مَعَ الْإِقْلَالِ دُونَ الْإِكْثَارِ، وَفِي الْإِكْثَارِ أَيْضًا مَا يُخْفِي الْفَائِدَةَ، وَيُضَيِّعُ الْمُقْصُودَ، وَيُورِثُ الْحَاضِرِينَ الْمَلْلَ».

واته: ده بیت قسهی کورت و ناسان و کو که ره وه و زمانی پاراوو پاراستن له هه له له گهل کورتی دا بهی دریژ کردنه وه له بهر نه وهی دریژ کردنه وه سووده کان ده شارپته وه و مه بهسته کان و ن ده کات و گو یگران بیزار ده کات.

۳. شاره زایی بوون له ره تده انه وه کانی فیره قه کان بهرام بهر به کوری.

(ابن تیمية) كَلَّمَكَ دَهْلَيْت: «والمناظرة تارة تكون بين الحق والباطل، وتارة بين القولين الباطلين لتبين بطلانها، أو بطلان أحدهما أو كون أحدهما أشد بطلاناً من الآخر».

واته: و تَوِيژ هه نديك جار له نيوان حهق و به تال دايه، وه هه نديك جار له نيوان دور به تال دايه بَو دهر که و تنی به تاله کانيان يان يه کيکیان زَو به تاله له و ی تر.

وه دَهْلَيْت: «وَهَذَا أَعْظَمُ مَا يُسْتَفَادُ مِنْ أَقْوَالِ الْمُخْتَلِفِينَ الَّذِينَ أَقْوَاهُمْ بَاطِلَةٌ فَإِنَّهُ يُسْتَفَادُ مِنْ قَوْلِ كُلِّ طَائِفَةٍ بَيَانُ فَسَادِ قَوْلِ الطَّائِفَةِ الْأُخْرَى فَيَعْرِفُ الطَّالِبُ فَسَادَ تِلْكَ الْأَقْوَالِ وَيَكُونُ ذَلِكَ دَاعِيًا لَهُ إِلَى طَلَبِ الْحَقِّ».

واته: نه مه ریگایه که به زوری سوود له قسه جوژاو جوژه کان ده کريت که به تال له خو ده گريت، له قسهی لایه که هه لهی قسهی لایه کی تر دهر ده خات، بهمه قوتابی زانست قسه

(۱) "تذكرة السامع" لاس جماعة ص ۴۰.

(۳) "درء التعارض العقل والنقل" (۴/۲۰۶).

(۲) "الفقيه والمتفقه" (۲، ۵۳).

(۴) "مجموع الفتاوى" (۱۲/۳۱۴).

هملۀ کان ده ناسیت و ده بیته هوکاری به دوا د اچوونی حقه.

۴. ناسینی جوړی دارشته بهرنامه ییہ کانی فیره ق و گروه بیدعه کاره کان.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «إِذَا لَمْ يَخَاطَبُوا بِلُغَتِهِمْ وَاصْطِلَاحِهِمْ فَقَدْ يَقُولُونَ: إِنَّا لَا نَفْهَمُ مَا قِيلَ لَنَا، أَوْ أَنَّ الْمُخَاطَبَ لَنَا وَالرَّادَ عَلَيْنَا لَمْ يَفْهَمْ قَوْلَنَا، وَيَلْبَسُونَ عَلَى النَّاسِ بِأَنَّ الَّذِي عَنِائِهِ بِكَلَامِنَا حَقٌّ مَعْلُومٌ بِالْعَقْلِ أَوْ بِالذَّوْقِ»^(۱).

واته: گهر به زمان و به کارهینانی خوینان قسه یان له گهل نه کریت دهلّین نیمه تیناگهین، یا نهوهی قسه مان بهرامبر ده کات و بهرپرچمان ده داتهوه له قسه کاتمان تیناگات، بهم شیوه ده یگورن لای خه لک و خوینان به حقه ده ناسیتن.

وه کو: وشه (التوحید) لای نهلی سوننت مانایه کی تایه تی هدی، وه لای فه لاسیفه نیسلامیه کان مانای بوونی ره های هدی بهی ناوو سیفات، وه لای (وحدة الوجود) سوفیه کان مانای خوایه کی تیکه ل به هه موو بوون، وه (الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر) لای نهلی سوننت مانایه کی تایه تی هدی، به لām لای (معتزلة وخوارج ورافزة) واته شوړش و دهرچوون له ده سه لات، وه وشه (العدل) لای نهلی سوننت واته دادپهروه ری و ستم نه کردن، به لām لای (معتزلة وقدرية) کان باوه نه بوون به قه دهر ده گه یه نیت.

۵. هینانهوهی نهو بهلگانهی هه ردوولا کۆدهنگن له سه ری.

بویه زرتتر گه رانهوه به کارهینانی قورنان و فهرمووده (صحيح) ه ناوداره کان ریگا که کورتر ده کاتهوه و کۆکردنهوه یه له باز نهی بهلگه کان.

خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿وَمَا أَخْلَفْتُ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ﴾ [الشورى: ۱۰]. جیاوازیه کان بگير نهوه بو لای خودا عَزَّوَجَلَّ.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «مَقْصُودُ الْمُنَاطَرَةِ رَدُّ الْخُضْمِ إِلَى الصَّوَابِ بِطَرِيقِ يَعْرِفُهُ؛ لِأَنَّ رَدَّهُ بِغَيْرِ مَا يَعْرِفُهُ مِنْ بَابِ تَكْلِيفٍ مَا لَا يُطَاقُ»^(۲).

واته: مه‌بست له رهندانه وه گه‌رانه وهی رته‌کاره بو حقه‌که به ریگه‌یه‌ک بزانیته، وه گه‌ر نا وه‌کو داواکاری به‌دهر له توانایه.

۶. ره‌چاو کردنی داریشتی به‌لگه‌کان و خویندنه‌وهی پیش و پاشیان، وه خویندنه‌وهی هموو جوړه به‌کاره‌یتانه‌کانی به‌شه‌کانی به‌لگه‌کان، ره‌چاو نه‌کردنی هموو جوړه داریشته‌کانی نه‌و به‌لگانه‌و نه‌خویندنه‌وهی پیشه‌کی و دواینی ده‌قه‌کان و بیتا‌گایی له هموو جوړه به‌کاره‌یتانه‌کانی له ده‌قه‌کان دا هۆکاره بو ده‌ست نه‌که‌وتنی مانای ته‌واوو نه‌گه‌یشتن به‌حقه‌که.

خوای په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿يَا كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِطُوا بِعِلْمِهِ﴾ [نورین: ۳۹].

نهم نایه‌ته هیمایه بو نه‌وانه‌ی زانیاری ته‌واویان نیه ده‌که‌ونه به‌درؤ‌خستنه‌وه‌و.

۷ زانست به‌سه‌ر چوینتی هیتانه‌وهی به‌لگه. پیوسته ره‌چاوی نهم خالانه بکریته:

أ همر باسینک بی بنهما بیت له به‌لگه‌دا وه‌رناگریته، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿قُلْ

هَآؤَا بُرْهَنَتْكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [البقرة: ۱۱۱].

ب دلتیا بوون له دروستی نه‌قل کراوه‌کان دا: «إِن كُنْتَ نَاقِلًا فَالْصَّحَّةُ أَوْ مَدْعَاً فَالدَّلِيلُ».

واته: نه‌گه‌ر نه‌قل‌کاری راستی و دروستیه‌که‌ی. وه گه‌ر بنهما‌کاری به‌لگه.

ت دلتیا بوون و وورده‌کاری به‌سه‌ر قسه‌کان دا بو خاوه‌نه‌کانیان، وه دیاری کردنی مه‌به‌ستیان.

(ابن القيم) رَحْمَتُهُ دهلته: «وَالْكَلِمَةُ الْوَاحِدَةُ يَقُولُهَا اثْنَانِ، يُرِيدُ بِهَا أَحَدُهُمَا أَعْظَمَ الْبَاطِلِ، وَيُرِيدُ بِهَا الْآخَرَ مَحْضَ الْحَقِّ، وَالْاِغْتِيَارُ بِطَرِيقَةِ الْقَائِلِ وَسِرِّتِهِ وَمَذْهَبِهِ، وَمَا يَدْعُو إِلَيْهِ وَيُنَاطِرُ عَلَيْهِ».

واته: یه‌ک وشه دوو که‌س ده‌لیته یه‌کی‌کیان مه‌به‌ستی پی گه‌وره‌ترین به‌تاله، نه‌ویتریان مه‌به‌ستی پی حقه. ره‌چاو کردن به‌گویره‌ی ریگای خاوه‌ن قسه‌و ژبانی و مه‌زه‌به‌که‌ی دایه له‌گه‌ل

(۱) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور محمد يسرى ص ۱۹۳.

(۲) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۴۸۱/۳).

نهو هی مدهستی پیته تی له پیناوی دا قسه ده کات.

ث کۆکردنهو هی هاوشیوه کان و جیاکردنهو هی جیاوازه کان. خوی پهرهردگار

ده فهرموت: ﴿تُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَتُكَفِّرُ بِبَعْضٍ﴾ [التة: ١٥٠٠].

وه كو جوله كهو گاورة كان باوهريان به تهورات و ئنجيل و (موسا) و (عيسا) سهلامی خويان
لييت ههيه، بهلام باوهريان به قورنان و (محمد) ﷺ نيه، منداڵ بو خوا بريار دهدهن دهلين (مسيح
و عوزير) كوري خوان، بهلام ناييت قهشهو راهيه كان ژن و منداليان ههيت، وهكو رافيزه كان
ههنديك له هاوهلان به (نهولياء) دهزانن و هاوهلانی تر (تكفير) دهكن، وهكو خهواريجه كان
باوهريان به ههريشه كان (وعيد) ههيه بهلام باوهريان به مژده (وعد) كان نيه، موسولمانانان كافر
دهكرد. (معتزلة وجهمية) كان باوهريان به ناوهكاني خوا ههبوو بهلام باوهريان به سيفاتهكاني
نهبوو، وهكو قورنانيه كان باوهريان به قورنان ههيه بهلام باوهريان به فهرموده نيه.

زانياری له سهر ئهم وورده كاريانه كاملبون ده به خشيت به سهر جياکردنهو ده دوزينهو هی ههل
و دياريكردنی خاله گومرايه كان.

ج گهر بهلگه كان دژايه تی يه كيكيان كردو نهنجام و له خوگرتنی مانای باسه كان يه كيان
نهگرت نيشانهی بهتالی هينانهو هی بهلگه كانه.

(ابن تيمية) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «وقد يستدل على بطلان القول ببيان المفاسد المترتبة عليه أو
اظهار مناقضته لما جاء به النبي ﷺ».

واته: ده كرتيه بهتالی قسه يهك به روون بوونهو هی خراپه ههله كان كه له سهری بنياد نراوه يا
دهر كهوتی دژايه تی نهو هی بو يتعه مبه ر ﷺ هاتوه.

ح نهبوونی زانياری به سهر بهلگه دا مانای نهبوونی بهلگه نيه، نه بينینی جنو كه كان مانای
نهبوونیان نيه، وه ههروه ها فريشته كان.

(ابن تيمية) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «أنه يلزم من وجوده الوجود ولا يلزم من عدمه العدم» (بل كذباً)

يَمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ» [يونس ٣٩٠].^(١)

واتە: مەرجە لە بوونی زانست دا بوونە، بەلام مەرج نە لە نەبوونی دا زانست بەسەری دا نەبوون بێت.

٨. بانگەوازی و خوێدانه پال قسەو مەزەهەبێک مانای هەلگرتی هەموو پەيوەستەکانی ئەو قسەو مەزەهەبە نە، ئەمە خاتێکی زۆر گرنگە مەرج نە هەموو باس و بیروپراو قسەهەك بشکێنرێتەو بەسەر کەسان و بانگەواز کارانی فێرەق و مەزاهیب و گروپەکان دا.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «لَا زِمَ الْمَذْهَبُ لَيْسَ بِمَذْهَبٍ، وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ قَالَ قَوْلًا التَزِمَ لَوَازِمَهُ»^(٢). «وَلَوْ كَانَ لَا زِمَ الْمَذْهَبِ مَذْهَبًا لِلزِّمِ تَكْفِيرُ كُلِّ مَنْ قَالَ عَنِ الْإِسْتِوَاءِ أَوْ غَيْرِهِ مِنْ الصِّفَاتِ أَنَّهُ تَجَاوَزَ لَيْسَ بِحَقِيقَةٍ؛ فَإِنَّ لَا زِمَ هَذَا الْقَوْلِ يَفْتَضِي أَنْ لَا يَكُونَ شَيْءٌ مِنْ أَسْمَائِهِ أَوْ صِفَاتِهِ حَقِيقَةً»^(٣).

واتە: خوێدانه پال هەر مەزەهەب و قیرەقێک مانای هەلگرو رای هەموو ئەو مەزەهەب و قیرەقه نە.

واتە: هەموو بیروپراکانی مەزەهەب نادریتە پال بانگخواز بۆ ئەو مەزەهەبە، گەر وایێت هەرکەسێک بێت ناوو سیفاتەکان (حجاز) ن ئەوا دەبێت باوەری بە هیچ ناوو سیفاتێکی خوا نەبێت، کەواتە مەرج نە هەموو هەلگری ناویک هەلگری کۆی بەرنامەکە ی بێت، وەکو کەسێک دەبێت: من (أهل السنة) یا (شيعية) یا (تصوف) یا (أشعري) م ... هەلگری تەواوی یەکیک لێوانە بێت، گەرچی بەسەریهوه ماله.

(٣) "مجموع الفتاوى" (٢٠/٢١٧).

(١) "الرد على المنطقين" ص ١٠٠.

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢٠/٢١٧).

به شى چواره م

١. حوکمی داهینراو (حکم البدعة).

٢. حوکمی بیدعه کار (حکم المبتدع).

یه که م : حوکمی داهینراو (حکم البدعة)

داهینراو تاوانه بهرامبه ر دین، بهرامبه ر کیه تی یه له گهل پیغمبه ر ﷺ و ماف خوار دنی نه وه، سنوور به زان دنی یاسا کانی ئیسلامه به حه قدان به به شدار بوون تیایدا، تۆمه تبار کردنی ئیسلامه به کامل و تهواونه بوون، ده رگا کردنه وه ی زیاده کمی یه له بواره کانی دین دا، گومان دروست کردنه له سه ر واده کانی خوا ﷺ له سه ر پاراستنی دین. له ناو بردنی کرؤکی عیاده ته که په یوه ستبونه، وه هؤکاری نه مانه به دوای به لگه دا، ره خسان دنی بواری کردنه وه ی ده رگای هه واو ناره زوو حه زه کانی خه لکه ... نه مانه و چه نده های تر هؤکاری شکان دنی شورای پۆلآینی پاراستنی دینه، چۆن وشه ی (التوحید) بۆ پاراستنی مافی خواجه وه به وشه ی (الشرك) شکان دنی نهم مافیه، ههروه ها وشه ی (السنة) مافی پیغمبه ر که یه تی ﷺ به وشه ی (البدعة) شکان دنی نهم مافیه، وه وشه ی (الطاعة) پاراستنی مافی خه لکی یه به وشه ی (المعصية) شکان دنی نهم مافیه.

نیمه ئیستا له مافی پیغمبه ر که ی داین ﷺ ده ییت بزاین ریژه ی تاوانی شکان دنی نهم مافیه چه نده، پیغمبه ر ﷺ به شیوه یه کی گشتی ناگاداری موسولمانانی کردووه ته وه «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» وه کوو یاسایه کی گشتی بنه مادار که (کل) هه موو نهک هه ندیک (بدعة) وشه یه کی دینی بیژراوو به خراپ ناویه ره، واته هه رچی بکه ن به هه ر ناویک (حسنة، خیر، چاکه) هه ر بیدعه یه، بۆیه نه مجامه که ی زۆر تر دیاری ده کات و ده فیه تی، (ضلالة) گومرایی یه، واته مایه ی هیدایه ت و پله ی دینی نه، وه له وه زیاته ر بۆ دلتیا بوون فهرموویه تی: «كُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» هه موو گومرایی

یەك له ناگر دایه. ئەم رینگا چنراوه به هه‌ره‌شه زۆر ئه‌سته‌مه (مستحیلات یان معدودات، یان ممتنعات) ئه‌سته‌مه، نه‌بووه. رینگه. له‌ بوون دا، گهر کارینک بکریت و به‌لگه‌ی له‌سه‌ر نه‌ییت پی بوتریت (البدعة الحسنة)، رینگای چاک یان خیر یا عیاده‌ت ییت. له‌ گه‌ل ئه‌مه‌ش دا پیغه‌مه‌ری خوا ﷺ زۆر به‌به‌زه‌یی و سۆزه‌ بۆ ئیمانداران، وه‌کو خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ [التوبه: ١٢٨]. وه‌ ئه‌مه‌یشی له‌ هه‌ره‌شه‌که‌دا ده‌رده‌که‌و‌یت فه‌رموو‌یه‌تی «كُلْ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٍ» هه‌موو داهێتراویك گومرایی یه. نه‌یفه‌رموو (كه‌فر یان شرك یان مرتد) گومراییش رێژه‌یی یه. ده‌شیت خاوه‌نه‌که‌ی هیدایه‌ت وه‌ر بگریت و بیدۆزیته‌وه.

داهێتراو تاوانه‌ وه‌کو هه‌موو تاوانه‌کان چه‌نده‌ها پله‌و جۆراو جۆرو له‌خوگرگی په‌یوه‌ندی یه. چۆن تاوان (کبائر، صغائر) گه‌وره‌و بچوکی هه‌یه‌ ناواش داهێتراو بچوک و گه‌وره‌ی هه‌یه، چۆن تاوان په‌یوه‌ندی هه‌ر جاره‌ی به‌ جۆرێکه‌وه‌ هه‌یه‌ له‌ (ضرورات، حاجیات، تحسینات) به‌ هه‌مان شیوه‌ داهێتراویش، به‌ده‌ر له‌وه‌ی داهێتراو له‌ چه‌ند روویه‌که‌وه‌ تاوانی زیاتره‌ له‌ حه‌رامه‌کان. وه‌کو وه‌سف کردنی به‌ گومرایی، حه‌رامکار وه‌سف ناکریت به‌ گومرا. به‌ هه‌یج شیوه‌یه‌ك له‌ پله‌ی حه‌رام نایه‌ته‌ خواره‌وه‌ بۆ (مکروه) به‌ شیوه‌ی به‌کارهێنانی زانیانی ئەم دوا‌یی یه، به‌لام حه‌رام دێته‌ خواره‌وه‌ بۆ (مکروه). وه‌ به‌ هه‌ندێک له‌ داهێتراوی گه‌وره‌ له‌ (عقیده) دا ده‌رچوونه‌ له‌ دین گه‌رچی به‌ هه‌یج حه‌رامێک ده‌رچوون نیه‌ له‌ دین. داهێتراو سنوور به‌زاندنی مافی خواو پیغه‌مه‌ره‌ که‌یه‌تی. به‌لام حه‌رامه‌کان مافی خو‌ی و خه‌لکی یه، به‌مانه‌ له‌ سه‌رو حه‌رامه‌کانه‌وه‌یه. بۆ زیاتر روون بوونه‌وه‌و به‌رزبوونه‌وه‌ی ناستی تیگه‌یه‌شتن له‌ حوکمی داهێتراوه‌کان زانیان داهێتراویان له‌ چه‌ند روو په‌یوه‌ندی یه‌که‌وه‌ به‌ دین کردوه‌ به‌ چه‌ند به‌شێکه‌وه‌ :

یه‌که‌م: له‌ رووی رێژه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ به‌لگه‌ شه‌ریعه‌ کانه‌وه‌ دوو به‌شه‌:

١، "حقیقه‌ البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر العامدي (٢/ ١٩٢، ٢١٠)، "المتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد

١. البدعة الحقيقة.

٢. البدعة الاضافية.

داهینراوی (حقیقی)؛ هیچ بنه‌مایه کی نیه له دین دا.

به‌لام (الإضافية)؛ دوو ږووه، له ږووی بنه‌ماوه به‌لگه‌ی هه‌یه له‌سهری. به‌لام له‌ږووی جوړنه‌تی و بارودوخی چه‌ندی‌تی و کات و شوین به‌لگه‌ی له‌سهر نیه. بویه حوکمی نهم ناسانتره تا نهو. گهرچی همدووکیان له وه‌سفی بیدعو گومرای و بنه‌پر کردن دا جیا ناکریته‌وه.

دووهم؛ له ږووی په‌یوه‌ندی بوونی به بیروباوهره دلته‌کان و کرداربه‌کان دوو به‌شه:

١. البدعة الاعتقادية.

٢. البدعة العملية.

داهینراوه (عقیده‌یی به‌کان)؛ نه‌واندن پی‌چه‌وانه‌ی داواکاری و شیوازی به‌لگه‌کان باوهره نیمان له‌سهری دروست ده‌کهن. وه‌کو: (معتزلة وجهمية وقدرية والخوارج والروافض) ه‌کان له بواره‌کانی ناووسیفاته‌کانی خواو جوړاو جوړی باوهر به (القضاء والقدر). یان قسه‌کردن له قورئان و هاوهرلان و نیمان و کوفر ... نه‌مانه گوزرانکاری گه‌وره‌یه له ږیره‌وی بیروباوهری داواکراوی نیسلام. نهم فیره‌قانه له‌سهر (کبائر) له لیورای ده‌رچوون و تیاچووندان. گهرچی به‌ناوی (اجتهاد) و جوړیک له (تأویل) مانا بو دروستکردن خو‌یان په‌نا داوه ... گومانیش نیه له‌وانه‌ی داهینه‌ری بنه‌مای نهم بیرانو بانگ‌خوازیانن «فَأَهْلُ الْبِدْعِ فِيهِمُ الْمُنَافِقُ الزَّنْدِيقُ فَهَذَا كَافِرٌ وَيَكْثُرُ مِثْلُ هَذَا فِي الرَّافِضَةِ وَالْجَهْمِيَّةِ فَإِنَّ رُؤْسَاءَهُمْ كَانُوا مُنَافِقِينَ زَنَادِقَةً. وَأَوَّلُ مَنْ ابْتَدَعَ الرَّفْضَ كَانَ مُنَافِقًا. وَكَذَلِكَ التَّجَهُمُ فَإِنَّ أَصْلَهُ زَنْدَقَةٌ وَنِفَاقٌ ... وَمِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ مَنْ يَكُونُ فِيهِ إِيْمَانٌ بَاطِنًا وَظَاهِرًا لَكِنْ فِيهِ جَهْلٌ وَظُلْمٌ حَتَّى أَخْطَأَ مَا أَخْطَأَ مِنَ السُّنَّةِ؛ فَهَذَا لَيْسَ بِكَافِرٍ وَلَا مُنَافِقٍ ثُمَّ قَدْ يَكُونُ مِنْهُ عُدُوَانٌ وَظُلْمٌ يَكُونُ بِهِ فَاسِقًا أَوْ عَاصِيًّا؛ وَقَدْ يَكُونُ مُحْطِنًا مُتَأَوِّلًا مَغْفُورًا لَهُ خَطْوُهُ؛ وَقَدْ يَكُونُ مَعَ ذَلِكَ مَعَ مِنَ الْإِيْمَانِ وَالتَّقْوَى» .

واتە: لە بىدعەكاران دا كەسانى دووروو دەرچوو لە دىن ھەيە، زۆرىش ئەمانە لە رافىزەو جەھەمىيەكان دا ھەبوو، بە تايبەت سەركرەدەكانيان يەكەم كەس رافىزەى دروست كرد دوو روو بوو. ھەروەھا جەھەمىيەكان لە ناووسىفاتەكانى خوا دا دەرچوو لە دىن و دووروو بوون. ھەر لە بىدعەكارانىش دا خاوەن ئيمان و باوەرى دلى و رووكەش ھەيە، بەلام ئەمانە نەزانين و سەمەكاريان تىدايە بۆيە ھۆكارى ھەلە بوون لە سوننەت دا ھەندىكيان لەمانە كافرو دووروو نين گەرچى تاوان و سەم لەخۆ دەگرن، دەشيت خاوەن ھەلەو ئىجتىھادى لىخۆشبوو بن. وە خاوەنى خواناسى و ئيمان بن.

وہ (الاتحاد والحلول) تىكەل بوون لە گەل خوادا، يان (رفع الأوامر الشرعية) گەيشتن بە قوناغيك فەرمانە شەرىعەكان لەسەر قوناغ بڕ لە دىن لاجيت، واتە ھيچ فەرزو حەرامىكى لەسەر نەمىيت، يان باوەر نەبوون بە (شفاعة)، يان دەرئەچوونى كەسانى ناو دۆزەخ لە دۆزەخ گەر ئيمانداريش بن.

داهينراو (گردارپەكان): عىبادەت كردنى خوايە بەو شىوێى داواكارى لەسەر نى، بە گۆرپانكارى يەكێك لەمانەى خواوەرەو:

١. ھۆكار (السبب): وەكو: زىندوو كردنەوێى شەوى (٢٧)ى (رجب) بە بۆنەى ھۆكارى (الإسراء والمعراج)و.

ئەم ھۆكارە لە شەرع دا رەچاو نەكراو، بەو بۆنەيەرە بەمە دەبىتە داهينراو.

٢. جوړ (الجنس): وەكو: قوربانى كردن بە ئەسپ.

٣. رپزە (القدر): وەكو: زىادكردنى فەرزيك كە نى، ياخود ركاتيك لە فەرزەكان وەكو نيوەرۆ پىنج ركات بكات.

٤. چۆنيەتى (الكيفية): وەكو: چۆنيەتى دەستويژگرتن لە قاچەو دەست پىيكات.

٥. كات (الزمان): وەكو: قوربانى كردن پيش نوێۆى جەژنى قوربان.

٦. شوين (المكان): وەكو: (اعتكاف) كردن لە مائەو.

سپېهه: له رووی ریږه یی یوه:

١. البدعة الكلية.

٢. البدعة الجزئية^١.

داهینراوی (گشتگیری): نهو داهینراوانه یه هوکاره یو گرتنه وهی ریږه یه کی زور بواړی دینی، وهک: (التحسين والتقبيح العقلين) عقل کردنه بهلگه یو به چاک زانین و خراب دیاری کردنه دینی یان کار کردن به قورنن به یی فرموده، یاخود کار نه کردن به فرموده ی (آحاد) ژماره راویه کمه کان، یاخود (کشف الإلهامات والمنامات) کردنه بهلگه یو بواړه کانی دینی.

داهینراوی (هه نډیه تی): هوکاری داهینراویه تیه که له هه نډیکي دا روو ددهات ریږه ی زوری ته واه، وهکو: دهنګ بهر زکړدنه وه به زیکره کانی دواي نویژ به کومل یان به شیوازی لاواندنه وه یان گورانی قورنن بخوینن.

چواره: له رووی په یوه نډیداری به هو کمه وه دوو جوړه:

١. البدعة المكفرة.

٢. البدعة غير المكفرة^٢.

داهینراوی (بیپرواییه): هوکاره یو بیپروابوون و دهرچوون له دین، وهکو: باوه ی نه بوون به ناوو سیفاته کانی خوداو بابه ته غیبی یه کان له سزای گورو به ههشت و دوزه خ و زیندوو بونه وه، وه کاریک دژایه تی بکات بنه مایه کی دینی بیت له فره زه کان و باوه غیبی یه کان وهکو باوه ی نه بوون به فریشته کان.

داهینراوی (بیپروایی بیچوک): کاره که گه وره یه به لام له کیښانه ی دینی دا بچو کتره له رابردوو، نه م یی بیپروا ناییت، وهکو: قسه وتن به هاوه لان و تومت بارکردنیان و شهر کردن له گهل موسلمانان دا.

(١) "الاعتصام" للشاطبي (١/٣٧٨).

(٢) أنظر "معارف القبول" للحافظ أحمد الحکمي (٢/٥٠٣).

پینجهم: له رووی په یوه ستبونی به کاری خه لکه وه دوو جوړه:

١. البدعة التعبدية.

٢. البدعة العادية.

داهینراوی (عیاده تی): له داهینراوانه په په یوه ستی به جوړیک له عیاده ته کانه وه هدی، وه کو: پینځستی وتاری جهژن به سهر نو یژد او بانگدان بو نو یژي جهژن و روژگیران و نو یژه بارانه

داهینراوی (عاده تی): واته کاره ناسای په کانی روژانه ناده میزاد، وه کو: خواردن و خهوتن و قسه کردن و هه ولدان بو ژیان، له و بابه تانه به عیاده ت ناو نه براون، نه مانه ده بته داهینراو به سهر خاوه نه کانیانه وه به مهر جیک به نه تی عیاده ت و خوا به رستی نه نجای بدهن، وه کو (التبتل) ژن نه هینان، خو بادان و سورانه وه (الرقص مع العبادات) له کاتی زیکر کردن دا، له بهر گهرمای روژ وه ستان و نه خواردنی گوشت و نه خهوتن و قسه نه کردن ... وه کو له کومه له ی چوون بو مالی پیغمه بهر ﷺ پر سیاری عیاده ته کانی پیغمه بهریان ﷺ کرد، پاشان بریاریان دا وه کو عیاده ت نه خون و بهرده وام به روژوو بن و ژن نه هینان: «أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصْلِي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا». پاشان پیغمه بهر ﷺ فهرمووی: «فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» .

واته: نه وهی واز له ریگه ی من بهییت له من نه.

وه نه و پیاوهی نه زری کرد بو له بهر روژ وه ستا ناوی (أبو اسراييل) بو: «نَدَرَ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ، وَلَا يَسْتَظِلَّ، وَلَا يَجْلِسَ، وَيَصُومَ» . که قسه نه کات و نه چیه ژیر سیهرو دانه نیشت و به روژوو بیت.

یان نافرته که: «دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ أُمَّحَسٍ مُصِمَّةٍ فِي حَبَّتِهَا، فَجَعَلَتْ تُشِيرُ إِلَيْهِ وَلَا تُكَلِّمُهُ، فَقَالَ: «مَا لَهَا لَا تَتَكَلَّمُ؟» فَقَالُوا: إِنَّهَا نَدَرَتْ أَنْ تَحْجَّ مُصِمَّةً». واته: (نه بو به کر) ﷺ

(١) رواه البخاري (٥٠٦٣)، ومسلم (١٤٠١)، والسنائي في "الكرى" (٥٣٠٥)، وسق نخرجه ص ٥٠

(٢) رواه البخاري (٦٧٠٤)، وابن ماجة (٢١٣٦)، وأبو داود (٣٣٠٠)، وسق نخرجه ص ٢٨٥.

نافرته ټیځی بڼی به هیما قسه ی ده کردو وتی: یو قسه ناکات؟ وتیان: ده یه ویت حه ج بکات و قسه نه کات، پتی وت: «تکلمی، فَإِنَّ هَذَا لَا يَحِلُّ لَكَ، إِنَّمَا هَذَا مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^١.

واته: قسه بکه، نهمه دروست نیه بوټ، نهمه کاری سهرده می نه فامیه.

نیامی (الشاطبي) رَکَّضَتْهُ دَهْلَيْتٌ: «وَأَنَّ الْعَادِيَّاتِ مِنْ حَيْثُ هِيَ عَادِيَّةٌ لَا بِدْعَةٌ فِيهَا، وَمِنْ حَيْثُ يَتَعَبَّدُ بِهَا أَوْ تُوضَعُ وَضْعُ التَّعَبُّدِ تَدْخُلُهَا الْبِدْعَةُ»^٢.

واته: کاره عاده تی یه کان وه کو خویان بیدعه یان تیدا نیه، به لام کردنه عیاده ت یان بارودو څیځی عیاده تی پیوه بلکتن بیدعه ی تیدا دروست ده بیټ.

وه ده لیت: «فَالْأُمُورُ الْمَشْرُوعَةُ تَارَةٌ تَكُونُ عِبَادِيَّةً وَتَارَةٌ عَادِيَّةً، فَكِلَاهُمَا مَشْرُوعٌ مِنْ قِبَلِ الشَّارِعِ، فَكَمَا تَقَعُ الْمُخَالَفَةُ بِالْإِبْتِدَاعِ فِي أَحَدِهِمَا تَقَعُ فِي الْآخَرِ»^٣.

واته: شریعت همدروو کیانهو له همدروو کیان دا قابیلی بیدعه بوون هیه.

شه شه م: له رووی له خوگر تنی پله ی حوکمی یه وه دوو جوړه:

١. البدعة المحرمة.

٢. البدعة المكروهة.

داهینراوه (حرامه کار): مه به ست پتی داهینراوه گه وره کانه گهر پتی ده رجیت له نیسلام یا ده رنه چیت، وه کو: حلال کردنی ریاو زینا به ناویځی تره وه. باوه نه بوون به حوکمی (مرتد) و رجم و (إتحد الأديان) ...

داهینراوی (مکروه): وه کو شه نویتز کردنی به رده وام به جه ماعت بیجگه له تروایح، قنوتی به یانیا ن به رده وام به بی هو کار، زیکره کانی دوا ی نویتزه فهرزه کان خسته پیش نویتز ...

(١) رواه البخاري (٣٨٣٤)، والدارمي في "السنن" (٢١٨)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (١٢١٥٦)، والبيهقي في "السنن"

الکبری" (٢٠٠٩٦)

٢ "الاعتصام" (٥٩٤/٢).

٣ "الاعتصام" (٥٦٢/٢).

(مکروه) له بیدعه دا مه بهست بئی نهو (مکروه) ه نیه له پیناسهی زانایانی (فقه) دا هاتوه، «وَالْمَكْرُوهَ مَا يَتَّبَعُ عَلَى تَرْكِهِ وَلَا يُعَاقَبُ عَلَى فِعْلِهِ»^(١). پاداشت له سهر نه کردنیه تی و سزا له سهر کردنی نیه.

نهم پیناسهیه داهینراو ناگریته وه^(٢) له بهر نه وهی:

١. که مترین بیدعه هه ره شهی قورسی له سهره: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، «وَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»، «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ».

٢. داهینراو یاسا دانانی دینیه (التشریع)، گهر به زیاد کردن بیت یان کم کردن یان گۆرین یان پیوه لکاندن.

٣. داهینراو تاوانه بهرام بهر دین، خوی پهره وردگار ده فهرمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ [التور: ٢١].

٤. بیدعه کار خوی و کاره که ی به حق و عبادت ده زانی و بانگهوازی بو ده کات و بهرگری لی ده کات.

٥. «وَجَدْنَا بَيْنَ الطَّاعَةِ وَالْمُعَصِيَةِ وَاسِطَةً يَصِحُّ أَنْ يُنْسَبَ إِلَيْهَا الْمَكْرُوهُ ... بِخِلَافِ الْهَدْيِ وَالضَّلَالِ؛ فَإِنَّهُ لَا وَاسِطَةَ بَيْنَهُمَا فِي الشَّرْعِ»^(٣).

واته: له نیوانی عبادات و تاوان دا په یوه ندی یه که هیه بئی ده وتریت (مکروه) به پیچه وانه ی بیدعه وه که هیدایت و گومرای ی په یوه ندی له نیوانیان دا نیه له شهرع دا.

نهمانه هه مووی خالی پیچه وانه ی کاره مه کروهه کانی (فقهی) یه، وه (مکروه) پیشه کی تاوانه کانه بویه دانراوه وه کو بهر به سیتک نه که ویته حهرامه وه، وه کو خوی پهره وردگار ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى﴾ [الانعام: ٣٢]، ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ﴾ [الانعام: ١٥١]، ﴿وَلَا

(١) "الورقات" للحیوی ص ٨

(٢) برواه "الاعتصام" للشاطبی (١/ ٣٧٣).

(٣) "الاعتصام" للشاطبی (٢/ ٥٣٢)

نَقَرُوا مَالَ الْيَتِيمِ ﴿الانباء: ١٥٢﴾. نزيكى كارى خراپه و مالى ههتيو مهبه، نزيكبوونه و ه كان (مكروه) كانه.

وه كو چۆن سونهت پيشه كى (واجب) ه بۆ زياتر هاندان و هۆكارى حهق پيدانى واجبه كان دانراوه. نه وهى سونهت بكات به دلتيايه وه حهق به واجبه كان ده دات.

وه نهو (مكروه) هى به كاربان هيتاوه زانايان به گويرهى به كار هيتانى قورئانه كه مهبهستى پيى حهرامه كانه ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ (البقرة: ٣٨).

وه له به كار هيتانى زانايانى پيشوش دا به ماناي (حرام) به كار هاتوو وه پيى وتراوه (كراهة التحريم) مه كروهى حهرام، به لام له زانايانى نه م دويايه دا به (كراهة التنزيه) ناو براوه.

له قسه كهى (الطوطوشى) دا: «بدعة محدثة وإما محرمة وإما مكروهة»^(١) يان (الشاطبي): «فَلَا بُدْعَةَ يُتَصَوَّرُ فِيهَا ذَلِكَ التَّقْسِيمُ أَلْبَنَّةُ، إِلَّا الْكَرَاهِيَّةُ وَالتَّحْرِيمُ»^(٢). وه (عز بن عبد السلام) كاتيك بيدعه ده كاته پينج به شمو وه به شى جواره م و پينجهم به (مكروه و حرام) ناو ده بات.

مهبهست لهم جوړه به كار هيتانهى زانايان دا بۆ دابه شكر دنى بيدعه بۆ حهرام و مه كروه. ديارى كردنى پله و پايه ي بيدعه كه به له رووى حوكمه وه.

«بل المراد أن البدع ليست على مرتبة واحدة في الذم والذنب»^(٣).

واته: مهبهست پيى نه وه به بيدعه كان به ك پله و پايه يان نه له حوكم و هه ره شه دا.

حه وته م: داهيتراو له رووى پله و تاوانبارى له دين دا دوو به شه:

١. بدعة الكبائر.

٢. بدعة الصغائر.

(١) "الحوادث والبدع" للطوطوشى ص ١٩

(٢) "الاعتصام" (٢٤٦/١)

(٣) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢٠٦/٢).

داھینراو (گەورەکان): داھینراو قورس و گەورە گومراکانە کە بنەماکانی دین دەشیونیت، وەکو: داھینراوی فیرەقە نێسلامیەکان لە (معتزلة و خوارج و رافضة و قدریة و تصوف الفلسفي ...)، نازناوی ئەمانە لای زانایان بیدعەکاران (أهل البدع)ە، یان حەلالکردنی حەرامە گەورەکانە یان دەرچوونە لە فەرمانە گەورەکان (نویژو رۆژوو حەج و زەکات ...) لەبەر گەشتن بە قوناغی (القطبية أو الغوثية) بەرپۆڵەکردنی کەونی و فریاکەوتن، وەکو چوار قوتبە ناودارەکان (أقطاب الأربعة) ... یان گۆرانکاری لە بەشی (ضروریات)دا کە هەموو بنەما قورسەکانی دین (أصول الدين)ی لەسەرە.

نیمامی (الشاطبي) ھەڵە دەلیت: «مَا أَحَلَّ مِنْهَا بِأَصْلٍ مِنْ هَذِهِ الضَّرُورِيَّاتِ فَهُوَ كَبِيرَةٌ، وَمَا لَا، فَهُوَ صَغِيرَةٌ».

واتە: ئەوێ گۆرانکاری لە بنەماکانی (ضروریات)دا بکات گەورەبە وە ئەگەرنا بچوکه.

نەمەش ھەیە بۆ دەرەدەچیت لە دین و ھەیە بۆ دەرناچیت .

داھینراوی (بچوک): ئەو داھینراوانەیە لە ناستی گەورەکان دا بچوکن لە ڕووی پەڕیوەندی بوونی بە بنەماو داواکاریە گەورەکانی دین و زەرەر و زیانەکانی لەسەر دین و موسلمانان، وەکو: خەتم کردن بۆ مردوو، شەوی (١٥)ی شەعبان کردنە عیبادەت و قورئان خوێندنی پێش نوێژی ھەینی و ھەڵسەنی خەلک بۆ دوو ڕکات نوێژی بەناو سونەتی پێش جومعە

بەلام بچوک کردنەوێ بیدعەکەو بەکەم سەیرکردنی و دەرکردنی لە ھەر شەکان و چاوپۆشیکردنی لێ مەبەست نە لە وشە (صغائر) بچوکهکان.

نیمامی (الشاطبي) ھەڵە دەلیت: «اعْتِقَادُ الصَّغَائِرِ فِيهَا يَكَادُ يَكُونُ مِنَ الْمُتَشَابِهَاتِ، كَمَا صَارَ اعْتِقَادُ نَفْيِ الْكِرَاهِيَةِ التَّنْزِيهِ عَنْهَا مِنَ الْوَاضِحَاتِ» .

١٠، "الاعتصام" (٢/ ٥٤٠).

١١، "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر العامدي (٢/ ٢١٠).

١٢، "الاعتصام" (٢/ ٥٤٦).

واته: باوه یوون بهوهی بجوک له بیدعهدا ههیه جوړیکه له ههله تیگه‌یشتن و (متشابهات)، له‌به‌ر نهوهی تومه‌نی بیدعه بجووک نابیته‌وه به‌لکو پله‌که‌یه‌تی. وه‌کو باوه‌رمان بهوه بوو (مکروه تنزیه) ی‌باش وایه نه‌کریت له بیدعهدا ناشکرایه نیه، واته گومان دروست ده‌ییت له ناو‌بردنی بیدعه به بجوک وه‌کو چوون گومانمان نیه (مکروه) نیه له بیدعهدا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «إِنَّ ذَلِكَ التَّفَاوُتَ لَا دَلِيلَ فِيهِ عَلَى إِبْتِاثِ الصَّغِيرَةِ مُطْلَقًا، وَإِنَّمَا يَدُلُّ ذَلِكَ عَلَى أَنَّهَا تَتَفَاضَلُ، فَمِنْهَا ثَقِيلٌ وَأَنْثَقُلُ وَمِنْهَا خَفِيفٌ وَأَخْفُ، وَالْخِفَّةُ هَلْ تَنْتَهِي إِلَى حَدٍّ تُعَدُّ الْبِدْعَةُ فِيهِ مِنْ قِبَلِ اللَّمَمِ؟ هَذَا فِيهِ نَظَرٌ» .

واته: نهو جیاوازیه بو (حرام و مکروه) به‌لگه نیه له‌سه‌ر دانانی بجوک به‌ر‌ها له بیدعهدا، به‌لکو نه‌مه باس له‌وه ده‌کات جیاوازی هه‌یه له‌نیوان بیدعه‌کان دا، تیا‌یه‌تی قورس و قورس‌تر. وه سوک و سوک‌تر، ناسان و ناسان‌تر وه سوک و ناسانه‌که‌ی نایا ده‌گاته ناستی نهوهی وه‌ک تاوانه بجوکه‌کان پی بوت‌ریت به‌س قایلی لومه‌یه (اللمم)! نه‌مه شوینی تیروانینه که به‌و شیوه‌یه نابیت. له‌به‌ر نهوهی له که‌مزین بیدعهدا نهو هه‌موو بو‌نی تاوانانه به‌دی ده‌کریت له‌خواه‌نه‌که‌ی و بیدعه‌که‌ی دا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَلَا يَنْظُرُ إِلَى خِفَّةِ الْأَمْرِ فِي الْبِدْعَةِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى صُورَتِهَا وَإِنْ دَقَّتْ، بَلْ يَنْظُرُ إِلَى مُصَادَمَتِهَا لِلشَّرِيعَةِ وَرَمِيهَا لَهَا بِالنَّقْصِ وَالِاسْتِدْرَاكِ، وَأَنَّهَا لَمْ تُكْمَلْ ... بِخِلَافِ سَائِرِ الْمَعَاصِي» .

واته: سه‌ری بجوکی بیدعه‌که ناکریت له‌رووی شیوازو ور‌دیه‌وه، به‌لکو سه‌ری ده‌کریت له‌رووی د‌زایه‌تیک‌ردنی و به‌که‌مزاینی و نات‌ه‌واوی بو‌ شهریه‌ت ده‌کریت به‌ پی‌جه‌وانه‌ی تاوانه‌کانه‌وه. وه نه‌گه‌ر بیدعه به‌ بجوکیش ناو‌بری‌ت «وَإِذَا قُلْنَا: إِنَّ مِنْ الْبِدْعِ مَا يَكُونُ صَغِيرَةً، فَذَلِكَ بِشَرُوطٍ:

۱. أَنْ لَا يَدَّوِمَ عَلَيْهَا، ... وَلِذَلِكَ قَالُوا: "لَا صَغِيرَةً مَعَ إِضْرَارٍ، وَلَا كَبِيرَةً مَعَ اسْتِغْفَارٍ" (۱).
۲. أَنْ لَا يَدْعُو إِلَيْهَا
۳. أَنْ لَا تَفْعَلُ فِي الْمَوَاضِعِ الَّتِي هِيَ مُجْتَمَعَاتُ النَّاسِ، أَوْ الْمَوَاضِعِ الَّتِي تُقَامُ فِيهَا السُّنَنُ، وَتُظْهَرُ فِيهَا أَعْلَامُ الشَّرِيعَةِ
۴. أَنْ لَا يَسْتَصْغِرَهَا وَلَا يَسْتَحْقِرَهَا ... وَالِاسْتِهَانَةُ بِالذَّنْبِ أَكْثَرُ مِنَ الذَّنْبِ (۲).

واته: نه گهر بیدعه به بجو کیش ناو بریت نهوا ده بیت نه مەر جانهی تیدا بیت نهو کاته بجو که:

۱. بهردهوام نه بیت له سهری.
۲. بانگهوازی بو نه کات.
- ۳ له شوینه گشتیه به تاییهت دینیه کان دا نه یکات.
- ۴ به لایهوه بجو که نه بیت و به کهم سهیری نه کات. به سوک سهیر کردنی تاوان گه وره تره له تاوان.

وه ده لاین بجو که نه له گهل بهردهوامی و گه وره بوونیش نه له گهل داوا ی لیخو شونه.

نهم ههموو جوړه دابه شکر د نه له لایه نی زانایانه وه له سهر داهینراو بو زیاتر به زانستی بوونی بابه ته که و حق پیدانی و چاوړو شنی له سهر قهباره ی هه له و تاوان تیای داو ریژه ی تر سناکی له سهر دین و خه لکی و پاریتراوی له زیاده روه ی و که مره وی له حوکمدان به سهر داهینراوه که دا هه یه، هه روه که چنه د تر سناکی له سهر بیدعه هه یه نه ونه دهش بهر پر سیاریتی له ناستی دژایه تی و حوکمدانه به سهر بیدعه که دا هه یه، نه مانه سیمای نه هلی سونه تن.

وه کو (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ: «أَهْلُ السُّنَّةِ يَتَّبِعُونَ الْحَقَّ ... وَلَا يُكْفَرُونَ مَنْ خَالَفَهُمْ فِيهِ، بَلْ هُمْ أَعْلَمُ بِالْحَقِّ وَأَزْهَمُ بِالْخَلْقِ، كَمَا وَصَفَ اللَّهُ بِهِ الْمُسْلِمِينَ بِقَوْلِهِ: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ [البقرة: ۱۱۰]» (۳).

(۱) قول اس عباس في "تفسير الطبري" رقم (۹۲۰۷)، وابن أبي حاتم في "تفسيره" رقم (۵۲۱۷)، والبيهقي في "الشعب" رقم (۶۸۸۲) اسنده صحيح كما قال مشهور حسن. انظر هامشي "الاعتصام" (۱/ ۳۹۰).

(۲) "مهاج السنة النبوية" (۵/ ۱۵۸).

(۳) "الاعتصام" (۲/ ۵۵۱ - ۵۵۷).

واته: نه هلی سوننه شونکمو تهی حقه بهر انبهره کانیان کافر ناکه نه لکو زانترن به حقه و به بهزی ترن به سهر خه لکی دا، وه کو خودا وه سفیان ده کات به چاکترین که سائیک بو خه لکی.

هوکاره کانی جیاوازی پله کانی بیدعه

١. داهيتراوه کان ده چنه ژېرباری جوړه کانی حرام و (منهيات) قه دهغه کراوه کانه وه. نه وانیش بو خوږيان پله و ناستی جیاواز له خو ده گرن.

٢. جیاوازی په پوهنده کانی داهيتراوه کان به هممو لایه کی دینه وه. هه یانه په پوهنده به (ضروریات) هوهیه نهو پېنچ پاراستنه دینه وه (الدین والنفس والنسل والعقل والمال) نه مانه ش له ناو خوږيان دا: «فَإِنَّ مِنَ الضَّرُورِيَّاتِ إِذَا تُؤْمَلَتْ وَجِدَتْ عَلَى مَرَاتِبٍ فِي التَّأْكِيدِ وَعَدَمِهِ: فَلَيْسَتْ مَرْتَبَةُ النَّفْسِ كَمَرْتَبَةِ الدِّينِ، ... وَمَرْتَبَةُ الْعَقْلِ وَالْمَالِ لَيْسَتْ كَمَرْتَبَةِ النَّفْسِ»^(١).

واته: گهر سهرنج بدهین نه مانه ش له سهر یه ک ناست دا نین، له بهر نه وه پاراستی دین له پېش نه فسه وهیه، نه فسیش له پېش عقل و ماله وهیه ...

له (حاجیات) یش دا هیه نه وانه ی پتو سته کانی نهو پتجه ی پتو و ته و او ده کات، وه له (تحسینات) یش دا ده بیت نهو وورده کاریانه ی (حاجیات) ی پی رازاو و کاملتر ده بیت، واته داهيتراو هممو لایه نه کان ده گریته وه.

٣. داهيتراوه کان له باسه (عقیده) یه گه وړه کان دا دروست ده بیت وه کو له بواره کرداریه کان دا دروست ده بیت، وه کو فیره قه کان ده شیت له سهر دهستی دوژمنیکي بیروای تیکده ردا به بهرگی دین دروست بکړیت، وه کو (عبدالله ی کوری سبأ) دروستکاری رافیزه کانه، وه کو (بابی و بهائی) قادیانیه کان^٢ له سهر دهستی به کریگریاوه کانی داگری کهری ینگلیز دا دروستکراوه، وه کو (الباب حسین ومیرزا حسین علي و غلام أحمد قادیانی)، وه کو (الاتحاد والحلول) له سهر دهستی گومراکان دروستکراوه، وه کو (الحلاج، ابن سبعین وفارابی ...).

(١) "الاعتصام" (١٧/٢) (٥١٧)

(٢) "الهائیه" لعبد القادر شبیه ص ١٩، "الهائیه" لإحسان إلهی ظهیر ص ٢٦، "البایه" لإحسان إلهی ظهیر ص ٤٧

و ە جۆرى قسەو بىرور داهىترەو ەكان جۆراو جۆرن : (معتزلة) ەكان باشترن لە رافىزەو
خەوارىج «وَلَا رَيْبَ أَنَّ الْمُعْتَزِّلَةَ خَيْرٌ مِنَ الرَّافِضَةِ وَمِنَ الْخَوَارِجِ» .

و ە (خەوارىجەكان) دىندارتەن تا رافىزەكان. و ە (موعتەزىلەكان) عاقلترن تا خەوارىج و
رافىزەو سوڤىەكان

كورتەى باسەكە ھەموو داهىترەو ەكانى جۆرى يەكەم لەم دابەشكردنەدا (البدعة الحقيقية،
الاعتقادية، الكلية، المكفرة، التعبدية، المحرمة، الكبائر) گەورەو ترسناك و قورسەن لە ئاستى دىن
دا، بەشە دوو ەكانىيان لەچاو ئەمانەدا پلە دوون و جۆرىكى تر مامەلەكارى دەوت، ئەمە
ھۆكارى بىنىنى دوو ەلۆيىستى جىاوازن لە فەرموودەى ھاو ەلان و شوێنكەوتووان و زانايان دا،
جارىك بۆ ھەندىك زۆر توندن و بۆ ھەندىك نەرمىەك دەبينىت، بەلام كەسى تىنە گەيشتو لەم
بوارەدا ھۆكارى نەبوونى ئەم وردەكارىە دەيتە ھۆكارى تىنە گەيشتنى و ھەلە كردن تايىدا.

دووهم : حوکمی بیدعه کار

(احکم المبتدع)

نعم بابه ته يه کيکه له هره بابه ته نالوزه کانی حوکمدان له نيوان زانايان دا. هوکاره کهشي ده گهرتيموه بو سروشتی بابه ته که له نيوان مافي خوا وه مافي خه لکی دا. ههروه ک پيغمبر ﷺ له فمرووده کانی دا ناماژه ی بو ده کات ده فمروویت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له پروی بیدعه کهوه هه موو بیدعه يه ک گومرايهو چاکه ی تیدا نه، وه ده فمروویت: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»، وه «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»، وه هه ر کاریک له دين دا نه بوو رت ده کریتيموه، کاره که له پروی کارو داهینراوه کهوه قابیلی وه گرتن وقبول نه، نهمه له مافي دینی خوا دا هيج کاریک وه ناگیریت، وه له مافي خه لکيش دا پيغمبر ﷺ نه يه فمرووه (کل مبتدع ضال) هه موو بیدعه کاریک گومرايه، يان کهسه که رت ده کریتيموه، له بهر هوکاری بوونی عوزرو پاساوی زور بو خاوه نه که ی، وه دلتيا بوونی دینداريه که ی ناسرپتيموه به گومان (الْيَقِينَ لَا يَزُولُ بِالشَّكِّ).

١. وه له لايه کی تره وه هه رده شه کانی قورنان و فمرووده له بهرنامه ی نه هلی سونه ت پتی دهوتریت (الوعید) مه رچ نه وه کو خوی دابه زته سه ر خاوه نه که ی (فِي مَشِيئَةِ اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَذَّبُهُ وَإِنْ شَاءَ عَفَّرَ لَهُ) له ویستی خوا دایه یان لیخوشوونه به هوکاره کانه وه یان سزادان.

٢. وه له حوکمیش دا به سه ر خه لکی دا باشره لایه نی لیبور دن و بهری بوون بگیریته بهر، وه کو (الأمدي) بختته ده لیت: «الْخَطَا فِي نَفْيِ الْعُقُوبَةِ أَوْلَى مِنَ الْخَطَا فِي تَحْقِيقِهَا».

واته: حاکمیک گهر هه له بکات له دانه به زینی سزایه ک باشره له وه ی سزایه ک به هه له بدات.

٣. وه بنه ماش له دين دا پاراستنی دینه و شوینکه وته یه تی به ی لادان، وه بنه ماش له موسولمان

(١) "الفقيه والمتفقه" للخطيب البغدادي (١/٥٢٧)، "منهاج السنة النبوية" لابن تيمية (٦/٣٠٥)، "الأشياء والنظائر" لابن

نجيم ص ٤٧، "شرح القواعد الفقهية" لأحدس الشيخ محمد الزرق ص ٧٩

(٢) "الإحكام في أصول الأحكام" للآمدی (٤/٢٦٣).

دا سه لاهمته و لانه دانیته «الأصلُ في المسلم العَدَالَة»^(١). تا بهلگه ی له سه ره ده بیته.

٤. وه بنه مای «الجرح لا يقبل إلا مفسراً»^(٢). ره خنه و تۆمهت وه رناگیریت بیجگه له ریتی سه لماندن نه بیته، واته هیچ تۆمهتیک قاییلی قبول نیه له دین دا بۆ که سی موسلمان به دهر له ریگه ی بهلگه داری بوون له سه ری نه بیته.

٥. وه له بواری (عقیده)ش دا خویندنه وه ی (الخوف والرءاء) بۆ که سی دینداری بی تۆمهت پیویسته، واته ره چاو کردنی دوو لایهن له که سیک ی دیاریکراودا له پرووی چاکه و خراپه وه^(٣).

نهمانه و چهنده ها خویندنه وه ی تر بهر پر سیاریه تیه کی گه وه ی دینه له سه ره شانی خاوه ن زانست بۆ یه کلا که ره وه ی ناسین و حوکی شه ری که سیک ی موسلمان له بواریک له بواریه کانی دین دا، وه کو نهم بواریه هه ستیاره که بواریکی تۆمه تباری دینی ه کۆمه لیک بابته ی گه وه به دوای خو ی دا ده هیته وه کو له مه وودوا باسی ده که ی.

هۆکاری گرتنه به ری هه ئویستی جیاواز به رامبه ره بیدعه کاران

گه ر پندا چو نه وه یه که بکه ین به سه ره هه ئویستی زانایان دا سه به ره ت به بیدعه کاران جیاوازیه کی زۆر ده بینن له نیوانیان دا، له رووه تیروانیه کان و کرداریه کانه وه هه ره له بانگه وازیان و نه رمی نواندن و بهر بهر چه دانه وه یان تا ده گاته دژایه تی کردنیان و به چراندنی هه موو په یوه ندیه که و گه یشتنه هه موو ئالۆزیه که له گه لیان دا.

هۆکاری نهمانه ده گه رپته وه بۆ سی هۆکاری تایبه ت:

یه که م: جیاوازی پله و ئاستی داهینرا وه کان.

دووه م: جیاوازی پله و ئاستی بیدعه کاران.

سی یه م: ره چاو کردنی هیئانه دی سودمه ندیه کان.

(١) "التصرة في أصول الفقه" لشيخنا ص ٣٣٧، "فتاوى اللجنة الدائمة" (٢/٤٩)، "موقع الإسلام سؤال وجواب" للمنجد

(٢) (٢٧٨٣/٥)، "فتاوى الرمي" لشهاب الدين الأنصاري (٤/١٥٠)، (٢) "مقدمة ابن صلاح" ص ١٠٦.

(٣) نعمه بۆ که سی حوکومه ره، به لام له کاتی ناگادار کردنه وه ی حه لکی گشتی دا به سه ر یانه وه به هیچ شیره یه که باسی چاکه ی

بیدعه کاران ناکریت، تا به یته هۆکاری چاوپوشی و دووره که و ته وه له هه لته کانیان.

يه كه م: جياوازي پله و ناستي داهيتراو هكان:

له بهشي حوكمي داهيتراو هكان دا پروونكردنه وهيه كي زور له م باره يوه درا له سهر جوړه كاني داهيتراو، نهمه هو كاري سهره كيه يو جياوازي پله كان. وه له لايه كي تر يشه وه بهرنامه ي نه هلي سونه ت خاوه ني خويته دنه وه ي وردو زانسته دينيه له م بواره دا به يه كي ت له كامل يه تي و له خو گري هه موو دين داده نريت.

(ابن تيمية) رَحِمَهُ اللهُ دهلّيت: «أئمة السنة والجماعة وأهل العلم والإيمان فيهم العلم والعدل والرحمة فيعلمون الحق الذي يكونون به موافقين للسنة سالمين من البدعة، ويعدلون على من خرج منها ولو ظلمهم ... ويرحمون الخلق فيريدون لهم الخير والهدى والعلم لا يقصدون الشر لهم ابتداءً ... ولهذا كان أهل العلم والسنة لا يكفرون من خالفهم وإن كان ذلك المخالف يكفرهم ... وكذلك التكفير حق الله تعالى فلا يكفر إلا من كفره الله ورسوله»^(١).

واته: زانا ياني نه هلي سونه ت خاوه ني زانسته و دادپهرو هري و بهزه يين، بهو حقه ناشنان سونه ت بپيكن و نه كهونه بيدعه وه، وه دادپهرو هري له ناستي كه سيك ده رچو و لهو بهرنامه نه گهر سته ميشيان لي بكات. وه خاوه ني بهزه يين له ناستي خه لكي دا، ويستى خيرو هيدا يه ت و زانستيان ده وي ت بزيان. مبهه ستيان سهره تا شهر نيه بزيان بزيه زانا ياني نه هلي سونه ت دژه كانيان كافر ناكه ن گهر نه وان نه مانيش كافر كه ن ... بزيه كافر كردن به مافي خوا ده زانن، كه سيك خوا و پيغه مبه ر كافيان نه كه ن نه مان نا يان كه ن.

بهرنامه ي كار نه كردن به قورنان و فهرمووده گهر له گهل عقل دا نه گو نجي ت. وه كو نهو بهرنامه يه نيه كار نه كردن به قورنان به ي فهرمووده، نه ممش وه كو كار نه كردن به فهرمووده ي (الاحاد) له (عقيدة) دا نيه، باوه ي نه بوون به ناوو سيقاته كاني خوا وه كو (تأويل) مانا گو رين نيه له هه نديكي دا، باوه ي نه بوون به (القضاء والقدر) وه كو قسه وتن به هه نديك له هاوه لان نيه. كافر كردن و به هه لگه راوه داناني هه موو هاوه لان بي جگه له هه نديكي كه م نه ييت وه كو ره خه گرتن نيه له هه نديك هاوه لان، گو رانكاري له بنه ما كاني دين دا وه كو گو رانكاري نيه له هه نديك شيوازي عيادات دا ...

بهم شیوهیه هه موو جوړه کانی داهینراوو لادان وه کو یه ک نین، بویه هوکمه کانیشیان جیاوازه.
 نیمامی (النووي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلئت: «وَأَعْلَمُ أَنَّ مَذْهَبَ أَهْلِ الْحَقِّ أَنَّهُ لَا يُكْفَرُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِذَنْبٍ وَلَا يُكْفَرُ أَهْلُ الْأَهْوَاءِ وَالْبِدْعِ»^(١).

واته: بزانه بوچوونی نه هلی حق کهس بیروا ناکات له موسلمانان به تاوانیک، وه کهس بیروا ناکات له بیدعه کاران.

الشیخ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلئت: «وبهذا علم أن المقالة أو الفعلة قد تكون كفرًا أو فسقًا ولا يلزم من ذلك أن يكون القائم بها كافرًا أو فاسقًا إما لانتفاء شرط التكفير أو التفسيق أو وجود مانع شرعي يمنع منه»^(٢).

واته: ده زانین هرر بوچوونیک یان کاریک ده شیت کوفرو فاسقی بیت، بیروایی و تاوانباری، به لآم نه مه نه وه ناگه یه نیت خاوه نه که ی (کافرو فاسق) بیت، له بهر نه بوونی هوکاری مهرجه کانی ته کفرو فاسق کردن تیایدا، یاخود بوونی هوکاری ریگریه کی شرعی له دابه زینی نه وه هوکمانه، وه ههروه ها بیدعه ش هوکمه و به هه مان شیوهیه.

دووم: جیاوازی پله و ناستی بیدعه کاران:

نهمه شوینی باس و خواسی زانایانی ووردبینه له (فقه) دا (علماء التحقيق) له (علوم الحديث) دا (علماء الجرح والتعديل) یان بی دوه وتریت.

نهمه کار له سهر ناسینی که سه کان ده کات چهند جوړو شیوه و سروشت و کارو چوڼیه تی ... ناده میزاد هیه له گهل ووردبینی ته و او به سهریان دا، به روانگه ی به لگه و بهرنامه ی شرعی نه هلی سونه ت.

بویه زانایان هه ندیکیان پیداگری ده که ن له سهر سه لاهمتی و هیشتنه وه ی موسلمان له باز نه ی دین دا، وه هه ندیکیشیان پیداگری ده که ن له پاراستی دین و هیشتنه وه ی وه کو خوی نه هاته ناوه وه ی هیچ زیادو که میه ک.

(١) "شرح النووي على مسلم" (١٥٠/١)

(٢) "المحلى في شرح القواعد المثل في صفات الله وأسمائه الحسنى" لابن العثيمين ص ٣١٤

له روانگي نهم دوو جوړه خویندنه وه په دا (ابن القيم) څخه بیدعه کاران ده کات به چهند به شیکه وه:

أَحَدُهَا: الْجَاهِلُ الْمُقَلَّدُ الَّذِي لَا بَصِيرَةَ لَهُ، فَهَذَا لَا يُكْفَرُ وَلَا يُفْسَقُ، وَلَا تُرَدُّ شَهَادَتُهُ، إِذَا لَمْ يَكُنْ قَادِرًا عَلَى تَعَلُّمِ الْهُدَى.

الْقِسْمُ الثَّانِي: الْمُتَمَكِّنُ مِنَ السُّؤَالِ وَطَلَبِ الْهُدَايَةِ، وَمَعْرِفَةِ الْحَقِّ، وَلَكِنْ يَتْرُكُ ذَلِكَ اشْتِغَالًا بِدُنْيَاهُ وَرِيَاسَتِهِ، وَلَذَلِكَ وَمَعَاشِهِ وَغَيْرِ ذَلِكَ، فَهَذَا مُفَرِّطٌ مُسْتَحِقٌّ لِلْوَعِيدِ، أَيْمُ بِتَرْكِ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ.

الْقِسْمُ الثَّالِثُ: أَنْ يَسْأَلَ وَيَطْلُبَ، وَيَتَّبِعَ لَهُ الْهُدَى، وَيَتْرُكُهُ تَقْلِيدًا وَنَعَصْبًا، أَوْ بُغْضًا أَوْ مُعَادَاةً لِأَصْحَابِهِ، فَهَذَا أَقَلُّ دَرَجَاتِهِ: أَنْ يَكُونَ فَاسِقًا، وَتَكْفِيرُهُ حُلُّ اجْتِهَادٍ وَتَفْصِيلٍ، فَإِنْ كَانَ مُعْلِنًا دَاعِيَةً: رُدَّتْ شَهَادَتُهُ وَفَتَاوِيهِ.

١. نه زانیکي شویتکهوته هیچ چاو کراوه ییه تیه کی نیه نهمه حوکمی کوفرو فاسقی نادریت به سهریداو شایه تیشی لی ودرده گریت گهر توانای فیربوونی ریڼگهی هیدایه ته که ی نه بیټ.

٢. که سی دووهم توانای شاره زابوون و هیدایه ت ودر گرتی هه یه به لام سهرقاله به دنیاو خو شیه کانیوه، نهمه که مته رځه مهو شایسته ی هره شه یه و تاوانباره.

٣. ده گهریت پرسیار ده کات و بویشی روون ده بیته وه ریڼگاکه به لام نایه ویت و وازی لی ده هیټت له بهر کویرانه دواکه وتی مه زه به که ی یاخود له رق و دژایه تی خاوه نه کانی دا، نهم که مزین پله ی فاسقه و تاوانباره به لام بیروا کردنی شوی تیروانین و ورده کاریه، گهر بانگه واز کاری بوو به ناشکرا نه وه شایه تی و قسه ی لی ودر ناگریت.

له روانگي نهم دابه شکر دونه و پت شووه صالحه کان چهن دین ری و شویان گرتو ته بهر له گه لیان دا وه کو:

(١) "الطرق الحکمیة" ص ١٤٦، ١٤٧

(٢) برواه "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة مهم" لمحمد بسری ص ٢١٩، و "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة

١. جارئك به حيكمت و ناموزگارى چاك و نەرم و نيانى لەگەليان دا، وەكو ئىمام (أحمد) رَحْمَةُ اللهِ لَه گەل رافيزە و مورجىنە كان دا كردوو يەتى .
 ٢. بەرپەرچدانەو و بەلگە هينانەو لەسەريان، وەكو (عبدالله ي كورى عەباس) رَحْمَةُ اللهِ لَه گەل خەوارىجە كان دا بە فرمانى (عەلى كورى ئەبو طالب) رَحْمَةُ اللهِ .
 ٣. رينگرى لە وتوويز كردن و دانىشتن لەگەليان دا ئەگەر سوودمەندى تيدا نەبوو وە زيانى هەبوو، ئەمە قەسەى ئەو زانايانە دەگرىتەو دەزايەتى بىدعه كارانيان كردوو بە پەراويز كردنيان.
 ٤. بنەبەر كردنى شەريان و نەهشتنى خراپەيان بە هەموو جۆرە كانى بەندكردن و ليدان و دوورخستەو، وەكو (عومەرى كورى خەتتاب) رَحْمَةُ اللهِ لَه گەل (صبيح بن عسل) ي عيراقى دا كردى .^{١٣}
 ٥. شەر كردن لەگەليان ئەگەر كۆمەلنىكى گەورە بوون و خاوەن هيز بوون، وەكو (عەلى كورى ئەبو طالب) رَحْمَةُ اللهِ لَه گەل خەوارىجە كان كردى .^{١٤}
- ئىمامى (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ دەلييت: «إِذَا ثَبَتَ أَنَّ الْمُتَبَدِّعَ أَثِمٌّ؛ فَلَيْسَ الْوَاقِعُ عَلَيْهِ عَلَى رُتْبَةٍ وَاحِدَةٍ، بَلْ هُوَ عَلَى مَرَاتِبَ مُخْتَلِفَةٍ، وَاخْتِلَافُهَا يَقَعُ مِنْ جِهَاتٍ بِحَسَبِ النَّظَرِ الْفِقْهِيِّ، فَيَخْتَلِفُ مِنْ جِهَةٍ كَوْنِ صَاحِبِهَا مُدْعِيًا لِلْإِجْتِهَادِ أَوْ مُقْلِدًا، وَمِنْ جِهَةٍ وَفُوعِهَا فِي الضَّرُورِيَّاتِ أَوْ غَيْرِهَا، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِ صَاحِبِهَا مُسْتَتِرًا بِهَا أَوْ مُعْلِنًا، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهِ مَعَ الدُّعَاءِ إِلَيْهَا خَارِجًا عَلَى غَيْرِهِ أَوْ غَيْرِ خَارِجٍ، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِ الْبِدْعَةِ حَقِيقَةً أَوْ إِضَافِيَةً، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهَا بَيِّنَةً أَوْ مُشْكِلَةً، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهَا كُفْرًا أَوْ غَيْرِ كُفْرٍ، وَمِنْ جِهَةٍ الْإِضْرَارِ عَلَيْهَا أَوْ عَدَمِهِ، إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ» .
- واتە: كاتى سەلماندىمان بىدعه كار تاوانبارە، مانای ئەو نىيە تاوانەكە بە يەك پلە دائەبەزىتە سەرى، جەند پلەيەكى جياوازە:

(١) "تهذيب التهذيب" لاس حجر (١٩٧/٦)، (٣٤١/١٠)

(٢) "البدایة والهاية" لابن كثير (٢٧٩/٧).

(٣) "درء تعارض العقل والنقل" لاس تيمية (١٧٢/٧)، و "الإصابة في تميز الصحابة" لابن حجر (١٦٩/٥).

(٤) "البدایة والهاية" لاس كثير (٢٧٧/٧)

(٥) "الاعتصام" (٢١٦/١)

١. له رووی: خاوه نه که ی به پاساوی ئیجتههاد دهیکات یا کویرانه شوینکه و تهیه.
٢. له رووی: روودانی بیدعه که له یه کینک له بواره کانی (الضروریات والحاجیات، والتحسینات) وه بیت.
٣. له رووی: خاوه نه که ی به نهی دهیکات یا به ناشکرا.
٤. له رووی: بانگه وازی بو دهکات یا خود نایکات.
٥. له رووی نهوهی شوړشی له پیناوا دهکات یان نا.
٦. له رووی نهوهی بیدعهی حقیقی یه یا زیاد کراو (إضافی).
٧. له رووی نهوهی داهیتراوه که ناشکرایه یا شاراوهیه.
٨. له رووی نهوهی کوفره یا نا.
٩. له رووی نهوهی بهر دهوامه له سهری یا نا.

نهمانه هدر یه که ی شوینی بوچوون و ئیجتههادی زانایانه له سهری. ناستی بهرپر سیاریتی هه لسه ننگاندنی نهمانه ده درېته دوس زانایانی روچوو کامل له بواره زانسته کان، که سی ساده و بی عیلم و سهره تا نهم مافه یان نیه وه کو چوون له بواره دونیایه کان دا به پروانامه ی زانکو کان نه بیت مافی کاره دونیایه کان یان نیه لهو بواره دا، دین له پیشتزه نهم مافه ی بو پارېتراو بیت. وه گهر بوونی دهسه لاتنی دینی هه بیت و قازی و زانا گه وره کان دهسه لات دروستیان بکات له بواره شرعيه کان دا به بهرنامه ی پاکی قورئان و سونه ت؛ نهوا کاری بهرپوه چوونی دینی مسوگهر ده بیت له پرېهوی خوی دا، وه گهر نا وه کو نه مرؤ نهوا ههر «الرَّوَيْضَةُ» يَهْكَ و «حَدَّثَاءُ الْأَسْنَانِ» بِيْ قَهْدَرِيْكَ و دان تازه يَهْكَ «يَتَكَلَّمُ فِي أَمْرِ الْعَامَّةِ» قسه له کاری گشتی دا ده که ن و ماف به خویان

-
- (١) رواه ابن ماحه (٤٠٣٦) وحسه شعيب الأرناؤوط، وأحمد (٧٩١٢)، والزار في "المسد" (٢٧٤٠)، وأبو يعلى في "المسد" (٣٧١٥)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (٤٦٦)، والحاكم في "المستدرک" (٨٤٣٩)، وفي "ترتيب الأمالي الحميسية" للشجري برقم (٢٧٧٧)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٨٨٧)، و"صحيح الجامع الصغير" (٣٦٥٠)
 - (٢) رواه البخاري (٣٦١١)، وأبو داود (٤٧٦٧)، وأحمد (٣٨٣١)، وأبو يعلى في "المسد" (٥٤٠٢)، والبيهقي في "السر الكبير" (١٦٧٨١)
 - (٣) رواه أحمد (٧٩١٢)، والزار في "المسد" (٢٧٤٠)، وأبو يعلى في المسد (٣٧١٥)، والطحاوي في شرح مشكل الآثار (٤٦٦)، والحاكم في المستدرک (٨٤٣٩)، وفي "ترتيب الأمالي الحميسية" للشجري برقم (٢٧٧٧)، وصححه الألباني في "الصحيحه"

دهدن له دین و خه لک دا نهم مافه قسه ی له سهر بکه ن و بهرهمه که ی دوو بهر که یه تی و ستم و ناشیرینکردنی سیمای دین و موسلمانان و مایه ی سودمه ندی دوژمنان و گومر ایانه.

نهمانه و چهنده های تر بهرهمی تالی پرتنه وازه یی و بی سهره و بهرهمی موسلمانانه، گهر (علماء الجرح والتعديل) مافی یه کلا که ره و دیان هه بی ت له سهر پله ی فهرموده یه ک، وه (علماء المحقق) توانای یه کلا کردنه وه ی حوکمی کی شهرعی هه بی ت. ده بی ت زانایانی ورده کار له بهرنامه ی نه هلی سونه ت خاوه نی نهم بهرپر سیاریه بن، وه گهر نه بوو نه وا کاری بانگه وازو بلا و کردنه وه ی و پهروه رده کردنی خه لک له سهر (منهج أهل السنة) په کی نه که وتوو وه کاتی نه وه نیه حوکم دان بیش بانگه واز بکه ویت.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلِیت: «وَمَا يَنْبَغِي أَيْضًا أَنْ يُعْرَفَ أَنَّ الطَّوَائِفَ الْمُتَسَبِّةَ إِلَى مَتَّبِعِينَ فِي أَصُولِ الدِّينِ وَالْكَلَامِ: عَلَى دَرَجَاتٍ مِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ قَدْ خَالَفَ السُّنَّةَ فِي أَصُولٍ عَظِيمَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِنَّمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فِي أُمُورٍ دَقِيقَةٍ»^١.

واته: پیوسته نه وه بزانی ت نه وانی شوینکه وته ی نه و فیره قانه ی قسه یان کردوو له سهر بنه ماکانی دین و خاوه نی قسه ن، له سهر چهن پله یه کن، هه یانه پیچه وانه ی سونه تن له بنه ما گه و ره کان دا، وه هه یانه پیچه وانه ی سونه تن له کاره ورده کان دا.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلِیت: «وَلَا رَيْبَ أَنَّ الْمُعْتَزِلَةَ خَيْرٌ مِنَ الرَّافِضَةِ وَمِنَ الْخَوَارِجِ»^٢.

واته: گومان نیه (موعتمزله) عهقلانیه کان باشتن تا رافیزه و خه واریج.

وه دهلِیت: «الرَّافِضَةُ وَنَحْوِهِمْ هُمْ شَرٌّ مِنَ الْخَوَارِجِ»^٣.

واته: (رافیزه) شهر تره تا خه واریج.

وه دهلِیت: «وَالْأَشْعَرِيَّةُ خَيْرٌ مِنَ الْمُعْتَزِلَةِ وَالرَّافِضَةِ عِنْدَ كُلِّ مَنْ يَذَرِي مَا يَقُولُ، وَيَتَّقِي اللَّهَ

(١٨٨٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (٣٦٥٠)

(١) "مجموع الفتاوى" (٣٤٨ ٣)

(٢) "مجموع الفتاوى" (٩٧ ١٣)، "دقائق التفسير" (١٤٤/٢).

(٣) "مجموع الفتاوى" (٤٩٤/٢٨)

فِيَمَا يَقُولُ»^(۱).

واته: (نه شعریه کان) باشترن تا (موعتهزله) کان، نهمه هه موو نهو که سانه دهیزانن که دهزانن چی بلتین.

وه دهلتیت: «سُئِلَ: عَنْ رَجُلٍ يُفَضِّلُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى عَلَى الرَّافِضَةِ؟ الْجَوَابُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ. كُلُّ مَنْ كَانَ مُؤْمِنًا بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ كُلِّ مَنْ كَفَرَ بِهِ؛ وَإِنْ كَانَ فِي الْمُؤْمِنِ بِذَلِكَ نَوْعٌ مِنَ الْبِدْعَةِ، سَوَاءٌ كَانَتْ بِدْعَةُ الْخَوَارِجِ وَالشَّيْعَةِ وَالْمُرْجِيَّةِ وَالْقَدَرِيَّةِ أَوْ غَيْرِهِمْ؛ فَإِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى كُفَّارٌ، كُفَّرُوا مَعْلُومًا بِالْاضْطِرَّارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۲).

واته: پرسیار کرا: گاورو جولە که باشترن یا رافیزه کان؟ وتی: هه که سینک موسولمان بیت باشتره له بیروا، گهر له هه ندیک بیدعه وه گلابیت.

وه دهلتیت: «ومن المعلوم في دين الإسلام أن اليهود والنصارى خير من الفلاسفة الخارجين عن الملل، وأصح عقلاً ودينًا»^(۳).

واته: ناشکرایه له نیسلام دا گاورو جولە که له فەلسەفی و ئەستیره پەرسته کان باشترن، خاوهن عهقلێک و دینیکی پاکترن.

هه موو نهم قسانه ی ئیمام مه بهست بی دوورو نزیکیه له حقه که وه، گهرچی رهنگه هه ریبه که له بواریک دا نزیکتر بیت له حقه که وه، یا یه کیکی تریان، به گشتی نه وه ی لایه ندار ی نه هلی سوننه ت ده کات و دیندار تر بیت له پیشتره له وانی تر، هه موو مامه له یه که له گه لی دا جیا واز تر ده بیت له وه درگرتی عیلم و ربوایه ت و (الولاء والبراء)، وه که دهلتیت: «وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقَ الْإِعْتِدَالِ عَظَّمَ مَنْ يَسْتَحِقُّ التَّعْظِيمَ، وَأَحَبَّهُ وَوَالَاهُ، وَأَعْطَى الْحَقَّ حَقَّهُ، فَيَعْظُمُ الْحَقُّ، وَيَرْحَمُ الْخَلْقُ، وَيَعْلَمُ أَنَّ الرَّجُلَ الْوَاحِدَ تَكُونُ لَهُ حَسَنَاتٌ وَسَيِّئَاتٌ، فَيُحْمَدُ وَيُذَمُّ، وَيُنَابُ وَيُعَاقَبُ، وَيُحَبُّ مِنْ وَجْهِ وَيُبْغَضُ مِنْ وَجْهِ. هَذَا هُوَ مَذْهَبُ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ، خِلَافًا لِلْخَوَارِجِ

(۱) "مهاج السنة البوينة" (۱/ ۴۴۴)

(۲) "الفتاوى الكبرى" (۳، ۵۱۶)، "عموم الفتاوى" (۳۵، ۲۰۱).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" (۹، ۲۰۷)

وَالْمُعْتَزِلَةَ وَمَنْ وَافَقَهُمْ»^(١).

واتە: ئەوەی ڕینگای دادپەرۆری بگرت لە گەلیان دا ئەوەی شایستەى ڕێژ بێت خوێشى دەوێت و پشتگیری دەبێت، ماف دەدات بە خواوەنەکەى و بە بەزهێ دەبێت لە گەل خەلک دا. وه کەسێک دەشێت چاکە و خراپەى هەبێت بە گوێڕەى ئەوانە وەسف و زەم و پاداشت و سزاو خوشەوێستى لە ڕۆیە کەووە ڕق لیبوون لە ڕۆیە کەووە دەیگرێتەو، ئەمە بەرنامەى ئەهلى سوننەتە بە پێچەوانەى خەوارج و موعتەزىلە و فیرەقەکانەو.

سێ یەم: ڕەچاو کردنى هینانەدى سودمەندىەکان:

ڕەچاو کردنى سودمەندىەکان و هینانەدیەکان وەکو خۆیان بە مەرجى دروست نەبوونی خراپەکان و لەناوبردیان. گرنگى ئەم کێشانه دەرەنچونە لە بەلگەکان و متمانەى سەرکەوتنى خێرەکان بەسەر شەر دا هینانە دى سودمەندىەکان.

بە تايبەت لەم بوارە هەستیارەدا کە مامەلەىە لە گەل مۆسڵمانانىک بە یەقین لەناو بازنەى دین دا و لەلایەکى ترەو نۆیتەراییەتى حەقى ڕەسەنى دینى ... بەدەر لە بەرپرسىاریەتیهکى دواڕۆژى دینى و دنیایى ... بۆیە:

یەكەم: دەبێت کەسانێک بەم کارە هەلسن خواوەنى زانستى یەکى تەواوى شەرى و بەرنامەى ئەهلى سوننەت کەمەل و قوولبۆنەوێ تەواویان تیدا هەبێت، لەبەر ئەوەى گەر شکستى بیهن تیاى دا بەتەواوى ئەم بەرنامەى زانستیهى ئەهلى سوننەت زبرو نامۆ دەبێت و دۆژمانى سەرکەوتن بە دەست دێن، وە ئەمەش هۆکارى وەستاوى و کاریگەرى وەرنەگرتنى تەواویەتى لای خەلکى ... لە گەل وریایى و نەگەریهتیکى زۆر بەکارهێنان تى دا لای کەسانى خو بەرەو پێشەوە لەم بابەتەدا. دوهمیت: دەبێت تێروانییکى چرو پرو زانستى بەکارهێنان لە هەموو هەلسەنگاندن و هەلوێستیک تیاىدا، بۆ شارەزابوونى زیاتر لەم بوارەدا دەبێت بگەڕێنەو بۆ نوسراوەکانى (الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر). بەتایبەت نوسینەکەى (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ كِه تیدا دەلیت: «الْقَاعِدَةُ الْعَامَّةُ»: فِيْمَا إِذَا تَعَارَضَتِ الْمَصَالِحُ وَالْمَقَاسِدُ وَالْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ أَوْ تَرَاخَتْ؛ فَإِنَّهُ يَجِبُ تَرْجِيحُ الرَّاجِحِ مِنْهَا ... فَإِنَّ الْأَمْرَ وَالنَّهْيَ وَإِنْ كَانَ مُتَضَمِّنًا لِتَحْصِيلِ مَصْلَحَةٍ وَدَفْعِ

مَفْسَدَةٍ فَيَنْظُرُ فِي الْمَعَارِضِ لَهُ فَإِنْ كَانَ الَّذِي يَقُوتُ مِنَ الْمَصَالِحِ أَوْ يَخْصُلُ مِنَ الْمَفَاسِدِ أَكْثَرَ لَمْ يَكُنْ مَأْمُورًا بِهِ؛ بَلْ يَكُونُ مُحَرَّمًا إِذَا كَانَتْ مَفْسَدَتُهُ أَكْثَرَ مِنْ مَصْلَحَتِهِ؛ لَكِنَّ اعْتِبَارَ مَقَادِيرِ الْمَصَالِحِ وَالْمَفَاسِدِ هُوَ بِمِيزَانِ الشَّرِيعَةِ ... فَإِنْ كَانَ الْمَعْرُوفُ أَكْثَرَ أَمْرٌ بِهِ؛ وَإِنْ اسْتَلْزَمَ مَا هُوَ دُونَهُ مِنَ الْمُنْكَرِ. وَلَمْ يَنْهَ عَنِ مُنْكَرٍ يَسْتَلْزِمُ تَقْوِيَتَ مَعْرُوفٍ أَعْظَمَ مِنْهُ ... وَإِنْ كَانَ الْمُنْكَرُ أَغْلَبَ نَهَى عَنْهُ؛ وَإِنْ اسْتَلْزَمَ قَوَاتَ مَا هُوَ دُونَهُ مِنَ الْمَعْرُوفِ. وَيَكُونُ الْأَمْرُ بِذَلِكَ الْمَعْرُوفِ الْمُسْتَلْزِمِ لِلْمُنْكَرِ الزَّائِدِ عَلَيْهِ أَمْرًا بِمُنْكَرٍ وَسَعْيًا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. وَإِنْ تَكَافَأَ الْمَعْرُوفُ وَالْمُنْكَرُ التَّلَازِمَانِ لَمْ يُؤْمَرْ بِهِمَا وَلَمْ يَنْهَ عَنْهُمَا. فَتَارَةً يَصْلُحُ الْأَمْرُ؛ وَتَارَةً لَا يَصْلُحُ لَا أَمْرٌ وَلَا نَهْيٌ حَيْثُ كَانَ الْمَعْرُوفُ وَالْمُنْكَرُ مُتَلَازِمَيْنِ؛ وَذَلِكَ فِي الْأُمُورِ الْمُعَيَّنَةِ الْوَاقِعَةِ.

وَأَمَّا مِنْ جِهَةِ النَّوعِ فَيُؤْمَرُ بِالْمَعْرُوفِ مُطْلَقًا وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ مُطْلَقًا ... وَإِذَا اشْتَبَهَ الْأَمْرُ اسْتَبَانَ الْمُؤْمِنُ حَتَّى يَتَيَّنَ لَهُ الْحَقُّ؛ فَلَا يَقْدُمُ عَلَى الطَّاعَةِ إِلَّا بِعِلْمٍ وَنِيَّةٍ؛ وَإِذَا تَرَكَهَا كَانَ عَاصِيًا فَتَرَكَ الْأَمْرَ الْوَاجِبَ مَعْصِيَةً؛ وَفَعَلَ مَا نَهَى عَنْهُ مِنَ الْأَمْرِ مَعْصِيَةً. وَهَذَا بَابٌ وَاسِعٌ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. وَمِنْ هَذَا الْبَابِ إِفْرَارُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ... فِي قِصَّةِ الْإِفْكِ^(١).

واته: یاسای گشتی گهر سوودمه نندیه کان و زهره رومه نندیه کان بهرانبهر یهک بوون پیویسته لایه نی زوری نه چاو بکریت:

١. نه گهر فهرمان به چاکه و ریگری له خراپه سوودمه نندی به ده ست هینا و زهره رومه نندی ره واندوهه؛ سهیری دژه که ی بهرام بهری ده که یته گهر به هوکاریه وه سوودمه نندی له ده ست چیت یاخود زهره رومه نندی زورتر دروست بیت، فهرمانی بی ناکریت به لکو حهرامه گهر خراپه ی زورتر بوو له چاکه.

٢. گهر چاکه ی زور بوو فهرمانی بی ده کریت نه گهر که مترین خراپه شی به دوا ی خوی دا هینا.

٣. فهرمان به لایر دنی خراپه یه که نادریت چاکه یه کی زوری بی له ده ست به چیت.

٤. ۋە گەر خراپەكە زۆر بوو دژايەتى دەكرىت گەر چاكەيەكى كەمىرى بىن لەدەست بېچىت. گەر فەرمان بە چاكەيەك بىدرىت خراپەيەكى زۆرتر بەدواى خۆى دا بېيىت ئەوا فەرمان بە خراپەيە لە فەرمان شكاندىنى خواو پىغمبەرەكەى دا كار دەكات.

٤. ۋە گەر چاكەو خراپە ۋەكو يەك ۋەستان ئەوا فەرمان بە چاكە ناكرىت و دژايەتى خراپەش ناكرىت.

هەندىك جار چاكە كارى تىدا دەكرىت ۋە هەندىك جار لا بردنى خراپە، ۋە هەندىك جار كار لە هېچيانا ناكرىت. گەر چاكەو خراپە پەيوەست بوون بە يەكەو، بەلام بە گۆيرەى جۆر فەرمان بە چاكە دەكرىت بە گشتى و دژايەتى خراپە دەكرىت بە گشتى. ۋە گەر تىكەل بوو ئىماندار رادە ۋەستىت تاو ۋەكو بۆى يەكلا دەبىتەو، نە كردنى واجب تاوانەو كردنى قەدەغە كراو ۋەكان تاوانە، ئەمە دەرگايەكى فراوانە هېچ توانا گۆرانكارىەك نە بىجگە لای خوا لەم روو ۋە پىغمبەر ﷺ لە دروگەى بو خىزانەكەيان هەلبەست مامەلەى لەگەل (ابن سلول) دا كرد.

(عبدالمحسن العباد) حَفْظُهُ (لَهُ دَهْلِيَّت: «ومن العلماء الذين مَضُوا وعندهم خلل في مسائل من العقيدة، ولا يستغني العلماء وطلبة العلم عن علمهم، بل إنَّ مؤلِّفاتهم من المراجع المهمة للمشتغلين في العلم، الأئمة: البيهقي والنووي وابن حجر العسقلاني»^(١).

واتە: ئەو زاناينەى رۆيشتون هەلەو لادانيان هەيە لە بواری (عەقیدە) دا. لەگەل ئەو ەش دا زانايان و قوتابيانى عىلم ناتوان دەست بەردارى عىلمەكانيان بن، بەلكو نوسراو ەكانيان سەرچاوەى گرنكى سەر قالانى زانستن ۋەكو: (البيهقي والنووي وابن حجر وابن حزم والشاطبي وعز بن عبدالسلام والقرافي والقرطبي ... ۋە لە روانگەى رىوايتى فەرمودەكان دا ژمارەيەكى زۆر لەو رايوانەى لايەنگرى بىرو بۆچونى فەرەقەكان بوون لە (خوارج و قدرية و مرجئة و الشيعة و أهل الزهد و الأشاعرة...) زانايان نەيان هېشتوو ئەو رىوايتانە لەدەست بېچىت لە كەسانى كامل و دىنداريانەو بە مەرجىك ئەو رىوايتە پەيوەندى بە بىرو بۆچوونە هەلەكەيەو نەبىت و بانگخواى نەبىت.

نیمامی (الذهبي) رحمه الله دهليټ: «البدعة على ضربين: فبدعة صغرى كغلو التشيع، أو كالتشيع بلا غلو ولا تحرف، فهذا كثير في التابعين وتابعيهم مع الدين والورع والصدق. فلو رد حديث هؤلاء لذهب جملة من الآثار النبوية، وهذه مفسدة بينة» .

واته: بیدعه دوو جزره: بیدعه ی بجوک وه کو: زیاده روه وی له شيعه گهریتى دا. یا بنی زیاده روه وی و لادان نه مانه زور بوون له تابعیه کان دا که سانى خاوه و ورع و دین و راستگو بوون نه گهر ریوایه ته کانى نه مانه رت بکریتموه نهوا زورینک له فهرموده کان له دهست دهرده چیت، نه مه زهره روه مندیبه کی زوره.

(ابن تیمیة) رحمه الله دهليټ: «كَانَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ وَأَكْثَرُ مَنْ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ مِنَ الْأَيَّامَةِ: كَمَالِكٍ وَغَيْرِهِ لَا يَقْبَلُونَ رِوَايَةَ الدَّاعِي إِلَى بِدْعَةٍ وَلَا يُجَالِسُونَهُ بِخِلَافِ السَّائِكِ وَقَدْ أَخْرَجَ أَصْحَابُ الصَّحِيحِ عَنْ جَمَاعَاتٍ مِمَّنْ رُمِيَ بِبِدْعَةٍ مِنَ السَّائِكِينَ» .^۱

واته: نیمام (نه همد) و زوری پیشووه کانى و نهوانى له دواى نهوه وه بوون وه کو نیمام (مالیک) ریوایه تی بانگخواز بو بیدعه که ی وهر نه گرتوه به پنجه وانه ی بیده نگه کانه وه خاوه و (صحیح) ه کان له فهرموده کان دا زور فهرموده یان له وانه گیراوه ته وه بیدعه یان خراوته پال به لام بیده نگ بوون.

(ابن کثیر) رحمه الله دهليټ: «المبتدع إن كفر ببدعته، فلا إشكال في رد روايته. وإذا لم يكفر، فإن استحل الكذب رُدَّتْ أيضاً» .^۲

واته: بیدعه کار گهر بیروا بوو به بیدعه که ی گویمان نیه له وهر نه گرتنى ریوایه ته کانى دا. وه گهر بنی بیروا نه بوو وه دروى به حلال نه زانى وهر ده گیریت، وه به پنجه وانه وه وهر ناگیریت.

(ابن تیمیة) رحمه الله دهليټ: «فَإِذَا تَعَدَّرَ إِقَامَةُ الْوَاجِبَاتِ مِنَ الْعِلْمِ وَالْجِهَادِ وَغَيْرِ ذَلِكَ إِلَّا بِمَنْ فِيهِ بِدْعَةٌ مَضَرَّتْهَا دُونَ مَضَرَّةِ تَرْكِ ذَلِكَ الْوَاجِبِ: كَانَ تَخْصِيلُ مَصْلَحَةِ الْوَاجِبِ مَعَ مَفْسَدَةِ مَرْجُوْحَةٍ مَعَهُ خَيْرًا مِنَ الْعَكْسِ» .^۳

(۱) "میزان الاعتدال" لنذهبي (۵/۱)، "فتح المعبث بشرح ألفية الحديث للعراقي" للسرخاوي (۱/۱۵)

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۷۵/۲۴)، "الفتاوى الكبرى" لابن تیمیة (۴/۶۰۲).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۲۸/۲۱۲).

(۳) "الساعت الحثيث إلى اختصار علوم الحديث" ص ۹۹.

واته: نه گهر زانستیک یا جیهادیک به دهست نه هات بیجگه له سه ردهستی که سیک نه بیت که بیدعهی تیدا بهدی ده کرا زیانه کهی که متر بوو له چاو له دهست چوی نهوا واجبه. نهوا به دهست هیتانی نهوا واجبه له گهل بونی زهره ریکی کهمدا خیر و چاکتره تا پیچهوانه کهی. له گهل نه مانه شدا ره چاوی سود مهنده دینه کان کراوه، رچاوی لایه نی بهرام به ریش کراوه له دژایه تی کردنیان و ناو بردنیان و ناگادار کردنه وهی موسلمانان لیان به دور که وتنه وه و پهراویژ کردنیان وه کو هوکاریکی کاریکه ر بوو گهراندنه وه یان و هوش هیتانه وه یان له سهر بوو چونه ههله کانیان

پهراویژ کردنی بیدعه کان

(الهجر)

یه کیک له رینگه چاره سه ره کان بوو بنه بر کردن و به ره به سیک له بهردهم بیدعه و بیدعه کاران دا له بلا و بونه وهو گه شه کردن پهراویژ کردنیانه. بوو (ناگادار کردنه وهی موسلمانان له ترسناکی بیدعه و سنوردار کردنی و بچو کبونه وهی بیدعه کار تاوه کو شهر ی که متر بیت و پیاچونه وهی خو ی بکات، وه زیندو کردنه وهو به کار خستنی بنه مای (الولاء والبراء)، سیمایه کی عه قیده ی دیاره بوو پاراستی کرۆکی ئیسلام و گهراندنه وه سهر سونه ت و په یوه ست بوون پیوه ی. نه مه نهو سنوره یه دوژمنان ده یانه ویت بیشکین بنه ناوی (الحاجز النفسي، التسامح، نبذ الشذوذ، التطرف، الإنسانية) تاوه کو موسلمانان خاوهن بهرنامه و دینی تاییه قه ندی ده رکه وتوو بتویننه وه له گهل چوارده وری به تال و گومرای دا. وه جاریکی تریش ونی بکه ن له گهل گومرایه ناو خو یه کانیش دا له فیره قه ده ستر کوو داهیتراوه کان دا^١.

مه رجه کانی هه لسان بهم کاره ش (الإخلاص والمتابعة) نه ت پاکی بوو خوا مه به ستی خو یه تی و ههوا و جهزی خو ی تیدا نه بیت شته ده ره که یه کانی تیکهل نه کات و به لگه داری و په یوه ست بوون به بنه ماو یاسا شرعیه کانه وه مه رجه دووه مه. بیگومان نه م دوو مه رجه بونی نه بیجگه له که سی خاوهن زانستی قولی شرعی و به ته مه ن و تیگه یشتوو له مه به سته شرعیه کان دا تاوه کو له

پروو کەشی به ناو زانستی و ههواو نارەزوی گەنجانهو بێ نەزمونی کە هۆکارو مایه یی شکستیه دووربیت.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلێت: «فَإِنْ أَقْوَامًا جَعَلُوا ذَلِكَ عَامًّا فَاسْتَعْمَلُوا مِنَ الْهَجْرِ وَالْإِنْكَارِ مَا لَمْ يُؤْمَرُوا بِهِ فَلَا يَجِبُ وَلَا يُسْتَحَبُّ وَرَبُّهَا تَرَكُوا بِهِ وَاجِبَاتٍ أَوْ مُسْتَحَبَّاتٍ وَفَعَلُوا بِهِ مُحَرَّمَاتٍ. وَآخَرُونَ أَعْرَضُوا عَنْ ذَلِكَ بِالْكُلِّيَّةِ».

واته: کەسانیک به شیوهیهکی رهها نهنجامیان دا بووه هۆکاری پهراویز کردن و دژایه تی کردنی نهوهی فهرمانی لهسه ر نیه نه به شیوهی واجب نه به شیوهی سوننهت، بووه هۆکاری نهمانی ههندیك له واجب و سوننهتهکان و کهوتنه حهرا مه کانهوه، وه ههندیکیشیان نهنجامیان نه دا. ئهم کاره کاری ههموو کەسیك نیه دوو سوننهت جیه جی بکات یا لای ماموستاو مزگهوتیک بیت بانگهوازی بهرنامهی سوننهت بکات ئیز و ابزانیت خویمان خاوهن حهقن و بیجگه لهوان لهسه ر بهتاله، دهشیت ئهمان ههندیك لادانی ناشکرا یا نهیتی یان ههیت لهسه ر بهرنامه که شایسته ی پهراویزو ناگادار کردنهوه بن، سهنگی مهحهک تهرازووی بهلگه و بنهما شه ر عیه کانه، مه بهستیش لهه کاره (ابن عبدالبر) رَحِمَهُ اللهُ دهلێت: «لَا هَجْرَةَ إِلَّا لِمَنْ تَرَجُّو تَأْدِيبَهُ بِهَا أَوْ تَخَافُ مِنْ شَرِّهِ فِي بَدْعَةٍ أَوْ غَيْرِهَا».

واته: پهراویز کردن بۆ دوو کەسه: یه کیک هیوای ته می کردنی تیدا بهدی بکریت یاخود له ترسی توو شوبونی خراپه ی بیدعه که ی له نهنجامی تیکه لی دا وه ده بیت به گویره ی پیویست و قه باره و ریژه ی کاره که وه کەسه که بیت وه کو دهرمان وایه.

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دهلێت: «وَيَكُونُ هِجْرَانُهُ دَوَاءً لَهُ بِحَيْثُ لَا يَضَعُفُ عَنْ حُصُولِ الشِّفَاءِ بِهِ، وَلَا يَزِيدُ فِي الْكُمِّيَّةِ وَالْكَفِيفَةِ عَلَيْهِ فَيُهْلِكُهُ، إِذِ الْمُرَادُ تَأْدِيبُهُ لَا إِتْلَافُهُ».

واته: ده بیت پهراویز کردن دهرمان بیت به شیوهیهک شیفا به دهست هیتەر بیت و زیاد نه بیت له ریژه و چۆنیتی پیویست بۆ تا بیته هۆکاری تیدا چوونی مه بهست بێ ته می کردنیه تی نهک تیا بردنی.

(۳) "زاد المعاد في هدي حير العباد" (۵۰۶/۳).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۲۸/۲۱۳).

(۲) "التمهيد في الموطأ من المعاني والأسانيد" (۱۱۹/۶).

وه کو پیغمهبری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (که عی کوری مالیک) و دوو هاووله که ی بو ماوهی پهنجا روژ پراویز کران. وه (عومهری کوری خه تاب) صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (صبیغ) ی سالتیک پراویز کرد.

وه نهییت کی بیت نهوهی پراویز ده کریت؟! دهییت که سی دیارو بانگخوازیان و ناشکرا کاریان دزایه تی و پراویز بخریت، به لام که سی نوزان و بی عیلم و شوین کهوتنی کویرانه ناچیتنه ژیر نهو باره وه له بهر نهوهی زیانی زیاتر دهییت بوی.

(ابن تیمیه) رَحِمَهُ اللَّهُ دهلیت: «رَأَى الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَهْجُرُوا مَنْ ظَهَرَتْ عَلَيْهِ عَلَامَاتُ الزِّنْعِ مِنَ الْمُظْهِرِينَ لِلْبِدْعِ الدَّاعِينَ إِلَيْهَا وَالْمُظْهِرِينَ لِلْكِبَائِرِ فَأَمَّا مَنْ كَانَ مُسْتَتِرًا بِمَعْصِيَةٍ أَوْ مُسِرًّا لِبِدْعَةٍ غَيْرِ مُكْفَرَةٍ فَإِنَّ هَذَا لَا يَهْجُرُ وَإِنَّمَا يَهْجُرُ الدَّاعِيَ إِلَى الْبِدْعَةِ؛ إِذَا الْهَجْرُ نَوْعٌ مِنَ الْعُقُوبَةِ وَإِنَّمَا يُعَاقَبُ مَنْ أَظْهَرَ الْمَعْصِيَةَ قَوْلًا أَوْ عَمَلًا».

واته: رای موسلمانان وایه که سیک پراویز ده خریت که نیشانه کانی گومرای و ناشکراکاری بیدعهو تاوانه گه وره کان کاری بیت. به لام نهوهی به نهینی تاوان و بیدعهی بجوک بکات نه مانه پراویز ناخرین. که سیک دهیگریتنه وه بانگخوازی بیدعه که بیت له بهر نهوهی پراویز سزایه، وه سزاش بو که سیکه به ناشکرا تاوانی قسه و کردار بکات.

وه نه گهر کاریگهری نه بوو له سهر بیدعه کاره که (ابن تیمیه) رَحِمَهُ اللَّهُ دهلیت: «وَإِنْ كَانَ لَا الْمُهْجُورُ وَلَا غَيْرُهُ يَرْتَدِعُ بِذَلِكَ بَلْ يَزِيدُ الشَّرَّ وَالْهَاجِرُ ضَعِيفٌ بِحَيْثُ يَكُونُ مَفْسَدَةٌ ذَلِكَ رَاجِحَةٌ عَلَى مَصْلَحَتِهِ لَمْ يَشْرَعْ الْهَجْرُ؛ بَلْ يَكُونُ التَّأْلِيفُ لِبَعْضِ النَّاسِ أَنْفَعٌ مِنَ الْهَجْرِ. وَالْهَجْرُ لِبَعْضِ النَّاسِ أَنْفَعٌ مِنَ التَّأْلِيفِ؛ وَلِهَذَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَأَلَّفُ قَوْمًا وَيَهْجُرُ آخَرِينَ».

واته: نه گهر پراویز کراو ته می نه بوو به لکو شهری زرتو بوو وه نهوهی هه لده سییت بهم کاره لاواز بوو. زهره ی زیاتر بوو بهرامهر سوودی؛ نهوا نه م کاره نا کریت به لکو دهییت دلرا گرتیان سوودی زیاتره تا پراویز کردنیان. بویه پیغمه بر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دلی هه ندیکی راده گرت و هه ندیکی پراویز ده کرد.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۷۵/۲۴)

(۲) "مجموع الفتاوى" (۲۰۶/۲۸).

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «وَهَذَا الْمُهْجَرُ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الْهَاجِرِينَ فِي قُوَّتِهِمْ وَضَعْفِهِمْ وَقَلَّتِهِمْ وَكَثْرَتِهِمْ» .

وه دهلئت: «وَلِهَذَا كَانَ يُفَرَّقُ بَيْنَ الْأَمَاكِينِ الَّتِي كَثُرَتْ فِيهَا الْبِدْعُ كَمَا كَثُرَ الْقَدَرُ فِي الْبَصْرَةِ وَالتَّحِيْمُ بِخُرَاسَانَ وَالتَّشْيُعُ بِالْكُوفَةِ وَبَيْنَ مَا لَيْسَ كَذَلِكَ وَيُفَرَّقُ بَيْنَ الْأَثَمَةِ الْمُطَاعِينَ وَغَيْرِهِمْ» .

واته: ئەم پەرەوێزکردنە دەگۆریت بەگۆرەى کەسەکان لە ڕووی تواناو لاوازیان و کەم و زۆریانەوه، وه جیاوازی دەبێت لە نێوان شونەکان دا وه کو (بەسرە) زۆری قەدەرەیهکان بوو، وه (خوراسان) ئەستێرەناس بوون، وه (کوفە) زۆری شیعه بوون، وه ئەو شونانەى جیاوازن لەمەوه جیاوازی دەکریت لە نێوان ئەو ئیمانەیان گۆیان لی دەگیریت و ئەوانەى لەمانەوه جیاوازن.

وتەو ئاگادارکردنەوهی زانیان و خواناسان لەسەر بیدعه کاران

ئیمامی (فضیل بن عیاض وایراهم بن میسرە) رەحمەتى خوايان لیبیت دهلین: «من عظم صاحب بدعة فقد أعان على هدم الإسلام» .

واته: ئەوهی ڕێز له بیدعه کار بگرت ئەوه یارمەتى دەوه بۆ ڕووخاندنی ئیسلام.

ئیمامی (مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «لَا تُمَكِّنْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ مِنْ سَمْعِكَ فَيَضُبُّ، فِيهَا مَا لَا تَقْدِرُ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ قَلْبِكَ» .

(١) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢٠٦).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢٠٦، ٢٠٧).

(٣) "الامانة الصغرى" لابن مطه ص ١١٣ - ١٥٩، و "شرح السنة" للدرهاري ص ١٣٧، و "تحريم النظر في كتب الكلام" لابن

قدامة ص ٣٤، وهذا قول النبي ﷺ الذي رواه ابن عدي (٢/٣٢٤)، وابن عساكر (٤/١٤)، والهرابي في "ذم الكلام"

ص ٢١٩، وابن حبان في "المحروحين" (١/٢٣٥ - ٢٣٦)، وابن الجوزي في "الموضوعات" (١/١٩٩) من حديث عائشة

رضي الله عنها

٤: "الامانة" لاس مطه (٤٣٦).

واته: گوى مه گره له بىدعه كارىك كارىك بخاته دلتهوه بو ت دهر نه به تهوه.

(يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «إِذَا لَقِيتَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فِي طَرِيقٍ فَخُذْ فِي طَرِيقٍ غَيْرِهِ»^(١).

واته: گهر بىدعه كارىك رىگه به كى گرت بهر بو رويشتن تو رىگه به كى تر بگره.
(حَسَنُ الْبَصْرِيِّ) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «لَا تُجَالِسُوا أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ، وَلَا تُجَادِلُوهُمْ، وَلَا تَسْمَعُوا مِنْهُمْ»^(٢).

واته: له گهل بىدعه كاران دا دامه نيشن و بهر بهر چيان مه ده نه وه و گويان لى مه گرن.
(قَتَادَةُ) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا ابْتَدَعَ بِدْعَةً يَتَّبِعِي لَهَا أَنْ تُذَكَّرَ حَتَّى تُخَذَّرَ»^(٣).

واته: پيويسته ههركه سيك بىدعه بهك بكات باس بكرىت تاكو خويانى لى پاريزن.

(عبدالله بن مبارك) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «وإِيَّاكَ أَنْ تَجْلِسَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ»^(٤).

واته: ناگادار به دامه نيشن له گهل خاوهن بىدعه دا.

(بشر بن الحارث) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «لَا تُجَالِسُوهُمْ وَلَا تُكَلِّمُوهُمْ وَإِنْ مَرَضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ»^(٥).

واته: له گهلان دامه نيشن و قسه يان له گهل دا مه كه ن و نه خووش بوون مه رو ن بو سهردانيان و له گهلان مه رو ن بو گو رستان.

(١) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (٢٥٩)، و "الشرعة" للأجري (٦٤/١).

(٢) "سنن الدارمي" (٤١٥)، و "الابانة" لابن بطة (٣٩٥)، و "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (٢٤٠)، و "شعب الإيمان" للبيهقي (٩٠٢١)، و "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبد البر (١٨٠٣)، و "ذم الكلام وأهله" للهرابي (٧٥٤).

(٣) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (٢٥٦)، و "الكفاية في علم الرواية" لخطيب البغدادي ص ٤٤.

(٤) "حلية الأولياء وطبقات الأصفياء" لأبو نعيم (١٦٨/٨)، و "الشرعة" للأجري (٦٤/١)، و "الابانة" لابن بطة (٤٥٢)، و "شعب الإيمان" للبيهقي (٩٠٣٦).

(٥) "السنة" لعبد الله بن أحمد (٦١)، و "معارج القول بشرح سلم الوصول" للمحافظ الحكيمي (٢٧٥/١).

نهمانه چمکيکه له قسهو ناموزگار په کاني زانايان و خواناساني نه هلی سوننه، به لام پيوسته وه کو له موهو پيش باسکرا کي فرمان به چاکه ده داو ريگری له خراپه ده کات (آمر و ناهي) هه لست بهم کاره. وه چهنده بکريت وه چون له گهل گورانکار په کانيان مامه له بکريت وه نهو بيدعانه دزايه تيان ده کريت کامانه، هه موو نهمانه هيمايه کي بوکراوه له موهو پيش، به لام نهو هی ماوه ته وهو شوي سهرنجه لم قسانه نهو هیه:

خواهني نم قسانه ناوی خاوه نه کانياني له گهلدا بوو، وه بهوانه يان وتووه که ديارو ناسروو ده رکه وتوو بانگخوازان بوون، وه له سهرده ميک دا نم که سانه ژيان هزار سال له موهو پيش ده بيت، وه نم فته وایانه يان به نيجه تهادی خويان داوه بو سهرده می خويان که زياتر له هزار سال له موهو پيش ده بيت، وه نهو کاته ش ناستی دینداري خه لک پاک بوون و بهرنامه ی نه هلی سوننه بالاده ست بووهو بيدعو گومرايه کان سهره تاي بوونيان بووهو بيدعه کانش بيدعه ی گه وره له (عه قیده) و بنه ماکان دا، بيدعه کاران نامو بوون و ده سله تني ده ولت ده سله تنيکي دینی بوون، هه موو کو مهلگه و ده سله ت له پشتی نهمان بوون، دینداري و ناخي موسولمانان پاک بوون، ناوی بالاده ست لای خه لکی ناوی زانايان و ناودارانی نه هلی سوننه بووه، بويه سهرانی بيدعه کارانش که سانی ناموو بي قدر بوون، بويه خويان ده خسته پال ناوی زانايانی نه هلی سوننه.

(سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: «أَنَّ عَمْرَو بْنَ عَبِيدٍ سُئِلَ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَأَجَابَ فِيهَا، وَقَالَ: هُوَ مِنْ رَأْيِ الْحَسَنِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ عَنِ الْحَسَنِ خِلَافَ هَذَا. فَقَالَ: إِنَّمَا قُلْتُ لَكَ هَذَا مِنْ رَأْيِ الْحَسَنِ؛ يُرِيدُ نَفْسَهُ».

واته: پرسار له (عمری کوری عوبید) ناوداری (موخته زیله) کان ده کرا، بهم شیوه به ولامی ده دایه وه: نهمه رای (الحسن) ه، وتیان: به پیچوه وانه وه له (حه سنی به صری) ده گیر نه وه، بو راستکردنه وه ده یوت: من ده لیم نهم رایم بی باشه (الحسن) ه.

بويه (حماد بن سلمه) ده یوت: «لَا تَأْخُذْ عَنْ هَذَا شَيْئًا فَإِنَّهُ يَكْذِبُ عَلَى الْحَسَنِ».

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲۱۹/۱)، "تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام" للذهبي (۲۳۹/۹)، و "الكامل في ضعفاء

الرجال" لابن عدي (۱۷۵/۶)، و "ميراد الاعتدال في نقد الرجال" للذهبي (۲۷۳/۳)

(۲) "اللسة" لعبدالله بن أحمد (۹۶۸)، "معارج القول شرح سلم الوصول" للحافظ الحکمي (۹۴۴/۳)، "الابنة" لابن بطه

واته: (عمر) عیلمی لی وهر ناگیریت، درو ده کات به ناوی (حه سه نی به سری) هوه.

به کرداریش زانایان نهوهی ده گیر نهوه سهرانی ناودارانی بیدعیهان پهراویز کردووه و دزایه تیان کردوون به ناشکرا.

(حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «كُنْتُ مَعَ أَيُّوبَ وَيُونُسَ وَابْنِ عَوْنٍ وَغَيْرِهِمْ، فَمَرَّ بِهِمْ عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَوَقَفَ وَقَفَةً، فَمَا رَدُّوا عَلَيْهِ السَّلَامَ، ثُمَّ جَاَزَ فَمَا ذَكَرُوهُ»^١.

واته: من له گهل زانایانی نهو سهردهمه (أبو أيوب السخيتاني) و (يونس بن عبيد) و (عبدالله بن عون) وهستا بووین. سهر کردهی موخته زیله (عمرو بن عبید) تیهر بوو به لامان دا سهلامی لی کردین و وهستانیکی کهم وهستا، وه لامان نه دایه وه، پاشان تیهر بوو، ته نانهت ناویشیان نه برد.

(الحسن البصري) به (مَعْبِدُ الْجُهَنِيِّ) دهوت: «لَا تَجَالِسُوهُ فَإِنَّهُ صَالٌ مُضِلٌّ»^٢.

واته: به یه کیك له سهره کانی فیره قی (قه ده ریه) کانی دهوت: له گه لی دامه نیشن نهو گومراو گومراکاره.

ههر مده بهستی نه مانه یه نیمام (حسن البصري) رَحِمَهُ اللهُ دهلّیت: «لَا تَجَالِسْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَإِنَّهُ يُمْرِضُ قَلْبَكَ»^٣.

(١٩٧٤)، "العلل ومعرفة الرجال" لأحمد بن حنبل (٩) مسائل صالح بن الإمام أحمد، "البدایة والنهاية" لاس کثیر (٨٥/١٠)، "أخروح والتعديل" لابن أبي حاتم (٢٤٦/٦)، "المجروحين" لابن حاد (٧٠/٢)، "تأريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٧٧/١٤)، "ميران الاعتدال" للذهبي (٢٧٧/٣)، "تهذيب التهذيب" لابن حجر (٧٠/٨).
(١١) "السنة" لعبدالله بن أحمد (٩٦٥)، "الابانة" لابن بطة (١٩٦٤)، "الكامل في ضعفاء الرجال" لاس عدي (١٧٩/٦)، "تأريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٦٣/١٤).

٢، "السنة" لعبدالله بن أحمد (٨٤٩)، "القدر" للغريبي (٢٠٥)، "ذم الكلام وأهله" للهروي (٧٨٣)، "معارج القبول بشرح سلم الوصول" للمحافظ احکمي (٩٧٨/٣)، "الشريعة" للآجري (٥٥٨)، "الابانة" لابن بطة (٢٠٠٣)، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (١١٤٢)، "العلل الصغير" للترمذي ص ٧٥٤، "الضعفاء الكبير" للعقيلي (٢١٧/٤)، "الكامل في ضعفاء الرجال" لاس عدي (١٣١/١)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (١٠٤/٥)، "ميزان الاعتدال" للذهبي (١٤١/٤)، "تهذيب التهذيب" لابن حجر (٢٢٦/١٠).

٣ "الاعتصام" للشاطبي (١١٣/١)، "البدع" لابن وضاح (١١٥)، "الابانة" لابن بطة (٤٣٨/٢).

واته: له گهل بیدعه کاران دا دامه‌نیشن دلتان نه‌خوش ده‌که‌ویت.

(محمد بن سیرین) رَحْمَتُهُ: «دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ فَقَالَا: يَا أَبَا بَكْرٍ نَحْدُثُكَ بِحَدِيثٍ قَالَ: لَا، قَالَا: فَتَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: «لَا، لَتَقُومَا نِ عَنِّي أَوْ لَأَقُومَنَّ»» .

واته: دوو بیاو له (أهل الأهواء) ١ چوونه لای (محمدی کوری سیرین) وتیان: فهرموده‌یه‌کت بو ده‌خوینیڼه‌وه، وتی: نه‌خیر، وتیان: نایه‌تیک ده‌خوینیڼه‌وه، وتی: نه‌خیر یان هه‌لده‌ستن لیږه یان من هه‌لده‌ستم.

(أبو أيوب السخيتاني) رَحْمَتُهُ ده‌لیت: «كُنْتُ يَوْمًا عِنْدَ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ إِذْ جَاءَ عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ فَدَخَلَ، فَلَمَّا جَلَسَ وَضَعَ مُحَمَّدٌ يَدَهُ فِي بَطْنِهِ، ثُمَّ أَنْ قَالَ وَقَامَ، فَقُلْتُ لِعَمْرٍو: انْطَلِقْ بِنَا، قَالَ: فَخَرَجْنَا، فَلَمَّا مَضَى عَمْرُو رَجَعْتُ فَقُلْتُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، قَدْ فَطِنْتُ إِلَى مَا صَنَعْتَ، قَالَ: وَمَا فَطِنْتُ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: «أَمَّا إِنَّهُ لَمْ يُظْلَنِي وَإِيَّاهُ سَقَفُ بَيْتٍ»» .

واته: کاتیک (عمر) دانیشت (محمدی کوری سیرین) هه‌ستایه سهر پی، ده‌لیت: منیش تیگه‌یستم، منیش وتم به (عمر): با برۆین، پاشان گه‌رامه‌وه وتم: زانیم مه‌به‌ستت چی بوو، وتی: نه‌وه‌یه (له‌زیر سیهری مالیک دا کو‌نایڼه‌وه).

نه‌مانه هه‌مووی مانای نه‌وه‌ن نه‌و حوکمه‌ قورسانه بو سهرانی بیدعه‌کارانی فیره‌قه ئیسلامیه‌کان بووه که گومرایان له بنه‌ماکانی ناوو سیفات و قه‌ده‌رو غه‌یبیه‌کان دا له سهره‌تای دروستبوونیان دا، له‌گهل نه‌وه‌که‌سانه‌ی هه‌لگری هه‌ر رایه‌کی بیدعه‌کاران بوون و له‌ناو خه‌لک دا پشتگیریان کردووه و کاریگه‌ریان هه‌بوو.

(١) "السنة" لعبدالله س أحمد (١٠٠)، "مس الدارمي" (٤١١)، "القدر" للمريبي (٣٧٣)، "الشرعة" للاحري (١٢١)، "الامانة" لابن بطة (٣٩٨)، "الانتصار لأصحاب الحديث" لأبو المظفر ص ٢٢. "الحجة في بيان المنحة" للأصهابي

(٢) ناسی ده‌که‌یڼ مه‌ست به (أهل الأهواء) کیه.

(٣) "الاعتصام" للشاطبي (٧٩١/٢)، "البدع" لالن وضاح (١٣٠).

نهك نهم سهردهمه كه موسلمان زور ناموو غهريه به شيويه كي گشتي دهسه لاني نهم بهرنامه ي نههلي سونه ته بووني لاوازه، وه گهر به شيويه كي زانستي خوي بلتين يه كجار لاوازه و فيرهق و نهحزاب و گروهه جياجياكاني ناو نههلي سونه ت زورن و موسلمانان شه كه تن به دهست واقع حالي خويانه وه، زانايان و قوتابخانه زانسته شهريه كان (علماء، العلوم الشرعية) ههر بووني نيه له زوربه ي شويتان، دوزمنانيش شهوو رور له په كخستن و لاواز كردن و بهر بهست دان.

به كي دهوتريت (اهل الأهواء، اهل البدع)؟

نهم دوو ووشه (اهل الأهواء، اهل البدع) زور به كار هيتراوه له ناو پيشيني سالتح و زانايان دا بهرامهر بدهه كاران وه كو ناستيكي تاوانباري ديني، له بهر نه وه پويستيه كي زانسته روونكرده وي نهم دوو ووشه يه، تاوه كو به كار هيتاني له ناستي ماناو مه بهستي زانستي خوي دا بيت و به هله به كار نه هيتريت، وه كو تراوه «الحكم على الشيء فرع عن تصوره» .
واته: حوكم دان به سهر شيتك دا به شيكه له تيگه يشتني.

(ابن تيمية) رحمه الله ده ليت: «البدعة التي يُعَدُّ بِهَا الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ مَا اسْتَهَرَ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالسُّنَّةِ مُحَالَفَتَهَا لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ: كِبْدَعَةِ الْخَوَارِجِ، وَالرَّوَافِضِ، وَالْقَدَرِيَّةِ، وَالْمُرْجَةِ» .

واته: نهو بدهه يه كه سه كه ي بي ناو ده برت به (اهل الأهواء) نهو بدهه يه لاي زانايان ناسراوه به دزايه تيكردي قورنان و فهرمووده، وه كو بدهه ي (خهوارج، رافيزه و قه دهريه و مورجيه).

بدهه ي نهم فيرهقانهش له بدهه گه و ره كاني بنه ماكاني دينه نهك له بدهه ي بچوك و دزايه تي نه ك ردي بابه تيكي سهره كي بيت ياخود هو كاري لانه دان له يه كيك له (أصول القواعد و منهج) ي نههلي سونه تدا بيت، له بهر نه وه ي وشه ي (اهل الأهواء، اهل البدع) حوكميكي

(١) "الأصول من علم الأصول" للعثيمين ص ٨٣، "شرح الكوكب المير" لابن الجار (١/ ٥٠) بتحقيق: محمد الزحيلي وريه

حامد، "عمر عيون الصائر في شرح الأشباه والنظائر" لأحمد بن محمد مكي (٢/ ٣١٤).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٣٥/ ٤١٤)، "الفتاوى الكبرى" (٤/ ١٩٤).

قورس له خو ده گړت پيوسته بچيته ژير باري ياسا حوكميه كانه وه، به لام به كارهياني نهو دوو وشه به له زورنك له فتواكانى زانايانى نهلى سونه تى نه م سهرده مه درده كه ویت له كاتى باسكردنى گروهه ئيسلاميه كانى نه م سهرده مه دا. نه گهرچى به شيويه كى گشتى نهو گروهانه له ناو بازنه ي پيوه ستبوونى به رنامه ي نهلى سونه تدان به لام وه كو ورده كاريه كانى له دژايه تى كردنى (شرك و بدعة) لايه نگرى بو ورده كارى نهو به رنامه زانسته زور به كم تيايان دا درده كه ویت و رهنك دانه وه ي هديه.

وه كو الشيخ (الألباني) رحمه الله ده ليت: «سياسة الولاء والبراء لا تستلزم معاداة أي فئة من الفئات الإسلامية أو أي طائفة من الطوائف الإسلامية، ولكن يجب أن تعامل كل واحدة منها في حدود قربها أو بعد من العقيدة الصحيحة أو من التمسك بالإسلام الصحيح ككل والمعاداة لا تأتي إلا في حالة اليأس من صلاحها وهدايتها»^(١).

واته: پيره وكردنى (الولاء والبراء) خو شه ويستى و لايه نگرى و دژايه تى كردنى موسلمان نهو ناگه يه نيټ دژايه تى بكرين به هو كارى نهو ي له ناو جوړيكي دياريكراو له كومه ل و گروهه ئيسلاميه كانن، به لكو ده بيت مامه له بيان له گه ل دا بكرت له سنوورى دوورو نزيكيان له (عقيدة) د دوست و پيوه ست بوون به ئيسلاميكي راست و پاكه وه به گشتى، وه دژايه تى ناكړين بيجگه له كاتى بى هيو بوون له چاكبوونيان و هيدايه تيان.

نيمامى (الشاطبي) رحمه الله ده ليت: «إِنَّ لَفْظَ: "أَهْلُ الْأَهْوَاءِ"، وَعِبَارَةَ: "أَهْلُ الْبِدْعِ"؛ إِنَّمَا تُطْلَقُ حَقِيقَةً عَلَى الَّذِينَ ابْتَدَعُوهَا، وَقَدَّمُوا فِيهَا شَرِيعَةَ الْهَوَى؛ بِالِاسْتِنْبَاطِ، وَالنَّصْرِ لَهَا، وَالِاسْتِدْلَالَ عَلَى صَحَّتِهَا فِي رَغْمِهِمْ، حَتَّى عُدَّ خِلَافُهُمْ خِلَافًا، ... كَمَا نَقُولُ فِي أَلْقَابِ الْفِرَقِ مِنَ الْمُعْتَزِلَةِ وَالْقَدَرِيَّةِ وَالْمُرْجِيَّةِ وَالْخَوَارِجِ ... أَلْقَابٌ لِمَنْ قَامَ بِتِلْكَ النَّحْلِ مَا بَيْنَ مُسْتَنْبِطِ لَهَا وَنَاصِرِ لَهَا وَدَابَّ عَتَمًا؛ كَلَفَظَ: "أَهْلُ السُّنَّةِ"؛ إِنَّمَا يُطْلَقُ عَلَى نَاصِرِيهَا، وَعَلَى مَنْ اسْتَنْبَطَ عَلَى وَفْقِهَا، وَالْحَامِينَ لِدِمَارِهَا ... ﴿لَا الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعْمًا﴾ [الأنعام: ١٥٩]؛ يُشْعِرُ بِإِطْلَاقِ

(١) "دعوة أهل البدع" لخالد الزهراني ص ٩٠ عن شريط رقم (٧) فتاوى مكة.

الْفَلْظِ عَلَى مَنْ جَعَلَ ذَلِكَ الْفِعْلَ الَّذِي هُوَ التَّفْرِيقُ، وَلَيْسَ إِلَّا الْمُخْتَرَعُ أَوْ مَنْ قَامَ مَقَامَهُ، ... ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَّهَ مِنْهُ﴾ [الزُّنُور: ٧]، فَإِنَّ اتِّبَاعَ الْمُتَشَابِهِ مُحْتَضَرٌ بِمَنْ ائْتَصَبَ مَنْصِبَ الْمُجْتَهِدِ لَا بَغَيْرِهِمْ ... بِخِلَافِ الْعَوَامِّ، فَإِنَّهُمْ مُتَّبِعُونَ لِمَا تَقَرَّرَ عِنْدَ عُلَمَائِهِمْ لِأَنَّهُ فَرَضُهُمْ، فَلَيْسُوا بِمُتَّبِعِينَ لِلْمُتَشَابِهِ حَقِيقَةً، وَلَا هُمْ مُتَّبِعُونَ لِلْهَوَى، وَإِنَّمَا يَتَّبِعُونَ مَا يُقَالُ لَهُمْ كَأَنَّمَا كَانَ، فَلَا يُطْلَقُ عَلَى الْعَوَامِّ لَفْظُ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ حَتَّى يَخُوضُوا بِأَنْظَارِهِمْ فِيهَا وَيُحْسِنُوا بِنَظَرِهِمْ وَيَقْبَحُوا. وَعِنْدَ ذَلِكَ يَتَعَيَّنُ لَفْظُ "أَهْلِ الْأَهْوَاءِ" وَ "أَهْلِ الْبِدْعِ" مَذْلُولٌ وَاحِدٌ، وَهُوَ: أَنَّهُ مَنْ ائْتَصَبَ لِلْإِبْتِدَاعِ وَلِتَرْجِيحِهِ عَلَى غَيْرِهِ، وَأَمَّا أَهْلُ الْغَفْلَةِ عَنْ ذَلِكَ، وَالسَّالِكُونَ سُبُلَ رُؤَسَائِهِمْ بِمُجَرَّدِ التَّقْلِيدِ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ؛ فَلَا^(١).

واته: وشەى (أهل الأهواء) و (أهل البدع) له راستى دا به كهسانىك دهوتریت داهیتەرى بیدعەكه بن و بەلگەكارى و سەرخستیان بۆ ئەنجام داویت و پیچەوانەكەیان بە دەرچوون لە حەق دابین، وەكو چۆن (خەوارج و موعەزىلە ...) بەوانە دەوترى ھەلگەرى ئەو بەرنامە بن و سەرخەرى بن، وەكو چۆن وشەى (أهل السنة) بە سەرخەرى و پشتیوانى و بەلگەكارى دەلیت، خوای گەورە ﴿فَرَقُوا دِيْنَهُمْ﴾ بە كهسانىك دەلیت داهیتەرى جیایى كارەكه بن، وە بە ﴿فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَّهَ مِنْهُ﴾ وە شوین كەوتەى (تَشَابَهَ) یش كهسانى تايبەئەندى ئیجتیهادكار بویان بە پیچەوانەى كهسانى ئەزانەووە كه شوینكەوتەى زاناكانیان و ئەمانە شوینكەوتەى (مُتَشَابَهَ) و ھەواو نارەزوو نین لە راستى دا، شوینكەوتەى ئەوانەن قەسەیان بۆ دەكەن ھەر كەسێك بن، بەمانە ناوتریت (أهل الأهواء) تا نەچە ریزی ئەوان و وەكو ئەوان تیروانین نەكەن لەسەر بەچاكزانین و بەخراپە زانین، ئەو كاتە وشەى (أهل الأهواء) یا (أهل البدع) جیگەر دەبیت لەسەر مانای ئەوێ كهسێك خوى داناوە بە سەرچاوەو یەكلاكەرەووەو برەویندانى بیدعەكه، ئەكەسانى بى ناگاو دواكەوتەى كوێرانەى بى ھیچ زانیك ... دواى ئەمانە (الشاطبي) رَحِمَهُ اللّٰهُ پێداگرى دەكات لەسەر كەمى

پاساوی خه لکی له چوونه ناو بیدعه داو پشستگیری کردنیان. نهمه نهوه ده گه یه نیت سهران و ناوداران و بناغه دارپژئی بیدعه کاران تا راده یه کی زور هیچ پاساوو به لگه یه کیان به ده سته وه نیه بز رزگار بوون، به لام شوینکه وتوانیان به گشتی شویئی پاساوو نه زانین و بی ناگاین، نهم هه لسه نگاندنه بز هه موو بیروړاو گروینکه وه کو چوون خوی پمروهر دگار باسی بی پاساوی و باوهری سهری بیروړایان ده کات ده فهرمویت: ﴿فَقَنِلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ﴾ [التوبة: ۱۲]، وه تمنانهت گه وړه ی دوروړوان و تاوانباران سزای گه وړه یان بو هه یه ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [النور: ۱۱]، وه نه گهرچی به گشتیش شوینکه وتوان و هه لگرانی بیروړای بیدعه کاران نیهت و هه لسه کوکوت و کاریان به سونهت گوش نه کراوه و نایانسن و بگره نایانهویت.

(ابن تیمیه) رحمه الله ده لیت: «وَأَهْلُ الْبِدْعِ لَا يَجْعَلُونَ اعْتَادَهُمْ فِي الْبَاطِنِ وَنَفْسِ الْأَمْرِ عَلَى مَا تَلَقَّوْهُ عَنِ الرَّسُولِ؛ بَلْ عَلَى مَا رَأَوْهُ أَوْ ذَاقُوهُ ثُمَّ إِنْ وَجَدُوا السُّنَّةَ تُوَافِقُهُ وَإِلَّا لَمْ يُيَاوِلُوا بِذَلِكَ فَإِذَا وَجَدُوهَا تُخَالِفُهَا أَعْرَضُوا عَنْهَا تَفْوِيضًا أَوْ حَرْفُوهَا تَأْوِيلًا. فَهَذَا هُوَ الْفَرْقَانُ بَيْنَ أَهْلِ الْإِيمَانِ وَالسُّنَّةِ وَأَهْلِ النِّفَاقِ وَالْبِدْعَةِ»^(۱).

واته: بیدعه کاران نیهت و ناوهر وړک و کاریان پشست به ستن نیه به شوینکه و ته ی سونهت له پیغمبره وه ﷺ به لکو له سهر بیروړاو هزی خویانه، پاش نهوه گهر بینان سونهت ده گوښت له گه لیان وهری ده گرن، وه گهر نه گونجا پستی تی ده کهن، بهرگی (تأویل و تفویض) مانا گوړین و به تالکړدنه وه له مانادا ده خه نه پالی، نهمه جیاوازی نیوان نه هلی نیمان و سونهته له گه ل دوروړو بیدعه کاران دا.

(ابن القيم) رحمه الله ده لیت: «الفرق بين مقلد تمكن من العلم ومعرفة الحق فأعرض عنه، ومقلد لم يتمكن من ذلك بوجه، والقسمان واقعان في الوجود، فالمتمكن المعرض مفرط تارك للواجب عليه لا عذر له عند الله»^(۲).

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیه (۱۳/۶۳).

(۲) "طريق المجرتين وباب السعادتین" لابن القيم ص ۴۱۲.

واتە: جیاوازی ناو بێدەکاران ئەوان دوو جورن: شۆنکەوتەیهکی کوێرانه و توانای بەدەستەپێنانی زانست و ھیدایەتی ھەیە بەلام پشتی لێ دەکات، وە کەسێک ھیچ توانایەکی نیه لە ھیچ رۆیە کەو، یە کەمیان کەمتر خەمە لە ناستی ئەوێ واجبە لەسەری و پاساوی نیه لای خوا ﷺ.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دەرئیت: «وَأَمَّا الْجُهَالُ الَّذِينَ يُحْسِنُونَ الظَّنَّ بِقَوْلِ هَؤُلَاءِ وَلَا يُفْهَمُونَهُ وَيَعْتَقِدُونَ أَنَّهُ مِنْ جِنْسِ كَلَامِ الْمَشَائِخِ الْعَارِفِينَ الَّذِينَ يَتَكَلَّمُونَ بِكَلَامٍ صَحِيحٍ لَا يَفْهَمُهُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَهَؤُلَاءِ تَجِدُ فِيهِمْ إِسْلَامًا وَإِيمَانًا وَمُتَابَعَةً لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۱).

واتە: بەلام نەزانیان ئەوانە ی گومانێ باشیان بە کەسە دیارەکانی بێدەکاران ھەیە ھیچ تێناگەن، ئەوانە تیا یان بەدی دەکرێت ئیسلام و ئیمان و شۆنکەوتەیی بۆ قورئان و فەرموودە.

ھەرەشە ی گشتی دانابەزێتە سەر قایبەت

(الوعيد المطلق لا يلزم منه الوعيد المعين)

یەکیەک لە بنەما گرنگەکانی ئیسلام لە ھۆکەمدا جیاوازی کردنە لە نیوان (الفعل والفاعل) کارو خواوەنکاردا مەرج نیه ھەموو کارێک خواوەنە کە ی بگرتەو، یاساکە ی (التکفیر واللعن والتفسیق والتبدیع: العام لا یستلزم المعین إلا بنبوت الشروط وانتفاء الموانع)^(۲). ھیچ ھەرەشە یەک و ھۆکەمە کە ی نادریت بەسەر کەسی دیاریکراو دا بێجگە لە دوا ی دلتیابوونی مەرجەکانی و نەمانی رێگریەکانی.

یە کێک لەمانە: بێدەکیە مەرج نیه ھەر کەسێک کەوتە بێدەو گومراو بێدەکار بیت.

بە گشتی دەوتریت ئەو کارە بێدەو گومرا ی، بەلام خواوەنە کە ی ناگرتەو.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دەرئیت: «لَعْنُ الْمُطْلَقِ لَا يَسْتَلْزِمُ لَعْنُ الْمُعَيَّنِ ... وَكَذَلِكَ "التَّكْفِيرُ الْمُطْلَقُ" "وَالْوَعِيدُ الْمُطْلَقُ". وَلِهَذَا كَانَ الْوَعِيدُ الْمُطْلَقُ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ مُشْرُوطًا بِبُتُوتِ

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۲/ ۳۶۷).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۱۰/ ۳۲۹)، "الفتاوى الكبرى" لابن تیمیة (۵/ ۲۸۲).